RECENT DISCUSSIONS IN SOCIAL SCIENCES

EDITED BY
DR.MUSTAFA TALAS
DR.HASAN CIFTCI
DR. ELVAN YALCINKAYA
Др. Бауыржан Ботакараев
Калдыгул Адилбекова

İKSAD
Publishing House

RECENT DISCUSSIONS IN SOCIAL SCIENCES

Edited By

Dr. Mustafa TALAS
Dr. Hasan CIFTCI
Dr. Elvan YALCINKAYA
Др. Бауыржан Ботакараев
Калдыгул Адилбекова

Authors

Ашимбаев Толенди
Пилалова Таншолпан
Тургинбаева Кунсулу
Талдыбаева Лаур
Преснова Людмил
Многопрофильный колледж непрерывного образования
Алматы, Казахстан
Dr. Bilal ALTAN
Dr. Tuncay DILCI
Ғылыми жетекші
Сақтағанова А.Қ
Әсем Сағатова
Зауреш Нұрлигенова
Крыкбаева С.М.
Атажахова Сайхат Туркубиевна
Бапаева М.Қ.
Шайжанова Қ.У.
Әтен А.Ж.
Dautbek ALAN
Ezgi SOYLU
Dr. ZUHAL ONEZ CETIN
Dr. Esra MANKAN
Dr. Funda KADIM
Dr. Gazanfer ANLI
Muhammed Fazil HIMMETOGLU
Dr. Osman Vedud ESIDIR
Dr. Gokhan BAK
Dr. Dilan CIFTCI
Dr. Cuneyt MENGU
Dr. Okyay UCAN
Dr. Cemil Serhat AKIN
Dr. Pınar AKARCAY
Dr. Demokaan DEMIREL
Dr. Fulya KOKSOY
Dr.Guzide Oncu EROGLU PEKTAS
Dr. Gokce Cicek CEYHUN
Dr. Tulay GUMUSER
Dr. Betul ALTAY TOPCU
Dr. Shynybekov Abduhali Nasyrovich
Dr. Sevgi SUMERLI SARIGUL
Dr. Havvanur Feyza ERDEM
Ibrahim ATİKSOY
Hasan AZAZI
Dr. Berna KOSEOGLU
Dr. Cengiz KAHRAMAN
Dr. Niyazi GUMUS
Duygu KAYMAN
Burcu DOGAN
Erdem HILAL
Dr. Senem ALTAN
Dr. Rumeysa AKGUN
Dr. Ahmet BARDAK
Serkan GUNDOGDU
Handan BOYALI
Dr. TUGBA ELMACI
Baris AYTEKIN
Mustafa SIT
Dr. Selcuk BALI
Nezihe Zeynep DEMIR
Dr. Muammer AK

İKSAD Publishing House

Copyright © 2018 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other non commercial uses permitted by copyright law. Institution Of Economic Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TURKEY TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E posta: kongreiksad@gmail.com
www.iksad.net
www.iksad.org
www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications - 2018©
ISBN: 978-605-7510-98-3
Cover Design: İbrahim Kaya
October / 2018
Size = 210x297 mm

CONTENTS

EDITED BY:

FOREWORD

Dr. Mustafa TALAS, Dr. Hasan CIFTCI , Dr. Elvan YALCINKAYA.

Др. Бауыржан Ботакараев and Калдыгул Адилбекова

CHAPTER 1:

ИННОВАЦИИ НА ФИНАНСОВЫХ РЫНКАХ ПОСТСОВЕТСКИХ ГОСУДАРСТВ

Ашимбаев Толенди **,** Пилалова Таншолпан , Тургинбаева Кунсулу, Талдыбаева Лаур, Преснова Людмил, Многопрофильный колледж, непрерывного образования and Алматы, Казахстан **(1 – 13)**

CHAPTER 2:

FAALİYETLERİ BAĞLAMINDA SÖNÜK VE SEMBOLİK BİR TEŞEKKÜL: ŞIRNAK HALKEVİ

Dr. Bilal ALTAN **(14 – 31)**

CHAPTER 3:

ASSESSMENT OF CHARACTERISTICS OF THE PHENOMENON OF VIOLENCE FROM EDUCATIONAL PERSPECTIVE: *CHRISTIE IN LOVE* BY HOWARD BRENTON

Dr. Tuncay DILCI **(32 – 52)**

CHAPTER 4:

АКТЕРЛІК ӨНЕРДЕГІ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ғылыми жетекші and Сақтағанова А.Қ **(53 - 60)**

CHAPTER 5:

ҰЛТТЫҚ РУХ ПЕН ҰЛТТЫҚ НАМЫСТЫҢ ЖАРШЫЛАРЫ

Әсем Сағатова and Зауреш Нұрлигенова **(61 - 74)**

CHAPTER 6:

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ ИСКУССТВА

Крыкбаева С.М. **(75 - 83)**

CHAPTER 7:

ЭПОХА ВОЗРОЖДЕНИЯ ЗОЛОТОГО ШИТЬЯ И ЕЕ ИННОВАЦИИ

Атажахова Сайхат Туркубиевна **(84 – 90)**

CHAPTER 8:

КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРҒА ТӘУЕЛДІЛІКТІҢ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ПСИХИКАСЫНА ЗИЯНДЫ ӘСЕРЛЕРІ

Бапаева М.Қ. , Шайжанова Қ.Y.and Әтен А.Ж. **(91 - 102)**

CHAPTER 9:

3D E-BOOK DEVELOPMENT

Dr. Shynybekov Abduhali Nasyrovich and Dautbek Alan **(103 - 112)**

CHAPTER 10:

THE SLOW CITY (CITTASLOW) MOVEMENT AND ITS INTERSECTION WITH TURKISH CITIES:

Dr. ZUHAL ONEZ CETIN **(113 - 142)**

CHAPTER 11:

İSTANBULDAKİ TARİHİ RESTORANLARIN GASTRONOMİ TURİZMİNDE ETKİSİ VE ÖNEMİ

Dr. Esra MANKAN **(143 - 161)**

CHAPTER 12:

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN SAVUNMASIZLARI: KIRSAL KADINLAR

Dr. Funda KADIM **(162 - 170)**

CHAPTER 13:

AKADEMİK KENDİNİ ENGELLEME VE SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI

Dr. Gazanfer ANLI **(171 - 180)**

CHAPTER 14:

ANTİK ÇAĞDA OSMANİYE VE ÇEVRESİ HAKKINDA BAZI DEĞERLERNDİRMELER

Muhammed Fazıl HIMMETOGLU **(181 - 192)**

CHAPTER 15:

TÜRKİYE SPOR TARİHİNDE YAŞANAN EN ŞİDDETLİ OLAYIN CUMHURİYET GAZETESİ'NDEYANSIMALARI

Dr. Osman Vedud ESIDIR and Dr. Gokhan BAK **(193 -204)**

CHAPTER 16:

YENİ MEDYADA REKLAM STRATEJİLERİ

Dr. Gokhan BAK and Dr. Osman Vedud ESIDIR **(205 -216)**

CHAPTER 17:

HOW CAN THE STUDY OF GENDER CONTRIBUTE TO THE CONTEMPORARY UNDERSTANDING OF CONFLICT AND CONFLICT RESOLUTION

Dr. Dilan CIFTCI **(217 - 233)**

CHAPTER 18:

DESTINATION MANAGEMENT IN TOURISM

Dr. Cuneyt MENGU **(234 - 253)**

CHAPTER 19:

A LITERATURE STUDY ON RISK-TAKING PREFERENCES: GENDER CASE

Dr. Okyay UCAN, Dr. Cemil Serhat AKIN and Ezgi SOYLU **(254 - 263)**

CHAPTER 20:

‘FEMINIZED’ DEMOCRACY: REIMAGINING PATHWAYS TO EFFICIENT CONFLICT PREVENTION

Dr. Pınar AKARCAY **(264 - 290)**

CHAPTER 21:

FİNANSAL KRİZİN ÖNCÜ GÖSTERGELERİ

Ibrahim ATİKSOY and Dr. Selcuk BALI **(291 – 310)**

CHAPTER 22:

FRANSA’DA DESANTRALİZASYONUN BİR ARACI OLARAK BÖLGESELLEŞME HAREKETLERİ

Dr. Demokaan DEMIREL **(311 – 331)**

CHAPTER 23:

THE REFLECTION OF THE DDR MODEL TO THE COLOMBIA PEACE PROCESS

Dr. Fulya KOKSOY **(332 – 348)**

CHAPTER 24:

GÜNEY BATI EGE KIYILARINDA YAT TURİZMİ VE PAZARLAMA OLANAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr.Guzide Oncu EROGLU PEKTAS **(349 – 361)**

CHAPTER 25:

DÜNYA PETROL PİYASASINA BAKIŞ

Hasan AZAZI **(362 - 372)**

CHAPTER 26:

DENİZ TURİZMİ AÇISINDAN KARADENİZ HAVZASINDA KRUVAZİYER TURİZM OLANAKLARININ İNCELENMESİ

Dr. Cengiz KAHRAMAN **(373 – 382)**

CHAPTER 27:

SİYASAL PAZARLAMA ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA

Dr. Niyazi GUMUS and Duygu KAYMAN **(383 - 397)**

CHAPTER 28:

THE CHARACTERISTICS OF HISTORIOGRAPHIC METAFICTION IN POSTMODERN NOVEL: AN ANALYSIS OF JULIAN BARNES'S *A HISTORY OF THE WORLD IN 10½ CHAPTERS*

Dr.Berna KOSEOĞLU **(398 - 407)**

CHAPTER 29:

LOJİSTİK PERFORMANSIN İHRACAT ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Dr. Betul ALTAY TOPCU and Dr. Sevgi SUMERLI SARIGUL **(408 - 426)**

CHAPTER 30:

MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN MESLEĞE BAKIŞ AÇILARI: ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ BESNİ MESLEK YÜKSEK OKULUNDA BİR UYGULAMA

Burcu DOGAN and Erdem HILAL **(427 – 444)**

CHAPTER 31:

ÖRGÜTLERDE ETKİLİ TAKIM KURMA VE İNSAN SERMAYESİNİN ARTAN ÖNEMİ

Dr. Senem ALTAN **(445 – 459)**

CHAPTER 32:

THE CAUSES OF CRIME FOR WOMEN IMPRISONED FOR HOMICIDE

Dr. Rumeysa AKGUN **(460 – 480)**

CHAPTER 33:

ŞİÂ KAYNAKLARINDA MEÂD

Dr. Ahmet BARDAK **(481 - 499)**

CHAPTER 34:

THE EVOLUTION OF PROMINENT STRATEGIC BUSINESS ALLIANCES IN WORLD'S MARITIME SECTOR

Dr. Gokce Cicek CEYHUN **(500 – 514)**

CHAPTER 35:

STRATEGICALLY EFFECTIVENESS ON REGIONAL DEVELOPMENT IN UNIVERSITIES

Serkan GUNDOGDU and Handan BOYALI **(515 - 527)**

CHAPTER 36:

TÜRK SİNEMASINDA İDEOLOJİK TARTIŞMALARIN ODAĞINDA GÜNEŞE KÖPRÜ FİLMİ VE KEMAL TAHİR

Dr. Tugba ELMACI **(528 -537)**

CHAPTER 37:

TURKEY &THE ARAB WORLD TOURISM RELATIONS AND EXPECTATIONS

Dr. Cuneyt MENGU **(538 - 556)**

CHAPTER 38:

TURKEY'S TOURİSM GOALS AND EXPECTATİONS FOR 2023

Dr. Cuneyt MENGU **(556 - 591)**

CHAPTER 39:

SERENKS AND KUTNUS IN KONYA ETHNOGRAPHY MUSEUM

Dr. Tulay GUMUSER **(592 - 602)**

CHAPTER 40:

THE INVESTIGATION OF REGULARLY and IRREGULAR MIGRATION STATISTICAL ANALYSIS IN TURKEY

Handan BOYALI and Serkan GUNDOGDU **(605 – 618)**

CHAPTER 41:

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İSTİHDAMSIZ BÜYÜME SORUNU VAR MI?

Baris AYTEKIN and Mustafa SIT **(619 – 638)**

CHAPTER 42:

TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN TANZİ' NİN NAKİT PARA TALEBİ DENKLEMİ İLE KAYIT DIŞI EKONOMİ BÜYÜKLÜĞÜNÜN ÖLÇÜLMESİ

Dr. Havvanur Feyza ERDEM and Nezihe Zeynep Demir **(639 – 664)**

CHAPTER 43:

KÜLTÜREL KİMLİK VE HATIRLANAN GEÇMİŞ

Dr. Muammer AK **(665 - 683)**

FOREWORD

Over the past century and a half, the development of scientific thought followed the path of the differentiation of sciences. The previously united branches of scientific knowledge were crushed, and their parts moved further and further from each other. So, the history is separated from geography and philology. Then it broke up into a number of specialties related to certain areas of the territory and chronological periods of time. Source study, history of religion, history of culture, ethnography and a number of other disciplines tending to become independent branches of knowledge sprang from it. The same happens with other sciences.
Such a process of development of science is quite natural. But now the necessity of scientific synthesis, the need to use the achievements of various scientific disciplines is becoming more and more obvious. New scientific discoveries in our time are more and more often made not in any particular branch of knowledge, but at the intersection of sciences. The authors of this book are faced with the need to use in the study data from various sections of social sciences such as history, language, economics, tourism and ethnography etc. Each of these sciences has its own different research methods, so that the form of the monograph turned out to be unsuitable for the topic chosen by the authors. But the treatise allowed to contain and synthesize all the necessary material.

This book is a collection of papers written by researchers and analysts working and doing research in various fields of social sciences. The topics in the book include a wide range of studies from the analysis of financial market in Post-Soviet region to the researches on art and national identity image, from psychology and gender perceptions to the history and media.

The book is well organized into chapters that flow logically from one to the other. The writing is generally clear yet is scholarly in nature. The book has the overtone of a research study and, as such, could be perceived by general readers as detailed and dry.

CHAPTER 1

ИННОВАЦИИ НА ФИНАНСОВЫХ РЫНКАХ ПОСТСОВЕТСКИХ ГОСУДАРСТВ

Ашимбаев Толенди

Пилалова Таншолпан

Тургинбаева Кунсулу

Талдыбаева Лаура

Преснова Людмила

Многопрофильный колледж

непрерывного образования

Алматы, Казахстан

Аннотация:

в статье анализируется современное развитие финансового рынка и влияние инноваций на расширение возможностей финансовых институтов. Целью исследования является определение понятия инновация и его влияние на состояние финансового рынка. Результаты исследования отражают особенности функционирования финансового рынка в эпоху инноваций, которые расширяют возможности финансовых институтов в рыночных условиях. Особенное значение инновационное развитие общества приняло в последние годы в эпоху виртуализации, интернетизации и облачных технологий. В последние годы появились новые финансовые инструменты, которые предоставляют возможности перевода денег в другие страны, производить мгновенную оплату за товары и услуги, сохранять и генерировать информацию в базе данных. Исследование, отдельные выводы по которому представлены в данной статье, посвящено современным тенденциям развития финансового рынка в условиях диверсификации инноваций. В статье рассмотрены вопросы использования электронных денег или криптовалюты, которые стали популярными в последнее десятилетие. Государственное регулирование обращения электронных денег рассмотрено на материалах Казахстана и России.

Ключевыеслова:

экономика, финансовый рынок, инновация, информационные технологии, электронные деньги, криптовалюта

С последнее время на финансовых рынках появились инновационные продукты, одним из которых являются электронные деньги или криптовалюты. Впервые термин «криптовалюта» начал использоваться после появления платёжной системы «Биткойн», которая была разработана в 2009 году человеком или группой людей под псевдонимом Сатоси Накамото[1]. Позже появились форки: Namecoin (децентрализованная DNS для регистрации внутри доменной зоны), Litecoin(использует хеширование scrypt), PPCoin (использует гибридный механизм proof-of-work/proof-of-stake, не имеет верхнего предела объёма эмиссии), Novacoin (аналогична PPCoin, но использует scrypt) и множество других.

До июля 2013 года программное обеспечение всех криптовалют, кроме Ripple, базировалось на открытом исходном коде системы «Биткойн». С июля 2013 года стали появляться иные платформы, которые помимо криптовалюты поддерживают различную инфраструктуру, в том числе биржевую торговлю, магазины, мессенджеры и прочее. К таким криптоплатформам относятся: BitShares, Mastercoin, Nxt и другие платформы.

В последнее время появились также частные электронные деньги на базе сетей, в частности битко́йн (англ.Bitcoin, от bit — «бит, частица, немного» и coin — «монета») — пиринговаяплатёжная система, которая использует данную единицу для учёта операций и идентичный протокол передачи данных. Для обеспечения функционирования и защиты системы используются криптографические методы. Вся информация о транзакциях между адресами системы доступна в открытом виде. Минимальная передаваемая величина (наименьшая величина дробления) — 10^{-8} биткойна — получила название «сатоши» в честь создателя Сатоси Накамото, хотя сам он использовал в таких случаях слово «цент» [2].

Электронный платёж между двумя сторонами происходит без посредников и необратим, то есть механизм отмены подтверждённой операции отсутствует, включая случаи, когда платёж был отправлен на ошибочный или несуществующий адрес, или когда транзакция была подписана закрытым ключом, который стал известен другим лицам. Средства никто не может заблокировать или арестовать даже временно, за исключением владельца закрытого ключа или лица, которому стал известен данный ключ. При этом предусмотрена технология мультиподписи, которая позволяет привлечь третью сторону (арбитра) и реализовать «обратимые транзакции». При помощи специального языка сценариев есть возможность реализовать и другие варианты умных контрактов.

Одной из криптовалют является Ethereum (Эфир), который представляет собой платформу для создания децентрализованных онлайн-сервисов на базе блокчейна (Đapps, Decentralized applications - децентрализованных приложений), работающих на базе умных контрактов. Данная валюта реализована как единая децентрализованная виртуальная машина, которая была предложена основателем журнала «Bitcoin Magazine»Виталиком Бутериным в 2013 году, а сеть была запущена 30 июля 2015 года [3].

Являясь открытой платформой, Ethereum значительно упрощает внедрение технологии блокчейн, что объясняет интерес со стороны не только новых стартапов, но и крупнейших разработчиков программных обеспечений, таких как Microsoft, IBM и Acronis. Заметный интерес к платформе проявляют финансовые компании, включая банки, авиакомпании (Lufthansa), а также международная благотворительная организация ЮНИСЭФ.

В отличие от других криптовалют, авторы не ограничивают роль эфира платежами, а предлагают его, например, в качестве средства для обмена ресурсами или регистрации сделок с активами при помощи умных контрактов, в частности авторы назвали эфир «криптотопливом» для исполнения умных контрактов одноранговой сетью. Эфир продаётся на сервисах по обмену, а капитализация общего количества эфира превысила тридцать миллиардов долларов.

Технология Ethereum даёт возможность регистрации любых сделок с любыми активами на основе распределенной базы контрактов типа блокчейн, не прибегая к традиционным юридическим процедурам. Эта возможность является конкурентной по отношению к существующей системе регистрации сделок. По мнению журнала «The Economist», технология «умных контрактов» знаменует собой новую эру в финансовых технологиях[4].

Блокчейновые технологии могут быть успешно совмещены с банковскими услугами удаленного типа, предоставляемыми через СМС-сообщения. Вследствие своей дешевизны, эта возможность особенно привлекательна для развивающихся стран.

Платформа Ethereum с помощью умных контрактов может применяться в различных финансовых областях, но главным направлением является использование её в качестве криптовалюты. О своём интересе к платформе заявили различные организации, включая Microsoft [5], IBM и JPMorganChase[6]. В 2016 году на платформе Ethereum использовались децентрализованные приложения, децентрализованные автономные организации и смарт-контракты, такие как [7]:

- децентрализованный и инвестиционный фонды;
- социально-экономическая платформа: Backfeed;
- платформа для монетизации рейтинга в играх FreeMyVunk;

– беспристрастная краудфандинговая платформа для творческих проектов и средств массовой информации: The Rudimental;

– децентрализованный обмен опционами: Etheropt.

На финансовом рынке Казахстана и стран СНГ используются инновационные технологии, услуги и продукты, которые, с учетом опыта иностранных государств, регламентируются центральными банками. Это касается наиболее распространенных инновационных продуктов. В частности, в соответствии законом Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам электронных денег» от 21 июля 2011 года регламентируется использование электронных денег на территории Казахстана [8].

Целью принятия данного Закона является создание правовых условий для использования электронных денег на территории Казахстана как нового инструмента оплаты по торговым сделкам, в том числе для совершения покупок в интернет-среде.

По информации центрального банка Казахстана, новым законом, подписанным Президентом Республики Казахстан 21 июля 2011 года, закреплены следующие основные принципы выпуска и использования в Казахстане электронных денег:

1) Право на выпуск электронных денег предоставляется банкам второго уровня. Это объясняется тем, что деятельность по выпуску электронных денег связана с привлечением денег физических и юридических лиц, а также выполнением ряда банковских операций. В то же время, Законом предусматривается возможность участия в системах электронных денег частных небанковских организаций (юридических лиц) в качестве агентов эмитентов либо операторов системы на основе заключенных эмитентами электронных денег договоров. То есть, частные организации могут заниматься распространением (продажей и покупкой) электронных денег, выпущенных в обращение банками-эмитентами, и обслуживанием операций с их использованием.

2) Выпуск электронных денег осуществляется эмитентом в пределах средств, предварительно полученных от владельцев электронных денег. Эта норма введена в целях исключения возможности выпуска эмитентами необеспеченных электронных денег.

3) Банки-эмитенты обязаны принимать к погашению выпущенные ими электронные деньги либо обменивать их на реальные деньги по номинальной

стоимости путем выдачи наличных денег либо перечисления их на банковский счет по требованию владельца электронных денег.

4) Эмитент обязан устанавливать личность владельца электронных денег в случае выпуска электронных денег на сумму, превышающую 100 месячных расчетных показателей. Максимальная сумма одной операций, совершаемой владельцем электронных денег, не должна превышать сумму, равную 500 МРП.

В Кодекс Республики Казахстан «Об административных правонарушениях» в части установления и привлечения к административной ответственности банков-эмитентов за нарушение требований выпуска, использования и погашения электронных денег:

- неправомерные действия эмитента по выпуску электронных денег, не обеспеченных реальными деньгами, т.е. в ситуации, когда объем эмиссии электронных денег не соответствует сумме привлеченных денег от клиентов;

- несоблюдение норм в части обязательной идентификации владельцев электронных денег и максимальной суммы одной операции, совершаемой в системе электронных денег;

- несоблюдение или нарушение установленных требований об обязательном погашении электронных денег, полученных субъектами предпринимательства в результате продажи товаров и услуг, и сроков их погашения.

В Кодекс Республики Казахстан «О налогах и других обязательных платежах в бюджет» (Налоговый Кодекс) в части освобождения от налога на добавленную стоимость (НДС) услуг банков по выпуску и обслуживанию операций с электронными деньгами наряду с платежными карточками, векселями, ценными бумагами и иными финансовыми инструментами.

Согласно пресс-релизу Национального банка Республики Казахстан, введение электронных денег будет способствовать дальнейшей популяризации и развитию интернет-коммерции в стране, дальнейшему развитию в Казахстане новых видов онлайновых дистанционных услуг в интересах всех субъектов экономики, а также позволит повысить доступность финансовых услуг для населения. Закон стимулирует создание отечественных систем электронных денег, ориентированных на внутренние потребности казахстанского интернета, и должен установить государственный контроль за их оборотом в стране.

Данным законом внесены изменения и дополнения в следующие законодательные акты Республики Казахстан:

1. В Закон Республики Казахстан «О Национальном Банке Республики Казахстан» по закреплению полномочий Национального Банка Казахстана по установлению порядка выпуска, обращения и погашения «электронных денег» на территории Казахстана, в том числе требований к эмитентам и системам электронных денег.

2. В Закон Республики Казахстан «О банках и банковской деятельности в Республике Казахстан» в части предоставления банкам второго уровня права на выпуск и проведение операций по обслуживанию электронных денег.

3. В Закон Республики Казахстан «О платежах и переводах денег» в части введения понятия «электронных денег», порядка осуществления платежей с их использованием, а также закрепления прав и обязанностей эмитентов, владельцев электронных денег и иных участников системы электронных денег при выпуске, использовании и принятии электронных денег к погашению.

Таким образом, в связи с принятием Закона Республики Казахстан «О внесении изменения и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам электронных денег» отечественный рынок электронных денег получит развитие и дальнейшее расширение, подчеркивается в пресс-релизе. В будущем электронные деньги могут стать популярным средством платежа, так как с их появлением совершение покупок в интернете станет более удобным для населения. Подобные инновации в перспективе способны значительно повысить доступность финансовых услуг для физических лиц с использованием возможности современных технологий.

За 2016 год объем произведенных операций с использованием электронных денег казахстанских эмитентов на территории Казахстана составил 43,3 млн. транзакций на сумму 154,2 млрд. тенге (по сравнению с 2015 годом количество операций увеличилось в 2,7 раз, а сумма – в 3,5 раз).

Платежи в пользу индивидуальных предпринимателей и юридических лиц с использованием электронных денег составили в 2016 году 130,4 млрд. тенге (рост по сравнению с аналогичным периодом 2015 года – в 3,4 раз). По состоянию на 1 января 2016 года количество электронных кошельков, по которым возможно совершение

операций, насчитывалось 2 943 477 кошельков, к 1 января 2017 года их показатель составил 5 913 356 кошельков, т.е. в среднем на каждого казахстанца приходится 0,3 электронных кошелька. При этом в 2016 году было выпущено (эмитировано) электронных денег в сумме 129,7 млрд. тенге. На 1 января 2017 года в обращении составляет 3,3 млрд. тенге [9].

Объем операций с электронными деньгами в Казахстане в 2016 году вырос в 3,5 раза в сравнении с 2015 годом и достиг 154,2 млрд. тенге, свидетельствуют данные департамента платежных систем Национального банка Республики Казахстан. На 1 января 2017 года электронные деньги в Казахстане выпустили 11 коммерческих банков, при этом для населения на рынке было представлено 16 систем электронных денег, говорится в сообщении пресс-службы регулятора.

В 2016 году зафиксирован рекордный показатель притока прямых иностранных инвестиций в сумме 14,4 млрд. долларов против 3,1 млрд долларов в 2015 году. Основной объем этих инвестиций направлен на финансирование крупных нефтегазовых проектов.

Следствием масштабного притока прямых иностранных инвестиций стал рост инвестиционных доходов прямых инвесторов-нерезидентов на 24,6% до 10,9 млрд. долларов. Однако доходы, выплачиваемые иностранным прямым инвесторам, статистически приводят к ухудшению текущего счета платежного баланса. Несмотря на то, что более 60% доходов, подлежащих к выплате иностранным инвесторам, остались в стране и были направлены ими на финансирование своих предприятий в Казахстане, в первую очередь в нефтегазовой сфере. В целом за 2016 год по финансовому счету, без учета операций с резервными активами Национального Банка, чистый приток капитала составил порядка 8,7 млрд. долларов. Потоки по финансовому счету обеспечили полное покрытие сложившегося дефицита текущего счета, практически без расходования международных резервов Национального банка.

В октябре 2016 года Центральный Банк России объявил о запуске платформы «Мастерчейн», предназначенной для обмена информацией между участниками финансового рынка. По признанию участников консорциума российских банков, разработавшего этот продукт, технологии «Мастерчейн» основаны на протоколах Ethereum [10]. В октябре 2017 года Сбербанк России вступил в некоммерческий альянс Enterprise Ethereum Alliance (EEA), став первым российским банком в его составе.

Российский закон «О национальной платёжной системе» дает определение электронных денежных средств как денежных средств, которые предварительно предоставлены одним лицом (лицом, предоставившим денежные средства) другому лицу, учитывающему информацию о размере предоставленных денежных средств без открытия банковского счёта (обязанному лицу), для исполнения денежных обязательств лица, предоставившего денежные средства, перед третьими лицами, в отношении которых лицо, предоставившее денежные средства, имеет право передавать распоряжения исключительно с использованием электронных средств платежа. При этом не являются электронными денежными средствами денежные средства, полученные организациями, осуществляющими профессиональную деятельность на рынке ценных бумаг, клиринговую деятельность и (или) деятельность по управлению инвестиционными фондами, паевыми инвестиционными фондами и негосударственными пенсионными фондами и осуществляющими учёт информации о размере предоставленных денежных средств без открытия банковского счёта в соответствии с законодательством, регулирующим деятельность указанных организаций [11].

Электронные деньги в России делятся на категории, как персонифицированные электронные средства, неперсонифицированные электронные средства и корпоративные электронные средства. Персонифицированные и неперсонифицированные кошельки могут быть исключительно у частных лиц, корпоративные — исключительно у юридических лиц и частных предпринимателей. Между кошельками частных лиц разрешены внутренние платежи, так же, как и разрешены платежи на корпоративные кошельки. С корпоративных кошельков разрешено платить только частным лицам, платежи с корпоративных кошельков одних юридических лиц на корпоративные кошельки других юридических лиц запрещены [12].

Правительство России рассматривает возможность легализовать операции с биткойнами и другой криптовалютой в 2018 году в рамках борьбы с незаконными денежными переводами. Об этом 11 апреля 2017 года сообщил заместитель министра финансов Российской Федерации Алексей Моисеев [13], что связано с тем, что государство должно знать каждого участника финансовой операции. Если осуществляется сделка, то лицам, принимающим в ней непосредственное участие,

необходимо понимать, у кого они покупают и кому они продают, как это происходит при банковских операциях.

В конце мая 2017 года Банк России предложил идентифицировать криптовалюты в качестве цифрового товара и ввести их налогообложение. Такое предложение поддержали Минфин России, Минэкономразвития России и «силовые ведомства», с которыми Банк России проводил совещания [14].

На совещании у президента России Владимира Путина, прошедшем 10 октября 2017 года, было принято решение о том, что государство будет осуществлять регулирование процессов эмиссии, майнинга и обращения криптовалют. Для эмиссии разные криптовалюты применяют разные способы: майнинг, форжинг или ICO (Initialcoinoffering – первичное предложение монет, первичное размещение монет).

Путин В.В. подчеркнул необходимость официального регулирования обращения криптовалют, которое даст возможность использовать их потенциал и преимущества в полной мере [15].

Однако, несмотря на растущую популярность криптовалют, многие известные финансисты не признают электронные деньги полноценной валютой. Так, бывший старший советник Казначейства США и Международного валютного фондаНуриэль Рубини в марте 2014 года заявил, что «Биткойн» является вариантом финансовой пирамиды[16].

В отчёте 2014 года Всемирного банка указывается, что «вопреки широко распространённому мнению, „Биткойн“ не является преднамеренной финансовой пирамидой» [17].

В интервью радио «Голос России» финансовый эксперт и американский предпринимательКарл Деннингер (англ.*Karl Denninger*) заявил, что биткойн никогда не был валютой, потому что для этого необходимо выполнение двух условий [18]

1. валюта должна быть средством обмена, чтобы можно было совершать операции с различными товарами и услугами, что требует повсеместного признания;

2. валюта должна быть стабильным средством сохранения стоимости, чтобы можно было вложить в данную валюту определённую стоимость, созданную в сфере экономики, и получить её обратно через некоторое время.

Уоррен Баффет, в свою очередь, считает, что биткойн не является долговечным средством обмена и утверждает, что это не валюта и может исчезнуть в ближайшие 10-20 лет [19].

Однако, следует признать тот факт, что инновационные продукты и услуги становятся все более популярными, модернизируются и диверсифицируются, про связано с эволюционными процессами на финансовых и других рынках. Отдельные инновации не приживаются, в то время как другие становятся обыденными и используются повсеместно в обычной жизни.

Прогресс является порождением конкуренции и желания получать продукты и услуги более легко и доступно. Поэтому следует ожидать более совершенных инноваций в будущем, которые помогут облегчать работу и остальные жизненные процессы. Однако, существует реальная угроза занятости населения, так как роботизация и автоматизация многих процессов снижает потребность в реальных сотрудниках, которых все чаще заменяют роботы и автоматы.

Список использованных источников:

Bitcoin developer chats about regulation, open source, and the elusive Satoshi Nakamoto, PCWorld, 26-05-2013

*Satoshi Nakamoto.*Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. — 2008. — 9 с.

Ethereum Blockchain as a Service now on Azure | Blog | Microsoft Azure

Why Bitcoin may herald a new era in finance //

https://api.github.com/repos/ethereum/go-ethereum/releases

http: // coinews. io/ru/ category / 1-kripto / article / 97 - new - ethereum - hard – fork – is - inevitable - # sthash. Prm TNUbb .dpuf

Accenture и Microsoft представили блокчейн-систему цифровых удостоверений личности на базе Ethereum (ru-RU), CoinMarket. News (20 июня 2017). Проверено 11 октября 2017.

R3 connects 11 banks to distributed ledger using Ethereum and Microsoft Azure, International Business Times (20 January 2016). Проверено 23 февраля 2016.

Электронные деньги в Казахстане будут выпускать только банки второго уровня - Нацбанк РК от 28 июля 2011 // Электронные деньги (http: // www.nationalbank.kz/ ?docid = 3453&switch=russian)

Объем операций с электронными деньгами в 2016 году вырос в 3,5 раза (https: // kapital.kz / finance /59334 /obem -operacij-s-elektronnymi-dengami-v-2016-godu-vyros-v-3-5-raza.html

Вероника Горячева. ЦБ собрал информационную платформу. Коммерсантъ (06.10.2016).

Пункт 18 статьи 3 Федерального закона Российской Федерации № 161-ФЗ г. «О национальной платёжной системе» от 27 июня 2011 года //

*Хажиахметова Е. Ш.*Криптовалюта - деньги XXI века // Новая наука: от идеи к результату. — Агентство международных исследований, 2016. — № 11-2. — С. 177-179.

http://tass.ru/ekonomika/4171967

http://www.rbc.ru/finances/25/05/2017/5926d3169a79473858a2c989

http: // www.rbc.ru /business /28/08/2017/59 a3cd869a7947835e1300d1

Bitcoin is NOT a currency' – financial pundit Karl Denninger [https: // sputniknews. com / voiceofrussia / 2014_02_21 / Bitcoin – is – NOT – a – currency – financial – pundit – Karl – Denninger – 4024 /

Warren Buffett. I'm Buying Stocks If They Fall Today, And Bitcoin Is Not A CurrencyBUFFETT: I'm Buying Stocks If They Fall Today, And Bitcoin Is Not A Currency [http: // www. businessinsider. Com / warren – buffett – speaks – on – cnbc – 2014 3? Pundits _ only = 0&get _ all _ comments = 1& no _ reply _ filter = 1

CHAPTER 2:

FAALİYETLERİ BAĞLAMINDA SÖNÜK VE SEMBOLİK BİR TEŞEKKÜL: ŞIRNAK HALKEVİ

Dr. Öğr. Üyesi Bilal ALTAN (1)

(1)Şırnak Üniversitesi,altanbil@gmail.com

Giriş

1932-1951 yıllarında faaliyet gösteren halkevleri ve halkodaları, Tek Parti ideolojisinin hakim olduğu sürecin önemli teşekküllerinden biridir. İl ve kaza merkezlerinde halkevleri, köylerde ise daha çok halkodaları teşekkül ettirilmiştir. Tek Parti kadrolarınca devlet ideolojisinin halka aşılanabilmesi adına, halkevleri ve halkodaları çok önemsendiğinden, ülkenin hemen hemen her köşesinde bu kurumların teşekkülü yoluna gidilmiştir.1932-1951 yılları arasında farklı ölçeklerde, yurtdışındaki tek halkevi olan Londra Halkevi dışında, toplam 478 halkevi ve 4322 halk odası faaliyete geçmiştir.[1]Gelişim gösteren halkodalarından bazıları zamanla halkevlerine dönüştürülmüştür. Demokrat Parti iktidara geldikten sonra, 8 Ağustos 1951 tarihli ve 5830 sayılı yasa ile halkevleri ve halkodaları kapatılmak suretiyle etkinlikleri durdurulmuştur.[2]

1930'lu yılların başı itibariyle okuma yazma oranının azlığında, iletişim araçlarının yetersizliğinde bilinç düzeyi düşük bir halk kitlesi mevcuttu. Öyle ki yapılan yeniliklerin halka zamanında ulaşamaması ve halk tarafından yeterince algılanamamasından dolayı halkevleri, devlet ile halk arasındaki kopukluğu gidermenin[3] ve halkla bütünleşmenin vazgeçilmez kuruluşları olarak tasarlanıp,cumhuriyetin getirdiği değerlerin halka anlatılması ve benimsetilmesi amaçlanmıştır.[4]Cumhuriyet Halk Fırkası Halkevleri Talimatnamesi'ne göre; *"Halkevi, kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeridir. Bu itibarla halkevinin kapıları fırkaya kayıtlı olan ve olmayan bütün vatandaşlara açıktır."*[5] denilmektedir. Halkevlerinin dil ve edebiyat, güzel sanatlar, temsil (gösteri), spor, içtimai yardım (sosyal yardım), halk dershaneleri ve kursları, kütüphane ve neşriyat (kütüphane ve yayın), köycüler (köycülük), tarih ve müze (müze ve sergi) şubeleri, ideolojinin halka anlatılıp benimsetilmesinde çalışmaları, etkinlik alanları ile aracı rol oynamıştır.[6]Bazı halkevlerinde tüm şubeler faaliyet sahası bulurken, Şırnak Halkevi'nin de dâhil olduğu bazı halkevlerinde şubelerin bir kısmı faaliyet sahası bulabilmiştir.

Halkevleri sürecinde Şırnak kaza statüsündedir. Şırnak, idari taksimat olarak belirli zaman dilimlerinde değişikliklere maruz kalmıştır. Şırnak'ın Osmanlı arşiv belgelerine, salnamelere yansıması bakımından karye, köy, nahiye, kaza statüsü kazandığı görülmektedir.Şırnak, 1875'te Mardin Sancağı'na[7], 1880'de Bitlis Vilayeti dâhilindeki Siirt

[1]Ayse Durukan-Türkan Ulusu Uraz, "Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları", *itüdergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım*, Cilt: 7, S. 1, Mart 2008, s. 41.
[2]Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.6, S. 23, 1999, s. 261.
[3]Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, Halkevleri (1932'den 1951'e), *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 45, Erzurum 2011, s. 242.
[4]Sarıhan, s. 267-270.
[5] Cumhuriyet Halk Fırkası, Halkevleri Talimatnamesi (CHF HT), 1932:5.
[6] Şerafettin Zeyrek, Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, , 2006, s. 45.
[7] Diyarbakır Salnameleri Cilt 2, (Haz. Ahmet Zeki İzgöer), Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 1999, s. 156-158.

Sancağı'na bağlı bir kazadır.[8]1882-1883'te yeniden Mardin Sancağı'na bağlananŞırnak'ın, 1883-1884 sürecinde yine Mardin Sancağı'na bağlı, ancak bu defa nahiye konumuna, 1884-1885 yıllarında yine kaza konumuna tahvil olduğu görülmektedir.[9]Ekim-Kasım 1888 itibariyle Şırnak Siirt Sancağı dâhilinde bulunan Eruh kazasına bağlı nahiye olarak geçmektedir.[10]1900'lü yılların hemen başında karye statüsünde bulunan Şırnak'ın, konumunun önemine binaen nahiye yapılması talebi, Şırnak Reisi Mehmed Ağa-yı Surzade Abdurrahman imzasıyla Siirt merkezinden adliye ve maliye nezaretlerine telgrafla gönderilmiştir. Gereği için tedkik, vilayet idare meclisine bırakılmıştır.[11]1909 yılında ise nahiye konumunda bulunan Şırnak'ın üç vilayet sınırında bulunmasından dolayı kaza tahviline dair önemi, sonradan Van ve Bitlis valilerince de ilgili makamlara iletilmiştir.[12]Şırnak nahiyesinin Cizre, Eruh kazalarından ve Hakkâri livasından bir kısım ilavesiyle kaza tahviline uygun görülmediği Bitlis Vilayetine bildirilmişse de[13] Bitlis Vilayeti dâhilinde bulunan Şırnak nahiyesi, 23 Temmuz 1914 yılında birinci sınıftan bir kazaya tahvil olunmuştur.[14] 1990 yılına kadar kaza konumunu sürdüren Şırnak, 16 Mayıs 1990'da 3647 sayılı yasa ile il olmuştur.[15]

1940 yılı nüfus sayımına göre kaza merkezinde 5033, kazaya bağlı köylerde9827 olmak üzere Şırnak'ta toplam 14860 kişi yaşamaktadır.1945'te merkez nüfusu 3730 iken köylerde 7975 olup toplam nüfus 11705'dir. 1950'de ise merkezde 3204, köylerde 8425 toplamda ise nüfus 11629'dur.[16]1941 yılı itibari ile Şırnak kaza merkezinde beş sınıfı, üç öğretmeni ve 120 öğrencisi bulunan bir ilkokul mevcuttur.[17] Öğretmenlerden birisinin asker olduğu okulun binası sıhhi değildir. Aynı süreçte henüz Şırnak kazasında doktor bulunmamaktaydı. Mevcut eksiklik, bir nebze de olsa kimi zaman Eruh Kazasında görevli doktorun Şırnak'a uğrayıp hastalara bakmasıyla giderilmekteydi. Şırnak Kazasında doktor bulunmayışı müfettişlik teftişlerinde dikkat çekmiştir. Şırnak'ın Eruh'a uzaklığı düşünülerek bir doktor gönderilmesi müfettişlik tarafından talep edilmiştir.[18] 1948 yılı başında ise kazaya bir hükümet tabibinin-doktorun atanmış olması, kazanın doktora kavuştuğunu göstermektedir. Aradan geçen 7 yıllık süre zarfında kaza doktorunun olmadığı, kazaya doktor olarak atanan

[8]Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006, s.472.
[9] Diyarbakır Salnameleri, Cilt 2, s. 156-158; Diyarbakır Salnameleri Cilt 3, (Haz. Ahmet Zeki İzgöer), Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 1999, s. 229 ve s. 329.
[10] BOA, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi),DH. MKT. 1565/12 (17 Kasım 1888); BOA, DH. MKT. 1569/98 (13 Kasım 1888).
[11] BOA,DH. TMIK. S. 74/60, (H. 21/08/1326).
[12] BOA, İ.MMS. 184/2, (H. 23 C. 1332).
[13] BOA, DH.MUİ. 27/25, (H. 13/10/1327).
[14]BOA, DH.EUM.LVZ. 20/92, (H. 18.06.1332); A.)DVN.MKL. 58/100, (H. 30.08.1332); İ.MLU. 7/56, (H. 30.08.1332); İ.MMS. 184/2, (H. 23 C. 1332).
[15] 18.05.1990 tarih ve 20522 tarihli Resmi Gazete.
[16] https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0015094.pdf (Erişim Tarihi: 05/07/2018).
[17] Ancak 2-3-4 Temmuz 1941 tarihli Siirt Halkevi teftiş raporunda Şırnak kazasında 81'i erkek, 21'i kız olmak üzere 102 öğrencinin varlığından söz edilmektedir. 5 sınıf ve 3 öğretmen bilgisi aynıdır. Bkz. BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi), Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[18]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

Enver Ferah'ın Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne yazdığı 15 Eylül 1948 tarihli mektubundaki; *"Yıllardan beri doktor yüzü görmeyen ve memleketin ücra bir köşesi bulunan Siirt'in Şırnak kazası…"*[19] söyleminden anlaşılmaktadır.

Dönemin Şırnak Halkevi'ni mevzu edinen arşiv belgelerine göre, Şırnak'ta 1940'lı yıllarda en az iki mahallenin mevcudiyetinden söz edilebilir. Bunlardan biri Şırnak Halkevi binasının bulunduğu Cumhuriyet Mahallesi, diğeri İsmet Paşa Mahallesi'dir.[20]

Halkevinin Teşekkülü

Siirt Vilayeti'ne bağlı Şırnak Halkevi, 1938 yılı Şubat ayında dönemin adliye binasında tesis edilmiştir. Ancak bina, çarşı içinde sıradan bir dükkân odası gibidir. Dolayısıyla bu mekânda, halkevi faaliyete geçebilme ve çalışabilme imkânı bulamamıştır.Halkevi,iki yıllık bir gecikmeyle belediye tarafından yapılan ve tamamlanmamış olan bir binada, 1940 yılı Şubatı'nda faaliyet sahası bulabilmiştir.[21]

Halkevi Binası ve Durumu

Yukarıda belirtildiği üzere Şırnak Halkevi tesis edilirken, tahsis edilen binanın elverişsiz olması ve burada çalışılamaması üzerine, aynı zamanda belediye reisi bulunan Kaymakam Fazıl Bey'in gayretleriyle ve belediyenin bazı malzemelerinden yararlanmak suretiyle,açık ve manzaralı bir yer olan kaza girişinde ve cadde önünde yapılan, 3500 liraya mal edilen bir bina,halkevine 120 lira senelik ücretle kiralanmıştır.[22]Belediye, binayı mal ettiği 3500 liraya halkevine satabileceğini belirtmiştir.Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, 4 Ekim 1941 yılındaki yazısında, belediye malı olan halkevinin satın alınabilmesi için ikmal durumunu, bina etrafındaki bahçe sahasının ebatını, bina ve etrafındaki bahçeyi gösteren bir krokinin oluşturulmasını istemiştir.Ancak halkevi üyelerinin yoğun talebine karşın, 1942 yılı Mayıs sonuna kadar satın alma işleminin tamamlanamadığı anlaşılmaktadır.[23]Şırnak kazası Cumhuriyet Mahallesi'nde yer alan ve mülkiyeti Parti'ye geçen binanın değeri 1945'te 5000 lirayı bulmuştur.[24]

Halkevi bina duvarları kesme taştan ve kalındır. Sac veya kiremitle örtme imkânı olmadığından, çatısı dam halinde toprakla örtülmüştür. Binanın temeli ile birinci kat duvarları, gerektiğinde üzerine bir kat daha çıkabilmek için sağlam yapılmıştır. Genişçe bir salonu vardır; ancak sahne tertibatı yapılmamıştır.[25]Halkevi binasının şube çalışmalarına tahsis edilen üç odası, bir reis odası, koridor üzerinde ocak odası, bir ambar odası ve iki helâsının bulunduğunun belirtildiği 29-30 Mayıs 1942 teftiş raporunda, binanın iç kısım döşemelerinin tamamlandığı ve kereste eksikliklerinin giderildiği, kazanın en güzel binası

[19]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[20]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1781, Dosya No: 1220, Sıra No:1; BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[21]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[22]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[23] BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[24]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1781, Dosya No: 1220, Sıra No:1
[25]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

halini aldığı, mevcut haliyle halkevi ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılayabilecek duruma geldiği vurgulanmaktadır.Binaya sahne ilave edildiği takdirde, Şırnak Halkevi'nin Siirt Vilayeti dâhilindeki halkevleri ve halkodalarının en elverişli ve kullanışlı yapısı halini alacağına da yer verilmektedir.[26]Müfettişliğin verdiği bilgiyi, Şırnak'a 1948 Şubatı'nda doktor tayin edilen ve uzun bir süre evi ikametgâh olarak kullanan Enver Ferah da Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne yazdığı mektupta; *"… Siirt kazaları dâhilinde böyle güzel bir halkevi binası yoktur."* diyerek teyit etmektedir.Diğer taraftan hiçbir halkevinin Şırnak Halkevi kadar sahipsiz ve bakımsız bırakılmadığını da eklemektedir.[27]

Mart 1945 tarihine kadar sigorta ettirilmediği anlaşılan Şırnak Halkevi binası[28], kimi zaman amacı dışında ikametgâh gibi kullanılmış ve bu husus,halkın Şırnak Halkevi'ne devam etmemesinin nedenlerinden biri olarak görüleceğinden, halk idare heyetinde rahatsızlığa yol açmıştır. Çünkü Şırnak'a tayin edilip, geldiği Şubat 1948 yılında bir ev bulana kadar geçici olarak halkevinde oturmaya başlayan hükümet tabibi Enver Ferah ile evini tahliye mecburiyetinde kaldığı sırada yine halkevine geçici surette yerleşen Mal Müdürü Mustafa Çeşmebaşı'nın uzun süre ikamet etmeleri üzerine, halkevi idare heyeti oybirliği ile söz konusu kişilerin çıkarılmalarına ve artık kimsenin halkevinde oturmamasına karar vermiştir.[29] Cumhuriyet Halk Partisi Genel İdare Kurulu üyelerinden Konya Milletvekili Muhsin Adil Binal; halkevlerinin geçici zaman için bile olsa misafirhane haline getirilmesinin talimatnameye aykırı ve yanlış hareketin düzeltilmek istenmesinin memnuniyet verici olduğunu halkevi reisliğine bildirmiştir.İkametgâh hadisesinin üzerinden çok kısa bir süre sonra bu defa halkevi, 2. Jandarma Seyyar Taburu tarafından ilçeye geldiği günden itibaren işgal edilmiştir. En az 18 ay sürdüğü anlaşılan işgal hadisesinin merkeze bildirilmesi üzerine, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, durumu Mart 1950'de dönemin İç İşleri Bakanı Emin Erişirgil'e havale edip, halkevinin kendisinden beklenen vazifesini ifa etmesi için gereğini yapmasını rica etmiştir.[30]

[26]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[27]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[28]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1781, Dosya No: 1220, Sıra No:1
*Şırnak Halkevi binasının Mart 1945 yılında sigortalanıp, sigorta bedeliyle yıllık ödenecek taksit miktarlarının bildirilmesi Cumhuriyet Halk Partisi muhasip üye tarafından istenmiştir. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1781, Dosya No: 1220, Sıra No:1; Ancak Şırnak Halkevi binasının sigortalanıp sigortalanamadığı belli değildir.
[29]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
*Doktor Enver Ferah belirtilen mektubunda Şırnak Halkevi idare heyetinin; kendisinin halkevine çekidüzen vermek ve halkı eve çekmek için hayli mesai harcadığını, yaptıklarının heyettekilerin menfaatine dokunduğu için halkevinden çıkarılmak zorunda bıraktığını yazmaktadır. Değindiği ilginç başka hususlar da kendisi gelinceye kadar halkevinde kumar oynamaktan başka bir faaliyet yürütülmediği, halkevi demirbaş eşyasının belediye gazinosunda kullanıldığıdır. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[30]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1

Halkevi Çalışmaları

Cumhuriyet Halk Partisi Erzurum Milletvekili Cevad Dursunoğlu'nun, Parti'nin kültür davasına hizmet etmek için açıldığını belirttiğiŞırnak Halkevi'nin[31]idare heyeti beş kişiden oluşmaktaydı.[32]Halkevi idare heyetinin tuttuğu bir karar defteri mevcuttu. Defterdeki karar numaralarının azlığı[33], çalışmaların yetersizliğine ilişkin ipucu vermektedir. Şırnak Halkevi'nin Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Köycülük ve Spor olmak üzere dört şubesi mevcuttu. Şubelerin 1938 ve 1939 yılı faaliyetli oldukça yetersiz iken,şubeler, 1940'tan itibaren kısmen verim elde etmeye başlamıştır[34].

1940 yılı faaliyetleri içerisinde Emrullah Sönmez'in Şırnak Halkevi reisliği sürecinde,evin bahçesinde toplanan kaza halkına ve köy muhtarlarına Asayiş Şubesi Reisi Binbaşı Rahmi Yiğiter'in de katılımıyla muhtemel kötü fikirler ve yürüyüşler hakkında iki defa bilgi verilmesi yoluna gidilmiştir.[35]1941 yılı ortalarına kadar Sosyal Yardım şubesinin bütçe sıkıntısı ile karşılaşması somut yardımlar yapmasına büyük engel teşkil etmiştir. Bütçe sıkıntısı, Sosyal Yardım şubesinin daha ziyade asker ailelerine ve müracaat edenlere mektuplar yazmak, iş sahiplerinin bazı dairelerdeki işlerini takip etmek, halka işleri hakkında kanuni müracaat yollarını göstermek gibi manevi yardımlarda bulunmasını gerektirmiştir. Eruh kazası doktorunun Şırnak'a uğrayacağı tarihler, merkezde ve civar köylerde oturan halka ilan etme görevini de Sosyal Yardım şubesi yerine getirmekteydi. Sosyal Yardım şubesinin girişimiyle Çocuk Esirgeme Kurumu ile işbirliği halinde ihtiyaç sahibi öğrencilere yirmi altı takım elbise, yüz kadar aileye de basma verilmiştir.[36]

1940-1941 senesi kış aylarında açtığı dershanede haftada üç gece düzenli olarak eğitim yapılmasını sağlayan Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi olumlu sonuçlar almıştır.[37] 1942 yılının ilk yarısında açılan, 29 kişinin kayıt yaptırdığı, düzenli ve devamlı takip ettikleri Türkçe okuma ve yazma kursu sayesinde, kazadaokur-yazar oranının artmasına hizmet

[31]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1

[32] Şırnak Halkevi'nin Temmuz 1941 yılı ilk teftiş raporunda beş kişilik bir idare heyetinden söz edilmekte, ancak üyelerin isimleri verilmemektedir. Mayıs 1942 yılı teftiş raporunda ise idare heyetindeki üyelerin dörde düştüğü ve idare heyetinde Şırnak Halkevi Reisi İzzet Öztürk, Özel Muhasebe Memuru Cemil Aydın, Zabıt Kâtibi Fethullah Seçkin, Başöğretmen Tahsin Arıcı'nın yer aldığı görülmektedir. Bkz. Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2; Ağustos 1948 yılında heyetin tümüyle değiştiği, idare heyetinde Şırnak Halkevi Reisi ve Tahrirat Kâtibi Vehbi Mumcuoğlu, Nüfus Memuru İzzet Epiztürk (Soy isim yanlış yazıldığından muhtemelen İzzet Öztürk olacak), Tapu Memuru H. Etiz ve Özel İdare Gelir Kalemi'nden H. Kayra'nın bulunduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1

[33] İlk karar numarası 1 Ocak 1941 yılına ait olup, 19 Mayıs 1942 yılında karar numarasının on üçe çıktığı görülmektedir. Bu durum idare heyetinin belirli zamanlarda değil –halkevi talimatnamesine göre her hafta toplanılması gerekirken-, lüzum görüldükçe veya ihtiyaç hâsıl oldukça toplandığını göstermektedir. Kararlar, daha ziyade evin harcamalarına ait meseleleri kapsamaktaydı. Bkz. Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

[34]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

[35]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1012, Dosya No: 906, Sıra No:2

[36]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

*Ancak Mayıs 1942 teftiş raporuna göre, Çocuk Esirgeme Kurumu ile Sosyal Yardım şubesinin belirtilen yardımdaki rolü, İnhisar (Tekel) İdaresi'ndeki kaçak eşyanın alınıp öğrencilere ve halka verilmesinden ibarettir. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

[37]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

edilmiştir.[38]Türkçe okuma ve yazma kursları Şırnak Halkevi'nce önemsenmiştir. 1947 yılının her iki devresi, 1948 yılının birinci devresinde de Şırnak Halkevi'nce Türkçe okuma yazma kursları açılmıştır. 27 Aralık 1949 yılında açılan kursun öğretmen ücreti ve kurs masrafı için 200 liralık ödenek gönderilmiştir. Bu kurs için kaza İlkokul Başöğretmeni Hayrettin Bener ve İlkokul Öğretmeni Nafiz Arslankurt tayin edilmiştir. Kursa en az yüz öğrencinin daimi surette devam edeceği tespit edilmiştir.[39]1 Haziran 1943 tarihinden başlamak üzere halkevi bünyesinde on iki gencin devam ettiği Telgraf Muhabere Kursu açılmıştır. Hatta haberin yayınlanması için Ulus gazetesine de yazılmıştır.[40]

Halkevinin bağımsız bir Kütüphane ve Yayın şubesi olmadığından, bu şubeye ait işler Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesince ifa edilmeye çalışılmıştır. Halkevi okuma odası gazete veya kitap okumak isteyenler için her gün açık tutulmuşsa da kitap sevgisi aşılamak, kitap okuma hevesini arttırmak hususunda mümkün olan faaliyetler gerçekleştirilememiştir. Köycülük şubesinin de köy ziyaretleri ve kendi görev alanındaki çalışmaları zayıf ve yetersizdi. Gerekli tahsisattan mahrum bulunmaları, köyler halkının Türkçeyi bilmemeleri bunda birinci derecede etkendi.[41]1941 yılının Mart-Nisan aylarında Köycülük şubesi reisi Reşat Yıldırım, kazaya bağlı köylere konferanslar vermek için gönderilmiş ve halk aydınlatılmaya çalışılmıştır.[42]Kaza belediyesinin ilaç tahsisatından istifade edilerek kinin, yılan ve akrep serumları tedarik edilmiş ve muhtaç olanlara verilmiştir. Gidilebilen bazı köylerdeki halka da kinin dağıtılmıştır.[43]

Bütçe ve malzeme sıkıntısından dolayı tatmin edici faaliyette bulunamayan bir diğer şube 72 üyenin kayıtlı olduğu Spor şubesidir. 1941 Temmuz ortasına kadar gerçekleştirilebilen faaliyetler av sporları ve cirit oyunları iken, 1942 Mayıs sonuna kadar kayıt altına alınamayan güreş, dağcılık ve yüzme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği şube üyelerince belirtilmiştir. Şubenin futbol topları, futbol ayakkabıları, futbol sahası, voleybol ağları, kış sporları için kayakları yoktu.[44]

Şırnak Halkevi'nin icraatlarından biri radyo neşriyatıdır. Radyo neşriyatı sayesinde gençler ve halktan bir kısmı, halkevine ilgi göstermekteydi. Zaman zaman radyo yayınının aksaması yüzünden ilgi azalmaktaydı.[45]Halkevlerinin yıldönümleri, bayram günleri dolayısıyla düzenli toplantılar yapılması, konferanslar verilmesi, merasimler tertiplenmesi

[38]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[39]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1058, Dosya No: 1064, Sıra No:1
[40]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[41]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[42]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1012, Dosya No: 906, Sıra No:2
[43]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
*Esasında görülen eksiklik üzerine Köycülük şubesinden beklenen, üzerinde durulması ve cetvelleri tutularak kayıt altına alınması istenen çalışmalar; çeşitli hastalıkların bulaşma yolları ve tarzları, memleket kanunlarına riayet ve vatandaşlık vazifelerini hakkıyla ifa etme, helâ çukurları yaptırılması, gübreliklerin köy dışına çıkarılması, suların ve su yollarının temiz tutulması, sıhhî temizlik, çocuk ve hayvan bakımı vesairedir. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[44]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[45]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

çalışmalar arasındadır. Kazadaki ilkokulun ve öğretmenlerinin desteği ile yer yer müsamereler ve temsiller verilmiştir. Hatta memurlardan bazılarının nişan ve nikâh merasimi münasebetiyle ara sıra halkevinde aile toplantıları tertip edilmiş, merasimlere yerli halktan çok az da olsa katılım sağlanmıştır.[46]

Şırnak Halkevi'nin 1940-1941 yılına ait kayıt defterleri düzenli tutulmuştur. İlgili dönemin üye kayıt defterine203 kişi kaydedilmiştir. İlginçtir ki kayıtlı üyelerin hepsi erkek olup hiç kadın üye yoktur.1942 Mayıs'ı itibariyle üye sayısı 207'ye çıkmış olup üyelerden bir tanesi kadındır. Aradan geçen yaklaşık bir yıllık süreçte halkevi üyeliğinden ayrılıp başka mahallere gidenlerden dolayı, artış dört kişiyle sınırlı kalmıştır.[47]

Aynı dönemin demirbaş eşya defterine göre, halkevinin başlıca eşyaları arasında iki dolap, beş masa, on altı demir sandalye, iki ahşap sandalye, Genel Sekreterlik'ten gönderilen Sparton marka bir radyo, bir şarj aleti, eskimiş birer futbol ve voleybol topu mevcuttur. Kütüphane defterinde bir dolapta, kısmen tasnif edilmiş 195 kitap kayıtlıdır. Mayıs 1942'de kitap sayısı 286'yı bulmuştur.[48]Faruk Nafiz Çamlıbel'in Akıncı Türkleri, Ömer Seyfeddin'in Beyaz Lale, Yüksek Ökçeler, İlk Düşen Ak, Peyami Safa'nın Büyük Avrupa Anketi, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Sürgün, Uluğ İğdemir'in Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber, Türk Tarih Kurumu'na ait Belleten Dergisi, Cumhuriyet Halk Partisi yayınlarından Milli Şef İsmet İnönü, Halkevleri, Türk Maarif Cemiyeti'nce çıkarılan Elli Türk Büyüğü vesaire Şırnak Halkevi Kütüphanesi'nde bulunan eserlerden birkaçıdır.[49]Şırnak Halkevi'ne bazı aksaklıklar haricinde ilk yıllarda düzenli bir şekilde Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olup, Sedat Simavi'nin yönetiminde çıkan Karagöz gazetesi gönderilmiştir.[50]

Hesap defteri, şube karar defterleri, gelen ve gönderilen evrak defteri ve günlük çalışma defteri halkevinde tutulan diğer defterlerdir.Halkevi çalışmalarının ve takip edilen amacın yansıyacağı şube karar defterlerinin mevcudiyetine karşın, defterlerin işlenmemiş olması önemli bir eksikliğe işaret etmektedir. Öyle ki şubeler tarafından başarıldığı yazılan işlerin yapılıp yapılmadığı kontrol edilememektedir.[51]

[46]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[47]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
*29-30 Mayıs 1942 teftiş raporunda, kayıt defterindeki üyelere ilişkin bir şüphe oluştuğundan, Cumhuriyet Halk Partisi Bitlis Bölgesi Müfettişi ve Tokat Milletvekili Hasip A. Aytuna, hakiki üyenin işaret olunması ve tahsil durumlarının eksik bırakılmaması hususuna ilgililerin dikkatini çekmiştir. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[48]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[49]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1049, Dosya No: 1028, Sıra No:2
[50]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1274, Dosya No: 237, Sıra No:1
[51]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

Halkevi bütçesi için gelir kalemlerini Genel Sekreterlik, vilâyet hususi muhasebesi, belediye ve sâire oluşturmaktaydı. Halkevinde dışarıdan temin edilen bir odacı ve bir kütüphane memuru olmak üzere iki müstahdem çalışmakta ve kütüphane memuru aynı zamanda halkevinin kâtipliğini de yapmaktaydı. Her ikisini de aylık 10 lira ücret bütçeden verilmekteydi.[52]

Halkevlerinin kapatılması sürecine yakın, Şırnak Halkevi'nde belirtildiği üzere 2. Jandarma Seyyar Taburu'nun halkevi binasına el koyması nedeniyle aradan geçen en az 18 aylık süre zarfında halkevi çalışmaları tatile uğramıştır.[53]

Halkevi Reisleri

Şırnak Halkevi'nin ilk reisi Emrullah Sönmez'dir.[54]Emrullah Sönmez'den sonra reislik görevine Yakup Yıldırım getirilmiştir. 1911 Şırnak doğumlu, Süleyman oğlu Yakup Yıldırım, Hasip A. Aytuna'nın aktarımına göre aslen Türk'tür. Yerli halkın diline vakıftır. İlkokul mezunu olmasına karşın memuriyet sahasında kendisini geliştirmiştir. Memuriyeti belediye muhasipliğidir.Mayıs 1942'den itibaren reislik görevini kaza nüfus memuru İzzet Öztürk yürütmüştür.[55]Şubat 1943'te halkevi reisi olarak yine Yakup Yıldırım görülmektedir.[56]Şırnak Halkevi reisliği görevinde 1943'ün Mayıs ve Ağustos sonlarına kadar Şırnak hususi muhasebe memuru Kemal Soysal[57], Kasım 1945'te Zeki Eşgin[58], Ağustos-Ekim 1948'de tahrirat kâtibi Vehbi Mumcuoğlu[59], 1949 yılı sonları ve 1950 yılı başlarında Alihan Tatar bulunmaktadır.[60]

Halkevi reislerinden Yakup Yıldırım, 1943 yılı başlarında Siirt Valisi Necmeddin Ergin ile sorun yaşamıştır. Vali Necmeddin Ergin'in kendisini telefonla arayıp hakaret etmesi üzerine, Yakup Yıldırım, valiyi merkeze şikâyet etmiştir. Şikâyet nedeniyle Siirt Vilayeti'nce vekâlet emrine alınan Yakup Yıldırım, Parti hizmetinde sadakatle çalışma hususunda ant içtiğini belirterek, uğradığı haksızlığa karşı merkezin ilgi göstermesini istemiştir. Merkezce, dönemin Diyarbakır Birinci Umumi Müfettişi Abidin Özmen'e şikayet mevzusu yazıyla bildirilmiş ve mevzunun soruşturulması lüzumu anlatılmıştır.[61]

[52]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[53]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[54]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1049, Dosya No: 1028, Sıra No:2
[55]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[56]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[57]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[58]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1025, Dosya No: 946, Sıra No:2
[59]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[60]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1058, Dosya No: 1064, Sıra No:1
*Alihan Tatar; yörenin köklü, sözü geçen ve feodal bir yapıyı temsil eden ailelerinden Tatar ailesine mensup olup, uzun süre Şırnak Belediye Başkanlığı ve Cumhuriyet Halk Partisi İlçe Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Bkz. Uğur Kümür, Siirt Halkevi ve Faaliyetleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2014, s. 95.
[61]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1

Diğer taraftan Siirt Valisi Necmeddin Ergin, Birinci Umumi Müfettişliği'ne gönderdiği yazıda, yaşanan sorunun ve vekâlet emrine alınmasının mahiyeti hakkında şu bilgileri vermektedir: *"Şırnak Malmüdürü Vekili Yakup Yıldırım'ın kaza memurları arasında dedikodu yapmak suretiyle idare amirlerinin arasını açtığı, tapu sicil memuru hakkındaki tahkikat işinin ikmali kaza kaymakamlığının 7/2/1943 gün ve 183/1 numaralı tezkeresi ile istenildiği halde, aradan iki hafta geçmiş olmasına rağmen tahkikata başlamadığı ve tahkik için gönderilen alay komutan muavinin emir neferini göndererek halkevine süngülü jandarma konuldu diyerek hilafı hakikat ihbarda bulunduğu anlaşılmış ve vilayet makamının ihtar ve tenbihatına itaat etmediğinden vilayetçe görülen lüzuma binaen vekâlet emrine alınmış olduğunu arz eylerim."*[62]

Birinci Umumi Müfettişlik tarafından gerçekleştirilen teftiş, Siirt Valiliği'nin verdiği bilgileri doğrulamış ve Yakup Yıldırım'ı haksız bulmuştur. Hatta daha da ileri giderek Yakup Yıldırım'ı halkevi işlerinden anlamayan, samimiyetten uzak, güvenilmez, kaza ahengini bozucu nahoş hareketlerde bulunan bir zat olarak tanımlayan müfettişlik, Siirt Vilayeti'nin bir asil tayin edilinceye kadar Şırnak Hususi Muhasebe Müdürü Kemal Soysal'ın halkevi reisliğini vekâleten ifa edeceğini bildirdiğini de aktarmaktadır.[63]

Teftiş Raporları

Halkevleri teftiş raporları, halkevleri sürecinin önemli veriler sağlayan kaynakları arasında yer almaktadır.Teftiş raporlarında, sadece halkevleri çalışmalarına değil, halkevlerinin kurulduğu vilayet ya da kazanın sosyo-kültürel yapısına, yaşam tarzına, ekonomisine dair bilgi edinmek mümkündür. Hasip A. Aytuna'nın 1941 yılında hazırladığı ve Ankara merkezdeki Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne takdim ettiği bir teftiş raporu bu kapsamda değerlendirilebilir.

Raporda, coğrafi yer olarak Şırnak, Cudi Dağı'yla karşıya karşıya bulunan, araba tekerleğinin girmediği, Siirt'in en uzak kazalarından biri diye betimlenmektedir. Kürtçenin yoğun bir şekilde konuşulduğu kaza merkezi ve çevresinde Türkçe bilenin çok az olmasının devlet dairelerinde tercüman kullanmak zarureti doğurduğu vurgulanırken; halkın Türkçe öğrenme ve çocuklarını okula gönderme hususunda meyilli olmadıkları belirtilmektedir.[64]

Halkın temel geçim kaynağı hayvancılık olup tarımla kısmen uğraşılmaktadır. Hayvancılığın etkisiyle göçebe hayatı hâkimdir. Halk, kaza ya da köylere yerleşip ev, tarla sahibi olmaktan ziyade,her yıl yayladan yaylaya sürüleri peşinde dolaşmak suretiyle göçebeliği yeğlemektedir.Göçerler, kabile hayatı ve aşiret disiplini şartları içinde, ağalara, şeyhlere ve seyitlere bağlı olarak yaşamaktadır. Diğer taraftan kavak ve ceviz ağacı yetiştirip

[62]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[63]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1
[64]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

bunları satmak, mekârecilik[65], dokumacılık revaçta idi. Irak'a geçerek kaçakçılıkla meşgul olup, kaçakçılığı meslek edinenler de mevcuttur.[66]

Raporda, Şırnak'ta ağalık sisteminin mevcudiyetine de değinilmektedir. Hususi hayatlarıyla varlığını hissettiren ağaların nüfuzları altında köyler, mıntıkalar bulunmaktadır. Kaza merkezinde ağalara ait olup,iki katlı ve dışa karşı savunma tertibatına sahip evler, harabeyi andıran halkın yaşadığı evler yanında birer kale ihtişamını vermektedir. Ağalar bu muhkem yapılarda haremlik ve selamlık hayatı yaşamakta, kendilerine taraftar halk için kabul günleri düzenlemekte ve toplantılar yapmaktaydılar.Rapordan, hükümete ve hükümetin siyasetine muhalif bir tutum sergilemiş bulunan yöredeki ağaların bir kısmının batı illerine sürüldükleri ve yerleştirildikleri anlaşılmaktadır.[67]Örneğin Şırnak'ın nahiye merkezi yapılması talebinde bulunan Şırnak Reisi Mehmed Ağa-yı Surzade Abdurrahman, 28 Kasım 1927 yılından önce Konya'da ikamete memur bırakılanlar arasındadır.[68]Devlet otoritesine baş eğip, devlet teşkilatına hizmet ettiklerinden yerlerinde bırakılan ağalar ise, nüfuzları kırıldığı için yeni rejime ve temsilcilerine ısınamamışlardır.Cumhuriyet hükümetinin nüfuz ve kudretinin, asırlardan beri yörede yerleşmiş ve kökleşmiş bulunan ağalık, şeyhlik ve beylik statüsünden dolayı, ancak 1940'ların başından itibaren kendisini hissettirmeye başladığı; halkın, bu gibi güçlerin adaletsizlikleri, şiddet ve tazyikinden kurtulmaya vesile olduğu için hükümete müteşekkir oldukları belirtilmektedir.[69]

Ağalık sistemi dışında Şırnak ve çevresindeki aşiretlerden en kalabalık ve nüfuzlu olanları ve bazı vasıfları ön plana çıkarılmaktadır. Yoğun bir nüfusu barındıran Hacibayram aşiretinin yerleşik kısmı pek azdır. Hacibayram aşireti fertleri için en cazibi yayla hayatıdır. Silopi'deki kabileler ile Beytüşşebap'ın Goyan ve Jirkan kabileleri Hacibayram aşiretine bağlıdır.Ayrıca aşiret reislerinden bazılarının en yakın akrabaları, Irak'ın en kuvvetli aşiret reislerinden telakki edilmektedir. Hacibayram aşiretinden Ali Han Usal'ın yeğeni ve Irak'ın Zaho milletvekili olan Hâzım'ın hükümete başkaldırdığı, kanunlara itaat etmediği ifade edilmektedir. Bu gibilerin alakalarının kesilip, yerli halk üzerinde yeniden nüfuz tesis etmelerinin önlenmesinin önemi vurgulanmaktadır.[70]

Şırnak'ta17 kadar köye iskân edilmişlerse de yayla ve göçebe hayatı tercih eden tanınmış ikinci bir aşiret Batvan'dır. 8 köyde ikamet eden Derşev aşireti, Hacibayram ve Batvan aşiretlerinden farklı olarak yerleştikleri muhitte devamlı surette kalan, toprağa bağlanan, tarıma önem veren bir aşirettir.[71]Derşev, aynı zamanda oldukça büyük ve eski bir köy adıdır. Köyün olduğu bölgeye Derşev bölgesi, etrafındaki dağlara Derşev dağları

[65] Mekâre veya mekârî, kira ile tutulan hayvan, yük hayvanı demektir.
[66]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[67]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[68]BCA, Fon No: 272-0-0-11, Kutu No: 23, Dosya No: 121, Sıra No:2
[69]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[70]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[71]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

denilmektedir.[72]Mevcut aşiretler arasında Keldani ve Süryani Ermenileri çokça yaşamakta, muhtelif san'atlar ve özellikle dokumacılıkla uğraşmaktaydı.[73]

Kazada, halkta ve ağalarda hükümete ve hükümetin siyasetine muhalif bir tutum olmamakla birlikte, yöreden batı illerinden bazılarına yerleştirilmiş ağalar ve benzerlerinin geride kalan yakınları ve hizmetkârlarının şüpheli niyetleri sezinlendiği, dolayısıyla kazaya tecrübeli, her hususta hazırlıklı ve kuvvetli idare amirlerinin gönderilmesi, asayişi sağlayan kesimin de arttırılmasının uygun olacağına kanaat getirilmektedir. Kendilerine birçok mükellefiyet yükleten hükümete ve hükümeti temsil eden yetkililere karşı soğuk davranmaktadır. Buna karşın hükümetin girişimlerinin yanı sıra ağaların, şeyhlerin aracılığıyla aşiretlerin, kabilelerin iskânı sağlanmakta ve olumlu netice alınmaktaydı.[74]

Teftiş raporlarının belirgin bir özelliği,müfettişlerin eksiklerin giderilebilmesi için tavsiyelerde bulunmalarıdır.Bu hususta, Köycülük şubesi reisine ve idare heyetine köy faaliyetlerinin genişletilmesi yönünde tembihlerde bulunulmasının, şube çalışmalarının plan ve program dâhilinde hızlandırılıp çalışmaların kayıt altında tutulmasının,evin bir halk mektebi haline getirilmesinin, okur-yazarlığın teşvik edilmesinin istenmesi verilebilecek örneklerdir.[75]Kimi zaman müfettişlerin kendilerine verilen bilgileri tatmin edici bulamamaları söz konusu olabiliyordu. Şırnak Halkevi konferans çalışmalarının iyi düzeyde olduğu yönündeki sözlü bilgi, müfettiş tarafından mübalağalı bulunmuştur.[76] Çünkü konferans hususundaki çalışmalar bir dosya halinde sunulamamış veya kayıt altına alınamamıştır. Teftiş raporlarına yansıyan bir başka husus, şube reislerinin eksiklikleri gidermek veya farklı etkinliklerde bulunabilmek adına düşüncelerini dile getirmeleridir.Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesinin tedrisat çalışmalarını her yıla yaymak ve Spor şubesinin, belediyeden istimlâk edilerek bir futbol sahası yapmak istemeleri, bu meyanda değerlendirilebilir.[77] Teftişler, halkevlerinin ihtiyaçlarının tespitine vesile olabilmekteydi. Hasip A. Aytuna'nın gerçekleştirdiği teftiş, Şırnak Halkevi ihtiyaçlarının neler olduğu ve ihtiyacın giderilmesi gerektiğini merkeze bildirmiştir. İhtiyaçlar şöyle sıralanmaktadır:

1-Spor şubesi için iki futbol topu ve ağı, iki voleybol topu ve ağı, yirmi beş futbol ayakkabısı, yeterli miktarda fanila,

2-Salonun dört penceresi ve şube odaları için perdelik bez,

3-Vezne defteri,

[72]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1415, Dosya No: 679, Sıra No:2
[73]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[74]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[75]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[76] Halkevi görevlilerinin halkevi çalışmalarını genel itibari ile olduğundan fazla ileri gösterdikleri, abartma eğilimi taşıdıkları teftiş raporlarına yansımıştır. Eğilim, kendilerine yöneltilen birçok sorunun cevapsız bırakılmasından anlaşılmaktadır.BCA, Bkz. Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[77]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

4-Spor sahası hazırlamak için para yardımı,

5-Bir dikiş makinesi.[78]

Halkın Tutumu

Halkevleri teşekküllerinden temelde amaçlanan; halkı, halkevlerine çekmek suretiyle Cumhuriyet Halk Partisi'nin, diğer ifadeyle devletin ideolojisine ısındırmak, halka modern değerleri benimsetmektir. Devletin resmi dili Türkçenin, çok sınırlı bir kesim dışında neredeyse hiç konuşulmadığı Kürt yoğunluklu coğrafi kesimlerde devlet ideolojisini kabul ettirebilmek oldukça zordu. Diğer taraftan ulaşım ve iletişim imkânlarından uzaklıkla birlikte eğitim, sağlık, iş olanaklarının yetersizliği, okur-yazar oranının epey düşük olması, yüzyıllara dayanan geleneksel aşiret yapısı ve ağalık sistemi, ataerkil aile yapısı gibi etkenleri göz ardı etmemek gerekmektedir.

Şırnak ve çevresinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşüklüğünde, şeyhler, mollalar, seyitler gibi din şahsiyetlerinin sosyal yaşamdaki rolleri halkın tercihlerinde belirleyici olmuştur. Şırnak Halkevi, genellikle okuma-yazma kursları, Türkçenin öğretimi, çeşitli tiyatro gösterileri ve halk toplantıları ile yöre halkını etkilemeye çalışsa da yöre halkı, halkevine iradi bir katılım göstermemiştir.[79]

Şırnak Halkevi özelinde, engel teşkil eden hususlar hem halkevi çalışanları hem de Cumhuriyet Halk Partisi bölge müfettişlerince sıklıkla vurgulanmıştır. Şırnak merkezde ve köylerinde yaşayan halkı halkevlerine çekebilmek için müfettişler, halkevi çalışanlarına ciddi ve devamlı gayret göstermelerini istemişlerdir. Bu doğrultuda;

Halkı, halkevine çekecek, bağlayacak ve halkevini halka sevdirecek her türlü tedbire müracaat edilmesi, halkevlerinin nasıl bir teşekkül olduklarının, amaçlarının ve programlarının ve halk için bir okul oluş taraflarının fırsat düştükçe açıklanması,

Cumhuriyet Halk Partisi'nin nasıl bir teşekkül olduğunun, Parti programındaki maddelerden önemli bir kısmının ve Partinin temel özelliklerinin konferanslar ve musahabeler yoluyla halka anlatılması,

İdare amirlerinin halkevi çalışmalarına geniş ölçüde katılımı için çarelerin araştırılması ve bu suretle memurların ve halkın, halkevine katılımlarının sağlanması,

Okuma çağındaki bütün çocukların ve özellikle kızların ilkokula gönderilmeleri için, halkevinin veliler üzerinde telkinlerde bulunmaları,

---

[78]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

*İktisat Vekâleti tarafından Şırnak Halkevi'ne dört dokuma tezgâhı gönderilmiştir. Ancak dokuma tezgâhlarının nasıl kurulacağı bilinmediğinden ve rehber de yollanmadığından bekler vaziyette bırakılmıştır.Sorunun çözümü için Genel Sekreterlik ilgili bürolara durumu bildirmiştir. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

[79] Kümür, s. 90.

Okur-yazarlığın halk arasında yayılması için, halk dershaneleri ve tatil günleri kursları, millet mektepleri açılmasına, buralardaki derslerin cazibesinin arttırılmasına doğru gidilmesi, derslerden önce veya sonra, kısa musahabeler şeklinde çeşitli hayati konular üzerinde durularak halkın aydınlatılmasına yer verilmesi,

Köycülük şubesinin köylere doğru sokulmasını ve köylü ile yararlı ilişkilerde bulunmasını sağlamak için zorunlu yerlerde, halka önce Türkçe, arkasından anlatılanları kendi dillerine çevirerek hitap edilmesini, sonuçta milli dilin öğrenilmesi ve çocuklarına öğretilmesi,

Milli bayramları ve yıldönümlerini kutlarken, halkevinde yapılacak toplantıların cazibesini, öğreticiliğini arttırmak amacıyla söze, sese, şarkı ve müziğe, bunlarla birlikte spor ve milli oyun tarzındaki aktivitelere daha fazla yer vererek halkın ruhuna, duygu ve düşüncelerine hitap etmeye önem verilmesi,

Okur-yazarların, aydınların, halkevi kütüphanesindeki kitaplarını okumalarını sağlamak için, yılın bazı aylarında kitap sergisi açılması; mevcut kitapların isimleriyle birlikte içeriğinin kısaca açıklama ve bunların okunmalarını tavsiye eden ilanlar hazırlanarak, halkevinde ve halkın kalabalık halde bulundukları kahvehanelerde belirli yerlere asılması,

Kadın üye kaydına ve memurların eşlerinin yanı sıra, yerli kadınların ve özellikle ilkokulu bitirmiş yerli kız veya kadınların da halkevinde toplanmalarının teşvik edilmesi, dikiş-biçki faaliyetlerine geçilmesi,

Kazadaki ağaların, yerlilerden zengin ve nüfuzlu olanların halkevine üye yazılmalarının ve toplantılara katılımlarının sağlanması gibi tavsiyelere yer verilmiştir.[80] Böylece belirtilen engellerin aşılacağı düşünülmüştür.

Şırnak Halkevi'nin tatmin edici çalışmalarda bulunmayışı ya da halkı halkevlerinin misyonu doğrultusunda kazanamayışı; liderlik vasfına haiz, heyecanlı, toplayıcı şahsiyetlerin azlığı, kazadaki kaymakamların daha ziyade takip ve asayiş sorunlarıyla uğraşmaları, idare heyeti üyelerinin ev çatısı altında bağımsız çalışmaları yürütebilecek kültür donanımından yoksun olmaları gibi birçok etkene bağlanabilir.[81]

[80]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
[81]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2
*Şırnak Halkevi ikinci altı aylık teftiş raporunda belirtilen etkenlere karşın, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, halkevi çalışmalarının yerin vasıta ve imkânları daha kullanışlı bir hale getirilerek geliştirilebileceği kanaatindedir. Genel Sekreterlik, halkevi binası içinde konferans, aile toplantıları, halkın şefkat duygularını uyandırarak kazanın yoksul ve düşkünlerine bağışlar yapılmak suretiyle el uzatılması, Türkçe kursların genişletilmesi, halkta kitap okuma hevesini yaymak ve kütüphaneyi kolaylıkla istifade edilir hale koymak, müsamereler tertip etmek, yerli halk türküsü ve oyunlarına yer vermek, spor etkinliklerine müspet mahiyet vermek, köy gezilerini anlamlı kılmak gibi türlü işlerin paradan ziyade arkadaşlık gayretiyle başarılabileceğini Şırnak Halkevi'ne yazıyla bildirmiştir. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2; Yine 11 Mart 1948 yılında Şırnak Halkevi reisliğine gönderilen bir başka yazıda; halkevleri ve halkodalarının

Halkevi reislerinin bazı usulsüz icraatlarının halkta ya da halkı temsil eden mahalle ile köy muhtarlarında yol açtığı rahatsızlıktan dolayı, halk ve ileri gelenler halkevine karşı olumsuz tutum geliştirebilmiştir. Şırnak Halkevi Reisi Vehbi Mumcuoğlu'nun usulsüz icraatlarından biri, topladığı yardımları zimmetine geçirmesidir. Usulsüz icraat, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Siirt Valiliği ve Cumhuriyet Savcılığı'na arzedilen27 Ekim 1948 tarihli bir şikâyet yazısında geçmektedir. Şikâyet yazısında: *"… Vehbi Mumcuoğlu, halkevine yardım namı altında bütün kasaba halkı ile bilumum köy muhtarlarından 5, 10, 15 ve 30'ar liraya kadar zabıta kuvvetinden istifade ederek cebri surette para toplamış ve topladığı para miktarı 1700 lirayı bulmuştur. Kasaba halkından ileri gelenlere makbuz vermiş, diğer halk ve köylülerin verdiği paraya mukabil makbuz vermediği gibi, parayı halkevi veznesine irat kayıt etmeyerek zimmetine geçirmiştir. Toplanmış olan 1700 liraya yakın paradan yalnız 400 lirasını irat kayıt etmiştir…"*[82]denilmektedir. Genel Sekreterlik işin esasının incelenmesini Cumhuriyet Halk Partisi İl İdare Kurulu Başkanlığı'ndan istemiştir.[83]

Sonuç

Şırnak Halkevi'nin kuruluşunu müteakip ve halkevlerinin kapatılışı sürecindeki faaliyetleri oldukça sönük kalmıştır.1951 yılında halkevlerinin kapatıldıkları dikkate alındığında, Şırnak Halkevi'nin açıldığı ilk iki yıl ve halkevi binasının işgal hadisesinden dolayı son iki yıl olmak üzere yaklaşık 4 yıl hiç faaliyet yürütemediği söylenebilir. 13 yıllık sürecinin üçte birinin faaliyetsiz geçmesi ve aradaki zaman dilimi faaliyetlerin yetersizliği Şırnak Halkevi'nin amaca hizmet etmede başarılı olamadığını göstermektedir.

Özü itibariyle halkevleri halka, vatandaşa açık teşekküller olduğundan halkevlerine halkı bağlamak önemsenmiştir. Ancak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Şırnak gibi ücra kesimlerinde aşılması ve çözüme kavuşturulması gereken derinlikli sosyal, ekonomik, kültürel sorunların eğitim seviyesinin düşüklüğü ile birleşmesi, Şırnak Halkevi'nden beklenen amaçların gerçekleşmesini engellemiştir. Yöredeki sorunların, merkezi yönetimin tüm iyi niyetine rağmen bütçe sıkıntısı, malzeme ve donanım eksikliği, yetişmiş ve bilinçli kadro azlığından aşılması oldukça zordu.

Şırnak Halkevi'nin, amaçsal bağlamda beklentileri karşılayamasa da yörede iz bırakmadığı sonucu çıkarılamaz. 19. Yüzyılın ilk yarısının ve halkevleri sürecinin vazgeçilmez siyasi iletişim aracı radyo ile tanışan yöre halkı, radyo sayesinde halkevine kimi zaman rağbet göstermiş ve başta siyasi olmak üzere ve farklı alanlara ilişkin bilgi edinebilmiştir. Yetersizliğine karşın yardım kampanyaları tertiplemek, konferanslar vermek,

---

bütün vasıta ve imkânlarıyla mahalli birer teşekkül oldukları, ihtiyaçlarını kendi çevrelerinden karşılamaları gerektiği vurgulanmıştır. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1525, Dosya No: 203, Sıra No:1

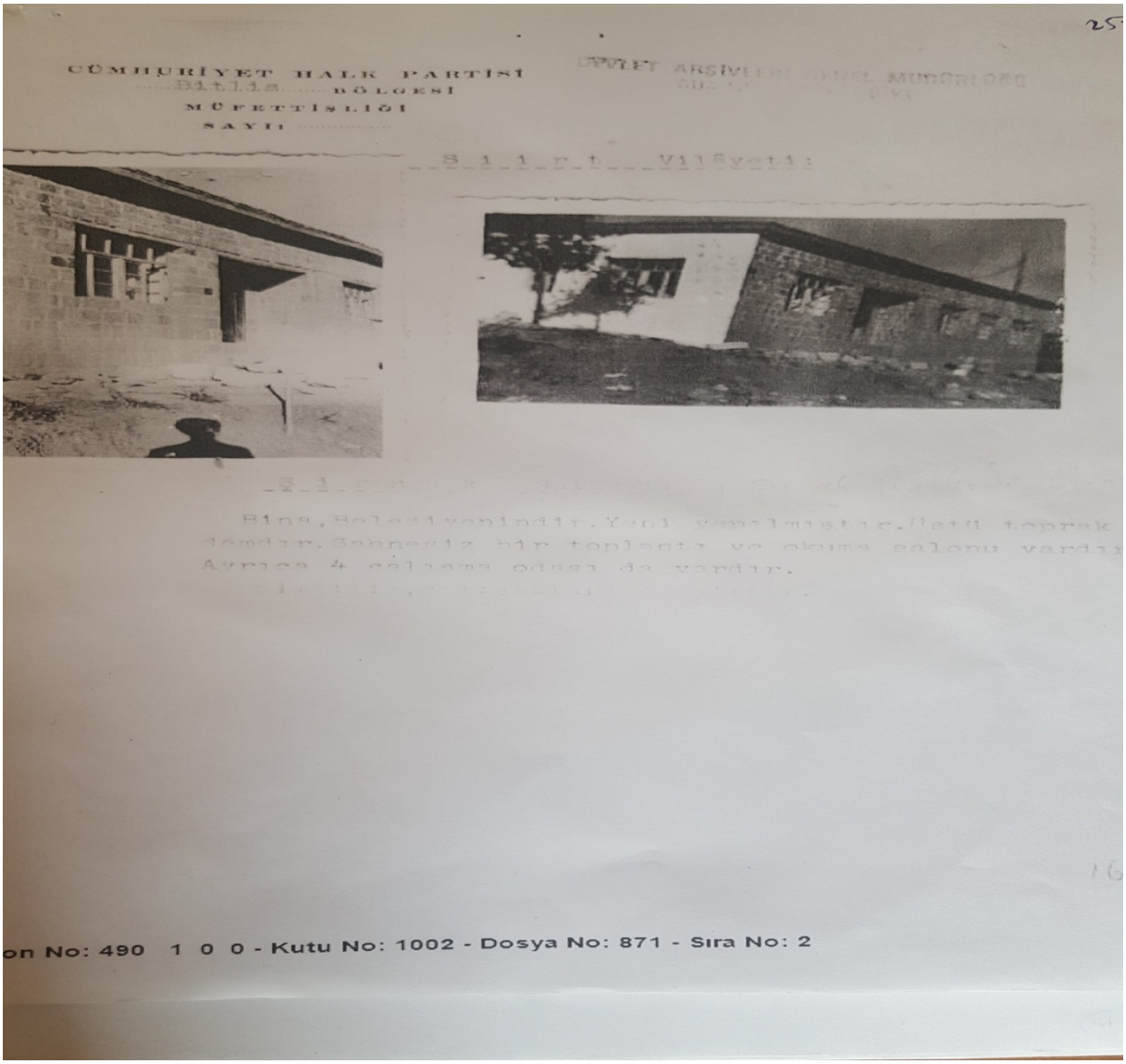
[82]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1

*Yazıda, Derşev, Şerefi, Biava, İri, Basret, Narah, Heştan, Nivava, Biryan, Millî, G. Remo ve ilçeye bağlı bütün köy muhtarları tanık; Şırnak İsmet Paşa Mahallesi'nden Yusuf oğlu Yakup Bayat muhbir olarak geçmektedir. Bkz. BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1

[83]BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1

sağlık desteği sağlamak, okuma- yazma kurslarıyla bilinç ediniminde rol oynamakla Şırnak Halkevi'nin yöre insanında iz bıraktığını söylemek mümkündür.

Şırnak Halkevi Binası (Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No: 2.)

Fotoğrafların altında Şırnak Halkevi'ni tanımlayıcı olup, silik görünen açıklama şöyledir:

Şırnak Halkevi

Bina, belediyenindir. Yeni yapılmıştır. Üstü toprak damdır. Sahnesiz bir toplantı ve okuma salonu vardır. Ayrıca 4 çalışma odası da vardır.

Şimdilik, çalışmalara müsaittir.

Kaynakça

BOA, DH. MKT. 1569/98 (H. 13 Ra 1306)

BOA, DH. MKT. 1565/12 (H. 27 Ra 1306)

BOA, DH.MUİ. 27/25, (H. 13/10/1327).

BOA, İ.MMS. 184/2, (H. 23 C. 1332).

BOA, DH.EUM.LVZ. 20/92, (H. 18.06.1332).

BOA, A.)DVN.MKL. 58/100, (H. 30.08.1332).

BOA, İ.MLU. 7/56, (H. 30.08.1332).

BOA, İ.MMS. 184/2, (H. 23 C. 1332).

BOA, DH. TMIK. S. 74/60, (H. 21/08/1326).

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1781, Dosya No: 1220, Sıra No:1

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1012, Dosya No: 906, Sıra No:2

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1012, Dosya No: 906, Sıra No:2

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1274, Dosya No: 237, Sıra No:1

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1049, Dosya No: 1028, Sıra No:2

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 843, Dosya No: 332, Sıra No:1

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1025, Dosya No: 946, Sıra No:2

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1058, Dosya No: 1064, Sıra No:1

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1415, Dosya No: 679, Sıra No:2

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1002, Dosya No: 871, Sıra No:2

BCA, Fon No: 490 100, Kutu No: 1525, Dosya No: 203, Sıra No:1

BCA, Fon No: 272-0-0-11, Kutu No: 23, Dosya No: 121, Sıra No:2

18.05.1990 tarih ve 20522 sayılı Resmi Gazete.

Cumhuriyet Halk Fırkası, Halkevleri Talimatnamesi (CHF HT), 1932.

Diyarbakır Salnameleri Cilt 2, (Haz. Ahmet Zeki İzgöer), Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 1999.

Diyarbakır Salnameleri Cilt 3, (Haz. Ahmet Zeki İzgöer), Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 1999.

Durukan, Ayşe, Ulusu Uraz, Türkan, "Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları", itü dergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım, Cilt: 7, S. 1, Mart 2008, ss. 38-49.

https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0015094.pdf (Erişim Tarihi: 05/07/2018).

Kümür, Uğur, Siirt Halkevi ve Faaliyetleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2014.

Arıkan, Zeki, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C. 6, S. 23, ss. 261-280.

Sezen, Tahir, Osmanlı Yer Adları, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006.

Özdemir, Yavuz, Elif Aktaş, Halkevleri (1932'den 1951'e), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 45, Erzurum 2011, ss. 235-262.

Zeyrek, Şerafettin**,** Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları, Ankara 2006.

CHAPTER 3:

ASSESSMENT OF CHARACTERISTICS OF THE PHENOMENON OF VIOLENCE FROM EDUCATIONAL PERSPECTIVE: *CHRISTIE IN LOVE* BY HOWARD BRENTON

Doç. Dr. Tuncay Dilci[1]

[1] Sivas Cumhuriyet University, The Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Turkey
e-mail: tuncaydilci@gmail.com

Introduction

Violence has been one of the most important problems of humanity since the dawn of the civilization. Research by scientists has shown that acts of violence have been a common and inevitable part of our social life since the early days of history(Schmidt & Schröder, 2001, p. 124). The existence of violence is inevitable because the source of violence is human beings. There have been studies on different types of violence carried out by scientists, thinkers, and experts from different fields of studies. However, there are also many studies in the field of literature that take their themes from violence or violence-related issues which can be used to understand the concept of violence, its types and reasons and to educate the future generations on this subject.

The definition of violence is a controversial issue. This controversy is itself part of the practice of the reproduction of and indeed opposition to violence. This development arises differentially and unequally in diverse social and historical contexts. It has both short-term and indigenous scopes and longstanding historical and world-wide dimensions. Therefore, in addressing the definition of violence, a comprehensive point of view is essential. Violence will mean completely different things to different people; it can imply or involve many alternative sorts of social actions and social relations. 'Violence' is usually accustomed embody or exclude 'abuse', or to mean 'physical violence' or solely sure varieties of physical violence (Hearn, 1998, p. 15).

If one or more of the parties, directly or indirectly, act in such a way as to give harm to the physical, spiritual and moral character, property or symbolic and cultural values of others, there exists violence (Michaud, 1991, p. 6).According to Collins Cobuild Dictionary 2006, and Oxford Advanced Learners Dictionary, violence is behaviour (which is) intended to hurt, injure, or kill people. It is also defined shortly as “the application of great physical force to damage or destroy” (Langone, 1984, p. 4)

Violence is a complex subject which worsens anxiety. And as it stimulates emotions and has undesirable images, it entails bravery to face it directly. It is an ordinary human response to avoid hostile and excruciating experiences; nonetheless, the truth is that both in the public eye and schools, and in all the other spheres in the society the rate of violence is expanding at a disturbing rate around the world, with a staggering effect on all divisions of society. In this manner, it is the ideal opportunity for us to go up against the violence issue.

Violence can't be overwhelmed by keeping away from it, or basically censuring it as corrupt: it must be adapted to by dealing with the issue (Ohsako, 1997, p. 6).

But the definitions are not able to point out explicitly why human beings harm one another. Is it possible that it is inherited, that is to say, we are born violent, which means that we carry genes inherited from our descendants with cruel drives? Or, do the people acquire such behavior from their family, friends and playmates, from media, from books? Can a blow on the head, a brain injury caused by a virus, or being drunk make one violent? In order to answer these questions, we will study *Christie in Love* (1970), a play written by Howard Brenton, to see if one of the most notorious serial killers of Britain is the product of the society and the environment in which he was born and grew up or not.

We chose a work of literature because as Sedat Bay says in his “A Close overview of the Society in Early Turkish Drama (1923-1950)“literature reflects the different encounters, thoughts, interests of individuals in their everyday day life that is expressed on a few structures and styles of literary works. Since literature takes its subject straightforwardly from human life, it can build our insight and encounters about human issues included esteems, ethics, societies, and human interests (Bay, 2018, p. 143). Bay (2012) also asserts that literature has majorly affected the advancement of society, molding civilizations, and changing political frameworks and uncovered injustice. Laeritus Diogenes, one of the biggest educationists of ancient times, would say repeatedly that "The foundation of every state is the education of its youth"(Diogenes, 2006). In fact, there are also some critics who claim that “pedagogy of violence may be used as a coercive method to further the goals of the powerful, but it is equally interested in the ways that young people are able to rebel against structural systems of power that demand conformity and adherence to social, institutional, and familial discipline” (Griffey, 2016). Kevin Nawn says that "The youth should be educated in the great ideas of not only its own culture and time, but other cultures and times as well"(Ismail, 2018). Thus we can say that if the young generations read literary works, they can understand and appreciate others. Judith Caesar highlights literature's role in allowing its readers to grasp the meaning of human conflict saying: "Literature is thought provoking; it allows us to raise questions and gives us a deeper understanding of issues and situations" (Ismail, 2018).

Literature is also able to reveal the actual difficulty of human experience, and thus, we should make the students understand literature's role in influencing human thought. It additionally gives understudies the chance to advance their education to ceaselessly learn new things and be presented to various thoughts. Literature likewise enables us to scrutinize a

portion of our most noticeable convictions and look at our lives, giving them more profound importance. According to Bandura (1976), “aggression in children is influenced by the reinforcement of family members, the media, and the environment"(p. 204), in other words, the milieu they are in mold their behaviors and characters. That is why we have chosen a play, *Christie in Love* (1970) about one of the most popular serial killers in Britain to question our beliefs, values, morality and behavior related the concept of violence, its reasons and reflections in the society.

In our study we will focus on a serial killer in *Christie in Love,* the subject of which has been taken from the life of John Reginald Christie, one of the most famous and median serial killers of the 1950s. It discusses serial killers, one of the most horrifying and terrifying types of individual violence. It is one of the plays that show that the environment that people are brought up in are very influential on the future life, and that demolish the traditional thinking structure that the police represent goodness and good people, and the criminals represent the evil and the bad people. We will try to determine if there is a genuine relation between violence and

***Christie in Love:*The Story of a Serial Killer**

The play begins with the information given about Reginald Christie from a tape whereby we learn that Christie hates his mother, father and sisters, but his childhood is expressed as normal. He married in 1938, and his marriage was also normal, but the police detained Christie, whose childhood and marriage are regarded to be normal, for murder. On the surface, Christie is no different from ordinary people, but when the real-life story is explored, it becomes clear that the situation is quite different. As stated in the first sentence of the work, Christie was born in Halifax in April 1898 and grew up under the influence of his extremely disciplined father and older sisters, who guided and controlled his life in every way possible(Cawthorne, 1994, p. 162). His family, the first and most important educational environment he was in, is the foremost reason of his violent acts because “individuals who have witnessed or experienced family violence or sexual violence in their childhood are known to be a greater risk of experiencing subsequent violence in their adult lives.”(Heisterkamp, 2017, p. 11)

Christie who grows in an environment without love and affection hates all his family members as a natural consequence. However, the fact that it is reflected on us at the beginning of the play as a natural phenomenon results from the structure of the existing society and

Brenton's approach to this social structure. The general characteristics of the families projected by Brenton in their works depend on the view that the family structure in classical sense is distorted, that families are either fragmented or consist of characters without love and affection(Bay, 2012). It makes Christie's hatred of the family socially unexceptional.It is obvious that children who grow up in the environments in which there is no sense of mutual solidarity love, and compassion between the family members will be affected badly by this situation.

The play begins when the police are trying to locate the bodies of the women killed in the garden of Christie's house by digging the ground.The team of a police officer and an inspector try to demonstrate how important it is for them that the murdered women are British, not ordinary people, saying that they will pay this criminal off. We understand from their conversation and attitudes that murdered women do not matter to them in reality. They aim to strengthen their position in society by punishing Christie for the crime he committed, which put them in a more valuable and necessary position in the public eyes.When the Inspector asks “What were she? Tart?” (p. 10), he prefers the question “What” instead of “who” showing that he does not attach importance to the murdered women as individuals. Inspector says “I say women loosely. Most of 'em far as the pathologists can tell were tarts. The real dregs, and hardly a loss to humanity.” (p. 17) and brings to minds of the reader and the audiences the question of who is worse in the play, Christy who hates women and kills them, or the Inspector, the so-called protector of the justice, who calls those women as degenerates and creatures that are not lost to society?

The inspector's characterization of the general public as a dirty animal (p. 10) and his humiliation indicate that the police chief sees themselves superior to all the other people and underestimates the general characteristics of the people. The following opinions of the inspector about society are sufficient to make this clear:

> INSPECTOR. Pleasures of the General Public. You see them all, all the fads. How some like it hot, and some like it cold. How some like it live and some like it dead. And sometimes, why, your own fancy is tickled. (p. 11).

By saying "We are human,” (p. 11), the inspector divides people as “US” and OTHERS, and implies that others are not human, and that what has happened to them is not of interest to him.This is a dangerous situation that can ultimately result in alienation of people to each other and to society. Christie’s education is an education into the essential aggression of the

world, but also to his estrangement from it. He acquires how all people someday found something in themselves pitted aggressively against something in the world around them.

The second scene serves as a kind of orientation and preparation for the audience just like the orientation session on the first day of school, all kindergarten children and their parents are invited to attend an orientation during which, children get to know their classmates, their teachers, and partake in some preliminary activities. The police officer and the inspector in bright lights make evaluations with the event they face the audience by reminding the audience that Christies killed six women in an unusual way and try to give the impression that it is disgusting saying that “So if anyone feels sick, go ahead. Throw up. We won't mind” and that “If you want to spew, spew”(p. 12). It is a good example of how the supposed innocence of the murdered women can be most effectively used as models of propaganda by the media, security forces or the state. Together, these expressions help to demonstrate the means through which people can be habituated by powerful actors into systems of violence, and how the image of the innocent people may be used to shapethe public.

The play continues with a blacked-out scene where the inspector and the police officer, who want Christie to get out of the papers and get back to life, call Christie, lying under the papers. Christie rises his hand out of the paper.Soon Christie stands up and comes back to life. One of the leading serial killers of the twentieth century is now facing the audience. “*He wears a grotesque mask, […] that distorts his features.*” (p. 37). With this mask, Christie is transformed into a social icon of evil rather than an individual. He takes his pants down whilethe sound of the character playing the role of Christie is heard on the tape, giving us information about Christie's life and his ideas especially about women:

> TAPE. Love. Love. Reggie knows his mind 'bout love. And Reggie's never been a one for it. S'all bunk. S'all got up by women. Not that I can't handle them. Women. The bloody female. I'm a dab hand with the ways of love and women, when I want […]. They're violent, women are. […]. My mother cut my hair. Very, very short. Came at me with scissors, the bitch. Gouging. cutting off my length. I am a private man and I know my rights. I am, also, a dark horse. Women women women ... The streets are full of them. In their nasty skirts. […]. And their nails folded ready. They're on the lookout! Women out at night for men. Scissors in their handbags to cut you off. Slice you where you're private. Each tit a nail to make you bleed. Each mouth a mousetrap. Cheese nearly in your chops when

> click! Back's broke. And each cunt a bacon slicer whittling manhood away. A woman's body that's a machine for death.(p. 13).

Christie, who has been in pursuit of love for the rest of his life, never been able to reach affection, not taken seriously especially by the women, seeks to give the impression that it is his own wish to be rejected by women by stating that his attitude and behaviour against women he has described as bloodthirsty can be soft, but he does not want it. All of Christie's confessions show that she has an incredible hatred for women, but he feels a great affection for them as well. To him, the female body is the largest killing machine in the world. And this machine goes hunting every night for men. In doing so, each part of his body is both a trap for attracting men and a weapon for killing them. This phenomenon of death means losing sexual virility rather than physical death. By using their bodies, women can make men do whatever they want and humiliate them.Christie's lack of feelings and feelings in the portrayal of women, and his characterization of women only with their physical characteristics, reveal that for him, women exist only with their physical properties, and that they do not have a spiritual value. Women, from his point of view, are manslayers, either ignoring the individual qualities of him in the same way as his mother does, and violating their personal rights, or psychologically destroying him.

In real life, Reginald Christie's problem with women is based on an event that happens at a younger age, when he goes to a local dating house with his friends, and matches a woman older than himself. He cannot be successful and have intercourse because of her humiliating attitude and behavior towards him. Revealing everythingamong his friends, she causes him to be a laughingstock. (Cawthorne, 1994, p. 163). This has affected his entire life and has shaken his confidence in himself. Christie's portraying women as us “brutal” (p. 13) is a reflection of his sense of hatred, which is one of the leading causes of his brutal acts of violence. The fact that the assassinations he has committed through his sexuality and that after these murders Christie rapes even the corpses must be one of the reflections of this situation.

In the fourth scene, Christie, whose trousers are still standing low, takes a human head from the ground and winks at her before burying it. This is the attempt to consolidate the sexual perverse label that has been attached to him and to place this image in the brains by linking Christie's murders only to sexual urges. It is aimed to attract the attention of society to a single point and to make the events more attractive for the media. Christie has only done everything because of his suppressed sexual impulses, his mental structure is problematic, and therefore, they try to reflect him as an inadequate, ill personality in terms of understanding

and evaluating people and society.His mental problems take it roots from the education sysstem in the society. Accordingly, the syllabus and class practice have a duty to give importance to spiritual development of he students, an important issue in fostering the inner and outer lives of them. That is, education ought to even be grounded on various fields and disciplines which might facilitate youngsters in their effort to feel themselves meaningful in their lives.For this purpose, literature holds a distinguished role in children's personal development since it's not solely a tool in learning however conjointly a supply of private growth for young learners(Stan, 2015)..

Hearing the inspector's voice who tries to communicate with him, Christie pulls his pants in a hurry, showing that his actions cannot be attributed to only one cause; at least it shows that interest is being drawn from sexuality to other parties, even for a while.Inspector who asks Christie to sit on the chair, starts questioning him with a question whether the house in which he lives is his own or not.Although Christie replies "I said. The house is my home" (p.15), the inspector insists that he is a tenant and makes him accept it,thus does not hesitate to insult him in doing so."You're just a grubby rent payer" (p. 15). Christie illegally rents the house he has rented to someone else, thus being both the tenant and the landlord. He has to live with his tenants in a small house and his wife leaves him.

John Reginald Christie's life is also full of other illegal acts:

> On 20 May 1920, he married the long-suffering Ethel Waddington. The following year, working as a postman, he was caught stealing money out of letters and was jailed for nine months. Two years later, he was bound over for posing as an ex-officer and the court put him on probation for violence. Probation did not help. The following year, he served another nine months for theft. His wife left him..(Cawthorne, 1994, p. 163)

Once more the security forces need Christie's help, which makes Christie feel that he has a place in the society. At this point, what Christie says is a clear indication of his approach: "I did my bit for public good (p. 17). Christie who brutally kills six women claims that he helped the police doing so and did everything for the sake of the society, ignoring the horrific acts he himself has done.Christie, who sits on a chair in the middle of the stage, feels uncomfortable about the situation and the chair. When Christie tries to get up from the chair saying "l'm not going to sit here", the Inspector replies as "Oh you are. You are going to sit

there” in a way showing who is in power(p. 18). The inspector forces him to remember what happened, but Christie manages to keep control as a very cold-blooded and controlled man.

The inspector is interested in the sexual dimension of the incident, not where it happened or how it happened.

INSPECTOR. Stiff upper lip!

The INSPECTOR laughs.

Everyone in the street says that of you, all your neighbors.

Mr. Christie keeps a stiff upper lip. Keeps himself to himself. Keeps ... Neat.

A pause.

(…) I just don't know where to begin. But I wondered

[…]

Like why you killed those tarts.

A pause.

And did you fuck them before or after?

Blackout.(p. 18).

In the fifth scene, a camera light shines on the stage, and Christie, who stands up on the scene, relies on the table and masturbates. At the same time the sounds of women who are involved in the laughter, is heard from the tape which is playing.

TAPE ... […] Reggie No Dick.

... It dirty Reggie?

... Nasty little boy we going to get you.

... Reginald! Stop that at once!

... Going to get Reggie No Dick.

... Reggie! Stop that nasty thing!

... Going to cut off Reggie Weggie's Dicky Wick. (p. 19).

What the women in Reginald Christie's life have said to him for years is revelaed from a tape. Christie has been underestimated by his mother, his sisters and all the other women around him. This shows that Christie has had difficulty establishing healthy relationships with

women throughout his life, and has been humiliated by both his friends and women. The fact that he was called ‘Reggie No Dick’ or ‘dirty Reggie’ and implied that he was impotent also caused irreparable devastation in his inner world(Bay, 2010). When Reginald, who has always been subjected to pressure and discipline practices in his family life and possibly in the school environment and hates his family and friends, as a natural result, reaches puberty, he cannot get a place in society, and thus he decides to take revenge on the society to which he does not belong. In her book *Anthropology of Violence and Conflict*, Bettina Schmidt who argues that the causes of violence should be sought not in the individual characteristics of the individual but in the common consciousness of society, explains this situation as follows:

> If violence is resorted to or not has little to do with human nature and is only in rare instances enforced by structural factors that make all non-violent avenues of conflict solution impracticable. It has everything to do with cultural factors. Conflicts are mediated by a society’s cultural perception that gives specific meaning to the situation, evaluating it on the basis of the experience of past conflicts, stored as objectified knowledge in a group’s social memory.(Schmidt & Schröder, 2001, p. 4)

At the end of the scene, revelation of the psychological violence that women have imposed on him over the years in front of the audience, has upset his balance and caused the work to lose his calmness that he has been protecting from the beginning of the play.While pulling his trousers and tying his belt, he is aware that he is in a play put on the staged by others and that he is only a puppet in others’ hands. However, he, possibly for the first time in his life, feel that he is able to show his existence to the society.The Inspector approaches Christie with a small bottle in his hand in which there is Christie’ sperm. The inspector, making fun of him putting the bottle under Christie's nose, pisses Christie off and pushes him to think that the incident is in different directions.

> INSPECTOR. You sniveler. I dunno, it's disappointing. Why can't a mass murderer be just a bit diabolical? Why can't a pervert like you, already in the annals of nastiness, have fangs or something? Roll your eyes around. Sprout horns(p. 20).

Inspector wants to show Christie as a monster, but he cannot find any way to do that. Christie, who was portrayed as a superhuman villain, a kind of freak lying under the papers, and who terrifies the people by resurrecting, becomes an ordinary human being as events

evolve and the scene progresses, in a way which creates confusionamong the audience and the Police. The inspector who is unable to offer the audience who have been motivated to watch a documentary of a demon or a monster, with the qualities that cannot be encountered anywhere, feel uncomfortable with this situation. This is a method used by the society to make its members believe that criminals are not created by itself but they are the products of the evil forces in nature; they are inborn. So, if these killers are excluded from the society, the other people living in the can again feel themselves in security again.The failure of the Inspector to do this shows that it is not the solution to punish the individuals or banish the criminals from the society to prevent violence but to educate all the society. In any case, the education must be an entire individual experience that can go past the school setting regardless of whether identified with it or not. To accomplish this end, it is important to underline the accompanying connections: “literature and the self, literature and reality and finally literature and education, in order to point out the fact that “literature should not be viewed as an isolated subject that bears no connections with the world we live in, instead it should be included as an integral part of our everyday lives” (Caser, 2004, p. 2).

Christie’s narrowing of his breathing due to the Inspector’sand Constable’s attitude against him, however, reveals another dimension of his process of becoming common. Christie has difficulty in breathing and therefore he uses an inhaler which asthma patients use to breathe in his normal life.It means that he is not a superhuman monster or villain as reflected by the security forces or the media, but like other people, an ordinary man who is getting sick, going to the doctor and taking the medicine. There is no difference between Christie and the other people. Although Christie, who has increasingly difficulty in breathing, has repeatedly requested the inhaler be brought to him, the Inspector does not allow him to do so, which can be regarded as a violation of human rights.

Christie is aware of his rights as a British citizen, and he reveals it by saying, "I got my rights!" (p. 45). This allows us to understand why the inspector was trying to portray Christie as an extraordinary villain. Under normal circumstances, every criminal has a variety of rights presented to them in the systems of Justice.However, when criminals come to us as characters who are completely excluded by society, not human beings, but perceived as monsters or demonic creatures, people are generally silent against or supportive of not giving these people their legal rights. The Inspector wants to do the same thing to Christie, but the inspector fails to do so, and thus he acts more harshly against Christie and deprives him of his rights. The reason of this indifference to the rights of a citizen results from the reality that the

society is educated in a way in which criminals or the murderers are regarded as the ones who do not deserve these rights.

At the end of the sixth scene, the Inspector, who did not leave the bottle full of sperm in his hand, gives us information about one of the common features of serial killers, inadvertently speaking.The Inspector constantly raises the issue of whether or not he had sexual relations with the women he killed and forces Christie to accept that he did. He says that there is evidence that Christie was involved with the women he killed, and that through this evidence left behind, scientists have clearly revealed this fact. The traces left behind by criminals make it easier for them to be caught by the security forces.

> INSPECTOR. Don't threaten me.
>
> *A pause. The INSPECTOR points at the phial.*
>
> Forensics, Reg. It is all a matter of traces. The chalky soil from the flowerbed on the cat thief's boot. The tell-tale powder burn on the bank robber's sleeve. To the forensic scientist the criminal is always leaving his signature. It may be his finger prints. His dandruff. His spit, or his urine. Or, as in your case, his sperm.
>
> *A pause.*
>
> The dead tarts, Reg. They're full of your stuff. Science knows you fucked them all. (p. 21).

The inspector does not say that Christie left behind something deliberately with his statements, but as with Reginald Christie, all serial killers leave signs and marks on their victims expressing their actions. These marks may be fingerprints, hair dandruff or sperm, but these traces are actually a manifestation of their desire to be recognized by society. "There's the signature: an offender's method of perpetrating a crime shows his or her degree (or lack) of planning, but some also leave a personal stamp that can reveal specific fantasy-driven rituals based on needs or compulsions"(Ramsland, 2013). These traces or signatures are effective ways of attracting interest and relevance that they have never seen before.Brenton reveals that like all the other serial killers, Christie's desire is to attract attention and to be noticed by the Community: "He became a Special Constable to project himself more, so people would notice him"(Wu, 2000, p. 20). The help of the press and media organs to achieve the desired purpose is very important for them.In order for society to become aware of their own existence, their stories must be passed on to the public. This function is fulfilled by the media. The press and the media are able to provide the public with the ability to

process events in a manner that is appropriate for their own purposes, resulting in more recognizable characters than many artists, scientists and politicians.Scott Bonn explains the people's interest in these serial killers as follows:

> Serial killers seem so purely predatory and unremorseful that our society cannot help but display a macabre interest in them. Although they account for no more than 1% of the approximately 15,000 homicides in the U.S. annually, serial killers receive a disproportionate amount of media attention due to the incomprehensible savagery of their deeds (Bonn, 2016).

Interestingly Christie compares his first murder with the first picture of an artist and says "It was thrilling because I had embarked on the career I had chosen for myself, the career of murder. But it was only the beginning.'"(Cawthorne, 1994, p. 164). Like any artist, he must expect his work to be seen and appreciated by the public. The media organs and the literary works about him and his actions are the mediums that enable him to be recognized by the public. Bay (2010) says that this is a mutual interest relationship between Christie and the media. Christie became famous through the press and these media organs processed his story as they wished, and increased their sales and viewing rates and had the happiness of making money using such stories. For example, while the media informs their communities about the war, "it transfers the acquired gains and censors their losses" (Bay, 2017a, p. 123). The public, however, has fallen victim to the events and has not reacted as the people are made to get used to these events. That's the question Brenton wanted to think over the audience.Is it correct to weaken the public's reaction by making such violent acts commonplace? Andhow much does the role of the media correspond with the role people expect from them? This shows that the present education system and the environment and the process of education are not able to create individuals who have their own ideas about the events around them, instead they are vulnerable to motivation or direction of the outer forces. Here we see the importance of the literature in the education of the youngsters, because in point of communication, literature develops critical and analytical skills because it teaches studentshow to workfreely and express their ideas with the help of the studied literary texts. According to Stan, "discussions of literature bring outreasoning related to sequence, cause and effect, character motivation, predictions, visualization of actions,characters, and settings, critical analysis of the story and creative responses" (p. 454).

The Inspector continues to insult Christie telling him that the evidence they obtained shows he raped women after killing them, which shows that he also insults them as much as

he could, satisfying his desires. Christie's every behavior is an indication of his incredible hatred against women. It is interesting, however, that the Inspector constantly brings the matter to Christie's sexual perversions and forces him to explain the details.

> INSPECTOR. ...
>
> Tell me how you really like it. Love. I will not be shocked. I am a policeman of the realm. I am conversant with it all. The sinks and sewers of the minds of men and women. I spend my professional life in the General Public's shithouse. I am a father to your kind, Reg. Tell your father. (p. 22)

The last thing the inspector has said shows that the public and social structures are very important factors in the emergence of Christie and others like him. Inspector knows the environment the environments that create murderers like Reginald and he even contributes to the formation of these environments. Though his duty as a police officer is to eliminate the reasons that brings out the criminals, he and people like him prefers the existence of these criminals. This is because in a society without criminals, there will be no need for security forces.

In the following scene, the Inspector goes to the back of the stage and comes back with a doll in his hand, symbolizing the women killed by Christie, and Constable gives us information on one of the women who were killed:

> Just a scrubber. Twenty-six. Tits a bit worn. The rest of her, a bit worn. A very ordinary hint. I wouldn't have minded a go. I mean, if she weren't a rotting corpse I'd have, perhaps, chanced my arm. (p. 23).

In the course of the time especially because of the oppression performed on him by the Inspector and the Constable, Christie, loses his calmness and gives us clues about the underlying causes of his murders shouting “No one plays the fool wi’ me. See? No man no woman. Plays the fool wi' me”(p. 23).As Bay (2017b) says, these statements are the clearest indication that humiliation by others has been an important part of the source of Christie’s violent actions. The fact that he kills a large number of women using the extraordinary methods and that he makes his murders even more brutal with sexual motives have made him one of the most feared, hated and recognized personalities in society. This situation shows that the well-founded relations among people are among the important elements that can keep people away from individual acts of violence.

The inspector gets the doll in his hands and starts making it talk on behalf of Christie's Victims. The doll wants to learn if Christie have a desire to teach her, his reply summarizes all Christie's life: "No one touches me!" (p. 23).What Christie needs is love and compassion, which he hasn't been able to have all his life. It's obvious that Christie doesn't have a normal relationship with women who only agree to talk to him or have a sexual intercourse with him only for money.

> DOLL. Cost you money to scare me.
>
> CHRISTIE. How much?
>
> DOLL. Two quid.
>
> CHRISTIE. One pound ten.
>
> DOLL. Thirty-five bob.
>
> CHRISTIE. Thirty-five bob.
>
> DOLL. I'm scared.(pp. 24-25).

Christie, who starts negotiating with the woman, suddenly pulls out a police badge from his pocket and holds his face, as if he were a police officer and uses it as a means of blackmail to be with women. However, Christie has never been a policeman in any period of his life, and, as we have stated earlier, he tries to deceive people with a false identity and was arrested for this reason in the past. He has convinced himself that he is a respected member of the society and demands the respect he deserves. During that first World War, he was summoned to the army and lost his ability to speak for three years as a result of exposure to toxic gas. He served his country. Christie, with a fake police badge in his hand, threatens to arrest the young woman and forces him to do what he wants. Christie's narration of one his murders shows that it was so ordinary for him to kill the women that he continued his life the next day as nothing happened.

> CHRISTIE. The next thing I remember she was lying down, a rope about her neck. I left her there and went into the front room. I had a cup of tea, and I went to bed. I got up in the morning, and washed and shaved. She still lay there. I had a cup of tea.I pulled away a cupboard and gained access to a small alcove. I knew it was there because a pipe burst in the frosty weather and a plumber opened it up to mend the pipe.
>
> CONSTABLE. This is getting out of hand. Right out.

CHRISTIE. I was in love with her. (p. 28)

The last statement of Christie that he was in love with her makes sickens the Constable as his own concept of love and the way he reflects it are very different from those of Christie.The way Christie shows his love for women is not normal. That is why, traditional social understanding and education system cannot allow people like Christie to oppose the established rules of society. This should not be allowed, because the demolition of social rules is considered a threat to the existence of the current system and the dominance of the security forces on the society. The inspector expresses this situation in these terms:

INSPECTOR.

Standing on the chair, the INSPECTOR bellows to all the audience.

Society cannot allow the fucking of handbags. Pussycats. Dead women. What would happen if we all went right ahead, according to desire, fucking all? Bleeding anarchy Reg. Larceny, mutilation of animals, murder..(p. 29)

Christie and the social groups that are associated with crime that he represents must be punished by society for violating the rules that must be obeyed.In order to maintain the current situation and to guarantee the future of society, the punishment of individuals committing crimes is seen as a crucial element of the present system. Hence, the police officer and the inspector attack him by shouting “Bloody pervert!” (p. 29). To them, Christie polluted all British women, and thus the cops who want to avenge all of this put a rope around Christie's neck and drag him down the floor. Christie was strangled to death, meaning that another criminal was punished, and society was rescued from a criminal. The police officer covers Christie's body with newspaper papers, looks at the audience and the play is over.

Conclusion:

Howard Brenton is a playwright in whose plays it is very possible to see the themes of different types of violence. Though there are many plays which deal with violence, one of the first works Brenton addressed to the issue of violence on an individual level and its reasons,

and reflections, *Christie in Love* is a play that demonstrates the perception of crime and criminals by society, social institutions, and the audience, and how society and the media direct this understanding towards their own interests. Christie is reflected in the beginning of the play as a kind of monster, a kind of Frankenstein, and the reader and the audience are forced to consider him as such through all the means of communication. Through the mysterious situation created by the newspapers put on him, we are forced to perceive him as a supernatural monster, a devilish beast just like Grendel in *Beowulf, or* Sauron in *Lord of the Rings.* Our information about the person lying under the papers is based on resources other than him, they depend on speculations rather than the existing evidence. Both the police officers and the media define it for their own purposes. His resurrection to life, his face-covering mask, and the incredible stories about him are used to reflect him as the body of evil. Thus, the media and the security forces appear to be the ones who have been fighting against evil. This is the reason why, at the beginning of the work, Christie appears to be more fictional than a real character, and is horrified by the dim light on the scene. Christie is likened to the freaks caught in the jungle and exhibited to people.

However, when the lights are turned on and everything is clearly seen, there is an ordinary person wearing a paper mask on his face. Christie's turning into a quiet, calm and withdrawn individual, who was shown as a terrifying monstrous creature at the beginning, changes the overall course of the play completely (Boon, 1991, pp. 48-9). The play questions the causes of these brutal murders, violence and evil, and it also focuses on what urges him to kill other people and to rape them after killing them, and the influence of his family and the education he took on his violent actions. This play, where Christie, one of the most important serial killers of the modern world, is questioned about what makes him sympathetic for the audience, shows that social qualities and institutions, especially education, as well as individual characteristics play a role in the emergence of acts of violence.

As in the other works written by Brenton for the Portable theatre, the abnormal, perverted characters of *Christie in Love* are normalized (Bay, 2017b)and perhaps the greatest horror that Christie has created is that he is a normal person not a freak or a beast. Christie reveals the fact that people who perform the most unthinkable acts of violence are among the ordinary people who roam amongst us. In many ways, Christie was a victim of the myth that was created about him. The murders that he committed created fear and terror in the society while the sexual dimensions of these murders were the source of curiosity and attraction. Brenton has revealed why he cares about characters like Christie by saying " I'm very

interested in people who could be called saints, perverse saints, who try to drive a straight line through very complex situations, and usually become honed down to the point of death"(Boon, 1991, p. 51).A strong physical exaggeration is an important element in the play. The hypocritical approach of the press is displayed through the physical exaggeration when Christie resurrects from the bottom of the pile of newspapers(Barfield & Foakes, 2005). The play forces the reader to think about what makes the woman killer both a source of intense interest and disgust.

Man is a social being and therefore must live with other people. Society consists of individuals who have common goals, expectations, feelings, thoughts, desires, beliefs and rules. Social rules have a very important function in the relations of individuals with each other and with the society. However, it is not possible for all people to think in the same way and approach events in the same way. Disputes can arise between the individual and the society in which it has to live, and ultimately weaken the link between the individual and the other elements of society, which can strengthen the tendency of violence in the individual. There is a conflict of purpose, expectation, emotion and thought between the individual and the members of the group, and because of this conflict, individuals are excluded from the group, which increases the tendency of violence in humans(Köknel, 2000).

Christie is one of the best examples of what we have mentioned above. Christie, who has been tried to be educated with traditional family structure and thoughts, should be constantly caught between his behavior and his talents, feelings and thoughts. Compared to his sisters, who are in full agreement with this traditional lifestyle, his parents are unlikely to be as valuable as his siblings. The exclusion of the hero from the group in which the protagonist conflicts with the values of his family and the environment in terms of purpose, expectation, emotion and thought is among the natural consequences of the current situation. As an individual he does not consider himself part of the group, he can also see other members of the group as enemies. The fact that he felt both excitement and got pleasure when he saw the lifeless body of his maternal grandfather at the age of only eight shows that he was filled with a lot of grudge and hatred towards his family during his childhood.

Under normal circumstances, exclusion of an individual from society is not a problem for society. The real problem is that the society can identify those people who do not share their values. If the number of such people increases and it becomes difficult to distinguish between normal people sharing common values of society and people who have been separated from these values, such as Christie, the threat that society faces increases. As in

Christie in Love, those who are involved in the crime and who use violence are no longer the rare ones in society. These people are people who live like ordinary people and are apparently prone to crime, who seem to be no different from us, though looking for a victim by wandering around us. Such people cannot communicate with the environment they are in and continue to communicate as they wish. There is irregularity and mistrust in school, at home, and in their personal and social relations.The fact that Christie was working as a security guard in his real life when he began his murders, shows how difficult it is to separate good and innocent people from bad and guilty ones.Therefore, Brenton takes Christie out on stage in the third scene with a mask that hides the qualities that allow us to separate Christie from other people.

In conclusion, "Education is prevention. Prevention is education" (Heisterkamp, 2017). and literature can have a very importance place in both the prevention of violent acts and the education of the people to prevent violence. Avoiding violence and all forms of maltreatmentnecessitates that we should make the invisible, visible through all types of literary works. To be precise, we must avoid overlooking or disregarding the upsetting and injuriousexpressions, inferences and depreciatingapproaches and actions towards women, children and all the others feeling themselvesdisregarded and helpless as these symbolize the foundation on which the responsibility of the most severe and egregious acts of violence and abuse come into existence. We should act combined with growing numbers of men and boys to submit techniques and activities that foundationally challenge, choice out and wipe out all assortments of violence and aggression in the society.

References

Bandura, A. (1976). *Social Learning & Personality Development.* NJ: Holt, Rinehart & Winston, IN.

Barfield, S., & Foakes, I. (2005, January 17). *Christie in Love.* Retrieved Temmuz 17, 2008, from The Literary Encyclopedia, (31 Jan. 2005): http://www.litencyc.com/php/sworks.php?rec=true&UID=13569

Bay, S. (2010). *Howard Brenton'ın Tiyatro Eserlerinde Şiddet ve Boyutları (Unpublished ph.D. Dissertation).* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bay, S. (2012, December). Howard Brenton'ın The Churchill Play Adlı Eserinde Devlet Eliyle Uygulanan Toplumsal Şiddet. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 36*(2), 29-51.

Bay, S. (2017). Collateral Damage Oyununda Batı'nın Savaş ve Mülteci Algısı. *Uluslararası Savaş ve Kültür Sempozyumu Sempozyum Bildirileri* (pp. 115-124). Amasya: Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu.

Bay, S. (2017). Howard Brenton's Thirteenth Night: A Contemporary Path to Tyranny and Dictatorship. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences, 3*(2), 288-294.

Bay, S. (2018). The Modernizing Process in Turkey. In H. K. Öztürk, *A Close Overview of the Society in Early Turkish Drama (1923-1950)* (pp. 141-162). Baden-Baden: Nomos.

Bonn, S. (2016, September 12). *The Macabre Appeal of Serial Killers*. Retrieved from Psychology Today: https://www.psychologytoday.com/us/blog/wicked-deeds/201609/the-macabre-appeal-serial-killers

Boon, R. (1991). *Brenton: The playwright,*. London: Methuen Drama.

Brenton, H. (1998). *Plays: 1 Christie in Love, Magnificence, The Churchill Play, Weapons of Happines, Epsom Downs, Sore Throats.* London: Methuen.

Caser, G. (2004). The Educational Role of Narrative Fiction. *Second Cycle Degree programme Final Thesis*. Venice: Ca'Foscari University of Venice (Unpublished Final Thesis).

Cawthorne, N. (1994). *Sex Killers.* London: Boxtree.

Denno, D. (1990). *Biology and Violence: From Birth to Adulthood.* New York: Cambridge University Press.

Diogenes, L. (2006). *1001 Quotations to Inspire You Before You Die.* (R. Arp, Ed.) London: Cassel Octupus.

Eyüboğlu, A. (2010, Nisan 2). Yuh Artık. *Milliyet Cadde*.

Foakes, R. A. (2003). *Shakespeare and Violence.* Cambridge: Cambridge University Press.

Griffey, A. (2016). Education Through Violence In Modern American Literature. *University of South Carolina Scholar Commons*. South Carolina: University of South Carolina.

Hearn, J. (1998). *The Violences of Men.* California: SAGE Publications.

Heisterkamp, A. (2017). *Primary Prevention Action Report for Iowa Schools and Communities.* Iowa: The Center for Violence Prevention and Governor's Office on Bullying Prevention.

Hull, M. B. (2002). *The Hidden Philosophy of Hannah Arendt.* London: Routledge.

Ismail, M. (2018, February 24). Literature is the mirror of society. *Gulf News*. Retrieved from https://gulfnews.com/literature-is-the-mirror-of-society-1.86134

Köknel, Ö. (2000). *Stres: Radial Gazetesi Eki*. İstanbul: Radikal Yayınevi.

Langone, J. (1984). *Violence! Our Fastest-Growing Public Health, ,*. Boston & Toronto: Little Brown and Company.

McCullough, C. (1996). *Theatre and Europe, 1957–95*. London: Intellect Books.

Michaud, Y. (1991). *Şiddet.* (C. Muhtaroğlu, Trans.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Milliyet. (2010, Ocak 18). Dünya Ağca'yı konuşuyor. *Milliyet*.

MilliyetHaber. (2010, Ocak 18). Dünya Ağca'yı konuşuyor. *Milliyet*.

Ohsako, T. (1997). Tackling school violence worldwide : a comparative perspective of basic issues and challenges. In T. Ohsako (Ed.), *Violence at Schools: Global Issues and Interventions* (pp. 6-19). Switzerland: UNESCO: International Bureau of Education.

Oskay, Ü. (1996). Efendi/ Köle İlişkisi Açısından Şiddet ve Görünümleri Üzerine. In *Cogito 6–7: Şiddet.* İstanbul 1996: Yapı Kredi Yayınları.

Peacock, D. K. (1991). *Radical Stages: Alternative History in Modern British Drama.* London: Greenwood Press.

Ramsland, K. (2013, December 04). *Serial Killer Signatures.* Retrieved from Psychology Today: https://www.psychologytoday.com/us/blog/shadow-boxing/201312/serial-killer-signatures

Schechter, H. (2003). *The Serial Killer Files.* New York: he Random House Publishing Group.

Schmidt, B., & Schröder, I. (2001). *Anthropology of Violence and Conflict.* London: Routledge.

Stan, R. V. (2015). The importance of literature in primary school pupils' development school pupils' development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences 180*, 454-459.

Wu, D. (2000). *Making Plays: Interviews with Contemporary British Dramatists and Directors.* New York: St. Martin's Press.

CHAPTER 4:

АКТЕРЛІК ӨНЕРДЕГІ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ғылыми жетекші (1)

Сақтағанова А.Қ.(2)

(1)*Хожамбердиев О.Қ. - доктор PHD, магистр, Қазақстан театр қайраткерлері Одағының мүшесі*
Scientificdirector: Khozhamberdiev O.K.- doctorPhD, master
(2)*2-курс магистранты Saktaganova A.K.-2-course master Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы,Kazakh national art academy by T.Zhurgenov (Қазақстан, Алматы қаласы)Kazakhstan, Almatycity makha_63@mail.ru*

Сөз өнері жайлы топшылаушылардың туу тарихын, жалпы өнерге тән қасиет хақындағы қағидалардың қалыптасу тарихын әдебиет пен өнер зерттеуші ғалымдар б.э.б. VI ғасырдан, яғни Пифагор тұсынан бері қарай тұтастыра жүйелеп жүр. Дұрысында адам баласының көркемдік талғамының алғашқы белгілері грек өркениетінен ондаған ғасыр бұрын, Ніл мен Нигер, Хуанхэ мен Янцзы, Инд пен Ганг, Тигр мен Евфрат жағалауларын мекендеген көне халықтардың рухани өмірі мен өнерінен пайда болған.

Өнер мен эстетика мәселелерін өзінше байыптаған көне дүние ойшылдарының бірі - Сократтың шәкірті Платон (б.э.б. 427-347 жж.). Сөз өнері жайлы Платон философиясы сын көзбен қарауды қажет етеді.

Платонның әдемілік жайлы идеалистік көзқарастарын қатал сынға алып, өзінің тың және терең эстетикалық толғамдарын қалыптастырған ұлы ойшыл Аристотель (б.э.б. 384-322 жж.) еңбегінің бүкіл дүниежүзілік әдебиет пен өнер тарихында теңдесі жоқ.

Аристотельдің «Поэтикасы» - өнер туралы тұңғыш философиялық-эстетикалық трактат. Аристотель еңбегінің ең құнды жері тарихта тұңғыш рет дұрыс және дәл эстетикалық принцип ұсынып, өнердің қоғамдық маңызын анықтап ашуында деп білу керек. Аристотель поэтиканы сол әдеби творчествоның, яки сөз өнерінің өзі деп түсінген. Демек, Аристотельдің «Поэтикасы»-өнер туралы ойлар [1].

Сөз өнерінің заңдылықтарын, ұлттық сипаты мен ерекшеліктерін тереңдеп ашу, поэзия тілінің бейнелеу құралдарын, тәсілдерін жіктеп топтастыру, өлең құрылысын, өлшем, шумақ, ұйқас өзгешеліктерін айқындай түсу және өлеңдегі түр, тіл ерекшеліктерін тарихи-әдеби процеске тығыз байланысты зерттеу зерттеушілердің М.Әуезовтың, С.Мұқановтың, Ғ.Мүсіреповтың, С.Кеңесбаевтың, Ә.Марғұланның, Қ.Жұмалиевтің, Е.Ысмайыловтың, З.Қабдоловтың және т.б. назарын аударып келгені белгілі.

Поэзия - сөз өнері, көркемдік шеберліктің теңдесі жоқ озық үлгісі.

К.С.Станиславский: «Сөзің салмақты, үндемегенің әдемі болсын»,-деген екен. Поэзиядағы, өлең жырлардағы бейнелі, өрнекті сөздер эстетикалық сезімнен, образды, бейнелі ойдан, дүниені ақынша, суреткерше қабылдаудан туады. Поэзияда адам өмірі,

мінезі, іс-әрекеті, кескін-келбеті бейнеленгенде оның сан алуан дара, дербес өзгешеліктерін толық сақтаған және сол адам өскен ортаның , дәуірдің сырларын танытатын типтік қасиеттері бар жанды тұлға жасалып шығады. Сөз шеберінің құдыретті өнерінің туындысы болған осындай көркем бейне бойына жан бітіріп, қан жүргізіп қойғандай, бетінің нұры, көзінің жанары сәуле беріп, жүрегінің соғуы, тыныс-демі-бәрі сезіліп тұрғандай әсер қалдырады.

Поэзияда не нәрсенің болсын дараланып, жекеленіп көзге түсетін ерекшеліктері өмір құбылыстарының, адамның мінез-әрекетінің елеулі сырларын, маңызды жақтарын, ішкі қасиеттерін танытатын, аңғартатын болғандықтан алынады. Өлең тілінің көп ерекшеліктері поэзияның ең негізгі, басты қасиеттерінен өрбиді, яғни олар поэзияға бірден-бір тән дүниені эстетикалық, ақындық сезіммен қабылдау өзгешелігіне сәйкес қалыптасады.

Өлең тілі, оның сөз кестесі, жалпы поэзия, әдебиет сияқты халықтың өмірімен біте қайнасып жатады. Поэзияда ғасырлар бойы шыңдалып, әбден екшелген осындай сөз нұсқаларындағы ұлттық сипат-белгі олардың халық тарихындағы, өмір тұрмысындағы елеулі жайлармен, халықтың өте маңызды эстетикалық түсінік-ұғымдарымен терең қабысып жатқандығына байланысты екені даусыз [2].

Сөз мәдениетінің басты сапалық қасиеттері бар. Сөз мәдениетінің басты сапалық қасиеттеріне мыналарды жатқызуға болады: сөздің тазалығы, сөздің анықтығы, сөздің көркемдігі.

Сөздің тазалығы дегеніміз - сөйлеуші өз сөзінде ұлттық тілдің табиғи таза болмыс табиғатын сақтап сөйлеуі болып табылады. Сөз сапаларына қарама-қарсы құбылыстар бүгінде тіліміздің де,мәдениетіміздің де тынысын тарылтып,ұлттық тілдің қадір-қасиетін, көркемдік сипатын жоғалтып жатады. Бұл ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетімізге зиянын тигізеді.

Сөздің анықтығы дегеніміз- тыңдаушыға түсінікті сөз мазмұны. Сөз анық, түсінікті болу үшін айтушының тыңдаушыға жіберген ақпараты туралы толық мәліметі болу керек. Айтушы ойының екіұштылығы,көпмағыналы сөздерді жиі қолдануы сөз мазмұнын қиындатқандықтан сөздің анықтығы сақталмайды. Ол үшін ақпарат беруші сөзіне нақты,дәл мағына беретін тілдік бірліктерді таңдап,іріктеп,сұрыптап қолдануы керек. Мысалы, айтушының сөзіндегі бірнеше мағына беретін тілдік бірліктер

тыңдаушының түсінігіне қиындық келтіреді. Сөздің анықтығы адам ойының логикалық түсініктілігіне де тікелей қатысты. Бірақ, анық түсінікті ой миға әр уақытта келе бермейді. Қазіргі заман-ақпарат ғасыры. Ақпараттың дамуы, ғылымның параметрлік масштабының көптігі, жаһандану үрдісінің қарқындылығы т.б. факторлар адам ойының анықтығына, сөзге айналу қызметіне түрлі қиындықтар тудырып жатады.

Сөздің көркемдігі. Көркем өнер жазу,сөйлеу тәжірибесінде адам сөзінің көркемдік қуаты қабылдаушыға әр түрлі ықпал етеді. Сөздің көркемдік сипаты қабылдаушының тілдік санасына бірдей ықпал етпейді. Сөздің көркемдігі қабылдаушыға когнитивті-ассоциациялық, эстетика-стилистикалық қызмет атқарады. Сөздің көркемдікке құрылған мәні адам санасында ерекше стилистикалық әсер тудырады. Адам сөзінің көркемдік мәні ұлттық тілдің байлығын ұтымды,шебер қолдана білуінде.

Сөздің көркемдігі – коммуникативті актіде «тыңдаушыға әсер ететін» образды сөздер топтамасы. Айтушының сөзіндегі көркемдік қасиеттің көп болуы коммуникативтік актіге қатысушылардың прагматикалық мақсатының сәтті орындалуына ықпал етеді. Сөздің көркемдігі безендіруші стилистикада қарастырылады. Қазіргі сөз өте ауқымды, диапазоны кең. Қоғамдағы түрлі өзгерістер сөз мәнінің, мазмұнының, ақпараттың құндылығының барынша мәнді,әсерлі болуын талап етеді. Сондықтан кез келген сөйлеу қызметінің барысында сөйлеуші сөзінің көркемдік мәнін сапалы ұйымдастыруға күш салады. Троп түрлері ғана көркемдік қуат танытпайды, басқа да лексикалық, фонетика-интонациялық тілдік таңбалар да эстетикалық-стилистикалық бояуға ие болады.

Сөз байлығы - ұлттық тілдің байлығы,қанаттысөздер,мақал-мәтелдер,халықтың бай ауыз әдебиеті. Мағжан «Базар жырау» атты мақаласында халық ауыз әдебиетінің байлығын жинауға атсалысқан Базар жырау туралы айтып қана қоймайды. Ауыз әдебиетінің бай қазынасын төкпей-шашпай жинаған Базарды мақтамас бұрын, осы ауыз әдебиетінің шашылып-төгіліп,нәрін жоғалтып алмау деген күрсінісін жасырмайды. Мағжан қазақ сөзінің тазалығы үшін күресті ,ұлттық тілдің,бейнелі сөз бедерінің айшықты бояуларының жоғалғанын айтып қана қойған жоқ, ұлттық тіл байлығының молдығын,көркемдігін,теңіздейтұңғиық,мәнді сөздерден айрылғанын айта отырып, осындай рухани қазынаның барын ардақтап, ұлт санасында қалдыру үшін күрескер болғанын айғақтайды.

Қазіргі уақытта «Сөз мәдениеті» тілдегі көптеген қызықты теориялық және практикалық сипаттамаға ие бола алады. Сөз мәдениетінің теориялық және қолданбалы сипаттамасын, жеке, белгілі компоненттер арқылы саралауға болады. Олардың басты компоненттеріне мыналар жатады: тілдік норма, тілдік норманың қалыптасуы, сөйлеу тіліндегі стилистикалық мүмкіндіктер, сөйлеу мәдениеті және тіл саясаты, сөйлеу мәдениеті - көп тілділік, жеке тұлға сөзінің мәдениеті мен жалпы ұлттық қазақ сөзінің мәдениеті,әдеби тіл және әдеби тілден тысқары сөз қорлары т.б.

Сөз мәдениеті –тек теориялық пән емес,тәжірибелік мәні зор ғылым саласы. Сөз мәдениетінің практикалық аспектілеріне мыналарды жатқызуға болады. Сөз мәдениетін оқытудың әдістемесі,түрлі орфоэпиялық сөздіктер,сөз мәдениеті туралы жинақ, нұсқау әдебиеттері,ұлттық әдеби тіл нормасын,ұлттық өз мәдениетін насихаттау т.б. Сөз мәдениетіне қатысты көп тараған зерттеулер бар,ондай зерттеулер қазақ тіл білімінде біршама қарастырылып келеді. Сол әдістердің бірі- сөз және тіл фактілерін жинап,содан соң теориялық және практикалық қорытынды шығару. «Сөз мәдениетіне» қатысты көп тараған әдістердің бірі- анкета толтыру. Кейде сөз мәдениетіне қатысты статистикалық әдіс те қолданылып жүр. Мысалы, «Абай сөздігінің жиілігі» т.б. атауға болады. «Сөйлеу мәдениеті» жеке пән ретінде тез,шапшаң,қарқынды даму үстінде. «Сөз мәдениетінің» белгілі ғылыми теориясы анықталуда,зерттеу тарамдары тереңдеп әрі ғылыми-терминологиялық аппараты толық қалыптасып жатыр. Сөз мәдениетіне қатысты жаңа кешенді зерттеулер жасалуда.

Сөйлеу мәдениетінің басты критерийлеріне тілдік нормалар жатады. Орфоэпиялық норма тілдік сөйлемдерді дұрыс дыбыстау, лексикалық сөзді таңдап, талғаммен айту. Талғаммен айту үшін сөз таңдау мүмкіншілігі болу керек,айтушының сөздік қорына әрі қазақ тілінің бай мұрасын қанщалықты меңгергеніне тікелей байланысты. Синтаксистік норма дегеніміз- сөйлемді дұрыс құрау, оның өзіне тән компоненттерін көркем байланыстыру, қарапайым әрі әсерлі жеткізе білу болса,онда әсерлі жеткізу үшін әсем тілдік сөйленім дағдысын қалыптастыру қажет. Сөз мәдениетінің жаңа кезеңі басталды. Сөз мәдениетінің жаңа кезеңіне функционалды стилистика,сөз жанрларының жіктелуі мен коммуникативтісапа,коммуникативтік норма, сөзді тиімді қолдану қағидаларымен байланысты зерттеу нысаны ілікті. Сондықтан сөз мәдениетінің жаңа кезеңдеріне тек тілдік нормалар ғана жатпайды. Тілдік, коммуникативтік, этикалық нормалардың жиынтығы сөйлеуші кім,қабылдаушыкім,қандай ортада сөйлеп тұр, ортаның мәдени дәрежесі қай деңгейде деген мәселелер де сөйлеу мәдениетіне үлкен жауапкершілікпен

қарауды талап етеді. Сөйлеу мәдениеті ойдың дәлдігі, сөздің анықтығы, тазалығы,көңіл күйге әсер ететін шынайылығы (ол қарапайым сөзден немесе бейнелі образды сөздерден құрылуына қарамастан), көркемдігі тілдің маңызды қасиеттерін саралауды талап етеді. Сөз мәдениетін қалыптастыруға қажетті лингвистикалық орталықтар болуы шарт. Олардың қатарына лингвистикалық болжау орталығы жатады.

Сөйлеу мәдениеті шаршы топ алдында мәдениетті сөйлеу,оның алғышарттарын, әдіс-тәсілін танып-білу, озық үлгілерін меңгерудің жолдарын іздеу,нақты қасиеттерінің сыр-сипатын анықтап,онызерделеп,ұғыну мен сөз мәдениетіне қатысты үгіт-насихат жұмыстары,оқуқұралдары,түрлі сөздік анықтағыштар сияқты мәселелермен тығыз байланысты. Еліміздің егемендік алуы мен қазақ тілінің статус алуы мемлекеттің бір-бірінен бөлінбес бөлщегінің негізгі алғышарттары болып табылады. Қазақ тілін ғылым тілі, ресми тіл жасау, сөз мәдениетін көтеру ұлттық мүдде-санаға апарады. Қазақ ұлтының ұлттық мүдде талабының бірі - қазақ ұлттық сөз мәдениетін мемлекет ішінде толық қалыптастыру мен сөз мәдениеті дамыған елдердің қатарына жеткізу мақсатында әлеуметтік көзқарасты қалыптастыру бүгінгі ғылым мен қоғамның басты міндеті. Осы мақсат-міндеттерді жүзеге асыру үшін мына мәселелер орындалуы шарт:

Сөз мәдениеті- ұлт мәдениетінің басты көрсеткіші,сөз мәдениеті мемлекеттік іс-шаралардың жиі қолға алатын саласына айналуы керек,мемлекеттік тіл саясаты тұрғысынан реттеліп отырылуы тиіс;

Сөз мәдениетіне әлеуметтік көзқарасты қалыптастыру,сөз мәдениетін әлеуметтік ғылымдардың, ұлттық мәдениеттің ең басты тірегі ретінде бағалау;

Сөз мәдениетін қоғамдық ғылымдардың барлық саласында оқыту,қазақ сөз мәдениетінің талаптарына жеткізу;

Сөз мәдениетін ұлт мәдениетімен бірге жаппай уағыздау,насихаттау ұстанымын бекіту;

Сөз мәдениетін толық таразылау үшін лингвистикалық болжау орталықтарын ашу;

Сөз мәдениетінің бір саласы- сөз экологиясын мектеп бағдарламаларына енгізу;

Сөз мәдениетінің бір саласы ретінде лингвистикалық сараптама,лингвоэкология,сөз экологиясын ЖОО-да оқыту [3].

Тіл мәдениетінің қайнар көзі- сахна тілі. Сахна тілі- адамның жүрек сезімін шертетін, оны кез-келген жағдайда, қуанышта да, қайғыда да тәрбиелей алатын, үйретететін тіл. Сахна тілінің басты мақсаты- рөлді орындау барысында сөйлеуге машықтандыру, әрбір сөз мәнін түсініп, табиғатын тануға баулу; драмалық шығармаларды іріктеу, кейіпкер образын аша түсетін штрихтарға талдау жасау, ондағы әр сөзге мән беру, оның орындауын, сахналық үлгісін жасау, тілдік сөз қорын байыту, мәнерін жетілдіру.

Салауатты әрі мәдениетті адамдар үшін дұрыс сөйлеп, сауатты жазу қандай міндет болса, сөздерді дұрыс айту да актерлар үшін сондай шарт. Сөйлеу техникасы көбінесе өз дауысын меңгеруіне байланысты. Ал өз дауысын меңгеруі оның тынысына, сөйлеу мүшелерінің қызметіне интонацияға, сөйлеу шапшаңдығына, паузаға, дикцияға байланысты болады. Сөйлеу техникасын жете меңгерген актер драматург туындысының қасиетін, асыл құнарын тап басып жеткізуді қамтамасыз ете алады.

Дикция, тыныс, дауыс, орфоэпия, ауызекі сөздің логикалық-интонациялық заңдылықтары, міне осының бәрі-сөйлеу шеберлігінің маңызды да қажетті қырлары [4].

Қорыта айтқанда, сахнадағы кейіпкер бейнесінде жүрген актер өз рөлінің ерекшелігіне қарай сөйлейді. Егер сөздерді бұрып сөйлеу, кекештену, асығып, сөздің соңғы дыбыстарын айтпай қалу өз рөлімен байланысты болса, мұндай сөйлеу актердің дарындылығына, образды сомдаудағы шеберлігіне ерекше көмегін тигізеді. Яғни, сөйлеу мәдениеті мен сөйлеу техникасын қатар меңгеру қажет.

Актерлік өнердегі сөз мәдениетіне, сөйлеу техникасына байланысты мәселелер ауқымы кең, әрі сан алуан.Актердің сөйлеу техникасын жете меңгеруі кейіпкердің жан-дүниесін, бастан кешкендерін кемел, көркем түрде көрерменге жеткізуіне көмектеседі. Сондықтан актер сөзді, сөз құдыретін өздері ғана ұғынып, бағалап қоймай, оны көрерменге, тыңдаушының зердесіне жеткізе білуі керек.

Пайдаланған әдебиеттер:

Қабдолов З. Сөз өнері.-Алматы, «Санат», 2007.-360б.

Ахметов З. Өлең сөздің теориясы. Мектеп баспасы, Алматы, 1973

Әлкебаева Д. Сөз мәдениеті. Оқу құралы.-Алматы: Қазақ университеті, 2011.-196 б.

Тұранқұлова Д. Сахна тілі. Жоғары оқу орындары театр өнері факультеттерінің студенттеріне арналған оқу құралы.-Алматы, «Білім» баспасы, 1998.-208б.

CHAPTER 5:

ҰЛТТЫҚ РУХ ПЕН ҰЛТТЫҚ НАМЫСТЫҢ ЖАРШЫЛАРЫ

Әсем Сағатова (1)

Зауреш Нұрлигенова(2)

(1)Философия ғылымдарының кандидаты, доцент, Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті, Қазақстан, Қарағанды қаласы, asem.sagatova@list.ru

(2)Педагогика ғылымдарының магистрі, Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті, Қазақстан, Қарағанды қаласы, sauresch_nur@mail.ru

Түйіндеме:

Рухы өршіл, жігер-қайраты асқақ, қайсарлы бабаларымыздың ерте дүние тарихынан елінің мүддесі мен тағдыры жолында қаншама қиын-қыстау тарихи сынақтарды бастан кешкен еді. Сол қиындықтарға қарамастан алға қойған ұлы мақсат-мұрат – «Мәңгілік Ел» орнату жөніндегі асыл арман болған еді. «Мәңгілік Ел» - асқар таулар мен сағымы көлкіген сайын далада күн кешкен қарапайым қалың елдің көкірегіндегі мұраттар мен ізгі тілектерінің көрінісі.

Ерте дүние тарихынан түркі қағандары өз иелігіндегі ұлыстардың әдет-ғұрыпы, наным-сенімдері, тіліне сыйластықпен қараған әрекеттері қазіргі таңда ұрпақтар сабақтастығымен қазақ халқының өмірлік ұстанымдарының көрінісі іспеттес рөл атқаруда. Түрлі ұлыстардың құтты мекен жеріне айналған еліміз бейбітшілік пен келісім рухының айғағы. Тарихтың керуен көшінде сабақтастық деген ұғым бар. Ғасырлар бойы рухани тұтас бір игілік дәстүрін жалғастырып келген, адамзат ұрпағының сонау ежелгі тіршілік болмысымен тікелей сабақтас рухани кемелділікті түйсіну ерекшелігі қайнар бастау ретінде жұртшылық игілігіне айналдырылған.

Ұлы Дала рухы – еліміздің береке-бірлігі, игілігі мен ырзығы, бейбіт өмір мен тұрақтылығы, бақыты мен дәулеті, достығы мен бауырмалдылығының болашақ бағдарының арқауы. Жалпыұлттық игіліктің биік гуманистік мұраттарынан «Мәңгілік Ел» идеясы өз бастауын алса керек. Жұмыста бабалар дәстүрін асқақтатуда олардың рухани-мәдени құндылықтық асыл мұраларының қазіргі таңдағы ұрпақтар сабақтастығының рухани жаңғыру кемеліне көтеру мәселелері жан-жақты зерделенген. Жалпы ұлттық болашақтың ұтымды ізденістері ретінде ел мүддесі мен тағдырына қатысты ұлтаралық келісім мен татулықтың өркен жаюына ықпал еткен бабаларымыздан талай ұрпақтары қалыптастырған достық пен туысқандық дәстүрінің қырлары тереңінен сараланған.

Елді елдікке, ынтымаққа, бірлікке бастайтын және сол жолда жанын сала күрескен саяси қайраткерлерді туғызатын – заман екендігі тарихи таным. Тарихтың терең-терең қатпарларына көз жіберер болсақ, елдің есі мен санасында ұзақ уақыттан бері сақталып келе жатқан небір орасан оқиғалардың саликалы соқпақтарына көз жеткізуіміздің өзі - тарихи таным. Сол соқпақтардың бойында еліне елеулі еңбек сіңіріп, қаһармандық қызмет атқарған ірі-ірі тұлғалардың өмірі мен тарихта қалдырған іздері әлі күнге дейін сайрап жатыр. Халық өз басына қатер төнген шақтарда, тағдыры таразы басына түскен

алмағайып сәттерде бар күш-қайратын, әлін зобаланға қарсы қойып, ақыл-парасатымен, білімімен, білегінің күшімен арашаға түсіп, сол жолда шыбын жанын аямаған, елінің, ұлтының тәуелсіздігін, бостандығын қорғаған нар тұлғалы, алып азаматтардың ерлігін де, есімін де еш уақытта ұмытпайды. Қайта уақыт өткен сайын қадір-қасиетін арттырып, асқақтата түседі. Тарих − өткен өмір, оны өзгертіп, өңдеп жазуға болмайды. Бірақ тарихта жақсы да, жаман да болады дейміз. Себебі, ол өмір болған соң, өмірде қарама-қайшылықсыз болмайды. Яғни бұл табиғи заңдылық. Сол тарихты зерттеп, талдау жасау арқылы ғана өз уақытындағы ірі-ірі тарихи тұлғалар халықтың дұрыс бағасын алады. Қазақ халқы өзінің бұрынғы-соңғы тарихында небір қилы замандарды өткізген. Сол қилы замандар халқымыздың рухани өмірі мен тәжірибесінде өшпес із қалдырған. Оның басында тұрған данагөй тұлғалар екендігі, әрине, тарихи дерекке жататындығында еш күмән жоқ. Соған қарағанда белгілі бір әлеуметтік, саяси және мәдени кеңістікте өзіндік тарихи болмыстың терең қатпарларынан шыңдалып нәр алған құдіретті күшке айналған. Кез келген халықтың ойлау жүйесі ұлттық болмыстың дамып, шыңдалуына негіз болған.

Қазіргі таңда рухани жаңғыру бұл - зерделі танымда ата-бабалар мұрасын тереңірек ұғынуға, ұлттық болмысымыздың тарихи тамыры болатын дүниелерді білуге деген ұмтылыс.

Кілт сөздер: рух, мақсат, мұрат, жалпыадамзаттық құндылықтар, Ұлы Дала, жалпыұлттық игілік, бабалар дәстүрі, ұрпақтар сабақтастығы, болашақ, рухани жаңғыру, ел мүддесі.

Ұлттың өзіндік келбетін танытатын оның - өршіл рухы, асқақтаған жігер-қайраты, әрі өз елінің мүддесі мен тағдыры жолындағы қайсарлығы мен ерлігі. Осындай болашаққа, жасампаздыққа ұмтылыстар алға қойған асыл арман– «Мәңгілік Ел» орнату жөніндегі ұлы мақсат-мұраттарға айналған еді. Көкірек түбінен халықтың мұратына, ізгі тілегіне айналған сара жолды игеру жеке тұлғалардың көпшілік алдындағы жауапкершілігін арттыра түскен болатын.

Қалыптасқан тарихи дәстүр үлесінде қазіргі уақытта халқымыздың өмірлік, этикалық ұстанымдарына айналған түркі қағандарының өз иелігіндегі ұлыстардың әдет-ғұрпы, наным-сенімдері, тіліне сыйластықпен қараған іс-әрекеттері дүниетанымдық басымдықтарының көрінісі ретінде мәндік мазмұнын танытады. Оның түп негізінде адамгершілік бағдарлары жатқандығы анық. Әрі тарихтың керуен

көшімен ұрпақтар сабақтастығына негіз болса керек. Осылайша, табиғат пен әлеуметтік дүниедегі әрбір құбылыстың ішкі мәнін тұтас бір тіршілік болмысының көрінісі ретінде рухани кемелділікті түйсіну ерекшелігінің қайнар бастауы жұртшылықтың игілігіне айналдырылған.

Ғасырдан ғасырға жалғасқан адамзаттық керемет қадір-қасиетке ие болған өшпес даналық үлгілерінің үрдісі өзінің даму жолында өткен кезеңдер игілігі - жалпыадамзатқа ортақ құндылықтар ешқашан да ескерусіз қалмаған.

Сенім, дәстүр, ашықтық және төзімділік ұғымдары – бұл рухани сүйеніш табар сарқылмас шабыт бастауы болған, әрі көне дүниелерден тамыр тарта отырып, тарихи әлем тынысын тереңінен бойлауға тырысқан ізгілік үлгілері. Тіршілік бастауы, жаратылыс құдіреті, әр қилы замана адамдарының тағдыры баяндалатын тарих беттері әр халықтың әлем күмбезін өзінше жүйелеуге, ой-таным құдіретімен бейнелеуге ұмтылған ұрпақтарымен философиялық терең астар, жаңаша мән-мазмұн алып, рухани жағынан байи түскені белгілі. Халықтық түсінікте дәстүрлі тағылым дегеніміз адамның рухани дүниесін сыртқы табиғат құбылысымен тану арқылы қалыптастыру болып табылады. Соған қарағанда, көне дәуір мұралары табиғи дүниесі үйлесімділігінен бастау алған адамдар арасындағы бауырластық пен парасаттылықты, татулық пен өзара түсіністікті, туған жеріне деген отансүйгіштік қадір-қасиеттерін ешқашан да естен шығармауды қажет етеді.

Халқының мың жылдық даналығын бойына сіңірген ұрпақтар жалғастығының рухани дәнекер ретіндегі рөлі зор. Туған халқының басқа елдерді зерде мен зейін, қабілеттілігі арқасында таңқалдырып қана қоймай, еркін елде, азат қоныста өз тарихының жаңа бір кезеңіне бой сермеп, елінің бақытты болашағына сенген еді. Ұлт мүддесіне қатысты зерделі, саналы ой-пікірлерді ортаға салған ұлттың ұлағатты тұлғаларының іс-әрекеті, қызметі ұлттық танымға, рухани өмірге кең өріс әкелді. Халқымыздың азаматтық тарихы жаңаша байыпталған уақытта, ежелгі дәуірден күні бүгінге дейінгі кезең ұлттық мұрат тұрғысынан зерделеніп, кең құлашты зерттеулерді қолға алғызды.

Бірлігінен айрылмаған, ұлттық санасынан арылмаған елдің рухани тізгіні ендігі жерде елінің біртұтастығын көксеген мұрат-мүдделерге бағытталған еді. Ежелгі мұра - ұлттың тұтастығын сақтауда оның рухына жол беріп, болашаққа бой сермеген, айрықша қуатты құбылыс ретінде өміршеңдігімен елдің көкірек көзін ашты. Ұлттық рухтың ауыр салмағы осындай мұраларды тудырған қайраткерлерге түскен еді. Өткен

тарихтың руханият арналарын қайта көтеруде көне мұралардың деректану көзі ретінде мән атқаратындығы айдан анық. Себебі, бұл руханияттар ата-бабаларымыздың қайратын, ерлігін, ұлттық рухымызды дәріптейтін танымдық тағылымдары болды. Қайраткерлердің тұлғалық қадір-қасиеттерін танытатын олардың көркемдік үлгі-өрнектер дәстүрі, қоғамдық ой-пікірлері, философиялық көзқарастары – барлығы да өз заманының тілек-талаптарына сәйкес қалыптасқан. Тек сөзімен ғана емес, адамдар мұраты үшін тындырған ісіне қарасаңыз да дана тұлғалардың ізгі ниеті «Мәңгілік Ел» идеясымен дараланып тұрады.

Адамзат баласына тән абзал қасиеттердің бәрінің де бастауы – рухани мұраларға негізделеді. Кез келген жағдайды жан-тәнімен сезінетін иманды, мінезді қазақтың мәңгілік асыл рухы оның ұлт, мемлекет ретінде сақталып қалуының кепілі болды.

Мұның бәрі әр заманда қалыптасқан философиялық, қоғамдық, саяси және әлеуметтік көзқарастардың мән-мазмұнымен өз көріністерін тапқан. Адамдық, азаматтық қасиеттердің болмыс-бітім де осы ата-бабалар дәстүрінен жалғастық тапқан. Бүгінгі жас толқын, жаңа буын өкілдеріне іскерлік, дарындылықты ғана емес, сонымен қатар ұлтын сүйетін, өзінің туған жеріне деген шексіз махаббатымен болашақта еліне, жеріне еңбек жасай отырып, тұлғалық дәрежеге лайық болатындай күш-қуат беретін ұлтымыздың рухы осылайша барлық жерде ұлттық өрісін кеңінен жайса деген ниеттеміз. Рухани ізденісті әрі ұрпақтар сабақтастығы арқылы халқымыздың ғасырлар бойғы қалыптасқан тарихи тамырынан да танимыз.

Тарих тағылымын бүгінгі көзқарастар шеңберіне салсақ, данышпан қайраткерлер тағдыры ойлана білген жас ұрпақ үшін аса күрделі дүниетаным негіздері жатқандығы айғақ. Осы дәстүрлерден бастау алған, кейін кең арнаға түсіп дамыған алдыңғы қатарлы идеялар, халықтың азаттығын биікке көтерген, еркіндікті тәуелсіздік тұғыры еткен жарқын көріністер – халықтың түпкі түбегейлі арман-мүдделерін терең түсінуден туғаны анық. Бұл жерде ойлау қарымындағы логикалық таным жүйесі өмір тәжірибесінен қорытқан өзіндік ой түйіндеу ерекшелігі өрісінен көрінеді. Сонымен бірге, ойдың логикалық дара мәнділік сипатын ой-толғамдық үлгілердегі диалектикалық толассыз тіршілік мазмұнынан тани аламыз. Адамзаттың рухани дүниесін жетілдіруде тарихи тағылым сабақтары, дала ақылмандарының өнегелік өрістері өзіндік рөл атқарады.

Негізгі мәселе - дала данышпандарының адамдарға үлгі болатын моральдық-адамгершілік, өнегелік өсиет сөздерін, ақылманды іс-әрекеттерін келер ұрпаққа тәлім-тәрбие болсын деген ниет. Себебі, мемлекетіміздің бақ-берекесі, тыныштығы, болашағы, басқа елдермен бейбіт, рухани-мәдени қарым-қатынасы, сұхбаты осы жалғастылықта. Сол сөздерді түсінер жүрек, қабылдаушылық ниет, қорытындылайтын ақыл-ой, тұжырым-түсініктер, нәтижесінде қимылдары ізетті, ісі әділетті әрі орынды, халқымыз бен мемлекетіміздің игілігі үшін еңбек ететін азаматтар болса деген тілек. Адамды кемелділікке жеткізетін байлығы да, шыққан тегі мен ортасы да емес, оның алған, қабылдаған тәрбиесі мен мәдениеті, жоғары адамгершіліктік, кісілік қасиеттері.

Тарихи танымның бір кереметі ол болашаққа сабақ болатын тамыры тереңде жатқан, елін елдікке, ынтымақ-берекеге, бірлікке бастайтын, сол жолда жанын сала күрекен қайраткерлерді туғызатын – заман қажеттілігі екендігін көрсетуінде.

Сол соқпақтардың бойында еліне елеулі еңбек сіңіріп, қаһармандық қызмет атқарған текті, әрі намысты қолдан бермеген тұлғалардың ерлігі мен туған жердің киелілігін дәріптеудегі парасаттылықпен жасаған әрекеттері әлі күнге дейін сайрап жатыр. Халық өз басына қатер төнген шақтарда, тағдыры таразы басына түскен алмағайып сәттерде бар күш-қайратын, әлін зобалаңға қарсы қойып, ақыл-парасатымен, білімімен, білегінің күшімен қандай іс-әрекетті қолға алса да оның мән-мазмұндық бастауының өзегінде адамгершілік қадір-қасиеттер тұрған, елінің, ұлтының тәуелсіздігін, бостандығын қорғаған нар тұлғалы, алып азаматтардың ерлігін де, есімін де еш уақытта ұмытпайтындығы хақ. Қайта уақыт өткен сайын қадір-қасиетін арттырып, асқақтата түседі. Тарих − өткен өмір, оны өзгертіп, өңдеп жазуға болмайды. Бірақ тарихта жақсы да, жаман да болады дейміз. Себебі, ол өмір болған соң, өмірде қарама-қайшылықсыз болмайды. Яғни бұл табиғи заңдылық.Соған қарағанда әрбір тарихи дәуір өз танымдық жүйесінде таным өрісі рухпен астасып жатқан адамгершілік бастаулардың негізін қалыптастырады, әрі насихаттайды, әрі ұрпақтар сабақтастығына аманат қалдырса керекті. Сол тарихты зерттеп, талдау жасау арқылы ғана өз уақытындағы ірі-ірі тарихи тұлғалар халықтың дұрыс бағасын алады. Қазақ халқы өзінің бұрынғы-соңғы тарихында небір қилы замандарды өткізген. Сол қилы замандар халқымыздың рухани өмірі мен тәжірибесінде өшпес із қалдырған. Оның басында тұрған данагөй тұлғалар екендігі, әрине, тарихи дерекке жататындығында еш күмән жоқ. Соған қарағанда белгілі бір әлеуметтік, саяси және мәдени кеңістікте өзіндік тарихи болмыстың терең қатпарларынан шыңдалып нәр алған құдіретті күшке

айналған. Кез келген халықтың ойлау жүйесі ұлттық болмыстың дамып, шыңдалуына негіз болған.

Ел тарихындағы XVII-XVIII ғасырлар − қазақ халқы үшін күрделі оқиғаларға толы, тарихи тағдыры сынға түскен кезең еді. Ел болып өзіндік болмысын саралау, мемлекет болып өз тағдырының тізгінін ұстау, іргелі көрші елдің жаугершілігіне байланысты ауыртпалықтар сияқты кесек-кесек тарихи жүктер осы кезеңнің белін қайыстырғандай. Осыны пайымдап-ақ қазақ халқы тарих сахынасында бірде опық жеп, бірде тығырыққа тірелгендей күй кешсе де, әйтеуір әрекетсіз болмағанын көреміз. Ал мұндай әрекетке бастайтын, әрине, асылы халқының болашағын ойлаған ерен ерлер, жеке тұлғалар екендігі айдан анық. Ал қазіргі таңда еліміздің тәуелсіздігі таңында бұл құбылыстардың мән-мазмұны, маңызы арта түсуде. Сонымен осы тарихи құбылыстарды белгілі бір кеңістікке, географиялық ортада, мерзімде бірде құйын соққандай тездететін, бірде су сепкендей баяулататын мемлекет қайраткерлері, азаттық туын желбіреткен айбынды батырлар, даналық пен ұстамдылықтың арқауы − атақты би-шешендеріміз бен жырауларымыз. Бұл рухани жаңғырудың арқауы болса керек. Еліміз ұлан-ғайыр Дала топырағынан нәр алған аса бай рухани тарихымен төл ұлттық болмысымызға негіз болған. Осындай шетсіз де шексіз далада халқымыздың рухани байланысы еш уақытта да үзілмеген.

Оның бастауында алғы философиялық ой-санасымен тікелей байланысты. Бұл халқымыздың сан ғасырлар бойы қорланған даналығының қазіргі рухани жаңғыру жағдайында ұлттық келбетін тереңінен танытатын өзекті қырлары болашақ ұрпаққа берері мол. Рухани мұралардың қалыптасуы мен дамуын жаңаша саралап, зерделеуге мүмкіндік берілді, жаңа бағыт-бағдарлар, пайым-көзқарастар және тұжырымдарға жол ашылды.

Еліміздің рухани танымдарының бастауы бұл – түркілік әлемінде жатыр. Түркілік дүниенің данышпан ғұламаларының сол заман шеңберінен асып, қазіргі уақытта мән-мазмұнының маңыздылығымен, тәлім-тәрбиелік бағдарымен таным көкжиегімізді жасампаздық тағылымдарға бастайды, жетелейді. Әрине, бұл тек халқымызға ғана тән рухани дәстүр екендігінде сөз жоқ.

Бұл дүниенің шегі жоқ, шеті жоқ. Бұны таныған тек сол дүние жаратқан Адам, оның пендесі болса керек. Соған қарағанда бабаларымыздың ой тұңғиығына жетелейтін «дауылпаз» сезімдері осы күйді бастан кешіргендей әсер калдырса керек. Бұл сәттерді

қазіргі таңда келер ұрпақ ой елегінен өткізіп, сол тарихтың сан қатпар сәттерін жадыда ұстау ол – бабалар дәстүріне, мұрасына деген ізет, ол тарихи тағылым, тарих сабақтастығы. Дүниені тану, түйсіну, тұшыну, туған еліне деген құрметі, сүйіспеншілігі - бабаларымыздың данагөйлігінің құдіреттілігінің күш-қуаты болса керекті.

Ұлы Дала көшпелілері мыңдаған жылдық өмір тәжірибесі арқылы көкжиекпен астасып, керіліп жатқан кеңістікте қоршаған орта табиғатымен үйлесімділікте өзіндік дүниетанымдарын қалыптастырған. Бұған негіз болған - табиғат пен адамзаттың рухани үйлесімділігіне тікелей байланысы еді. Бұл қазақ даналығына тән өзіндік ерекшеліктерінің айғағы. Аты аңызға айналған дала данышпаны Анарыс, қазақ сөз өнерінің атасы танылған Майқы би, халық жадында өзі өнерпаз, әулие, әрі дана тұлға ретінде қалған Қорқыт ата, рухани мұра қалдыра білген көшпелілер философы Асан Қайғы, жезтаңдай шешендігімен аты шыққан Жиренше шешендерден бастау алған даналық дәстүрінде сөз өнерінің қадір-қасиеті танылған. Қазақ халқы әр заманда айтылған сөзге үлкен мән бере білген. Тапқыр да ұлағатты сөздер, мағынасы терең, кесімді, ұшқыр ойлар, ғибратнама өсиеттер даналықтың өзегі болып табылады. Даналықты бойына сіңіріп өскен халқымыз сонау көне заманнан бері осы ұғымның мәнін аша түскен.

Соның нәтижесінде даналыққа ұмтылған, сөз қадірін ту еткен қазақ ойлау жүйесінде тән философиялық ойлау дәстүрі өз жалғастығын тапқан. Ол халқымызға тән өзіндік төл ұлттық болмысының басты ерекшелігі –көшпенділік дәстүріне, табиғат пен адамдар арасындағы үйлесімділікте, жарасылымдылықта негізделуінде. Көшпелі ортада өздерінің өмір сүрі тәртібіне бейімделген дүниетанымдық жүйесі қалыптасқан. Бұл түркілер дәстүрінен бастау алған кеңістік пен уақыт туралы түсініктер ерекше сипатта болғанын аңғартады.

Қазақ өз рухани дүниесінде мынау шексіз де шетсіз аспан әлемі мен жер бетін оймен бағдарлай танып, білуге ұмтылған. Бүкіл әлем арқылы өзін-өзі тануға, ұғынуға әрекеттенеді. Сондықтан да қазақ даналыққа, әсемдік пен көркемдікке, ізгілік пен ар-ұжданға мойын ұсынған, олардың құдіретіне бас иген. Себебі, даналықтың негізі адамгершіліктен келіп шығады. Адамгершілік, өз кезегінде, халық дүниетанымының өзегі. Ата-бабамыздың қасиетті өсиеті, даналық сөздері адамгершілікке, имандылыққа бастап, баулиды, адамға да, қоғамға да рухани тірек. Әрі биік парасаттылық, асқақ адамгершіліктің, арқалы ойдың қазынасы. Бұл құндылықтардың барлығы замана

ағымына қарай адамның қадір-қасиетін, ой-санасын, оның моральдық-адамгершілік принциптерін, жалпы адамның адамдық болмысын анықтайтын философиялық категориялар.

Қазақ елі ерте дүние тарихынан бастап-ақ өзіндік табиғи даму жолында қалыптасқан құндылықтары мен өзіндік мәдени өркениет жетістіктерінің тұтастығын сабақтастыра дамытқан көшпелі халық. Ұлттық мәдениетіміз тарихи дамудың ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық бейнелер болмысының қадір-қасиеті жүйелерін бір-бірімен байланыстырушы дәнекері болып келеді. Қазақ өз болмысына тән руханилық пен дүниетанымды өмірге әкелді. Бұл -дүниені танудың қазақи формасы, дүниені өзінше қабылдау ерекшелігі.

Дүниені тану, қабылдау халықтың тарихынан, ғылымынан, өмір сүру тәсілінен, мәдениетінен көрінеді. Осы дүниені тану ерекшелігі оның ойлау қабілетімен тікелей байланысты болады. Тарихи, ғылыми, мәдени зерттеулер барысында қазақтың көшпенділік өмір-салтынан, философиясынан, соның ішінде халық фольклорынан адам баласының өмірін, болмысын, жалпы қоғамдағы ролін қарастыру негізінде ұлттық болмысты байқаймыз. Ұлы дала төсіндегі халқымыздың мыңдаған жылдар бойындағы қалыптасқан шығармашылығы, жеке адамның рухани ізденісі, халық даналығы, міне осы ұлттық қадір-қасиетімізге тән құндылықтар қазығы. Қазақ халқының бойындағы ұлттық болмысқа, ұлттық дарын-қабілет, ерекшелігіне тереңдей көз жіберсек одан ұлт тұтастығының негізін көреміз. Халықтың ділі - оның әдет-ғұрпында, тілінде, ұлттық салт-дәстүрінде, бала тәрбиесінде, мінез-құлқы мен рухани тіршілігінде. Дүние кеңістігін шыр айналып, ен далада көшіп жүрген аталарымыздың тұрмыс-тіршілігі бұл - болмыс айнасы. Оны біздер өмір тәжірибесінен алынған жыр-толғаулар, өсиеттер, аңыз, ертегі, мақал-мәтел, шешендік нақыл сөздерден көреміз.

Шын мәнінде, бүгінде мағынасы терең осынау тарихи мұралардың мән-мазмұнының тереңінен ашылуы тарихи әділдіктің салтанат құруын айғақтайды. Халқымыздың рухани мұралары ұрпақтар байланысын және уақыт үндестігін білдіреді. Бұл – ата-бабамыздың рухына тағзым етіп, жас ұрпақты ізгілікке, отан-сүйгіштікке бағыттайтын бағыт-бағдар. Сондықтан да қазіргі өркениет «жедел» алға басқан сайын келер ұрпақ үшін оның маңызы зор демекпіз.

Жалпы кез келген ұлттың ұл болып қалыптасуында оның тіршілік мекені, географиялық ортасы, табиғат дүниесінің ықпал-әсері зор болса керек. Соған қарағанда

Ұлы даланы мекендігін бабалар дәстүріне тән адамдық қасиеттердің табиғатпен ұлы үндестігі, үйлесімділігі ғажайып таңқаларлықтай. Сонымен бірге, бұл үндестіктен ұлттық сана-сезім астарындағы халқымызға тән мінез-құлықты, рухани дүниесін айқындайтын құндылықтарын байқағандаймыз. Қазақ халқының мінез-құлқы оны қоршаған орта, дәлірек айтқанда кең далалық кеңістікке, тұрмыс-қарекетіндегі шаруашылығына байланысты қалыптасқан. Байсалды өмір сүру, кешірімді болуы, кең пейілділігі, әңгіме барысында әр нәрсенің мән-жайын жете түсінуі, әр сөзді талдап, пайыммен жауап беруі, мұның барлығы, сайып келгенде, халқымыздың табиғатының қарапайымдылығын көрсетеді. Көбіне-көп халық шығармашылығында ең алдымен адамның мінез-құлық жүйесіндегі ізденісінде имандылыққа, инабаттылыққа, ізгілікке тән құндылықтарға ерекше көңіл бөлінген. Атап айтар болсақ, адамдардың бір-бірімен өзара қарым-қатынасы, өмірдің өзегін жалғастырушы ұрпақтың өмірге келуі, адам баласының өсіп-жетілуі мен қартайып, өмірден өткенге дейінгі аралықтағы тіршілігі, тіршіліктегі адамдар арасындағы түсінік, құрмет, ізет, ата-ана мен балалары арасындағы сыйластық сияқты алуан түрлі өмірде маңызын жоймайтын көкейтесті мәселелер назардан тыс қалған емес. Ал көшпелі өмір дәстүрдің табиғат-анамен, күнделікті тұрмыспен етене тығыз болуын ұйымдастыру тәжірибесі тап осыны талап етті. Күнделікті өмір салтына бұ өмірде көргенінен көңілге түйгені көп «көненің көзі, көзенің сынығы» іспетті қарияларға ізет, үлкендерге құрмет көрсету, әлсіздерге қамқорлық жасап отыру сияқты қасиеттер тән болған.

Тарихтың терең қатпарларындағы дүниетанымдық иірімдердің мән-мазмұнын түсіну, өз кезегінде, ежелгі дүниедегі рухани мұрадан даналықты іздеудің көрінісі. Жалпы рухани мұраларды жаңғырту мақсаты, өз кезегінде ұлттың өзіндік келбетін танытатын ұлттық құндылықтарды бойына сіңіруге, ұлттық мәдениет, салт-дәстүрді құрметтеуге насихаттайды; туған еліне, «кіндік қаны тамған туған жеріне» деген адамның отансүйгіштік қадір-қасиетін тереңдетіп, шыңдаса керек; Ұлы Дала рухының құдіреті өз перзенттерін биік белестерге, үлкен жеңістерге, жасампаздықтарға бастаса керекті.

Қазақтың арғы-бергі тарихына көз салсақ, атақты адамдарымыз аз болмаған. Осындай тарихи тұлғалардың қатарында Бұқар жырау Қалқаманұлының орыны ерекше демекпіз. Халық данышпанының арманы − халық арманы, қазіргі заман тынысы, мақсат-мүддесі, ізгі тілегі тек ел-жұртының игілігі, болашақ қамы болағандығын естен шығармаған жөн. Асқан кемеңгер ойшыл, қоғам қайраткері, жыр нөсері Бұқар жырау Қалқаманұлының дүниетанымдық көзқарастарындағы қазақ рухының жаршысы

ретіндегі рөлі өте зор демекпіз. Дана жырау батырлығымен, көсемдігімен, шешендігімен еліне қадірлі болған аса айрықша тұлға.

Бұқар жыраудың бастан кешкен өмір жолы мен шығармашылығы, жырлары мен нақыл-өсиеттері ұрпағына қалдырған орасан зор рухани мұра болып табылады. Рухани жаңғырумен болашаққа ұмтылыс осындай болса керекті. Елдік пен ерліктің үлгісін көрсеткен, тарихи санада берік орын алған, бабаларымыздан қалған бұл рухани қазына туған жеріне деген сүйіспеншілік сезімімен астасып жатқан бірбеткей ерлік, батырлықтың ғана емес, ең бастысы, осындай қасиеттермен үйлесім тапқан сөзден өрнек өрген хас ақылмандықтың көрінісі. Оған дәлел мына бір толғау жолдары:

Асқар таудың өлгені –

Басын мұнар шалғаны.

Көктегі бұлттың өлгені –

Аса алмай таудан қалғаны.

Ай мен күннің өлгені –

Еңкейіп барып батқаны.

Айдың шалқар өлгені –

Мұз болып тастай қатқаны.

Қара жердің өлгені –

Қар астында жатқаны.

Өлмегенде не өлмейді?

Жақсының аты өлмейді,

Ғалымның хаты өлмейді [1, 42 б.].

Бірлігінен айрылмаған, ұлттық санасынан арылмаған елдің рухани тізгіні ендігі жерде көркем сөз билігіне көшкендігінің айғағы - Бұқар жыраудың өмірі мен қызметі. Ежелгі мұра ұлттың тұтастығын сақтауда оның рухына жол беріп, болашаққа бой сермеген, айрықша қуатты құбылыс ретінде өміршеңдігімен елдің көкірек көзін ашты. Ұлттық рухтың ауыр салмағы осы қайраткерлерге түскен еді. XVIII ғасыр тарихында табиғатынан ерекше жаратылған, даналық ойымен, ақылман шешендігімен, өзіндік

терең болмысымен ой салған бабамыз - Бұқар жырау. «Дуалы ауыз» кемеңгер ойшылдың мақсаты:

«...Арманым – бірлік, арманым,

Арманым үшін қармандым» [2, 79 б.].;

«...Сақта қазақ бірлігін,

Тоқсанға келген қарт Бұқар,

Осы соңғы тілегі» [3, 86 б.].

Ұлы ғалым Мұхтар Әуезов өз ойын былайша білдірген: «Біз жоғарыда зар заман сарыны Абылай тұсындағы екі алуан ақыннан басталады дедік. Біреуі – ақылшы би, қария, екіншісі – толғаушыл жырау. Енді осы жіктің адамдары кім, соларға келейік. Әзірше бұл жіктің алғашқысына қосатынымыз – Асан қайғы, екіншісі – Бұқар жырау...» [4, 90 б.].

Сонымен, қазақ рухани әлеміндегі даналықты әлеуметтендіретін ақыл-парасаты, ой-зердесі, болмысымен өмірге әкелетін - қашан да жеке тұлға, дана, ойшыл адамдар. Қазақ философиясы дегенде XVIII ғасырда өмір сүріп, ел тізгінін қолға алып, сөз өнерінің үлгісін жасаған, даналықтың, дарындылықтың тұғырынан көрінген атақты әулие абыз – Бұқар жыраудың есімі, ойы, түсінігі, көзқарасы ойға оралады. Бұл жерде сөз болып отырған - оның телегей дарын иесі ретінде алты алаштың тіл өнерін меңгерген дарындылық қасиеті жыраулық, шешендік дәстүрлеріндегі алатын орны. Бүкіл әлеуметті аузына қаратқан, өмірден түйгендерін ақыл таразысына тартатын данагөй ақылман келер ұрпаққа мұра етіп қалдырған тек жыр-толғаулары, ой-тұжырымдары ғана емес, сонымен қатар оның іс-әрекеті, халқына сіңірген еңбегі, өмірі де үлгі тұтарлық өнеге мектебі.

Көріп отырғанымыздай, ел тарихында ерлігімен, елге сіңірген еңбегімен, ерекше адамгершілік қасиетімен халыққа қалаулы болған, ұлттық дәстүрді сақтаушы, жалғастырушы алыптар өткен. Мұндай асыл қасиеттерін олардың ақыл-ой, адамгершілігі, қайрат-жігері мен қайсарлығынан, қайран қалдыратын таудай биік тұлғасынан, шеті-шегі жырақ мекен-тұрағынан, салт-дәстүрінен, өмір тәжірибесінен түйген тәлімді сөздерінен көреміз. Кең даланы ен жайлап, еркін дәурен кешкен олардың өр мінез, кеңпейілділігімен ұлттық ерекшелігімізді жоғалтпауға, салт-дәстүрімізді сақтауға үндеген ұлағатты лебіздерінен танимыз.

Ұлттық ерекшелікті сақтай отырып, ата-баба дәстүрінен рухани құндылықтарды баянды етуде ұлттық рухты дәріптеу шарт. Бұл жерде ұлттық құндылықты айқындаушы фактор ретінде әрі оның өзектілігін айқындауда халқымыздың тыныс-тіршілігінің көзі ұлттық танымдарын алыс замандар қойнауынан қайта жаңғырту керектігі қазіргі өмір қажеттілігі екендігін танытып отыр.

Соған қарағанда, Рухани жаңғыру – бұл ұлттық болмыстың негізінде ұрпақтар сабақтастығымен ғасырдан ғасырға жалғасқан қазақ халқының өмірлік ұстанымдарының, адамзаттық керемет қадір-қасиетке ие болған өшпес даналық үлгілерінің үрдісі өзінің даму жолындағы өткен кезеңдер игілігін түлету.

Пайдаланылған әдебиеттер:

Қалқаманұлы Бұқар. Ай, Абылай, Абылай! Толғаулар. – Алматы: Жалын, 1993. -96 б.

Сонда.

Сонда

Сонда. ???

CHAPTER 6:

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ ИСКУССТВА

Крыкбаева С.М. *(1)*

(1)кандидат искусствоведения, и.о.асс. профессор,
КазахскийГосударственныйженскскийпедагогический университет,sarakm@yandex.ru;

Аннотация

В данной статье докладываются процессы художествен нойнаправлений современном произведении искусства. Двадцать первого века, в современном мире стали разрабатывать различные подходы к стилей и художественных направлений, но сегодня становитсяясно, что они не были определены. Указывает, что перспективы такого разнообразия. Несмотря на зыбкомпарадигм общества для сохранения и поддержания непрерывности традиции, сегодня самый важный вопрос. Таким образом, изобразительное искусство частоудивляются в виду восстановле ниеизобразительного искусства достижений предыдущего периода. Казахское традиционное искусство классического европейского искусства, будет использоваться для определения языка современного искусства. Двадцать первоговека, искусство стало популярным на мировой арене современной казахской живописи сегодня, какговорят, развивается в направлении, в котором все заинтересованные.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев атап көрсетіп жүргендей, біз 2050-дің мақсатына қарай күрделі жаһандық бәсекелестік жағдайында ілгерілейміз, оған жету тек экономикалық тұрғыдан ғана емес, ғылым мен білім негіздерін нығайту және қазақ көркемөнер кеңістік аясын кеңейту мен оны жан-жақты зерттеу маңызды үлестердің бірі екендіктен болып отыр [1].

Қазақстан кескіндеме өнері XX ғасырда орын алған оқиғалармен байланысты. Өткен ғасырдың басында, яғни жиырмасыншы-отызыншы жылдары қазақ кескіндеме өнерінің стильдік бағыты қалыптасты және айқындалды. Ал заманау қазақ өнерінің моделі қоғамдық және интеллектуалды өзгерістері өз таңбасын қалдырған өткен ғасырда қалыптасты.

Осы кезден бастап – қазақ мәдениетін бұза жарып отырып, ұлттық құндылықтарымызды жоққа шығарып, еуропалық мәдениетпен толтырып және оларға сәйкестендіре жаңаша кеңестік жүйеге, яғни қалыпқа салу үрдісі басталды. Осы кездерде тағдыр тәлкегімен Қазақстанға жер аударылып келген ресейлік суретшілердің қазақ кәсіби бейнелеу өнерінің қалыптасуында үлкен рөл ойнады. Олар: Н. Хлудов, А. Черкасский, В. Эйферт, Л. Брюммер, Л. Леонтьев, С. Калмыков, В. Стерлигов және т.б.

Дегенмен, қазақ көркем өнерінің қалыптасуына олардың әсері болғанымен, қазақ жастарының Мәскеулік, Ленинградтық көркем училищелері мен академияларынан алған білімі айрықша, айтарлықтай қомақты үлестерін қосты.

Жаңа заманауи өнер XIX ғасырдағы импрессионистерден бастау алады және олар дүниежүзілік өнерде қандай да бір рөл ойнады. Импрессионистер итальяндық, сосын француздық догмаға жеткізген классикалық өнердің жүйесін бұзды, жаңа кескіндемелік үдерістердің дамуына күшті серпін берді. Импрессионистер ашқан еркіндік, бейнелеу өнерінде әртүрлі жолдарды ашты, ол әрбір суретшінің өзінше ашылуына мүмкіндік берді. Импрессионистердің күші, кескіндемеге деген ортақ көзқарастардың болуында еді. Топқа біріккен импрессионистер, дәстүрлі өнермен тең келіп қана қойған жоқ, өнердің жаңалықтарын жарқын етіп көрсете алды.

Қазақ кескіндеме өнерінде импрессионистік принциптердің жазу мәнері мен әдіс-тәсілдеріне көбірек көңіл бөлді. Мысалы С. Мәмбеевтің шығармашылығы импрессионизмнің техникалық тәсілін ұлттық көркемөнер дәстүрлеріне сай синтезделген. Қазақстан авангард суретшілерін зерттеуші, өнертанушы Х.Х. Труспекова: «Кеңес көркемөнерінде суретшілердің көпшілігі социализм шындығының талаптарына нұсқан келтірмей импрессионизмнің стилистикалық ұстанымдары мен техникалық қабылдауларын пайдаланды» [2, 7 б.]. - деп, осы өкілдің қатарына О. Тансықбаев, М.Кенбаев, А. Бротников, А. Ғалымбаева, Г. Исмаилова, А. Исмаилов және кенепке сурет салуды бастаған С. Романов пен Ж. Шарденов сынды кескіндемешілерді жатқызады.

Қазақ кескіндеме өнерінде импрессионизм мен постимпрессионизмнің тәсілдері бейнелеу өнерінде жаңа ізденістерді талап етті. Алпысыншы-жетпісінші жылдардың бірегей суретшілері болып саналатын Ш. Сариев, О. Нұржұмаев, Б. Табиев, Т. Тоғысбаев, А. Сыдыханов секілді суретшілердің шығармаларында посимпрессионистік нышандар байқалады. Батыс Еуропалық көркем мектепте XIX ғасырдың соңында көркем ағым да, бағыт та емес постимпрессионизмнің дамуын өнертанушылар ғылымдағы көптеген жаңалықтардың ашылуымен, этнографияның ғылым ретінде танысуымен байланыстырады. Түрлі үңгірлердегі росписьтердің, алтыннан жасалған әшекейлі бұйымдардың табылуы, еуропалық әлемнің кеңістігін кеңейтті, ал бұл суретшілерге таныс емес эстетиканың көкжиегін аша түсті. Егер де қазақ суретшілерінің шығармашылығынан жаңа пластикалық көркем тілдің нышандарының байқалуын қарастыратын болсақ, алпысыншы-жетпісінші жылдарға тура келері анық, ал бұл қазақ этнографиясының ашылуларымен сәйкес келері анық. Демек, еуропалық көркем мектептердегі жаңа көркем тілдің пайда болуы ғылыми жаңалықтар мен этнографияның ашылуларымен тура келетін болса, қазақ кескіндемесінде де осындай

қатар келулер бар. Бұл көркем шығармашылықтың дамуында қандай да бір ортақ заңдылықтардың барлығын айқындай түсті.

Токболат Тоғысбаевтың шығармаларында ұлттық дүниетаным мен түсініктер жаңаша кескіндемелік және пластикалық көркем тілмен жазылды. «Түстік шешімнің сәнділігі, композицияның өрнекті ырғағы, жалпы рәмізділікке деген ұмтылыстар осыдан шығып отыр. Онда суретші балалық шағынан жаңғырып шыққан естеліктерді, ауылының қадірлі салттарын, табиғатты, яғни өзінің мұраттарын канонға сыйғызады» [3, 5б.]. Өнертанушы Л. УразбековаТокболат Тоғысбаевтың алғашқы кескіндемелері «тағылық» және әлемдік өнер білімімен қызыққан «жаңа мәденилігімен» әсер етеді деген. Оның шығармаларында екі жақты кереғарлылық үнемі жүріп тұрады: дәстүрлілік пен заманауилық, қондырғылы кескіндеме мен монументалды сәнділік, шынайы мен перцептуалды кеңістік. Суретші фольклор маманы болмаса да, ол ұлттық рухани естелікті алып жүрушы болғандықтан, оның шығармашылығы ұлттық дүниетаным мен мифологиялық архетип жасырын түрде көрініс тапқан. Оның декоративті-монументалды кескіндемелерінде түстерді көру мен түстерді сезіну кезеңдердің қалыптасуы айқын көрінеді. Басқа мәдениеттердің әсері күшті жүріп тұрған кезеңде шығармашылығын өзінің рухани қайнар бұлағына бағыттауда кескіндемешінің этнобилогиялық естелік коды жұмыс жасайды. Оның алғашқы кескіндемелері «Ұя», «Сырмақ» (1973-1978), «Асхана» (1973), «Далада туылу» (1982), «Уют» (1987) картиналары «ырғақты принцип пен декоративтіпластикалылығымен ерекшеленеді және онда АнриМатисске еліктеу айқын көрініп тұр», деп Л. Уразбекова Т. Тоғысбаев шығармашылығын қазақ кескіндеме өнеріндегі «неотрадиционализм» бағытына жатқызады. Оның ерекшелігі – заманауи кескіндемелік әдіс-тәсілдер мен оның үдерісінің өзектілігі, көшпелілердің кеңістік пен уақытты белгі мен бейнелеуші пішіндерде ұғыну формасы екенінде және бір айта кететін нәрсе міндетті түрде бір дәстүр алынады – исламға дейінгі және пұтқа табынушылық [3, 8б]. Суретші классикалық дәстүр мен жаңаша қолтаңбалық ізденістер үстінде болды. Әдеттегідей бейнелеуден бас тарта отырып, «шынайы дүниені бейнелеуде» заттың көзге көрінетін сыртқы көрінісіне ғана емес, мариалдылықтың ішіне үңілу, көңіл-күйге, сана астына терең бойлай ену, пластикалық жүйелерді әдейілеп қайта кодтау – бұның барлығы авангардтық өнер бұлағын шырмап, алдыңғы планға тек жаңаша, таңқаларлықтай көркем тілді ұсынды. Т. Тоғысбаев классикалық көркем тілді халықтық сәндік қолөнерімен тоғыстыра келе, мінсіз колорит ойлап тапты. Суретші заманында жаңаша

ізденістерді интутивті түрде сезініп, ұлттық модернистік бағыттың қалыптасуына өз әсерін тигізді.

Ш.Сариев, Т.Тоғысбаев, А.Сыдыханов, және т.б. қазақ суретшілерінің шығармашылықтарында көрініс тапқан фовистік үрдістерде «басқаның тәжірибесін пайдаланғанымен, өзге тілде жазған жоқ» [2, 104б.].

Суретші А. Сыдхановтың композициялық құрылымында орта ғасырлық дәстүрлі сәнділік стиль жақын. Оның бірінің артына бірін қабаттастыра орналастырған фигуралар және олардың кері перспективада орналастыру, айшықты қанық түстер, қатаң сұлбалы фигуралар осыны аңғартады. Мысалы, «Айтыс» (1969ж.), «Көтерілгендер» (1969ж.), «Ақындар дауысы» (1969ж.) шығармаларында кеңестік кезеңнің рухы сезіледі. Ол саяси тақырыптардың поэтикалық шешімін тапқан суретші. Жиырмасыншы ғасырдың алпысыншы, жетпісінші жылдарында жазылған А.Сыдхановтың туындылары соцреализм идеалдарын жыр етеді. Еңбек пен тақырыбы кеңестік идеологияның ең кең тараған тақырыбы. Суретші қияли кеңістікті жасап, ауыр физикалық еңбекті жеңіл темекі жапырақтарынан моншақ тізіп отырғандай, өте сәнді, әсем көріністе бейнелейді. А. Сыдыханов кеңістікті романтикалық ұстанымда сұлу әйелдердің кербез қимылын «матистік биді соцреалистікканон арқылы» [2, 110б.] көрсетеді. Оның «Тоғызыншы ықшамауданы» туындысының «барлық композициялық құрылымы, жазу техникасы, бізді постимпрессионистерге сілтейді, П. Гогенніңтаитилікмадонналарына, әрине онда қала пейзажының мүлдем жоқ екендігі бос емес: ықшамаудан бір шетте ғана және ол картинадан ешқандай да орын алмайды, алдыңғы планда – «қарапайым» адам бақыты: бала мен ана» [2, 110б.]. А. Сыдыханов соцреалистікканонды орындай отырып, өзіне тән дара қолтаңбалық ізденісте болды, сондықтан ол түстік, реңдік шешімдері мен композициялық құрылымы мен орындалу техникасы өзгеше көзге бірден түсетін картиналар жазды. Суретшінің алпысыншы, жетпісінші жылдардағы көркем ізденістері бұнымен тоқтап қалған жоқ, оның рәмізді картиналарында жазу әдісі ерекше қолтаңбаға ие болды және ол суретшілерге жаңа көкжиек ашты.

Бейнелеу өнерінде бірізділік дамудан параллельді дамуға көше бастады. Бұл үдерістер тек еуропалық көркемөнерде ғана жүріп жатпады, егер де қазақ кескіндеме өнерін алып қарайтын болсақ, онда да алпысыншы жылдардан бастап жаңаша

қолтаңба ізденістер айқын көрінеді. Суретшілер олардың арасындағы стилистикалық өзгешеліктерін шайып жіберіп, бір кезеңде бірнеше көркем кеңістікте тұрды.

Әрине бұл мәселе барлық суретшілерді қызықтырмағанымен, біз қазақ кескіндеме өнерінде екі бағыттың айқын көрініс тапқаны байқалады – соцреализм және «неодәстүршілдік». Көркем ізденістер барысында суретшілердің шығармашылығында кәсібилік пен дәстүрлі әдіс-тәсілдер суретшілердің жазу мәнерінен байқалады, тіпті түрлі измдердер де жүріп жатты.

Өткен ғасырдың жетпісінші, сексенінші жылдарының басында қазақ-кеңес суретшілерінің үшінші буыны: Б.Тұлкиев, Е.Төлепбаев, М.Аманжолов, Д.Әлиев, К.Дүйсенбаев, Г.Баянов, А.Ақанаев, К.Моллашев және басқалары шықты.

Жиырмасыншы ғасырдың жетпісінші жылдарында монументалист суретшілердің шығармаларынан символизммен тоғысу байқалады. «Символизм (sembolon грек тілінен- белгі, рәміз) – XIX ғ. соңы мен XX ғ. басындағы Еуропа өнерінде әдебиет пен бейнелеудегі бағыт. Рәмізділік реализм мен натурализмнің эстетикалық және көркем тәжірибелеріне альтернативті пайда болған. Символизмнің негізіне «рәміздердің» – әмбебап бейнелерді, белгіні, мазмұн мен мағыналардың сансыз мәнін түсіну. Өнердегі символизм – шектеулі адам санасы арқылы адам көзіне көрінбейтін, қараңғы тұңғиықты интуитивті түрде сезіну арқылы беру. Символистердің дүниетанымдық тұжырымы адамның көзіне көрінетін нағыз шынайы дүниенің ар жағында, бұлыңғыр көрінетін біздің дүниеміз бар деген идея. Бізбен болып жатқандардың барлығы кенеттен, күнделікті санамыздан жасырын, оған жетудің жалғыз жолы – шығармашылық» [4, 87б.]. Бейнелеу өнеріндегі симвилизм – өте күрделі, біртекті емес, ортақ көркем тілі қалыптаспаған. Батыс Еуропалық символистер үнемі аллегорияға, мифологияға және библиялық сюжеттерді бейнеледі. Сондықтан символизм әдебиетпен, ондағы бейнелерге көп оралады. Өте ертеде болған символизм XIX-XX ғасырларда модернистік эстетикамен тығыз араласып кетеді. Символизм бағыты ретінде бұл стиль «Наби» тобын қалыптасырды. Оның басында францияда П.Серюзе, Германияда М.Клингер, Австралияда Г.Климт, Чехияда А.Муха және т.б. суретшілер тұрды. Орыс кескіндеме өнерінде алғаш рет М.Врубель шығармашылығында байқалады, ол кейіннен «Көгілдір раушан» (В. Борисов- Мусатов) мен «Өнер әлемі» (А. Бенуа, К.Сомов, Л.Бакст, М.Добужинский және т.б.) бірлестігінің суретшілер шығармашылығында жалғасын тапты.

Қазақ суретшілері символизмге терең бойлай қойған жоқ. Мысалы, символизм авангард өнердің қарсаңы болатын, бірақ қазақ шеберлері үшін өнердегі символизм өз түсініктеріне ие болды. Оның негізгісі этникалылық пен менталдылық сана ерекшелігі, XX ғасырдағы орыс өнерінің әсері және кеңестік көркем ортаның белсенді өзгеріп отыруы болды.

Барлық әлемдік авангардты «измдерден» символизм мен примитивизм қазақ кеңестік өнеріне кезегімен енеді. Қазақ кескіндемешілерінің символизмі халықтың дәстүрі мен салтынан, дүниетанымдық мифологиялық түсініктері мен көркем қабылдау ерекшеліктерде құрылғандықтан, еуропалық өнерден өзгешеленіп тұрды. Кейінгі буын жас суретшілер қатарына - Е. Төлепбаев, Х. Абаев, Д. Әлиев, А. Аканаев, М. Аманжолов және т.б. жанрлардың жаңа тенденцияларын қамтыды.

Заманауи үрдістерге келетін болсақ, заманауи өнер өзінің келбетін үнемі өзгертіп отырады. Қатар өмір сүретін классикалық ағымдармен қатар, басқа бейнелер басымдылық танытатын, мәселелер мен жағдайды басқаша түсіндіретін, жаңа өнер ағымдары пайда болып отырады. Мысалы, 60-70 жылдары еуропалық бейнелеу өнерінде концептуалды және минимализм негізгі рөль ойнаса, қазақ бейнелеу өнерінде ұлттық қолтаңба озық шықты, Осы кезден бастап адам бейнесі басқаша қарастырылып, қоғамдық мәселелерге деген қызығушылық артты. Қазір әлемді таң қалдыру қиын. Оған дүниежүзілік өнер жетістіктері айғақ. Өнер - мәнімен, мағынасымен, білімділік хабарымен қымбат. Қазіргі көркем шығарманың өзі интеллектуалды өнерге айналып жатқаны сол үдерістің көрінісі.

Әр өнер адамы - тұтас бір әлем. Бүгінгі өнер өресі мен эстетикалық талғамы терең теңіздей, заңғар биік болуы ықтимал. Қазақ шығармашылығының бүгінгі сұранысы әлемдік жаһандық үдерісте өз орнын әлемдік көркем тәжірибенің нәтижелерінен қалыс қалмайтын ұлттық келбетінде.

Айшықты түстер мен бейнелерге деген қызығушылық XX ғасыр өнерін өзгертті. Бүгінгі даму үрдісі үстіндегі XXI ғасыр өнерінің көркем бағытын анықтап, айқындау қиын. Өйткені қажеттіліктен кездейсоқтықты ажыратуға, оның тұрақтылығы мен болашағын айқындауға, уақыт өте қойған жоқ.

Қорыта келе, XXI ғасырда жаңа көркем сананың дами бастағанын біз тек белгілеп қана қоймаймыз, шын мәнінде де жаңа тенденциялардың адамзаттың дүниеге деген көзқарасының өзгергенінен, бұрынғы кейбір құндылықтардың құнсызданғанын

байқаймыз. Бұл жаңа ғасырда өнердің жаңа стильдері дамуда дегенді де білдірмейді, ол көркемөнерде тұрақты, жалпы маңызды, жаңа көркем пішіндерге жол ашатын, айқындаушы әдістердің қалыптасуы. Өткен ғасырдың көркем үдерісінің ерекшелігі, ол кезде бірнеше көркем үрдістер кезекті дамымастан қатар дамыды және сонысына қарамастан олар бірдей қабылданды.

Ұлттық тақырыптардан бастап, реңдік, композициялық құрылымдар ұлттыққа қарай ойысып, онда тіпті кейбір қазақ дүниетанымы мен дәстүрлі өнеріндегі түсініктер мен элементтер картинаның мазмұндық ерекшелігін айқындай түсті.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 17 қаңтар.

2. Труспекова Х.Х. Авангардыеидеи XX века в живописи и актуальномискусствеКазахстана. Алматы, 2011-376 бет. (14 б.).

3. Уразбекова Л. ТокболатТогысбаев // мастераизобразительногоискусстваКазахстана. 3 выпустк. / Ергалиева Р.А., Труспекова Х.Х., Каргабекова Р.И. и др. / - Алматы, 2004, 172 с.

4. Все о стилях и течениях в современномискусстве / сост. И.И. Мосин . – Вильнюс, UAB “Bestiary”, 2013. - 112 с., ил.

References

1. Republic of Kazakhstan Republic of President N.N. Nazarbaev. . Message of the people of Kazakhstan zasostanaldauy. 17 January. 2014.

2. TruspekovaKh. The idea of the twentieth century in painting and the actual art of Kazakhstan. Almaty, 2011-376 pages. (P. 14).

3. Urazbekova L. TokbolatTogyzbaev // Master of Arts in Kazakhstan. 3 Outputs. / Ergalieva RA, Truspekova HH, Kargabekova RI И др. / - Almaty, 2004, 172 p.

4. All the same styles and trends in modern art / сост. II Moussin. - Vilnius, UAB "Bestiary", 2013. - 112 pp., P.

CHAPTER 7:

ЭПОХА ВОЗРОЖДЕНИЯ ЗОЛОТОГО ШИТЬЯ И ЕЕ ИННОВАЦИИ

Атажахова Сайхат Туркубиевна*,(1)*

(1)кандидат филологических наук, ведущий научный сотрудник отдела языка Адыгейского республиканского института гуманитарных исследований им. Т.М. Керашева,

Каждый народ имеет свою неповторимую историю и культуру. Человек, который знает свои корни, будет уважать традиции, культуру и национальные чувства другого народа. Соприкосновение с народным искусством, традициями, историей родного края участие его в народных праздниках духовно обогащают человека, поддерживают его интерес к прошлому и настоящему.

Как известно, адыгское народное декоративно-прикладное искусство весьма самобытно. Оно прошло длинный и сложный путь развития и имеет свои специфические черты. Постоянные контакты между этносами неизбежно вели к взаимодействию и обмену. Следовательно, в декоративно-прикладном искусстве любого этноса наряду с этническими элементами всегда присутствовала сумма усвоенных инноваций. В силу же «консервативности» традиционной культуры «инновационные мотивы» проходили длительный процесс адаптации, а впоследствии воспринимались уже как свои, этнически специфические.

Золотому шитью, как одному из важнейших видов декоративно-прикладного искусства адыгов, посвящены работы этнографов-адыговедов М.К. Азаматовой, Е.М. Шиллинга, Б.Х. Мальбахова, Л.И. Лаврова, А.С. Кишева, Т.Д. Равдоникас, Е.Н. Студенецкой, М.М. Иваноковой, Н.К. Теучежа, М.Г. Куека и др.

Заметим, что золото, в силу своих уникальных свойств, с древних времен использовалось человеком для создания различных ювелирных украшений.Но кроме всего этого, золото нашло применение еще в одной области человеческой деятельности, на первый взгляд, не имеющей с этим благородным металлом ничего общего – это вышивка и шитьё золотой нитью элементов одежды.Золотошвейные изделия адыгских мастериц поражали взоры современников, были известны далеко за пределами Северного Кавказа. Золотым шитьем украшались женские одежды, веера, кисеты, женские шапочки, настенные сумочки и другие предметы.

На наш взгляд, на первое место по красоте и эффектности среди вышивок следует отвести шитью золотыми и серебряными нитками. Шитье золотом – работа довольно трудная, требующая тщательного исполнения, поэтому ею занимались большей частью в специальных золотошвейных мастерских. До сих пор существовало мнение, что для безукоризненного исполнения этих работ шитье золотом нужно учиться, по крайней мере, в течение нескольких лет. В последнее время, когда этот вид рукоделия стал довольно популярным, придумали различные более легкие способы

вышивания золотом, не требующие такого большого труда, как прежде. Материалы для шитья золотом теперь используются другие. Конечно, сейчас таких нитей из чистого серебра и золота, которые были раньше, нет. Их заменили крученые и пряденые нитки с добавлением небольшого количества драгоценных металлов, реже встречаются металлизированные нитки. В нашей стране пряжу с золочением выпускает Денисовский завод, но лучшие нитки для золотого шитья – французские. В зависимости от техники шитье делают на атласе, шелке, бархате. Лучшие ткани для золотого шитья опять же импортного производства – итальянские, неплохи также французские и китайские. Главное требование к этим тканям – они должны быть очень прочными и достаточно толстыми. Для золотого шитья используют не только золотые и серебряные нити, но матовую и блестящую канитель (канитель – это тонкая проволочка, свитая спиралью). Часто при вышивке золотой нитью применяется жесткая и мягкая «канитель». Мягкую можно легко разрезать обычными ножницами, после чего в образовавшуюся полую трубочку вставляется иголка с нитью и далее вышивается узор, а жесткая канитель, которая скручена в спираль, очень эластичная и её можно выложить по линиям орнамента.

Старинные секреты мастерства, старинные узоры для вышивки, секреты техники плетения и ткачества передавались из поколения в поколение на протяжении столетий вместе с металлическими украшениями.Умение вышивать считалось большим достоинством девушки, что сказывалось на калыме за нее, который был гораздо выше обычного. В декоре костюма каждый элемент вышивки что-то означал, например, принадлежность к роду, сословный статус невесты и т. д. [1, с.16]. В нартском эпосе, описывается эпизод, где мастерство красавицы Сэтэнай проявляется в золотошвейном искусстве. Она умеет кроить, шить и за короткий срок одеть сто нартов с головы до ног. [2, с.108]. В борьбе за благополучие в семье девушки умудрялись по ночам заниматься вышиванием и шитьем. По одному взгляду мастерицы могли, точно как по мерке, сшить одежду прохожим и близким.Характерной особенностью золотого шитья адыгов было гармоничное сочетание вышивки с галунами, шнурами и басонными изделиями из золотых и серебряных ниток. Применение всех этих элементов в украшении одежды было тонко продумано и создавало специфический стиль, отличный от золотошвейного искусства других народов.

Как мы уже знаем, способы плетения басонных изделий имеют давние традиции и восходят к глубокой древности. В золотом шитье редко используется лишь один

способ переплетения нитей.Ни один народ мира в одной тесьме не применял столько разновидностей, сколько адыгские мастерицы басонного плетения. Особое место в золотошвейном деле занимало изготовление басонных изделий – шнуров, галунов – «шъагъэ», тесьмы – «уагъэ», кистей – «шъопс», шариков – «дэнлъэч», плетеных подвесок и т.д. Это «уагъэ пIуакI» – плоская тесьма, «уагъэ хъурай» – круглая тесьма, «уагъэ зэтекI», «уагъэ зэгокI» – раздваивающаяся тесьма, «уагъэ зэхау» – сливающаяся тесьма, «цIыфитIу иуагъэ» – тесьма, сделанная вдвоем, «уагъэ къолэн» – разноцветная тесьма, «уагъэ зэхэлъ» – плетение сутажа, «уагъэ лъэныкъорыгъаз» – односторонняя тесьма, «уагъэ зэпэчIынатIэ» – плетение тесьмы в противоположные стороны (левосторонняя, правосторонняя), «уагъэ зэхэблагъ» – переплетающаяся тесьма. Каждый вид тесьмы имел свое место в оформлении различных изделий со своим характером, фактурой и узорностью.

Как известно, у адыгских золотошвей ценилось умение изготавливать также дэнлъэч – оплетенные пуговки, бусины, двигающиеся пуговицы-застежки, используемые в отделке, что свидетельствовало о высоком уровне мастерства. Как отмечают исследователи, наиболее популярным символом Вселенной у адыгов считается «дэнлъэч». Действительно, в соответствии с содержанием слова «дэнлъэч» и обозначенным им форме и технологии плетения, данный знак отражает циклические представления адыгов о жизни и Вселенной.Каждый элемент узора в золотошвейном искусстве наполнен определенным смыслом.

Элементы орнамента в золотом шитье располагаются на большом поле ткани, пространстве, не зашитом другими элементами, что отличает адыгское золотое шитье от других народов. Цветовое решение адыгского золотого шитья восходит к древним временам, когда человек пытаясь понять мировоззрение, стал поклоняться Солнцу, как Богу. Золотая и серебряная нить покрывает темный бархат, черного, темно-синего, зеленого, бордового цветов. Праздничный костюм отличался от будничного более светлым тоном и качеством ткани, редкой вышивкой. Так, ученый исследователь Е.Н. Студенецкая отмечает, что темно-красный цвет носили представители только высших слоев общества. При этом женщины зависимых сословий запрещались носить платья того цвета, какой был у их княгини [3:217].

Особое место вышивка занимала в украшении традиционной женской одежды. Вышитые узоры покрывали борта платья, углы кафтанчика, нарукавники, донышко и в околыше женской шапочки. Рассматривая золотошвейный орнамент, наблюдаешь, что

крест, ромб, круг – являются началом всех орнаментальных композиций. Следует отметить, что у многих народов, в том числе и у адыгов существовали единые временно-пространственные мировоззренческие концепции, где три – число частей вертикальной структуры космоса, мирового дерева и т.п., а четыре – число сторон света.

У адыгов роговидный завиток, выходящий из треугольника и дополненный растительными мотивами, вышивался в полу девичьего кафтанчика, который имел свое логическое значение. Мотив треугольника представлен как женский знак, обозначающий чрево. Мастерицы с большой осторожностью выбирали орнамент, так как в одеждах «золотое шитье» присутствовали не на повседневных вещах, а на праздничных и поэтому требовалось тщательная подборка композиции со строгими и изящными, красивыми линиями. Особый колорит женской одежде придавало умелое сочетание разнообразных видов техники золотого шитья и басонных изделий. Крупные золотые и серебряные узоры, выполненные в технике «дышъэ идагъ» (в прикреп), создают богатую фактурную поверхность и воспринимаются объемно. Адыгские золотошвеи владели всеми этими техниками вышивки и ткачества в совершенстве и успешно применяли их своих вышитых работах. Одежда, вышитая золотым шитьем была очень дорогой, и на изготовление ее затрачивались месяцы, а то и годы кропотливого труда, поэтому носить ее могли только состоятельные женщины.

Выполняя золотошвейные работы вышивальщицы, соревновались в технике и качестве их исполнения, искусности орнамента, сопровождая процесс создания изделия обрядовыми играми. Иногда, находясь под действием такой атмосферы, первоначальный рисунок орнамента мог видоизменяться.

Безусловно, человек, создавший прекрасные работы, был таким же гармоничным, как и его произведения. Постепенно, вырастая из не искусства, золотое шитье адыгов формировалось и модифицировалось вместе с создающим его человеком. Со временем мастерство вышивальщиц и техника исполнения шитья достигли столь высокого уровня, что позволяет сегодня говорить об адыгском золотом шитье как об искусстве.

В данной статье хотелось сделать акцент на то, что до наших дней сохранились образцы творчества мастериц XIX начала XX веков, они находятся в Адыгейском республиканском Национальном музее.

Золотошвейное искусство продолжает возрождаться и в наше время. Преемственность в данном виде декоративно-прикладного искусства народа и одним из ярчайших представителей современного золотошвейного искусства в РА выступает известный мастер золотого шитья, в совершенстве владеющих секретами древних мастеров Сафиет Сет (Панеш). По направлению Центра народной культуры окончила курсы золотого шитья в городе Нальчике, у известного мастера ДПИ Мастафова В.Б. Много лет вела работу по возрождению золотошвейного искусства в республике. Проводя курсы по обучению этому виду декоративно-прикладного искусства, она передает секреты и тонкости золотого шитья своим ученикам – Атажаховой (Татлок) Сайхат, Джаримок Зурет, Чурмыш Рузане, Хабоховой Марьяне, Чич Фатиме, Гумовой Ларисе, Хот Светлане и т.д., приобщая все больше талантливых людей к искусству золотого шитья. Фирма «НАН» руководитель Хутыз Г. Д. плодотворно занимается изготовлением изделий золотым шитьем и басонным плетением. Для украшения национальной одежды она использует эксклюзивные золотые вышивки, басонные детали, галуны и т.д.

Несомненно, проблема возрождения адыгского прикладного искусства требует активизации художественно-краеведческой работы в национальных школах, создания различных кружков народного творчества, широкой пропаганды национальной культуры на уроках и во внеклассной работе. Например, положительных результатов смогла добиться М. Ю. Хахук, учитель изобразительного искусства в средней школе №3 г. Адыгейска, которая проводит определённую работу среди школьников по возрождению традиций золотошвейной вышивки. На базе Кошехабльского ДШИ открыт кружок по золотому шитье руководителем, которого является А.Ш. Хиштова. Его сегодня посещают 13 человек, желающих сохранить и преумножить древнейшее, чисто женское искусство золотого шитья адыгов.

Созданные сегодня изделия, техника их исполнения, форма и орнамент, претендующие на определенную этническую специфику, часто не соответствуют традиционному облику аутентичных образцов, поэтому изучение старинных образцов золотого шитья как стилеобразующего фактора может сыграть не последнюю роль в развитии декоративно-прикладного искусства адыгов как значимого фактора художественной коммуникации, возникающего между художником, публикой и окружающим миром.

Список литературы:

1. Будаев Н.М. Очерки истории одежды народов Северного Кавказа. М., 2012. – 176с.

2. Нарты (Нартхэр). Том I. Майкоп, 1968. – С.108.

3. Студенецкая Е.Н. Одежда народов Северного Кавказа XVIII-XX вв. Москва «Наука»,1989.

4. Асланова-Ханфенова Л.А. Черкесский орнамент: сакрально-культовые основы формирования. Черкесск: Карачаево-Черкесский институт гуманитарных исследований, 2013. – 159с.

5. Атажахова С.Т. Особенности техники золотого шитья у адыгов. // Научный журнал «Культурная жизнь Юга России». Краснодар, 2015г. Вып. 4(59). С. 163-166.

6. Кишев А.С. Народные художественные промыслы. – Нальчик, «Эльбрус», 1996. – 136с.

7. Золотое шитье адыгов (черкесов). Из коллекции Национального музея Республики Адыгея/ сост. и авт. Н.К. Теучеж, М.Г. Хабаху (Куёк). – Майкоп,1998.

CHAPTER 8:

КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРҒА ТӘУЕЛДІЛІКТІҢ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ПСИХИКАСЫНА ЗИЯНДЫ ӘСЕРЛЕРІ

Бапаева М.Қ.(1)

Шайжанова Қ.Ұ.(2)

Әтен А.Ж. (3)

(1)психология ғылымдарының кандидаты, профессор м.а.,

(2)психология ғылымдарының кандидаты, доцент Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті

(3)Ақпараттық қауіпсіздік жүйесі мамандығының 1-курс студенті, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті

Түйіндеме:

Мақалада компьютерлік ойындардың бала психикасына тигізетін зиянды әсерлері туралы мәселелерді зерттеген алыс-жақын шетелдік ғалымдардың еңбектеріне талдау жасалынған. Жасөспірімдердің компьютерлік ойындарға әуестенулері жайлы проблемаға қатысты ғылыми әдебиеттерге шолу берілген. Сондай-ақ компьютерлік ойындардың жасөспірімдердің мінез-құлықтарына тигізетін ықпалын зерттеуге арналған тұжырымдамалар мен тұрғылар талданған.

Қазіргі таңда компьютерлік бағдарламалармен жұмыс жасай алатын, соның ішінде компьютерлік ойындарды ойнай алатын балалар мен жасөспірімдердің саны артуда. Сонымен бірге компьютерлендірудің балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтік – психологиялық денсаулығына тигізетін жағымсыз ықпалы – компьютерлік тәуелділік орын алуда.

Мақалада компьютерлік тәуелділік ұғымына анықтама берілген. Тақырыптың өзектілігін айқындау мақсатында «Айналаға бағытталған агрессияның пайда болу механизмі» және «Агрессивті мінез-құлықтың пайда болуы» атты екі кесте құрастырылып, талдамасы қоса берілген.

Өткен ғасырдың 90 жж. компьютерлік ойындардың балаларға тигізетін ықпалын қарастырған американдық зерттеушілер М.Коул, Ш.Текл электрондық ойындарды «теңдесі жоқ тәрбиешілер» деп атаған. Компьютерлік ойындармен ұзақ уақыт үздіксіз шұғылдану жеткіншектерде агрессиялық мінез-құлықты туғызады.

Еліміздің білім беру жүйесінің әр буынындағы оқу үрдісінде және компьютерлік бағдарламалардың енгізілуі, қоғамымызда компьютерлік клубтардың, автоматты ойындар жүйесінің көптен ендірілуі жас өспірімдердің оларға деген әуестігін, тіпті тәуелдігін тудырып отырғаны сезіледі.

Қазіргі уақытта компьютерлік технологиялардың өмірімізге дендеп енуі, адамдардың әсіресе, жасөспірімдердің мінез-құлқында түрлі сипаттағы психикалық өзгерістердің пайда болуына ықпалын тигізіп отырғанын байқауға болады.

Компьютерге тәуелділіктің қауіпті тобына жататын адамдардың психологиялық симптомдары мақалада ашып көрсетілген. Осы жайтты ата-аналардың назарда ұстауы аса қажет. Балаларының ойнап отырған ойындарына, экраннан немесе

компьютерден берілетін ақпараттарға назар аударғандары жөн. Алдымен телехабар мен компьютерлік ойындардың мағынасына, сөзіне мән беру керек. Баланы мына күрделі ақпаратты әлемде жалғыз қалдырмаған маңызды. Себебі, интернет әлемнің барлығын сыйласа да, адамды бір бөлмеге қамайтыны ақиқат.

Әрине, қазіргі жаһандану кезеңінің жақындау заманында жас ұрпақтың компьютерлік технологияларды жете меңгеруін талап етуі заңды құбылыс. Дегенмен, олардың ессіз, мақсатсыз, тек асқан құмарлықпен ынтызар болуының аяғы, жасөспірімдердің психикасына орасан зор зиянын тигізетінін ескере отырып, олардың өздері, ата-аналары, мектеп ұжымы, айналасындағы ересектердің үйлесімді қарым-қатынасының ықпалын жүйелі ұйымдастыру өз нәтижесін беретінін үнемі есте ұстаған жөн. Сонымен қатар ата-аналар мен ересектер компьютерлік технологиялардың балалардың психикасына жағымды әсерімен қатар кері де әсері туралы жалпы мағлұматы болуы аса маңызды.

Отбасында және мектепте жүйелі берілмеген тәрбие жасөспірімдерді көзсіз еліктеушілікке, құмарлыққа бой алдырушылыққа, нәпсісін тыя алмаушылыққа, ақырында өз тағдырын өз қолымен құртатын келеңсіз оқиғаларға себепші болады. Мақалада зиянды дағдылардан баланы тыя білу, сақтандыру-ата-ананың парызы деген құнды пікір жан-жақты талданған.

Қоғамның компьютерлендірілу процестерін үдемелі пайдаланылуына байланысты, жаһанданған ақпаратталудың тұлғаға қандай ықпал ететініне қатысты мәселелердің маңызы артуда.

Аталмыш проблемалық саланың әрқилы аспектілерін психологтар салыстырмалы түрде бұрыннан зерттеуде. Атап айтқанда, психолог О.Т.Тихомиров және оның шәкірттері О.Н.Арестова, Л.Н.Бабанин, Ю.Д.Бабаева, А.Е.Войскунский және көптеген басқа да ғалымдар адамның, соның ішінде жасөспірімнің компьютермен өзара әрекеттестігінен психикалық іс-әрекетіндегі құрылымды және функционалды өзгерістерінің зерттеулері жасалынуда. Ол өзгерістер адамның *танымдық, коммуникативті* және *тұлғалық* аймақтарын қозғайды.

Сонымен бірге, психологтар О.Н.Черемисина, Б.Л.Бардиер, Ю.Ф.Фомичева, А.Г.Шмелев, И.В.Бурмистров мақалаларында компьютермен өткізілген уақыт бұл – жасөспірімдердің психикасына, мінез-құлқына зиянды әсерін тигізіп, көңіл көтерудің

басқа түрлеріне ауыса алмау, айналасындағылардың алдында алданыш, артықшылық сезімі сияқты психопатологиялық симптомдарда көрініс беретін тәуелділік деген көзқарастарын айтады.

В.Ф.Петренко жүргізген зерттеулердің қатары виртуалды ойынды ойнаған сыналушыларда, бақылау тобына қарағанда едәуір үлкен физиологиялық қозу, сондай-ақ агрессивті ойлардың көп мөлшері байқалатынын көрсетті.

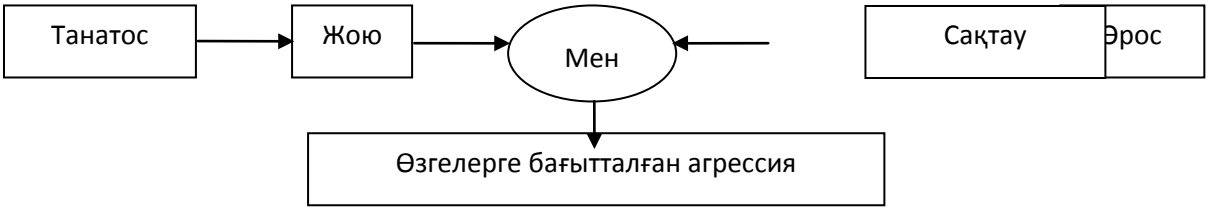
Компьютерлік технологиялардың жасөспірімдердің және тұтастай пайдаланушылардың мінез-құлықтары мен агрессивтіліктерінің деңгейіне тигізетін ықпал дәрежесінің зерттелуі аса маңызды болып табылады, өйткені адамның табиғаты жайлы түсінікке қомақты үлес қосуда.

Өткен ғасырдың 90 жылдарында компьютерлік ойындардың балаларға тигізетін ықпалын қарастырған американдық зерттеушілер М.Коул, Ш.Текл электрондық ойындарды «теңдесі жоқ тәрбиешілер» деп атаған. Компьютерлік ойындармен ұзақ уақыт үздіксіз шұғылдану жеткіншектерде агрессиялық мінез-құлықты туғызады.

Агрессивтілікті зерттеу жөніндегі әрқилы тұрғылардың талдамасын жасаған Р.Бэрон мен Д.Ричардсонның көзқарастары бойынша агрессия: 1. нышандарға; 2. сыртқы стимулдармен белсендірілетін қажеттіліктерге; 3. танымдық және эмоциялы процестерге; 4. алдын алатын үйретумен үйлесімдікте өзекті әлеуметтік және эмоциялы жағдайларға байланысты туындайды [1].

З.Фрейдтің психоаналитикалық тұрғысыбойынша адамның барлық мінез-құлқы, энергиясы өмірді сақтауға және қайта жандандыруға бағытталған Эростан пайда болады. Кейінірек З.Фрейд екінші инстинкті өлімге деген құштарлықты танытатын Танатостың да орын алатынын айтады. Танатос агрессияның сыртқа шығарылып, өзгелерге бағытталуына ықпал етеді (1 сурет).

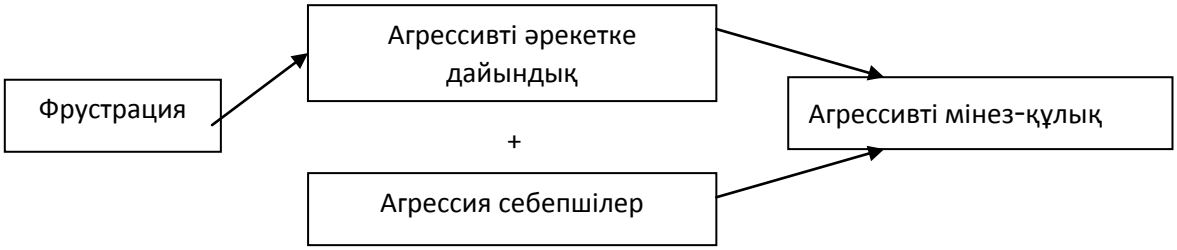
1-сурет. Айналаға бағытталған агрессияның пайда болу механизмі

Лоренц З.Фрейдтің ұстанымымен ұқсастықты көрсетіп, агрессияға деген эволюциялық тұрғыны жақтайды. Лоренц бойынша агрессия тірі қалу үшін күрес атты тума инстинктіден бастау алады.

Фрустрация теориясының авторы Доллард пен оның қызметтестерінің ойынша агрессия сыртқы себептермен басқаларға зиян келтіру ұмтылысынан пайда болады. Ал Берковицтің ойынша фрустрация агрессивті әрекет ету дайындығына ғана әкеледі (2 сурет) [2].

2-сурет. Агрессивті мінез-құлықтың пайда болуы

.

Компьютерлік тәуелділік – зақымдайтын, болжауға болмайтын, ұнамды немесе ұнамсыз адамдармен түрлі қатынастарды қалыптастыруды қажет ететін ақиқаттан қашудың бір түрі болып табылады. Сондықтан, ересек қатаң өмірде тіршілік етуге үйренбеген жасөспірім үшін компьютер, виртуалды өмір – ең жақсы шешім болып көрінеді.

Жаңа заман талабына сай XX - ғасырдың аяғында ғылымның жедел дамуы компьютерлік технологияның пайда болуына себепші болды. Бұл техниканың пайда болуы көптеген өнеркәсіп орындарының дамуына оң ықпалын тигізді. Соның ішінде бұқаралық ақпарат құралдарына көптеген өзгерістер енгізді, банк және әкімшілік кеңсе

жұмыстарының қағидаларын сапалы өзгертті, әскери техниканың эффективтілігін жоғарлатты деп толық айтуға болады [3].

Қазіргі уақытта заман талабына сай, компьютерлендіру темпі өте жоғары дәрежеде дамып отыр. Үлкен ірі-ірі бірлестіктерді айтпағанда, орташа деңгейдегі фирмаларда, оқу орындарында компьютер және компьютерлік желісіз нәтижелі жұмыс жасау мүмкін емес. Қай салада болмасын компьютерді кеңінен қолданатын адамдар тіпті онсыз өз өмірін елестете де алмайтындай дәрежеге жетті деуге әбден болады. Жаңа заман адамы компьютермен жиі өзара әрекетке түседі, оның біздің өмірімізде алып отырған орны соншалық, оны біз үйде, оқу орнында, жұмыста, тіпті ұшақта да пайдаланудамыз. Бір сөзбен айтқанда, біздің барлық жасап отырған іс әрекетіміздің өзі, осы кішкентай ғана түрлі-түсті қымбат металл бөлшектерінің көмегімен жүзеге асуда.

Жаңа ғасыр адамы, соның ішінде біздің жеткіншектеріміз компьютерді пайдалану барысында өзара әрекетке түседі. Компьютер белсенді түрде біздің өмірімізге еніп, біздің санамыздан өз орнын тауып отыр. Осыған байланысты адамдар көп жағдайда компьютерге тәуелділігін аңғармай да қалады.

Өкінішке орай адамның компьютерге тәуелділігі осымен ғана шектелмейді. Компьютердің одан әрі дамуына байланысты компьютерлік ойындар пайда бола бастады. Компьютерлік ойындар дамыған үстіне дами түсуде. Соның ішінде компьютерлік ойындар балалардың назарын ерекше аудартып отыр десе артық айтқандық болмайды. Компьютерлік ойындар балалардың бар жан-тәнін салып ойнайтын ойындардың біріне айналып, оған деген тәуелділігі күннен-күнге артып отыр. Балалардың досы да, сырласы да осы компьютер болып отыр. Олар компьютерді тек үйде, не болмаса мектепте пайдаланумен ғана шектелмей, арнайы компьютерлендірілген орталықтарда өз қызығушылықтарын ары қарай жалғастырады.

Компьютерлік технологияның жетістіктеріне байланысты компьютерге тәуелді адамдардың саны, яғни «компьютерлік фанаттар» немесе «хакерлер» деп аталатын адамдар саны көбеюде. Мұндай адамның негізгі іс-әрекеті - компьютердегі ойындарды ойнау болып табылады. Ол адамдардың әлеуметтік ортадағы байланыстары өте тар, ал ойыннан тыс әрекеттері физиологиялық қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған әрекеттер. Ең басты қажеттілік компьютерлік ойынмен қанағаттандырылады. Бұл сипаттама компьютерлік ойындарға фанаттық қызығушылығы бар адамдарға тән [4].

Ұзақ уақыт бойына компьютер алдында отыра беру және дене белсенділігінің аздығы, санитарлық режимдер нормаларының сақталмауы жасөспірімдердің организмінің дамуына кері әсерін тигізеді.

Психолог ғалымдар компьютерге тәуелді балаларда мынандай белгілердің болатындығын атап көрсетеді. Бірнеше сағат бойына компьютердің алдында бір ойынды ойнап отыра беру, ата-анасымен кикілжіңге бару, сабақ үлгерімінің нашарлауы, жиі сабақтан қалу, достарымен қарым-қатынасының азаюы, тек өзі сияқты компьютерге құмар балалармен қарым-қатынас ұстау, өз уәдесінде тұрмау, ашуланшақтық, мазасыздану мінездері пайда болады, сол сияқты ұйқының бұзылуы, зейін мен есте сақтау қабілетінің нашарлауы т.б.көрініс береді. Психологтардың пікірінше, осы белгілердің ең болмағанда бесеуі, бала бойында анықталса, компьютер ойынына тәуелділіктің болуы мүмкін деген анықтама береді. Компьютерге қызығушылық, яғни тәуелділік өз шегіне жеткенде ол патологияға айналады.

Күннен-күнге осы тәуелділікке душар болып отырған адамдар санының көбейіп отырғанын ескерсек, бұл мәселе психологиялық тұрғыда жан-жақты зерттеуді қажет етеді. Баланың компьютерге тәуелділігін оның ата-аналары, достары, туысқандары сезінсе де, баланың өзі сезінбейді.

Жасөспірімнің эмоциялық сферасының тұрақсыздығы сияқты қауіп те туындайды, өйткені жеңгісі келген ойыншы үнемі өз сезімдерін тұншықтырып, байсалдылықты, салқынқандылықты сақтап қалуы тиіс. Психологтардың ойынша, кейбір компьютерлік ойындар агрессивті мінез-құлыққа, соғыс пен күш жұмсаудың маңызының мөлшерден артық бағалануына арандатады. Статистикалық өлшем бойынша балалар мен жасөспірімдердің телеаудиторияның, аудиобейнелік медиамәтіндердің ең белсенді бөлігі мен көрушілері екенін көрсетіп отыр. «Балалар шамамен 2 жастан бастап теледидар көре бастайды. Нағыз американдық бала өз уақытының шамамен 30%-ын теледидардың алдында өткізеді. Ол орта есеппен мектепке барғанша 5 мың сағат, мектеп бітіргенше 19 мың сағат экран алдында отырады», - дейді американдық зерттеушілер (Dodrill R.Violence, Values and Media, Sacramento, 1993, p.51).

Өсе келе жас адам біртіндеп өзінің өмірінің бір бөлігінеайналатын, «үлкендердің» әлеміне кіргісі келеді. Бала шынайы өмірді білуге әрі түсінуге, ондағы құндылықтар мен мінез-құлық ережелерін қабылдауға талпынады. Үлкендердің өмірі баланың көз алдына тек отбасы мен көшеде ғана түспейді. Теледидар да балалардың үлкендердің

өмірі туралы түсініктерінің қалыптасуына әсер етеді, белгілі бір шындық бейнесін жасайды.

Теледидар қалыптастыратын үлкендер өмірі туралы экрандық түсінік балалар кіретін шынайы өмірге қаншалықты сәйкес келеді?Теледидардың балаларға тек оң әсері ғана емес, теріс әсері де бар болса, онда балаларымыздың бойында кандай қасиеттер болады? - деген сұрақтар кімді болса да мазаламай коймайды.

Көптеген бұқаралық ақпарат құралдары материалдарына жасалған шолулар, медиазорлықтың, мәселен, Шығыс елдерінде қылмыстың өсуіне үлкен әсері бар екенін дәлелдеп отыр. Зорлықты насихаттау, әсіресе теледидардан, кино мен компьютерлік ойындардан анық байқалады. БАҚ мәселелерінің психологтары мен эксперттеріБАҚ-та зорлық-зомбылық көріністердің көрсетілуі мейірімсіздік пен қатыгездіктіңөсуіне тікелейәсер ететінін дәлелдеді.

Соңғы 40 жылда дүниежүзінде балаларға теледидар мен кинематографиянын тигізетін әсерін зерттеуге арналған мыңнан артықзерттеулержүргізілген. Зерттеулер дүниежүзінің көптеген елдерінде,әртүрлі нәсілдерге, ұлттармен әлеуметтік топтарға жататын ер балалар мен қыз балалардың арасында жургізілген. Зерттеу нәтижелеріiс жүзінде бірдей болып шыққан: экрандағы агрессия балалардың адамдар және жансыз заттарға агрессивтіліктерін арттыра түседі[6].

Компьютерлік тәуелділіктің қалыптасуын анықтайтын негізгі критерийлер:

- себепсіз қозғыштық немесе енжарлық, көңіл-күйдің жиі құбылуы, сынға, ескертуге, кеңеске деген ауыр да орынсыз реакция, ата-аналарына, ескі достарына деген ұласпалы қарсылық;
- естің, зейіннің нашарлауы;
- үлгерімнің төмендеуі, сабақты жүйелі босату;
- бұрында маңызды болған адамдармен: туысқандармен, достармен, сүйікті адаммен қарым-қатынастың шектелуі, қарым-қатынас аумағының біршама өзгеруі, күдікті қатынастар, кездесулер, телефондық әңгімелер;

- бұрында қызықты болған істерден, әуестіктен, сүйікті істен бас тарту;
- үйден құнды заттардың, ақшаның жоғалуы, бөгде заттардың пайда болуы, баланың ақшалы қарыздары;
- ептіліктің, жалғандықтың байқала бастауы;
- бұрында байқалмаған салақтық, ұқыпсыздық;
- депрессия, қорқыныш, мазасыздық белгілері.
- жұмыс орнына және отбасы мүшелері не өтірік айтуы, іс әрекетіне жауапсыздығы;
- жұмыс орны мен оқуында проблемаларының болуы.

Қауіпті белгілерге мыналар жатады:

- Электрондық поштаны үнемі тексеруге ұмтылу;
- Он-лайн сеансына қатысу;
- Он-лайнда жүргізген уақытын ұлғайту;
- Он-лайнға шығаратын ақшасының саны көбеюі.

Шынымен, компьютер көптеген міндеттерді атқарады. Сондықтан, баланы шынайы әлемнен өзіне аудара отырып, оның алдында мүмкіндіктер мен қызығушылықтардың сан қилы түрлерін ашады. Жаңа ақпаратқа қанық болу тілегін ауыздықтаудың психологиялық қабілетсіздігі компьютерлік тәуелділік болып табылады.

Компьютер арқылы көптеген мәселелеріміз шешіліп, біраз мүмкіндіктерге ие болдық десек те, оның адам денсаулығына қаншалықты қауіп төндіретінінен көпшілігіміз хабарсызбыз. Бұл қауіпті "ғасыр ойыншығы"тұрмыста көп қолданылады. Компьютердің біздің өмірімізде аса қажеттілігі мен қатар адам организміне, психикасына тигізері зияны да бар.

Ұзақ уақытқа компьютерде отырған адамдардың ағзасына функцияларына жоғары жүйке жүйесіне, эндокринді, репродуктивті жүйеге, көз жанарына және адамдардың сүйек – бұлшық ет аппаратына өте зиянды әсер етеді. Барлық жағынан көз жанарының ауысуынан бастап аяқтарының варикозды кеңеюіне дейін. Шынын айтқанда ол аурулардың барлығын компьютерсіз де күнделікті өмірде ретсіз әрекетімен табасыз. Компьютер тек сол ауруларға қосымша зиян келтіреді. Уақытында шара қолданбаса тәуелді адамдардың жағдайы өршіп қиындайды. Компьютердің алдында елігіп және өзін-өзі тұйықтау, ұмытшақтық, жауапсыздық дәнін себеді, өзінің

үйреншікті бағалау қасиетін жоғалтады, ішкі түйсігін жоғалтады, жақындарына немқұрайлы қарайды [7].

Егерде ересек адамдар осындай қадамға саналы түрде барса, онда балалары да ата-анасының құрбаны болады. Өкінішке орай балаларды компьютероманиядан аластататын басқа да зиянды эффекттілер компьютерде ұзақ пайдаланғанда пайда болады. Балалар қоршаған ортаға және компьютер әлеміне тез үйренеді. Көптеген өзгерістері бірден байқалмайды. Мұны тек маманданған педагог пен психолог қана анықтай алады. Мәселен, олардың эмоциясы, жоғары агрессиясы және зорлыққа үйірлігі байқалады. Басқа да қылықтарының байқалуы, атап айтқанда балалар қиялдамайды, өзінің визуалды кейіпкерін құрай алмайды, еш нәрсеге құлықсыз, түскен ақпаратты саралай алмайды. Компьютер балалардың интелектуалды дамуына және психикасына ұзақ зиянды әсер етеді. Компьютерге тәуелді балаларда есте сақтау қабілеті нашар, эмоционалды пісіп жетілмейді, жауапсыз болып өседі[8].

Отбасында және мектепте жүйелі берілмеген тәрбие жасөспірімдерді көзсіз еліктеушілікке, құмарлыққа бой алдырушылыққа, нәпсісін тыя алмаушылыққа, ақырында өз тағдырын өз қолымен құртатын келеңсіз оқиғаларға себепші болады. Зиянды дағдылардан баланы тыя білу, сақтандыру-ата-ананың парызы.

Компьютерлік ойынға деген құмарлық, іңкәрлік әркімнің-ақ бойында жасырын жатады. Оның құмарлыққа ұласпауын ата-ана қадағалау керек. Осы орайда төмендегідей психологиялық кеңесті ұсынуға болады:

- Балаңыздың қандай ойындарды жиі ойнайтынын үнемі қадағалаңыз.
- Ойын барысында балаңыздың мінез-құлқында байқалатын өзгерістерге назар аударыңыз.
- Компьютер алдындағы уақыт мерзімін шектеуді ұмытпаңыз.
- Балаңызды мүмкіндігінше ақыл-ойын дамытатын ойындарға бағыттаңыз.
- Әрбір ойыннан кейін міндетті түрде балаңызбен ой бөлісуге тырысыңыз. Қандай әсер еткенін бақылаңыз.
- Монитор экраны көзден 50 см., тіпті 70 см. қашықтықта тұрғаны дұрыс.
- Бала жұмыс жасайтын жерде бір емес, бірнеше компьютер тұрса, бір-бірінен ара қашықтығы 1 м. болуы тиіс.
- Компьютердің арты мүмкіндігінше қабырғаға қарап тұрғаны жөн.

- Компьютер тұрған бөлме шаң болмауы қажет.
- Ауаны тазалап тұрыңыз, мүмкін болса, компьютердің жанына су қойылған ыдыс қойып қою керек.
- Жас балалар компьютер алдында тапжылмай отыра бермей, әр 20 минут сайын 15 минут демалуы тиіс.
- Ал ересек адамдар 2 сағатта бір 10-15 минутқа тынығуы қажет.
- Компьютермен жұмыс жасап болғаннан кейін міндетті түрде салқын сумен жуыну қажет .

- баланың бос уақытын дұрыс ұйымдастыру;
- баланы мектептен мектепке ауыстырғанда, балаға қолайсыздық туғызбайтын жағын қарастыру;
- ата-ана өз ісімен үлгі болу, ертіп жүріп пайдалы еңбекке, өнерге баулу;
- қызығушылығын спортқа, музыка тәрізді өнер үйренуге баулу;
- музыка тыңдау, теледидар, компьютер алдында ұзақ отыруға тыйым салу;
- үйде отырса болды деп, компьютерлік ойындарға беріліп кетуге жол бермеу;
- компьютерге, ұялы телефонға т.с.с байланысты талаптарының бәрін орындай беруге тырыспау;
- ұтыс ойындарына қызықтыратындай әңгіме айтпау;
- лоторея сияқты ұтыс қағаздарына әуестендірмеу.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. - СПб, 1997. - 122 с.
2. Возрастная и педагогическая психология/Под ред. М.В.Гамезо.-М., 1984.-С.220-231
3. ШапкинА.Компьютерные игры:новая область психологических исследований //Психологический журнал. - 1999. - №1.
4. ШмелевА. Мир поправимых ошибок. Вычислительная техника и ее применение //Компьютерные игры. -1988. - №3.
5. Эрон Л.Д.- Агрессия: Трактование //Психология. - 1980. - №35.
6. Паренс Г. Агрессия наших детей. - М, 1997. - 115 с.
7. Аникеева Н.П. Воспитание игрой. - М.,1987. - с. 59-94.
8. Лоренц Конрад. Агрессия. Издательская фирма "Универс" /Пер.нарусс.яз. Г.Ф.Швейника. - М.: Прогресс, 1994.

CHAPTER 9:

3D E-BOOK DEVELOPMENT

Prof. Shynybekov Abduhali Nasyrovich

Dautbek Alan

The term "technology" has the Greek roots and in translation means science, set of methods and methods of processing of materials, semi-finished products, products and their transformation to consumer goods and etc.

Information technologies- process using set of means and methods of collecting, processing and data transmission for obtaining information of new quality on a condition of object, process or the phenomenon.

Personal Computer - any kind of computer equipment, which we use.

The relevance of research. Quite recently the PC not was so important thing, and people used only needs . But distribution of IT day by day, nowadays PCs is significant tool, and is essential part of our life. IT technologies, not just narrow sphere for IT specialists. Today representatives of different professions are active users of computers, opportunities, which can present of PC, and problems which are solved very simplify our life and our works. It should be noted also important in education. Many education institutions, especially schools use homework diary, and electronic books, as we can see even teaching profession is no exception.

These books can give opportunities for pupil with interest and learn more detail subjects. Use both animation and synchronous voice and help to faster to master received information, tasks and tests consolidate knowledge. Automatically assessment allow of test were justly. However, time goes fast, and today it requires not only skills of the pupil, also teacher. Tutorials, test systems, web-resources, electronic databases and reference books - all the new information environment in which modern education is to develop, and to which students and teachers are adapting. Flash technology is one of the technologies, when you can create applications. In order to successfully complete project, and get a tangible practical result need to master theoretical and practical knowledge about the method of creating flash animation. This method based on basic knowledge of design, development of cognitive skills, the development of critical and creative thinking.

Objectives of the study:

- Defining the main concepts of flash-technologies.
- Considering the examples of the use of flash-technologies in mathematics lessons.
- Identifying the advantages and disadvantages of using flash-technology

Objectives of the study:

- To characterize the concepts of flash-technologies;
- To create animations to solve combinatorial using of flash-technology.

The importance of the work is presentation of materials in the form of animation using flash technologies will make the process of learning interesting for pupil, and results may help teachers in conducting classes.

Purpose of our work: get a result, which will helpful for both teacher and pupil, and may be maximum to convey the meaning of the information

Adobe Flash is a multimedia and software platform used for creating vector graphics, animation, browser games, rich Internet applications, desktop applications, mobile applications and mobile games. Flash displays text, vector and raster graphics to provide animations, video games and applications. It allows streaming of audio and video, and can capture mouse, keyboard, microphone and camera input.

Flash graphics and animation are designed using a variety of Flash editing software, such as Adobe Flash Builder, Adobe Animate, FlashDevelop, or any text editor when used with the Apache Flex SDK. Content may be viewed by end-users using Flash Player (for web browsers), AIR (for desktop or mobile apps) or third-party players such as ScaleformGFx (for video games). Adobe Flash Player enables end-users to view Flash content using web browsers, and is supported on Microsoft Windows, Mac OS X and Linux. Adobe Flash Lite enabled viewing Flash content on older Smartphone but has been discontinued and superseded by Adobe AIR.

The ActionScript programming language allows creation of interactive animations, video games, web applications, desktop applications and mobile applications. Flash software can be developed using an IDE such as Adobe Animate, Adobe Flash Builder, FlashDevelop and Powerflasher FDT. Adobe AIR enables full-featured desktop and mobile applications to be developed with Flash, and published for Microsoft Windows, Mac OS X, Google Android, and iOS.

Flash is frequently used to display streaming video, advertisement and interactive multimedia content on web pages and Flash-enabled software. However, after the 2000s, the

usage of Flash on Web sites has declined; [1] as of 2015, Flash is primarily used to build video games for mobile devices with Adobe AIR.

Currently, the textbooks meet the following requirements: structured, easy handling, presentation of the material. To meet the above requirements, it is advisable to use hypertext technology.

Multimedia - a set of hardware and software designed to bring together in a single user product text, graphics, audio and video. Multimedia can significantly enrich the learning material due to activation of all the ways of perception.

There are three principal modes of operation of electronic textbooks:

- test control designed for total control of knowledge with the rating items.
- training with visual information, pictures and the accompanying sound effects;
- training without checking;

Multimedia e-learning tool (MEOS) - an electronic learning tool that contains a systematic presentation of the training course, which includes multimedia elements, which are an integral part of the teaching material.

The first computers did not have separate tools for working with graphics but have been used for image acquisition and processing. Programming memory of the first electronic machines that are based on the matrix of lamps could get inwrought picture.

In 1961, a programmer S. Russell led the project to create the first computer game graphics. Creating games «Spacewar» («Space War") took about 200 man-hours. The game was created on the machine PDP-1.

In 1963, the American scientist Ivan Sutherland created a software and hardware system Sketchpad, which allows you to draw points, lines and circles on the tube a digital pen. Supports basic actions with primitives: moving, copying and other. In fact, it was the first bitmap editor implemented on a computer. Also, the program can be called the first graphical user interface, with it being such even before the appearance of the term.

In the mid-1960s. Appeared in the development of industrial applications of computer graphics. Thus, under the direction of T. Moffett and N. Taylor company Itek developed digital electronic Drawing machine. In 1964, General Motors introduced the CAD system DAC-1, developed jointly with IBM.

In 1968, a group led by NN Konstantinov was created computer mathematical model of the motion of a cat. BESM-4, performing to write a program for solving differential equations, draw cartoon "Cat", which for its time was a breakthrough. Was used for the visualization of the alphanumeric printer. Substantial progress has experienced computer

graphics with the advent of the opportunity to store images and display them on the computer display.

The software part - Adobe flash CS 5.5, DVDVideoSoft Free Studio, CorelDRAW GraphicsSuite X7, PROMT Professional 10, Irfan View, SunRavBookEditor, Aleo Flash Intro, Adobe Photoshop CS6.

Nowadays, students are often too lazy to carry textbooks, instead of them, they prefer to take their electronic handheld device such as tablets, smartphones, kindle, etc.

And with the help of my e-book "Geometry" students can learn to repeat the material, not taking with him an extra burden. Both at home and on the street, in parks and other places, have a great opportunity to use the e-book.

Previously, if a student does not have the book he copied whole paragraphs that would do homework, and now with the help of the e-book you need to send it in the mail and you're done.

When reading long books, readers at some point start to hurt your eyes, forcing stop. The book is accompanied by an audio effect until the individual points explanation, which in turn saves time.

Nowadays, one of the main problems is the ecology deforestation, for the use of paper, e-book solves this problem.

In our country, the sphere of e-books is very poorly developed compared to European countries, which in turn affects the education of today's youth, whose life is connected with the electronic device.

The purpose of this section is to assess the complexity and cost of creating and implementing programs developed and compare it with the cost of existing alternative means of training.

The main criterion on the basis of which you can really appreciate the value of creating a software tool can serve as the complexity of the value of its creation. As the program becomes a product of any type, the approach to its production must largely be similar approach to industrial production. Therefore, become extremely important economic efficiency of their creation and use.

Calculating the cost of developing software educational software "Geometry" will produce the following formula:

S = (n * Tr * Zro * ((1 + Krd) * (1 + Krs) + Kn) + Tmo * Er), (1) where

S - the cost of the program;

n - the number of developers;

The program is developed by 1 people.

Tr - the time spent on the development of this program specific programmer man-months;

The development of this embodiment, the program took a total of 3 months.

Zro - basic wage, taking into account the regional coefficient, tg / month.

The basic wage programmer excluding regional coefficient equal to 15000. For our region, district coefficient is equal to 30% and 30% of the server. Thus, we obtain:

Zro = 15000 + 15000 * 0.3 + 15000 * 0.3 = 24000tg

Krd - coefficient taking into account additional payroll software developer, as a fraction of the basic salary.

The extra salary includes payment of the next, educational leave, days performing public duties, seniority.

Take KRD = 0.4.

Krs - unified social tax.

Take Krs = 26%.

Kn - coefficient taking into account the overhead of the organization, which developed the program (2.0 to 4.0).

Take Kn = 2.0.

Tmo - computer time computer for debugging a computer programmer, machine-hours.

About debugging program took 110 hours.

Er - operating costs for 1 h. The machine time, rub / mach-hours. Let us find the value of E, the formula for calculating the value of operating costs associated with the use of the program:

E = Tmv * Er, (2)

Therefore Er = E / Tmv, where

E- value of operating costs associated with the use of the program, p. / Year. In turn E can be found by the formula:

E = Aob + Wm + Ve, where

Aob - depreciation on equipment, tg. / Year. Since the approximate life of your computer is 5-years, and the average value of its parameters the computer is up to date 80000 tg, therefore, depreciation amount to 16000 tg. / Year.

Vm- costs of basic and auxiliary materials, tg. / Year. In the calculation of consolidated annual cost of basic and auxiliary materials (floppy disks, paper) shall be determined in the amount of 1% of the cost of basic equipment, ie, 600 n.

Ve - energy costs, n. / Year. Energy costs are determined on the basis of the annual fund-time TM and computer power consumption Rm (Rm = 400W.);

Ve = SkWtc * Rm * Tm, (3) where

SkWtc - the cost of 1 kWh of electricity, tg. (TSP = 11,2tg.)

The annual amount of work in the computer clock is defined as follows:

Tm = 253 * Tcr, where

Tcr - average loading equipment, h. (Computer of the third group of 6 hours);

253 - the average number of days of computers throughout the year.

Obtain Tm = 253 * 6 = 1518 hours.

In turn, Ve = 11,2 * 0,4 * 1518 = 6800,7 tg. / Year.

Then E = 16,000 + 600 + 765 = 17365 tg. / Year.

Tmv - machine time required to solve customer problems with this software, machine-hours / year.

We take Tmv = 253 * 3 = 759 machine hours / year.

Then Er = 6800,7 / 759 = 8,96 tg / mach-hours.

For this program, the following values:

n = 1

Tr = 3 months.

Zro = 24000tg. / Mo.

Tmo = 110 h.

Krd = 0,4

Kpc = 26%

Kn = 2

Er = 8,96 tg. / Hour

According to the above formula (1) the amount of the development costs of the program are as follows:

S = 1 * 3 * 24 000 * [(1 + 0.4) * (1 + 0.26) + 2)] * 8.96 + 110 = 271 008 + 985.6 = 271993.6 tg.

Calculating the cost of the product "educational software" Hydromechanical drive "will produce the following formula:

Z = S + 0,2 * S, (4)

Z - cost of the program.

Z = 271993,6 + 0,2 * 271993,6 = 326392,32 tg.

Based on the calculations, we can conclude that the use of the software educational software "Hydromechanical drive" facilitates the training of a large number of people at the same time, with a decrease in maintenance costs. Payback period of a software product less than one year.

Degree of development of modern communication resources has opened up new horizons reasonable humanity in the field of educational activities, but at the same time and set new goals. The decision of one of them - the essence of the work done.

The rapid development of information technology, a slow but steady transformation of a computer from the sacred object that is available only to a narrow circle of initiates, in the phenomenon of everyday routine, the emergence of Internet, etc. - All this sooner or later had to touch upon such a traditionally conservative area as domestic education. E-course was created to provide efficient access to large volumes of information necessary for students.

Stages discussed how to create a training course that provides storage and access to information. Of a variety of currently available remote sensing systems, was chosen as the optimal system CMS Moodle, as appropriate in the price category (distributed free of charge as a software open source Open Source licensed under the GNU Public License), and the convenience of implementation and operation.

The advantages of e-learning course include the ability to include a modern (including multimedia) ways of presenting information in the form of training programs, using, including animation tools, and the ability to include interactive controls and verification of knowledge, including and self-examination. Goals and objectives are met, and developed e-learning course is quite possible to apply.

REFERENCES

- Grandmasters of Flash: An interview with the Creators of Flash, Cold Hard Flash.
- MACROMEDIA FLASH BACK, Digital Archaeology.
- PC Graphics & Video, Volume 6, Issues 1-6, Advanstar Communications, 1997.
- Personal Computer Magazine, PC Communications Corporation, 1995
- Waldron, Rick (August 27, 2006). "The Flash History". Flashmagazine. Retrieved June 18, 2001.
- Gay, Jonathan (2001). "The History of Flash". Adobe Systems Inc. Retrieved October 18, 2009.
- The History of Flash: Back to Graphics
- The History of Flash: The Dawn of Web Animation
- "Grandmasters of Flash: An Interview with the Creators of Flash". ColdHardFlash.com. Retrieved February 12, 2008.
- "Flash Player in 2005". ZDNet. Retrieved 2008-12-26.
- Joseph Labrecque (2011). What's New in Flash Player 11. O'Reilly Media, Inc. p. 17. ISBN 978-1-4493-1110-0.
- Adobe Flash Roadmap, Adobe
- Introducing Flash Player 11.4/AIR 3.4 beta!, by Thibault Imbert (Adobe employee), ByteArray
- AIR app installs cross a billion, Adobe AIR and Adobe Flash Player Team Blog
- 1 Billion AIR Installations, Ben Forta
- Compass Intelligence Announces Winners of the 2014 Mobility Awards, Compass Intelligence
- Compass Intelligence Announces Winners of the 2015 Mobility Awards, Compass Intelligence
- WARREN, CHRISTINA (2012-11-20). "The Life, Death and Rebirth of Adobe Flash". Mashable. Retrieved 2015-06-11.
- Pinho, Carlos (2009-07-07). "50 Beautiful Flash Websites". Smashing Magazine. Retrieved 2015-06-11.
- Looking back at the best Flash sites of 2009, Adobe Developer Connection, 14 December 2009
- DAVLIN, ANN (2011-06-15). "35 Of The Best 3D Flash Websites Ever". Smashing 3D. Retrieved 2015-06-11.

- 20 Best 3D Websites, Web Designer Drops, September 15, 2012
- Google to automatically convert Flash web ads to HTML5, IT Pro Magazine, Caroline Preece, 27 Feb 2015
- YOUTUBE NOW PLAYS HTML5 VIDEO BY DEFAULT, ESCHEWS ADOBE FLASH, Popular Science, Dan Moren, January 28, 2015
- YouTube ditches Adobe Flash for HTML5 on most browsers, The Inquirer, Chris Merriman, Jan 28 2015
- So long, Flash! YouTube now defaults to HTML5 on the web, PC World Magazine, Ian Paul, Jan 28, 2015
- McCune, Doug (2009-02-23). Adobe Flex 3.0 For Dummies. John Wiley & Sons. p. Chapter 1, "From HTML to RIA". ISBN 0470436824. Retrieved 2015-06-11.
- Rocchi, Cesare (2011). Data Visualization with Flash Builder. Focal Press. ISBN 0240815033.

CHAPTER 10:

THE SLOW CITY (CITTASLOW) MOVEMENT AND ITS INTERSECTION WITH TURKISH CITIES:

Assistant Prof. Dr. ZUHAL ÖNEZ ÇETİN(1)

(1)Uşak University, Public Administration Department, Head of the Local Government Studies,
zuhal.cetin@usak.edu.tr, zuhalonez@gmail.com

I. INTRODUCTION:

With the impact of globalization, cities become living spatial areas that cannot be self-sufficient, fast-paced, and also consuming places rather than making production. The end result of the acceleration of life is seen at the life forms of people in the developing world order, which began to change rapidly; people living in big city centers are running around at a certain tempo in order to eat faster, shop faster, go faster where they want to go, to work more, to live, and to consume faster. Changing urban layouts, influenced by intensified urban centers and increasing population and the habits have begun to evolve in intensified lifestyles (Değirmenci and Sarıbıyık, 2015: 614; Aydoğan, 2015: 23).

Besides, in today's metropolitan cities, the limited time brought by business experience and creates pressure on people owing to the fulfillment of the promises and fast transportation from one place to another forms environment and noise pollution (Bilgi 2013). As a result of all this, metropolitan people meet in a common aspect like stress. The concept of speed has begun to be questioned in social schemes with low levels of satisfaction and high levels of stress. As the lifestyles of different cultures are learned in more detail and their negative aspects are recognized, "An Experiencing Life", has begun to appreciate again (Aydoğan, 2015: 24). In addition to that, in that socio-economic transformation process; technological developments paved the way for opportunities in communication and lead to societies' entrance to the fast lifestyles. On the other side, that fast living has also a critical effect on cultures such as standardization and extinction of local values in developed and developing countries (Karatosun and Çakar, 2017: 73). Although the technological development in the global world facilitates communication, integration and, change among people, it is also articulated that it has revealed a uniform model of human beings (Sırım, 2012: 120).

It is widely seen that the metropolitan way of life has made the cities unsustainable. Cities built by fast lifestyle are no longer self-sufficient. The search for people's natural and calm way of life has revealed the Slow City (Cittaslow)[1] movement in the urban dimension. The Slow City Movement has set out to become a realistic alternative to cities that the themes such as benefiting from the conveniences of technology, using renewable energy sources, having infrastructure problems, having the ability to communicate, socialize, sustain, possess crafts, nature, traditions, and customs come to front side (Değirmenci and Sarıbıyık, 2015: 614).

It can be stated that the changes caused by globalization, led to the emergence of an alternative movement as the Slow City Movement. The Slow City Movement, against the negative effects of globalization; is a social movement that criticizes fast, modern life, and advocates a cultural change that will transform the speed and modern consumption patterns in many areas of life (Sezgin and Ünüvar, 2011: 107). It is mostly asserted that the Movement underlines the negative effects of globalization and advocates the protection and ownership of local cultures by each region of the world. The Slow City Movement (Caffyn, 2007: 3-10), as

[1] At the study, the synonym concepts of the Slow City Movement and Cittaslow have been used at the detailed explanations of the sub-sections of the study.

well as a reaction to speed, includes the movements emerged with the objective of raising the quality of life and cutting the speed of time.

In that regard, the "Cittaslow" movement has emerged as a union of cities and towns that want to be on the world stage, preserving their local identity and characteristics, who do not want to be one of the homogeneous spaces in the worldwide. It aims to bring an alternative to the life and design of the city where a fast and consuming life philosophy dominates the lifestyles. In order to achieve this goal and to be able to remain different from many 'modernized' cities of the world, it is seen that Slow City Movement is critical in determining the important and special peculiarities, values, areas of the cities and the development of strategies for preserving these properties and the preservation and development of local values for them (Sırım, 2012: 120). Within the context of the study, the first target is to put forth the historical background until the emergence of the Slow City Movement for understanding the main dynamics of the Movement. In that part of the study, the Slow Food Movement, its Association, philosophy, objectives, and components have been examined in detail. The second objective of the study is based on the basis of the Slow City Movement, its Association, philosophy, principles, key features, objectives; the Slow City Movement Criteria and partnership; the Slow City process of partnership, the Slow City Movement International Charter and Organizational structure. The third part of the study is devoted to the examination of the emergence of the Slow City Movement in Turkey and the Cittaslow Cities of Turkey. At the end of the study, some proposals have been put forth to prosper the Slow City Movement philosophy in Turkey.

II. The Transition Period Before the Emergence of the Slow City (Cittaslow) Movement:

II.1. Slow Food Movement:

The Slow Food movement transforms the existing food system into a local food system with minimal environmental impact with the cultural scale of agricultural production and distribution practices, thus promoting development through a system of equitable gains in the regional sense (Hayes and Martin, 2010: 270). In this sense, Slow Food is a very good sample that put forth the success and importance of social movements with its offering of alternative production and consumption models (Tencati and Zsolnai, 2012: 47). This movement is a voluntary reaction movement that moves in the direction of the Slow Food Manifest, which aims to prevent the globalization's standardization of the texture and local characteristics of the cities, its residents, and lifestyles (Sırım, 2012: 121). Mayer and Knox (2010: 1552) clarified that the Slow Food Movement is directly against globalization - designed as a cultural barricade to limit the inexorable hegemony of Mc Donald's, Starbucks, Wal-Mart, Tesco and other fast world icons. This movement, which is based on the 'University Gastronomic Sciences', a publishing house called "Slow Food Editor" in Italy, argued that fast food standardizes our food, to make food one-way, to lose food cultures; that orienting the people to one-type nutrition. As a result of this, the movement has been working to protect regional flavor differences (Sırım, 2012: 122).

In that context, the Slow Food Movement came to the front side in Italy from the 1980s onwards, an Italian food writer named Carlo Petrini made people aware of building and opening a franchise outlet of a Mc Donald's restaurant in Rome, then Petrini pioneered for a demonstration which was, in the end, gained success and led to the foundation of "International Slow Food Movement" which is against the fast food (Salami, 2015: 8; slowmovement.org, 2018; Cittaslow Türkiye, 2018). Later, by the last period of the mid-1980s; Carlo Petrini initiated the Italian Slow Food Association in 1986 in Barolo, in the Cuneo province Italy. Carlo Petrini mainly asserted that fast life force local citizens to facilitate from fast foods rather than the traditional tastes, that this way of fast life deteriorates the environment and landscapes. On November 9, 1989, the declaration that the founding member Falco Portinari write up, was officially passed on in Paris, approved by 15 member states. The International Slow Food Movement launched in 1989, in Paris with the representation of 20 countries at the first stage than it grew and spread out to 252 cities of 30 countries (Cittaslow Turkey, 2018). The Slow Food Movement, one of the world's most active civil society movements, recognized also by the United Nations Food and Agriculture Organization (Çiner, 2011:13). By the 1990s onwards, the Slow Food Movement gained a political dimension (Lowry and Lee, 2011: 3); and that movement also lobbied the EU critically on its trade and agricultural based policies. On this ground, Carlo Petrini published a number of books on slow food by giving detailed explanations on the philosophical understanding and the historical background of the movement (The most prominent publication is Slow Food: The Case for Taste) (Slowmovement.org, 2018). [2]

In that regard, the study has also the target to point out the fundamental objectives of the Slow Food Movement that Slow Food Association's clarifications are worth to mention on that ground. The Slow Food Association emphasized the movement's fundamental target as the protection of 'right to taste', safeguarding the traditional food flavor and agricultural techniques, taste training, and increasing the awareness towards the joy of eating foods (Salami, 2015: 9; Sırım, 2012: 121).

And critically, as it is seen from the clarifications, one of the key principles of the movement is concerning about the local citizens right on pleasure which is also declared at the Slow Food Manifesto[3] as follows;

> *A firm defence of quiet material pleasure is the only way to oppose the universal folly of Fast Life, We have lost many of the traditional and artisan recipes that create the pleasures of dining socially* (Slowmovement.org, 2018).

In this sense, the Slow Food Movement's objectives can be clarified as follows; keeping the local community economy, supporting locally owned businesses like restaurants and farms in the concept of 'territory', focusing on producing and growing some products like cheese, wine, vegetables and fruits by using traditional methods regarding that specific area,

[2] For details see, Slow Food, (2018). < http://www.slowmovement.com/slow_food.php>, (Accessed in 16.04.2018).

[3] For details see, Food International <http://www.slowfood.com/about_us/eng/manifesto.lasso> and Portinari, F. (1989). *Slow food manifesto.*

preserving cultural cooking, opposing the de-humanising effects of large-scale, commercial food production and the fast-food industry (Salami, 2015: 10).[4] According to this movement, the gastronomic culture of each country and the different regions in that country should not be destroyed (Kavas and Kavas, 2012). It necessitates a conscious effort and education for not the destruction of that culture. That is why the University of Gastronomic Sciences educates local tastes, training gastronomes who will acquire the historical heritage of the Italian cuisine after graduation. This university, which is compatible with Europe in terms of regulatory arrangements, aims to educate qualified labor force, to create different business profiles between different agricultural industries and business areas (production, marketing, distribution, communication, education, media, tourism etc.) (Yurtseven, Kaya, and Harman, 2010: 22, 29; Sırım, 2012: 122).

II.1.1.The main philosophy of the Slow Food Movement:

The main philosophy behind the Slow Food Movement can be explained in three dimensions: (1) the protection of gastronomic traditions and biological diversity, (2) the setting up networks among small-scale businesses and between producers and consumers, (3) the augmentation of the knowledge of food, nutrition, and the environment (Park and Kim, 2016: 355). In that regard, the slow food is composed of three interrelated principles which can be declared as the quality, flavor, sustainability of the method of production, and producer-consumer solidarity: "Good, clean, fair" (Walter, 2009: 1). At the first critical principle of good, it is mostly dwelling upon a true taste, aroma, and appearance of food; it is based on being loyal to quality (Yurtseven, Kaya, and Harman, 2010: 18). It is also determined as;

> "Good: A food's flavor and aroma, recognizable to educated, well-trained senses, is the fruit of the competence of the producer and of choice of raw materials and production methods, which should in no way alter its naturalness". [5]

In that sense, the quality of food has two main sides which can be identified as the usefulness for human health, and the other aspect is being delicious (Guilford, 2006: 7), besides, McCord (2011: 12) determined that "good food should primarily represent the person and culture that produces food and be healthy and tasty at the same time".

Besides, the second principle of slow food is determined as 'clean' that includes the dimension of sustainability. It can be defined as the use of production methods that do not harm the ecological system, respect for biodiversity (Yurtseven, Kaya, and Harman, 2010: 18). Moreover, another detailed identification of the principle is clarified as follows;

> "Clean: The environment has to be respected and sustainable practices of farming, animal husbandry, processing, marketing, and consumption should be taken into serious consideration. Every stage in the agro-industrial production chain,

[4] For details see, Slow Food, (2018). <http://www.slowmovement.com/slow_food.php>, (Accessed in 16.04.2018).

[5] For details, see, (2018), <http://slowfood.com/filemanager/Convivium%20Leader%20Area/ Manifesto_Quality_ ENG. pdf>.

consumption included, should protect ecosystems and biodiversity, safeguarding the health of the consumer and the producer". [6]

In that regard, Guilford (2006: 28) clarified that the use of alternative production methods responsible for the environment in the production process and the shortening of the chain between the producer and the consumer constitute the basic dimensions of the principle. The last principle in related to the slow food is 'justice' that is based on the social sustainability dimension. This principle is emphasized as the provision of fair prices for consumers and producers (Yurtseven, Kaya, and Harman, 2010: 18). Moreover, another detailed identification of the principle is clarified as follows;

"Social justice should be pursued through the creation of conditions of labor respectful of man and his rights and capable of generating adequate rewards; through the pursuit of balanced global economies; through the practice of sympathy and solidarity; through respect for cultural diversities and traditions". [7]

It is determined that this dimension entails the ethical sustainability of food, the use of non-exploitative production methods for the employees, and not the exclusion of good products (Yurtseven, Kaya, and Harman, 2010: 18), and this principle also emphasizes the use of food production systems to benefit all people, and the creation of a more equal world order (McCord, 2011: 12). Consequently, in the Slow Food Manifesto under the heading of "Good, Clean and Fair: the Slow Food Manifesto for Quality", it is asserted that; "Good, Clean and Fair quality is a pledge for a better future. Good, Clean and Fair quality is an act of civilization and a tool to improve the food system as it is today. Everyone can contribute to Good, Clean and Fair quality through their choices and individual behavior".[8]

II.1.2.The Components of Slow Food Movement:

The Slow Food Association, which is founded as the result of the Slow Food Movement, is the world's largest eco-agronomic non-profit organization with its memberships and membership principles. The Slow Food Association, which is a complex of four components, is supported by some small local public opinion projects by continuing with specific and important projects around the world. The components of the Slow-Food Movement can be clarified as follows; Terra Madre, Ark of Taste, Presidia, and Earth Markets (Aydoğan, 2015: 28-32).

[6] For details see, <http://slowfood.com/filemanager/Convivium%20 Leader%20Area/ Manifesto_Quality_ ENG. pdf> . (Accessed in 15.06.2018).
[7] For details see, <http://slowfood.com/filemanager/Convivium%20 Leader%20Area/ Manifesto_Quality_ ENG. pdf>. (Accessed in 15.06.2018).
[8] For details see, <https://www.slowfood.com/wp-content/uploads/2015/07/Manifesto_Quality_ENG.pdf>. (Accessed in 15.06.2018).

a) Terra Madre:

Terra Madre can be determined as bringing together the players in the food chain who together support sustainable agriculture, fishing, and breeding with the goal of preserving taste and biodiversity.[9] At the website of Terra Madre, there is also detailed information concerning the formation of Terra Madre; it was emphasized that; [10]

> Terra Madre is a project conceived by Slow Food as a result of its growth and development and its conviction that eating is an agricultural act and producing is a gastronomic act. Since Slow Food was founded, the importance of protecting and supporting small-scale producers has become increasingly clear. Terra Madre was born to give them voice and visibility, to raise awareness of the true value of their work, and provide them with the tools needed to be able to work in better conditions.

Key topics of Terra Madre can be clarified as follows; sustainability, access to land, shorten supply chain solutions, climate change, seeds nutrition: fermentation, support to farmers, traditional methods, access to good food, slow food committees meetings: youth network, ark of taste, slow food groups.[11] In that context, "Terra Madre Network", established in 2004 by Slow Food, is an international network composed of small-scale producers. The network aims to spread sustainable agriculture, fisheries, and food production by combining active members of food production and distribution chains. Terra Madre is a network involving small-scale farmers, animal breeders, fishermen, food craftsmen, academics, cooks, consumers, and youth groups from 160 countries.[12] It also organizes biennial global meetings, regional-national meetings, and events linked to all international projects related to the food system. Terra Madre represents positive globalization. It was the voice of refusing to surrender to the standardization of industrial commerce in agriculture and food cultures. Food communities support the cultural and scientific values of traditional practices by proclaiming that food production must be a harmonious relationship to the environment. This worldwide network composing of 2400 food communities has expanded to global scale thanks to global gatherings in two years and regional meetings in various parts of the world since 2004. These meetings have helped thousands of farmers, fishermen, artisanal food producers, and chefs at grasping the opportunity to share discussions, knowledge, and experiences on many subjects (Slowfood.org, 2018).[13]

---

[9] For details, see https://www.terramadre.info/ (Accessed in 15.06.2018).

[10] For details, see <https://www.terramadre.info/en/organization/who-we-are/> (Accessed in 15.06.2018).

[11] For details, see < http://slowfoodscotland.com/wp-content/uploads/2017/04/2016-12-11-Terra-Madre-Viv-AGM.pdf> (Accessed in 17.06.2018).

[12] For details, see < www.slowfood.com/wp-content/uploads/2016/04/04_Toprak-Ana.pdf>pp.1-2., p.1. (Accessed in 17. 06. 2018).

[13] For details, see< www.slowfood.com/wp-content/uploads/2016/04/04_Toprak-Ana.pdf> pp.1-2. ,p.1.(Accessed in 17.06. 2018).

b) The Ark of Taste:

The Ark of Taste was a component that established in Italy in 1996, supported by the Slow Food Association; a manifestation was published after one year that determined its fundamental targets. Ark of Taste selects, categorizes, and archives all food products that are at risk of extinction in the world. In 2002, an international commission was formed to share experiences on the inter-governmental level. Ark of Taste is a large network of Americans and Germans, followed by the Netherlands, Switzerland, and France, whose roots have been consolidated as successful results have been achieved (Aydoğan, 2015: 29-30).

In that regard, the determination of Ark of Taste lies at those following clarifications; a catalogue of products that are linked to culture and traditions of a community: domestic species (breeds and varieties), wild species, and processed food products (e.g. bread, cheese). [14] In the Slow food Website (2018), the Ark of Taste is also identified as follows;

> It is an online catalogue of foods at risk of disappearing that are a part of the cultures and traditions of the entire world. Plant and animal species are to be found onboard the Ark, but also processed products, because, together with plant and animal biodiversity, cheeses, cured meats, bread and sweets, expressions of farmers' and artisans' knowledge are also disappearing-knowledge that exists not in written recipes, but as complex and rich skills and practices passed down through generations[15].

In October of 2012 in Turin, the Slow Food International Congress emphasized the centrality of biodiversity, initiated the Ark of Taste project as a fundamental tool for the future of the association that will cover convivia, producers, and local communities.[16] The purpose of the Ark is asserted as to point out the existence of these products, to warn of their risk of disappearing, to invite everyone to take action to save them, to protect their producers; to encourage their conservation and reproduction.[17] It was also added that "the overall objective is not to create a seed bank, a collection of genetic material or museum to exhibit traditional knowledge, but to rediscover and give value to these resources in order to support local economies". [18]

[14] For details, see, <https://www.fondazioneslowfood.com/wp-content/uploads/2015/04/ENGpresn1.pdf>, pp.1-38. p.23. (Accessed in 17.06.2018).
[15] For details, see, <http://slowfoodmetropolitan.be/sites/default/files/arca_manuale_eng.pdf>, pp.1-15. p.3. (Accessed in 17.06.2018).
[16] For details, see, <http://slowfoodmetropolitan.be/sites/default/files/arca_manuale_eng.pdf>, pp.1-15. p.3. (Accessed in 17.06.2018).
[17] For details, see, <https://www.fondazioneslowfood.com/wp-content/uploads/2015/04/ENGpresn1.pdf>, pp.1-38. p.25 (Accessed in 17.06.2018).
[18] For details, see, <http://slowfoodmetropolitan.be/sites/default/files/arca_manuale_eng.pdf>, pp.1-15. p.3. (Accessed in 17.06.2018).

In this sense, to take action is determined as nominating, searching, eating, buying and promoting them, and it was added that in the case of wild species, it means not eating them as they are at the risk of extinction. The identification of the products for Ark is started from the catalogues and previous research, farmers' markets, chefs, journalists, experts, and producers.[19]

c) Presidia:

The Presidia, which have been active since 1999, are expressed as projects in which Slow Food works with groups of small-scale producers to solve the encountered problems, to collaborate isolated producers, and to connect them with different markets that are more sensitive to their situation and appreciative of their quality products.

The Presidia have been dealing with those listed themes:

1. A traditional product at risk of extinction (an Ark of Taste product),

2. A traditional production practice at risk of extinction (e.g. fishing, breeding, processing or cultivating),

3. A rural landscape or ecosystem at risk of extinction. To create a Presidium two aspects must always be verified,

4. Environmental sustainability ("clean"),

5. Social and economic sustainability ("fair").[20]

In technical terms, Presidia are organized by the Slow Food Foundation for Biodiversity, which has been taking requests for new projects, and; it has also the responsibility in collecting and reviewing support material for a nomination; organizing visits to producers, and officially authorizing the Presidium launch. It is also determined that the Foundation does not start a Presidium by itself, but can only follow a request from national associations or the association in the region, or where these do not exist, from convivia, food communities or other organizations. In this regard, it is also expressed that if a spatial field does not have a Slow Food, it is more difficult to create a Presidium.[21]

If we turn back to the other component of the Slow Food of Ark of Taste, there have been fundamental differences between that component and Presidia. It is also articulated that the Ark of Taste is a catalogue of products (the producers of which may not be mentioned in

[19] For details, see, <https://www.fondazioneslowfood.com/wp-content/uploads/2015/04/ENGpresn1.pdf>, pp.1-38. pp. 26-27. (Accessed in 17.06.2018).
[20] For details, see, <https://www.slowfoodusa.org/files/files/handbook-presidia.pdf> pp.1-19. p.4. (Accessed in 17.06.2018).
[21] For details, see, <https://www.slowfoodusa.org/files/files/handbook-presidia.pdf> pp.1-19. p.12. (Accessed in 17.06.2018).

the nomination), the key feature of the Presidia project is the relationship with producers and developing concrete initiatives that support them.[22] In that context, it is regarded that;

> Forming a Presidium means making contact with producers; meeting them; asking them to explain how they work and what their difficulties are; visiting production sites; understanding the social, cultural and economic context; analyzing the market; and involve the community in planning promotional initiatives, visiting them, understanding how they work and what their difficulties are and understanding their social and cultural context and their market, in order to succeed in putting a promotional initiative into action.[23] Normally, when it is decided to launch a Presidium, the producers, or some of them, are already known to Slow Food. But it is important to carry out further research and make contact with all those who still produce the product, in the hope that the majority will decide to participate in the Presidium from the beginning.[24]

In that scope, the Slow Food Presidia means intervening to safeguard a traditional product at risk of extinction (a product from the Ark) and demonstration of the next phase after cataloguing on the Ark. The expectation is that many other organizations and institutions will also mobilize to save these products.[25]

d) Earth Markets:

Earth Markets are identified as the farmers' markets that have been founded in harmony with the guidelines that pursue the Slow Food philosophy. These community-run markets are expressed as critical social meeting points, where local producers can take the possibility to offer healthy, quality food directly to consumers at fair prices and assure sustainable methods in terms of environment. These Earth Markets have the mission to protect the traditional food culture and biodiversity. The principle at the formation of the Earth Market can be explained as follows; Earth Market can be founded when interested participants such as producers, local governments, local dwellers, and other interested participants collaborate to set up a new area where the consumer and producer can meet together. It is also identified that an administrative board is liable for representation of the interested groups or participants, selection of the related producers, and supporting of the market.

In related with the producers, there are also key terms which they should give attention; such as the related producers are obliged to indicate their suitability before they started to sell products at those markets. It is also determined that the critical theme in concerning those markets is its focal point on small-scale farmers and artisan producers. Those markets provide

[22] For details, see, <https://www.slowfoodusa.org/files/files/handbook-presidia.pdf> pp.1-19. p.10. (Accessed in 17.06.2018).
[23] For details, see, <http://slowfoodmetropolitan.be/sites/default/files/arca_manuale_eng.pdf> pp.1-15. (Accessed in 17.06.2018).
[24] For details, see, <https://www.slowfoodusa.org/files/files/handbook-presidia.pdf,> pp.1-19. p.10. (Accessed in 17.06.2018).
[25] For details, see, <http://slowfoodmetropolitan.be/sites/default/files/arca_manuale_eng.pdf,> pp.1-15. p.14. (Accessed in 17.06.2018).

the possibility to those related participants in related to selling products; those producers gain the opportunity in the competition with large distribution chains. In that context, those producers have to sell their own products that produced by themselves, and the producers also take the chance of face-to-face contact with the customers.[26]

III. The Slow City (The Cittaslow) Movement:

III.1. The Emergence of the Slow City Movement:

The concept of Cittaslow, which consists of the combination of Italian Citta (City) and English Slow (slow), is used in the sense of Slow City (Köstem, 2010). In a wide definition of Cittaslow; firstly, some key themes should be identified as follows;

- Encourage diversity rather than standardization,
- Sharing the best of the past and of the local historical heritage and know how with the best of,
- Technologies for services, environment, easy living,
- Put in value local culture, identity, traditions,
- Improve the shared responsibility for social, for production, for market, and for consumption (Marconi and Oliveti, 2011).

In this sense, Cittaslow has developed a[27]:

1. Manifesto; setting out the underlying principles,
2. Charter of Association; cities wanting to be granted the status of Slow Cities must sign this charter,
3. A list of member cities,
4. Plans for an annual gathering.

The 'Slow City Movement' emerged in 1999, was inspired by the Slow Food Movement (Ritzer, 2011). After the launch of the Slow Food Movement, Geir Berthelsen and his "World Institute of Slowness", presented a broad view as "World Slowness Institute", "Slow Planet"; the movement that emerged in this frame was called "Slow Movement" (Özmen *et. al.*, 2017: 60). In that framework, it was expressed that ;

> "Fired by the success and support for Slow Food the Italians set about initiating the Slow Cities movement. Slow cities are characterized by a way of life that supports people to live slow. Traditions and traditional ways of doing things are valued. These cities stand up against the fast-lane, homogenised world so often seen in other cities throughout the world. Slow cities have less traffic, less noise, fewer crowds".[28]

[26] For details, see, (2018). <https://www.fondazioneslowfood.com/en/what-we-do/earth-markets/what-is-an-earth-market/> (Accessed in 17.06.2018).
[27] For details, see "Slow Cities and the Slow Movement", < http://www.slowmovement.com/slow_cities.php>.
[28] For details, see "Slow cities and the slow movement", < http://www.slowmovement.com/slow_cities.php>.

The Slow City Movement began in Italy in 1999 and today, it is spreading all over the world. It can be said that the Cittaslow movement appeared in 1999 in the vision of former mayor Paolo Saturnini, Greve in Chianti, a municipality in Florence, Italy. Paolo Saturnini brought the idea of cities to self-assessment and put them a different development model in order to raise the quality of life, and the ideals soon became adopted by other mayors in Italy,[29] such as the mayors of Greve, Orvieto, Bra, and Positano who led the "Slow Food" movement in Italy (Cittaslow Türkiye, 2018).

In that context, it is also emphasized that Slow City is an internationally recognized local development model for cities and it is a roadmap that will support sustainability by increasing competitive power in terms of tourism (Köstem, 2010; Yıldırım and Karaahmet, 2013: 13). The Slow City Movement, as a local development model, aimed to evaluate the natural and cultural heritage within the scope of sustainable tourism and its living by its transition future generations (Zorlu and Yılmaz, 2014). In the framework of the Slow City Movement structuring, different development methods are applied in the cities included in this network; at that movement, it is desirable to provide local sustainable development by adding new attractions to its current potentials such as history, culture, economy, food, in short, the characteristics of the city that makes it a city, by bringing life quality and comfortable living environment not only for the inhabitants but also for the visitors (Yalçın and Yalçın, 2013).

In that context, as it was stated before, the most important aspect of the Slow City Movement is the Slow Food Movement and its organization; however, this movement is not limited to only the food habits and food, that movement has expanded towards the application of slow philosophy to urban governments and it has laid the groundwork for the birth of the "Slow City Network" (Yılmaz *et. al.*, 2016: 3). According to the Cittaslow International, the Slow City Movement target is not only widespread the philosophy of Slow Food to local citizens, but also the application of the key practices of eco-gastronomy in people's daily lives. Moreover, a Charter has also been developed in that line that called the 'Cittaslow International Charter' (Cittaslow International, 2018). In that regard, although the Slow Food Movement and the Cittaslow Movement are mainly based on the same principles, the Cittaslow Movement is spreading out its philosophy into many geographical areas and with the idea of protecting the environment (Park and Kim, 2016: 355).

Actually, in time, the Slow Food Movement has also covered an International Cittaslow Cities Association with having local chapter around the world (Mayer and Knox, 2006). The Cittaslow Cities Association which represents 'the international network of cities where life is easy' can be expressed as a union of towns (Köstem, 2010). Today, the Cittaslow Cities Association, which spreads 252 cities in 30 countries, including Australia, Canada, France, Netherland, Italy, New Zeland, and the USA, is regarded as one of the concrete and successful implementations of sustainable local development. The cities that want to include in the the Cittaslow Cities Association; they have to take a number of measures, such as supporting organic farming, protecting local traditions and customs, marketing local products, carrying

[29] For details, see, <http://www.cittaslow.org/> (Accessed in 19.06.2018).

out an original and sustainable city and regional development (Hoeschele, 2010; Hepcan *et. al.* 2012: 334).

When the philosophy of the Cittaslow Movement is examined; the key targets can be counted as to increase the quality of life in cities and to prevent the Americanization of the cities with the efficient franchise companies. In that context, local dynamics mobilization is the foreground against external factors. Local, regional, and cultural awareness raising and giving emphasis on values of the cities and their environments is also among the main objectives because it is expressed that local dynamics are more sustainable and having a longer-life in economic, cultural, and social terms (Ergüven, 2011: 204). Besides, one of the main targets of the Cittaslow Movement is making studies to improve the quality of life by providing good ideas, experiences, and information exchange in all cities, including national and international network, for city dwellers and visitors (Miele, 2008: 136). In that regard, Cittaslow offers an alternative philosophy of life as a mobilization to promote sustainable, just, and specific urban development against globalization (Semmens and Freemen, 2012: 357). That movement is not just a protection movement; it is an alternative to cities' progress towards globalization without losing their soul (Tranter, 2010: 158; Doğrusoy, and Dalgakıran, 2011: 132). It is also a movement that underlines the negative effects of globalization and advocates the protection and ownership of local cultures by each region of the world. In that regard, slow cities which have been widespread in national and international scale, is a destination alternative who are tired from the speed of the global life and want to slow down, and it is seen as a development model for local governments and a sustainable strategy for local governments (Baldemir, Kaşmer Şahin, and Kaya, 2013: 31).

In that context, Slow City Movement is expressed as an international network of small cities which is acted with the ideal of creating a city where people contact easily with each other, can take the chance of socialization, inherit cultural heritage, traditions and customs, solve infrastructural problems, use renewable energy, can use the facilities of technology (Zengin and Genç, 2018: 588). Briefly, Cittaslow is an association where a city envisages protecting the customs, food, and historical identity of the cities (Ergüven, 2011: 205; Cittaslow Türkiye, 2018). Consequently, the principles of the Slow City Movement can be clarified as; giving value towards recycling and recycling techniques, an applied environmental policy for protection and improvement of the characteristic features of the tissue of the region; a functionally applied infrastructure policy that does not disrupt it, the use of technology to increase the urban quality and urban environment, providing the production and consumption of nature-compatible foodstuffs obtained by natural techniques instead of genetically modified foods (Coşar, 2014: 229).

III.2.: The Cittaslow Criteria And Partnership:

The cities in the worldwide, in gaining the Cittaslow status, they have to realize a set of criteria covering many themes. In this sense, it is determined that maybe a city cannot meet the whole criteria, but any city has to show its intention at the implementation of those listed criteria. Additionally, in reaching the status of the slow city, a city has to give attention to the Slow Food guideline, and it is also clarified that the cities should give the effort to develop

conviviality and protect the environment. In that regard, there are 72 requirements for cities at reaching the certification process including seven key areas, as follows[30];

1. Energy and environmental policies:
Parks and green areas, renewable energy, transport, recycling, etc.

2. Infrastructure policies:
Alternative mobility, cycle paths, street furniture, etc.

3. Quality of urban life policies:
Requalification and reuse of marginal areas, cable network city (fibre optics, wireless), etc.

4. Agricultural, touristic and artisan policies:
Prohibiting the use of GMO in agriculture, increasing the value of working techniques and traditional crafts, etc.

5. Policies for hospitality, awareness, and training:
Good welcome, increasing awareness of operators and traders (transparency of offers and practiced prices, clear visibility of tariffs), etc.

6. Social cohesion:
Integration of disabled people, poverty, minorities discriminated, etc.

7. Partnerships.
Collaboration with other organizations promoting natural and traditional food, etc.[31]

It is seen that for full membership, 72 criteria are evaluated under seven chapters. The work done by cities in the framework of the criteria is scored and a city needs to score 50 or more in order to become a member. The criteria lay down by the Union in 1999, and the idea was spreading the union not only in Italy or Europe but in the whole world that the criteria had been tried to be made more universal.[32]

In this direction, it is seen that Cittaslow membership has some basic rules that must be followed for the cities to join, no matter which country it is applied to. These can be briefly listed under those general titles as follows (Coşar, 2013):

• Improving and developing the characteristic property and urban texture of the zone by following a certain environmental policy, especially improvement and recycling techniques,

• Promoting environmentally sensitive natural techniques and production of food, establishing necessary facilities for the protection and development of typical products that are produced in difficult conditions when necessary,

[30] For details, see, <http://www.cittaslow.org/content/how-become>, (Accessed in 25.06.2018).
[31] For details, see, <http://www.cittaslow.org/content/how-become>, (Accessed in 25.06.2018).
[32] For details, see, <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> (Accessed in 27.06.2018).

• Supporting and protecting the cultural and traditional production by planning the events and places that will meet the producer and the consumer,

• Removing the physical and cultural barriers that may lead to any prejudice, promoting hospitality to ensure genuine communication in the community and proper use of city resources,

• Reaching to the consciousness to live in the slow city for all of the citizens, and in particular, this consciousness is critical for the youth.

III.3. The Process of Partnership:

It is necessary that the population of the cities that will apply to the Union should be less than 50.000 and it is also determined that the city administration should be compatible with the Cittaslow philosophy. The applicant cities' must go through a six-step process to be a member of the network. These steps have been counted as follows; (1) Submission of the Application Letter, (2) Assessment of the Application Letter, (3) Monthly Visit and Report for Nomination Evaluation, (4) Nomination Process and Preparation Report, (5) Membership Evaluation and Submission of the Application File to the Headquarters and, (6) The Cittaslow General Center Evaluation.[33]

1. Submission of the Application Letter:

Candidate city submits a letter of application describing the intention of being a member of the Cittaslow network with the justifications to the Cittaslow Turkey Coordinatorship.

2. Assessment of the Application Letter:

The application letter is assessed holistically in terms of compliance with the city's Cittaslow Philosophy and the Cittaslow Criteria. The outcome of the evaluation is informed to the city including its reasons.

3. Monthly Visit and Report for Nomination Evaluation:

In case of positive evaluation of the application letter, Turkey Coordination of Cittaslow (Slow Cittaslow Turkey's Scientific Committee and Life Support Association) prepares Nomination Evaluation Report and visits the city for nomination evaluation. If the city gains positive Candidacy Evaluation Report, the city declared as "Candidate City". If the Candidacy Evaluation Report is negative, the application is rejected.

4. Nomination Process And Preparation Report:

The Coordination of Cittaslow of Turkey prepares a report that determining the deficiencies in concerning with Preparation Report. The Preparatory Report specifies what the city should do in accordance with the Cittaslow Criteria. The deficiencies mentioned in the Report should be completed within one year. The city candidate status is canceled for the

[33] For details, see, <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> (Accessed in 27.06.2018).

cities who do not make up for the shortfall in that determined period. The city, whose nomination is canceled, cannot be re-applied again within one year.

5. Membership Evaluation and Submission of the Application File to the Headquarters:

In the nomination process, the city that mentions recovering the deficiencies that indicating in the Preparation Report, is visited again by the Coordination of Cittaslow of Turkey. The Coordination evaluates whether the deficiencies are eliminated or not and the activities carried out during the candidacy process. In case the evaluation of the coordination is positive, the city prepares the Application File and applies for membership.

6. The Cittaslow General Center Evaluation:

The file of the city that passed the evaluation, forwarded to the Cittaslow Headquarters (Cittaslow International-Italy) and the Cittaslow membership is approved as a result of the Headquarters evaluation.[34]

III.4. The Cittaslow International Charter and Organizational Structure of The Cittaslow Movement:

The Cittaslow International Charter is consisting of 28 articles and 5 additional documents (Keskin, 2012). The Cittaslow International Charter includes the Establishment of Association, Definitions, and Principles; Headquarters, Principles, Values, Trademarks, Dissolution, Official languages; Managing Funds, Joining, Commitments and Faculties (Joining, Members, Supporters of Cittaslow, Friends of Cittaslow, Compliance with Regulations, Commitments, Entitlements), International Cittaslow Organs (International Assembly, International Coordinating Committee, International President, President Council (Presidency), Technical-Political Advisory Group, Board of Guarantors, International Scientific Committee, Accounting Auditor, Responsibilities of the international executive organs, Controversies), and National Organizational Structure (National and/or Territorial Organisational Structures, National Coordinating Committee)[35].

At the Cittaslow International Charter, in the Art.2[36]; it was determined that "the Association is a not for profit entity and its objectives are to promote and spread the culture of good living through research, testing, and application of solutions for the city organization. The identity, memory, environmental protection, justice, and social inclusion, community as well as an active citizenship, are among the values which the Association promotes". In the Art.3[37]; it was also clarified that "the Association founded in Orvieto on 15th October 1999, values the creation of resilient microeconomics, the exchange of good practices across the

[34] For details, see, <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> (Accessed in 27.06.2018).
[35] For details, see, Cittaslow International Charter, (2018), <http://www.cittaslow.org/content/charter>, pp.2-3. (27.05.2018)
[36] For details, see, Cittaslow International Charter, (2018), <http://www.cittaslow.org/content/charter>, p.5. (27.05.2018)
[37] For details, see, Cittaslow International Charter, (2018), <http://www.cittaslow.org/content/charter>, p.5. (27.05.2018)

Network, promotes citizenship actions in local communities, across cities and its territories, in cultural, environmental, social and economic aspect, today and for future generations".

One of the key aspects of the International Cittaslow Charter is related to the commitments located at the Art.13[38]; within the framework of that article, those commitments that the Cittaslow undertakes listed as follows;

- to implement specific and targeted initiatives, which go beyond the normal compliance with the

current laws, aimed at improving the principles of article 3 throughout their territories,

- to spread the Cittaslow initiatives and publicise the initiatives implemented to achieve the

objectives of the Movement,

- to exchange and share the best practices and accomplished projects at the local level,

- to promote a policy for involving youth in politics and decisions concerning youth topics. For

example establish a youth council,

- to promote cooperation and exchanges between Cittaslow cities, also on the youth level,

- to apply, in compliance with the local specificities, the choices shared by the Cittaslow pertaining to the initial and periodical certification and promote any verifications provided by the National or International Coordinating Committees on individual important initiatives,

- to contribute, based on their own willingness, to the initiatives of general interest, which will be

agreed upon for assessing the results of the initiatives,

- to appoint a permanent political delegate for the Cittaslow,

- to identify a technical contact person within the administration who coordinates the attendance of the Institution to the life of the Association.

At the Cittaslow International Charter, in the Art.15[39], the following Organs of the International Association have been listed as follows: International Assembly, International Coordinating Committee, International President, President Council, Board of Guarantors, International Scientific Committee, Accounting Auditor. At the Charter, it was also emphasized that all organs are appointed for 3 years.

In the organization of the Association; "The union uses its logo depicting an orange snail having a crown on the head that illustrating modern and historic buildings (Çoban and

[38] For details, see, Cittaslow International Charter, (2018), <http://www.cittaslow.org/content/charter>, p.10. (27.05.2018)
[39] Cittaslow International Charter, (2018), <http://www.cittaslow.org/content/charter>,p.11. (27.05.2018)

Harman, 2016: 239). At the Cittaslow logo, there is a philosophical sense that snail is chosen as the icon; it is expressed that "the snail moves slowly. Being fast makes people mindless and inconsiderate. Slow motion is a virtue. It expresses reason and dignity"(Yurtseven *et. al.*, 2010).

IV. The Emergence of The Cittaslow Movement in Turkey:

The establishment process of the Slow Cities which started with 4 Italian cities in 1999, has turned into an international structure reaching 252 cities in 30 countries after 19 years (cittaslow.org, 2018). In that regard, the Slow Cities Association is an organization spreading from Austria to France and from Poland to South Africa. It is in Italy where the most of the slow cities in the world are located. However, it is not possible to speak of a balanced dissemination of those cities in the world. The Slow Food Movement reaches a wide mass and unity on the world scale, the Slow City Movement mostly stays in Europe (Sezgin and Ünüvar, 2011: 116). In this sense, Italy (84 slow city), Poland (28 slow city), Germany (18 slow city), South Korea (15 slow cities), Spain (10 slow city), Netherland (10 slow city), France (9 slow city) and China (9 slow city) are significant countries at the Slow City Network (cittaslow.org, 2018).

In Turkey, "Sefertası Movement", founded in 1999, that can be evaluated as a prior stage of Slow City Movement in Turkey to protect and sustain the traditional flavor. This movement maintains to cook at home, family meals, healthy nutrition and to avoid waste; besides, this movement sees those listed issues as the immune system of the local citizens towards the negative effects of the fast food culture (Özkan, 2011: 19; Eker, 2018). In that regard, in Turkey, at the national scale, the local governments are also aware from the Slow City Movement. The first participating organization from Turkey is Izmir, the town of Seferihisar (Gündüz *et. al.*, 2016: 214). The Seferihisar Municipality is Turkey's coordinator of Cittaslow International Association and this municipality has the liability to evaluate the applications from Turkey (Zengin and Genç, 2018: 589). By the integration of Izmir Seferihisar to the International Slow Cities Network in 2009 "Cittaslow National Network" was established, then the settlements such as Akyaka, Gökçeada, Taraklı, Yenipazar, Yalvaç, Perşembe, Vize, Halfeti ve Şavşat took the "Slow City" status by their realized projects and workings. The Slow City Movement has attracted attention as a potential local development, image, and tourism development model for many small settlements in Turkey (Yılmaz, *et. al.*, 2016: 5; cittaslow.org, 2018). Today, there are fifteen slow city in Turkey; these are respectively; Seferihisar / İzmir (2009), Gökçeada / Çanakkale (2011), Akyaka / Muğla (2011), Taraklı / Sakarya (2011), Yenipazar / Aydın (2011), Ordu/ Perşembe (2012), Yalvac / Isparta (2012), Vize / Kırklareli (2012), Halfeti / Şanlıurfa (2013), Şavşat / Artvin (2015), Uzundere / Erzurum (2016), Egirdir / Isparta (2017), Gerze / Sinop (2017), Göynük / Bolu (2017), Mudurnu/Bolu (2018) (Çoban and Harman, 2016:244). Slow city in Turkey can be seen, almost every point of the country's geography. There are also cities whose candidate status are sustaining, or there are cities think to apply for membership, and apply in that way, or making preparations for the application process. (Özmen *et. al.*, 2017: 64; Çoban and Harman, 2016:244; cittaslow.org, 2018).

Chart.I. Cittaslow Cities in Turkey[40]

	Places To Visit	Local Food/ Local Architecture	Cittaslow Projects
İzmir / SEFERİHİSAR (Took the title of slow city in 2009)	Teos Antique City Karaköse Ruins of Ancient City, Myonnesos Island, Sığacık Castle, Lebedos Ancient City, Krokisse, Karakoç, Hamamöü, Sefertası Restaurant and Akarca.	Sweet Tarhana, Bread Stuffed, Mandarin Dessert, Artichoke Stuffing, Samsades Dessert, Chickpea Ravioli, Traditional Armola.	Producer Market, Seferikart, Meeting Of the Seferihisar, Natural School, Sığacık Kaleiçi Street Health Project, Seed Festival, Support of Mandarin Manufacturer, Reducing Image Pollution, Teos Antique City Excavation, Organic Agricultural Development.
Çanakkale / GÖKÇEADA (Took the title of slow city in 2011)	The Historical Greek Villages, Tuz Lake, Yenibademli Tumulus, The Cheese Cliff, Marmaros Waterfalls.	Sea Chestnut, Sea Bass with Okra, Traditional Island Salad, Spinach Squid, Hibiscus.	-
Muğla / AKYAKA (Took the title of slow city in 2011)	Sedir Island, Akyaka Beach, Akyaka Square, Akyaka Woman Scarf.	The City Shelters Traditional Civil Architecture (wooden 2 storey houses), Rock Tombs, Waterways, Cisterns, Temples.	-
Sakarya / TARAKLI (Took the title of slow city in 2011)	Karagol Plateau, Hark Canyon and Cave, Güngörmez Waterfall, Kemer Bridge, Acısu, Hıdırlık Hill, Gürleyik Water, Kurşunlu Mosque, Yunus Pasha Mosque and Clay Bath.	Keşkek, Leaf Stuff, Meat Chickpeas, Uhut, Foam Halva.	-
Aydın / YENİPAZAR (Took the title of slow city in 2011)	Dip Lake Nature Park, Madran Baba Mountain, Yörük Ali Efe Museum, Çamlık Picnic Area and Windmill.	Bread Stuffing, Yenipazar Pita, Meat Lalanga, Date, Cauliflower, Keşkek.	-

[40] This Chart has been prepared by the information on slow cities in Turkey located at <cittaslowturkiye.org> website. For details, see, (2018). <https://cittaslowturkiye.org>, (Accessed in 21.05.2018).

Isparta / YALVAÇ (Took the title of slow city in 2012)	Pisidia Antıokheia Antique City, Men Holy Field, Çınaraltı, Devlethan Mosque, Tıraşzade Hall And Old Departure Streets, Hoyran Lake, Rock Tombs, Ottoman Bath, Keçe House.	Yalvaç Bread, locally produced bacon, cream and oil produced from cream.	Traditional Neighbor Bakery, Yalvaç Bazaar.
Kırklareli / VİZE (Took the title of slow city in 2012)	Ancient Theater, Small Ayasofya Church, Gazi Süleyman Paşa Mosque, Şerbetdar Hasan Bey (Paşa) Mosque, Ferhat Bey Hamam, Ferhat Bey Fountain, Vize Castle And Walls, Karakoçak Hill And Sogucak Village, The Asmakayalar Cave Monastery, Kıyıköy, Cehennem Falls.	Trout With Mushroom, Nettle Soup, Vize Cheese, Linden Flower Honey	Common Cultural Heritage- Trakya Food Culture Project, Antique Trak Village Project, Megalytic-Cultistic-Symbolic Archeology Education In Science Project, Atatürk Sports Complex Area Project, Street Healthcare Project.
Ordu / PERŞEMBE (Took the title of slow city in 2012)	Oçboynuzu Street, Medreseönü Afırlı Mosque, Yaon Burnu Tourism Center, Hoynat Island, Yasonburnu lighthouse, Çaka beach, Çeşmeönü, Kışlaönü, Efirli Beach, Şenyurt Waterfall, Belicesu, Medreseönü, Büyükağız.	Rise With Anchovy, Steamed Anchovy, Beet Soup, Corn Soup, Corn Bread, Goldirik Braised Meat, Melocan Braised Meat.	-
Şanlıurfa / HALFETİ (Took the title of slow city in 2013)	Greek Castle, Barşavma Monastery, Gürkuyu Church, Aziz Nerses Church.	Şabut Fish Kebab, Plum Pan, Kebat Jam.	-
Artvin / ŞAVŞAT (Took the title of slow city in 2015)	Cevizli (Tibet) Monastery, Şavşat Castle, Veli Köy Mosque, Karagöl, Meydancık Taş Kemer Bridge, Tamara Rooms and	Cheese noodle and cream noodle, Katmer, Silo, Kete, gendima and şilav[41]	-

[41]For details, see, (2018). <http://savsat.bel.tr/yazilar/savsat-mutfagi/194> (Accessed in 21.05.2018).

	Suatan Waterfall, Saltel Church, Tepeköy Life Culture Museum, Yavuzköy, Sahara plateau, Maden Village.		
Erzurum / UZUNDERE (Took the title of slow city in 2016)	Tortum Waterfalls, Seven Lakes, Öşk Monastery, Engüzek Castle, Sapaca Castle, İnçer Mosque.	-	-
Bolu/ GÖYNÜK (Took the title of slow city in 2017)	Akşemseddin Tomb, Zafer Tower, Ömer Sikkin, Çubuk Lake, Gazi Süleyman Paşa Mosque and Bath, Sünnet Lake, Şarlahan Waterfall, Debbağ Dede Tomb.	Düğün Soup, Uğut, Hazelnut Walnut Noodle, Milk Puffed Yufka, Oyster Mushroom, Höşmerim, Piyaz.	-
Isparta / EĞİRDİR (Took the title of slow city in 2017)	Eğirdir Castle, Eğirdir caravanserai, Eğirdir Lake, Yeşilada, Canada, Kovada Lake National Park, Rüya Park, Altınkum Beach.	-	-
Sinop /GERZE (Took the title of slow city in 2017)	Derecuma Mosque, Yakupağa Hall, Yelken Hill, Çeçe Sultan Tomb, Taş Han, Köşk Tumulus, İskele Mosque.	Spoon Paste, Nokul, Boranaşı, Kazıyak, Sakarcık, Tirit, Corn Cake.	Lightening the Parks with Solar Energy, Urban Design Project, Gürleyik Stream Route Pedestrian and Bicycle Road Landscape Project, EU Culture House Project, EU handicapped friendly beach, EU ecologic product bazaar project, Gerze Ecologic Village.
Bolu/ MUDURNU (Took the title of slow city in 2018)	Yıldırım Beyazıt Mosque, Kanuni Sultan Süleyman Mosque, Watch Tower, Mudurnu Houses, Armutçular Hall, Mudurnu Castle.	Bazlamaç, Kaygana, Cızlama, Mudurnu Halva, Walnut, Atma malak.	-

Despite being a new concept in Turkey, as it is seen from the above chart, the projects of the member cities have been continuing, and the number of cities having willingness and candidates have also been increasing. The movement that started in Seferihisar is mostly demonstrated as a sustainable and local development model and an example for other cities and local municipalities. The Slow City formation in Turkey has a significant potential in revealing the historical heritage of other cities, highlighting the architectural identity of cities, creating sustainable pilot cities that using renewable energy sources (Aydoğan, 2015: 64-66). When the cities accepted into the Cittaslow network are examined in Turkey, it has been found that they have many natural and cultural landscape values at the national and local level. Particularly, thanks to these values Cittaslow membership can be regarded as an important tool for local development for these cities. In this sense, after being a member of the Cittaslow Association, local production is supported, activities for tourism are promoted, awareness raising programs are organized, alternative solutions for the use of renewable energies are produced, and production of medicinal aromatic plants is encouraged. All of these applications have pioneered the emergence of urban models that provide quality of life and a healthy environment (Üstün *et. al.*, 2016: 1422). By the Cittaslow approach, many concrete achievements have been gained such as the strengthening of local identity at those cities in the world and in Turkey, taking the forefront of the local values, the revival of the local economy, and the promotion of sustainable use of natural resources. As these gains become more effective at the local level, long-term contributions at the regional and national level are indisputable (Üstün *et. al.*, 2016: 1422).

V. General Evaluation of the Slow City Movement:

The Slow City Movement that is mostly evaluated as a local development model provides lots of opportunities for cities in the world and also in Turkey. However, there are also some criticisms towards that movement which should be taken into account critically. In that ground, within the context of the study positive and negative sides tried to be taken into account. Some of the contributions that Slow City Movement are determined as follows (Tunçer and Olgun, 2017: 51-52):

- The Slow City Movement is a critical project that based on the provision of life quality for cities. The Slow City Movement bridges the gap between modern life and traditional life, making studies to achieve a better quality of life.
- The Slow Cities are taking vital steps for the provision of the healthy life for people. Cities promote the production and consumption of organic products by prioritizing their own resources.
- The cities in this scope are taking measures to reduce the use of ready-to-eat food.
- Within the framework of the Slow City Movement, which began to become widespread in recent years, slow cities have been carrying out crucial studies to retain their national identity. In this way, the city is prevented from becoming the same.
- The women's employment is one of the most important issues in the Slow Cities. It is aimed to increase the economic and social aspects of women through studies and training given them under that target.

- The urban dwellers' life quality wanted to be increased by taking into account the food culture.
- The basic philosophy of the Slow City Movement is human-focused. It is aimed at avoiding the destruction of the landscape and environment by a more livable world and the use of renewable energy. In cities that are members of the Cittaslow Union, the use of clean and renewable energy sources that are not harmful to the environment and to the human being are encouraged. Accordingly, it is aimed to increase sustainability by slowing consumption.
- Along with the Cittaslow Movement, it is aimed to raise the quality and efficiency of city marketing policies by revitalizing the local identity.
- The Slow Food Movement is a key for local citizens. Together with the Slow Food Movement, cities gain the opportunity to market their cultures more easily. In this sense, the convenience of marketing local products will also contribute significantly to regional development.
- The rise in the number of bicycle and pedestrian ways, the use of alternative energy sources and environmentally friendly architecture, preservation of the existing environment, the increase of tree planting and conservation of green areas are concepts that can be developed within the scope of this movement.

In addition to these positive aspects of the Slow City Movement, there are also some criticisms towards that movement. Some of these criticisms are (Tunçer and Olgun, 2017: 52-53)**:**

- The most important criticism to the Slow City Movement is expressed as this movement can easily lead to weakened, backward, and single-stayed societies (Sezgin and Ünüvar, 2011: 177-178).
- People living in slow cities generally seem satisfied with this process. However, in the coming period, it is worried that the Slow City feature will be lost due to the effect of population increase.
- Another fear of Slow City residents is concerning with the rise of the reinforced concrete construction in the cities with the effect of this movement. With the influence of the movement, there are many projects in the member cities and people are worried about the construction of more buildings that have been rising day by day.
- Along with the vitality of the architectural area, green spaces can also be damaged.

VI. CONCLUSION:

The Slow Food Movement came to the front side in Italy from the 1980s onwards, as a reaction the fast food, fast life, non-sustainable food production; later not stay limited to only the food habits and food; that movement has expanded towards the application of slow philosophy to urban governments and the Slow City Movement emerged having the target not only expanding the philosophy of Slow Food to local citizens, but also the application of the key practices of eco-gastronomy in people's daily lives (Cittaslow International, 2018). The

Cittaslow movement has the objectives such as the augmentation of the quality of life, taking the attention towards values of the cities and environment, provision good ideas and experiences exchange in local stakeholders, promotion of sustainable and fair urban development. That movement is mostly described as a social development movement which gives the priority towards the locality and cultural values. The establishment process of the Slow Cities which started with 4 Italian cities in 1999, has turned into an international structure reaching 252 cities in 30 countries after 19 years (cittaslow.org, 2018). In that context, the Slow City Movement has also attracted attention as a potential local development model for many small settlements in Turkey. Today, there are 15 slow cities in Turkey. Turkey has met with that local development model in 2009 with the first engaged city, İzmir/Seferihisar. The Slow City movement is a new approach for our cities in Turkey. There is a need for the implementation of more projects and studies towards that new movement for the expansion of slow city dynamics in Turkey. For the success of the Cittaslow movement in Turkey, the awareness towards the environment should be gained by the local citizens via the central and local governments administrations. Key officials should be attended from central and local institutions to carry out training activities and especially, to inform the public concerning the key principles, objectives, and main contributions of that the Slow City Movement. The fifteen Cittaslow cities in Turkey should be presented to the local citizens and officials for their grasping the movements' contribution as a local development model to the cities. The progress should be sustained with learning from those case cities successes as a role model for the cities who have also interest in integrating to that development process in Turkey. As it was examined at the Slow Cities in Tukey Chart of the study, some of the the slow cities in Turkey have been engaging in good projects such as İzmir/ Seferihisar with; Producer Market, Seferikart, Meeting of the Seferihisar, Natural School, Sığacık Kaleiçi Street Health Project, Seed Festival, Support of Mandarin Manufacturer, Reducing Image Pollution, Teos Antıque City Excavatıon, Organic Agricultural Development; Isparta Yalvaç with Traditional Neighbor Bakery, Yalvaç Bazaar; Kırklareli/ Vize with Common Cultural Heritage- Trakya Food Culture Project, Antique Trak Village Project, Megalytic-Cultistic-Symbolic Archeology Education in Science Project, Atatürk Sports Complex Area Project, Street Healthcare Project; and Sinop/ Gerze with Lightening the Parks with Solar Energy, Urban Design Project, Gürleyik Stream Route Pedestrian and Bicycle Road Landscape Project, EU Culture House Project, EU Handicapped Friendly Beach, EU Ecologic Product Bazaar Project, Gerze Ecologic Village Projects. Those listed projects should be expanded to the other slow cities in order to increase that movement's positive effect on the slow cities and other interested cities of Turkey for grasping success at local development.

It should not be forgotten that Cittaslow movement is a process, to take the status of membership to the Cittaslow Association is not an endpoint for the cities, it is a starting point to make contributions more towards the local values, heritage, culture, flavor, environment, renewable energy, infrastructure, social cohesion, agricultural production, quality of urban life, and partnership. By giving consideration more on the realization of the 72 Cittaslow criteria which are evaluated under seven chapters; the city can make more progress on the road of the sustainability. That related movement is a chance for the sustainability of the cities. Consequently, the local and central government should take the relevant steps in the

information process. The organization of seminars, workshops, to publish booklets and catalogues are critical to inform the interest groups and local stakeholders about that process. Training and awareness raising programs should be organized by local and central government officials periodically, to engage more cities to the Cittaslow Movement. The fifteen slow cities should be a role model for the other cities in Turkey in illustrating the movement's main contributions and effects on those cities.

REFERENCES:

Aydoğan, Selma, (2015). "Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (Cıttaslow) Yaklaşımı", *İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*.

Baldemir, Ercan, Şahin, Tezcan Kaşmer and Kaya, Funda (2013). "Yavaş Şehir Olma Durumunun Analitik Hiyerarşi Süreci İle Değerlendirilmesi", *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), pp: 29-50.

Bilgi, Merve Görkem, (2103). "Türkiye'nin Sakin Şehirlerinde Permakültürel Koruma, Planlama, Yönetim ve Eğitim Pratikleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, pp. 45-59.

Caffyn, Alison, (2007). *Slow tourism*. www.tpnw.org (Accessed in 08.08.2018).

Cittaslow International Charter, (2018). <http://www.cittaslow.org/content/charter> (27.05.2018).

Cittaslow Türkiye, (2018). <http://www.cittaslowturkiye.org>,(Accessed in 04.06.2018).

Çiner, Can Umut, (2011). "Cittaslow Hareketi ve Türkiye'deki Uygulamaları", *Memleket Yerel Yönetim Dergisi*, Sayı: 71.

Çoban, Ömer and Harman, Serhat, (2016). "Yavaş Şehir (Cıttaslow) Türkiye Ağı'na Üye Olan Şehirlerin İnternet Sitelerinde Yavaş Şehir Temasının Görünürlüğü Üzerine Bir Araştırma", İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 2, 2016, 235-253.

Coşar, Yeşim, (2013). "Yavaş Şehir (Cittaslow) Olgusunun Turist Davranışları ve Yerel Halkın Kentsel Yaşam Kalitesi Algısına Etkileri", *İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi*.

Coşar, Yeşim, (2014). "Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, Güz, pp. 226-240.
Değirmenci, İzzet and Mehmet Sarıbıyık, (2015). "Tarihi Mekanlarda Sürdürülebilirlik Bağlamında Cittaslow Hareketi: Taraklı Örneği", *Second International Sustainable Buildings Symposium*, 26-30 May 2015 Ankara, pp.612-620.

Doğrusoy, İlknur Türkseven and Dalgakıran, Ahu (2011). "An Alternative Approach in Sustainable Planning: Slow Urbanism", *International Journal of Architectural Research*, 5/1, pp. 127-142.

Donat, Onur and Yavuzçehre, Pınar S. (2016). "Sakin Kent Hareketinin Türkiye'deki Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), pp. 1480-1488.

Eker, Bülent, (2018). <http://www.habitat.org.tr/sakin-sehirler/383-sakin-sehirler-citta-slow.html>, (Accessed in 21.06.2018)

Ergüven, Mehmet Han, (2011). "Cittaslow-Yaşamaya Değer Şehirlerin Uluslar Arası Birliği: Vize Örneği", *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2011 ISSN: 1309-8039 (Online), pp. 201-210.

Guilford, Celia, (2006). "Can the Principle of A "Good, Clean And Fair" Food Supply, As Presented By The Slow Food Movement, Be Applied In Manitoba, Canada?", *Master Of Arts In Human Security and Peacebuilding*, Royal Roads University, Canada.

Gündüz, Can, Öner, Aslı Ceylan and Knox, Paul L., (2016). "Social Resilience in Aegean Slow Cities: Slow City Seferihisar", Universal Journal of Management, Vol. 4(4), pp. 211-222.

Hayes, C. Allisson and Martin, Deborah G. ,(2010). Mobilising Bodies: Visceral Identification in The Slow Food Movement, *Transactions of the Institute of British Geographers*, 35 (2), pp. 269-281.

Hepcan, Coşkun Çiğdem, Eser, Nihal and Hepcan, Şerif, (2012). "Successes and Failures of the First Slow City I-in Turkey: The Case of Seferihisar, http://thecela.org/wp-content/uploads/successes-and-faılures-of-the-fırst-slow-cıty-ın-turkey.pdf, pp.333-344.

Hoeschele, Wolfgang, (2010). "Measuring abundance: The Case of Cittaslow's Attempts To Support Better Quality of Life", *International Journal of Green Economics*, 4(1), 2010, pp. 63-81.

Karatosun, Müjgan and Çakar, Deniz, (2017). "Effects of Cittaslow Movement on Conservation of Cultural Heritage: Case of Seferihisar & Halfeti, Turkey", *Civil Engineering and Architecture* 5(3): pp. 71-82.

Kavas, Gökhan and Kavas, Nazan, (2012), "Slow Food (Yavas Yemek) ve Cittaslow (Yavas Sehir)", Dünya Gıda, Sayı: 74, http://www.dunyagida.com.tr/kose-yazisi/slow-food-yavas-yemek-ve-cittaslow-yavas-sehir/1035 (Accessed in 05.06.2018).

Keskin, Enes Battal, (2012). "Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow)". *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 8(1), pp.81-99.

Kinley, Anette, (2012). "Local Food on A Global Scale: An Exploration of The International Slow Food Movement". *Journal of Integrated Studies*, 1 (3), pp. 1-14.

Köstem, Bülent, (2010). Cittaslow Nedir?, <http://www.cittaslowseferihisar.org/> (Accessed in 14.06.2018).

Lowry, Linda L. and Lee, Misoon, (2011). "CittaSlow, Slow Cities, Slow Food: Searching for a Model for the Development of Slow Tourism", *Tourism Travel and Research Association: Advancing Tourism Research Globally 2011 ttra International Conference*, pp.1-14.

Marconi, Gian Luca, and Oliveti, Pier Giorgio, (2011). Cittaslow Example of Shared Responsibility, Shared Social Responsibility, 28 February - 1st March 2011 – Brussels, <https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/ social cohesiondev/source/ Conf%202011/ Oliveti_en.pdf> (Accessed in 17.07.2018).

Mayer, Heike and Knox, Paul (2010). "Small-Town Sustainability: Prospects in the Second Modernity", *European Planning Studies*, 18/10, 2010, pp.1545-1565.

Mccord, Garrett M., (2011). "Examining the Exclusionary Rhetoric of The Slow Food Movement's Recipes and Literature". *Master Of Arts, California State University*, Sacramento.

Miele, Mara (2008). Cittaslow: Producing slowness against the fast life. Space And Polity,12 (1), 135- 156.

Özkan, Hakkı Can, (2011). "Bir Sürdürülebilir Kent Modeli: Yavaş Şehir Hareketi", *(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Istanbul.*

Özmen, Şule Yüksel, Haluk Birsen and Özgül Birsen, (2017). "Sakin Şehirlerde Toplumsal Katılım: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Kadınların Rolü", *Karadeniz Teknik Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Cilt / Vol:4 Sayı / No :14 Temmuz/ July : 2017, pp. 59-71.

Park, Eerang, and Sangkyun (Sean) Kim, (2016). "The Potential of Cittaslow for Sustainable Tourism Development: Enhancing Local Community's Empowerment", *Tourism Planning and Development*, Vol.13. Issue 3, pp. 351-369.

Petrini, Carlo, and Padovani, Gigi, (2011), *Slow Food Devrimi* (Slow Food Revolution, Trc. EKİZ, Çağrı), Sinek Sekiz Yayınevi, Istanbul.

Ritzer, George, (2011). *The McDonaldization of Society 6*. Thousand Oaks, California: Pine Forge Press.

Salami, Roozbeh, (2015). "The Slow City Movement as an Alternative Approach to Sustainable Development: Assessments in Seferihisar, Turkey", *Master of Science in Urban*

Design Eastern Mediterranean University June 2015, Gazimağusa, North Cyprus Unpublished Master Thesis.

Semmens, J. and Freemen, C. (2012). "The value of Cittaslow as an approach to local sustainable development: A New Zealand perspective". *International Planning Studies*, 17 (4), 353-375.

Sezgin, Mete and Ünüvar, Şafak, (2011). *Yavaş Şehir; Sürdürülebilirlik Ve Şehir Pazarlaması Ekseninde*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Sırım, Veli, (2012). " Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak "Sakin Şehir" Hareketi ve Türkiye'nin Potansiyeli", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* (ISSN: 2147-0626), pp. 119-131.

Slow Food, (2018). <http://www.slowfood.com/_2010_pagine/com/popup_pagina.lasso?-id_pg=121>, (Accessed in 02.06.2018)

Slow Food, (2018). < http://www.slowmovement.com/slow_food.php>

Tranter, P. Joseph, (2010). "Speed Kills: The Complex Links Between Transport, Lack of Time and Urban Health". *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 87 (2), pp. 155-166.

Tencati, Antonia and Zsolnai, Laszlo, (2012). "Collaborative Enterprise and Sustainability: The Case of Slow Food". *Journal of Business Ethics*, 110 (3), pp. 345-354.

Tunçer, Mehmet and Olgun, Abdurrahman, (2017). "Seferihisar'ın Ekonomik ve Mali Yapısı Üzerinden Sakin Şehir Uygulamalarına İlişkin Bir İnceleme", *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 3 (1) 2017, pp. 47-72.

Üstün, Topal, T. Korkut, T. and Kiper, T. (2016). Yerel Kimliğin Kent İle Buluşmasi: Cittaslow-Yavaş Şehirler, *İdil Dergisi*, 5 (25), pp.1413-1430.

Walter, L. (2009). "Slow Food and Home Cooking: Toward A Relational Aesthetic of Food And Relational Ethic of Home". *The Journal of The Center For Food In Community And Culture*, Volume 1, pp. 1-23.

Yalçın, Alper and Yalçın, Sevda, (2013). "Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir Mi?", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergis,*5 (1), pp. 32-41.

Yıldırım, Akın and Karaahmet, Aysun, (2013). "Yavaş Şehir Hareketinin Şehir İmajına Katkısı: Ordu Perşembe Örneğinin Yerel Basın Üzerinden Analizi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (1), pp.11-20.

Yılmaz, Ali, Tuncer , Mehmet and Zorlu, Kuttusi, (2016). "Yavaş Şehir (Sürdürülebilir Yerel Kalkınma) Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Güzelyurt, Aksaray", *The Studies of Ottoman Domain*, pp.1-18.

Yurtseven, H. Rıdvan, Kaya, Ozan and Harman, Serhat, (2010). *Yavaş Hareketi* (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.

Zengin, Burhanettin and Genç, Koray, (2018). "Yavaş Şehirlerin (Citta-Slow) Pazarlanması: Göynük Örneği", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7 Sayı:2, pp. 585-599.

Zorlu, Kuttusi and Yılmaz, Ali, (2014). "Kültürel Mirasın Korunmasında Yeni Bir Şehir Hareketi: Sakin Şehir (Cittaslow)", *Uluslararası Gençlik ve Kültürel Mirasımız Kongresi*, Cilt:1, Samsun, 2014.

CHAPTER 11:

İSTANBULDAKİ TARİHİ RESTORANLARIN GASTRONOMİ TURİZMİNDE ETKİSİ VE ÖNEMİ

Dr. Öğretim Üyesi Esra MANKAN(1)

(1)Bahçeşehir Üniversitesi Gastronomi Bölümü

GİRİŞ

Ülkemizde her yönden çok zengin bir tarihe sahip mutfak kültürü yaşamaktadır (Güler, S. 2010). Mutfak kültürümüzün şekillenmesinde en önemli rol oynayan faktörlerin başında Asya, Anadolu ve Saray mutfaklarına uzanan köklü bir tarihe dayanmasıdır (Güler, S. 2010). Gastronomi, turizmin oldukça önemli bir dinamiği olup destinasyonların gelişimine oldukça fazla katkıda bulunup, sağladığı gastronomik kimlik ve çekicilik ile destinasyonlara güçlü bir imaj oluşturmaktadır. Gastronomi turizminde yapılan etkinliklerin ilgili destinasyona kattığı avantajlar oldukça önemlidir (Bucak, T. ve Aracı, E. Ü. 2013).Gastronomi turizmi deneyimini; destinasyon deneyimiyle bütünleştirmenin en iyi yolu, yerel ürünlerin, yiyecek ve içeceklerin destinasyondaki oteller ya da restoranların menülerinde yer almasından ziyade destinasyona gelen turistlerin, yöreye özgü yemekleri ve içecekleri tatma imkanını onlara sunmaktır (Çevik ve Saçılık, 2011).

Bu bağlamda restoranlara da önemli roller düşmektedir. Özellikle Anadolu ve Saray mutfağının geçmişine sahip Türk mutfağının özelliklerini yansıtan tarihi restoranların Türk mutfağını koruma, yaşatma, gelecek kuşaklara aktarma gibi önemli bir misyonu olmalıdır. Bu çalışmanın amacı; İstanbulda'ki tarihi restoranların yerli ve yabancı turistler tarafından bilinirliliğinin artırılması, bu konuda envanter oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Misafirlerin yeme içme ihtiyaçlarını karşılayarak kâr elde etme amaçlı olarak kurulan restoranların, kaliteli yemek ve içecekleri sağlıklı bir şekilde bireylere sunmanın yanında toplumu ve bireyleri bir araya getirerek sosyalleşmelerine katkıda bulunmanın yanında diğer önemli görevi ise mutfağa ait kültürü yansıtmak olmalıdır. (Teyin vd. 2017).

Doğan vd.2010 yaptıkları çalışmada; ticari yiyecek içecek işletmelerini;

»Lüks konseptli restoranlar (fine dining rooms),Sıradan/olağan restoranlar, (casual dining restaurants),

» Çabuk yemek restoranları, Alışveriş merkezlerindeki restoranlar

» Kafeler ve snack barlar

» Etnik restoranlar

»Özellikli ve temalı restoranlar:Uçak, deniz, orman, hapishanetuvalet temalı dünyada değişik temalı restoran örnekleri görülmektedir (Özer vd.)

» Ulaşım merkezlerindeki restoranlar şeklinde sıralamışlardır (Doğan vd.2010)

Bunların dışında kalan birçokyiyecek içecek işletmesi öncelikli amacı kar olmadan insanların yeme içme ihtiyaçlarını sağlıklı ve dengeli bir şekilde sunmayı amaç edinebilir. Bu işletmeler; hastane, okul, askeriye ve sanayi çalışanlarına yemek veren kuruluşlardır (Akın ve Akın 2013). (Koçak, 2007:4-5) (Biçici, 2008: 28) (Kılınç, 2014). Kılıçhan ve Ülker'in 2015 yılında yaptıkları çalışmada restoranları geleneksel (full service) ve özellikli (fast food, aile, etnik ve temalı) olmak üzere ayırmıştır. Bu ayrımı yaparken Amerikan Restoran Birliğinin 2015 sınıflamasını kaynak olarak baz almışlardır. Akdağ ve diğerlerinin 2015 yaptıkları çalışmada ise restoranları turizm işletme belgeli ve belediye belgeli restoranlar olarak ikiye ayırmıştır. Turizm işletme belgeli restoranları denetimleri Turizm Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen 'tabldot, alakart ve özel yemek sunan birinci ve ikinci sınıf işletmeler olarak nitelendirirken; denetimlerini belediyelerin yaptığı yiyecek içecek işletmelerine belediye belgeli restoranlar olarak nitelendirmişlerdir. Dünyanın en köklü geçmişe dayanan mutfaklarından biri olan Türk mutfağının en önemli üstünlüğü, zengin bir flora ve faunaya sahip olması, dünyanın en önemli coğrafi lokasyonuna sahip olmaları, diğeri de pek çok kültürle etkileşim halinde olmasını sağlayan göçebe toplum anlayışına sahip olmalarıdır (Talas, M. 2005).Hall ve Sharples (2003), restoranlara ve yiyecek içecekleri tatmak için özel yerlere yada festivallere ziyaretleri gastronomi turizmi olarak tanımlamaktadır.

Bu çalışma gastronomi turizminde de önemli olan İstanbul'daki tarihi restoranların araştırılması amacıyla oluşturulmuştur. Elde edilen veriler derlenmiş olup literaratür taraması yapılmıştır.

Restoran Tarihçesi

Restoran; hasta yada bitkin birine gücünü yeniden kazandırma özelliğine sahip yemek yada ilaç olarak (Karamustafa vd. 2016)literatürde geçmektedir. Bu tanıma göre konsome ve keklik çorbası mükemmel restoranlardır. Bazı restoranlar hafif, lezzetli etlerden damıtılabilir ve yumuşak ekmek uyarıcı tozlar, kokular, malzemeler eklenebilir (Swan, R. 2007). Restoran, yemek yenilen bir yer olmadan yüzyıllar önce, yenecek bir şey, şifalı bir et suyu olarak literatüre geçmiştir(Swan, R. 2007, 19).

Restoran adı Fransızca "restaurer"dan gelmektedir(Sarıışık ve Hatipoğlu, 2009), İlk kez 1765 yılında Parisli çorba satıcısı Boulanger'in, dükkânını "restaurer" ismi ile açması üzerine kullanılmıştır. Hızlı bir şekilde günümüzde bütün dünya dillerine restoran olarak girmiştir.Çinliler 1153 (MS) yılında tavuk evi olarak hizmet verenHangzhourestoranından söz ederken dünyanın ilk restoranını da kendilerinin açtığını iddia etmiş;ancak restoran tarihçileri

Hangzhou'nun gelişmiş bir çay evi olduğunu söyleyip tezi reddetmişlerdir.Ancak Guinness rekorları kayıtlarına göre evrensel olarak kabul edilen dünyanın ilk restoranı 1725 yılında Madrid deSobrino de Botin adı ile açılmıştır. Fransız devrimi birçok yeniliği beraberinde getirdiği gibi restoranların da açılma nedeni olmuştur. Bu devirde şehrin dışından gelenlere yemek veren kahvehaneler restoranlara dönüşerek 19. yüzyılın yiyecek devrimlerinden birini daha gerçekleştirmişlerdir. O zamanlarınen çok tercih edilen çorbasının Paris çorbası olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

Ondokuzuncu yüzyıldan sonra ise restoran kelimesi 'güçlendirici yemek satan dükkan 'olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Maviş, 205).Fransız Devrimi, restoranlar dönemini başlatmış, öncelikle loncalara tanınan ayrıcalıkların kaldırılmasıyla yasal zemin oluşturulmuştur. Devrimden sonra işsiz kalan yalıların aşçıları, yaşamlarını sürdürebilmek için kendilerine yeni bir gelir kaynağı bulmak zorunda kalmışlar; bu da, halk için yemek evlerinin, yani restoranların kurulmasına yol açmıştır (Aksoy, İflazoğlu ve Canbolat 2016).Bugünkü tabiriyle restorancılık18.yüzyıldaFransa'da başlamış ve hızladünyaya yayılmıştır (Zencir, E. 2010).1765 yılında Paris'te modern anlamdaki ilk restoranın Boulanger tarafından açılması (Karamustafa vd. 2016) ve kısa sürede rağbet görmesi bir çok girişimcinin önünü açmış ve 1820'lerde Fransa'da açılan restoran sayısı 3000'lere ulaşmıştır (Aksoy ve Üner 2016).

Bu çalışmada tarihi restoranlar üzerinde durulmuş ve tarihi restoranların büyük çoğunluğunu İstanbul'da konuşlandığı görülmüştür. Aşağıda İstanbulda yer alan tarihi restoranların özellikleri sıralanmış ve anlatılmıştır.

1-Darüzziyafe Restoran, Sultanahmet / İstanbul

Mimar Sinan'ın Kanuni Sultan Süleyman zamanında inşa ettiği, Süleymaniye Külliyesinin bir parçası olan bina, 1550 yıllarında yapımına başlanmış olup 1992 yılından itibaren restoran olarak hizmetine devam etmektedir. Yemeklere Türk tasavvuf müziği ve fasıl eşlik etmektedir (http://www.mekanist.net/galeriler/istanbulun-tarih-kokan-mekanlari/14).

Türk Mutfak kültürünü araştırma, geliştirme ve yaşatma vakfının üyesi olan Dârüzziyafe restoranında, Osmanlı saray mutfağının yemekler geleneksel tarza hazırlanıp çağdaş bir anlayışla sunulmaktadır. Dârüzziyafe klasiği olan Süleymaniye Çorbası, Yufkalı

Dârüzziyafe Köftesi ve Fukâra Keşkülü; kuşburnu, kızılcık ve nar şerbetleri mönünün en çok rağbet gören tatları arasındadır.

(http://www.daruzziyafe.com.tr)

2-Kız Kulesi, Üsküdar / İstanbul

Kule'de çoğu kez restorasyon çalışmaları yapılmakta olup 2500 yılllık bir tarihe sahiptir. Toplantı, düğün yemeklerine ev sahipliği yapan kule,Turizm Bakanlığı tarafından işletmesinin 49 yıllığına bir holdinge kiralanmasının ardından, kule'nin yeniden restorasyon süreci başlamıştır. (1995)

http://www.tarihiistanbul.com/kiz-kulesi-efsanesi-ve-tarihi

Rum araştırmacı Evripidis'e göre;Kızkulesi'nin üzerinde yer aldığı kayalık ilk kez M.Ö. 410'da anlatılır (http://www.kizkulesi.com.tr)

3-Hürrem Sultan Cafe & Restaurant, Sultanahmet / İstanbul

Türk ve Osmanlı mutfaklarının örneklerinin sunulduğu mekan 18.yy ortalarında inşa edilmiştir. Mimar Sinan'ın eseri olan Hürrem Sultan hamamı Türk mutfağı ve hamam konseptini birleştirerek hizmet vermektedir.Klasik A la Carte Türk Mutfağı Restoranı ve Modern Cafe bölümü olarak iki bölümden oluşmaktadır (http://www.turkiyeturizm.com)

http://www.ayasofyahamami.com/restaurant

4-Bab-ı Hayat, Eminönü / İstanbul

1660 yılında Turhan Sultan tarafından yaptırılan günümüzde 160 kişiye restoran hizmeti veren Mısır çarşısının içinde yer alan eskiden depo olarak kullanılan Bab-ı hayat'taOsmanlı mutfağınınlezzetlerini mönülerinde görmek mümkündür. Altın Yol, Ocaklı Sofa, Çifte Kasırlar ve Kubbe Altı gibi farklı bölümlerinde bezeme sanatlarının "Rumi" ve "Çintemani " örneklerinin dikkat çektiği mekan altın yol, ocaklı sofa, çifte kasırlar, kubbe altı olarak 4 bölümden oluşmaktadır.Bab-ı Hayat'ın giriş kısmında yer alan bölümün adı olan Altın YolTopkapı Sarayı'nda padişahın seferden dönerken cariyelerine altın para attığı yola verilen addır.Ocaklı Sofa; içinde bulunan ocaklardan bu sofanın o dönemlerde mutfak olarak kullanıldığı sanılmaktadır. Topkapı Sarayı'ndada benzer bölümler göze çarpmaktadır. Çifte Kasırlar, aynı anda 26 kişinin bir arada oturabileceği Çintemani bezeme motiflerinin en güzel örneklerinin görülebileceği ve özel bir odadır. Tavandaki el işlemeleri motifi Sultan 4. Mehmet'in türbesinden esinlenerek inşa edilen Kubbe Altı dönemin en önemli toplantılarının yapıldığı mekandır(http://www.babihayat.com)Önceleri Yeni Camii'nin külliyesi olarak

yapıldığı ve seyislerin konaklamak için han olarak kullanıldığı mekan olarak varsayılsada tadilatlardan sonra butik restorana dönüşmüştür (https://www.timeout.com/istanbul).Mısır çarşısı Namı diğer Valide Sultan çarşısı Mısır'dan gelen malların satışına olanak sağladığı için daha sonra Mısır Çarşısı adını almıştır (http://www.babihayat.com).

http://www.babihayat.com

5-Feriye Restaurant, Ortaköy / İstanbul

Eskiden Feriye Karakolu olarakadlandırılan mekân 19.yüzyılın ikinci yarısında padişahların Topkapı'dan Boğaziçine taşınmaları sonucu tarihteki yerini almıştır. 1995'te restorasyon çalışmalarından sonra bugünkü Feriye Lokantası olarak hizmete açılmıştır.

http://www.feriye.com/history.php

Feriye Lokantası, ülkemizde yeni yeni başlayan Saray mutfağına doğru yönelişle birlikte araştırmaların da yapıldığı, geleneksel yemeklerin sunulduğu mekandır (http://www.feriye.com)

6-Cumhuriyet Meyhanesi, Beyoğlu / İstanbul

Kuruluş tarihi kesin olarak bilinmeyen Cumhuriyet Meyhanesi "Cumhuriyet" ismini aldığı için, kuruluşu çok daha eskilere daynamasına rağmen resmi kuruluş tarihi 1923 kabul edilmiştir.İlk Rumlar tarafından işletilen mekân halen ilk kurulduğu yerde faaliyete devam etmektedir (http://www.tarihicumhuriyetmeyhanesi.com.tr). Üç katlı olan bu mekanda hergün 100 çeşit meze çıkmaktadır. Dr. Erkara'nın 100 tarihi lokanta adlı kitabının içinde de yer alan tarihi Cumhuriyet mayhanesini özel ve eşsiz kılan bir başka sebep te üst katta Atatürk'ün 5 nolu özel masasının bulunmasıdır (Erkara 2010).

http://gidilecekmekanlar.blogspot.com.tr/2012/09/cumhuriyet-meyhanesi.html

7-Esma Sultan Yalısı, Ortaköy / İstanbul

Adını 1. Abdülhamit'in Esma isimli kızından alan yalı 1920 yılında inşa edilip yaklaşık 55 sene kadar depo olarak kullanılsa da 1990 yılından itibaren ise birçok organizasyonda yerini almıştır.Sultan Abdülaziz'in kızı Esma SultanÇerkez Mehmet Paşa'yla 16 yaşındayken evlendirilip yalı Esma Sultan'a düğün hediyesi olarak sunulmuştur.

Esma Sultan'ın ölümü üzerine II. Abdülhamit yalıyı kızı Cemile Sultan'a, Cemile Sultan öldükten sonra kızı Fatma Hanım Sultan'a verilmiştir. Daha sonra Osmanlı saray hanedanının mülkiyetinden çıkan yalı; sırasıyla Rum okulu(1918), tütün deposu(1922) gibi farklı amaçlarla kullanılıp, 1950'lerde ise birkaç defa el değiştirip marangozhane ve yeniden depo olarak kullanılmıştır. Mekan günümüzde bir çok düğün organizasyonuna ev sahipliği yapmaktadır (http://esmasultan.themarmarahotels.com).

http://esmasultan.themarmarahotels.com

8-Pierre Loti Tepesi, Eyüp / İstanbul

Aynı anda 1400 kişiye hizmet sunan tarihi mekanda;
Tarihi Kahve,
Aziyade Restaurant,
Yeşil Cafe, Nargilevi bölümleri ve ayrıca 7 ayrı konaktan oluşan 67 oda ve 115 yataklı Turquhouse Hotel bulunmaktadır.
Pierre Loti'nin etrafında birçok tarihî yapı bulunmaktadır. İki kitabeli ahşap Kaşgari Tekkesi, Çolak Hasan Tekkesi ve Tekke'nin sırasındaki Sıbyan Mektebi, saray atçıbaşı mezarlığı, kalfa çeşmesi, meşhur dilek kuyusu da bunlardan biridir. Bizans döneminde inşa edildiği düşünülen Osmanlı döneminde de kullanılan "sarnıç", tarihi önem taşımaktadır.Türkiye'yi ikinci vatan olarak gören asıl adı Julien Viaud olan Pierre Loti'nin o dönemde, "Rabia Kadın Kahvesi" olarak bilinen bu kahveye sık sık gelerek Haliç'e karşı "Aziyade" adlı romanını yazdığı rivayetler arasındadır (http://www.pierrelotitepesi.com).

http://www.pierrelotitepesi.com

1777 yılında kurulmuş olup ve günümüze kadar kalabilen mekânların arasında gelmektedir.

9-Sarı Köşk, Emirgan / İstanbul

17. yüzyılda IV. Murad tarafından İranlı Emir Güne Han'a armağan edilen Feridun Bahçeleri olarak anılan bölgeye daha sonra Emirgân Korusu denilmiştir. Mekan 1940 yılında döneminde kamusal alanhaline dönüştürülmüştür(https://osmangur.wordpress.com/tag/sari-kosk).

http://www.beltur.istanbul

Beltur tarafından restorana dönüştürülen birçok köşk bulunmaktadır.

Hıdiv Kasrı Beykoz 1907

Sarı Köşk Yıldız Parkı 1871

Beyaz Köşk Sarıyer

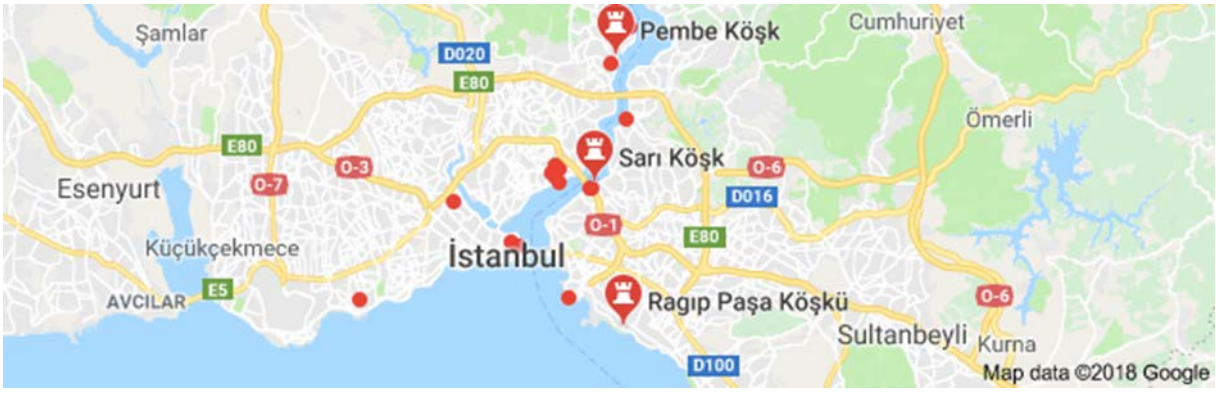
Pembe Köşk Sarıyer

Çadır Köşk 1871

Küçük Çamlıca Köşkü (Çamlıca Köşkleri)

Su Köşkü Küçük Çamlıca Korusu

Beltur A.Ş. çürümeye yüz tutmuş ve tarihi özelliğini kaybetmek üzere olan bu tarihi köşk ve kasırları restore ederek yiyecek-içecek işletmesi olarak faaliyete geçirmektedir (Bucak ve Aracı 2013).Padişahların yaşam tarzı ve av merakı çok fazla olduğundan birçok bahçe ve koruluklarda 50' ye yakın köşk yaptırılmıştır. Varlıklı aileler bu tür kargir, kasır ve köşklere ilgi gösterdikleri görülmektedir. Osmanlılarda "Köşk ve Konak" isimleri varlıklı ailelerin evleri için kullanıldığı gözlenirken, "Kasır" yalnızca padişahlar için yapılan mekanlar için kullanıldığı görülmektedir.

Malta Köşkü: Yıldız Parkı içinde bulunan köşk 1871 yılında "Sedir Köşkü" olarak inşa Sultan Abdülaziz döneminde Malta'dan getirilen taşlarla yaptırılan köşk av köşkü olduğuna dikkat çekmek amacıyla tavanlar av hayvanları, sebze meyve ve çiçek figürleri dikkat çekmektedir (http://www.beltur.istanbul).

10-Pandeli restaurant:

Rum kökenli bir Türk olan Pandeli'nin bulaşıkçılıkta başladığı kariyerine restoran işi ile oldukça iyi bir seviyeye getirmiş olup tarihçesi 1901'lere dayanmaktadır. Başta Audrey Hepburn olmak üzere Pandeli'de yemek yemiş bir çok yerli ve yabancı ünlü kişilerin resimleri

İspanya kralı Don Juan Carlos`un eşi Kraliçe Sofia, Ali Han, Kraliçe Süreyya, Yul Branner, Roman Polansky, Audrey Hepburn, Celal Bayar, Dr.Fahrettin Kerim Gökay gibi bir çok ünlününde Pandeliyi ziyaret etmesi onu zamanında en iyi restoran seçilme unvanına layık görülmüştür.6-7 Eylül olaylarında restoranı yıkılınca bu işi bırakmaya karar veren Pandeli ,Vali 'nin emriyle Mısır çarşısındaki başka bir yerin kendisine verilmesiyle tekrar işine devam etmiş olup(www.pandeli.com.tr). (Erkara, O. 2010), bu lokantanın ünü zamanla tüm İstanbul'a yayılmıştır (Bozis, Ş. 2000).

11-Sarnıç restaurant:İstanbul'un kalbinde tarihi sarnıç 1600 yıllıktır. İstanbul'un en büyük kapalı sarnıçlarındandır. Yapım tekniği ve bezemeleri göz önüne alınarak en erken M.S. 4.yüzyılın sonuna Theodosius I dönemine (378-395) tarihine dayanmaktadır. (http://www.sultansarnic.com/tr/sultan-sarnic-hakkimizda.html). Birinci derece tarihi eser restorosyonu normlarına uygun olarak 7 yıl boyunca yapılan çalışmalar sonucunda kongre seminer, konferans gibi toplantılar ve özel organizasyonlara ev sahipliği yapmak üzere Türkiye Turizmi'ne ve Dünya Kültür Hayatı'na kazandırılmıştır.Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu içi toprakla dolan bu sarnıcı onarmış ve bir "Roma Tavernası" haline dönüştürmüştür (http://www.sarnicrestaurant.com/tarihce.jsp).

12-Yalı Konak: Tarihi dokusuna dokunulmamış anıtlar kurulundan koruma altında 2. derecede koruma altında olan yapıdır.

13-Lale İşkembecisi: 1960 yıllarında Beyoğlu'nda açılan kelle, paça ve çorbalarıyla ünlü restoranlar arasındadır.

14-Kanaat: İstanbul'da esnaf lokantası geleneğini sürdüren Kanaat lokantası 1933 yılından hizmet vermektedir.

15-Filibe köftecisi:1897 yılında Mehmet Saltuk tarafından kurulan Balkan savaşından sonra garsonu Mehmet Tatar tarafından işletilen dükkan Sirkeci'de bulunmaktadır.

16-Develi: 1912'de Gaziantep'te başlayan açılan restoran 1966 yılından beri İstanbul'da devam etmektedir.

17-Çiya Sofrası: 1987'de açılan lokanta gün dünya çapında tanınan bir araştırma mutfağıdır.

18-Beyti: Beyti Güler'in sahibi olduğu Beyti İstanbul' da 1945 yılından berihizmet vermektedir.http://www.radikal.com.tr/hayat/istanbulda_en_iyi_50_restoran-1166506http://www.istanbul.net.tr/Yeme-icme/restoran/pandeli-lokantasi/3588/3

19-Hacı Abdullah 1888- Beyoğlu

Sultan 2. Abdülhamit tarafından kurulma emri ve işletme ruhsatı verilmiş olan Türkiye'nin ilk resmi tescilli lokantası Hacı Abdullah 1888 yılında kurulmuştur.

20- Konyalı Restoran 1897- Sirkeci

Konyalı restoranın mönüsündeki bir çok yemeğin 1940'lı yıllarda kullanılan mönülerin aynısı olduğu görülmekte olup basın kuruluşları tarafından lüks restoran sınıflandırmasında Osmanlı mutfağını yansıtan en iyi Türk restoranı olarak ödül almıştır.Eskiden daktilo ve teksir makinesi ile yazılan mönü bugün de aynı geleneği sürdürdüğü gözlenmektedir.

Ayrıca Yanyalı Fehmi lokantası (1919), Şerbethane (1609) en eski tatlıcılardandır.

Tablo :1 İstanbuldaki tarihi restoranlar (Erkara, O. 2010)

Restoranın adı	Kuruluş yılı	Yeri
Kız Kulesi	2500 yıllık tarihe sahiptir	Üsküdar
Sarnıç Restoran	1600 yıllık (378-395)	
Darüzziyafe	1550Restoran olarak Faaliyete geçmesi: 1992	Süleymaniye Külliyesi
Bab-ı Hayat	1660	Eminönü
Hürrem Sultan Restoran	1556	Sultanahmet
Sarı Köşk	1871 Restoran olarak Faaliyete geçmesi: 1940	Yıldız Parkı
Çadır Köşk	1871	Yıldız Parkı
Beyaz Köşk	17.yy	Yıldız Parkı
Pembe Köşk	17.yy	Yıldız Parkı
Küçük Çamlıca Köşkü	17.yy	Yıldız Parkı
Su Köşkü	17.yy	Yıldız Parkı
Malta Köşkü	1871	Yıldız Parkı
Hacı Abdullah	1888	Beyoğlu
Konyalı Restoran	1897	Sirkeci
Filibe Köftecisi	1897	Sirkeci
Malta Köşkü	1871	Yıldız Parkı
Pandeli Restoran	1901	Eminönü
Hidiv Kasrı	1907	Hidiv Kasrı
Develi Restoran	1912	
Esma Sultan Yalıs	1920 Restoran olarak Faaliyete geçmesi: 1990	Ortaköy
Tarihi Ali Baba Balık Lokantası	1920	Sarıyer
Tarihi Sultanahmet Köftecisi	1920	Sultanahmet
Hacıbaba Restoran	1921	Beyoğlu
İstanbul Köftecisi	1923	Bahçelievler
Tarihi Cumhuriyet	1923	Beyoğlu

meyhanesi		
Tarihi Karaköy Balıkçısı	1923	Karaköy
Hüsrev Lokantası	1928	Esentepe
Kanaat Lokantası	1933	Üsküdar
Rejans Restoran	1932	Beyoğlu
Kanaat Lokantası	1933	Üsküdar
Karışma Sen	1938	Cankurtaran
Kurucu Ali Baba Kanaat Lokantası	1939	Süleymaniye
Beyti	1945	Florya
Bankalar Lokantası	1947	Karaköy
Hacıbey	1950	Teşvikiye
Hünkar	1950	BağdatCaddesi
Selvi Restoran	1950	Taksim
Liman Lokantası	1951	Karaköy
Havuzlu Restoran	1959	KapalıÇarşı
Tarihi Subaşı Lokantası	1959	Eminönü
Lale İşkembecisi	1960	Beyoğlu

SONUÇ

Gastronomi, turizmin oldukça önemli bir parçası olup o bölgeye özgü güçlü bir kimlik bilincide yaratmaktadır. Sürekli değişen ve gelişen turist taleplerine bağlı olarak Türkiye ürün çeşitliliği açısından sadece deniz, güneş, kum üçlüsünün dışında sunabileceği çok sayıda alternatif turizm olanaklarına sahip olduğundan oldukça elverişli ve avantajlı bir konumdadır. Oldukça köklü bir geçmişe ve zenginliğe sahip olduğumuz gastronomi kültürümüz ve değerlerimiz bunların başında gelmektedir. Maalesef ki günümüzde Türk mutfağına ait lezzetlerin çoğunu yabancı turistlerin bilmediği, duymadığı ve tatmadığı görülmektedir (Şahin, G. G., ve Ünver, G. 2015).

Restoranlar, yiyecek hizmetleri endüstrisinin olduğu kadar turizm destinasyonlarının da önemli bir bileşenidir (Özdemir 2010) (Yılmaz , G. ve Özdemir B. 2017). Ancak restoranlar ve özellikle tarihi restoranlarla ilgili envanter eksiği karşımıza çıkmaktadır. Restoranlar gastronomik kimliğin oluşmasında ve marka değerinin öne çıkmasında önemli bir rol oynayabilir. Gerek Saray mutfağı gerekse Anadolu mutfağını mönülerinde görebileceğimiz tarihi restoranlar hem mimari dokusu hemde mönüleri ile yabancı turistlere farklı bir destinasyon deneyimi sunacaktır. Bu konuda restoranların web siteleri düzenlenmeli ve başta ingilizce dili olmak üzere farklı dillere restoranın tarihini anlatan bilgilendirici

yazılar yazılmalıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı gastronomi turizmini ayrı bir biçimde ele almalı, yörelerin gastronomik kimlik oluşturmasında tanıtım çabalarına destek vermelidir.

Ayrıca Üniversitelerin Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümlerindede Gastronomi tarihi derslerin artırılmasında kimliğimize ve kültürümüze sahip çıkmak açısından oldukça fayda vardır. Tanıtımlarda, gastronomik kimlik ön plana çıkarılarak Osmanlı'ya başkentlik yapmış olan İstanbul'un lezzetlerinin sunumununda yer aldığı mönü çeşitleri ön plana çıkarılabilir. İstanbul'u ziyaret eden turistin kafasında Türk mutfağının sadece Doğu illerinin lezzetleriyle sadece kebaplar, baklavalar ile ortaya çıkan bir mutfak olduğu izlenimi oluşturmak yerine, İstanbul mutfağından derlenen lezzetlerle mutfağımızın çeşitliliği sunulabilir. (Dilsiz, 2010).

Ülkemize önemli bir rekabet üstünlüğü sağlayabilecek en önemli konulardan biri de mutfak konusudur. Gastronomi seyahatlarinin son yıllara hızla artmasının yanında, ülkemize yapılan ziyaretlerde Türk mutfak kültürünü tanıtmak ta sıralamalar arasına girmektedir. Bu bağlamda Turizm Bakanlığının konuyla ilişkili olarak yayınlar yapılmasını teşvik etmesi gastronomi temalı fuar, festival, kongre ve konferanslara katılınması önerilebilir (Albayrak, A. 2013). Ayrıca Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (Tursab) ile anlaşmalar yapılarak gastronomi ve gurme seyahatlari arttırılmalı, lezzet rotaları oluşturulmalı, bu seyahatlerin içine gurme lezzet durakları olarak Türk mutfak kültürünü yansıtan tarihi restoranlar eklenmeli, oteller ve havayolu şirketleri ile tanıtımı artırıcı faaliyetler ortaklaşa yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akdağ, G., Sormaz, Ü., Özata, E. Güneş, E. Yılmaz, M., Seçim, Y. 2015. İstanbulda Faaliyet Gösteren Turizm İşletme Belgeli Restoranların Mutfak Uygulamaları. 16. Ulusal Turizm Kongresi. s:1337-1347.Gökçeada-Çanakkale.

Akın, A. ve Akın, A. 2013 Gaziantep'te Bulunan Turizm İşletme Belgeli Yiyecek İçecek İşletmelerinde Uygulanan Fiyatlama Yöntemlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. Gaziantep University Journal of Social Sciences (http://jss.gantep.edu.tr) 12(1):146-163 ISSN: 1303-0094.

Aksoy, M ve Üner, H.E. 2016. Rafine Mutfağın Doğuşu ve Rafine Mutfağı Şekillendiren Yenilikçi Mutfak Akımlarının Yiyecek İçecek İşletmelerine Etkileri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Vol/Cilt: 3, No/Sayı: 6, S:1-17.

Aksoy,M. İflazoğlu,N. ve Canbolat, C. 2016 Journal of Recreation and Tourism Research Avrupa Aşçılık Tarihi :Antik Yunan'dan Sanayi Devrimine. 3 (1), 54-62.

Albayrak,A. 2013. Farklı milletlerden turistlerin Türk mutfağına ilişkin görüşlerinin saptanması üzerine bir çalışma. Journal of Yaşar University. 30(8) 5049-5063.

Biçici, F. 2008. Yiyecek İçecek İşletmelerinde Yabancı Turistlerin Psikolojik Fiyatlandırma Uygulamalarıyla İlgili Algılamaları: Britanyalı Turistler Üzerinde Bir Çalışma, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Aydın.

Bozis,Ş.2000,İstanbul Lezzeti İstanbullu Rumların Mutfak Kültürü: Ünlü İstanbul Lokantaları, Tarih Vakfı Yayınları, 2. bs.,Ekim,2000, s. 64-65-66.

Bucak, T. ve Aracı, E. Ü. 2013. Türkiye'de Gastronomi Turizmi Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute Volume: 16 - Number: 30,

Çevik, S. ve M. Yıldırım Saçılık (2011). "Destinasyonun Rekabet Avantajı Elde Etmesinde Gastronomi Turizminin Rolü: Erdek Örneği", 12. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 12 Şubat Düzce 503-515.

Dilsiz, 2010. Türkiye'de gastronomi ve turizm (İstanbul örneği) . Basılmamış Yükseklisans tezi. 193 s. İstanbul Üniversitesi. İstanbul

Doğan, S. Şanlıer, N. Tuncer, M. 2010. Yiyecek İçecekİşletmelerinin Satış Çabalarında Etik:Kastomonu İli Örneği. Cilt:18 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi 241-256

Erkara, O. 2010. 100 Tarihi Lokanta. 225s. Cinius - Çağdaş Türk Yazarları Dizisi. İstanbul.

Güler, S. (2010). Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(S 1), 24-30.

Hall,C.M.,Sharples, L. 2003. The consumption of experiences or the experience of consumption? An introduction to the tourism of taste. In C.M. Hall, L. Sharples, R. Mitchell, N. Macionis, B. Cambourne (Eds.), Food tourism around the World (1- 24). Oxford: Butterworth-Heinemann, Elsevier.

Karamustafa, K., Birdir, K., Kılıçhan, R. 2016. Gastronomik Akimlar Çerçevesinde Gida Tüketim Ölçegi. Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi. Journal of Consumer and Consumption Research, 8(2), 29.

Kılınç, O. 2014. Temalı restoranlar ve barlar. Osman N. Özdoğan (Ed.), Ankara: Detay Yayıncılık.

Kılıçhan, R. ve Ülker, M. 2015. Fast Food Restoranlarının Hizmet Kalitesinin Dineserv Modeli ile Ölçülmesi. 16. Ulusal Turizm Kongresi. s:885-904.Gökçeada-Çanakkale.

Koçak, Nilüfer 2007. Yiyecek İçecek İşletmelerinde Gıda ve Personel Hijyeni (1.Basım), Ankara: Detay Yayıncılık.

Maviş, F. 2005.Mönü Planlama Tekniği. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özer, Ç., Akbulut, M. B. ve Çevik A. Temalı Restoranlar, Uluslararası Örnekler ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. Erişim adresi: https://www.academia.edu/16495837/ Erişim Tarihi:14.08.2018

Rebecca, S. 2007. Restoranın İcadı. Dost Kitabevi.336 s.

Sarıışık, M. ve Hatipoğlu, A. 2009. Türkiye'de Yiyecek İçecek Sektörünün Gelişimi. Editörler, Çavuş vd. Türk Turizm Tarihi, Yapısal ve Sektörel Gelişim, Detay Yayıncılık, Ankara

Talas, M. 2005. Tarihi süreçte Türk beslenme kültürü ve Mehmet Eröz'e göre Türk yemekleri. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, *1*(18), 273-283.

Zencir, E. 2010. Geçmişten Günümüze Restoranlar. Türkiye'de Restorancılığın Gelişimi.V. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi: s. 120-130, Nevşehir

Teyin, G. Aslan, N. Sormaz, Ü. Pekerşen, Y. Nizamlıoğlu, F.H. 2017. Turizm Sektöründe Etnik Restoranlar: İstanbul Örneği.Journal of Tourism and Gastronomy Studies. S.77-87.

İnternet Siteleri:

http://www.daruzziyafe.com.tr

http://www.tarihiistanbul.com/kiz-kulesi-efsanesi-ve-tarihi

http://www.turkiyeturizm.com

(http://www.kizkulesi.com.tr

http://www.ayasofyahamami.com/restaurant

http://www.timeoutistanbul.com

http://www.babihayat.com

(http://www.tarihicumhuriyetmeyhanesi.com.tr

(http://www.feriye.com

http://esmasultan.themarmarahotels.com

http://www.pierrelotitepesi.com

www.pandeli.com.tr

(http://www.sultansarnic.com/tr/sultan-sarnic-hakkimizda.html

http://www.radikal.com.tr/hayat/istanbulda_en_iyi_50_restoran-1166506

http://www.istanbul.net.tr/Yeme-icme/restoran/pandeli-lokantasi/3588/3

http://www.gezilebilecekyerler.com/istanbulda-gezilecek-yerler

http://www.beltur.istanbul

CHAPTER 12:

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN SAVUNMASIZLARI: KIRSAL KADINLAR

Dr. Funda KADİM[1]

[1]GTHB, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara/TURKEY, E-posta:fundakadim@gmail.com

1. GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet ilişkileri ve rolleri ile iklim değişikliği arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. İklim değişikliği küresel bir sorun olmakla birlikte etkileri bölgelere, yaşa, ekonomik koşullara ve cinsiyete bağlı olarak önemli farklılıklar göstermektedir. Cinsiyete dayalı toplumsal iş bölümü, ekonomik ve doğal kaynaklara erişimdeki farklılıklar, toplumsal algı ve normlar da kadın ve erkeklerin iklim değişikliğinden etkilenme düzeylerini farklılaştırmaktadır. Kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyet rolleri itibariyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı biçimlerde etkilenmektedir. Cinsiyet farklılıkları dikkate alındığında, kadınların ve erkeklerin homojen gruplar olmadığı, yaş, eğitim, gelir düzeyi ve etnik köken itibariyle farklı insanlardan oluştuğu görülmektedir. Yoksullar iklim değişikliği risklerine karşı daha hassastır. Dünya yoksullarının büyük bir kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadınlar iklim değişikliği karşısında daha savunmasızdır. Kadınlar ve erkekler üstlendikleri toplumsal roller itibariyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı şekillerde ve ölçülerde etkilenmektedir. İklim değişikliği sağlık açısından da kadınları daha fazla etkilemektedir. Kadınlar ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından doğal afetlerden ve iklim değişikliğinin etkilerinden etkilenmeleri farklı olmaktadır. Kadınların iklim politikalarındaki karar mekanizmalarına katılımı da son derece kısıtlıdır. Kadınlar ve erkekler, iklim değişikliği algıları ve bu olguyla başa çıkış biçimleri açısından da farklılık göstermektedir. Kadınların ve erkeklerin özellikle de karbondioksit emisyonları konusunda olmak üzere iklim değişikliğine katkıları da farklılık göstermektedir. Bu çalışmada; öncelikle iklim değişikliğinden toplumsal cinsiyet rolleri ile kadınların nasıl etkilendiklerine dair bilgiler verildikten sonra, sorunun çözümüne yönelik geliştirilebilecek politikalar ve uygulamalar değerlendirilecektir.

20.yüzyılın ikinci yarısından beri, iklim değişimi, çevre konuları içerisindeki en önemli mesele olarak kabul edilmektedir. İklim değişimi, genel olarak, bir zaman kesiti içinde hava şartlarındaki istatistiksel dağılımdaki değişim olarak tanımlanmaktadır. Özellikle çevre politikaları bağlamında, iklim değişimi, günümüzde, küresel ısınmaya işaret eder. Küresel ısınma, dünyanın yüzey havası ve okyanuslardaki ortalama sıcaklığındaki artıştır. Kadınların iklim değişikliğinden olumsuz etkilenmeleri "doğaları gereği zayıf" olmalarından daha çok, toplum tarafından kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır [9]. Kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyet rolleri itibariyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı biçimlerde etkilenirler. Kadınlar, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı daha hassastır [13]. Çünkü kadınlar, doğal kaynaklara daha bağımlıdırlar. Ülkemizde olduğu gibi tüm dünya da doğal kaynakların birincil kullanıcıları ve yöneticileridir. Dolayısıyla bu kaynaklar üzerindeki iklim değişikliği kaynaklı tehditlerden doğrudan etkilenmektedirler. Yoksullar iklim değişikliği risklerine karşı daha hassastır. Dünya yoksullarının büyük bir kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadınlar iklim değişikliği karşısında daha savunmasızdır.

2. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

İklim değişikliğinin ana nedeni fosil yakıtlarının yakılmasından ve atmosfere yoğun CO_2 salınımından oluşan sera etkisidir. Güneş'ten gelen ışınların bir bölümü ozon tabakası ve atmosferdeki gazlar tarafından soğurulur. Bir kısmı litosferden, bir kısmı ise bulutlardan geriye yansır. Yeryüzüne ulaşan ışınlar geriye dönerken atmosferdeki su buharı ve diğer gazlar tarafından tutularak dünyayı ısıtmakta olduğundan yüzey ve troposfer, olması gerekenden daha sıcak olur. Bu olay, Güneş ışınlarıyla ısınan ama içindeki ısıyı dışarıya bırakmayan seraları andırır. Bu sera etkisini oluşturan gazlara da sera gazları adı

verilmektedir. Bu sera gazları, sera etkisini destekleyen, atmosferde bulunan en çok ısı tutma özelliğine sahip olan bileşiklerdir. Atmosferdeki ana sera gazları; metan, su buharı, azot oksit, ozon ve karbon dioksit olarak sayılabilir. Bu niteliğiyle bakıldığında iklim değişimi, dünya tek bir iklim sistemine sahip olduğu için, tüm devletleri etkileyen ve tüm dünyayı ilgilendiren bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

İklim değişikliği küresel bir sorun olmakla birlikte, IPCC Raporu (2001)'nda da belirtildiği gibi etkileri bölgelere, kuşaklara, yaşa, ekonomik koşullara ve cinsiyete bağlı olarak önemli farklılıklar göstermektedir. Cinsiyet farklılıkları dikkate alındığında kadınların ve erkeklerin homojen gruplar olmadığı, yaş, eğitim, gelir düzeyi ve etnik köken itibariyle farklı insanlardan oluştuğu dikkate alınmaktadır. Bu sosyal kategoriler de iklim değişikliği konusuna farklı yaklaşımları, farklı etki ve katkıları beraberinde getirmektedir ve insanların iklim değişikliğinden ne şekilde etkilendiğini, iklim değişikliğine uyum sağlamak için hangi olanaklara sahip olduklarını belirlemektedir. Özellikle çocuklar, yaşlılar ve kadınlar iklim değişikliğinden en çok etkilenen gruplar olarak dikkat çekmektedir [9].

3. TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal Cinsiyet (Gender) kavramı, toplumsal ve kültürel olarak belirlenmiş cinsiyeti, biyolojik cinsiyetten (sex) ayırmak üzere kullanılan bir kavramdır. Başka bir ifade ile biyolojik yapı içerisinde değil, toplumsal, politik ve ekonomik doku çerçevesinde belirlenen kadın ve erkek arasındaki ilişkiler ve roller istemini işaret etmektedir. Toplum tarafından inşa edilir, öğrenilir dinamiktir ve zaman içinde değişebilir [1].

Her kültürde, her toplumda kadınlar ve erkekler için tanımlanmış farklı roller vardır. Bu ayrım, kadın ve erkeklerin kendilerini "erkek" ya da "kadın" yapan özelliklerini önemli bir kısmının toplumsal olarak belirlendiğini ve ilişkilerde buna uygun değerler atfedildiğini, dolayısıyla bu algının değişebileceğini vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar ülkeden ülkeye, hatta aynı ülkede bölgeden bölgeye, köyden köye, geleneklere, çevre koşullarına, sosyal ve ekonomik durumlara bağlı olarak değişebilmektedir. Bu değişikliklerin evrensel özelliği kadınların aleyhine kurgulanmış asimetrik ilişki niteliği taşımasıdır [8].

4. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet ilişkileri ve rolleri ile iklim değişikliği arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyet rolleri itibariyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı biçimlerde etkilenmektedir. Cinsiyete dayalı toplumsal işbölümü, ekonomik ve doğal kaynaklara erişimdeki farklılıklar, toplumsal algı ve normlar kadın ve erkeklerin iklim değişikliğinden etkilenme düzeylerini farklılaştırmaktadır [10].

İklim değişikliğinin etkilerine maruz kalmak bakımından toplumsal kırılganlık, toplumsal eşitsizliklere göre farklılaşmaktadır. Toplumsal kırılganlık, yoksulluk, sosyoekonomik statü, etnik köken, yaş, cinsiyet, gelişmiş–az gelişmiş ülke ayırımı, hükümetin kriz yönetme becerisi gibi etmenlere göre biçimlemektedir. Servet ve gelir adaletsizliğinin bir fonksiyonu olan yoksulluk ile sosyo-ekonomik statü, başka bir kavramlaştırmayla sınıfsal farklılığı belirten unsurlardır [7].

İklimin değişmesine bağlı olarak ürün miktarının düşmesi, ürünün tümüyle yitirilmesi, tarım sezonunun kısalması gibi nedenlerle milyonlarca insanın gıdaya erişimi zorlaşmaktadır. Geçimini tarımdan sağlayan yoksul kırsal üreticilerin gelirleri de tehdit altındadır. Fiyat dalgalanmaları, krediye ve tarımsal girdilere erişim güçlükleri üreticilerin artan gıda fiyatlarından pay almasını engellemektedir. Kırsal nüfus, daha çok borçlanmak, çocuklarını okuldan alarak işçileştirmek, geçim kaynağı olan ekonomik varlıklarını satmak, göç etmek gibi yollarla yoksullaşmaktan kurtulma çabasına girmektedir [15].

4.1. Kadınlar ve erkekler üstlendikleri toplumsal roller itibariyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı şekillerde ve ölçülerde etkilenmektedir. Ailenin bakımı ve geçimi ile ilgili sorumlulukların, finans kaynaklarına ulaşımın, aileye geçimi için gerekli kaynaklara ulaşımın kısıtlı olması nedeniyle, doğal kaynaklara bağımlılığın cinsiyetler arasında farklı dağılımı ya da iklim değişikliğinin sonuçlarıyla ilgili bilgi sahibi olabilme imkanları farklılık göstermektedir.

Kadınlar çoğu toplumda toplumsal cinsiyet rolleri gereği ev işlerinden, çocukların ve yaşlıların bakımından, yiyecek ve temiz su temininden sorumludur. Ama çoğu zaman yoksulluk nedeniyle bir taraftan da çalışmak zorundadırlar. Bu durumda iklim değişikliği zaten iki kat, üç kat daha fazla yük taşıyan kadınlar için ek bir yük anlamına gelmektedir.

İklim değişikliğinin bir sonucu olarak doğal kaynakların tükenmesi ve verimliliğinin azalması, bitki toplamak, yemek yapmak ya da pazarda satmak üzere meyve yetiştirmek için harcanması gereken zamanın artmasına neden olmaktadır. Dünyanın çoğu bölgesinde olduğu gibi ülkemizde de kadınlar, büyük ölçüde ev idaresi ve aileden sorumlu olmalarının yanında, pek çok tarımsal faaliyetten de sorumludur. Ancak yine aynı kadınların toprak sahibi olabilmesi ya da toprak üzerindeki denetimleri sınırlıdır. Zaten kullandıkları toprağın verimliliği düşük, uygulanan tarımsal üretim yöntemi tarımsal mekanizasyondan uzak ve emek yoğun bir üretimdir. İklim değişikliğinin toprağın verimliliğini daha da düşürmesi, kadının ailesine yiyecek sağlaması için gerekli zamanı daha da arttırmakta ve böylece bir kısır döngü oluşmaktadır. Genel olarak, kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumlulukları doğal çevreye bağımlılıklarının farklılaşmasına yol açmaktadır [7].

4.2. Kadınlar ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından doğal afetlerden ve iklim değişikliğinin etkilerinden etkilenmeleri farklı olmaktadır. İklim değişikliği ile su taşkınları, kuraklık, kasırgalar ve yoğun yağmurlar gibi doğal afetlerin dünyanın çeşitli bölgelerinde etkilerinde artma gözlenmektedir. Buralarda alınan önlemler açısından (kadınlara ulaşmayan erken uyarı sistemleri, vb.), acil durumlarda (risklerin azaltılması ve farklı ihtiyaçların giderilmesindeki farklı stratejiler, vb.) ve yeniden yapılanma sırasında (göç, vb.) cinsiyetler arasında çok net farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Çoğu kez bu bölgelerden, doğal afetler sonrasında kadınların iş yükünün ikiye, üçe katlandığı, bir taraftan da geçimlerini sağlayacak koşulların giderek kötüleştiği haberleri alınmaktadır[7]. Aşağıdaki örnekler, yapılan çok sayıda araştırma ve hazırlanan rapordan birkaçının sonuçlarını içermektedir:

1991 yılında Bangladeş'teki siklon ve sellerde kadınlarda ölüm oranı erkeklerin ölüm oranlarının beş katı olmuştur. Verilen alarmlar umuma açık yerlerde erkekler arasında kulaktan kulağa yayılırken, ailelerin diğer fertlerinden neredeyse hiç kimse uyarılmamıştı. Kadınlar, yanlarında bir erkek olmadan evden çıkmaları yasak olduğu için, ailenin erkeklerinin gelip kendilerini güvenli bir yere götürmelerini beklerken ölmüşlerdir [3].

Kadınların ve erkeklerin doğal afetlerden farklı etkilendiklerini çok açık bir şekilde gösteren bir başka örnek ise, Orta Amerika'da erkek ölümlerinin daha çok olduğu Mitch Kasırgasıdır. Bunun nedeninin, erkeklerden kahramanlık bekleyen ve onlara risk alma cesareti veren toplumsal cinsiyet rolleri olduğu düşünülebilir. Bu, şu anlama gelmektedir: Kadınlar doğal afetler sırasında ve bu afetlerin yarattığı sonuçlardan mağdur olurken, erkekler, sağ kalmış olabilecekleri ararken ve doğal afetler sonrası enkaz kaldırma çalışmaları sırasında ölmüşlerdir [14].

Yüzme, ağaca tırmanma gibi fiziksel aktivitelerin çoğunlukla erkek çocuklarına öğretilmesi nedeniyle kadınların ve kız çocuklarının doğal afetlerden kaynaklanan ölümlere daha fazla maruz kalmaktadırlar.

Kadın ve erkekler açısından afet sonrası ihtiyaç ve öncelikler de farklılık göstermektedir. Kadınların yeniden yapılanma sürecinde erkeklerinkinden farklı öncelikleri olmaktadır. Erkekler tarım ve ücretli bir geçim kaynağı gibi üretim faaliyetlerine yönelirken, kadınlarda fiziksel ve psikolojik sağlığın yanı sıra ekonomik imkânlar ve çocukların durumunun düzeltilmesine yönelik önlemler ön plana çıkmaktadır [9].

Doğal afetler sonrası olduğu gibi, çatışma ve savaşlar sırasında da kadınlar cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Yani sadece afet mağduru olmakla kalmayıp, erkek mağdurların da kurbanı da olmaktadırlar [16].

4.3. İklim değişikliği sağlık açısından da kadınları daha fazla etkilemektedir. İklim adaletsizliğini besleyen bir başka ek unsur, sağlık sistemiyle ilgilidir. Değişen iklime bağlı olarak gıda üretiminin daralmasının ağırlaştırdığı yetersiz beslenme, sıcak havaların ve yangınların yol açtığı yaralanmalar, hastalıklar ve ölümler, orantısız biçimde yoksul bölgeleri etkisi altına almaktadır. Kuraklıkla birlikte kronikleşen temiz suya erişim sorunları nedeniyle bulaşıcı hastalıklara yakalanmada da benzer bir durum söz konusudur. Tüm bunların sonucu olarak artan sağlık sorunları sağlık sistemine olan talebi artırmakta, buna karşılık sağlıktaki özelleştirme ve ticarileştirme, emekçilerin, güvencesiz işlerde çalışanların ya da herhangi bir sosyal güvenlik sisteminde yer alamayanların sağlık sorunlarını çözümsüz kılmaktadır. İklim değişimine en az katkıda bulunanlar, en çok etkiye maruz kaldıkları gibi, bu etkilerden ne göç edip kurtulma, ne de etkileri hafifletme ya da yol açtığı sağlık sorunlarına çare bulabilme fırsatına sahiptirler. Demek ki, iklim adaletsizliği de toplumsal adaletsizliği besleyen, ağırlaştırın sonuçlar yaratmaktadır [10].

Kadınlar sıcaklıklarda daha az terlediklerinden, daha hızlı metabolizma hızına sahip olduklarından ve vücutlarında -serinlemelerini engelleyen- daha fazla yağ oranına sahip olduklarından erkeklerden daha fazla sıcaklardan etkilenmektedirler. 2003 yılının yazındaki sıcak dalgası kadınların sıcağa karşı erkeklere oranla daha hassas olduklarını ortaya koymuştur. Kadınlarda her yaş grubunda sıcağa bağlı ölüm oranının erkeklerdekinden daha yüksek olduğu gözlenmiştir [5].

Su ve diğer hastalık taşıyıcı faktörlerin neden olduğu hastalıklar dünya sıcaklığının yükselmesi ile daha da artmaktadır. Örneğin hamile kadınların, sıtma mikrobu taşıyan anofel sivrisinekleri için hamile olmayan kadınlara oranla daha çekici oldukları için, bu hastalığa yakalanma riskleri daha yüksek bulunmaktadır. Hamilelik bunun ötesinde vücudun direncini zayıflatarak, kadınları enfeksiyona karşı daha savunmasız hale getirir ve bu enfeksiyonların neden olduğu hastalıklara yakalanma riskini arttırır. Sıtma sonucu oluşan anemi, anne ölümlerinin dörtte birini oluşturduğu ifade edilmektedir [4].

İklim değişikliği ile birlikte gıda güvenliğinin sağlanması da tehlike altına girmektedir. Özellikle Afrika ve Asya'da tarımsal üretimin %80'inden fazlası kadınlar tarafından yapılmaktadır. Kuraklık, tarımsal verimin düşmesi, hayvan ve bitki hastalıklarının artmasının neden olduğu sorunlar nedeni ile dünyada yetersiz beslenme ve açlık probleminin bütün dünyada % 10 arttıracağını göstermektedir [4].

Ev içinde geleneksel pişirme yöntemlerinden oluşan hava kirliliği kaynaklı sağlık sorunları yaşanmaktadır. Bu hava kirliliğinden doğan sorunlar nedeni ile yılda 2,5 milyon kadın ve çocuk ölmektedir. Geleneksel ocaklarda odun kullanılmakta, çıkan duman karbon monoksit, hidrokarbonlar, sağlığı olumsuz etkileyen duman üretmektedir ve bu duman özellikle solunum yolları hastalığı, akciğer hastalıkları ve akciğer kanseri gibi hastalıklara neden olabilmektedir. Ölümlerin üçte ikisinden fazlası, çoğunlukla kadınları ve çocukları etkileyen ev içi hava kirliliği ile ilişkilidir [4].

4.4. Kadınlar ve erkekler, iklim değişikliği algıları ve bu olguyla başa çıkış biçimleri açısından da farklılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyetin, iklim değişikliği algıları ve sorunla başa çıkma yöntemleri üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Kadınlar ve erkekler arasında iklim değişikliğine karşı duyarlılık ve iklimin korunması amacıyla tercih edilen önlemler açısından farklar olduğu belirlenmiştir. Büyük ölçüde gelir düzeyine ve yaşam biçimlerine bağlı olmakla birlikte, özellikle gelişmiş ülkelerde tüketim alışkanlıklarındaki farklılıklar nedeniyle cinslerin iklim değişikliğine katkısı arasında da bazı farklar olduğu belirtilmektedir.

Özellikle sanayileşmiş ülkelerde yapılan araştırmalar, kadınların iklim değişikliği konusunda erkeklere oranla daha net bir bilince sahip olduklarını ve iklim değişikliğini daha tehlikeli bir olgu olarak algıladıklarını ortaya koymaktadır. Bunun açık bir göstergesi, kadınların siyasetçilerden iklimin korunması adına daha etkili çözümler bekliyor olmalarıdır. İklimin korunmasına yönelik önlemlerin değerlendirilmesi hususunda da cinsiyetler arasında anlamlı bir fark mevcuttur. 2007 yılında İngiltere'de gerçekleştirilen "İklim Değişikliğine Kadın Manifestosu"nda kadınlar, iklim değişikliğinin çözülmesi konusunda ciddi adımlar atılması gerekliliğini savunmuşlardır. Manifestoda; hükümet ve endüstriden iklim değişikliği sorununun çözümü konusunda daha ciddi adımlar atmaları, yeşil enerji kullanımının yaygınlaştırılması, doğa dostu ürünlerin desteklenmesi ve fiyatlarının azaltılması, karar alma süreçlerinde kadınların daha etkin olması istenmiştir [13]. İklim değişikliği sorununun çözümüne yönelik olarak erkekler teknik çözümlere güvenirken, kadınlar daha çok yaşam biçiminin değiştirilmesi ve enerji tüketiminin azaltılması için çaba harcamaktadırlar [12]. OECD ülkelerinde harcamaların %80'ine kadınlar karar vermektedir. Kadınlar harcamalar esnasında ekolojik, organik, geri dönüştürülebilir ürünleri öncelikle tercih etmektedir. Bu konuda erkeklerden daha fazla dikkat göstermektedirler. [11].

4.5. Kadınların iklim politikalarındaki karar mekanizmalarına katılımı son derece kısıtlıdır. Toplumsal cinsiyetin belirlediği kadın-erkek farklılıklarından bir kısmı, kadının doğurganlığı gibi biyolojik farklılıklara dayanmaktadır. Kadının anneliği, birçok toplumda, onu evdeki (özel alan) görevlerle sınırlar. Bu durumda oluşturulan iş bölümünde erkekler, evin dışındaki alanlarda (kamusal alan) faaliyet gösterir. Bu işbölümü, erkek egemen toplumun zeminini oluşturur. Kadın evde kalarak yaşamını sürdürürken; erkek, kamusal alanda kendini ifade eder. Kamusal alanda çalışma, üretim ve politika erkek; ev işleri ve aile bakımı kadın işi olarak ayrılır. Çalışma yaşamından siyasete, sivil toplum örgütlenmesinden eğitime kadar kamusal alandaki bu görünüm toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği üretir.

Erkeğin, kaynakların kazanımı rolünün olduğu görüşü karar alma mekanizmalarına etki eder[2]. Yerel karar mekanizmalarına katılmak için daha az zaman, eğitim, bilgi sahibi olabilen kırsal kadın toplumsal cinsiyet rolleri gereği zaten dezavantajlı olan kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizlikler iklim değişikliğinin etkisi ile artan bir kısır döngü yaratmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politika ve programlarına yerleştirilmesi kadınların azaltım ve uyum önlemlerine katılmasını, politikaların uygulanabilirliğini arttıracaktır. Ne var ki, kadınların iklim değişikliği ile ilgili ulusal ve uluslararası karar süreçlerine katılımı kısıtlıdır. Kadınların diğer alanlarda olduğu gibi iklimin korunması ve uyum politikalarıyla ilgili karar mekanizmalarına katılımının kısıtlı olması, müzakerelerde ve ortaya çıkan politika ve stratejilerde toplumsal cinsiyet perspektifinin yeterince yansıtılamamasının en önemli nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır [12]. Kırsal kadınlara karar verme süreçlerinde kadınlara daha fazla nüfuz ve güç verilmedikçe, özellikle az gelişmiş ülkelerde iklim değişikliği kaynaklı krizlerle baş edilemeyecektir. Bunun nedeni kadınların iklim değişikliğinin neden olduğu değişimleri ilk fark eden, hem kendileri, hem de toplum ve topraklarında yaratabileceği sonuçların ilk farkına varanlar olmalarıdır.

4.6. Kadın ve erkekler – yine toplumsal cinsiyet rolleri itibariyle- iklimin korunması ve iklim değişikliğine uyum mekanizmaları ve önlemlerinden farklı etkilenmektedir. Bu mekanizmalar ve önlemler cinsiyetlerin farklı sorumlulukları olduğu göz önünde tutulmadan geliştirildiğinden cinsiyetlerin farklı sorumlulukları ve farklı finansal imkânları nedeniyle düşünülmemiş ve tek taraf için olumsuzluklar yaratan sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

İklim değişikliği ile mücadele de son derece önem taşıyan kaynak ve bilgiye erişim hakkından kadınlar daha yoksundurlar. Yüzme, ağaca tırmanma gibi fiziksel aktivitelerin çoğunlukla erkek çocuklarına öğretilmesi nedeniyle, kadınlar ve kız çocukları doğal afetlerden kaynaklanan ölümlere daha fazla maruz kalmaktadırlar.
Küresel iklim değişikliği sorunu kaynakları ve sonuçları açısından olduğu kadar, uygulanan azaltım ve uyum önlemleri ile bunların etkileri açısından da toplumsal cinsiyetle ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet rolleri dolayısıyla kadınlar ve erkekler arasında iklim değişikliğine katkı ve sonuçlarından etkilenme bakımından belirgin farklar bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar ve eşitsizlikler özellikle etkilerle başa çıkma ve uyum kapasitesi üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir.

4.7. Kadınların ve erkeklerin özellikle de karbondioksit emisyonları konusunda olmak üzere iklim değişikliğine katkıları da farklılık göstermektedir. Yapılan araştırmalar erkeklerin kadınlar ile mukayese edildiğinde daha fazla karbondioksit (CO_2) emisyonu saldığını göstermektedir. Erkeklerin daha fazla et tükettiği, işlenmiş içecekler tükettiği, daha fazla araba kullandıklarını ve böylece daha fazla CO_2 salınımına neden oldukları tespit edilmiştir [6].

Karbondioksit emisyonlarındaki farklılık özellikle de enerji tüketimi konusunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin İsveç'te orta yaştaki erkekler kadınların tükettiğinin iki katına yakın enerji tüketmektedir. Enerji tüketimindeki bu fark; öncelikle kadın erkek arasındaki motorlu araç kullanımındaki farktan, erkeklerin kendilerini arabalarıyla özdeşleştirmelerinden ve yine enformasyon ve iletişim teknolojilerinde olduğu gibi elektronik ürünlerin kullanımındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır [11].

5. SONUÇ

Günümüzde çevre sorunları içerisinde en önemli yere sahip olan iklim değişikliği uluslararası gündeme oturmuştur. Dünyanın doğal ısınma ve soğuma döngüsünün dışında bu yüzyılda, yaşamı olumsuz etkileyen ve insanoğlunun eylemleri sonucu artan bir küresel ısınma dönemi yaşanmaktadır. Bu ısınma döneminin, artan ormansızlaşma ile birlikte dünyaya dolayısıyla da aynı iklim sistemini paylaşan bölge ve devletlere olması beklenen etkileri; su kaynaklarının azalması, çölleşme, seller, kuraklık, deniz seviyesinde artış olarak sayılabilir. İklim değişikliğinden kaynaklanan felaketlerde kadınlar ve erkekler ekonomik, sosyal, psikolojik olarak farklı düzeylerde etkilenmektedirler. Kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyet rolleri itibariyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı biçimlerde etkilenmektedir.

Kadınlar aile üyelerinin bakımı ve ev işlerindeki sorumlulukları, gelir yetersizliği, mali kaynaklara ve kurumsal desteklere erişememe gibi yapısal ve toplumsal nedenlerle iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilenmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadınları iklim değişikliğine bağlı aşırı hava olaylarının yol açtığı risklere karşı erkeklere göre daha kırılgan hale getirmektedir. İklimle bağlantılı olanlar da dâhil olmak üzere, doğal afetlerde ölen kadınların sayısının erkeklerden daha fazla olduğu görülmüştür. İklim değişikliğiyle bağlantılı sağlık risklerinin kadınlar ve erkekler üzerinde farklı etkileri olmaktadır. Kadınlarla erkekler arasında iklim değişikliğinin sonuçları ve alınabilecek önlemler konusundaki eğitim ve bilgilendirme olanaklarına erişim açısından da farklar bulunmaktadır. Kadınlar ve erkekler, yine toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle, iklim değişikliğine karşı alınan önlemlerden ve uyum mekanizmalarından da farklı biçimde etkilenmektedirler.

Buraya kadar elde edilen bulgular ve sürdürülen tartışmalar, toplumsal ve iklimsel adaletsizliğin etkileşim içinde olduğunu göstermiştir. Bu etkileşimden dolayı, toplumsal adaletsizlik giderilmeden iklim değişikliği sorununun çözülmesi beklenemez. Dolayısıyla, iklim değişikliğinin sorununun gerçek çözümü, toplumsal cinsiyet adaletsizliğini üreten koşulların düzeltilmesiyle mümkündür. Öncelikle kırsalda kadın ve toplumsal cinsiyet rollerinin doğru şekilde anlaşılması, kadın ve erkeklerin güçlü ve zayıf yönlerinin göz ününde bulundurulması gerekmektedir. Böylece dezavantaj olan iklim değişikliği konusunun toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun çözümünde fırsat olacağı, eğitim, sağlık, mülkiyet, karar verme, vb. süreçlerde kadınların güçlendirilebileceği değerlendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim değişikliği politika, strateji, plan ve programlarında ana akımlaştırılmasının zorunlu olduğu görülmektedir. Orta ve uzun vadede geliştirilecek politikaların kadın faktörü ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği dikkate alınmadan başarılı olması düşünülemez. Aksi takdirde politikalar cinsler arasındaki eşitsizlikleri pekiştirici sonuçlar doğuracaktır.

KAYNAKÇA

[1.] Anonim, Toplumsal Cinsiyet Eğitimi El Kitabı, Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 1999.

[2.] Acar, C., Karar alma süreçlerinde kadın perspektifinin liderlik teorileri bağlamında değerlendirilmesi, VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 1-3 Aralık 2016, [Online]. Available: http://www.sosyolojikongresi.org/ekitap/2016/ozetler.pdf.

[3.] Bridge, Gender and climate change: mapping the linkages A scoping study on knowledge and gaps, June 2008.

[4.] Duncan, K., Climate change, health, and women. Climate Change and Health Impacts Atlantic Conference 2006. St. John's, Newfoundland and Labrador, March 23-24, 2006.

[5.] Duncan K., Feeling the heat: Women's health in a changing climate, CWHN, Vol.10, No.2, 2008, [Online]. Available: http://www.cwhn.ca/node/39416 .

[6.] England, R., The gender divide reaches climate change, 2011, [Online]. Available: http://www.earthtimes. org/climate/gender-divide-reaches-climate-change/292/.

[7.] FAO, Gender and Food Security: Agriculture, 2007, [Online]. Available: http://www.fao.org/Gender/en/agri-e.htm.

[8.] Fazlıoğlu, A., Kırsal Kalkınma Projelerinde Cinsiyet Dengeli Kalkınma Yaklaşımları, T.C.Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Erzurum, 2003.

[9.] IPCC, Climate change 2001: Mitigation. Part of the contribution of Working Group III to the IPCC Third Assessment Report. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, 2001, [Online]. Available: http://www.ipcc.ch/ipccreports/ tar/wg3/index.htm.

[10.] IPCC, Climate change 2014 Impacts, adaptation and Vulnerability Part A: Global and sectoral aspects, [Online]. Available: http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg2/.

[11.] IUCN, The training manual on gender and climate change, 2009,

[12.] Röhr, U., Gender, climate change and adaptation. Introduction to the gender dimensions, 2007, [Online]. Available: http://www.unep.org/roa/amcen/Projects_Programme/climate _change/PreCop15/Proceedings/Gender-and-climate-change/Roehr_Gender_climate.pdf

[13.] UNDP, Resource guide on gender and climate change, 2009, [Online]. Available: http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/womens-empowerment/ resource-guide-on-gender-and-climate-change.html

[14.] UNDP, Gender, climate change and community-based adaptation, 2010, [Online]. Available: http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/environment-energy/ climate_change/gender/gender-climate-change-and-community-based-adaptation-guidebook-.html

[15.] UNWOMEN, Why is climate change a gender issue?, [Online]. Available: http://www2. unwomen.org/-/media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2014/6/sids%20 brief%201%20why%20is%20climate%20change%20a%20gender%20issue.ashx

[16.] WHO, Gender, Climate change and health, [Online]. Available: http://www.who.int/globalchange/ GenderClimateChangeHealthfinal.pdf.

CHAPTER 13:

AKADEMİK KENDİNİ ENGELLEME VE SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI

Gazanfer ANLI[1]

[1]Dr. Öğr. Üyesi, Bursa TeknikÜniversitesi İTBF PsikolojiBölümü, anligazanfer@gmail.com

Giriş

Başarıyı içselleştirip başarısızlığı dışsallaştıracak fırsatların birey tarafından çoğaltıldığı her performans düzenleme davranış veya seçimi kendini engelleme olarak tanımlanmıştır (Berglas&Jones, 1978, s. 406). Akademik kendini engelleme kavramı da bireylerin akademik olarak uğrayacağı başarısızlık ve yetersizlikleri haklı çıkarmak için başvurduğu yöntemleri içermektedir (Midgley&Urdan, 2001). Urdan ve Midgley (2001) çok sayıda akademik kendini engelleme davranışı belirtmiştir. Akademik olarak çabalamayı bırakma, ihtiyaç duyduğu halde başkalarından yardım talep etmeme, zor bir konu veya dersle yüzyüze geldiğinde pes etme bunlardan bazılarıdır. Martin ve diğerleri (2003) çalışmasında yüksek düzeyde kendini engelleme davranışı olduğu belirlenen birinci sınıf üniversite öğrencileri ile yüzyüze görüşme yapmıştır. Bu öğrencilerin dikkatini dağıtacakları en ufak bir fırsatı değerlendirip bunlarla meşgul olduğu görülmüşken, düşük düzeyde akademik kendini engellemeye sahip olan öğrencilerin dikkatini dağıtacak işlere etkin bir biçimde direndiği tespit edilmiştir. Ayrıca, akademik kendini engellemenin yetersiz çalışma alışkanlıkları, olumsuz başa çıkma stratejileri, zaman yönetiminde ve özdüzenlemeli öğrenmede başarısızlık ve düşük akademik başarı ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Tice &Baumeister, 1997).

Yaşamımızın içinde ciddi bir yer bulan teknolojinin toplumun gelişmesine ve bilgilenmesine katkı sağlamak gibi yararlarına karşın bağımlılık kavramını da beraberinde getirdiği görülmektedir. (Olcay, 2018). Bu dönemde asıl problemin internet ve sosyal medyanın bu yararlı olan sınırları aştığında bireyler üzerinde bazı problemleri ve riskleri beraberinde getirdiği görülmektedir (Kılınç & Gündüz, 2017). Sosyal medya bağımlılığı da bu açıdan bakıldığında gerek alan uzmanları gerek de toplumlar arasında ilgi odağı haline gelmiştir. Sosyal medya bağımlılığının DSM-5'te yer almaması, sosyal medya bağımlılığının meşru bir zihinsel bozukluk olmadığı izlenimini uyandırsa da, aksi yönde ileri sürülen bulgular da artmaktadır (Pantic, 2014). Son yıllarda insanların medya faaliyetleriyle sürekli olarak ilgilendikleri, dolayısıyla genel bağlılık düzeylerinin oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir (Khang, Kim &Kim, 2013). Bağımlılık türlerinin her biri için olduğu gibi sosyal medyada da aşırı zaman geçirilmesi sonucunda her yaş grubundaki kişinin yaşamında aksaklıkların yaşanmasına sebep olmakta, psikolojik, fiziksel ve sosyal rahatsızlıklar oluşturabilmektedir(Şahin & Yağcı, 2017).

İnternet kullanıcılarının internette giderek daha fazla zaman geçirmeleri dikkate alındığında, sosyal ağların insanları çekim gücünün göz ardı edilemeyecek kadar endişe verici olduğunu göstermektedir(Duman, Uysal &Hamutoglu, 2016).İnsanların her an yaptıklarını paylaşmadan duramaması, paylaştığında ise olumsuz geri dönüşler aldığında ya da dönüt alamadığında olumsuz etkilenmesi, ilgili olup olmadığı her şeyi zamansız bir şekilde sürekli takip ediyor olması, insan varlığı için tehlikeli sinyaller vermektedir(Olcay, 2018). Sosyal medyada fazla vakit geçiren insanların gerçek hayattaki sosyal yaşamlarını ikinci plana attıkları açıkça görülmektedir(Çelik, 2017).

Çevrimiçi sosyal ağ sitelerine harcanan zaman miktarı olarak ifade edilen sosyal paylaşım sitelerinin kullanım sıklığı, çocuk ve ergenlerde ruh sağlığı sorunları ile ilişkilendirilmiştir. Çevrimiçi sosyal paylaşım sitelerinde günde 2 saatten fazla harcamaların daha yüksek psikolojik sıkıntı, kendi kendine yeten zayıf zihinsel sağlık, intihar düşüncesi ve akıl sağlığı desteği için karşılanmamış bir ihtiyaç ile ilişkili olduğunu göstermektedir. (Sampasa-Kanyinga&Lewis, 2015).

Araştırmanın Amacı

Literatür incelemesi yapıldığında doğrudan sosyal medya bağımlılığı ve akademi kendini engelleme arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yalnız dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek çalışmalar mevcuttur. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada sosyal medya bağımlılık düzeyinin alt boyutları olan meşguliyet, duygu durum düzenleme, tekrarlama ve çatışma ile akademik erteleme puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Teyfur, Akpunar, Safalı & Cengiz, 2017). Diğer bir çalışmada ise lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeyleri ile akademik başarı arasında ise negative, akademik erteleme arasında pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir (Demir & Kutlu, 2017). Bedir'in (2016) 1007 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada ise sosyal medya kullanım süresinin öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmalar sosyal medya bağımlılığı ve akademi kendini engelleme arasında yakın bir ilişki olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla bu araştırmada "sosyal medya bağımlılığı ve akademi kendini engelleme arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" şeklinde düzenlenmiştir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada, ergenlerin sosyal medya bağımlılığı ve akademi kendini engelleme arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymak ve bu ilişkiden hareketle oluşturulan modeli test etmek amaçlanmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve neden-sonuç ile ilgili ipuçları elde etmek amacıyla yapılan araştırma modelidir (Büyüköztürk ve diğ., 2008).

Çalışma Grubu

Araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde bulunan bir ortaokulda gerçekleştirilmiştir. Çalışma 5, 6 ve 7. sınıflarda öğrenim gören, 237 kız, 160 erkek olmak üzere toplam 397 öğrenci ile yapılmıştır. Yaş aralığı 10-14 olan bu öğrencilerin yaş ortalaması ise 12,09 olarak bulunmuştur. Katılımcıların seçiminde, zaman, para ve iş gücü kısıtlamaları nedeniyle, örneklemin kolay erişilebilir ve pratik birimlerden seçilmesini sağlayan uygun örnekleme yöntemi belirlenmiştir (Bryman, 2004).

Veri Toplama ve Analiz

Veriler, belirlenen ortaokulda ölçek formları uygulanarak toplanmıştır. Öğrencilere çalışma ile ilgili bilgi verilmiş, gönüllü katılım istenmiş ve görüşmede soruları içtenlikle cevaplamaları beklenmiştir. Korelasyon analizi yapmak için, bağımlı ve bağımsız değişken verilerinin normal dağılıma sahip olup olmadığı kontrol edilmiş ve bu ölçütün karşılandığı görülmüş, korelasyon analizleri yapılmıştır. Ayrıca sosyal medya bağımlılığınınakademik kendini engelleme üzerindeki etkisi de yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmiştir. Analizler SPSS 23 ve AMOS 24 yazılım paketlerinde gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu (SMBÖ-KF)

Ölçek van den Eijnden, Lemmens ve Valkenburg(2016) tarafından geliştirilmiş, Türkçeye Taş (2017) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek,“evet” ve “hayır” seçenekleri bulunan 9 maddeli tek faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri faktör yük değerlerinin .52 ile .66 arasında değiştiği görülmektedir. Doğrulayıcı faktör analizinde ölçeğin tek boyutlu yapısının iyi uyum verdiği

görülmüştür [$x2$=61.29, df=27, $x2$/df=2.27 RMSEA=.058, RMR=.009, S-RMR=.045, GFI=.96, AGFI=.93, CFI=.93, NNFI=.91, IFI=.93].Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .76'dır.

Akademik Kendini Engelleme Ölçeği

Ölçek Urdan ve Midgley (2001) tarafından geliştirilmiş, Anlı ve diğerleri (2018) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. 5'li Likert tipi olan ölçek tek boyutlu olan 6 maddeden oluşmaktadır. Ters madde bulunmayan ölçekte kişilerin aldıkları toplam puan 6 ile 30 puan arasında değişmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları orijinal formda olduğu gibi tek faktörlü yapının iyi uyum verdiğini göstermiştir ($x2$/sd=1,12, p<.001, RMSEA=.018, RMR=.030, GFI=.992, AGFI=.981, CFI=998, NFI=975, RFI=975, IFI=998, TLI=997). Ölçeğin Cronbachalpha iç tutatlılıkkatsayısı .81 olarak bulunmuştur. Ölçeğin maddelerinin ayırt etme gücünü belirlemek için yapılan madde analizine göre ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları .48 ile .63 arasında değerlere sahiptir.

Bulgular

Tablo 1'de Akademik Kendini Engelleme ve Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği'nden elde edilen ortalama, standart sapma, alfa değerleri ile değişkenlerin birbirleri ile olan korelasyonları gösterilmiştir.

Tablo 1. Betimleyici İstatistikler ve Korelasyonlar

Değişkenler	1	2
1. Akademik Kendini Engelleme	—	
2.Sosyal Medya Bağımlılığı	.30**	—
Ortalama	12,92	10,57
Ss	5,35	1,87
Çarpıklık	.81	1.12
Basıklık	.41	.42
Cronbach α	.81	.72

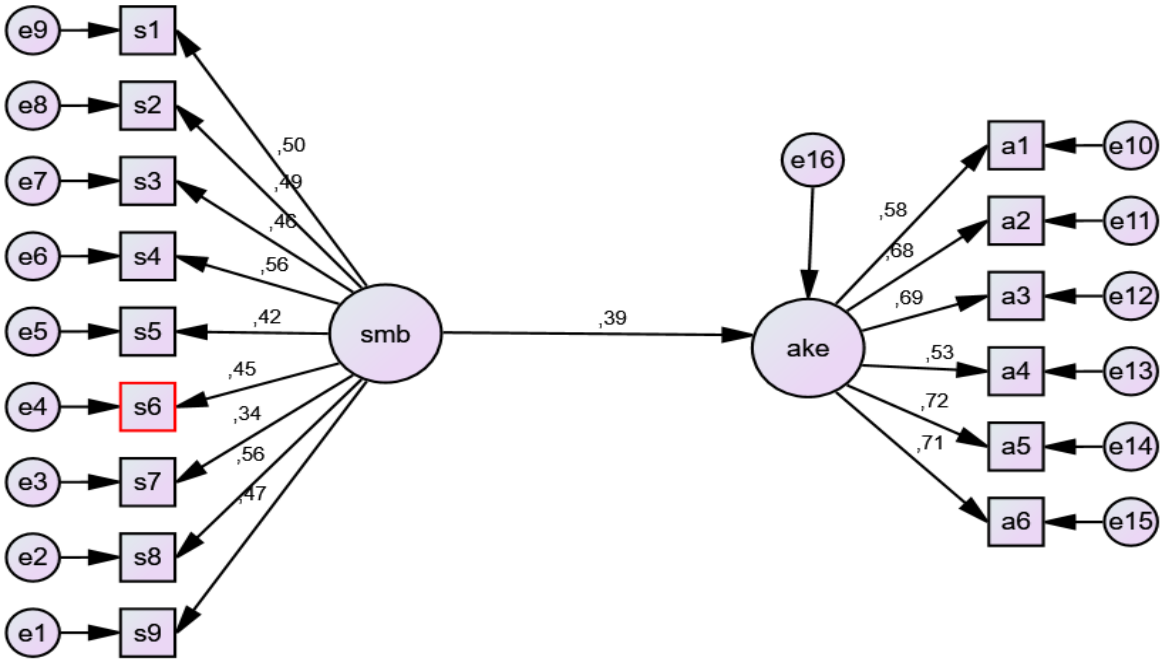
Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin akademik kendini engelleme (X: 12,92) ve sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin aritmetik ortalamasının (X: 10,57) düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca akademik kendini engelleme ve sosyal medya

bağımlılığıarasında orta düzeyde ve pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu söylenebilir(r= .30; p<.01).

Tablo 2. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyumuna İlişkin İstatistiksel Değerler

Ölçüm	***İyi Uyum***	***Kabul Edilebilir Uyum***	***Modelin Uyum Değerleri***
(X2/sd)	≤ 3	≤ 4-5	1.51
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08	0.04
SRMR	≤ 0.05	0.06-0.08	0.04
IFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.96
CFI	≥ 0.97	≥ 0.90	0.96
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.95
AGFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.94
TLI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.95

Tablo 2'de yapısal eşitlik modellemesinin sağlaması gereken uyum değerleri ve bu araştırma kapsamında oluşturulan modelin uyum değerleri listelenmiştir. Sosyal medya bağımlılığının akademik kendini engellemeye etkisini inceleyen modelin uyum değerlerinin iyi olduğu tespit edilmiştir.(Browne,&Cudeck, 1993;Hooper, Coughlan&Mullen 2008; Schumacker&Lomax, 2010; Waltz, Strcikland&Lenz 2010; Wang&Wang, 2012).

Şekil 1. Modele Ait Path Analizi

Şekil 1'de de görüldüğü gibi yapısal eşitlik modellemesine göre yapılan path analizi sonucunda akademik kendini engelleme ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki standardize edilmiş yol katsayısı .39 olarak saptanmıştır. Bu sonuçtan da anlaşıldığı üzere sosyal medya bağımlılığının akademik kendini engellemeyepozitif yönde etki ettiği görülmüştür.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma sosyal medya bağımlılığı ve akademik kendini engelleme arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ayrıca sosyal medya bağımlılığının akademik kendini engelleme üzerindeki etkisi yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmiştir. Bulgulara göre bu iki değişken arasına pozitif yönde anlamlı düzeyde korelasyon bulunmuştur. Ayrıca yapısal eşitlik modeline göre sosyal medya bağımlılığının akademik kendini engelleme üzerinde pozitif bir etkide bulunduğu tespit edilmiştir. Alanyazında bu iki kavramın birlikte incelendiği bir çalışmaya rastlanmadığı için araştırmanın alan yazında katkı sağladığı söylenebilir.
Akademik kendini engellemeye sahip bireyler derslerinde başarısız olma düşüncesinin ağır basması yüzünden bu durumdan kurtulmak için çareler arar. Bu çareler erteleme, kaçış, oyalanma ve konudan bağımsız şeylerle meşgul olma şeklinde gerçekleşmektedir. Bu yüzden birey benlik saygısını korumak adına başarısızlığı tercih etmektedir. Daha açık bir ifade ile başarısızlık neticesinde "aptal" olarak nitelendirilmemek için "tembel" olarak nitelendirilmeyi kabul eder. Çünkü çalışıp da kaybetmek yerine "zaten çalışmadım ki" diyerek kendini bu minvalde koruma altına alacaktır. Sosyal medya bağımlılığı da bu noktada bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Günümüzde sosyal medya bağımlılıklarının üst düzeylerde olduğu açıkça görüldüğünden öğrencilerin akademik işlerle meşgul olmak yerine bu mecrada uzun vakitler geçirmesi de muhtemel olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sosyal medya bağımlılığı bir anlamda akademik kendini engellemeyi beslemekte ve derinden etkide bulunmaktadır. Derste başarısız olacağını düşünen öğrencinin internette özellikle de facebook, twitter, youtube vb. uygulama ve sitelerde ders dışı vakit geçirmesi de bu noktaya örnektir.

Bu çalışmanın sonuçları düşünüldüğünde bazı sınırlılıklarının olduğu görülmektedir. Sosyal medya bağımlılığı ölçeği sosyal medya bağımlılıkları genel olarak ölçtüğü için daha özgül sonuçlar elde etmek adına facebook, instagram, youtube vb. bağımlılıklarını ölçen farklı ölçeklerin akademik kendini engellemeye etkisi incelenebilir. Ayrıca bu tarz bir modelde akademik başarı, okula bağlılık,

erteleme, okul iklimi gibi kavramlar da dâhil edilip incelenebilir. Çalışmanın yalnızca İstanbul ilinde bulunan bir ortaokulda yapılmış olması bir sınırlılıktır. Çalışmanın Türkiye'nin farklı illerinde farklı eğitim düzeylerinde tekrar yapılması bir öneridir. Ayrıca eğitim kurumlarında sosyal medya bağımlılığı ve akademik kendini engelleme düzeylerini azaltıcı çalışmalar gerçekleştirilebilir. Okul yönetimleri okul psikolojik danışmanları ile eşgüdümlü bir biçimde sosyal medya bağımlılığı ve akademik kendini engellemeile ilgili bilgilendirme toplantıları veya seminerler düzenleyebilirler. Sosyal medya bağımlılığını azaltıcı bireysel ve grupla danışma programları da gerçekleştirilebilir. Akademik kendini engellemeye sahip öğrencilerin anne-babalarının çocuklarının başarı ve başarısızlığına karşı tutumları incelenip bu konularda veli programları da düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

Bedir, A. (2016). *SosyalMedya Kullanımının Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi.* YüksekLisansTezi, T.C. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Berglas, S. (1987) Self-handicapping model. In H.T. Blane in K.E. Leonard (Eds.), *Psychological theories of drinking and alcoholism* (pp. 305-345). New York: Guildford Press.

Berglas, S. & Jones, E. E. (1978). Drug choice as a self-handicapping strategy in response to noncontin gent success. *Journal of Personality and Social Psychology, 36,* 405-417.

Browne, M. W. &Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. In: K. A. B llen& J. S. Long (Eds.), *Testing structura lequation models*(pp. 136-162). Beverly Hills, CA: Sage.

Bryman, A. (2004). *Social research methods* (2nd edition). Oxford: Oxford UniversityPress.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Çelik, M. (2017). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağimlilik düzeylerinin incelenmesi: kültür üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştirma.*İstanbul TicaretÜniversitesi 1. Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı, İstanbul,* 1, 2017, 1-10

Demir, Y. & Kutlu, M. (2017). Ergenlerde internet bağimliliği, Akademik erteleme ve akademik başari arasindaki ilişkiler. *Jasss Studies, 61,* 91-105. DOI: 0.9761/JASSS7296

Duman, İ., Uysal, M., &Hamutoglu, N. B. (2016). Sosyal Ağ Bağımlılığı, (January 2018).

Hooper D.,Coughlan J., &Mullen M. R. (2008). Structuralequationmodelling: guidelinesfordetermining model fit. *Electronic Journal of Business ResearchMethods; 6*(1): 53-60.

İnankul, F. (2018). Sosyal medyanın kişilerarası iletişimdeki rolü. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(1), 89–101.

Kalaycı, Ş. (2014). *Spss uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri.* Ankara: Asil Yayınları

Kelley, H. H. (1972). *Causal schemata and the attribution process.* Morristown NJ: General Learning Press.

Khang, H., Kim, J. K., & Kim, Y. (2013). Self-traits and motivations as antecedents of digital media flow and addiction: The internet, mobile phones, and video games. *Computers in Human Behavior, 29*(6), 2416-2424. doi: 10.1016/j.chb.2013.05.027

Kılınç, İ.,&Gündüz, Ş. (2017). Lise öğrencilerinin siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve insani değerlerinin incelenmesi. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 261–283. https://doi.org/10.24315/trkefd.304497

Lemmens J. S.,Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Development andvalidation of a game addiction scale for adolescents. *Media Psychology, 12,* 77–95.

Martin, A. J., Marsh, H., Williamson, A. & Debus, R. (2003). Self-handicapping, defensive pessimism, and goal orientation: A qualitative study of university students. *Journal of Educational Psychology, 95,* 617-628.

Midgley, C. &Urdan, T. (2001). Academic self-handicappingandachievementgoals: A furtherexamination.*ContemporaryEducationalPsychology, 26,* 61-75.

Olcay, S. (2018). Sosyalleşmenin dijitalleşmesi olarak sosyal medya ve resimler arasında kaybolma bozukluğu: photolurkıng. Yeni Medya Elektronik Dergi, 2(2), 90–104.

Pantic, I. (2014). Online socialnetworkingandmentalhealth. *Cyberpsychology, Behavior, andSocial Networking, 17*(10), 652-657

Sampasa-Kanyinga H,&Lewis RF (2015). Frequentuse of socialnetworkingsites is associatedwithpoorpsychologicalfunctioningamongchildrenandadolescents. *Cyberpsychology, Behavior, andSocial Networking, 18*: 380–385

Schumacker R. E.,&Lomax R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling.* New York: Taylor & Francis Group. p.85-90.

Şahin, C.,&Yagci, M. (2017). Sosyal medya bağımlılığı ölçeği-yetişkin formu: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 18*(1), 523–538.

Teyfur, M., Akpunar, B., Safalı, S., Ercengiz, M. (2017). Eğitim fakültesi öğrencilerin akademik erteleme davranişlari ile sosyal medya bağimliliği arasindaki ilişkinin farkli değişkenler açisindan incelenmesi. *Turkish Studies, 12*(33), p. 625-640. DOI: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12558

Tice, D. M. &Baumeister, R. F. (1997). Longitudinal study of procrastination, performance, stress, and health: The costs and benefits of dawdling. *Psychological Science, 8,* 454-458.

Urdan, T. &Midgley, C. (2001). Academic self-handicapping: What we know, what more there is to learn?. *Educational Psychology Review, 13*(2), *1*15-1138.

Waltz C. F., Strcikland O. L., &Lenz E.R. (2010).*Measurement in Nursing and Health Research*. New York: Springer Publishing Company. 176-8.

Wang J, &Wang X. (2012). *Structural equation modeling: applications using mplus: method sand applications*. West Susex: John Wiley&Sons.

CHAPTER 14:

ANTİK ÇAĞDA OSMANİYE VE ÇEVRESİ HAKKINDA BAZI DEĞERLERNDİRMELER

Muhammed Fazıl HİMMETOĞLU

Giriş

Osmaniye 1996 yılında vilayet olmuştur. Buna rağmen şehir oldukça eski bir yerleşim yeridir. Türkiye'nin Akdeniz bölgesinde konumlanan şehir iklim bakımından yazları sıcak kışları ise ılımandır. Bu sayede çok eski zamanlardan beri insanların dikkatini çeken bir coğrafyaya sahiptir. Diğer taraftan Suriye ve Anadolu arasında bir geçiş noktasındadır. Bu durum coğrafyanın stratejik önemini de arttırmıştır. Luwiler, Hurriler, Hititler ve Romalılar bölgede yaşamış eskiçağ kavimleri arasında en bilinenleridir. Burada yaşayan kavimler arkalarında şimdiki tarihçi ve arkeologların eskiçağ insanının hayatı hakkında önemli bilgilere ulaşabileceği maddi ve kültürel miraslar bırakmışlardır. Osmaniye bir Çukurova kentidir. Çukurova'nın verimli toprakları üzerinde kurulan şehir günümüzde hak ettiği politik ve ekonomik seviyede değildir. Buna karşın Eskiçağ insanları ve medeniyetleri Osmaniye coğrafyasını değerlendirebilmişlerdir. Özellikle Hititler ve Romalılar burada oldukça önemli şehirler kurmuşlardır. Şehrin civarındaki Karatepe antik kenti, Kastabala ve Tatarlı Höyük bu şehirlerarasındadır. Bu çalışmada Osmaniye şehrinin ve çevresinin antik dönemdeki önemi üzerinde durulacaktır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Cebel-i Bereket adıyla il hüviyetini taşıyan şehir daha sonraki düzenlemeyle Adana vilayetine bağlanmıştır. 1996 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin 80. vilayeti olan Osmaniye, bereketli Çukurova bölgesinin doğusunda yer almaktadır. Kuzeyinde Kahramanmaraş ve kısmen Adana, güneyinde Hatay, doğusunda Gaziantep ve batısında Adana illeri tarafından çevrilen Osmaniye ili 35.52'-36.42' doğu boylamı, 36.57'-37.45' kuzey enlemi arasında konumlanmaktadır.

Anadolu dev Asya kıtasının bir minyatürü gibi ise Çukurova'da Anadolu topraklarının bir özeti gibidir. Tuzlu denize kadar uzanıp doğal liman vazifesi yapan kıyıları, Toroslar'dan ve Anadolu'nun içlerinden koparak Akdeniz'e koşan Seyhan ve Ceyhan ırmakları, Asya'nın Himalayaları gibi Anadolu'yu yaran Toroslar ve halı gibi denize kadar serilmiş Çukurova, sahip olduğu jeostratejik konumuyla Asya, Afrika ve Avrupa'nın birbirine en yakın olduğu yerdedir.

Eskiçağda Kilikya olarak bilinen bu Çukurova havalisinin önemli antik merkezleri, Soloi/Pompeipolis (Mersin-Mezitli), Korykos (Mersin), Atania veya Adanawa-Danuna (Adana), Zephyrion (Mersin), Tarzi-Tarsos (Tarsus), Aigai (Ayas-Yumurtalık-Adana), Pahri-Mopsouestia (Adana-Misis), Castabala-Hieropolis (Osmaniye-Kadirli), Karatepe, (Osmaniye-

Kadirli), Domuztepe, (Osmaniye-Kadirli) Anabarza-Anavarza (Adana-Kozan)'dır (Ramsay, 1960, s. 426).

Kilikya bölgesinin bir parçası olan Osmaniye ili hem Halep (Aleppo) hem de Samal'e (Gaziantep) giden yolun üzerinde oldukça önemli bir yerdedir. Bölgenin doğal kalesi ise kuzeydeki Toroslardır. Kilikya'dan Mezopotamya'ya geçiş Anadolu'ya geçişten daha kolay görünmektedir. Bu nedenle bölgenin stratejik öneminden olsa ki şehrin her tarafını kaleler sarmaktadır. Bu kaleler ekseriyetle ortaçağ kaleleri imajı verseler de önceki devirlerden kalan temeller üzerine inşa edildiği düşünülmektedir. Özellikle Adana-Osmaniye istikametinde sırası ile Misis, Yılan Kale ve Toprakkale Kaleleri oldukça mantıklı yerlere konumlandırılmış kalelerdir. Örnek olarak Toprakkale, Çardak Kalesi daha öce yapılıp Ortaça'da tahkim edilmiş kaleleredir (Ceylan, Bingöl, Özgül, Üngör, Günaşdı, 2016, 69-70). Yine bu istikamet üzerinde yer alan Tatarlı Höyük kazı çalışmaları bu güzergâhın 4000 yıl evvelden kullanıldığının bir kanıtı gibidir (Ünal ve Girginer, 2007, s. 72-74).

Osmaniye'de hala kazısı süren Kastabala/Hiyeropolis antik kenti ve şehrin sınırları içerisinde olmasa da çok yakınında olan Tatarlı Höyük kazısı en dikkat çekici tarihi ve arkeolojik çalışmalardır. Tatarlı Höyük kazıları hem Kizzuwatna hem de Hitit tarihi için oldukça önemlidir. 2007 yılında başlayan kazı çalışmaları kayıp şehir Lawazantiya'nın neresi olduğu sorusuna da cevap aramaktadır. Zira Lawazantiya, Demir Çağındaki adıyla Lusanda M.Ö II. Binde Asur'dan gelen emtianın ilk olarak indirildiği şehir olarak bilinmektedir. Buraya inen mallar Anadolu içlerine kadar gitmektedir(Girginer, 2016, s. 95).

Kadirli İlçesindeki Karatepe Açık Hava Müzesi Geç Hititlerden kalma özel eserlerle doludur. Azatiwata'ya'nın önemli bir şehri olduğu düşünülen bu kale ve yerleşke, H. Bossert, Halet Çambel, Muhibbe Darga, Bahadır Alkım sayelerinde muhafaza edilebilmiştir.

Tartışma

Çukurova üzerine oturmuş olan Osmaniye, çevresiyle birlikte insan yaşamına uygun bir mahaldedir. Düz ovadaki şehrin su kaynaklarının bolluğu hemen güneyinde yükselen Amanoslar yakacak için odun ve denizcilik ve inşaat için kereste sağlaması burasının bir medeniyet merkezi olmasına yetecek önemli avantajlardır. Buna rağmen bölge Anadolu'nun diğer antik merkezleri gibi devamlılık gösterememiş ve bir Kaniş veya Hattuşa gibi bir medeniyet doğuran şehir olamamıştır. Bunun yanında Danuna olarak bilinen ve Osmaniye Kadirli'deki yazıtlarda adı geçen antik Adana'nın yeri hala tespit edilememiştir. Bu çalışma

Osmaniye ve çevresinde gelişen olayların ve burada kurulan veya burayla ilgilenen medeniyetlerin faaliyetleri kronolojik olarak verilecektir. Sonuç kısmında da bu kadar ciddi bir geçmişe sahip olan havalinin neden Kaniş, Asur veya Roma gibi bir medeniyetin doğum yeri olamadığından bahsedilecektir.

1. Kizzuwadna Dönemi

Asur metinlerinde ve daha eski Mezopotamya kaynaklarında Anadolu ***Hatti Ülkesi*** olarak tanımlanmaktadır. Hititlerden önce burada varlıklarını sürdüren Hattiler (M.Ö 3000) coğrafyaya isimlerini verseler de bölgede Tevrat'ta Horiler olarak geçen Hurriler (Subarlar?), Çukurova'dan Ege'ye kadar hayat sürmüş Luwiler ve de haklarında çok az bilgiye sahibi olunan Palalar da yaşamışlardır (Günbattı, 2012, s. 3). ***Asur Koloni Çağında***[1] Asurlu tacirlerin Çukurova üzerinden Torosları aşarak Anadolu içlerine doğru ilerledikleri bilinmektedir (Gökçek, 2004, s. 151). Bu kadar çeşitli halkın yaşadığı ve uluslararası ticaret hattının üzerinden geçtiği antik Çukurova'nın bilinen ilk siyasi ismi Kizzuwadna'dır (Karauğuz, 2002, s. 42). Bu ülkenin bilinen ilk kralı M.Ö. 1525-1500 yılları arasında egemenliğini sürdüren İşputahşu 'dur. Babası Hitit Kralı olan Ammuna ile çağdaş Pariiawatri'dir. Kizzuwadna kralları Hitit krallarını büyük kral olarak nitelendirmiş ve genelde diplomasiyi müspet tutmuşlardır. Bunun tipik bir örneği olarak Hitit Kralı Telipinu ile yapılan anlaşmada görmek mümkündür (Karauğuz, 2002, s. 43). I.Şuppiluliuma'nın ikinci karısı Henti'den olan oğlu Telipinu Suriye seferi esnasında buraya Çukurova bölgesine ***Kizzuwadna Rahibi*** olarak atanmıştır. Fakat eski kayıtlar Çukurova üzerindeki Hitit hakimiyetinin III. Tuthalia döneminde de görüldüğünü hatırlatır. Adı geçen kralın döneminde Kantuzili adında Hitit hanedanına mensup bir prensin buraya vali olarak atandığı görülmektedir. Kizzuwadna Hitit ülkesinin Suriye'ye açılan kapısı konumundadır. Kizzuwadna'nın kuzey sınırı yani Hitit sınırı Fraktin, Hanyeri, Taşçı ve İmamkulu'na değin uzanmaktadır (Karauğuz, 2002, s. 48). Bugün Osmaniye'nin hemen kuzeyinde Adana ile Kayseri illeri arasında kalan Develi, Yahyalı ve Tufanbeyli bölgeleri eskiçağlarda ülke sınırları idi. Büyük Hitit Devleti Kizzuwadna üzerinde hâkimiyetini pekiştirdikten sonra süper güç haline gelebilmiştir. I.Hattuşili ve halefi I. Murşili döneminde Hititler'in güneye yaptıkları seferlerle başlayan Hitit-Kizzuwadna ilişkileri zamanla Kizzuwadnalılar'ın Hitit gücünü tanımasına bununla beraber Hititlerin de Kizzuwadna'nın ruhani gücüne saygı duymasına vesile olmuştur. Çukurova bu sayede Hitit kültürüyle tanışmış ve sonraki asırlara

[1] M.Ö 1950-1750 yılları arasında Asur ülkesi ile Anadolu arasında Asurlu tacirlerin başlattığı koloni dönemidir. **Bkz:** Hasan Ali Şahin, Asur Koloni Çağın da Anadolu, Erciyes Ünv. Yay, Kayseri 2001

kadar bu etkiyi bünyesinde taşımaya devam etmiştir. Asur Koloni Çağındaki ticaret yolu ise canlılığını korumaktadır. Suriye'den gelen kervanlar Osmaniye-Kadirli üzerinden Toroslara uzanıp ardından Hitit şehirlerine vasıl olmaya devam etmiştir.

2. Geç Hititler Dönemi, Azatiwataya ve Karatepe

M.Ö. XI. asırda yaşanan Ege Göçleri Anadolu'da şiddetli siyasi yıkımlara neden olmuştur. Hitit Devleti yıkılmış ve Anadolu'nun demografik yapısı değişmiştir (Aktüre, 2003, s.55). Hitit Devleti'nin yerine Geç Hitit Devletleri denilen konfederatif devletler kurulmuştur. Osmaniye ve çevresinde Que, Hilakku ve Sam'al devletleri teşekkül etmiştir. Bu devletlerden Sam'al güneyden gelen Aram göçleri ile daha heterojen bir yapıya sahiptir. Bugünkü Kahramanmaraş, Gaziantep ve kısmen Osmaniye'ye kadar uzandığını düşündüğümüz bir hinterlanda sahiptir. Hilakku ise Que'nin güneydoğusunda yer almıştır. Que ise Adana, Osmaniye ve İçel'e kadar uzanan komşularına nispeten daha geniş bir arazide konumlanmıştır (Landsberger, 1948, s. 12). Que'nin bilinenmeşhur kralları Kate, Urikki veKikki'dir. Urikki kendisini büyük tarihi şahsiyet Mopsos'a dayandırmıştır (Himmetoğlu, 2013, s. 41-42). Bugün Adana Müzesinde bulunan kitabesinde bu bilgiye rastlamak mümkündür. Bu dönemde Asur Devleti'nin Anadolu'ya yağma akınları yaptığı Asur kral yıllıklarından öğrenilmektedir. Que Devleti de bu yağma akınlarından payını almıştır.

Osmaniye'nin Karatepe mevkiinde H. Bossert ve Halet Çambel'in yaptıları kazılarda yeni bir şehir ortaya çıkarılmıştır. Bu şehrin başlarda Que'nin başkenti olan Pahri olduğu düşünülse de şehrin kesin adı hala bilinememektedir. Bu şehrin girişindeki ve Fırtına Tanrısı Tarhunza'nın üzerindeki yazıtlarda Asur kral yıllıklarında adı geçmeyen bir kralın adına rastlanmıştır. Bu kral Azatiwatas'tır (Çambel, 1999, s. 35). Kral yazıtında halkına seslenmektedir. O da kendisini Mopsos[2]'a dayandırmaktadır. Büyük ihtimal meşruiyetini ondan almak istemiştir. Azatiwatas'ın adının Asur yıllıklarında geçmemesi ve kendi kitabesinde de Asurlulardan bahsetmemesi oldukça ilginç bir durumdur. Que ile Asur arasında oldukça fırtınalı bir ilişki varken Azataiwatas dönemi sanki Asur tarihi içinde yoktur. Bunun yanında Azatiwatas'ın selefi Urikki kitabesinde Asur egemenliğine bir göndermesi bulunmaktadır. Fakat Azatiwatas kendi kitabesinden de anlaşılacağı üzere Asur hegemonyasını tanımamaktadır. Büyük bir ihtimalle bilinmeyen bir tarihte Azatiwatas (M.Ö.

[2] Ege'den Kilikya'ya kadar şehirler kurmuştur. Mopsouhestia (Misis), Mallos ve Mopsokrene Kilikya'da onun kurduğu şehirlerdir. Karatepe kitabelerinde kral Azatiwatas'ın bahsettiği "Muksa" bu efsanevi kahraman Mopsos'tur. **Bkz:** Barış Gür, Mopsos Mitosu ve Anadolu'daki Arkeolojik Buluntular, History Studies, Volume 5 Issue 1, Şubat 2013 s. 186

8. veya 7. asırlar olabilir) Asurlulara karşı bir bağımsızlık zaferi kazanmış olabilir. Zira Asurluların da yıllık kayıtlarında yenilgilerini yazmamak gibi bir alışkanlıkları bilinmektedir. Öyle anlaşılıyor ki Azatiwatas bir devrim yapmıştır. Kitabesinde doğuda ve batıda birçok şehri ele geçirdiğini ve buralara barış ve esenlik getirdiğini anlatmaktadır (Ünal, 2006, s. 73). Metnin sonlarında ise ülkesine kendi adından esinlenerek Azatiwataya adını vermiştir. Azatiwatas'ın nasıl bir hikayeyle öldüğünü bilmiyoruz. Yüksek bir ihtimalle Asur'a karşı yaptığı bir savaşta ölmedi. Zira öyle olsaydı Asur kralları bu zaferi es geçmez mutlaka anallerine yazdırırlardı. Asur kralları II. Sargon, III. Tiglat-Pilaser ve III. Salmanasar'ın hâkimiyetleri sırasında ezilen bu devletin Azatiwatas zamanında tam bağımsız bir devlet olduğunu bugün Osmaniye'nin Kadirli İlçesindeki Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesindeki kitabelerden anlamak mümkün olmuştur.

Azatiwatas'ın kitabesi iki dillidir. Bir tarafta Luwice diğer tarafta Fenikece kopyası mevcuttur. Bu sayede 20. Asrın ortalarına kadar bilinmezliğini koruyan Anadolu Hiyoroglif Luwicesi de çözülmüş olmuştur. Karatepe bu özelliği ile tarih ve arkeoloji literatüründeki yerini güçlü bir şekilde muhafaza edecektir. Bunda Karatepe'de bulunan eserleri yerinde muhafaza eden merhum Prof.Dr. Halet Çambel'in emekleri büyüktür.

3. Pers Dönemi

Pers halkı M.Ö. IX. Asırda Urumiye Gölü civarında yaşamaktaydı. Zamanla Zağros bölgesine geldikleri bilinmektedir. M. Ö. VI. Asra değin Med hakimiyeti altında yaşamışlardır (Memiş, 1999, s. 223-224). II. Kyros zamanında organize olan Persler Med egemenliğini yıkmış ve batıya doğru hareket etmiştir. Anadolu'yu egemenliği altına alan II. Kyros Ege sahillerine kadar ***Akhaimenid*** iktidarını kesinleştirmiştir (Tekin, 2004, s. 73). II. Kyros Lidyalılar üzerinde savaşla bir otorite kurmuş olsa da başlarda Kilikyalılara bir satrap atamamıştır. Bunun nedeni Büyük Kyros'un Babil saldırısında Kilikyalıların Kyros tarafında yer almasıdır. Kilikya kralı sadece Kyros'u büyük kral kabul edip onun adına ülkesini yönetmiştir. Kilikya'nın yerel kralı ***Syennesis***unvanını kullanarak bölgeyi idare etmiştir. Başkenti Tarsus olduğunudüşündüğümüzve Helence metinlerde M.Ö. 585'ten itibarenkarşılaştığımızSyennesisler hanedanı Kilikya'nın hakimi durumundadırlar. Bu hanedanınadının Luwice olduğu düşünülmektedir. Suwanassis "Köpeğin Oğlu" anlamına gelmektedir (Casabone, 2012, s. 223).

Başta durum böyle olsa da daha sonra Akhaimenidler Kilikya üzerindeki hâkimiyetlerini artırarak merkezden buraya vali atamaya başlamışlartır (Maffre, 2017, s. 58).

Pers hükümdarı I. Darius zamanında(M.Ö.522-486) Kilikya'nın gümüş, demir ve hububat konularında zenginolduğu görülmüş ve yerel Kilikya krallığından at ve gümüş olarak vergi talep edilmiştir (Ünal, 2006, s. 70).

Bugün Osmaniye'de bulunan Kastabala/Hieropolis'in Akhaimenidler zamanında oldukça cazibeli bir yer olduğu bilinmektedir. Pers donanması için ve diğer ihtiyaçların karşılanması biçin Amanos ormanlarının ahşap ve kereste tedarikinde önemli bir zenginlik olduğu düşünülmektedir (Casabone, 2012, s. 223). Yaklaşık 200 yıl boyunca Anadolu'da kalan Persler bu ülkeyi satraplıkları üzerinden yönetmişlerdir (Tekin, 2012, s. 226). Oldukça hoşgörülü bir siyaset tarzı uyguladıkları açıktır. Zira Anadolu'da ticaretin sorunsuz işlemesi için ciddi bir huzurun tesis edilmesi gerekmektedir. Persler bunu başarabilmişler ve Susa'dan başlayıp Efes'e kadar uzanan bir ticaret ağını tesis etmişlerdir. Bu yola ***Kral Yolu*** adını vermişlerdir. Aynı hoşgörülü ortam büyük olasılıkla Osmaniye ve çevresindeki Kilikya bölgesinde de tesis edilmiş olmalıdır. Kastabala'nın bu dönemde oldukça dikkat çekici bir biçimde iskan görmesi bu iddianın altını doldurmaktadır.

4. İskender'in Anadolu Harekâtı, Roma Dönemi ve İstilalar

Anadolu'daki Pers egemenliğine Makedonyalı Büyük İskender dur diyecektir. Kendisi Suriye topraklarına geçmeden evvel Osmaniye'deki Kastabala'da konaklayacaktır. İskender Darius'u yenecek ve ülkesinin sınırlarına Kilikya coğrafyasını da katacaktır. İskender'in genç yaşta ölümü üzerine ülkesi paylaştırılacaktır. Kilikya havalisinin ova kesimi Selevekoslar'a batı kıyı alanları ise Ptolemeler'e kalır (Koşay, 1968, s. 298). Selevekos krallığı bir noktada Anadolu-Suriyekrallığı olmuştur (Bozkurt, 2011, s. 41).

Selevkoslardan sonar bölgeye Romalılar hakim olacaklardır.Kilikya Pedias M.Ö. 103 yılında,***Marcus Antonius Orator'***unkorsanlarla mücadele için görev yeri olmuştur. Bölgenin ilk valisi ***Provincia Cilicia*** olarak***Sulla***olmuştur. Hemen ardından da korsanlarla mücadeleye girişen ***Pompey***zamanında Kilikya'da Roma otoritesi artmıştır. Romalı komutan Servilius, Kilikya eyaletini korsanlarla yaptığı mücadele esnasında genişletmiş olsa da Roma Kilikyasını korsan belasından tam anlamıyla kurtaramamıştır (Altan, 1970, s. 120).

Roma'nın Kilikya'yı resmen bir***Provincia*** (eyalet) haline getirmesinden sonra M.Ö.80 yılında***Proconsul Cornelius Dolabella***adında bir başka valiyi buraya atadığına şahit olmaktayız. Fakat burada Kilikya'nın en meşhur Roma valisinden söz etmek gerekir. O kişi meşhur filozof, hatip ve siyasetçi ***Marcus Tullius Cicero***'dur. M.Ö. 50 ila 51 yılları arasında

valilik yapan Cicero Amanos dağlarından gelen istilacılara karşı da kahramanca savaşmıştır (Ünal, 2006, s.81).

Octavianus Augustus'un ***Principat***döneminde***Asia Minor*** (Küçük Asya) olarak tarif edilen Anadolu coğrafyası üçeyalethalinde taksim edilmişti. Asya, Bitinyave Kilikya halinde idare edilen bu coğrafyaların dışında kalan bölgeler yerli krallar tarafından idare edilmekteydi. Fakat Augustus'un ölümüne kadar Kilikya'nın bir kısmı da yerel krallar tarafından yönetilmekteydi (Akşit, 1976, s. 48). M.Ö. I asırda Roma hâkimiyeti Kilikya'da Castabala üzerindenolmuştur. Tarkondimotos adında yerel bir lider Roma adına bölgeyi idare etmektedir (Kurt, 2010, s.486).

Roma,ovalık Kilikya'da dolaylı bir egemenliği tercih etmiştir.Bu noktada Pers egemenliğini taklit etmiştir denebilir. Bu itibarla da Kilikya doğudaki Parth tehdidine karşı bir tampon vazifesi de görmüştür (Kurt, 2010, s.496).

Osmaniye ve çevresinin Sasani tehdidine karşı da bir tampon bölge vazifesi yaptığı bilinmektedir. Buna rağmen Sasaniler Kral Şapur döneminde bölgeyi yağmalamıştır(M.S. 260). Bu yağmalama harekatından sonraki yeni tehdit ise doğudan değil güneyden gelecektir. Palmeyra Kraliçesi Zenobya (Zeynep) birliklerini Kilikya'ya gönderecektir (Sayar, 2016, s. 34-35). Zenobyo daha sonra Roma tarafından yenilgiye uğratılıp püskürtlülecek ve bölge Roma coğrafyasına ait bir şekilde idare edilecektir.

Sonuç

Osmaniye ve çevresinin yapılan birçok arkeolojik çalışma neticesinde antik dönem halkları için önemli bir cazibe merkezi olduğu kanıtlanmıştır. Günümüzde Ceyhan ve Seyhan nehirleri bölgeye ciddi avantajlar sağlıyorken aynı rolü antik dönemde de üstlenmişlerdir. Bu nehirler sulama ve taşımacılık için el verişlidir. Bunun yanında Suriye'den giren ticaret kervanları Anadolu içlerine girmek için Osmaniye ve çevresinden geçmişlerdir. Bu sayede bölgede canlı şehirler kurulmuştur. Örneğin Karatepe Kalesi tipik bir Hitit kalesidir. Ceyhan nehri üzerinde yakın zamanlara kadar kullanılan kervan yolu olan Ağyol'a hakim bir mevkiidedir (Çambel, Özyar, 2003, s. 9). Nehrin açmış olduğu yol eskiçağ tüccarları için oldukça işlevseldir. Kastabala ise doğu batı ve güney kuzey eksenlerinde önemli bir uğrak noktasıdır. Şehir kutsal bir mekan olarak da telakki edilmiştir. Strabonun anlattığına göre ateşlerin üzerinde yürüyebilen rahipler burada ayinler düzenlemişlerdir. Şimdiye kadarki arkeolojik veriler burasının 2500 yıl öncesinde burada yaşandığını gösterse de Kastabala Antik Kenti Kazı Başkanı Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Turgut

Hacı Zeyrek'in, 2009 yılından beri yürüttüğü ve 2018'deki kazı mevsimi sonucunda bölgenin günümüzden 3500 yıl öncesinde de yerleşim gördüğünü ulusal basına bildirmiştir. Bu bilgi ışığında devam eden kazılar sonucunda bilim dünyası yeri saptanamamış veya daha önce bilinmeyen şehir ya da şehirlerin varlığından haberdar olacaktır. Bölgenin stratijik konumundan faydalanmış olan eskiçağ Anadolu halkları arkalarında iklimin ılıman olması ve bereketli ırmakların buradan denize dökülmesi sayesinde Osmaniye ve çevresinde önemli bir medeniyet zenginliği bırakmışlardır. Fakat çalışmanın tartışma bölümünde de değinildiği gibi bölge bir çekirdek merkez olamamıştır. Bunun ana nedeni ise Osmaniye ve çevresinin fazla avantajlı olmasıdır. Bu cümleden olarak bölge denize yakın olup Suriye ve Anadolu'nun tam arasındadır. İşte bu sebeple bölge istilalara hep açık olmuştur. Sürekli istilalara maruz kalan bölge medeniyet açısından bir devamlılık gösterememiştir. Asur imparatorları Hatti ülkesine (Anadolu) akınlar yaptıklarını anallerine yazmışlardır. Bu akınlar ekseriyetle yağma akınlardır. Sürekli yağmalanan bölge medeniyet oluşumu için biriktirilmesi gereken maddi ve manvei değerleri muhafaza edememiş bu da bölgede güçlü bir medeniyetin inşa edilmesine engel teşkil etmiştir.

KAYNAKÇA

ALTAN, Sabahat,(1970),*Roma tarihinin ana hatları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul

AKŞİT, Oktay, (1976), *Roma imparatorluk tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul

AKTÜRE, Sevgi, (2003),*Anadolu'da demir çağı kentleri*, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

BOZKURT,Abdulbaki, (2011), *İslamivet Öncesi İdil ve Çevresi Tarihi*, *(Uluslararası Geçmişten Günümüze İdil Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, s. 38-45

CASABONE, Oliver, (2012), Kilikia*, Son Tunç Çağı'ndan Helenistik Döneme*, Arkeo-Atlas, Editör: Necmi Kural, 01/2012, s. 218-225

ÇAMBEL, Halet, (1999), *Corpus of hieroglyphic Luwian inscriptions volum II Karatepe-Aslantaş*, Walter De Gruyter, Berin And New York

ÇAMBEL, Halet, ÖZYAR, Aslı, (2003), *Karatepe-Aslantaş Azatiwataya*, Verlag Phılıpp Von Zabern · Maınz Am Rheın

CEYLAN, A., BİNGÖL, A., CEYLAN, N., ÖZGÜL, O., ÜNGÖR, İ. GÜNAŞDI, Y., (2016), *Osmaniye İli Tarihi Ve Arkeolojik Araştırmaları, Tarihte Adana ve Çukurova, C: 1*, Adana, s. 63-75

GİRGİNER, K. S., (2016), *Tatarlı Höyük Kazıları Ve Kizzuwatna Arkeolojisindeki Yeri Ve Önemi, Tarihte Adana Ve Çukurova, C: 1*, Adana, s. 91-108

GÖKÇEK, L. Gürkan, (2004),*Asur Ticaret Kolonileri Çağında Kervan Güzergâhları ve Taşımacılık, TSA*, S:1, s. 150-155

GÜNBATTI,Cahit, (2012), *Kültepe-Kaniş, Anadolu'da ilk yazı, ilk belgeler*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

GÜR, Barış, (2013),*Mopsos Mitosu ve Anadolu'daki Arkeolojik Buluntular, History Studies, Volume 5 Issue 1*, Şubat, s. 183-193

HİMMETOĞLU, Muhammed Fazıl, (2013), *Geç Hitit beyliklerinden Que ve Asur devletiyle ilişkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri

KARAUĞUZ, Güngör, (2002), *Boğazköy ve Ugarit Çivi yazılı belgelerine göre Hitit devletinin siyasi anlaşma metinleri*, Çizgi Kitabevi, Konya

KOŞAY, Hamid Z., (1968), *Kilikya Tarihi Bibliyografya, Belleten, C: xxxıı*, S: 126, s. 295-306

LANDSBERGER, B., (1948), *Samal-Karatepe haberlerinin keşfi ile ilgili araştırmalar*, TTK, Ankara

MAFFRE, Frederic, (2017), *Pers Hakimiyeti Altında Anadolu Halkları, "Anadolu'da Kudret Ve Görkem Persler", Hazırlayanlar: Kaan İren, Çiçek Karaöz, Özgün Kasar, Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul 2017, s. 52-61

MEMİŞ, Ekrem, (1999), *Genel tarih*, Günay Ofset, Konya

RAMSAY W., M., (1960),*Anadolu'nun tarihi coğrafyası*, Çeviri: Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960

SAYAR, M. H., (2016), *Çukurova Eskiçağ Tarihi Araştırmaları, Tarihte Adana Ve Çukurova C: 1*, Akademisyen Kitabevi, Adana, s. 11-53

ŞAHİN, Hasan Ali, (2001), *Asur koloni çağında Anadolu*, Erciyes Ünv. Yay, Kayseri

ÜNAL,Ahmet, GİRGİNER K. Serdar, (2007), *Kilikya-Çukurova (İlk çağlardan Osmanlılar dönemine kadar Kilikya'da coğrafya, tarih ve arkeoloji)*, Homer Kitabevi, İstanbul

--------,Ahmet, (2006) *Hitit İmparatorluğu'nun Yıkılışından Bizans Dönemi'nin Sonuna Kadar Adana Ve Çukurova Tarihi, ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 15*, S: 3 (Arkeoloji Özel Sayısı), s.67-102,

Tekin, Oğuz, (2004), *Eski yunan tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul

--------, (2012), *Satraplar Anadolu'su, Son Tunç Çağı'ndan Helenistik Döneme, Arkeo-Atlas, Editör: Necmi Kural*, 01/2012, s. 226-238

CHAPTER 15:

TÜRKİYE SPOR TARİHİNDE YAŞANAN EN ŞİDDETLİ OLAYIN CUMHURİYET GAZETESİ'NDEYANSIMALARI[1]

Osman Vedüd EŞİDİR[2]
Gökhan BAK[3]

[1] GAP Zirvesi kapsamında 1. Uluslararası GAP Sosyal Bilimler Kongresi'nde, 4-6 Mayıs 2018 tarihinde Şanlıurfa'da sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

[2] Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, osmanvedud.esidir@sbu.edu.tr
[3] Dr., Milli Savunma Bakanlığı, gokhanbak2010@hotmail.com

GİRİŞ

Spora, özellikle futbola, futbol takımlarına ve takım taraftarlığına olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Taraftarların yüksek aidiyet ve ilgi düzeyi sermaye sahiplerinin futbol endüstrisinin pazarlama odaklı stratejilerinde yeni bir bakış açısını da beraberinde getirmiştir. Hızla meydana gelen müşteri odaklı pazarlama stratejilerinden medya da nasibini almıştır.

Bir insanın kendini kutsal bir biçimde taraftarı olduğu takımla özdeşleştirmesi yeni tüketim biçimlerini de beraberinde getirmiştir. Yazılı ve görsel içeriklerle bombardımana tutulan taraftar, hissettiği aidiyet hissiyle karşı takım taraftarına bir başka deyişle öteki mahalleye karşı daha tahammülsüz olmaktadır. Yoktan var olmayan, seri bir şekilde belli medya gruplarının yönlendirdikleri içeriklerin zamanla hedef kitleye aktarılmasının bir yansıması olan spordaki şiddet olayları geniş perspektiften incelenmeye değer bir konudur. Kayserispor- Sivaspor maçı sonrası 40 kişinin ölümüyle sonuçlanan cumhuriyet tarihinin spordaki en büyük şiddet olaylarına bakıldığında, olayların meydana gelmesine zemin hazırlayan faktörlerin bulunduğu bir gerçektir. Türkiye tarihinde eşi benzeri görülmemişboşluktan doğmayan ya da kendiliğinden gelişmeyen bu maçtakişiddet hareketlerine zemin hazırlayan etkenlerin bulunduğu kuşkusuzdur.

Literatür Taraması

Sporda şiddet üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu yapılan çalışmalarla sporda şiddetin her dönem yaşandığı görülmektedir.

Butler; şiddet kullanımına etik bir yasak getirmenin, öznenin oluşumunda işbaşında olan şiddeti yadsımak ya da reddetmek olmadığını ifade eder. Şiddetsizlik çağrısını anlamak için bu formülleştirmeyi tamamen tersine çevirmek gerekli olabilmektedir. Kişi şiddet aracılığıyla biçimleniyorsa ve bu biçimlendirme eylemi kişinin hayatı boyunca devam ediyorsa, kişinin biçimlendiriliş tarihinin şiddetini nasıl yaşaması gerektiğine dair etik bir ikilem ortaya çıkmaktadır (Butler, 2009, s.153).

Dirlik'e göre; 1960'lardaki toplumsal hareketlerin Marksist çözümlemelerine kültürü zaten sokmuş olan E.P. Thompson ve EricHobsbawm gibi tarihçilerin çalışmalarından esinlenen yeni toplumsal tarihçiler, işçi hareketlerinin yanı sıra kadınlardan etnik gruplara ve yerli halklara kadar o zamana kadar tarihin dışında bırakılmış gruplarla da ilgilenerek, kültür ve toplumun, bu değişik grupların kendi kendilerini tanımlamalarında ne kadar önemli olduğunu gösteren tarihler ürettiler. HomiBhabba'nın isabetli kavramı ödünç alınırsa, "kültürün yeri" ulusal düzeyden grup düzeyine taşınmıştır. Daha da önemlisi bu grupların kendi özel deneyimlerine bağlı kendilerine ait bir tarih bilincinin olduğu ortaya çıkarılmıştır (Dirlik, 2009, s. 319).

Keane'e göre; 18. yüzyılda gazete, el ilanı ve broşürler şiddet betimlemelerinde şiddet imgeleri repertuarını genişletmiştir. Örneğin silahlı soyguncular, soytarılar veya zenginden alıp yoksula veren İspanyol Diego Corrientes gibi egzotik 'soylu haydutlar' diye tanımlanmıştır. Şiddetin demokratikleşmesine doğru bir yöneliş, halk arasında şiddete ve

kökenlerine ilişkin farklı ve bazen çelişik fikirlerin dolaşması başlamıştır. Aynı eğilim günümüzde de değişik iletişim araçları vasıtasıyla sürdürülmektedir. Aile içi şiddet, tecavüz, silahlı saldırılar ve silahlı soygunlar, örgütlü suç eylemleriyle şiddet, ayaklanmalar, suikastlar ve terörist eylemlerin manşetleri kapladığı; televizyon ve radyo haber-eğlence (infotainment) programları için 'ilk haber' olarak iş yaptığı zamanlarda yaşamaktayız. Şiddetin bu şekilde işlemesi, izleyici kitlesini, tarihin, yalnızca daha sıkı bir denetim ve sıkı güç ile yatıştırabilecek en şiddetli zamanında yaşadıklarına inandırdığı ölçüde yaratacağı genel etki demokrasiyi kötürüm etmek olsa da yine de mutlak bir siyasi sonuç değildir. Zira güçlü bir karşı eğilim de göze çarpmaktadır: Medyada şiddet temasının bu kadar yoğun işlenmesi, şiddet eylemlerine ve bunlarla başa çıkma çabalarına tanık olunup okuyarak, dinleyerek, seyrederek ve yurttaşlarla konuşup şiddetsizce izlenen müstakil kamusal alanların gelişmesini desteklemektedir (Keane, 2010, s. 260).

Cheviron; görüntü değeri yüksek, felaket, savaş ya da bombalı saldırı gibi olayların ortada cesetler olmadığında binlerce kişinin dramı, yokluğu ve boşluğuyla gösterildiğine dikkat çeker. Bu tür olaylarda ölülerin nicelliği televizyon ekranını istila eder. İstatistiki değere indirgenen ölüm, büyük bir soğukkanlılıkla ve duygusallıkla birlikte ele alınır. Kaza ya da felaket olaylarında medyada ölülerin görüntüsü verilmezken; kurtulanlar, kazazedeler ve tanıklar duygu yüklü bir gösteri serimlemek üzere konuşturulurlar. İzleyicinin seyirsel hazzı doruk noktasına ulaşır; ölüm vardır, ancak ölüler yoktur. Medya izleyicisini bireysel ölüme hazırlamaz. Ölüm temsillerinde genellikle ölümün parodisi yapılır; bu temsiller ölümün ne olduğunun anlaşılmasını zorlaştırır. Ölüm böylece estetikleştirilir, acıya gönderme yapmaz, ne ölen ne de öldüren acı çeker. Ölümün seyirselliği karşısında izleyici de hiçbir şey duyumsamaz hale gelmektedir (Cheviron, 2014, s.55).

Sayıları gitgide artan ve farklılaşan sosyal olaylarda öteden beri Türkiye'de politik neden ön planda olmuştur.

1960 ve 1971 askeri darbeleri arasındaki dönemde 1961, 1965 ve 1969 genel seçimleri yapılmıştır. 1967 yılından önce yapılan son genel seçim 1965 yılı seçimleridir. Sivas ve Kayseri'deki dönemin politik atmosferine ilişkin fikir edinmek bakımından 1965 seçimlerine bakmakta yarar vardır.

1965 yılında yapılan genel seçim sonuçlarında karşı kutuplarda yer alan iki büyük parti olan Adalet Partisi (AP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin aldığı oy oranları şöyleydi (URAL-1):

Sivas: AP: % 39, CHP: % 33

Kayseri: AP: % 54 CHP: % 34

Ancak her ne kadar partilerin her iki ilde aldığı oy oranı bakımından çok ciddi farklılıklar olmasa da aslına bakılırsa Sivas, Alevi vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı bir il olmakla birlikte Kayseri de koyu milliyetçiliğin galebe çaldığı bir ildir. Toplumsal olayların fitili ateşlenirken salt harita üzerindeki çizgiler değil toplum içerisindeki diğer farklılıklar da

çatışma amacıyla üst akıl tarafından kullanılabilmektedir. Bu bakımdan Kayseripor – Sivasspor olaylarını irdelerken bu noktayı da göz ardı etmemek gerekir.

Tönel, araştırmaların şiddet ve saldırganlığa yönelik davranışların yaşamın erken dönemlerinde öğrenildiğini savunur (Tönel, 2007, s.54). Fromm, yıkıcılığın yaygınlığına dikkat çekerek toplumsal yaşantımızdaki kişisel ilişkilerde genellikle yıkıcılığın yıkıcılık olduğunun bilincine varılmadığında ve onun çeşitli şekillerde ussallaştırıldığından hatta, sevgi, görev, vicdan, yurtseverlik başkalarını ya da kişinin kendisini yıkması için kılıf olarak kullanıldığından bahseder (Fromm, 2016, s.189).

1965 Türkiye'sinde okuma yazma bilmeyen 6 yaş üstü nüfus % 51,24'tür (URL-2). Bu toplumun yaklaşık yarısının okuryazar olmadığı anlamına gelmektedir. Aidiyet hissi ve yoğun taraftarlık duygusu öteden beri eğitimsiz kesimlerde daha fazladır.

Keane'e göre; asil davranış tarzının alt katmanlar arasında kendiliğinden gelişmesi beklenemeyeceğinden, uygarlık savunucuları çaresiz bunun misyonerleri olmuşlardır. Keane uygarlık savunucularının, avami sınıflardaki incelikten yoksunluk ve tembelliğin önüne geçilmesinin zorunlu olduğunu, kaba saba ve aylak avamın işe koşulması gerektiğini ısrarla belirttiğinden bahseder. Ona göre istihdam bir uygarlık işaretidir; bu nedenle de doğal isteklerinin tehdidi altındaki insanların ahlâki ödevidir. İstihdam ile uygarlığı eşleştirmeyi hedefleyen bu burjuva projenin otoriter etkileri, bu etkilere maruz kalanların gözünde çabucak açıklık kazanmıştır (Keane, 1994, s.102).

Amin'e göre; kapitalist dünya sisteminin çeperinde demokrasinin yokluğu, önceki çağların bir kalıntısı değil, fiilen var olan kapitalizmin yayılmasının kaçınılmaz sonucu olan bir değişmezdir. Bu yayılmanın aslında var olan uluslararası kutuplaşma, sonradan, çok katlı bir iç toplumsal kutuplaşmaya da yol açar. Gelir dağılımında artan eşitsizlik, yaygın işsizlik, marjinalleşme vb. Dünya sistemini çözümlemenin ana birimi haline getirmek, mücadelelerde söz konusu olan şeyin anlaşılması açısından önemli bir toplumsal faktöre yanıt verir (Amin, 1994, s.85).

Yeni medya endüstrisiyle birlikte takım taraftarlarına yönelik alışveriş daha cazip hale getirilmiştir. Türkiye'de 4 büyük kulübe ait Fenerium, GS Store, BJK ve TS mağazalarında her türlü ürünün bir arada bulunabildiği seçenekler mevcuttur. Tüketici odaklı, kentlerin işlek yerlerinde faaliyet gösteren bu mağazaların yanı sıra mal ve hizmetlerin başka bir pazarlama çeşidi olan kablo TV ve internet üzerinden maç yayınını taraftara satmak da işin diğer boyutudur. Maç izlemek bir eğlencedir. Taraftar sadece tuttuğu takımın formasını veya ürünlerini değil akşam evine gittiğinde keyifle izleyeceği maçın izlenme hizmetini de tuttuğu takımdan parayla satın almaktadır.

Televizyon programları neredeyse tümüyle değilse de büyük oranda nitel değil, nicel etmenlerle belirlenir. Bir programın kalitesi değil, reytingi onun başarısını ve dolayısıyla alacağı reklam gelirini belirler.

Ritzer'e göre; birçok spor dalındaki takımlar gelirlerinin büyük kısmını televizyon sözleşmelerinden elde ettikleri için, para ödeyen izleyicilerinin çıkarlarını feda eder, hatta televizyon gelirini artırma amacıyla maçları tehlikeye atabilirler. Bunun en iyi örneği maçlardaki 'televizyon için kısa ara'lardır. Eski günlerde reklamlar bir maçtaki normal aralarda, örneğin takımlardan birinin istediği molalarda ya da yarı bitimlerinde gösterilirdi. Ama bu sistemde reklamlar, reklamverenlerin ödemek istedikleri büyük ücretleri karşılamayacak kadar fazla aralıklı ve seyrek olarak gösteriliyordu. Bu da futbol ve basketbol gibi sporlarda düzenli televizyon araları verilmesine yol açtı. Spor zincirlerinin sahipleri reklamlardan elde ettikleri gelirleri artıyor olabilir; ama sporun kalitesinden ödün veriyorlar (Ritzer, 2014, s.125).

Taylor, on yedinci yüzyılda Fransa'da ve Orta Avrupa'da, mutlakiyetçi veya planlamacı(dirgiste) eğilimleri olan gelişen devlet yapılarının, kendi iktidarlarını güçlendirmeyi olduğu kadar ilerlemeyi de gözeterek, tebanın iktisadi, eğitsel, manevi ve maddi refahını kurallarla şekillendirme girişimlerine dikkat çeker. Almanya'da on beşinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar başı çeken bir planlamacı faaliyet olan düzenli ***Polizei-staat*** idealininitici gücü Reformasyon sonrasındaki durumdur; buna göre her bölgenin idarecisi (protestan bölgelerde) yerleşik kuralları yürürlüğe koymak zorundadır. Ancak denetim çabaları sonraki yüzyıla da yayılarak hedefler yardımların düzenlenmesi, kimi geleneksel festival ve uygulamaların baskı altına alınmasını kapsamıştır (Taylor, 2005, s.52).

Duran'a göre, toplumbilimciler, ruhbilimciler ve iletişimbilimciler kamuoyu araştırmaları aracılığı ile gazete-okur ya da medya-toplum ilişkisini incelemektedirler. Okurun beklentilerini, medyanın bu beklentiyi nasıl karşıladığını, medyanın sunduklarını okurun nasıl algıladığını sormaktadırlar (Duran, 1999, s.38).

İrvan, günümüz medya patronlarının medya dışı sektörlerde önemli çıkarları bulunan iş adamları olduğuna dikkat çeker. Bunlar sahip oldukları medya kuruluşlarını, başka alanlardaki özel çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla bir silah olarak kullanabilmektedirler. Bu tür çıkar çatışmalarının önlenebilmesi için gazetecilerin özerkliğinin sağlam bir şekilde güvence altına alınması gerekmektedir. Kurum içi özerkliğin olmadığı bir medya kuruluşunda çalışan gazetecilerin patron çıkarlarını tehdit edebilecek haber yapmalarını beklemek mümkün değildir (İrban, Duran ve İlkiz, 2003,s.76).

Kayserispor-Sivasspor maçında yaşanan futbol terörünü anlamak için olayın geçtiği yıl olan 1967 yılını iyi irdelemek gerekmektedir. 1967 senesi tüm dünyada öğrenci ve gençlik hareketlerinin galebe çalacağı 1968'den bir önceki yıldır. 1967'de de Türkiye'de çok sayıda öğrenci olayları gerçekleşmiştir.

Kabacalı'ya göre, 1967 öğrenci olayları; daha çok açık oturum toplantı, bildirdi dağıtma gibi eylemlerdir. Zamları protesto kampanyası, Temel Hak ve Özgürlükleri Koruma Kanunu Tasarısı'nın bir basın toplantısı düzenlenerek ve tasarı yakılarak protesto edilmesi, Vietnam Savaşı'nı protesto etmek üzere düzenlenen Açıkhava toplantısı, Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü'nün siyasetle uğraştığı üzerine kapatılması üzerine bildiri

yayımlanması, TMGT tarafından, ekonomik yönden geri kalmış ülkelerde Amerika'nın Merkez Haberalma Örgütü CIA'nın oyunlarını ortaya koymak üzere afiş bastırılması (afişlere matbaadayken polisçe elkonuldu; bu olay gençlik kuruluşları ve kimi yazarlarca kınandı), yine TMGT tarafından "Açlıkla Savaş" kampanyası yürüyüşü ve sergisi düzenlenmesi, vb. olaylar bunlardan bazılarıdır.1967 olayları arasında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrencilerin yönetmelik değişikliği istemiyle yaptıkları boykotla Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü müdürünün değiştirilmesini engelleme amacıyla gerçekleştirilen boykot da vardır. Asıl ilginç eylemler, seyyar satıcıların yürüyüş düzenlenmesine yardımcı olmak (TMTF, Temmuz 1967), Elmalı'daki toprak işgaline destek (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği ve İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği, Eylül 1967), Singer grevine destektir (TMTF, İTÜTB, İstanbul Yüksek Teknik Okulu Talebe Birliği ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği). Böylece öğrenciler, kendileri dışındaki kitlelerin eylemlerine destek vermeye başlamışlardır.Temmuz 1967'de gerçekleştilen Harran Ovası inceleme gezisi ile "Zeytinyağı skandalı"nı incelemek üzere yapılan Ege gezisi de anılmaya değerdir (Kabacalı, 2007, s.168).

Araştırmanın Yöntemi: Araştırma içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi: 17 Eylül – 02 Ekim 1967 tarihinde Türkiye'nin ulusal gazetelerinden Cumhuriyet'te sporda şiddetin nasıl sunulduğu, fotoğraf unsurunun kullanılıp kullanılmadığı, yazıların türünün haber, söyleşi, köşe yazısı türlerinden hangisine ait olduğu bu araştırmayla ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu makaledeki temel varsayıma göre Sivasspor-Kayserispor maçı sonrası 40 kişinin ölümüyle sonuçlanan olayların medyaya yansıması bağlamında medya üzerine düşen görevi yapmamıştır.

Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırlılıkları: Araştırmanın evrenini Türk Yazılı Basını oluşturmaktadır. Örneklemini ise 1967 yılındaki Cumhuriyet Gazetesi oluşturmaktadır. Araştırma 17 Eylül – 02 Ekim 1967 tarihinde 15 günlük süreç içerisinde bu gazetede içerisinde yer alan haberlerin içerik analiziyle sınırlıdır.

Olayın Tanımı

18 Eylül 1967'de Türkiye'de gazete manşetleri alışılagelmişin dışında iç ve dış siyasette yaşanan hareketli gelişmelerden ve alınan tarihi kararlardan farklı başlıklar içeriyordu. O sabah gazete bayilerine uğrayanlar ülkelerinde ilk kez "futbol terörü" denen bir kavramla tanıştılar. Bir gün önce yani 17 Eylül 1967'de Kayseri Atatürk Stadyumu'nda Türkiye'nin utanç sayfalarından biri daha yaşanmıştı. Sabahın erken saatlerinde 20 minibüs, 40 otobüs ve trenle Kayseri'ye gelen Sivasspor taraftarlarının Kayseri'de gerginlik çıkardığı söylentileri kulaktan kulağa yayıldı. Tansiyonun yükseldiği şehir gergin bir şekilde maç saatini bekliyordu.

21 bin kişiden oluşan taraftarın Kayseri Atatürk Stadı'ndaki yerini almasının ardından saat 16.00'da başlayan maçın 20. dakikasında ev sahibi takımdan Küçük Oktay'ın attığı gol belki de Türkiye'de tarihin en dramatik olaylarından birinin fitilini ateşledi. Golün ardından statta ortalık karıştı. Son derece coşkulu bir sevinç yaşayan Kayserispor taraftarlarının mutluluğu rakip takım tribünün tepkisini çekti. Rakip takımın taraftarları karşılıklı olarak birbirini taşladı ve yaşanan arbedenin ardından iki çocuk ezilerek hayatını kaybetti. Galeyana gelen Kayserispor taraftarı bıçak, taş ve sopalarla Sivasspor taraftarını kovalamaya başladı. Demir kapıları kapalı olan statta yaşanan olayların ardından 40 Sivasspor taraftarı havasızlık ve sıkışmadan ötürü öldü, 300'den fazla kişi de taş, sopa ve bıçak darbeleriyle yaralandı. Ancak olaylar bunlarla sınırlı kalmadı. Maçta 40 kişinin öldüğü haberinin Sivas'a ulaşmasının ardından Sivas'taki Kayserililere yönelik saldırılar başladı.

Netice itibarı ile; Kayserispor ile Sivasspor arasında oynanan maçın sonunda Türkiye futbol tarihin ilk büyük çaplı futbol terörü gerçekleşmiş oldu. Olayların sonucunda 40 kişi öldü 300'den fazla kişi yaralandı. 8'i Sivas, 18'i Kayserispor taraftarı olmak üzere 26 kişi tutuklandı. Krizi iyi yönetemediği gerekçesiyle Kayseri valisi görevden alındı. Kayseri ve Sivas Emniyet Müdürleri de değiştirildi.

Araştırmanın Bulguları

Sporda şiddet konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda;Kayserispor-Sivasspor maçında 17 Eylül 1967'de yaşanan olayı takip eden 15 günlük zaman dilimindeki Cumhuriyet gazetesinin manşetleri incelenmiştir. Ana sayfada en fazla öne çıkan 2 adet başlık seçilerek, ana manşet kalın harflerle yazılmıştır. Üst, alt ve ana başlıkların yaşanan futbol terörüne ilişkin olup olmadığı baz alınarak gazetenin yaşanan üzücü olaya ilişkin yayıncılık anlayışı ve yayın politikası irdelenmeye çalışılmıştır. Başlıklara bakıldığında 1967 yılında olayın üzerinden birkaç gün geçmesinin akabinde son derece önemli bir olay olan ve haber değeri taşıyan bir konunun ana sayfadan kalktığı, medyanın görevini yapmadığı görülmektedir.

18 Eylül 1967

Üst Başlık: Sivas-Kayseripor maçında büyük arbede **AnaBaşlık**:**KIRK ÖLÜ ÜÇYÜZ YARALI VAR**

Ana başlık: Demirel Romen kalkınmasını beğendi

19 Eylül 1967

Ana Başlık: Sivas'ta Kayserililere karşı galeyan **Alt başlık**: İki şehre de giriş-çıkış yasaklandı

Ana başlık: **Ev ve dükkânlar tahrip edildiAlt başlık:** Sivaslılar İçişleri Bakanına "Kaatil Sükan!" diye bağırdı

20 Eylül 1967

Ana başlık:38 kişinin sıkışarak öldüğü anlaşıldı **Alt başlık**:**Kayseri'de 26 kişi dün nezaret altına alındı**

Ana başlık: Cenazeler hazin bir törenle kaldırıldı

21 Eylül 1967

Ana başlık: Türk-Sovyet görüşmeleri başladı

Ana başlık:Kosigin: "Sorunlarımızı aramızda çözmeliyiz"

22 Eylül 1967

Ana başlık:Sovyetler'den buğday tohumu alıyoruz

Ana başlık: Kayseri valisi ve emniyet müdürü dün sabaha karşı görevden alındı

23 Eylül 1967

Ana başlık:The Daily Telegraph: "Mareşal Amr intihar etmedi öldürüldü"

Ana başlık: Demirel Kiev'de

24 Eylül 1967

Ana başlık:Demirel Taşkent'te dövizlerle karşılandı

Ana başlık: "İrtica hevesi vukuat çıkarma yolunda"

25 Eylül 1967

Ana başlık: **İncirlik üssüne 5.000 Amerikan askeri iniyor**

Ana başlık: Demirel Timur'un mezarında dua etti

26 Eylül 1967

Üstbaşlık: Nato toplantısı tartışmalı geçecek **Ana başlık:Mcnamara Ankara'da "Avrupa Füzesavar Sistemi" teklif edecek**

Ana başlık: Demirel Sovyet halkının ihtilal yıldönümünü tebrik etti

27 Eylül 1967

Ana başlık: **Gıda maddelerinin yüzde 77'si sağlığa zararlı bulundu**

Ana başlık: Çanakkalı boğazına elektronik kontrol cihazı kondu

28 Eylül 1967

Ana başlık:7 NATO'lu Savunma Bakanı Ankara'da

Ana başlık:1968 programının dış yardım ihtiyacı 311 milyon dolar

29 Eylül 1967

Ana başlık: Nükleer güçlere karşı savunma imkânsız

Ana başlık: Bakanlar Kurulu dün Amerikan işyerlerindeki grevi erteledi

30 Eylül 1967

Üst başlık: Demirel döndü; Ortak Bildiri yayınlandı **Ana başlık: Rus dostluğuna NATO mâni değildir**

Ana başlık: Füze kuşağı Avrupalı ortakları sinirlendirdi

01 Ekim 1967

Üst başlık: Sağlık Bakanlığı, 2,584 tahlilin sonucunu açıkladı **Ana başlık: Zeytinyağların % 25'i karışık**

Ana başlık: Topraklarımız başkalarının çıkarları için kullanılamaz

02 Ekim 1967

Üst başlık: Orta-Doğu Teknik Üniversitesi açıldı **Ana başlık: Kurdaş, bilim adamlarının 6 ay askerlik yapmasını istedi**

Ana başlık: Ecevit: "Gene söylüyorum düzen değişecektir"

Başlıklarda yatan ve metinlerde öne sürülen iddialar ve haber başlıkları için yapılan değerlendirmeler, Cumhuriyet gazetesinin dönemin ruhunu yansıtması açısından önemlidir.

Başlıklarda dikkat çeken başka yön de gazetenin genel tutumunu yansıtacak ölçüde 40'dan fazla kişinin vahşice elle tutulur bir sebep olmaksızın öldürülmesini eleştirel olunmaya çalışılmasına karşın sanki bir trafik haberiymiş gibi meşrulaştırmaktan kaçınmamasıdır.

Başlıklar açısından ortaya çıkan anlam, her iki gazetenin de olayı basite indirgediği ve popüler bir dil kullandığı futbolda şiddet olayını sadece bu olayla sınırladığı yönündedir.

Sadece cinayet kararını alan ve uygulayan insanları suçlamak, eleştirmek olayı kişiyle sınırlayan ve söz konusu sosyal ve kültürel yapıyı görmezden gelen bir bakış açısını yansıtmaktadır. Yüzeyde kalan eleştiriliklerini örten ve cinayeti meşrulaştıran bazı anlamların oluşmasına da gazeteler engel olmamıştır denilebilir.

Başlıklar, anlamsal olarak haber girişi ve metnine bu yönde giriş yapmıştır. Böylece, haberin bağlamının kişiyle sınırlanacağının ipuçları ortaya çıkmaktadır. Bu tutum metnin tümünde genişleyerek sürdürülmüştür. Nasıl bir sonuca ulaştığı ise, çözümleme ilerledikçe anlaşılmaktadır. Başlıktan başlayarak metnin sonuna kadar kişiselleştirilen haber sunumu, aynı zamanda anlam açısından başlığın, haber girişi ve metinden önce geldiğini ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet'in haberlerinden çıkan sonuca göre;

- Medya kurumlarının ekonomi-politiği ve akredite kaynaklar ile görgü tanıklarına dayalı habercilik anlayışı olaya ilişkin "gerçekten gerekli" bilgilere ulaşılamamasına ve olayların gerçek bağlamlarından kopartılarak sunulmasına neden olmaktadır. Böylece haberlere konu olan olaylar kişiselleştirilmekte, haberler tipleştirilmektedir. Bu da, habere

konu olan olaya ilişkin neden ve nasıl sorularının gerçek yanıtlarının bulunamamasına ve bu soruların karşılıklarının yetersiz bilgiyle sınırlanmasına neden olmaktadır.

- Ardalan ve bağlam bilgisinin tamam olup olmadığını anlamak için haberlerin nasıl sunulduğu, ne tür bilgilere yer verildiği ve olayın nasıl bir bağlama oturtulduğuna göz atmak yararlı olabilir. Öncelikle belirtilmeli ki, haberlerde sonu hazırlayan başlangıç noktası incelenen haberlerde geçiştirilmektedir.

- Bütün bu açıklamalar, haberlerde olayın gerçek neden ve nasılına ilişkin yeterli ardalan ve bağlam bilgisi olmadığını ortaya koymaktadır.

- Okunan, izlenen, dinlenen haberlerin en önemli özelliklerinden biri, alıntılanmış konuşmalardan oluyor olmalıdır.

- Gazetenin ideolojilerini de ortaya koyacak ölçüde, örneğin polis tarafından uygulanan şiddet haklı çıkarılabilmektedir.

- Haber yazarken seçilen sözcükler belli bir ideolojik seçimi ve tavrı yansıtmaktadır.Haberlerin inanılırlığını sağlamak için kullanılan fotoğrafların incelenmesi önemlidir. Cumhuriyet gazetesinde yer verilen fotoğraflar görsel ve nicelik açısından yetersizdir. Şiddet olaylarının nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğiyle ilgili yeterli ve doğru mesajı verememektedir. 1967 yılındaki fotoğrafçılık tekniğinin gelişmişlik düzeyini de göz ardı etmemek gerekir. Medya öteden beri şiddet eylemlerinin bazen olduğundan daha başka türlü göstermeye çalışmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada 17 Eylül 1967'de Sivasspor-Kayserispor maçında öldürülen 40 kişiye ilişkin Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberlerin söyleminde başlıklardan başlayarak belli bir yönde anlam inşa edilmiştir. Başlıklar metne uzak bir noktadan bakmamış; metni temsil etmiştir. Tematik yapı unsurları, haberin tekdüze bir anlamla oluştuğunun resmini çizmiştir. Bu resimde, metnin sonuna kadar ifade edilenler aynı alamı betimlemiş, desteklemiş ve okuyucunun sadece olayların yüzeylerini görmelerine neden olmuştur. Böylece haberler tipleştirilmiştir. Alıntılar, tanımlamalar, konumlandırmalar, fotoğraflar vs. hep bu yönde işlev sunmuştur.

Türkiye futbol tarihin ilk büyük çaplı futbol terörü gerçekleştiği olayların sonucunda 40 kişi ölmüş, 300'den fazla kişi yaralanmış ancak birkaç gün sonra Cumhuriyet gazetesinin manşeti dış ve iç politikadaki başka konulara yer açmıştır. Türkiye futbol tarihindeki en kanlı olayın bir futbol terörünün bu denli çabuk geçiştirilmesi dördüncü kuvvet medyanın üzerine düşen görevi yapmadığı anlamına gelmektedir.

Ölen, tutuklanan taraftarlar, görevden alınan bürokratlar dışında olayın psiko-sosyal nedenleri üzerine derinlemesine kafa yormayan köşe yazarları böylesi bir futbol terörünü görmezlikten gelmiştir. Ancak dönemin gazetecilik ruhunu anlama açısından teknik yetersizlikleri de göz ardı etmemek gerekir.

Son derece ciddi bir şiddet olayı, sıradan bir trafik kazası ya da sel-çığ haberi gibi sunulmuştur. Basın üzerine düşen görevi yapmamıştır. Olması gereken bu değildir. Haberde okuyucunun kendi bakış açısını geliştirebileceği alan yoktur. Bunun nedeni medya kuruluşlarının ekonomi-politiğinin kâr ve hız dayatması ile haber değerliliği ölçütleri uyarınca akredite kaynaklara ve görgü tanıklarına dayalı habercilik anlayışıdır. Bu yapısal yanlılık sorunudur ve haberlerin söylemi yapısal olarak yanlı kurulmuştur.

Cumhuriyet gazetesi ana gelişmeleri veren teknik bir aygıt konumundan ileri gidememiştir.

KAYNAKÇA

Amin, Samir&Chomsky, Noam& Frank, Andre Gunder (1994). *Düşük Yoğunluklu Demokrasi/Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler*. Ahmet Fethi (Çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.

Butler, Judith. (2009). *Savaş Tertipleri/Hangi Hayatların Yası Tutulur?*.I. Baskı, Şeyda Öztürk (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cheviron, Nilgün Tutal. (2014). *Televizyon ve İçimizdeki Şiddet*. İstanbul: Ekslibris Yayıncılık.

Dirlik, Arif. (2009). *Kriz, Kimlik ve Siyaset/Küreselleşme Yazıları*, I. Baskı, Sami Oğuz (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Duran Ragıp. (1999). *Burası Dünya Polis Radyosu!/Global Medya Eleştirileri*. I. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Fromm, Erich. (2016*). Özgürlükten Kaçış/Faşizm, Demokrasi ve Özgürlük Üzerine*. II. Baskı, Şemsa Yeğin (Çev.), İstanbul: Say Yayınları.

İrvan, Süleyman, & Duran, Ragıp, & İlkiz, Fikret. (2003). *Medya, Etik ve Hukuk*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Keane, John. (1994). *Demokrasi ve Sivil Toplum/Avrupa Sosyalizminin Açmazları, Toplumsal ve Siyasal İktidarın Denetlenmesi Sorunu ve Demokrasi Beklentileri Üzerine*. I. Basım, Necmi Erdoğan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Keane, John. (2010). *Şiddet ve Demokrasi*. Meral Üst (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Kabacalı, Alpay. (2007). *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*. III. Baskı, İstanbul: Gürer Yayınları.

Ritzer, George.(2014*). Toplumun McDonaldlaştırılması/Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme.* Şen Süer Kaya (Çev.). İstanbul:Ayrıntı Yayınları.

Taylor, Charles. (2005).*Modern Toplumsal Tahayyüller*. Hamide Koyukan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Tönel, Adnan. (2007). *Uzaktan Kumandalı Çocuklar*. I. Baskı, İstanbul: Hayykitap.

URL-1:http://www.secim-sonuclari.com/1965 adresinden 15.03.2018 tarihinde alınmıştır.

URL-2: http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=158 adresinden 15.03.2018 tarihinde alınmıştır.

CHAPTER 16:

YENİ MEDYADA REKLAM STRATEJİLERİ[1]

Gökhan BAK[2]

Osman Vedüd EŞİDİR[3]

[1]GAP Zirvesi kapsamında 1. Uluslararası GAP Sosyal Bilimler Kongresi'nde, 4-6 Mayıs 2018 tarihinde Şanlıurfa'da sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

[2]Dr. , Milli Savunma Bakanlığı, gokhanbak2010@hotmail.com

[3]Dr. , Sağlık Bilimleri Üniversitesi, osmanvedud.esidir@sbu.edu.tr

GİRİŞ

Yeni medya terimi geleneksel medyadan (kitap, televizyon ve radyo) farklı olarak, sayısal medyayı, özellikle etkileşimsel medyayı, internet ağlarını ve sosyal iletişim medyasını nitelemek için kullanılmaktadır (Binark, 2014:15).

İnternet günümüzde özellikle çocuklar ve gençler için önemli bir araç özelliği kazanmıştır. Yeni kuşakların içerisinde yaşadıkları tüm ortamlara (aile ortamı, okul ortamı vd.) yeni medyanın ve özellikle de internetin girmesi sonucunda çocukların sosyalleşme sürecinde de bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Aile ve arkadaşlarından çok, internet ortamında vakit geçiren çocuklar, sosyal yaşam hakkındaki bilgileri de bu kaynaktan öğrenebilmektedir. İnternet sanal bir kütüphane rolü üstlenerek basılı (matbu, printed) medyanın ve bilhassa klasik kütüphanenin önüne geçmiştir (Sezgin, 2013:23). Yeni medyanın çocuklar ve gençler dışındaki diğer kullanıcıları da etkilediği ve günden güne kullanıcı sayısının arttığı aşikardır. Kullanıcı sayısı günden güne artan yeni medyanın nimetlerinden yararlanmak isteyen girişimci, bu ortamı en iyi şekilde değerlendirmek adına reklamını yapmak ve de bu sektörde iddialı olmak isteyecektir. Kitap okuma alışkanlıkları üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Ekranda okuma yapılırken beyin taramaları, yüz taramaları yapılan, uluslararası karşılaştırmalı bir araştırmaya göre insanlar ekranda bir sayfa açtıklarında buna en fazla ortalama 19 ile 27 saniye arasında baktıkları görülmüştür (Turgut, 2013:81). Geleneksel medya ortamından biri olan kitap üzerinde yapılan bu araştırma sonucunun günümüz insanının ne kadar seçici ve de ne kadar tahammülsüz olduğunun da bir göstergesi kabul edilebilir. Aynı özelliklerde bir sayfanın yeni medya ortamında gösterildiği düşünüldüğünde; zamanını daha iyi değerlendirmek isteyen bir kullanıcı bu zamanı daha da kısaltacaktır. Bu da bize yeni medya üzerinde reklam vermenin ve de bunu izletmenin ne denli zor olduğunu, bunu başarmak için reklam stratejilerinin iyi yapılması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışmamızda yeni medyada reklam stratejileri üzerinde durulacaktır.

Pazarlama Bileşeni Reklam

Pazarlama, kişisel ve örgütsel amaçlara ulaşmayı sağlayacak mübadeleleri gerçekleştirmek üzere fikirlerin, malların ve hizmetlerin geliştirilmesi, fiyatlandırılması, tutundurulması ve dağıtılmasına ilişkin planlama ve uygulama sürecidir (Eyüboğlu, 2010:15). Güçlü bir kurumsal marka oluşturmak, işletmenin ürettiği ürün/hizmetler ve genelde kurumla ilgili hedef kitlelerin beyninde bir konumlandırma oluşturabilmek için işletmelerin bütünleşik pazarlama iletişimi bakış açısıyla hareket etmesi gerekmektedir.Bütünleşik pazarlama

bileşenleri; halkla ilişkiler, satış geliştirme (promosyon), doğrudan (kişisel) satış, fuarlar, sponsorluklar ile reklamdır (Elden, 2013:69).

Reklam, müşterilerin ürün satın almaya teşvik ederek, satıcı ile alıcılar arasında bir ilişki kurmayı hedefleyen iletişim tekniğidir (Hacıoğlu, 2008:80). Reklam; bilgi verme, ikna etme, hatırlatma değer katma ve işletmenin diğer çabalarına yardım etme vb. temel iletişim fonksiyonlarına sahiptir (Çetin ve Mutlu, 2010:241). Reklam, kontrol edilebilir bir mesajdır ve bir bedel karşılığında yapılması nedeniyle ikincil bir maliyet unsuru olarak, gerek firma ilgililerini ve gerekse toplumu duyarlı hale getirmektedir (Karabulut, 2004:207). Başlıca iki reklam çeşidi ürün reklamları ve kurumsal reklamlardır. Ürün reklamcılığında bir ürün veya hizmet satmak için mesajlar verilmektedir. Kurumsal reklamcılık bir kavram, fikir veya felsefeyi veya bir endüstrinin, şirketin veya devletin kuruluşunu iyi niyetini tanıtan mesajlar içerir (Çetin ve Mutlu, 2010:241).

Reklamın ana stratejisi, hedef mesaj alıcını ilgili ürüne/markaya, yere vb. çekmektir. Bu ana strateji yanında, amaca uygun olarak, bazı türev stratejiler de geliştirilebilir: farkına vardırma, ikna, imaj geliştirme vb. Strateji diye, pazar fırsatlarına göre, firmanın kaynaklarını (fiziki, beşeri ve mali) belirlenen bir amaca veya araçlara doğru harekete geçirilmesine denilmektedir (Karabulut, 2004:209).

Bir reklamın başarıya ulaşması uygulanabilir olması, işletmenin ayrıca hazırlayacağı bir reklam bütçesine bağlıdır. Yeterli bir bütçeye sahip reklamın etkinliğinin kontrolü yapılmadığı sürece verimlilik söz konusu olmayabilir (Hacıoğlu, 2008:84). Reklamdan beklenen, gerçekleştirilmesi istenen başlıca amaç; üreticinin pazara sunduğu ürünün satılmasını sağlamak ya da satışı devam eden bir ürünün pazar tarafından var olan talebinin artırmaktır (Kocabaş ve Elden, 2013:23).

Bütün markalar aynıdır, fakat reklamlarla yaratılır düşüncesi, her zaman doğru değildir. Öyle olsaydı bol reklam yapan markaların pazar payları az yapanlara göre daha yüksek olurdu. Marka tüketiciyi memnun ve tatmin etmiyorsa reklam bir kere sattırır. Ancak, marka gerçekten bir değer taşısa bile, tüketici bu değeri bilmiyorsa, marka başarılı olamaz. Dolayısıyla hem ürün hem de reklam birlikte düşünülerek markaya bir değer kazandırır (İslamoğlu, 2011:210). Reklam stratejilerinin doğru yapılmasıyla, ürün satışının ve marka değerinin arttığı da görülecektir.

İnternet ve Reklam Ortamı

İnternet 1960lı yıllarda ABD Savunma Bakanlığı tarafından geliştirilen bir proje ile ortaya çıkmıştır (Elden, 2013:261). Günümüzde her konuda baş danışma kaynaklarından olan internet kullanıcı sayısını günden güne artırmıştır. Reklam konusunda da reklam verenler tarafından birçok nedenden dolayı tercih edilmektedir. Kotler'e göre, internetin reklam verenler tarafından tercih edilme nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Elden, 2013:263):

- Araştırma yapmak,
- Bilgi vermek,
- Tartışma forumları sunmak,
- Siteye bağlı olarak (online) alım ve satım yapmak,
- Eğitim vermek,
- Siteye bağlı olarak (online) müzayede ve mübadele olanağı sunmak,
- Müşterilerine siteye bağlı olarak (online) bit'ler teslim etmek.

Bir reklam ortamı olarak internetin kullanılması farklı şekillerde olmaktadır. Gün'e göre üç şekilde gerçekleşmektedir (Elden, 2013:264-271):

- Web Sitelerinin Reklam Aracı Olarak Kullanılması
- Elektronik Posta Yoluyla Reklam Yapılması
- Web Sayfalarına Reklam Verilmesi: Banner Reklamları (Bant Reklamlar), Fırlayan (Pop-up/Pop-under) Kutular, Kenar Çerçeveleri, Rich Media, Ekran Koruyucular (Screen Savers), Profil Reklam, İçerik Sponsorlukları, Advertorials Modeli, Affiliate Programları, İtme(push), Görünürlülük (Impression),Kardeş Pencereleri, Arama Motoru Reklamları, Hedefli Reklam, Seri İlanlar.

Web sitelerinin reklam aracı olarak kullanılması; çeşitli kurumların sahip oldukları web siteleri aracılığıyla kurumsal ve ürünsel bazda tanıtımlarını yapmalarını ve hedef kitleleriyle çift yönlü iletişim kurmalarını ifade etmektedir. Bir diğer internet reklam türü de kurumsal imaj, marka ve hedef kitleye örtüşen diğer web sitelerine belli bedeller karşılığında reklam verilmesini içeren uygulamalardır. Bu reklam uygulamalarına aşağıdaki şekilde karşılaşılmaktadır (Elden, 2013:264-268):

Banner Reklamları (Bant Reklamlar); statik olarak web sayfasının altında veya üstünde yer alan, çoğunlukla dikdörtgen biçimli reklam bantlarıdır.

Fırlayan (Pop-up/Pop-under) Kutular; kullanıcıların internet ortamında gezinirken karşılarına çıkan, çoğunlukla rahatsız edici bulunan küçük reklam kutucuklarıdır.

Kenar Çerçeveleri; içerik alanlarındaki, diğer canlandırma ve etkileşimli internet reklamlarından ayrılan online sayfaların dikey bölümüdür.

Rich Media; web sayfası yüklenirken ya da bir sayfadan diğerine geçerken çok kısa sürede görünen, animasyonun, sesin ve interaktifliğin entegre edildiği, multimedya olarak ta adlandırılan tam sayfa reklamlardır.

Ekran Koruyucular (Screen Savers); bilgisayarda belli bir süre işlem yapılmadığında ekranda beliren hareketli görüntülerdir. Firmalar kendi reklam mesajlarını içeren ekran koruyucuları hazırlatarak internet üzerinden ücretsiz olarak dağıtmakta, böylelikle gerek kendilerini gerekse de ürettikleri ürünlerin tanıtımını yapmaya çalışmaktadırlar.

Profil Reklam; yalnızca belirlenen hedef kitleye gösterilen reklamlardır. Hedef kitlenin özelliklerine göre ve çoğunlukla ziyaret ettiği sitelerde yayımlandığı için fark edilirliği yüksek reklamlardır.

İçerik Sponsorlukları; belli bir dönemliğine satın alınan web siteleri aracılığıyla hedef kitleye marka ya da firma için özel olarak kurgulanmış içerikle ulaşılmasını ifade etmektedir.

Advertorials Modeli; en önemli özelliği haber ya da köşe yazısıymış gibi görünen ancak uygulamanın aslında reklam olduğu ilgili yazının başında ya da sonunda genellikle belirtilen, ürün/hizmetle ilgili bir yazı ya da yorumun reklamla bütünleştirilerek gerçekleştirilen bir internet reklam türüdür. Örneğin; kitap tanıtımı yapan sayfalarda yer alan bilgiler, belirli bir yayınevinden ya da kitabevinden alınarak düzenlenmektedir.

Affiliate Programları; online satış yapan büyük mağazaların, küçük site operatörlerinin işlettiği sitelere ya da kişiye özel sayfalara linkler koyarak satış yapmaları sayesinde oluşan reklam uygulamalarıdır. Sadece satış başına komisyon ödeyen reklam verenler binlerce sitede reklamını düşük maliyetlerle yapma fırsatını yakalamaktadır.

İtme (push); Kullanıcıların daha önce girdikleri ya da alışveriş yaptıkları bir siteye bıraktıkları bilgiler ışığında belirttikleri tercihlere bağlı olarak oluşturulan ve kullanıcıya gönderilen içeriklerin tanımlanmasında kullanılan bir terimdir. İtme içerikler, kullanıcıların e-posta adreslerine postalanabileceği gibi web sitesindeki veya çevrimiçi hizmet sunan kanallara da gönderilebilir, aynı zamanda ekran koruyucularla birlikte sunulabilmektedir.

Görünürlülük (Impression); kullanıcıya kaç kez gösterildiğine göre fiyatlandırılan ve reklamın süresini reklam verenin belirlediği reklamlardır.

Kardeş Pencereler; kullanıcılar bir reklam bandı görüp, birkaç saniye sonra fırlayan başka bir reklam kutusunun ekrana gelmesi yanında bu işlemin tersi de yani önce fırlayan kutu sonra reklam bandı görmesiyle de uygulanan, ardı arkasına bağlantılı içerikler şeklinde belirledikleri için kardeş pencereler denilen reklam uygulamalarıdır.

Arama Motoru Reklamları; anahtar kelime reklamları ya da meta reklamlar olarak ta adlandırılan bu reklamlar genellikle ekranın sağ ya da alt tarafında görünen arama motorlarında yer alan reklamlardır. Örneğin; "otel" sözcüğünün google, yahoo gibi arama motorlarında aranmasıyla beraber otel reklamlarının da belirmesi bu tarz bir uygulamadır.

Hedefli Reklam; arama motorlarında aranan sözcükle bağlantılı web sitesinin reklamının arama sonuçları üzerinde yer almasıdır.

Seri İlanlar; gazetelerde yer alan seri ilan sayfalarının sanal aleme taşınmasıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma belgesel tarama yöntemi ile yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Geleneksel medyadan sosyal medyaya geçişin nasıl olduğu ve bu geçişte reklam stratejilerinin nasıl etkilendiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma,Youtube üzerinde 2016 ve 2017 yıllarında en çok izlenen 10 reklam videosu ile sınırlıdır.

Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya, Geleneksel Reklamcılıktan İnternet Reklamcılığına Geçiş

Geleneksel medya genellikle endüstriyel, broadcast veya mass medya olarak tanımlanır. Yeni medya, gazete, televizyon ve film gibi geleneksel medyadan farklılıklar gösteren, bilgiyi hızla birleştirerek kullanıcıya ulaştıran sistemdir. Geleneksel medya ile yeni medya arasındaki farklılıklar; erişim, erişilebilirlik, kullanılırlık, yenilik, kalıcılık, hız ve okuyucuya yüzde yüz ulaşım ve ölçülebilirlik olarak özetleyebiliriz(URL-1).

İletişim araçlarındaki hızlı gelişmeler medyaların da farklılaşmasına yol açmış ve ortaya çıkan bu geleneksel olmayan medyaya "yeni medya" adı verilmiştir. Bu süreçte medya,

önüne birçok sıfat alarak değişik tanımların oluşmasına yol açmıştır. Fırlar'a göre, ilk önce geleneksel medya ve yeni medya olarak farklılaştırılan ortamlar daha sonraları birçok farklı sınıflandırmaya tabi tutulmuştur/konu olmuştur. Bugün gelinen nokta itibariyle, ortamların, geleneksel medya haricinde; online medya, offline medya, sosyal medya ve interaktif medya olarak farklı biçimlerde sınıflandırılmakta olduğu görülmektedir (İşlek, 2012:6).

Sosyal medya, ticaretten sağlığa, eğitimden eğlenceye çok çeşitli ve farklı konularda kullanıcıların birbirleriyle konuştukları, bilgi ve fikir paylaşımında bulundukları bir ortamdır dolayısıyla sosyal medya gücünü kullanıcılarından almaktadır. Bu nedenle sosyal medya hem işletmeler hem de tüketiciler için önemli hale gelmektedir. Sosyal medya platformlarında İşletmeler mal ve/veya hizmetlerin satın alınmasını yani işletmenin tercih edilmesini sağlamak için birtakım pazarlama faaliyetleri yaparak tüketiciler ile iletişime geçerken, tüketiciler satın aldıkları mal ve/veya hizmetler hakkındaki deneyimlerini, düşüncelerini, memnuniyet ya da memnuniyetsizliklerini rahatlıkla ve kolayca paylaşabilmektedir (Tengilimioğlu, 2014:6).

Geleneksel medyadan sosyal/yeni medyaya rağbetin daha da artmasıyla beraber geleneksel reklamcılık anlayışından internet reklamcılığına geçişin olduğu görülmektedir. Doyle'ye göre, geleneksel reklamcılık, müşteriden yalnızca sınırlı geribildirim alınmasına olanak tanıyan bir kaynaktan geniş bir hedef kitleye yönelik gerçekleşen bir iletişim modeli olduğu için, yüksek ulaşımlı ancak düşük zenginlikte bir araçtır. İnternet, iletişimin zengin bir yöntemini oluşturan, bire bir iletişimin gerçekleştiği bir etkileşimli modeli kullanır. Sanal iletişim bir diğer önemli yönden de farklılık gösterir. Geleneksel reklamcılıkta mesaj, satıcı tarafından müşterilerine iletilir ancak sanal iletişimde müşteri, tedarikçilerin mesajını aramak zorundadır. Sanal iletişim kişinin kendi seçimine dayalıdır, müşteri, şirketin iletişimini okumaya motive olmalıdır (Elden, 2013:543). İnternette kurumsal web siteleri, hedef kitlelere gönderilen e-postalar ve bu kitlenin takip ettiği çeşitli web sitelerine verilen tasarım ve teknik özellikleri açısından sürekli bir gelişim içinde bulunan internet reklamcılığı, reklam kampanyalarında medya seçiminde gün geçtikçe öne geçen bir alan olma özelliğini sürdürmektedir (Elden, 2013:543-544).

İnternet reklamcılığı kurumların her türlü fikir, hizmet ya da ürünü satmanın yanı sıra kendi prestijlerini artırma adına yapılmaktadır. Bu kadar büyük bir rekabetin içerisinde kendini bulan firmalar, kurumlar kendi reklamlarını en iyi yapabilme adına stratejilerini de iyi planlamak ve de uygulamak durumundadır. Youtube üzerinde 15 Ağustos 2012 tarihinde yapılan bir araştırma sonucuna göre en fazla izlenen Türk reklamları(URL-2):

- 1. 11880 (24 saniye)
- 2. Molfix Kızımın (43 saniye)
- 3. Molfix Düm Tek Tek (39 saniye)
- 4. Çokomel (20 saniye)
- 5. Dalin (30 saniye)
- 6. Danone (30 saniye)
- 7. Evy Baby Duble Rahat (46 saniye)
- 8. Evy Baby Duble Rahat (37 saniye)
- 9. Evy Baby Doktor (42 saniye)
- 10. Molfix Kukla Show (47 saniye).

Araştırma sonucuna bakıldığında en fazla 47 saniyelik bir reklamın ilk 10 sıralamasına girdiğini görmekteyiz. Bu da bize 2012 yılında youtube üzerinde gösterilen reklamların bir dakikanın altında olanlarının tercih edildiğini göstermektedir. Reklam stratejileri değerlendirildiğinde; genelde çocukların reklam içeriğinde bulunduğu da göze çarpmaktadır. 2016 yılı reklam araştırmasında aşağıdaki detaylar öne çıkmaktadır (URL-3):

> YouTube'un en çok izlenen reklamlar listesinde başı çeken ilk 10 videodan 5'inin Super Bowl reklamları olması da ilgi çekici bir detay. Bildiğiniz üzere ABD'de Super Bowl maçları arasında televizyonda yayınlanan reklamlar oldukça popüler. Ancak bu televizyon reklamlarının dijital yansımaları, dijitalin de gücü sayesinde sadece ABD'de maç arasında gerçekleştirilen reklamdan çok daha fazla kişiye ulaşmayı başarıyor. Hemen aşağıdan göz atabileceğiniz ilk 10 listesinde dikkat çeken bir diğer detay ise Mobile Strike başta olmak üzere, Clash Royale ve Pokemon Go gibi mobil oyunların reklamların iyi sıralarda yer alması. Bu da 2016 yılının mobil oyunlar için iyi geçtiğini gösteriyor.

- 1. Mobile Strike Super Bowl – Arnold's Fight

-2. Knorr #LoveAtFirstTaste

- 3. Nike Football Presents: The Switch

- 4. Samsung Galaxy S7 and S7 edge

- 5. Clash Royale: Theme Song

- 6. Mtn Dew Kickstart: Puppymonkeybaby Super Bowl

- 7. Always #LikeAGirl – Keep Playing

- 8. The Chase – Hyundai Elantra Super Bowl

- 9.#Pokemon20: Pokémon Super Bowl

- 10. Skittles: “The Portrait” Super Bowl

Yukarıda listelenen2016 yılı reklam videolarından sonra, 2017 yılı reklam videolarına bakıldığında, aşağıdaki yorumun yılın güzel bir özetini yaptığı söylenebilir (URL-4):

> Dünyanın en büyük video içerik platformu YouTube, 2017’de en çok izlenen 10 reklamı duyurdu. Pek çoğunuz, açıklama kısmı atlayıp videoları izlemeyi tercih edecek. Buna rağmen, YouTube’un en çok izlenen reklamlara dair yıllık listesinde bazı öne çıkan trendlere dikkat çekmek istiyoruz. Uzun reklamlar, belirli bir olay karşısında tavır alan markaların reklamları 2017’de YouTube’da daha fazla izlendi. En çok izlenen reklam ise Amerika’dan değil, Hindistan’dan çıktı. YouTube’a göre bu yılın en çok izlenen reklamları geçen yılkilere kıyasla iki kat daha uzun ve 10 reklamdan 7’si bu kategoride. Çeşitlilik, motivasyon gibi özellikler ise 2016’ya kıyasla bu reklamlarda daha fazla öne çıkıyor. Reklam kategorisi haricinde YouTube’da en çok izlenenleri **“**2017’de YouTube’da en çok izlenen 10 video**”** haberimizde bulabilirsiniz. Organik görüntülemeler, sıralamayı etkilemiş. İnsanların kendi isteğiyle reklam izlenmesi ve bir video izlemeden önce 5 saniye boyunca karşılaştıktan sonra ücretli reklamı atlamadan izlemeye devam etmesi, yapılan sıralamada belirleyici rol oynamış. Google’ın sahibi olduğu video içerik devi YouTube’un en çok izlenen reklamı 150 milyonun üzerinde izlenme rakamına sahip ve Cheil India tarafından Samsung için yaratıldı. Listenin devamını aşağıda görebilirsiniz.

- 1. Samsung, “We’ll Take Care Of You, Wherever You Are” / Cheil Worldwide India

- 2. Clash of Clans, “The Last Second”

- 3. Oreo, “Ping Pong Trick Shots” / Dude Perfect – YouTube Kanalı

- 4. Miss Dior, “The New Eau de Parfum”

- 5. Budweiser, “Born the Hard Way” / Anomaly

- 6. Kia, “Hero’s Journey” / David & Goliath

- 7. Adidas, “Original Is Never Finished” / Johannes Leonardo

- 8. Apple, “The Rock x Siri Dominate the Day” / Hungry Man (prodüksiyon şirketi)

- 9. Levi’s, “Circles” / FCB West

- 10. Mr. Clean, “Cleaner of Your Dreams” / Leo Burnett

SONUÇ

Geleneksel medyadan daha çok vakit geçirdiğimiz sosyal medya ortamında reklam videolarının da günden güne farklılıklar gösterdiği bu çalışmayla ortaya konmuştur. Araştırmaya kaynak teşkil eden 2016 ve 2017 yıllarında Youtube üzerindeen çok izlenen 10 reklam videosuna bakıldığında bu değişikliğin ne denli olduğu görülmektedir. 2012 yılında Youtube üzerinde en çok izlenen Türk reklam videolarına bakıldığında; 1 dakikanın altında ve de genellikle çocuklara hitap eden, masumane yapıda olan reklamların varlığı görülmektedir. 2016 yılına gelindiğinde, dünyanın en büyük video içerik platformu olarak bilinen Youtube üzerinde en çok izlenen 10 videonun Türk reklamları gibi pek de masumane yapıda olduğu söylenemez. ABD’de Super Bowl maçları arasında televizyonda yayınlanan reklamların yanı sıra, cep telefonu ve de özellikle mobil oyun reklamlarının olduğu göze çarpmaktadır. Bu da 2016 yılında, mobil oyun reklam videolarının beğenildiğini, bu yönde eğilim olduğunu ortaya koymaktadır. 2017 yılına gelindiğinde, Youtube üzerinde en çok izlenen reklam videolarının büyük çoğunluğunun; 10 reklamdan 7’sinin 2016 yılına nazaran daha uzun süreli yapıldığı, 2016 yılından farklı olarak ABD yerine Hindistan yapımı reklamın dünyada en çok izlenen reklam videosu olduğu, mobil oyun reklam videoları ile cep telefonu tanıtımlarının da yine en çok izlenen videolar arasında yerini aldığı görülmektedir.

Sosyal medya üzerinde gösterilen reklam videolarının günden güne daha uzun süreli olacağı, cep telefonu, mobil oyunlar gibi reklamların daha da önemini sürdüreceği, reklamların masumane özelliklerinden ziyade daha da motivasyon ve çeşitlilik arz eden biçimlerde yapılacağı sinyallerini vermektedir.

KAYNAKÇA

Binark, Mutlu. (2014). *Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri,* İstanbul:Ayrıntı Yayınları.

Çetin, Canan ve Mutlu, Esin Can. (2010).*Temel İşletmeciliğe Giriş*, 2. bs., İstanbul: Beta Yayıncılık.

Elden, Müge. (2013). *Reklam ve Reklamcılık,* 2. bs., İstanbul: Say Yayınları.

Eyüboğlu, Orhan. (2010). *Uluslararası Pazarlama*, İstanbul: Etap Yayınevi.

Hacıoğlu, Necdet. (2008). *Turizm Pazarlaması,* 6. bs., Ankara: Nobel Yayınları.

URL-1: http://www.halklailiskiler.com/dijital-ve-sosyal-medya-d6e0us.html adresinden 27.03.2018 tarihinde alınmıştır.

URL-2: http://www.halklailiskiler.com/youtubeda-en-cok-izlenen-turk-reklamlari.htmladresinden 27.03.2018 tarihinde alınmıştır.

URL-3: https://webrazzi.com/2017/01/01/2016da-youtubeda-en-cok-izlenen-10-reklam/adresinden 27.03.2018 tarihinde alınmıştır.

URL-4: http://www.dijitalajanslar.com/2017-yilinda-youtubeda-en-cok-izlenen-10-reklam/adresinden 27.03.2018 tarihinde alınmıştır.

İslamoğlu, Ahmet Hamdi. (2011). *Stratejik Marka Yönetimi*, 2. bs., İstanbul: Beta Yayınları.

İşlek, Mehmet Sami. (2012). *Sosyal Medyanın Tüketici Davranışlarına Etkileri: Türkiye'deki Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Karabulut, Muhittin. (2004). *Ulusal ve Küresel Pazarlarda Stratejik Pazarlama Yönetimi,* İstanbul: Üniversal Yayıncılık.

Kocabaş, Füsun ve Elden, Müge. (2013). *Reklamcılık Kavramlar, Kararlar ve Kurumlar*, 13. bs., İstanbul:İletişim Yayınları.

Sezgin, Ayşe Aslı. (2013). Çocuklara *Yönelik Yeni Medya Ortamındaki Siyasi İçeriğin Göstergebilimsel Analizi,*Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tengilimoğlu, Emre. (2014). *Hastane ve Hekim Tercihinde Sosyal Medya Kullanımının Etkisi: Ankara İli Örneği*,Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turgut, Serdar. (2013). *Yeni Medya*, İstanbul:Destek Yayınları.

CHAPTER 17:

HOW CAN THE STUDY OF GENDER CONTRIBUTE TO THE CONTEMPORARY UNDERSTANDING OF CONFLICT AND CONFLICT RESOLUTION?[1]

Assist. Prof. Dr. Dilan ÇİFTÇİ(1)

(1)Near East University, Cyprus, dilan.ciftci@neu.edu.tr

[1] This study was presented in the ASOS 2018 Congress

Introduction

To begin with, the marginalization of gender analysis need to be addressed as one of the main problems of war and peace studies. To deal with the importance of gender analysis during conflict, gender roles and their multidimensionality need to be indicated. As Bouta, Frerks & Bannon (2005) argued, active and passive female combatants and their roles in regular and irregular armies should be reconsidered, particularly in the context of disarmament, demobilization and reintegration programs (DDR). By rejecting the peaceful nature of females, the authors pointed the various psychological, economic and social requirements of female ex-soldiers differentiated from male ex-soldiers (Bouta, Frerks& Bannon, 2005; Douglas, 2015; Hansen, 2015; Ozerdem, 2015; Desai, 2016).

In spite of being between 'one-tenth and one-third of combatants', women have various roles in conflicts by being part of 'armies, guerrilla forces and armed liberation movements.' Also, the authors illustrated the multidimensionality of women role with the Sandinista National Liberation Front and female propagators of violence in Rwanda. Another significant point is related to the difficulty of separating civil and combatant females with the emergence of irregular armies. Besides, women could contribute conflicts as doctors, spies, porters so on and so forth. The militarization concept is also crucial because construction of masculinity rely on patriotic mothers as in the case of Serbian feminine. By utilizing Enloe's (2000) argument, the authors stressed that the militarization of men is based on the militarization of women (Enloe, 2000; Bouta, Frerks& Bannon, 2005; Ansong, 2011; Channell-Justice, 2015; Sjoberg, 2016).

The reason of joining armies are various for women and men. Sometimes joining army is considered as a manner to survive and a chance to gain equal rights with men for females. Specifically, liberation movement in Eritrea vanish traditional identities in society. Bouta, Frerks& Bannon (2005) mentioned about three fundamental roles of women in armies. These

are combatant, supporter and dependent. According to this categorization, it is possible to say that the dependent and supporter role have been more widespread that the combatant role. Yet, Bouta, Frerks& Bannon (2005) criticized this categorization since women combine all these three roles in their lives during the conflict. Moreover, they were critical about DDR programs which have been neglecting the blurriness of these roles (Bouta, Frerks& Bannon, 2005).

1.1. The Case of Women's Movement Under Sandinista in Nicaragua

To deal with gender roles in armies, it is assumed that there are more equal relations in armies. However, this equalization refers masculinization of female rather than feminization of armies. Additionally, it is more general to observe gender-specific violence in armies instead of female autonomy. Also, the egalitarian relations in armies became problematic during the reintegration of female ex-combatants. In the light of these knowledge, DDR programs can be criticized due to not considering female combatants as fundamental security threats.

Second essential problem is that DDR programs generally concentrate on female with weapons as a result of scarce resources. Besides, invisible role of women refers another challenge for development programs. The authors suggested the concentration of DDR programs on reintegration process in a gender-sensitized manner with the help of positive gender roles. Also, the isolation and extreme poverty, confronted mainly by women, during the reintegration process require assessment of development program as broader community issue (Bouta, Frerks & Bannon, 2004; Case, 2015; Grabe & Anjali, 2015; Molyneux, 2016). Another important concept is the gender-based violence in the study of relationship between gender and conflicts. Basically, women's vulnerability to gender-based violence (GBV) needs to be understood in the context of gender-specific roles. The enhancing women trafficking, genocidal rape and sexually transmitted diseases stands as most serous illustrations of this

vulnerability. Significantly, Bouta, Frerks& Bannon (2005) declared that GBV emerged in the period of pre-conflict, and it became acceptable in the period of conflict and post-conflict. Moreover, it is possible to observe transition of GBV from public to private as domestic violence in the peace. In this sense, GBV survivors need protection and recovery with the help of multidimensional analysis. The security, medical and social sectors need to be part of this recovery process. In addition, gender-specific needs of men and women as GBV survivors need to be reconsidered (Bouta, Frerks& Bannon, 2005: Russo & Pirlott, 2006; Schwitters & et. al., 2015; Keller, et. al., 2017).

On the other hand, GBV could occur in family, community of it could cause by the negligence or intention of state. Particularly, the number of civilian GBV victims enhanced with the increasing inter-state conflicts as in the cases of Sierra Leone and Rwanda. Also, Bouta, Frerks& Bannon (2005) are against the identification of GBV as accident in the conflict process. On the contrary, they stressed that GBV is a conscious and strategic act targeting the identities and symbols of various group's culture (Bouta, Frerks& Bannon, 2005).

The vulnerability of women can also be understood with gender-specific roles. For examples, the dependency of women to their children and their elderly relatives complicate flee or escape of women from violence. Forced displacement represents another source of GBV because of the absence of gender sensitivity in the refugee camps. Social exclusion and ostracism are also problems faced by GBV victims. During the time of conflict, GBV targets men and boys with the aim of abusing their masculinity. The enhancing human trafficking and prostitution as a way to survive implies another aspect of conflict. The high rate of STD infections than civilians shows the problematization of sexuality in armed forces. Furthermore, the understanding AIDS or bearing HIV-positive child as stigmas prove the

vulnerability of women to GBV (Bouta, Frerks& Bannon, 2005; Dunkle, et al., 2004; Decker, 2015; Jiwatram, et.al., 2017).

GBV continuum is related to the emergence of violence in the peace time, also it is possible to see the reflection of the trauma of male combatants as domestic violence in the post-conflict process as in the cases of former Yugoslavia, Kosovo and Cambodia (Bouta, Frerks& Bannon, 2005; Davies & Jacqui, 2015; SaCouto, 2015; Schulte-Hillen, Staderini & Saint-Sauveur, 2016). As a solution to GBV, multidimensional development programming is necessary, and it should include GBV awareness campaigns, psychological and medical assistance, and institutional capacity providing guidance and training (Bouta, Frerks& Bannon, 2005). Additionally, the specific requirements of male GBV victims need to be reconsidered in order to avoid their approach women's group's for psychological threat as in the cases of Kosovo and Serbia. According to the authors, culture of violence and militarized masculinities need to be vanished in order to break vicious cycle of violence (Bouta, Frerks & Bannon, 2005).

To illustrate the linkage between gender and conflict, German fascism can be studied in the context of sexuality. Herzog (2005) claimed that the sexuality concept has been utilized as a trend in Nazi Germany which was against traditional mores. To be more specific, Herzog (2005) identified the sexuality in Third Reich with these words:

> The distinctive innovation of Nazi sexual politics was the attempt to harness popular liberalizing impulses and growing preoccupation with sex to a racist, elitist and homophobic agenda. The goal was not so much to suppress sexuality. Rather the aim was reinventing it as privilege of non-disabled, heterosexual 'Aryans' (all the while claiming to be 'cleaning up' sexual morality in Germany and overcoming 'Jewish legacy' (Herzog, 2005: 4).

By using Foucauldian power and knowledge conceptualizations, Herzog (2005) explained the linkage between anti-Semitic objectives and sexuality in Nazi Germany. The undervaluation of Jewish spirituality and love, and the emphasis of Freud's Jewishness should be evaluated in this respect. Besides, the dramatic increase in the birthrate in the early years of Nazi Germany led by the incitement of sexuality among non-Jewish Germans (Herzog, 2005). Another critique of Herzog (2005) is based on the inseparability of incitement and disavowal in Third Reich with the extreme attacks on cultural arbiters of Jews, Marxists and the period of Weimar. Moreover, the coexistence of total war and Nazi policies reinforced the loosening of sexual mores. Herzog (2005) exemplified this sudden social change with women and girls in Reich Labor Service:

> Females in Reich Labor Service were deliberately brought together with young military men for coed 'social evenings', the expectation was clearly romantic pairings would occur. If there was no one who appealed to particular girl, it was 'difficult to get out of there.' Even after Germany's defeat at Stalingrad in 1943, the mood in the Third Reich was still one of 'dancing and partying.' The overall message young people received was that Nazis were in favor of premarital sex (Herzog, 2005:17).

The study of Herzog (2005) about not only emphasize gender dimension of conflict, but also it shows the importance of psychology in the study of society. To deal with second case study, women guerillas in Sandinista Nicaragua will be evaluated. Basically, Kampwirth (2004) identified the emergence of feminist movement in Nicaragua as unintended result of the guerilla movement in the Sandinista revolution. The feminist ideology of Sandinista revolution reflected to images illustrating a mother nursing guerilla. Specifically, this armed and powerful mother figure had been symbolically essential due to proving feminism during the revolution. Yet, the Sandinista revolution didn't directly challenge the traditional roles of

men. Indeed, the roles and rights of women extended with their inclusion to the revolution (Molyneux, 1985; Kampwirth, 2004; Disney, 2009; Murillo, 2014; Prevost & Vanden, 2016).

From other perspective, the Sandinista Front for National Liberation needed mass mobilization and good coordination in order to overthrown Somoza dictatorship. This mobilization had to include women to guerilla struggle with the help of images. The feminist movement reflected to democratizing gender particularly in the early years of the revolution. After Somoza, various laws, which were promoting emancipation of women, came in to effect. For instance, the Sandinista leaders forbid utilization of women as sex object in media, promoted women's social security by making common-law marriages eligible. Also, third kind of laws issued gender relations like equal distribution of responsibilities between genders. Yet, 1982 Nurturing Law didn't pass because of stating inclusion of men to housework and child care. Also, this law represents the end of first period of gender law making with the start of contra war (Kampwirth, 2004; Cao, 2014; Williams, 2018).

On the other hand, the women organizations and other organizations needed to deal with contras during the war years. However, there were contradicting views about the priority of gender issues and their role in war. Labor unions and economic organization stressed the importance of gender equality in order to win war, whereas Luisa Amanda Espinoza Association of Nicaraguan Women (AMNLAE) supported the softening demands for gender equality during the war years (Kampwirth, 2004; Adam, 2014; Grabe & Anjali, 2015). In addition, Kampwirth (2004) mentioned about the anti-feminist campaign begun in the late 1980s in Nicaragua. Unlike nurturing guerilla image emerged in the early years of the struggle, Dona Violeta won the election with the help of antifeminist symbols at the end of the revolution. By identifying the alteration of women's role in this period as revolution in the revolution, Kampwirth (2004) criticized the arguments denying the changed position of women after Sandinista revolution in Nicaragua.

The case of feminist movement in Nicaragua proves the need of multidimensional analysis for gender and conflict study. The relationship between Islam and sexuality will be analyzed as third case study in this paper. Moghissi (2001) criticized the Western understanding about the linkage between Islam and gender relations. In this sense, she rejected to demoting gender equalities to a religion and Islamic nations by illustrating the gender imbalance existing in the studies of Rousseau and Schopenhauer as Western Christian values (Moghissi, 2001). Nevertheless, Moghissi (2001) rejected to explain women's familial position in Islamic societies as a response to European colonialism Bu using Edward Said's critique of orientalism, Moghissi (2001) interpreted Islamic fundamentalism:

> …by embracing the female body as symbolic representation of communal dignity, and by drawing only on the Qur'an and orthodox texts to explain as divine, historically developed subjugation of women in Islamic societies recycle totalizing colonial conception of Islam and women's rights as static, unchanging and unchangeable order (Moghissi, 2001: 30).

1.2. Gender in the Post-conflict Period

In the second part, the significance of gender in the post-conflict period will be explained according to formal and informal peace with respectively. Bouta, Frerks & Bannon (2005) pointed the effectiveness of women as well as the period of democratization. At this point, the post-conflict period need to be regarded as an opportunity to recreate gender balance. Therefore, the attendance of women and various marginalized groups are essential to construct equality in society. Basically, the participation of women can be provided with the involvement of female politicians and women organizations to the peace talks (Bouta, Frerks& Bannon, 2005).

Women are much more effective in the informal peace process compared to their influence in former peace process. But, as UN declared, the involvement of the women is necessary for construction of gender balance and inclusive peace. The fundamental challenges against the participation of women are both ideological and practical. The masculinized nature of basic notions, like nationalism, army and state, refer ideological challenge. Furthermore, their practice relies on patriarchal system. The exclusion of women from political institutions implies practical challenge for women's participation to peace. As Bouta, Frerks& Bannon (2005) indicated, the participation of women to the peace talks provides gender equality as well as different priorities. Family element is one of these priorities, and their different experiences in conflicts suggest new understanding for peace-building process (Bouta, Frerks& Bannon, 2005; Coomaraswamy, 2015).

As it is implied above, conflict offer women more active role that could alter traditional gendered division of labor. To illustrate, women in political institutions became mayors in the El Salvador conflict between 1985 and 1988. However, the lack of representative government and parliament prevents the reflection of women's role at the post-conflict reconstruction. The influence area and permanency of women's active role are other challenges. For example, the political participation of women constrained to micro level with stable patriarchal values. Also, the sudden reluctant leaving of women from political life in Cambodia, Bosnia and Herzegovina illustrate the importance of permanency (Bouta, Frerks & Bannon, 2005; Montgomery, 2018).

The enhancing number of women participation to the informal peace provides entrance of the women to the public and political area, especially with the help of civil society organizations. As in the cases of formal peace, the fundamental challenge of women civil society organizations has been providing their existence after conflict. Moreover, Bouta, Frerks & Bannon (2005) claimed that training and the support of women and women civil

society organizations could construct bridge between formal and informal peace. Besides, these organizations could focus on rehabilitation and development activities in the peace period (Bouta, Frerks& Bannon, 2005; Muscat, 2015; Matveeva, 2016).

The gender roles are also essential to define different activities of men and women during the informal peace participation. To illustrate, the participation of women prevents possible conflicts because of not being as political as men. Besides, women promote the participation to the peace talks, and prevent some possible conflicts like the impact of mothers on their sons as preventing their recruitment to fighting forces and warlords. Additionally, men contribute informal peace process with various roles such as the role clergy men in Angola, Liberia and Sudan, and the impact of male journalist in Rwanda and Indonesia (Bouta, Frerks& Bannon, 2005; Eisner &Malti, 2012).

The study of Oxfam GB (2007) in West Africa illustrates of the success of gender study in post-conflict reconstruction. Whitbread (2004) argued that the transformation of mainstreaming gender in conflict-reduction from challenge to opportunity. Whitbread explained her experiences with these words:

> Our programme in Mali had begun to do this. Oxfam began to listen to the analysis of women and men across communities in conflict, using discussion of traditional roles played by men and women to explore sensitive issues about grazing rights, retribution, and security, and questioning those roles in the process. An unforeseen and welcome change in people lives (in addition to better management of conflict) has been increased political voice of women who now stand for election because they feel empower to (Whitbread, 2004: 43).

In the light of all these information, the contribution of gender study can be observed in every conflictive region. As in the Nazi Germany and Islamic fundamentalism, gender is part of ideology and society. Therefore, the comprehension of conflict without gender study

wouldn't be adequate work. However, I think, the study of gender as an excluded area would be problematic due to promoting marginalization of gender study. In addition, the differentiating needs of men and women as GBV victims prove the contribution of gender study to the understanding of conflict. Also, the Nazi Germany and feminist movement show the usage of gender roles and sexuality for politics. Despite the fact that there are intentional and unmeant consequences of the manipulation of gender roles, this utilization requires the evaluation of social movements, religions, power balances and states in the context of gender study (Caprioli & Boyer, 2001).

Discussion and Conclusion

Understanding on the explanatory power of gender-based violence for conflict resolution process clearly critical. While political, social and cultural context are considered an independent variable for each cases, the importance of gender sensitivity in the conflict resolution process is vulnerable issue. Several of the reviewed cases find that lack of gender sensitivity in conflict resolution process has adverse effects on peace. Most of the time, when decreasing gender sensitivity in conflict resolution process is also catalyzing conflict. More recent studies incorporate short- and long-term context-specific factors in conflict resolution process based on the DDR. More research concerning the causal relations is still needed.

The linkage between gender study and the comprehension of conflict resolution is much more direct and obvious than gender-conflict relationship as a result of being observable. The significance of genders study can be understood from gendered division of labor which is essential for conflict resolution. Thus, the success of Oxfam GB (2007) in West Africa should be regarded as result of well-organized and multidimensional study. Besides, the fundamental role of gender in the construction of sustainable peace should be emphasized in order to understand significance of gender study.

In conclusion, gender contributes the contemporary understanding of conflict and conflict resolution by reflecting neglected dimension of problems and offering solution including this dimension. The DDR programs should consider this dimension, specifically in the reintegration process. The further study regarding gender and conflict could be the understanding of gender inequality as a part of structural violence. In other words, gender imbalance can be considered not only as dimension of conflict, but, also it can be comprehended as source of conflict.

References

Adam, Barry D. "Cymene Howe: Intimate Activism: The Struggle for Sexual Rights in Postrevolutionary Nicaragua. Duke University Press, 2013." *Estudios Interdisciplinarios de América Latina y el Caribe* 27, no. 1 (2016).

Ansorg, Nadine. "How does militant violence diffuse in regions? Regional conflict systems in international relations and peace and conflict studies." *International Journal of Conflict and Violence* 5, no. 1 (2011): 174.

Bouta, Tsjeard, Georg Frerks, and Ian Bannon. *Gender, conflict, and development*. World Bank Publications, 2005.

Case, An Exceptional. "Social Movements in Nicaragua (1979–2014)." *Handbook of Social Movements across Latin America* (2015): 301.

Cao, Lan. *Culture in law and development: nurturing positive change*. Oxford University Press, 2016.

Channell-Justice, Emily S. "“We’re Not Just Sandwiches”: Europe, Nation, and Feminist (Im) Possibilities on Ukraine’s Maidan." *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 42, no. 3 (2017): 717-741.

Coomaraswamy, Radhika. *Preventing conflict, transforming justice, securing the peace: A global study on the implementation of United Nations security council resolution 1325*. UN Women, 2015.

Caprioli, Mary, and Mark A. Boyer. "Gender, violence, and international crisis." *Journal of Conflict Resolution* 45, no. 4 (2001): 503-518.

Davies, Sara E., and Jacqui True. "Reframing conflict-related sexual and gender-based violence: Bringing gender analysis back in." *Security Dialogue* 46, no. 6 (2015): 495-512.

Decker, Michele R., Carrie Lyons, Serge Clotaire Billong, Iliassou Mfochive Njindam, Ashley Grosso, Gnilane Turpin Nunez, Florence Tumasang, Matthew LeBreton, Ubald

Tamoufe, and Stefan Baral. "Gender-based violence against female sex workers in Cameroon: prevalence and associations with sexual HIV risk and access to health services and justice." *Sex Transm Infect* 92, no. 8 (2016): 599-604.

Desai, Sameeksha. "Destructive entrepreneurship and the security context: Program design considerations for disarmament, demobilization and reintegration (DDR) and counterinsurgency." *Journal of Entrepreneurship and Public Policy* 5, no. 2 (2016): 240-250.

Disney, Jennifer Leigh. *Women's activism and feminist agency in Mozambique and Nicaragua*. Temple University Press, 2009.

Douglas, Sarah. "'What Gets Measured Gets Done': Translating Accountability Frameworks into Better Responses for Women and Girls in Peacebuilding Contexts." *Journal of Peacebuilding & Development* 10, no. 1 (2015): 90-96.

Dunkle, Kristin L., Rachel K. Jewkes, Heather C. Brown, Glenda E. Gray, James A. McIntryre, and Siobán D. Harlow. "Gender-based violence, relationship power, and risk of HIV infection in women attending antenatal clinics in South Africa." *The lancet* 363, no. 9419 (2004): 1415-1421.

Eisner, Manuel, and Tina Malti. "The future of research on evidence-based developmental violence prevention in Europe-Introduction to the focus section." *International Journal of Conflict and Violence* 6, no. 2 (2012): 166.

Grabe, Shelly, and Anjali Dutt. "Counter narratives, the psychology of liberation, and the evolution of a women's social movement in Nicaragua." *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology* 21, no. 1 (2015): 89.

Hansen, Johanne Rübner. "The political economy of disarmament, demobilization and reintegration (DDR) in South Sudan." (2015).

Jiwatram-Negrón, Tina, Nabila El-Bassel, Sholpan Primbetova, and Assel Terlikbayeva. "Gender-Based Violence Among HIV-Positive Women in Kazakhstan: Prevalence, Types, and Associated Risk and Protective Factors." *Violence against women* (2017).

Herzog, Dagmar. "Hubris and hypocrisy, incitement and disavowal: Sexuality and German fascism." *Journal of the History of Sexuality* 11, no. 1 (2002): 3-21.

Kampwirth, Karen. *Feminism and the legacy of revolution: Nicaragua, El Salvador, Chiapas*. Ohio University Press, 2014.

Keller, Jennifer, Benjamin O. Mboya, Jake Sinclair, Oscar W. Githua, Munyae Mulinge, Lou Bergholz, Lee Paiva, Neville H. Golden, and Cynthia Kapphahn. "A 6-week school curriculum improves boys' attitudes and behaviors related to gender-based violence in Kenya." *Journal of interpersonal violence*32, no. 4 (2017): 535-557.

Matveeva, Anna. "Tajikistan: DDR in Context of Authoritarian Peace." *Post-Conflict Disarmament, Demobilization and Reintegration* (2016): 29-40.

Moghissi, Hiadeh. *Feminism and Islamic fundamentalism: The limits of postmodern analysis*. Zed Books, 1999.

Molyneux, Maxine. *Women's movements in international perspective: Latin America and beyond*. Springer, 2016.

Molyneux, Maxine. "Mobilization without emancipation? Women's interests, the state, and revolution in Nicaragua." *Feminist studies* 11, no. 2 (1985): 227-254.

Montgomery, Tommie Sue. *Revolution in El Salvador: From civil strife to civil peace*. Routledge, 2018.

Murillo, Jocelyn. "The Sandinista Revolution: perceptions and attitudes of Nicaragüense women in Southern California." (2014).

Muscat, Robert J. *Investing in Peace: How Development Aid Can Prevent or Promote Conflict: How Development Aid Can Prevent or Promote Conflict*. Routledge, 2015.

Oxfam, G. B. *Gender-based violence*. Oxfam, 2007.

Özerdem, Alpaslan. "27. Disarmament, demobilization and reintegration (DDR) of ex-combatants and development with a specific reference to the reintegration of the Taliban in Afghanistan." *Handbook of International Security and Development* (2015): 442.

Prevost, Gary, and Harry E. Vanden, eds. *The undermining of the Sandinista revolution*. Springer, 2016.

Russo, Nancy Felipe, and Angela Pirlott. "Gender-based violence." *Annals of the New York academy of sciences* 1087, no. 1 (2006): 178-205.

SáCouto, Susana. "Gaps In The Gender-Based Violence Jurisprudence Of International Criminal And Courts Hybrid." *Strengthening the protection of sexual and reproductive health and rights in the African region through human rights* (2015): 305.

Schulte-Hillen, Catrin, Nelly Staderini, and Jean-François Saint-Sauveur. "Background Some evidence showed that multidisciplinary rehabilitation in Western countries is effective for treating war-related trauma, but it remains unclear whether this approach is applicable to civilians living in resource-poor countries affected by war. In 2012–14, Danish Institute against Torture (dignity) conducted a randomized controlled trial (RCT), in partnership with Kosova Rehabilitation..." *Conflict and Health* 10, no. 1 (2016): 1-17.

Schwitters, Amee, Mahesh Swaminathan, David Serwadda, Michael Muyonga, Ray W. Shiraishi, Irene Benech, Sasha Mital, Rose Bosa, George Lubwama, and Wolfgang Hladik. "Prevalence of rape and client-initiated gender-based violence among female sex workers: Kampala, Uganda, 2012." *AIDS and Behavior* 19, no. 1 (2015): 68-76.

Sjoberg, Laura. "Gender-based Violence in War." *Handbook on Gender and War* (2016): 175-193.

Whitbread, Jasmine. "Mainstreaming gender in conflict reduction: from challenge to opportunity." *Gender & Development* 12, no. 3 (2004): 41-49.

Williams, Wendy W. "The equality crisis: Some reflections on culture, courts, and feminism [1982]." In *Feminist legal theory*, pp. 13-34. Routledge, 2018.

CHAPTER 18:

DESTİNATİON MANAGEMENT İN TOURİSM

Dr. Cüneyt Mengü(1)

(1)Cuneyt.mengu@mercanonline.com

INTRODUCTION

Destination management is the coordinated management of all the elements of national organization activities to introduce resources of a geographical region with discovering and developing tourism potential brand creation image and insure sustainability in the region.

International tourism is one of the major sources of the World countries macro-economics. Destination is the real face of tourism and due to its natural or cultural values as geographical area, where all the services and infrastructure are necessary for the stay of a specific tourist or tourism segment. A tourism destination possesses a complex structure composed of many stakeholders, public and private sectors who have the opportunity to host consumers (tourists) with their potentials.

Destination management aims to serve many organizations with the same common purpose. These are, the state, local governments, all sectors related to tourism, investors and so on. This takes place in a very complex structure. The role of the public authority is to ensure that all tourism products and services in the destination are coordinated within a coherent strategy. At the same time they do not control the activities of tour operators and travel companies, but they provide support for their marketing and sales activities within the framework of laws and regulations.

Cultural heritage which is in the scope of destination management has positive and negative effects on tourism along with environmental sensitivity.

The measures to be taken by the public and private authorities in tourist generating and destination areas by destination management models are establishing the necessary balances on economy, human, culture, environment and prosperity during the tourism activities of all stakeholders, coordination of tourism products and services within a coherent strategy have taken place in this study.

The importance of Destination Management

A tourist destination is a physical area or a region where tourism products and services are presented to the tourist until his returns to his residenceafter staying at least one night.[1]

The destination is made up of basic elements that attract tourists and meet their needs. Tourist destinations are a country, a city, a region, an island, a village and so on. There may be places on different scales.[2]

When looking at the macro and micro aspects of the subject, it is useful to examine the four basic elements. These are;

1- Measures to be taken by the public authorities,

2- Stakeholders should be aware of the balances they need to establish on economy, people, culture, environment and prosperity during tourism activities,

3- Establishment of a private partnerships or a tourism association for the fulfillment of certain services,

4- Importance of travel operators for the region.

The basic elements of tourist destinations are shown in figure1

[1] GeorgiosDrakopoulos, "APracticalGuidetoTourismDestinationManagement", UNWTO, http://www.e-unwto.org

[2] Cho, B.H.(2000), "Destination" inJ.Jafari(Ed.), EncyclopaediaofTourism, Routledge, LondonandNewYork.

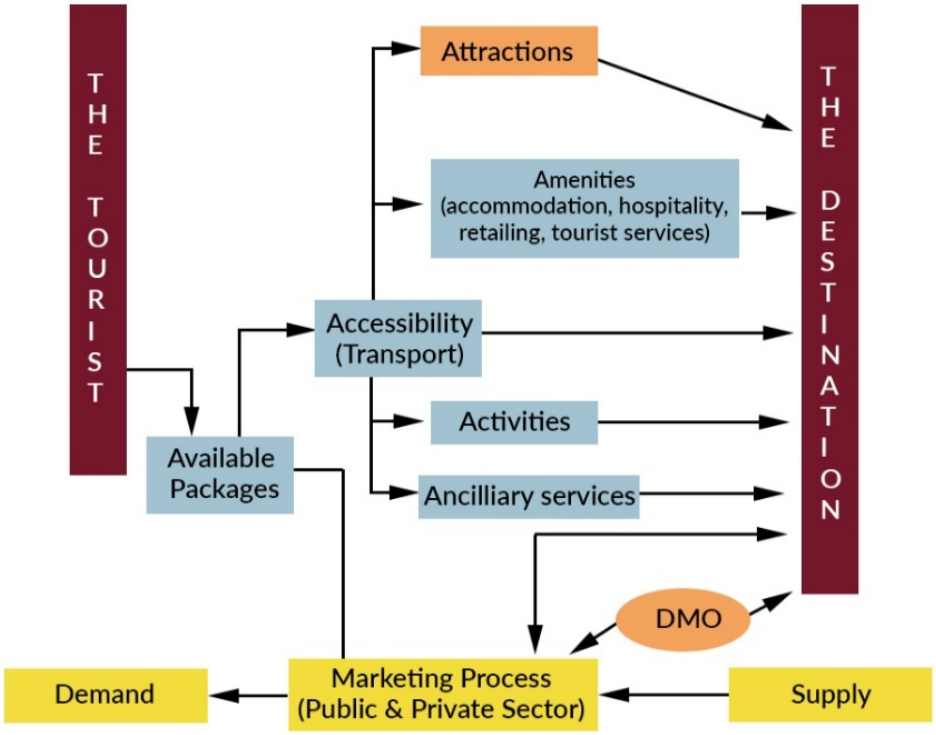

Figure 1 : The Elements of a Tourist Destination [3]

As you can see from the figure above, the facilities of a destination play a decisive role in the choice of the visitor before travelling.

a) Accessibility: The destination should be easy to reach and accessible with the common transportations such as air travel … etc.

b) Price: The price of the product or package should be proportional to the need of tourists.

c) Activities and Available Packages: Travel operators should arrange activities (Fit, Group and packages) with the best image of the destination according to the need of the tourist

d) Amenities: they are Basic (infrastructure) such as public services, transport and parks ... etc. and in the destination, accommodation and guidance services, shopping and attraction centers so, managers should be aware of destination strategy and amenities

g) Attractions: they are the elements focused on attracting tourists and classified into categories : Nature – Cultural – Religious – Memorial Places

[3]Stephen & Connell, A Modern Synthesis. p. 357. and "", UNWTO, http://www.e-unwto.org.

h) Support Services (Ancillary Services): these are all High quality additional services such as banking, foreign exchange, insurance, communication facilities, health services, etc that add tourism value to the destination.

Also, The main elements are shown in figure 1, which are as a public - public / private - private or private sector, destiantion management organizations, supply and demand should be responsible for the coordination, planning, promotion and developing of the destination.

Stakeholders' Function in the Destination Management

Stakeholders are independent from each other. They act jointly for the success of a single destination by taking managerial, organizational and strategic decisions. The function of stakeholders must be in a harmony to provide necessary products and services to meet the customer needs and themain aim should be to keep sustainability of the region and raise awareness of the local people.

The main stakeholders in the destination management are illustrated in figure 2 below;

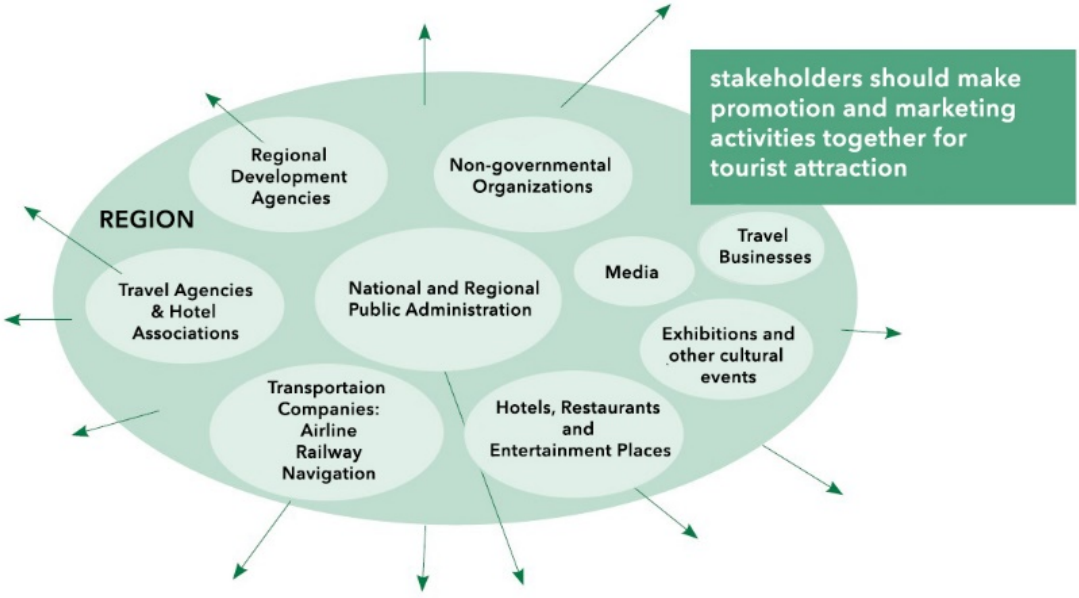

Figure 2 shows Stakeholders fulfilling destination management functions[4]

[4] UNWTO, A Practical Guide to Tourism Destination Management, 2007.

Destination Marketing Management

Destination marketing management activities are outward-oriented activities to attract tourists to the region. Potential tourists should be encouraged to come to the region and be persuaded with the most attractive presentations.

The tasks are;[5]

- Apply effective sales technique,- To offer reasonable prices,- Organize dynamic package tours,- To provide the most convenient transportation facilities,- To provide suitable accommodation facilities,- To keep the service level high,- Knowledgeable and skilled staff,- Give accurate information to potential consumers.

The Relations between physical, technological, social, cultural, economic and political environments between tourism and destinations are shown below diagram.[6]

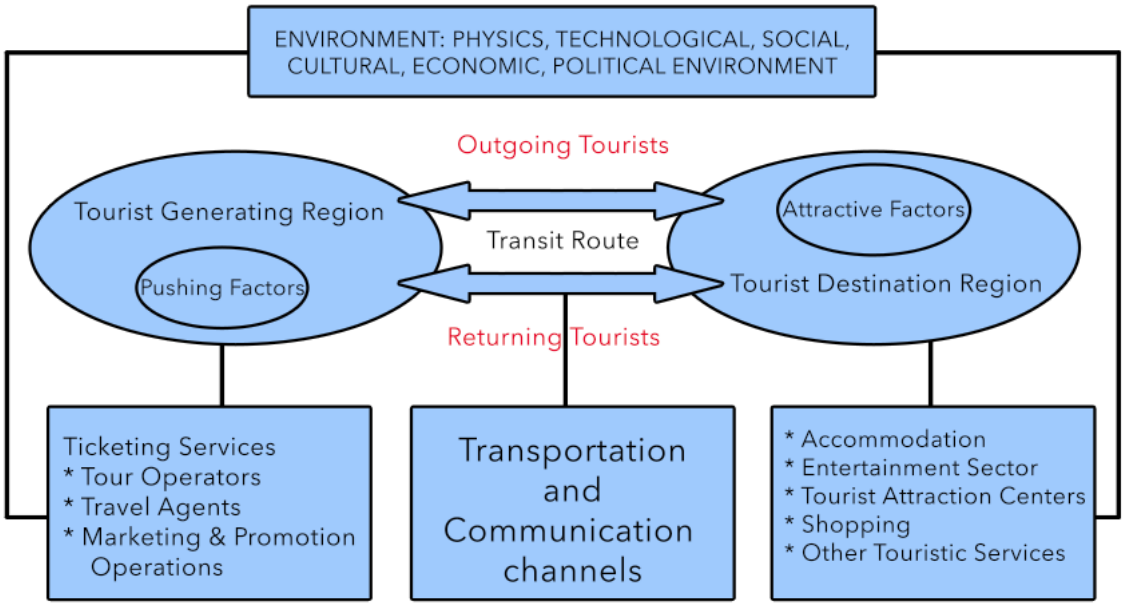
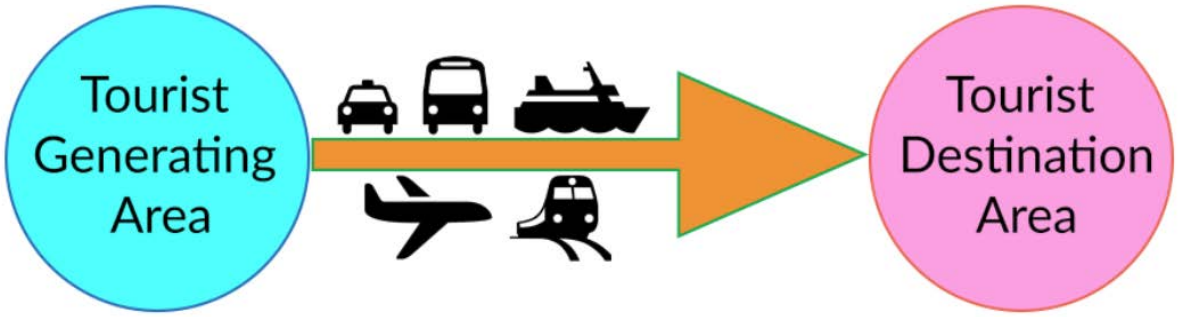

Figure 3: Tourism Model Diagram

When the demand definition is examined in tourism, it is necessary to emphasize on two regions. "Tourist Generating Region" and "Tourist Destination Region." Tourist Generating Region where an individual may be motivated to travel.There are numerous factors influencing and supporting demand such as: tour operator – transportation – distribution

[5] Page & Connell, Tourism A Modern Synthesis,South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, pp. 362-363.
[6] Leiper, N. (1990) Tourism Systems: An Interdisciplinary Perspective, Palmerston North, New Zealand.

channels- accommodation- attraction centers as shown in the above figure. These are in terms of economic determinants, social determinants and political determinants.

Tourist Generating Region

Tourist Generation Region is focused on demand.

Demand occurs in four different levels;[7]

- Touristic products offered to consumers at various prices,
- Real participation levels,
- Components that create dissatisfaction,
- Emotional and psychological based experiences.

There are three main types of demands:

1-Actual or Effective Demand

2-Suppressed Demand: a) Potential Demand b) Deferred Demand

3- No Demand.

There are two components are influenced by tourism market selection. These are internal and external factors.

1- External factors: developing of a person's own choice,

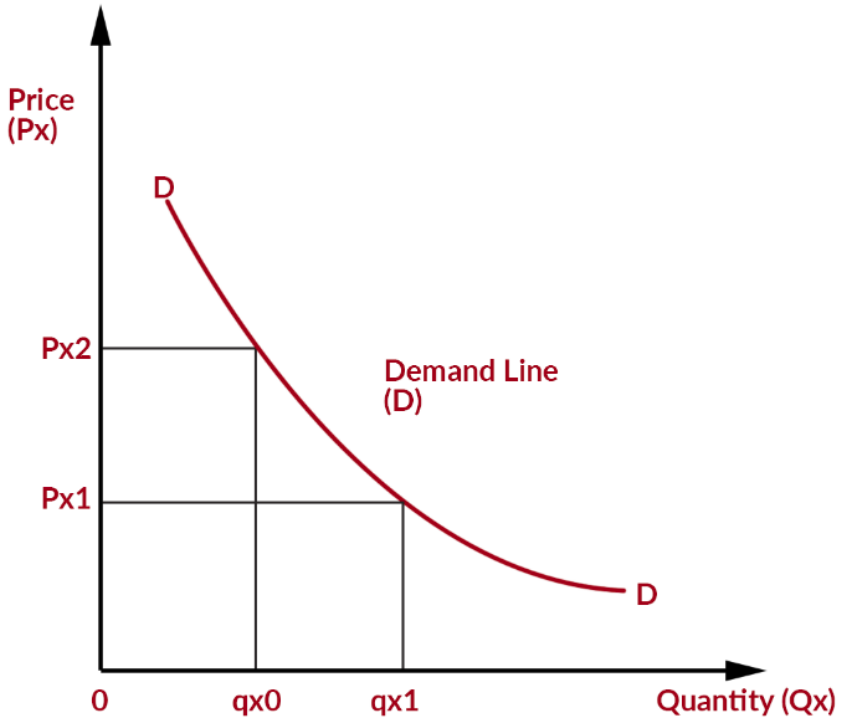
2- Internal factors: They are decisive, active components and connected motives with decision-making for the destination to be traveled.

The most common reasons for travel away from home are:

• For leisure, recreation and holidays, • To visit friends and relatives, • For business and professional engagements, • For health treatment, • To undertake religious and other pilgrimages, • Other more personal motives,

[7] Norman. P.& Smith, L. (1995). The theory of planned behavior and exercise: An investigation into the role of prior behavior, behavioral intention, and attitude variability.European Journal of Social Psychology, 12,403-415.

From here, let's examine the demand curve of a tourist product. As an economic term as seen below, the tourism product has different prices within a certain time of period. In general, the higher the price of the product, the lower the demanded amount, or vice versa. The lower the price, the higher the demand. In the demand curve shown below as DD, the price is shown as P. The price of the product is higher at Px2 and the amount demanded is at the level of qxO and less. However, when the price of the product reaches the Px1 level, the amount of demand has come to QX1, ie the point of purchase. This is called elasticity of demand.

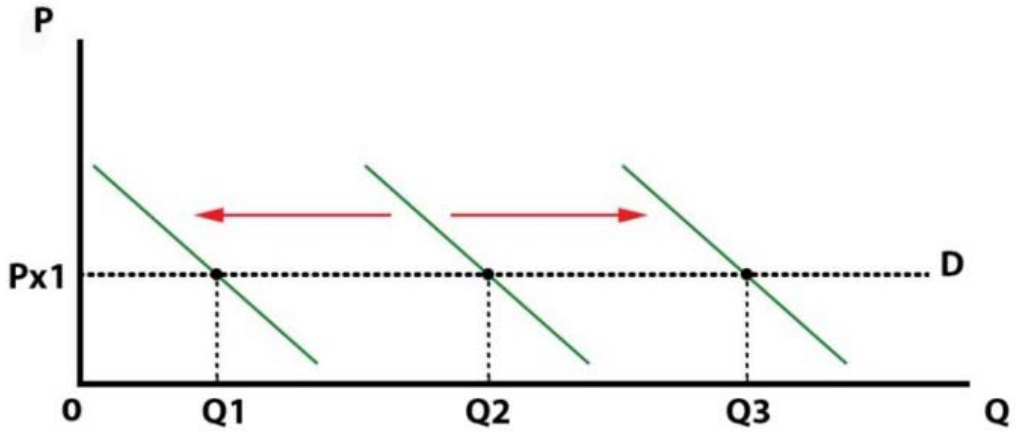

Graph 1: Touristic Product Demand Curve [8]

As a consequence of the issues highlighted above, there is an inverse relationship between the price of a product or service and the amount demanded, as specified in the "The Law of Demand". Accordingly, while the price of the product or service is increasing, demand is generally decreasing.

As it is seen graphic 2 below, the price is fixed and the shift to the right or left of the curve shows the change in demand.

[8] Chris Cooper, Essentials of Tourism, Prentice Hall Financial Times, UK, 2012, p. 272.

Graph 2: Change in Tourism Demand Curve.[9]

"The Law of Demand". Accordingly, while the price of the product or service is increasing, demand is generally decreasing or vise versa

However, under the same conditions, factors such as fashion, advertising, branding and prestige can change demand curves and quantities in addition to promotional, motivational and innovative activities specially performed by destination management organizations (DMO's) with no change in price but the increase in demand by consumers.

The increase in the Q2 curve to the position Q3, as shown above, indicates the decrease in the requirement to reach the Q1 position. The change in price is not caused by the price, but although the price Px1 remains the same, demand may increase and decrease depending on the factors mentioned above.

- Demand types are detailed in our book "SEYAHAT İŞLETMELERİNDE YÖNETİM VE OPERASYON STRATEJİLERİ" - (MANAGEMENT AND OPERATION STRATEGIES IN TRAVEL OPERATIONS)and the marketing section which is the 8th part.

For travel demands, in the "Tourist Generating Region" in a certain period of time, a certain number of tourists should be formed, and this is called "Aggregate Demand." What is important here is that the travel packages arranged by operators should meet actual number of customers. Uncontrolled demand is not desirable. Consequently, the number of people in the packages should match as the number of booked seats on the local train and bus routes, planes

[9] Chris Cooper, Essentials of Tourism, Prentice Hall Financial Times, UK, 2012, p. 272.

and reserved rooms in the hotels. Otherwise, in case of overbooking or less seat booking on a flight agency encounter undesirable situation.[10]

Factors affecting to demand in the Tourist Generation Area are;

1- Economical Factors: Economical factors have a major impact on the tourism industry globally and locally. Favorable economic situation leads to favorable demand for tourism services. People should have sufficient disposable income to spend on tourism and travel. Perhaps the most important factor in tourism demand is the availability of the necessary finance. The monthly or annual income of a traveler is closely linked with his expenditure.
2- Social and Demographic Factors:

   The main social and demographic criteria used by experts in tourism market are below;

   -Age,-Sex,-Marital status,-Education, -Personal income,-Occupation,-Nationality, -Religion.

   Due to globalization, high-ranking officials can have homes in two different countries and therefore travel frequently to the country where their second home is located

3- Political Factors:

   Tourism is a fairly fragile industry. Tourism and politics have an incredibly close relationship. International political conflicts between countries undoubtedly affect the mass attitude and opinion that lead to the tourism industry changes.

As tourism contributes to the economic growth of the host country, it is always essential for countries to manage successfully the consequences of crises or international conflicts as these prevent the development of inbound tourism. The great reputation and image of any country as a tourist destination could be threatened as political issues have a devastating effect.[11]

4- Environmental (Geographical) Factors:

   Tourism and environment conservation are both promoting the destination. Well preserved natural environment and heritage stimulates the tourist interest. But

[10] Page & Connell, Tourism A Modern Synthesis,South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, p. 51.
[11] Moutinho (2000).

sometimes increased number of tourists may damage the region. Especially mass tourism creates negative impacts on the natural environment.

Geopolitical factors also have a deep effect on the demand for tourism. A stable geopolitical situation can lead to a healthy increase in demand for tourism while instability can affect it negatively.

Tourist Destination Region

Tourist destination region is where tourism products and services are delivered to meet the needs of the final consumers (tourists.).

Destinations are both tangible and intangible, they are tangible as physical regions and intangible as they create expectations, images and memories. [12]

Tourist destination region management is shown in the figure below;

[12] Chris Cooper, Essentials of Tourism, FT Prentice Hall, England, 2012 p. 32

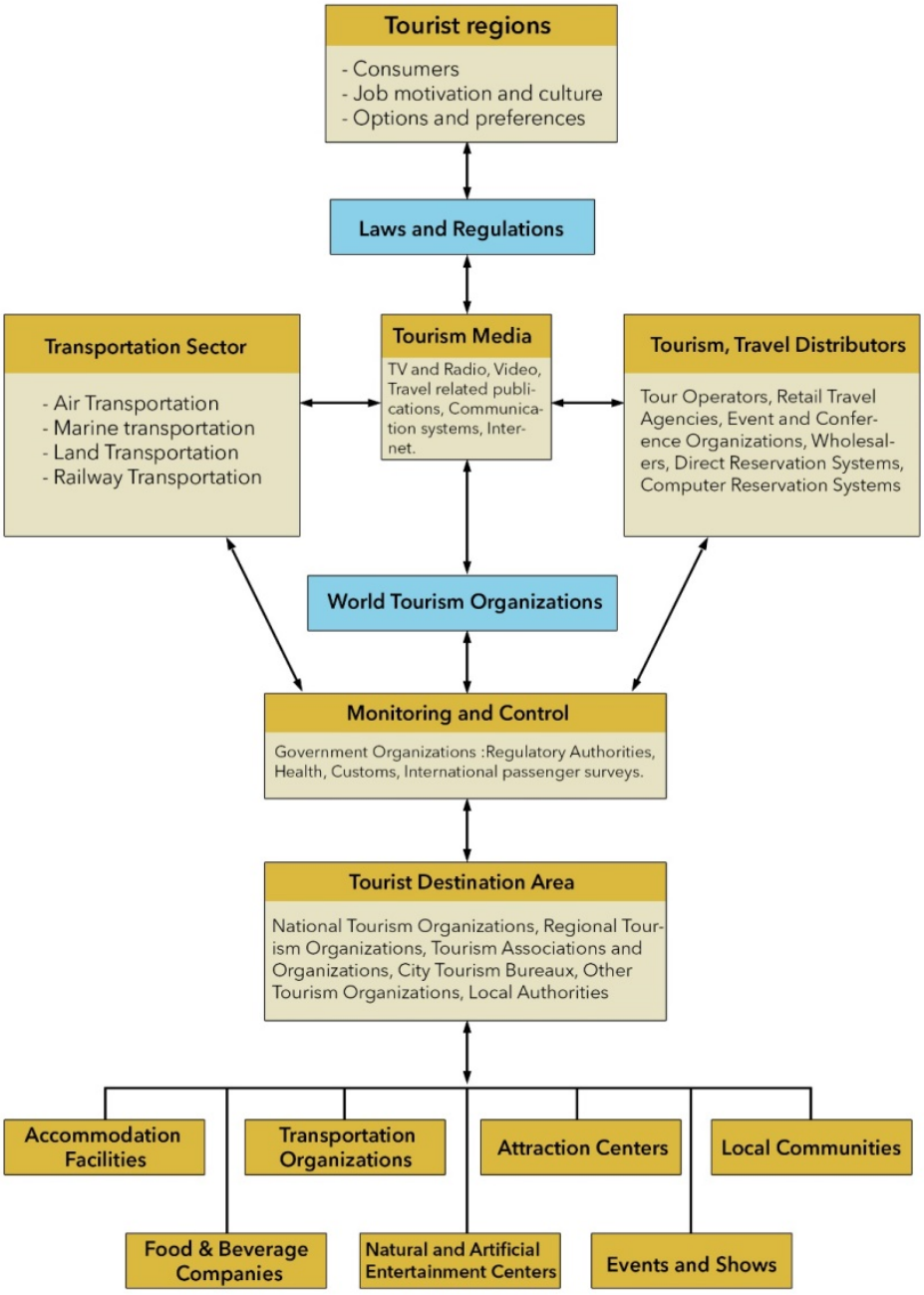

Figure 4: Tourism and Destination Region Management[13]

Once the tourists have made their decision to travel, they have to be transported from "Tourist Generating Region" to "Tourist Destination Region."

the factors that affect the selection of the destination:As explained below:

[13] Page&Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, p. 105.

a) Direct Factors

- Safety and security,- Infrastructure,- Technological facilities- Environmental aspects,- Political stability- Diversity of attractions ... etc.

b) Indirectly Factors

- Marketing, - Climate and weather conditions, - Human relationship,- Hospitality,- Destination attraction centers …etc.

all the previous explanation issummarized in the figure 5[14]

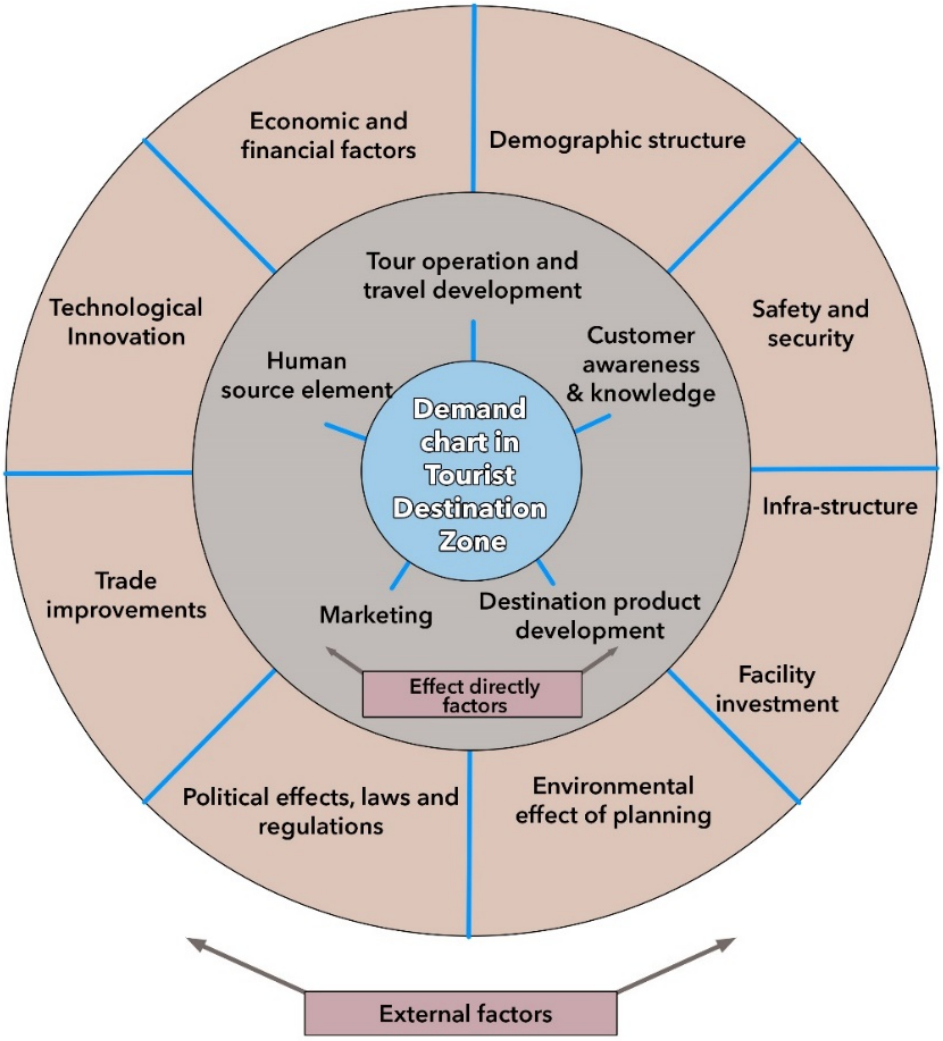

Figure 5: Tourist Demand Table in the Destination Region.[15]

[14] Page&Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, p. 51.

[15] Page&Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, p. 51.

Destination Management Organizations (DMO's)

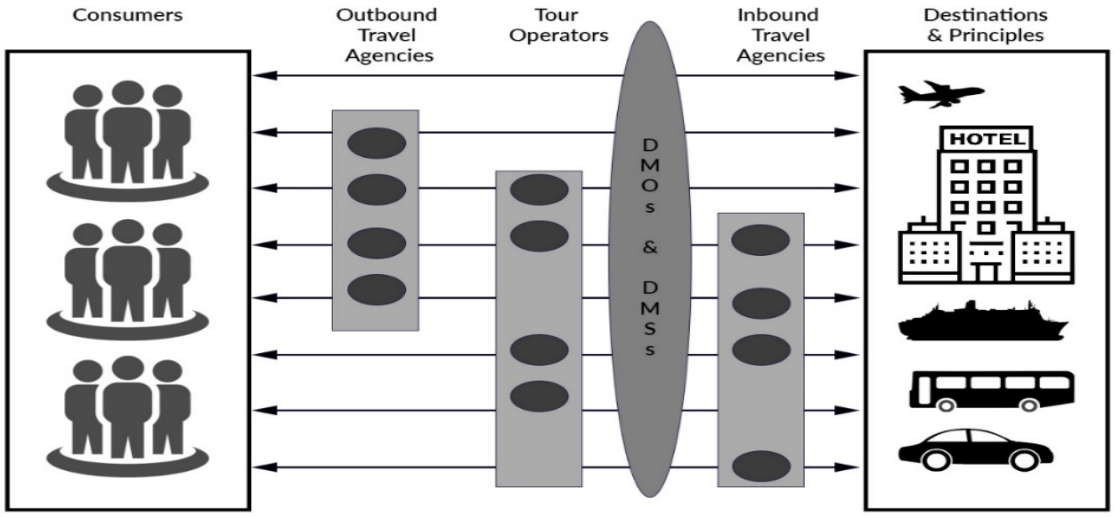
Approaches of "The Destination Management Organization (DMO's)" developed by the World Tourism Organization (UNWTO)

Destination Management Organizations (DMOs) are the main players for the tourism industry. Their role is relief tourists from negative impacts of the environment and local communities as well as to facilitate dialogue among the private sector, public sector, and other stakeholders. All elements should be handled strategically in the region and managed in a coordinated manner. This is the task of "Destination Management Organizations".

Destination Management Plan (DMP)

Every destination has different structures and expectations. Their facilities, opportunities and stakeholders thinkings can be match for destination management. Setting a strategic Destination Management Plan (DMP) should be jointly accepted by united organisations. **Destination Management is a process of leading and coordinating the management in all aspects of a destination and that contribute tourists' expectation, local people, businesses and the environment.DMP should be good for to manage, develop and promote the destination over a specific period of time.**Destination Management Plan (DMP) is a key instrument and commitment for all tourism stakeholders in the destination. The process must be accurately and clearly stated in the action plan.

Figure 6: Tourism distribution Mechanisms and the role Of DMOs & DMS

Source: e-tourism: Information technology for strategic tourism management[16]

[16] Dimitrios Buhalis, e-tourism: Information technology for strategic tourism management. p.283.

Destination Management Systems (DMS)

DMS is a collection of computerized information interactively accessible about a destination and typically include information on attractions and facilities and mostly incorporate the ability to undertake some reservations. DMSs are usually managed by DMOs which may be private or public organizations.DMSs emerge as a major promotion, distribution and operational tool for destinations. They can assist developing a flexible, tailor made, specialized and integrated tourism products. DMSs can support travelers to create their personalized destination experience. DMSs provide the essential info-structure for DMO to coordinate their activities and to provide sufficient information and direction to their overseas offices to promote the destination as illustrated in the above figure 6.

DMOs and DMSs emerge as interfaces between destination tourism enterprises (including principals, attractions, transportation and intermediaries) and the external world (including tour operators, travel agencies and ultimately consumers. In several cases, DMSs have been used for integrating the entire supply at the destination. Their contribution to strategic management and marketing is demonstrated by their ability to integrate all stakeholders at destinations and also to reach a global market at a fairly affordable cost.

Destination Management Company-DMC

A Destination manangement company (DMC) is a Professional services company with local knowledge, expertise and resources, working in the design and implaementation of events, activities, tours, transportation and program logistics.

Globalization of the world has dramatically changed the travel business over the last decades. Travel companies with an extensive knowledge of the destinations have expanded their activities and became specialised on ground services. Thus, “Destination Management Companies –DMC’s” have emerged.

DMCs are tour operators and travel agencies specializing in the design and implementation of program logistics and solutions with comprehensive and qualified knowledge about ground services, accommodations, tours and special events and etc.

Public Support in the Destination Management Organization

Just like in many other countries, the tourism industry in Turkey cannot show any improvement without public support. **The most important public organization in our country in terms of tourism is Turkish Ministry of Culture and Tourism. After the Destination Management Plan completed it is presented to the ministry for approval.** The approved management plan should be supported by the public and private sector, all stakeholders, individuals and the plan must be strictly followed;

- All policies about the plan should be implemented by the stakeholders,
- Natural resources, local heritage should be protected,
- Local people's purchasing power should be developed,
- Tourism diversification,
- Development of innovative work on new products and services.

Factors Contributing to Increase in Tourism Demand in Destination

In order to increase the tourism demand in any destination, the main factors "steps" should be followed which are:

- Provision of coordination among stakeholders,- Optimal price and quality,- Staff training
- Using latest and effective technologies, - Participating in domestic and international fairs and events

Demand Methods in Tourist Destinations

Whether it is public or private sector in the tourism industry, it is imperative to make forecasts for the future and compare it with the results at the end of certain periods (monthly or yearly).

The interested parties should make the most of the risk of failure when making future plans and strive to maximize the chances of success with a more optimistic view.[17]

As a result, forecasting is a technique for future models that can be applied to forecasts.[18]

[17] Stephen J. Page & Joanne Connell, Tourism A Modern Synthesis, UK, 3rd Edition, 2009, s. 157.
[18] Joze Jesenko & Iwona Kiereta, Management in Tourism, Peter Lang, 2004.

- Time period required,- Level of accuracy required,- Availability of information,- Cost of forecast and the available budget.

Choice of forecasting method basically comes down to two options. A) Quantitative approaches and b) Qualitative approaches.

While there are a number of techniques available, the most common ones are the Delphi technique. Which is shown the figure below 5. The Delphi method is a forecasting method based on the results of questionnaires sent to a panel of experts. Top managers and bosses in order to solve some problems that may arise are gathered in a panel. They make the proposals separately in closed form. The opinions and suggestions of the members of the group are evaluated and if necessary, suggestions and new scenarios are requested from them again for the second round. This process continues until all members have reached a settlement and a final decision is made.

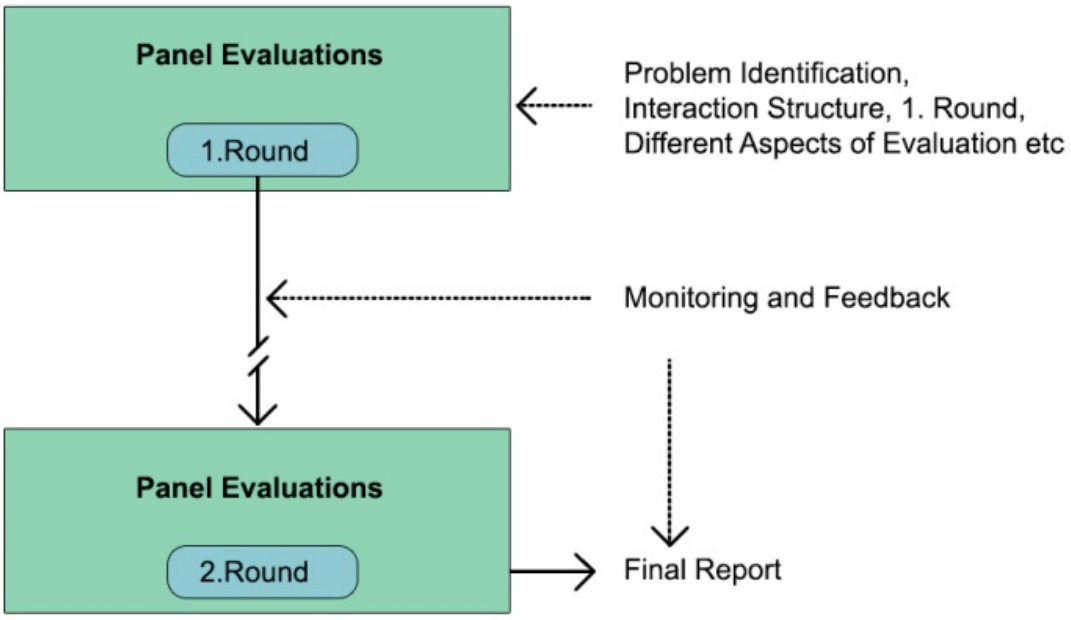

Figure 5: The Delphi Process.

Source: C. Cooper, J. Fletcher,A.Fyall, D. Gilbert & S. Wanhill. Tourism Principles and Practice. 4th Edition, 2008, p.p 115-116.

Cultural Heritage

Heritage is divided into two categories;

- Natural Heritage : Natural heritage is the natural sites such as cultural landscapes, national parks, protected physical, biological or geological formations.
- Cultural Heritage : divided in two categories;

a - Tangible cultural heritage such historical monuments, statues, religious centers (mosques, churches)

b - Intangible cultural heritage such as Traditional cultures, craftsmanship, performing arts, local music, folklore, carnivals, rituals.

The Importance of Protecting Cultural Heritage

Cultural heritage is worthy being preserved and not just a set of cultural objects or traditions from the past. It is also the result of a selection process by the concerned bodies. **One of the most frequently recurring issues in protecting cultural heritage is the difficult relationship between the interests of the individual and the community, the balance between private and public rights.**

Relations of Cultural Heritage and Tourism

The contribution of cultural heritage to the development of tourism in any destination is indispensable.Culture and its manifestations contribute to the attractiveness of tourism and have a distinguishing superiority from a destination that is well advertised and marketed in the eyes of tourists. A destination's unique cultural and social values, secondly its natural beauties and climate define its touristic appeal.[19]

uncontrolled tourism may harm the cultural heritage so, there's need of protection which represented in authorities.[20]

The positive and negative effects of tourism in the destination are outlined below;

Positive Effects:

[19] Theuma 2004, s.292, Ritchie & Crouch 2003, s 115, Commercialisation of Heritage: How to get the balance right, written by İdil Yilmaz, Lap Lambert Academic Publishing, 2011

[20] Commercialisation of Heritage: How to get the balance right, written by İdil Yilmaz, Lap Lambert Academic Publishing, 2011.

-Increases local revenue,-Creates labor,-Investments grows,-Life standards increases,-Taxes related to tourism investments are increasing,-It develops in transportation systems and road constructions. -Infrastructure develops.

Negative Effects:

-Land and property values rise,-Retail and service prices increase,-Cost of living increases,-Infrastructure tax increases,-Employment is generally seasonal,-Workers get low rates,-Regional and cultural harm,-Rents increase,-Some parts of the society get poorer.

CONCLUSION

In this study we pay utmost importance to destination management organization activities which are focused on destination marketing management as both in tourist generating region and in tourist destination region to increase the demand and to keep sustainability of the region.

The emergence of destination management models such as DMS, DMP, DMO's, and DMC's as infostructures created tourism image and brand.

The most important public organization in our country in terms of tourism is Turkish Ministry of Culture and Tourism. After the Destination Management Plan completed it is presented to the ministry for approval.The approved management plan should be supported by the public and private sectors, all stakeholders, individuals and the plan must be strictly followed as mention in this study.

As a result,Environmental awareness in tourism is one of the most important issues in destination management. Negative impacts from tourism occur when the level of visitor use is greater than the environment's ability to cope with this use within the acceptable limits of change. Customer satisfaction is despite being the main target however, tourists must use the facilities offered at the destination in the right way. Uncontrolled conventional tourism poses potential threats to many natural and cultural heritage of the world. Result of the negative behavior of tourists can put enormous pressure on an area and lead to impacts such as soil erosion, increased pollution, discharges into the sea, natural habitat loss, increased pressure on endangered species and heightened vulnerability to forest fires. It It often puts a strain on water resources, and it can force local populations to compete for the use of critical resources.[21]

[21] Environmental impacts of tourism, https://www.gdrc.org/uem/eco-tour/envi/one.html

REFERENCES :

Georgios Drakopoulos, “A Practical Guide to Tourism Destination Management”, UNWTO, http://www.e-unwto.org

Cho, B. H. (2000), “Destination” in J. Jafari (Ed.), Encyclopaedia of Tourism, Routledge, London and New York.

Stephen & Connell, A Modern Synthesis. p. 357. and “”, UNWTO, http://www.e-unwto.org.

UNWTO, A Practical Guide to Tourism Destination Management, 2007.

Page & Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, pp. 362-363.

Leiper, N. (1990) Tourism Systems: An Interdisciplinary Perspective, Palmerston North, New Zealand.

Norman. P.& Smith, L. (1995). The theory of planned behavior and exercise: An investigation into the role of prior behavior, behavioral intention, and attitude variability.European Journal of Social Psychology, 12,403-415.

Chris Cooper, Essentials of Tourism, Prentice Hall Financial Times, UK, 2012, p. 272.

Page & Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, p. 51.

Moutinho (2000).

Chris Cooper, Essentials of Tourism, FT Prentice Hall, England, 2012 p. 32

Page&Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, p. 105.

Page&Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western Cengage Learning, Third Edition, UK, 2009, p. 51.

Dimitrios Buhalis, e-tourism: Information technology for strategic tourism management. p.283.

Stephen J. Page & Joanne Connell, Tourism A Modern Synthesis, UK, 3rd Edition, 2009, s. 157.

Joze Jesenko & Iwona Kiereta, Management in Tourism, Peter Lang, 2004.

Theuma 2004, s.292, Ritchie & Crouch 2003, s 115, Commercialisation of Heritage: How to get the balance right, written by İdil Yilmaz, Lap Lambert Academic Publishing, 2011

Commercialisation of Heritage: How to get the balance right, written by İdil Yilmaz, Lap Lambert Academic Publishing, 2011.

Environmental impacts of tourism, https://www.gdrc.org/uem/eco-tour/envi/one.html

CHAPTER 19:

A LITERATURE STUDY ON RISK-TAKING PREFERENCES: GENDER CASE

Okyay UÇAN[1],

Cemil Serhat AKIN[2],

Ezgi SOYLU[3]

[1]Associate Professor Dr, Niğde Ömer Halisdemir University, FEAS, Department of Economics, okyayucan@ohu.edu.tr

[2] Associate Professor Dr, Hatay Mustafa Kemal University, FEAS, Department of Economics, csakin@mku.edu.tr

[3]Graduate Student (Msc.), Yıldız Technical University, FEAS, Department of Economics, ezgisoylu14@gmail.com

1. Introduction

The Issue as taking risk is tried to be defined in economics and psychology via different ways. Frankly speaking, if an action to reach on any aim involves two different situations, it can be an example about taking a risk. First of this is that an action on reaching any aim results in more than one conclusion, and secondly some of those conclusions have unwanted and dangerous results. If an individual realizes an action taking the negative consequences, then this person would take a risk. In other words, taking risk means the practicing of options which might result in negative conclusions (Byrnes, Miller, & Schafer, 1999).

Human beings make risky decisions on many subjects. The risk concept is also an important topic in economics. In this respect, the investments of insurance companies can be exemplified. In exchange of the paid insurance premiums, the payment for disasters occurred in possible natural and unnatural is made. Moreover, the topic as at which level people are enthusiastic about taking risks in their decisions was put into the sphere of research areas, owing to the increase of economic studies. The analyses on gender differences in the behaviors about taking risks have become one of the intersection points between economics and psychology. Therefore, in the areas related with subject, there exists a very extended and disorderly literature.

The bases of taking risks in behavioral economics are based on the Prospect Theory found by Kahneman and Tversky(1979). According to the theory, it seen that people don't value the earning money and losing money at the same level, and the risk on diminutions is generally a more powerful type of motivation. The existence of gender differences in taking risk is one of the mostly discussed important topics in economic literature. In this respect, the general result is that women are avoiding from risks more than men do. (Eckel & Grossman, Men, Woman and risk aversion: Experimental Evidence, 2008) (Croson & Gneezy, Gender Differences in Preferences, 2009).

Indeed, some other studies argues that gender differences play a smaller role (Schubert, Brown, Gysler, & Brachinger, Financial Decision-Making: Are Women Really More Risk-Averse?, 1999). The bases on the reasons of gender differences in taking risks are stemmed from the different reactions among the genders, occurred in risky situations. A second reason is also the differences among women and men at the level of self-confidence.

Men have more self-confidence compared to women, and this makes having more risky decisions easier. Another difference existed between men and women on taking risks are about how they perceived the risks. Men see this situation as a challenge, and women perceive it rather a threat. (Croson & Gneezy, 2009).

In this article, the studies which discussed the gender differences in taking risks options in literature is analyzed, and the obtained results will be summarized then an information will be given on whether they reached a common conclusion.

2. The Literature Review

As is seen in the following Table-1, the studies which were about the importance of gender difference on taking risks were presented. Herein, the studies which investigate drawing, banking game, and student polls exist.

Table 1. The studies which investigate the gender differences

Experimental Study	Study Details	Gain/Loss	Risk-Taking
(Levin, Snyder, & Chapman, 1988)	To 110 students, 18 different games	Both	Low Payment M>F High Payment M>F M=F
(Hartog, Carbonell, & Jonker, 2002)	Poll and newspaper	Gain	M>F
(Holt & Laury, 2002)	Drawing, students	Gain	M>F
(Eckel & Grossman, 2002)	Students	Both	M>F
(C.Eckel & Grossman, 2008)	Taking risk and drawing game with 3 different patterns Students	Both	M>F
(Schubert, Brown, Gysler, & Brachinger, 1999)	Students	Both	Gain M>F Loss M>F Content M=F
(Moore & Eckel, 2003)	The risk games being gain based	Gain	M>F
(Harbaugh, Krause, & Vesterlund, 2002)	Drawing, the individuals who are 5-64 years old	Both	---------
(Dohmen, et al., 2005)	German citizens and students	Both	M>F
(Powell & Ansic, 1997)	Students	Both	M>F
(Fehr-Duda, de Gennaro, & Schubert, 2006)	Students	Both	M>F

(Finucane, Slovic, C.K, & Satterfield, 2000)	Phone Polls	Both	M>F
(Schmidt, Friedl, & Miranda, 2015)	The undergraduate students, the University of Kiel	Both	M>F
(Borghans, Golsteyn, Heckman, & Meijers, 2009)	Students, the risky game with colorful balls	Gain	M>F
(Booth & Nolen, 2012)	Students, drawing	Gain	M>F
(Castillo, Petrie, & Torero, 2017)	Market Place Entrepreneurs	Gain	F>M

Resource: It was composed by the authors.

These studies investigated different games via analyzing the effects of gender differences. Along with interesting results of some studies, it can be generally concluded that women are mostly avoiding from risks compared to men.

As we handled in an order, Levin et al. (1988) asked to the individuals how enthusiastic they are about paying, i.e. at which level, for a drawing which has high earnings yield. According to the results obtained from three different resources, women are more enthusiastic about avoiding from risk compared to men in every datum. In two different data sets, the increase of revenue decreases the avoiding from risk. The people working in public sector is avoiding from risks at higher level compared to those in private sector. The self-employed persons take more risks compared to the others.

Powell and Ansic (1997) investigate whether the financial decision making strategies and the gender differences under risk tendency occur due to a general feature or a specific factors. This article contains a result of laboratory experiment which was organized in two different computers. The results are obtained via risk preferences and decision making strategies. Those results show that women are taking les risks in terms of doubts and costs, compared to men. Moreover, according to the same outputs, men and women are tend to refer different strategies in financial decision making, and those strategies have no meaningful effect on the applied activity. Because the strategies can be observed more easily compared to the daily decision outputs and risk preferences. As a result of this, the conventional view is that women's probability on being financial manager is weaker than men's.

Schubert et al. (1999)used Sweden Federal Technology Institute graduate student, who will probably work in those sectors, in order to understand the behaviours of investors and managers. Being in a contrast to the previous studies, the authors distinguished the well-worn

gender risk behaviours. It was concluded that women are not making less risky financial decisions compared to men, in the controlled economic circumstances. Indeed, it is seen that men are mostly in tendency to the risks which are about gains, but women are apt to risks on losses.

Finucani et al. (2000) updated a previous study, which was exercised earlier, with new datum. In the study which was exercised in USA, the effect of white men was also analyzed in addition to the gender difference. The general result of study is that men are taking more risks whether they are white or not.

Eckel and Grossman (2002) investigated five alternative gambling games in which the financial gain and loss exist via using Zuckerman's Sensation Seeking Scale-SSS method. Those games are differentiated according to the expected incomes and variations. Authors tested the gender difference in drawings. It is found that women are avoiding from risks in higher terms compared to the average men.

Harbaugh et al. (2002) investigated in their articles how the risk behaviours change as to the age.The participants whose ages are between5 and 64 were chosen, and they are demanded to choose an option between expected value holder games and simple risk holder games. As the games have gains and losses, they also have different return payment paths. When the high probability exists in gain, the participants are more opt to take risk. Under the circumstances on low probability, they avoid from risks. The choices of children is above the average. When the risky gain is evaluated , the increase of age is taken from as to expectations.

Hartog et al. (2002) wanted their participants to evaluate a value for the drawing ticket price after the probable winning of a reward, in their studies. Arrow Pratt measuring technique was chosen a base on avoiding from risk. It is concluded that an entrepreneur was avoiding from the risk at a lower rate, compared to a worker, and women avoid from risks at higher rate, by comparison with men. As a result, the effect of social comparison on the gender differences in risk taking was investigated via conducting experiments.

Holt and Laury (2002) analyzed their own conducted a simple drawing election experiment in their articles. They measured the level of avoiding risk which has an average changing from one or two dollars to one or two hundred dollars about return payment.

Authors' contradicted point with Kahneman and Tversky in their studies was that they couldn't estimate how the presumptive (institutional) choices behaved under the circumstances about high inducements.

In their study, Moore and Eckel (2003) predicted the dimension of avoiding from uncertainty via using macroeconomic and financial datum as they are the structural parameters in principal-agent's consumption which took the asset pricing modelas a base. Being different from the other studies, having a theoretical content, this analysis is evaluated along with its contribution to the literature.

Dohmen et al. (2005) asked the praped questions to 2200 participants who lived in Germany in their study. They found heterogenousity among the inviduals by the question who measued the alacrity to take risk. In addition to this, it is concluded that the age and being a woman affect the taking risk in negative sense, but the length and intrafamial education affected the risk taking in positiv manners.

Fehr Duda et al. (2006) stated that women were avoiding from excessive risk in financial decision making. Authors investigated the accuracy of this conventional statement about real risk taking behavior via observing the gender difference on monetary motivations, using laboratory experiments. It is found that the value function didn't change between women and men .Women are less sensitive to the probability changes. Women are more opt to estimate the values niggardly in the high probability holder gains, compared to men. As a result, it concluded that women were avoiding from risk in a higher sense, compared to men.

Eckel and Grossman (2008) developed and evaluate the gamble[1] which is the risk taking -election game to measure the behaviours under risk. The behaviours of male and female university students were developed under different risk paths. Three different situations were handled and it is concluded that female students were avoiding from the risk at a higher sense for each and every three paths, compared to male students. Moreover, it is seen that the assumptions of both women and men were in a tendency to verify those differences.

Borghand et al. (2009) handled the gender differences on avoiding from risk and doubt in their study. They also contributed on the economic choice literature via making psychological measurements and questioning the changes in choosing parameters among the

[1]This word refers any game in which gain and loss is probable. Horse race, drawing and card games can be exemplified.

individuals. It is concluded in their analysis that women were avoiding from the risk at a higher level. As that is the case for the risk issue, there wasn't found any difference about the case on doubt.

Booth and Nolen (2012) conducted a controlled experiment. The main theme of the experiment was investigate the risk prefences between arandomly assigned group from diffent genders and another group who attends the same school being from different genders. Seven schools which gave place for only one gender were anlyzed. Students of a school in which only girls exist preferred a gambling game which has real gain and loss. The prefences of women and men change in the risky output choices, and women are always opt to the choices which have less risks. This situation in the circumstances on single gender's existence accelarated the tendency towards the individuals who take risks. Authors also argued that there could be a meaningful difference between a female student's going to the school having only single type of gender and again a female student's going to schools having mixed type of genders.

Scmidt et al (2015) contributed the discussion about gender differences via investigation the effect of social comparison on risk taking. Originating from Köszeki and Rabin's model, they integrated the social reference and shaped the social comparison then suggested it. In the consideration of the previous studies, they stated the fact that women mostly focused on the absolute income, compared to men, and men focused on relative income. According to the model they used in their study, the correlation on taking risk is higher among the men. It is stated that their suggested social comparison would take a vital role in the discussion about gender differences on risk taking.

Castillo et al (2017) stated that compared to men there exist many situations in which women were avoiding from taking risks, added up with taking financial risks as well. In addition to this, they also argued that this situation didn't happen everytime, and there existed a circumstance in Lima-Peru where women entreprenuers had taken more risks compared to men in a Market place. They stated that women have a higher treshold on taking risks in the beginning of any job, and the household income among the women is more changeable, plus they need to take more risk in the beginning of a new job.

3.Conclusion

The economic decision making theory under uncertainity showed that avoiding from indiviual risk takes a very critical role on understanding the individual behaviours under many critical and very different circumstances. According to the theory, avoiding from individual risk can affect many economic decisions which involves in the outputs as commercial investment, social capital investment, the distribution of portfolio, loan taking and giving, the time organization about the working time and spare times.

As is seen in the section on literature review, the handled studies are accepted in conventional sense, and showed in a traditional manner the situation that women were avoiding from risks at a higher sense, by referring many experiments. Hereby the important point is that most of the studies exercied in the examples of USA, Germant or any other developed countries,both the historical or the traditional paths didn't change and featured the idea that women's turn didn't come under the circumstances about risk taking, because of not arising needs. Among the analyzed studies, only Castillo et al. (2017) stated that women entrepreneurs remained in the forefront and taking more risks. The salient difference herein that the investigated country was Peru of which economic structure is relatively weak. The smilar studies to be exercised in developing countries will also bring a fact into the forefront via conducting experiment or referring real life examples that women could take more risks compared to men. In following this study, the effect of gender differences on risk taking preferences in Turkey and similar developing country examples can be investigated via conducting a manuel poll or by means of computer.

References

Booth, A. L. & Nolen, P. (2012). "Gender Differences In Risk Behaviour: Does Nurture Matter?", *The Economic Journal*, 122(2): 56-78.

Borghans, L., Golsteyn, B. H. H., Heckman, J. J. & Meijers, H. (2009). "Gender Differences In Risk Aversion and Ambiguity Aversion", *NBER Working Paper No. 14713*.

Castillo, M., Petrie, R., & Torero, M. (2017). "Gender Differences in Risk Preferences of Entrepreneurs", World Bank, USA.

Croson, R. & Gneezy, U. (2009). "Gender Differences in Preferences", *Journal Of Economic Literature*, :1-27.

Daniel, K. & Tversky, A. (1979). "Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk", E*conometrica*, 47(2) : 263-292.

Dohmen, T., Falk, A., Huffman, D., Sunde, U., Schupp, J. & Wagner, G. G. (2005). "Individual Risk Attitudes: New Evidence from a Large, Representative, Experimentally-Validated Survey", *DIW Discussion Papers*, :1-56.

Eckel, C., Grossman, P. J. (2002). "Sex Differences and Statistical Stereotyping in Attitudes Toward Financial Risk", *Evolution and Human Behavior, 23(4): 281-295.*

Eckel, C., Grossman, P. J. (2008). "Forecasting Risk Attitudes: An Experimental Study Using Actual and Forecast Gamble Choices", *Journal of Economic Behavior & Organization*, 68(1): 1-17.

Fehr-D. H., de Gennaro, M.&Schubert, R. (2006). "Genders, Financial Risk, and Probability Weights", *Theory and Decision*, 60(2-3):283-313.

Finucane, M., Slovic, P., Mertz, C.K. & Satterfield, T. A. (2000). "Gender, Race, and Perceived Risk: The 'White Male' Effect", *Health, Risk and Society*, 2(2):159-172.

Harbaugh, W. T., Krause, K. & Vesterlund, L. (2002). "Risk Attitudes of Children and Adults: Choices Over Small and Large Probability Gains and Losses", *Experimental Economics*, :53-84.

Hartog, J., Carbonell, A. F. & Jonker, N. (2002). " Linking Measured Risk Aversion to Individual Characteristics", *Kyklos*, 55(1): 3-26.

Holt, C. A., Laury, S. K. (2002). "Risk Aversion and Incentive Effects", *American Economic Review*, 92: 1644-1655.

Moore, E. & Eckel, C. (2003). "Measuring Ambiguity Aversion", *Unpublished manuscript, Department of Economics, Virginia Tech.*.

Levin, Irwin P., Snyder, Mary A. & Chapman, Daniel M. (1988). "The Interaction of Experiential and Situational Factors and Gender in a Simulated Risky Decision-Making Task", *The Journal of Psychology*, 122(2) :173-181.

Powell, M. & Ansic, D. (1997). "Gender Differences in Risk Behaviour in Financial DecisionMaking: An Experimental Analysis", *Journal of Economic Psychology*, 18(6) :605-628.

Schmidt, U., Friedl, A. & Miranda, K. L. (2015). "Social Comparison and Gender Differences in Risk Taking", *Kiel Institute for the World Economy* :1-16.

Schubert, R., Brown, M., Gysler, M., & Brachinger, H. W. (1999). "Financial Decision-Making: Are Women Really More Risk Averse?", *American Economic Review*, 89(1999) :381-385.

CHAPTER 20:

'FEMINIZED' DEMOCRACY: REIMAGINING PATHWAYS TO EFFICIENT CONFLICT PREVENTION

Dr. Pınar AKARÇAY•

"To make peace, one must be an uncompromising leader. To make peace, one must also embody compromise."

Benazir Bhutto[1]

"[W]e [women] can best help you [men] prevent war by not repeating your words and following your methods but by finding new words and creating new methods. We can best help you to prevent war by not joining your society [for the prevention of war] but by remaining outside your society but in co-operation with its aim."

Virginia Woolf (1938: 143)[2]

•Dr., Visiting Researcher (Post-Doctorate), Institute for Urban and Housing Research, Uppsala University, Uppsala, Sweden. E-mail: pinar.akarcay@ibf.uu.se

[1] First woman elected to lead a Muslim state as the Prime Minister of Pakistan, in "Reflections on Working Towards Peace" from Architects of Peace: Visions of Hope in Words and Images.

[2] For this phrase of Virginia Woolf, who was a feminist novelist and peace activist. See also: (Woolf, 1966).

Introduction

Many women, who had reflected their marvelous souls on the deeds of achieving sustainable peace, lost their lives in the way of working towards that goal and so, passed silently through the appalling history of this earth. As being one of them, Ingrid Washinawatok el-Issa (Flying Eagle Woman) (2009) with a contagious laugh and full of life, who was kidnapped and later murdered in the mountains of Colombia by leftist guerillas while on a mission to help the indigenous U'wa people, emphasized this phrase for a sustainable peace on earth; "*The roots of war and violence go deep, into the earth herself. As an indigenous woman, I wish to simply state that until we make peace with earth, there will be no peace in the human community. Please allow me to explain.*"

Earth with its great nature is the only sustainable environment for humankind yet. As for the time being, we know no any other place to live as we live today. We know only one nature and world at present. However, if we examine the history of humanity and civilizations, we mostly come across to wars, violence, crimes of humanity, conflicts, combats, massacres, genocides, and shortly all kinds of terrorism stemming from human bodies. One can claim that nature has also various natural violence on humankind such as gales, tornados, storms, earthquakes, floods, etc. Nevertheless, this is because of the rule of natural living in the nature. On the contrary, humans react against the rule of life and nature; thus, they always in conflict in the history with one way or another. Violence of humans never ends. Civil strife and conflict affect many countries in the world (UN SecGen, 1998).

In line with this consideration, the Security Council of the United Nations unanimously passed Resolution 1325 in October 2000 on Women, Peace and Security (UN Doc, 2000). Resolution 1325 recognizes the importance of women's participation in the prevention and resolution of conflicts, and provides a series of specific measures aimed at women's full participation in decision making in the area of peace and security. While much of the work of conflict resolution and peacebuilding focuses on the government (or public level), the resolution of contemporary conflict is very much a holistic process that is simultaneously conducted at private grassroots level. That is why this study will examine the role women play in pre- and post-conflict resolution and peacebuilding, in order to identify the extent to which the resolution has been effective in changing the peacemaking paradigm for women.

Today, most of our peace is gone and most of the wilderness is still valid all around the world. Yet there are more poor people than ever, more misery, more and more stateless.

And today there are those who still argue that more democracy, more human rights and more modernization all in total benefit those unsuccessful and failed parts of humanity, or in today's jargon, "create sustainable peace and security." However, when we observe world-wide irregular mass migrations towards attraction lands of the world, we claim that this is not the solution as they punch upon international state orders by military force. As we look upon the increasingly despoiled planet, we can only ask the question: "Has our future indeed been drawn to better secured and lesser conflicted?" and we can continue by asking again; "Could there have been another way?"Not only could there have been another way, there must be another way. Destroying natural resources, destroying the planet's ability to provide sustenance, only aggravates the world's misery and poverty, the injustice and discontent. This is because, like everything, ultimately, the wealth of the world comes from the earth. We may fashion this wealth and remake it to perform marvelous things, but a barren planet does not create security, and wars for food and water could become a terrible epitaph for the human species. As we destroy the ability of the earth to sustain us, we lose our ability to address the chronic needs of the poor, the hungry, the landless, and stateless (Washinawatok, 2009).

The current economic order-based upon an ideology that does not recognize the wealth of the natural order, that cannot place value on anything unless it is sold in the marketplace, that enshrines greed and avarice as the engines of development-is destroying the real wealth of the planet. While it pretends to create jobs and products, in reality, it is similar to burning furniture to provide heat: every bit of flame, like many of our jobs, is actually impoverishing humanity, not enriching it. For the longest time, only local and other natural peoples cried out against the conflicts, disputes, regional political challenges, and wars in order to prevent – possible- future conflicts and restore a long-winded sustainable peace.Yet, still, the understanding of how we must fundamentally change the way we think about the planet is only now beginning to become a subject of discussion. There are many definitions of sustainable security and peace, and the words have become overused and almost meaningless. Moreover, it rings hollow unless the efforts of humankind are centered toward rebuilding the planet.

This brings the question of how and to what extent we can re-catch a widely-concurrenced harmony among humans. We will argue in this research that the "women" lie in the heart of the respond to that question. It is a fact that in the framework of analysis in this context bring to the attention of us some major roles of women in the societal life, including international politics and relations. According to our consideration, there are seven major

roles regarding directly women.They comprise: (1) women as victims of (sexual) violence; (2) women as combatants; (3) women for peace in the non-governmental sector; (4) women in 'formal peace politics'; (5) women as coping and surviving actors; (6) women as household heads; (7) women and (in)formal employment opportunities (Bouta and Frerks, 2002: 29-39). Thus, we claim in this study that the more we remove the women from the solutions, the more we could not accomplish conflict preventions in all kinds. Here in this study, our conflict prevention understanding mainly stands on the conflict among the states regarding international politics and relations. Thus, we will firstly highlight that democratizing democracy is the main item for sustainable development and enlightenment. Then secondly, democratized and developed countries will be in less contradiction and conflict with each other. Last but not the least, feminizing foreign policies and democracies will cause better international politics and stabilize international relations in the way to securization feelings, thoughts, approaches, perceptions, and acceptances more and more. This means that we claim more women presence and participation in the international relations will make it more reasonable in preventing future conflicts within and among individuals, groups, societies, and finally states as much as possible.

1. Conceptualizing Conflict Resolution and Peacebuilding: Challenges in Policy and Practice

Internal conflicts in the 1990s present the international community with a dilemma to which it is unaccustomed: by what means may these intractable crises be managed such that they do not result in the outbreak or resumption of armed hostilities? While there is still a role for those instruments of conflict management employed during the Cold War, such as peacekeeping operations, the conflicts we face now are no longer purely military in nature, nor will they be resolved by military solutions alone. Growing international recognition of the human cost of such protracted conflict, in addition to other post-Cold War developments, has led the international community to re-conceptualize security and its implications for policy planning.[3] States such as Canada, Sweden and Norway have been at the forefront of this effort.[4] This evolution in the perception of international security has contributed to the emergence of the concept of 'human security'. Integrating socioeconomic and developmental

[3] This differs, then, from Evans's (1993: 39-51) suggestion that one may speak of peacebuilding in international regimes as well as of 'in-country peacebuilding'.

[4]Lake (1990: 16) notes that case studies in the literature support several general observations, such as the need for local planning of reconstruction strategies, pragmatic flexibility, regional approaches, context sensitivity, and donor resource constraints: "*With available international resources limited and the local capacity to use them also constrained, it is vital that careful attention be paid to priorities in reconstruction planning -that in every case there be a clear strategy rather than merely a summons to every possible task.*"

concerns with recognition of the importance of political stability, human security also breaks new ground by looking at perceptions of security in a wider range of human communities than that defined by the modern state.

The concept of 'peacebuilding' remains subject to variance in definition, interpretation and execution. Perhaps the least-examined term in the peace studies lexicon for over two decades, it has now entered the international policy limelight as a key plank of post-Cold War global security. Its jump to prominence, however, has outpaced the development of its meaning in clearly understood policy and operational terms. This has resulted in a relative absence of consensus among governments on the question of appropriate implementation. It is increasingly clear, however, that peacebuilding is now being pursued as a distinct area of policy and operations by a number of Northern donor governments, a range of non-governmental organizations (NGOs), and the UN system (Doyle et al. 1997). However, coordination of these proliferating initiatives, a need identified by several recent studies of international assistance to countries in conflict, will be difficult in the absence of a clear, policy-relevant conceptualization of the term. Peacebuilding has typically been easier to discuss in terms of its sectors of activity than in terms of a clearly-defined operational goal. Yet avoiding the articulation of a clear goal has resulted in considerable confusion among policy-makers and those concerned with the decisions taken by the policy community, such as NGOs. Clarity of purpose, then, is perhaps a useful point of departure.

The promotion of human security in conflict-torn societies, however, poses complex and unique challenges for the international community. Renewed international interest in the concept of peacebuilding, it will be argued here, offers a unique opportunity for the promotion of human security in conflict situations in a structured, practicable and proactive manner. To this end, this chapter outlines a policy analysis perspective on the conceptualization of peacebuilding, and reviews in this light certain aspects of the implementation of peacebuilding policy at the United Nations. In exploring these new developments in the concept and practice of peacebuilding, an alternative perspective is advanced which argues for peacebuilding to be understood both as a syncretic approach to analyzing the various contemporary threats to human security, and as a distinct form of engagement with the regeneration of societies in conflict (Cockell, 2000: 15).

What makes peacebuilding different from other forms of international assistance such as humanitarian and development aid, or peacekeeping operations? It may be argued that the distinctiveness of peacebuilding as a specific subject of inquiry and action lies in its emphasis

on addressing the root causes of conflict within societies. Perhaps the first effort to articulate this distinction was in the work of Johan Galtung in 1976 (Cit. Cockell, 2000: 15-16). Galtung (1976: 282-304) argued that, unlike other approaches to the management or resolution of conflict, peacebuilding is based on an associative approach: peace as the abolition of structural violence (oppression and domination), and not just of direct violence (warfare).

However, while we are trying to nurture peace, we witness that peace, peace efforts, and peace settlements mostly fail all around the world (Hampson, 1996), and more notoriously, women have long been tagged as victims of conflict. While this is true, they have been known to play prominent roles in post-conflict resolution and peacebuilding. They mobilize for peace and have played active roles as peacemakers in conflict situations, yet remain the pivotal points in holding together their families and communities in times of crisis (Agbalajobi, 2010: 233). The study argues that for women to overcome the hurdles they face in participating in pre- and post-conflict resolution and peacebuilding, governments and the UN must have consistent and high-level commitment to gender equality and women's equal representation in peacebuilding activities.

In the last few years, governments, international organizations and civil society have increasingly recognized the importance of gender equality and the empowerment of women in the continuing struggle for equality, democracy and human rights and for poverty eradication and development. In nearly every country and region of the world, there has been progress in achieving gender equality and women's empowerment, although this progress has been uneven and the gains remain fragile (Anwarul, 2005: 31). Socialization processes have gone a long way towards affecting gender roles ascribed to men and women in our society. There is therefore a need to go through the same process of socialization to sensitizesociety at large to the great role women can play in conflict resolution.

Conflict exists in all countries and at every level of society. Conflict per se is by no means a negative force; it is a natural expression of social differences and of humanity's perpetual struggle for justice and self. Conflict resolution is directed at understanding conflict processes and alternative non-violent methods to help disputing parties reach mutually acceptable positions that resolve their differences (Ackerman, 2003; Alker, 2001; Annan, 2001; Bercovitch et al. 2009; Cockell, 1998). It is the process of attempting to resolve a dispute or a conflict. Peacebuilding is a relatively new field (Bertram, 1995), and there has been widespread adoption of the term since it was introduced by the United Nations Secretary-General in "An Agenda for Peace" (United Nations, 1992).

Peacebuilding is generally associated with the promotion of positive peace, though the precise definition remains unclear. It is therefore not surprising that there are numerous and sometimes contradicting definitions of the concept. Thus, the concept must be understood in each context in which it is used. The way in which gender is integral to peace and violent conflict makes it clear that a gendered analysis of peacebuilding is essential in preventing and mitigating new violent eruptions in post-conflict societies while helping them recover from current conflicts. This study adopts the definition of peacebuilding from the Canadian Peacebuilding Initiative Strategic Framework (CIDA, 2002):"*Peace building is the effort to strengthen the prospects for internal peace and decrease the likelihood of violent conflict. The overarching goal of peace building is to enhance the indigenous capacity of a society to manage conflict without violence. Ultimately, peace building aims at building human security, a concept which includes democratic governance, human rights, rule of law, sustainable development, equitable access to resources, and environmental security… Peace building may involve conflict prevention, conflict resolution, as well as various kinds of post-conflict activities. It focuses on the political and socio-economic context or humanitarian aspects. It seeks to… institutionalise the peaceful resolution of conflicts.*"

Peacebuilding and resolution are thus regarded as constituting simultaneous and reinforcing sets of activities with an intricate and organic relationship, much as human rights principles relate to broad development goals. One cannot be successful without the other. All sectors of society that are present in one way or another in all aspects of an ongoing conflict must be represented in negotiations and actions that seek to lay the foundation for peace and post-conflict resolution (Agbalajobi, 2010: 235-236).

2. Reinventing Social Emancipation: Towards New Politics of Democratizing Democracy

In order to be socially emancipated, one should be firstly individual, secondly enlightened, and thirdly democratic. Being democratic necessitates having some virtues such as being full of love and respect, tolerance, empathy and good-will. Being enlightened necessitates being secular and contemporary in mind and acting in line with Immenual Kant's order: "Sapereaude" which means; 'Follow your mind' or 'Dare to think for yourself.'[5]

[5]Sapereaude is the Latin phrase meaning "Dare to know"; and also is loosely translated as "Dare to be wise", or even more loosely as "Dare to think for yourself!" Originally used in the First Book of Letters (20 BCE), by the Roman poet Horace, the phrase Sapereaude became associated with the Age of Enlightenment, during the 17th and 18th centuries, after Immanuel Kant used it in the essay, "Answering the Question: What Is Enlightenment?" (1784). As a philosopher, Kant claimed the phrase Sapereaude as the motto for the entire period of the Enlightenment, and used it to develop his theories of the application of Reason in the public sphere of human affairs. In the 20th century, in the essay "What is Enlightenment?"

However, being individual is not enough for being democratic and enlightened. One should really know himself/herself, and strongly believe in humanism, human rights, nature rights, and a real democracy. One then should become non-violence in every attitudes, non-radical on anything, non-conservatist, non-religious in daily societal matters and issues, and mindful for the welfare of the humanity. Of course, these are not so easy in this materialistic and capitalist world order. Therefore, while we are seeking more peace in international politics and relations including nature protection, health protection and equal sharing of resources, then we should attach women more to our politics, societal life and life itself. Thus, feminizing government administrations, non-governmental organizations, civil societies, and failed or crippled democracies will enable flourish of better and peaceful relations within both a unique society itself and societies all around the world. This will pave the way for lessening conflicts in any matter, case, or size. Because, the precision, sensitivity, softness, and mindfulness of woman spirit and soul will enable to sort out disputes on any level better than male-dominated politics of the world today.

At this point, we should redefine once again what the "peace" means in general. The concept of peace is often seen as simply the absence of war or conflict -in terms of what it is not, rather than what it actually is. Johan Galtung, who is recognised as the founding pioneer of peace studies, put forward the idea that whilst negative peace, or the absence of war and violence, is a necessary condition for peace, positive peace is the presence of systems and relations that maintain a just and equitable society. He distinguished between direct and structural violence. Direct violence is manifested as physical acts such as punching and shooting, and is obvious to an observer. Structural violence is built into the institutions of society, as exemplified by apartheid, and although it is not as visible as direct violence, it is just as deadly.

Peacemaking is the art of coming to agreement, such as negotiating ceasefires or treaties, to end hostilities. Peacekeeping seeks to provide support, often through force presence, to maintain those agreements. Peacemaking and keeping serve to limit violence though managing and controlling a potentially dangerous situation. Peacebuilding goes beyond peacemaking or keeping and can occur before and during as well as after a war.

(1984) Michel Foucault took up Kant's formulation of "dare to know" in an attempt to find a place for the individual man and woman in post-structuralist philosophy, and so come to terms with the problematic legacy of the Enlightenment. Moreover, in the essay The Baroque Episteme: the Word and the Thing (2013) Jean-Claude Vuillemin proposed that the Latin phrase Sapereaude be the motto of the Baroque episteme. The phrase is widely used as a motto, especially by educational institutions. See: "Sapere Aude", Available at: http://www.wiki-zero.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvU2FwZXJlX2F1ZGU (Visited on: 22 May 2018).

Peacebuilding is about creating societies that are fair, cohesive and responsive to peoples' needs. It is about addressing the structural factors that can cause conflicts, bridging differences and creating connections within and between people and nations that can sustain peace.

Taken together, support for the peace processes continues to evolve as governments, international organizations and civil society efforts seek to contribute to building sustainable peace. Sustainable peace will be a longer term process (Bretherton and Miletic, 2016). Conflict brings with it terrible human rights consequences for all involved – children, women and men. However, conflict influences the civil, political, economic, social and cultural rights of women in particular ways, often with devastating effects. Although conflict has a high level of impact on the lives of women, it is disheartening to note that they are not fully involved in the peacebuilding process because they do not have the same opportunities to participate. Women's interest has been neglected by the peace process, which has resulted in male-centered approaches to peace and security. The intrinsic role of women in global peace and security has remained unrecognized since the creation of the UN. In the past decade, many countries have embarked on the difficult transition from armed conflict to resolution and peacebuilding. The role of the international community in this transition has shifted from narrow humanitarian and relief activities to more comprehensive efforts to foster sustainable peace. At the same time, the community has shifted from a stepped approach from relief to development to one that combines a broader package of concurrent steps. Development organizations have become increasingly engaged in activities during post-conflict resolution processes, devoting time and resources to supporting this transition. Building a lasting peace that sustains post-war economic, political, and social development requires the full participation of all citizens (Ashmore et al. 2001; Björkdahl, 2006; Broome, 1993; Brown, 1994).

Yet it is increasingly recognised that the role of women in post-conflict settings has received inadequate policy attention. According to Theo-Ban Gurirab (2000), attempts to address the human rights consequences of conflict, including the particular impact on women, can only be comprehensive and long-lasting if women play an active part in all the processes and mechanisms, given the gender-differentiated impact of war on women. A crucial fact is that preventing a war is entirely different from resolving one after it has begun. To prevent conditions that give rise to violent conflict from coalescing, capable societies must be created. These societies are characterised by three components: security, wellbeing and justice for all

of their citizens (Lute, 2002). According to Lute (2002), women's roles in promoting these three causes provide examples of their activities in preventing the emergence, spread or renewal of mass violence. Women often play unacknowledged but vital roles in sustaining security and, despite their common image as victims, they are very active on their own in terms of self-preservation: "*Women are often the stabilizing force in the societies in which they exist. This is certainly true in post-conflict settings where women represent essentially the backbone of reconstruction and rehabilitation and the re-integration of former combatants and the re-emergence of basic economic activity in a society, in a war-torn society, once a peace has been achieved.*" (Lute, 2002)

It is important therefore for the international community to take seriously the role of women in establishing security, wellbeing and justice in developing societies worldwide. The belief that women should be at the center of the peacebuilding and resolution processes is not based on essentialist definitions of gender (Schirchand Sewak, 2005). The field of sociology makes a distinction between sex and gender. Human beings are not born 'men' or 'women'. Masculinity and femininity must be learned, rehearsed and performed daily. It would be naïve to assert that all women respond in a similar manner in a given situation or that women are 'natural peace builders' (Schirchand Sewak, 2005: 6). Gender identity is performed differently in different cultural contexts. Sex and gender identity must always be viewed in relationship with an individual's other identities such as race, class, age, nation, region, education, and religion.[6] There are different expectations for men and women in various sectors of society, and gender roles shift with social upheavals. In conflict situations, men and women face new roles and changing gender expectations. Their biological and sociological differences affect conflicts and peacebuilding. Overall, most societies value men and masculinity more than women and femininity (Schirchand Sewak, 2005).

Despite the existence of 'sexism' or 'patriarchy', there are some widely accepted reasons that women are important to all peacebuilding processes. Their inclusion helps to break down traditional stereotypes in patriarchal societies. Women are important because they constitute half of every community, and the task of peacebuilding – which is so great – must be done by women and men in partnership. Second, women are the central caretakers of families in many cultures, and everyone is affected when women are oppressed and excluded from peacebuilding. Therefore, it is essential that women be included in the peacebuilding

[6]Space restrictions preclude an extended discussion of the dynamics and escalation of identity-based internal conflict. See, for example: (Azar, 1990; Burton, 1990; Gurr, 1993).

processes. Women play important roles in the process of peacebuilding. First, as activists and advocates for peace, women 'wage conflict non-violently' by pursuing democracy and human rights. Second, as peacekeepers and relief aid workers, women contribute to'reducing direct violence'. Third, as mediators, trauma healing counsellors, and policy makers, women work to 'transform relationships' and address the root of violence. Lastly, as educators and participants in the development process, women contribute to 'building the capacity' of their communities and nations to prevent violent conflict. This is made possible as a result of socialisation processes and the historical experience of unequal relations and values that women bring to the process of peacebuilding (Schirchand Sewak, 2005: 7).

3. Democratization through Gender Equality for Sustainable Development

Sustainable development remains an important global vision. Sustainable development aims to establish a balance between economic, sociocultural, and ecological goals, and strives for intra- and intergenerational equity in a globalizing world. Whereas, in the course of the past four decades, participation has also been mainstreamed in development research and practice. What the main body of main problematic discussed in this study suggests is that more attention should be given to democratic power of societal relationships and political participation processes in analyzing the participatory dynamics of sustainable development. Participation is primarily a political problem relating to power relations and (im)balances in a given society. It is, therefore, not a 'simple' norm whose implementation would be a prerequisite for 'good governance' and 'sustainable development'.It is an arena, a physical or symbolic space where key social issues such as, for example, access to resources, gender inequalities, access to land, or land rights are debated and negotiated. So that, important specific and unbearable challenges for stability of sustainable development via democratic political participation are the main aim to be addressed and explored in this section.

Women's political participation is an essential component for sustainable development. The sustainable development goals will only be achieved if women are able to participate as equal partners, decision makers, and beneficiaries of the sustainable development of their societies. One of the most effective ways of improving the status and well-being of women is by ensuring their full, equal and effective participation in decision-making at all levels of political, economic and social life. This approach promotes and protects women's human rights while allowing society to benefit from the diverse experiences, talents and capabilities of all its members.

As we emphasize again that sustainable development should always remain an important global vision if we want to be more peaceful and secure in international relations. This reveals a general conviction that global change and dynamics should not just result in uncontrolled and uncontrollable development, but that development should be goal-oriented. In this context, sustainable development aims to establish a balance between economic, sociocultural, and ecological goals, and strives for intra- and intergenerational equity in a globalizing world. However, although sustainable development has been at the top of global and national agendas for at least two decades, concrete progress remains scanty. Among the societal reasons for this limited success are: lack of concretization of targets attached to the value dimensions of sustainability; the higher temporal sensitivity of economic by comparison with sociocultural and especially ecological indicators, giving economic values more weight; and economic and political power disparities that lead to powerdriven value definitions, with a tendency to neglect the values and visions of the populations concerned in concrete contexts. (Hurni and Wiesmann, 2010; Wiesmann and Hurni, 2011: 8).

In the course of the past four decades, participation has been mainstreamed in development research and practice. However, despite very widespread use of the term, there is no consensus on its definition, and it has generated intense and controversial debate. Taking stock of some relevant literature resources and publications developed within the framework of democratic political participation necessitating sustainable development in a state on the problematic of this section, we try to open up new avenues of research while offering a critical appraisal of social and political participation in sustainable development research and practice. The mainstreaming of participation has corresponded to an increasingly technical approach to the question. What the body of literature discussed here suggests is that more attention should be given to power relationships and governance processes in analyzing the participatory dynamics of development. Participation is primarily a political problem relating to power relations and (im)balances in a given society. It is, therefore, not a ‘simple’ norm whose implementation would be a prerequisite for “good governance” and sustainable development. It is an arena, a physical or symbolic space where key social issues such as, for example, access to resources, gender inequalities, access to land, or land rights are debated and negotiated (Lacroix et.al. 2011: 147).

Sustainable development is the key aspiration for the 21st century and incorporates issues of governance, democracy and citizenship and political participation. The study of governance processes and socio-economic and cultural levers for sustainable development are

a main research focus within many Schools of this research area, for instance the School of Political Science and Sociology at NUI, Galway. The conceptual orientations of the problematic of this study center on the meanings and measurement of political, social and cultural dimensions of sustainability. Questions of (in)equality and (in)justice are central to the sustainability agenda and their social scientific investigation forms a focal point of this core research area. Political scientists and sociologists involved in the researches relevant to this issue are engaged in interdisciplinary and collaborative research that connects theoretical and empirical concerns through problem- and evidence-based approaches. Researchers within different groups all around the world contribute to national and international research projects and networks and have extensive experience in research planning, management, and fourth level supervision.

Over the course of the last four decades, the term “participation” has been widely used in development discourse and has been mainstreamed in development practice and research as well. Although it is nowadays generally advocated as a philosophy of development (Cernea, 1985; Chambers, 1992, 1994a, 1994b), the concept of participation itself has generated and continues to generate intense and controversial debate about its meaning, implementation modes, and effects. Consequently, it is not easy to define what has gradually become a meta-concept of (sustainable) development, particularly as the polysomic nature of participation manifests itself in multiple, changing meanings in the development arena (Cornwall, 2000).

4. How Can Women Be Empowered in Efficient Conflict Prevention via the U.N.?

In the clamor for women’s rights to everything from health, education and the right to marry whom they choose to equal pay, access to credit and land, there is one area that is often overlooked. And that is the role women can play in preventing conflicts, promoting peace and responding to humanitarian crises as outlined in U.N. Resolution 1325, which was adopted by the U.N. Security Council 15 years ago. Policymakers, politicians and campaigners have once again been scrutinising progress in putting into action the spirit of the resolution at this year’s annual Commission on the Status of Women.

As ever, it is a mixed picture with words barely matched by funds. The good news is that aid to promote gender equality and women’s rights in fragile states has increased fourfold since the Millennium Development Goals (MDGs) were introduced in 2000. While overall aid to fragile states has generally remained flat, funding for gender equality rose to an all-time

high of $10.3 billion in 2012-13, according to a study by the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) released this month. The bad news is that gender equality is hardly ever a priority for donors, with only six percent of funds to fragile states specifically targeting gender equality initiatives. This means that programmes that benefit women directly often remain underfunded where they are most needed. For example, programmes that encourage women to take part in peace talks and reconstruction efforts in countries emerging from conflict, OECD said. The data-rich report, which evaluated OECD Development Assistance Committee (DAC) members' commitments to gender equality in their aid to some developing countries, found significant gaps in the allocation of funds.

Initiatives that give women a key role in the prevention and resolution of conflicts, or in maintaining lasting peace in countries – crucial aspects of Resolution 1325 -received little funding.The bulk of aid went in support of gender equality in education and the health sector, the OECD report said. For NahlaValji, a policy specialist on rule of law and justice at UN Women, there is "very little to celebrate" as the amount of aid to gender equality in many of these countries is still "close to nothing."Valji stressed the importance of data collection to make an even stronger case for women's inclusion and participation in all aspects of public life. In a panel discussion in New York this week, she asked that U.N. member states adopt a 15 percent funding goal for gender equality in their development aid packages. Another gap that needs to be closed to ensure women's full participation in their country's peace and security efforts is the one between civil society organisations and policy makers, said Harriette Williams Bright of Femmes Africa Solidarité, a group lobbying for women's leadership in peace building.

It is clear that that 15 years after Resolution 1325 was adopted, the international community is still struggling to effectively implement its recommendations. For instance, in Afghanistan, a country marred by decades of conflict and one of the worst places in the world to be a woman, activists spoke of the difficulties of implementing existing legislation and policies that should protect women, at least on paper."We are working hard to put laws into action," said Maryam Rahmani of the Afghan Women's Resource Center, an organisation that has been working to empower Afghan women at the grassroots level for the past 25 years (Cit. Caspani, 2015).

Women's full participation in conflict prevention, peacebuilding will be surely needed to end use of sexual violence as weapon, ensure legal rights. Women must be allowed to participate fully in peacebuilding and conflict prevention in order to end sexual violence

against women as a method of warfare and ensure women's full legal, socio-economic and political rights after the fighting was over. In 2000, the Security Council passed resolution 1325 calling for women's equal participation with men in maintaining and promoting peace and security. However, it could be emphasized that that resolution was a long way from being adequately implemented, on women's participation in conflict prevention, management and conflict resolution and in post-conflict peacebuilding. It is seen that very few women participated in peace talks as official negotiators or observers. Disarmament, demobilization and reintegration processes rarely addressed the needs of women associated with fighting forces, and post-conflict planning and financing for women's recovery was weak. The use of sexual and gender-based violence as a method of warfare was actually on the rise. We can add to the fact that male soldiers, ex-soldiers and civilians alike preyed on women and children with impunity, while men returning home from the battlefield awash with small arms and light weapons posed a continuing threat to women and children.Use of this tactic is hardly new. Nevertheless, by 2008, it is reasonable to expect more alacrity and decisiveness in the international community's response to sexual violence. The fact is, however, that sexual violence is not seen as a threat to peace or as a trigger for significant security responses.Still, budget allocations for women's post-conflict reconstruction and rehabilitation priorities were inadequate, particularly in terms of livelihood recovery, shelter, land rights and security. Women must have security so they could participate in peace and post-conflict governance processes.

Since the adoption of resolution 1325 and the relevant 2004 agreed conclusions of the Commission, State actors, women and women's organizations and civil society networks had joined forces to make peacebuilding more effective and sustainable. Through partnerships, women's networks and coalitions were now better positioned to effectively channel multiple voices and concerns to the highest levels of Government and international policymaking. Getting women and the women's perspectives took careful legwork in the lead-up to formal talks, peacebuilding and institution-building. The United Nations, no doubt, has a powerful role to play from the start.

Since adoption of the agreed conclusions in 2004, the United Nations had set up, as one of the key outcomes of the 2005 World Summit, a peacebuilding architecture, comprised of the Peacebuilding Commission, the Peacebuilding Fund and the Peacebuilding Support Office. The systematic inclusion of women and gender analysis in peacebuilding was intrinsic to the just reconstruction of political, legal, economic and social structures, as well as

to the advancement of gender-equality goals. It also made economic growth and human social capital recovery more durable and effective.Local women had first-hand knowledge of their communities' needs. Because peacebuilding aimed to reconstitute various structures, it had the potential to remedy previous structural gender inequalities, while constructing a more just society. Because gender inequities sometimes shaped forms of violence used in conflicts, addressing them had the potential to prevent future violence. It was important to take advantage of post-conflict opportunities and resist efforts to return to the pre-conflict status quo that may have been discriminatory towards women.

Despite much rhetoric about women's roles in peacebuilding, women's contributions had rarely been fully recognized. We should stress that the Peacebuilding Commission stood to more fully engage women in designing and implementing peacebuilding policies. It had begun to put theory into practice at the country level in Sierra Leone and Burundi, the first two countries on its agenda. For example, in January 2007, the United Nations Development Fund for Women (UNIFEM) and the Peacebuilding Support Office convened a national consultation that informed women's leaders and civil society organizations in Sierra Leone about the Peacebuilding Commission and helped set up a national peacebuilding agenda for women. As a result, the Mano River Women's Network for Peace was one of two civil society representatives on the Peacebuilding Fund National Steering Committee.

For instance, in Sierra Leone, a visiting senior Peacebuilding Commission delegation successfully advocated for the adoption of laws to promote gender equality, thus providing political support needed to outlaw domestic violence and ensure women's rights to inheritance and property ownership. And, in December, the Sierra Leone Government and the Peacebuilding Commission adopted a Peacebuilding Cooperation Framework that recognized gender-equality as a cross-cutting peacebuilding issue and listed specific commitments to advance that goal, such as support for Family Support Units of the Police, capacity-building of national gender institutions, and implementing domestic violence, inheritance and property rights laws.

In Burundi, women participated in the peace process, integrating gender equality into democratic governance and the peacebuilding framework. Thanks to the quotas in the peace agreement and Burundi's new Constitution, women were now well represented in Government, holding 30 per cent of parliamentary seats and seven minister posts. Women had also been elected for the first time as chiefs of communes. In Burundi's Peacebuilding Fund Priority Plan, women and youth were specifically called on to strengthen peace and

social cohesion. The Burundi Peacebuilding Strategy Framework had an effective system for tracking gender-disaggregated data, which could be used as template for future data tracking (Olonisakin, 2008; Lucey and Kumalo, 2018; ACCORD, 2007).[7]

Despite those significant achievements, much more must be done. We have learned that our ability to affect real change in gender equality through peacebuilding greatly depends on how the international community establishes its priorities and uses its resources. National capacity weaknesses could be a major obstacle to achieving gender equality goals. That was a problem in both Burundi and Sierra Leone. UNIFEM had only a modest presence in both countries, due to resource constraints, and neither of the gender advisers in the integrated offices in Sierra Leone and Burundi had predictable support. Effective implementation of gender issues required appropriate policies, technical skills, gender-sensitive programme design, strategic planning, operational capacity, capable partners, appropriate human resource and communications strategies, knowledge creation and management, monitoring and evaluation, resource mobilization, and gender-sensitive financial management and reporting.

In that regard, the Peacebuilding Commission Working Group on Lessons Learned made recommendations in January for possible follow up. It called for strengthening the research capacity of countries of interest, in order to improve data collection on gender and peacebuilding issues. It also called for: identifying women' progress in elections as a vital part of medium- and long-term planning; sensitizing economic policy advisers to gender issues during the post-conflict reconstruction stage; integrating women's access to justice to provide reparations and services to women survivors of gender-based violence; and setting up greater monitoring mechanisms for results-based reporting on implementation.

In 2011, the Security Council of the UN today welcomed efforts by countries to implement a landmark resolution calling for strengthening women's participation in peacebuilding, peacekeeping, conflict prevention and mediation process, but voiced concern over continuing gaps in implementing the resolution. Several senior UN officials – including Secretary-General Ban Ki-moon and Michelle Bachelet, the Executive Director of UN Women – and representatives more than 50 countries addressed a day-long debate at the Council on progress since resolution 1325 was unanimously adopted in 2000.

[7]See also: (Doyle, 1996; Doyle et al. 1997).

The resolution calls for action to reverse the egregious and inhumane treatment of women and girls during conflicts, the denial of their human rights and their exclusion from decision-making in situations of armed conflict, in peacemaking and peacebuilding.In a presidential statement, the 15-member Council commended the countries that have formulated or updated their national action plans and strategies to increase the participation of women in peacebuilding and conflict resolution."*The Security Council, however, remains concerned about the persistence of gaps and challenges that seriously hinder the implementation of [the] resolution, including the continued low numbers of women in formal institutions of conflict prevention and resolution, particularly in preventive diplomacy and mediation efforts,*" the statement said.It also noted that the fight against impunity for the most serious crimes committed against women and girls has been strengthened through the work of the International Criminal Court (ICC) and other tribunals. It also reiterated its intention to enhance efforts to fight impunity and uphold accountability for serious crimes against women."*The Security Council continues to encourage Member States to deploy greater numbers of female military and police personnel to United Nations peacekeeping operations and reiterates that all military and police personnel should be provided with adequate training to carry out their responsibilities,*" the statement added.

Earlier, Secretary-General Ban Ki-moon called for the greater involvement of women in conflict prevention and mediation, the essential building blocks in reinforcing democracy."*Women's participation remains low, both in official and observer roles. This has to change,*" he said, pledging that the UN would lead by example, and noting that the number of women leading UN peacekeeping, political and peacebuilding missions had gone up over the past year to six out of 28 missions (United Nations, 1993: 9; Whitman, 1994).He said the Department of Political Affairs (DPA) had increased the proportion of female candidates in its roster of senior mediators, team members and thematic experts to 35 per cent. In the field, UN teams are supporting women so they can engage in peacebuilding and conflict prevention, management and reconciliation, he added.

The Council received Mr. Ban's latest report on the women and peace and security, presented by UN Women's Executive Director Michelle Bachelet, in which he voiced concern that implementation had been so uneven."*Proactive steps must be taken to accelerate implementation of key elements of this agenda, such as strengthening women's engagement in conflict resolution and deterring widespread and systematic abuses of women's rights during conflict,*" he wrote.The report covers findings in five areas of the women, peace and security

agenda – prevention, participation, protection, relief and recovery, and coordination and accountability for results – noting that there is growing recognition of women's roles in peace and security, and highlighting an increasing number of innovative measures and good practices."*Member State participants in contact groups supporting specific peace processes should offer negotiating parties various incentives, such as training, logistics support or adding a negotiating seat, in order to ensure women's inclusion on delegations,*" he wrote.

Introducing the Secretary-General's report, Ms. Bachelet stressed that women's participation in resolving and preventing conflict is not an optional, but an essential ingredient of peacebuilding."*As we go forward, we need determined leadership – by all of us – the Security Council, Member States, civil society, and the United Nations, to fully engage women in mediation and conflict prevention. This will advance peace and security and deepen democracy around the world,*" she said.Ms. Bachelet pointed out that the UN system was working to increase post-conflict spending on women's empowerment and gender equality to a minimum of 15 per cent of overall post-conflict financing within a few years (UN News, 2011).

Therefore, we can argue that paying special attention to the different experiences of women and men is critical in designing successful conflict management and peacebuilding programmes. Examining the role of women in playing and overcoming the obstacles they face in post-conflict resolution and peacebuilding are quiet significant in achieving sustainable peace and security throughout the world. Conflicts often force women to organize themselves to safeguard basic necessities and to carry out activities related to, for example, education and healthcare. These activities have a role to play in ensuring lasting peace and governments must ensure women are included in key peace negotiations at all levels.

There are obvious reasons why women are important to the peacebuilding process. For example, they constitute half of every community and the difficult task of peacebuilding must be done by men and women in partnership. Women are also the central caretakers of families and everyone is affected when they are excluded from peacebuilding. Women are also advocates for peace, as peacekeepers, relief workers and mediators. Women have played prominent roles in peace processes in the Horn of Africa such as in Sudan and Burundi, where they have contributed as observers.

However, efforts to foreground the perspectives of women in peace processes and to prevent gender-based violence have met with limited success. Women's participation in

conflict resolution and peacebuilding is limited by a number of factors, including: (1) The prevalence of rape and sexual assault, as in Rwanda, Bosnia and Kashmir. This form of abuse generates fear and helps to silence campaigns for social, economic and political rights; (2) Women are most likely to have fled conflict, and take on responsibilities such as primary carers and providers for dependants, which makes participation in peacebuilding more difficult; (3) Cultural pressures against women putting themselves forward that pressure women to refrain from travel, and not to engage in important public arenas.Where women do participate, they may not have the required education or training; (4) A lack of resources such as a lack of access to employment opportunities and to productive assets such as land, capital, health services, training and education; (5) Women's movements do not have established mechanisms to monitor and evaluate the implementation of the gender agenda in post-conflict settings. For example, in Somalia male-dominated structures have not seen the need to implement agreed affirmative action.

The UN, all governments and NGOs therefore have a lot to do to encourage and assist women in developing their role in post-conflict resolution and peacebuilding activities. Governments and the UN should: (1) Ensure that women play a key role in the design and implementation of post-conflict resolution and peacebuilding activities. (2) Support and strengthen women's organizations in their peacebuilding efforts by providing adequate and sustained financial and technical support. (3) Strengthen the protection and representation of refugee and displaced women by paying special attention to their health, rehabilitation and training needs.(4) End impunity and ensure redress of crimes committed against women in violent conflict and enforce and bring to justice culprits involved in rape as a war crime. (5) Establish mechanisms for enforcing and monitoring international instruments for the protection of women's rights in post-conflict situations (Agbalajobi, 2010: 233-238).

All the academic literature and the case studies described above confirm the value women bring to international peace mediations. SCR1325 acknowledges, and indeed affirms that despite being the main victims of armed conflict, women can and do play an extremely important role in bringing conflicts to an end and attaining peace. It also recognizes that women's involvement in peace processes significantly contribute to the maintenance of international peace and security. Given the value women can bring to international mediation negotiations, a framework such as SCR1325, which encourages involvement of women at all levels for the prevention, management, and resolution of conflict and supports local women's

peace initiatives and indigenous processes for conflict resolution, is not a leap, but a step in the right direction (Klein, 2012: 308-309).

Conclusion

Historical chronicles and modern international law theories have documented the role of women in wartime only by identifying women as victims of rape and other sexual atrocities (Duramy, 2009: 39). Recently, this has changed somewhat, with Resolution 1325 having both a meaningful and symbolic impact on women around the world; this has transformed the image of women from being exclusively victims of war to being active participants as peacemakers, peace-builders, and negotiators. This change recognizes the value women can bring to international conflict resolution. At the same time, however, a framework like Resolution 1325, which encourages involvement of women at all levels for the prevention, management, and resolution of conflict and supports local women's peace initiatives and indigenous processes for conflict resolution, is not a leap, but a step in the right direction (Klein, 2012: 309). There is measured progress towards including women's issues in peace agreements and protecting women's rights in the new constitutions of post-conflict societies (Otto, 2006: 174). However, none of this formal progress is possible without the informal efforts of local and international feminist peace and human rights organizations that have inspired and sustained those working in the formal process. Thankfully, Resolution 1325 has made it possible for women engaged in formal decision-making processes to retain a close association with grassroots women's movements.[8]

In understanding the interventionist roles of women in peacebuilding as presented in this paper, it becomes discernible that women's efforts in decision-making and peace processes is not a new phenomenon; it transcends the historical to contemporary era. This portrays the importanceof their roles as a continuation from a past of subconscious or conscious emancipatory identity. It also links to the evolving characteristics and voices grounded in recent widespread international responsiveness and advocacy guided by effective policy frameworks. The languages of these policy frameworks are therefore central to the women-peacebuilding discourse. Moving beyond the language of policies, emanates the need for practical implementation of the policies. The foundation of this practice is acknowledged on the primary recognition of women's rights as human rights, and the fact that prospectsfor sustainable peace is significantly contingent on theirparticipation and emancipation. This

[8]See for detail: (Shepherd, 2015: 53-67).

explains why efforts toreturn conflict situations to normalcy have seen women riseabove its effects and challenges to transform and be involvedat all levels of decision-making under women organizations.Evidently, their influence in peacebuilding processes cannot beignored, as are reflections on whether decades of violentconflict would have been averted, had women been accordedtheir rightful political place. These constitute a separatediscourse and an area of research that could be exploredfurther.[9]

In the twenty-first century, unleashing the potential of 50 percent of the world's population is not just the right thing to do -it is a strategic imperative. Substantial evidence confirms that women's participation in peace and security processes increases the likelihood and sustainability of peace. Nevertheless, women's representation in conflict prevention and resolution efforts has grown only minimally in the sixteen years since the adoption of UN Security Council Resolution 1325, which formally acknowledged the benefits of women's participation. Thus, all the States should be uniquely positioned to lead by example and catalyze international efforts to improve this record. To respond effectively to modern security threats and address the failure of traditional peacemaking methods, the all administrations around the world should promote women's roles in conflict resolution and post-conflict processes, and ensure that the rising generation of more feminized diplomats and security professionals recognizes that women's participation in security efforts around the world advances own stability.[10]

Despite the advantages of involving women in international conflict resolution, women's participation remains primarily through moreinformal means.[11]Precisely because armed conflict is not a general neutral, the dispute resolutions designed to resolve armed conflict should therefore not be neutral toward gender.[12]While women need to be present at the negotiation table and their voices need to be heard and considered in the conflict resolution process, we must also remember that when it comes to curing society's ills and working toward the elimination of war and violence – women are not alone. Like the Chinese proverb suggests, "*women hold up half the sky, but we must work with those who hold up the other half.*"

[9]See for detail: (Shulika, 2016).
[10]See for detail: (Bigio and Vogelstein, 2016).
[11]See for detail: (Klein, 2012).
[12]See for detail: (McGuinness, 2007).

References

ACCORD, (2007), *South Africa's Peacekeeping Role in Burundi: Challenges and Opportunities for Future Peace Missions*, The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD) Research Project, Occasional Paper Series: Volume 2, Number 2, ACCORD Occasional Paper Series, Durban, South Africa.

ACKERMAN, Alice, (2003), "The Idea and Practice of Conflict Prevention", Journal of Peace Research, Vol. 40, No. 3, pp. 339-347.

AGBALAJOBI, DamilolaTaiye, (2010), "The Role of Women in Conflict Resolution and Peacebuilding", In: Richard Bowd and Annie Barbara Chikwanha, eds., *Understanding Africa's Contemporary Conflicts : Origins, Challenges and Peacebuilding*, African Human Security Initiative, Institute for Security Studies Monographs, Volume 2010 (September), No. 173, pp. 233-254.

ALKER, Hayward R., GURR, Ted Robert and RUPESINGHE, Kumar, (eds.), (2001), *Journeys through Conflict: Narratives and Lessons*, Rowman& Littlefield Publishers, Boulder.

ANNAN, Kofi, (2001), "Prevention of Armed Conflict", Report of the Secretary-General, A/55/985- S/2001/574, June 7.

ANWARUL, Karim Chowdhury, (2005), "The Role of Women in World Peace and the Role of Men and Boys in Gender Equity", Women's Studies Review, Fall, pp. 30-33.

ASHMORE, Richard D., JUSSIM, Lee, and WILDER, David, (eds.), (2001), *Social Identity, Intergroup Conflict, and Conflict Reduction*, Oxford University Press, Oxford and New York.

AZAR, Edward, (1990), *The Management of Protracted Social Conflict*, Dartmouth, Aldershot.

BERCOVITCH, Jacob, KREMENYUK, Victor and ZARTMAN, I. William, (eds.), (2009), *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, SAGE Publications, London.

BERTRAM, Eva, (1995), "Reinventing Government: The Promise of and Perils of United Nations Peace Building", Journal of Conflict Resolution, Vol. 39, No. 3, pp. 387-418.

BJÖRKDAHL, Annika, (2006), "Promoting Norms through Peacekeeping: UNPREDEP and Conflict Prevention", International Peacekeeping, Vol. 13, No. 2, pp. 174-191.

BIGIO, Jamille and VOGELSTEIN, Rachel, (2016), "How Women's Participation in Conflict Prevention and Resolution Advances U.S. Interests", Discussion Paper, October, The Council

on Foreign Relations (CFR), New York, Available at: https://www.cfr.org/sites/default/files/pdf/2016/10/DiscussionPaperBigioVogelsteinWomen%20in%20CPR_OR.pdf (Visited on: 02 May 2018).

BOUTA, Tsjeard and FRERKS, Georg, (2002), *Women's Roles in Conflict Prevention*, Netherlands Institute of International Relations, Hague, Netherlands.

BRETHERTON, Diane and MILETIC, Tania, (2016), "Peace Day: An Opportunity for Reflection", 21 Sept., Australian Outlook, Australian Institute of International Affairs, Available at: http://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/peace-day-an-opportunity-for-reflection/ (Visited on: 25 May 2018).

BROOME, Benjamin, (1993), "Managing Differences in Conflict Resolution: The Role of Relational Empathy", In: Sandole, Dennis J.D. and van der Merwe, Hugo (Eds.), *Conflict Resolution Theory and Practice*, Manchester University Press, Manchester, pp. 97-111.

BROWN, Seyom, (1994), *The Causes and Prevention of War*, St. Martin's Press, New York.

BURTON, John W., (1990), *Human Needs Theory*, St Martin's, New York.

CASPANI, Maria, (2015), "How can we empower women in conflict prevention?", 19 March, Availableat: https://www.weforum.org/agenda/2015/03/how-can-we-empower-women-in-conflict-prevention/ (Visited on: 27 May 2018).

CIDA, (2002), *Gender Equality and Peacebuilding: An Operational Framework*, CIDA, Ottawa.

COCKELL, John G., (1998), "Towards Response-Oriented Early Warning Analysis", In: John L. Davies and Ted Robert Gurr (eds.), *Preventive Measures: Building Risk Assessment and Crisis Early Warning Systems*, Rowman& Littlefield, Lanham, MD.

COCKELL, John G., (2000), "Conceptualising Peacebuilding: Human Security and Sustainable Peace", In: Pugh M. (eds.), *Regeneration of War-Torn Societies*, Global Issues Series, Palgrave Macmillan, London, pp. 15-34.

DOYLE, Michael, (1996), *Peacebuilding in Cambodia*, *Policy Briefing*, International Peace Academy, New York.

DOYLE, Michael, JOHNSTONE, Ian and ORR, Robert C. (eds.), (1997), *Keeping the Peace: Multidimensional UN Operations in Cambodia and El Salvador*, Cambridge University Press, Cambridge.

DURAMY, BenedettaFaedi, (2009), “What Have Women Got to Do with Peace? A Gender Analysis of the Laws of War and Peacemaking”, Georgetown Journal of Gender and the Law, Vol. 10, pp. 37-62.

EVANS, Gareth, (1993), *Cooperating for Peace*, Allen & Unwin, St. Leonards, NSW.

GALTUNG, Johan, (1976), “Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking, and Peacebuilding”, In: Galtung, *Peace, War, and Defense: Essays in Peace Research*, vol. 2, Christian Ejlers, Copenhagen, pp. 282-304.

GURIRAB, Theo-Ben, (2000), “Speech by Dr. Theo-Ben Gurirab, and UN Security Council President”, on 31 October 2000, when UN Resolution 1325 was passed, http://www.peacewomen.org/un/sc/country statement/namibia.pdf (accessed 10 June 2018).

GURR, Ted Robert, (1993), *Minorities at Risk: A Global View of Ethnopolitical Conflicts*, United States Institute of Peace, Washington, DC.

HAMPSON, Fen Osler, (1996), *Nurturing Peace: Why Peace Settlements Succeed or Fail*, United States Institute of Peace Press, Washington DC.

KANT, Immanuel, (1784), “Beantwortung der Frage: Was istAufklärung?”, In: BerlinischeMonatsschrift, H. 12, pp. 481-494.

KANT, Immanuel, (1999), “Was istAufklärung? AusgewähltekleineSchriften”, In: Horst D. Brandt (Hrsg.), *PhilosophischeBibliothek* (Bd.512), Hamburg.

KLEIN, Roohia S., (2012), “The Role of Women in Mediation and Conflict Resolution: Lessons from UN Security Council”, Washington and Lee Journal of Civil Rights and Social Justice, Vol. 18, No. 2, pp. 277-313.

LAKE, Anthony, (1990), “After the Wars - What Kind of Peace?”, In: Lake (ed.), *After the Wars*, Transaction, New Brunswick, pp. 13-14.

LUCEY, Amanda and KUMALO, Liezelle, (2018), *Sustaining Peace in Practice: Liberia and Sierra Leone*, Policy Brief 114, Institute for Security Studies, Stockholm: PRIO.

LUTE, Jane Hall, (2002), “Conflict Prevention Project”, opening comments, Woodrow Wilson International Centre for Scholars, September 2002, http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF19D.pdf (accessed 10 May 2018).

MCGUINNESS, Margaret E. (2007), “Women as Architects of Peace: Gender and the Resolution of Armed Conflict”, Michigan State Journal of International Law, Vol. 63, pp. 64-84.

OLONISAKIN, Funmi, (2008), *Peacekeeping in Sierra Leone: The story of UNAMSIL*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, CO and London.

OTTO, Dianne, (2006), “A Sign of “Weakness”? Disrupting Gender Certainties in the Implementation of Security Council Resolution 1325”, Michigan Journal of Gender and Law, Vol. 13, No. 1, pp. 113-175.

SANTOS, Boaventura de Sousa, (2005),*Democratizing Democracy: Beyond the Liberal Democratic Canon*, Verso, London.

“Sapere Aude”, Available at: http://www.wiki-zero.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvU2FwZXJlX2F1ZGU (Visited on: 22 May 2018).

SCHIRCH, Lisa and SEWAK, Manjrika, (2005), “The role of women in peace building”, Available at: http://www.gppac.net/uploads/File/Resources/GPPAC%20Issue%20papers/The%20Role%20of%20Women%20in%20Peacebuilding.pdf (accessed 14 June 2018).

SHEPHERD, Cassandra K., (2015), “The Role of Women in International Conflict Resolution”, Hamline University’s School of Law’s Journal of Public Law and Policy, Vol. 36, No. 2, pp. 53-67. Available at: http://digitalcommons.hamline.edu/jplp/vol36/iss2/1.

SHULIKA, Lukong Stella, (2016), “Women and Peace building: From Historical to Contemporary African Perspectives”, Ubuntu: Journal of Conflict and Social Transformation, Vol. 5, No. 1, pp. 7-31.

United Nations, (1992), “An Agenda for Peace Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping”, Report of the Secretary General, United Nations GA and SC, 1992, A/47/277,S/24111, New York.

United Nations, (1993), *United Nations Peacekeeping*, United Nations, New York.

UN Doc, (2000), “Security Council Resolution 1325”, UN Doc S/Res/1325 (31 October 2000), for full text of the resolution visit http://www.un.org/events/res_1325e.pdf (accessed May 2018).

UN News (Global Perspective Human Stories), (2011), “Women Must Play Greater Role in Conflict Prevention, Peacebuilding – Security Council”, 28 Oct., Available at: https://news.un.org/en/story/2011/10/393322-women-must-play-greater-role-conflict-prevention-peacebuilding-security-council (Visited on: 11 May 2018).

UN Press Release, (2008), “Women’s Full Participation in Conflict Prevention”, 29 Feb., WOM/1670, Available at: https://www.un.org/ press/en/2008/wom1670.doc.htm (Visited on: 11 May 2018).

UN SecGen, (1998), “Report of the UN Secretary General on the Causes of Conflict and the Promotion of a Desirable Peace and Sustainable Development in Africa”, UN Doc A/51/871-5/1998/318, paragraph 4.

VUILLEMIN, Jean-Claude, (2013) , *Epistémè baroque: le mot et la chose*, Hermann, coll. “Savoir Lettres,”, Paris.

WASHINAWATOK el-Issa, Ingrid, (2009), “Reflects on Working Toward Peace”, The Markkula Center for Applied Ethics, Santa Clara University, 08 June, Available at: http://scu.edu/ethics/architects-of-peace/el-issa/essay.html and http://www.onelifeinstitute.org/images/Ingrid_Washinawatok_el-Issa_-_Reflections_on_Working_Toward_Peace.pdf, (Visited on: 22 May 2018).

WHITMAN, Jim and BARTHOLOMEW, Ian, (1994), “Collective Control of UN Peace Support Operations: A Policy Proposal”, Security Dialogue, Vol. 25, No. 1, pp. 77-92.

WOOLF, Virginia, (1938), *Three Guineas*, Hogarth Press, London.

WOOLF, Leonard, (ed.), (1966), *The Collected Essays of Virginia Woolf*, 2d. prtg., Hogarth Press, London.

CHAPTER 21

FİNANSAL KRİZİN ÖNCÜ GÖSTERGELERİ

İbrahim ATİKSOY[1]

Selçuk BALI[2]

[1] Giresun Ticaret Odası Genel Sekreteri, ibrahim.atiksoy@giresuntso.org.tr
[2] Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Akşehir İİBF, Maliye Bölümü, selcukbali@selcuk.edu.tr

GİRİŞ

Yaşanan finansal krizler Dünya'da toplumsal, politik ve ekonomik açıdan oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur. Bununla birlikte gelişmekte olan ekonomilerde yaşanan finansal krizler hem sayısal açıdan, hem de yarattıkları ekonomik, politik ve sosyal tahribatlar açısından son yıllarda artış göstermiştir.

Krizlerle mücadele etmek için uygulanabilecek politikaların başında krizlerin ortaya çıkmasını önlemeye yönelik politikalar gelmektedir. Dolayısıyla literatürde krizleri önceden tahmin etmeye yönelik çalışmalara özel önem verilmektedir. Yapılan çalışmalar sayesinde krizlerin önüne geçilemese dahi, zaman açısından gerçekleşme aralıklarının elde edilebilmesi ve olumsuz etkilerinin hafifletilmesi için uygun politikaların belirlenebilmesi büyük önem arz etmektedir.

Çalışmanın amacı, kriz ve finansal kriz kavramlarının tanımlarının yapılması, finansal kriz türlerinin, finansal krizi ortaya çıkaran nedenlerin ve aynı zamanda finansal krizlerin önceden tahmin edilmesinde kullanılan öncü göstergelerin irdelenmesidir.

Çalışmada öncelikle kriz ve finansal krizlerle ilgili kavramsal çerçeve belirlenmiş, literatürde kullanılan çeşitli kriz tanımlamalarına yer verilmiştir. Finansal kriz kavramının genel çerçevesi yanında finansal kriz türleri olan para krizleri, bankacılık krizleri, sistematik finansal krizler ile dış borç krizleri ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Para krizleri ile ilgili değerlendirmeler içerisinde birinci, ikinci ve üçüncü nesil kriz modellerine değinilmiş, bankacılık krizleri ilgili tanımlar ve bankacılık krizlerinin nedenleri üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde, kavram olarak kriz ve finansal krizin tanımları ortaya konularak, para krizleri, bankacılık krizleri, sistematik finansal krizler ve dış borç krizleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, finansal krizin nedenleri olarak belirtilen finansal liberizasyon, sabit kur rejimi uygulamaları, zayıf finansal kesim ve sürü psikolojisi kavramlarının hangi sebeplerle finansal krizleri ortaya çıkardığı anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise dünyada yaşanılan finansal krizler öngörülebilmesi için hangi değişkenlerin öncü gösterge olarak yaygın bir şekilde kullanıldığı ve bu değişkenlerde meydana gelen hareketlerin kriz olasılığı üzerinde nasıl bir etki ortaya koydukları ortaya konulmuştur.

1. Finansal Kriz ve Finansal Kriz Türleri

1.1. Kriz ve Finansal Kriz Tanımı

Kriz kelimesi çeşitli bilim dallarında ve günlük yaşamda sıkça duyduğumuz kelimelerin başında gelmektedir. Kökeni Yunanca'da bulunan "krisis" kelimesinden gelen kriz kelimesinin, eski dönemlerde özellikle tıp alanında kullanılırken, sonraları sosyal bilimlerde buhran kelimesiyle eşanlamlı olarak kullanıldığı görülmüştür.

Kriz, aniden ve beklenmedik bir anda ortaya çıkan, öngörülmeyen bazı gelişmelerin; makro düzeyde devleti, mikro düzeyde ise firmaları olumsuz yönde etkileyecek şekilde karmaşa ortamının oluşmasıdır (Kibritçioğlu, 2000: 5-6).

Türk Dil Kurumu (TDK)'nun elektronik sözlüğüne bakıldığında krizin bir kaç tanımı olmakla birlikte, kriz kelimesi "Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran." şeklinde tanımlanmıştır.

Aynı zamanda ekonomik kriz, mali kriz, finansal kriz, siyasi kriz ve benzeri kavramlara günlük hayatta ve bilimsel terminolojide sıkça rastlanmaktadır.

Literatürde finansal krizler konusunda birçok çalışma bulunmakta, bu çalışmalar içerisinde birbirinden farklı kriz tanımları yer almaktadır. Ancak genel olarak erken uyarı sistemleri üzerine yapılmış çalışmaların çoğunda para krizleri ele alınmış ve para birimi üzerindeki baskıyı ölçerek bir kriz tanımına yer verilmiştir (Bussiere ve Fratzscher, 2002: 9).

Ekonomik krizler, bir ekonomide beklenmedik bir şekilde ve aniden ortaya çıkan olayların ülke ekonomisi ve işletmeler için ciddi anlamda olumsuz sonuçlar ortaya çıkarması anlamına gelmektedir. Makroekonomik krizler genel olarak reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak iki başlık altında incelenebilir (Işık vd., 2006: 239).

Finansal krizler; döviz ve hisse senedi piyasaları gibi finans piyasalarındaki şiddetli fiyat dalgalanmaları veya bankacılık sisteminde geri dönmeyen kredilerin aşırı şekilde artması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlar olarak da tanımlanabilir (Yıldırtan, 2004: 39).

Finansal kriz konusunda kabul edilen genel görüş krizin ortamının ve göstergelerinin bulunduğu ancak krizin kesin olarak ortaya çıkacağını söylemenin ve krizin ne zaman ortaya çıkacağını öngörmenin mümkün olmadığı yönündedir. Zaten krizin kesinlikle olacağı ve hatta ne zaman olacağı öngörülebilse gerekli önlemler alınarak kriz önlenir ve bir krizden bahsetmek mümkün olmaz.

1.2. Finansal Kriz Türleri

Finansal krizlerin dört farklı türü bulunmaktadır. Bunlar parasal krizler, bankacılık krizleri, sistemik finansal krizler ve dış borç krizlerinden oluşmaktadır.

1.2.1. Para (Döviz) Krizleri

Sabit kur sisteminin uygulandığı bir ekonomide piyasa oyuncularının ellerindeki ulusal varlıkları ani bir şekilde yabancı varlıklara çevirmeleri ve Merkez Bankası'nın sahip olduğu rezervleri devreye sokması sonucu rezervlerde yaşanan düşüşle birlikte oluşan kriz, genel olarak para (döviz) döviz krizi olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanım içerisinde altı çizilmesi gereken en önemli nokta sabit kur sistemidir. Her ne kadar para (döviz) krizlerinin çıkış nedenleri birbirinden farklı olsa da hepsi sabit kur sisteminin geçerli olduğu ekonomilerde meydana gelmektedir (Kansu, 2006: 62).

Yani, yabancı para birimlerine yapılan spekülatif bir atak, devalüasyonla sonuçlanıyorsa yada parasal otorite, büyük miktarda uluslararası rezerv kullanarak veya faiz oranlarını yükselterek yerel parayı savunmak zorunda kalıyorsa parasal bir krizden söz edilmektedir.

Para krizlerini açıklamaya yönelik ortak noktaları olan pek çok teorik model bulunmasına rağmen, bu modellerin her biri bütün krizleri açıklayabilecek nitelikte değildir. 1970'lerde ve 1980'lerin başında Latin Amerika ülkelerinde meydana gelen krizleri açıklamak için birinci nesil kriz modelleri ortaya atılmış, bu model 1982 Şili, 1992 Avrupa Para, 1994 Meksika, 1997 Güney-Doğu Asya ve 1998 Rusya Krizlerini açıklamak için yeterli gelmemiştir. Bu durumda ikinci nesil para krizleri teorisi literatüre girmiştir (Kibritçioğlu vd., 1999: 3). Sonrasında ise bu konuda artırılan çalışmalar neticesinde 3. nesil olmaya aday çeşitli kriz modelleri ortaya çıkarılmıştır.

Ortaya çıkarılan her yeni modelin, eski modellerin yanlışlığını vurgulamak ya da tamamen reddetmek yerine daha çok önceki modellerin yetersizliğinden dolayı geliştirildiğini unutmamak gerekir (Kansu, 2006: 65).

1.2.1.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri

Birinci nesil kriz modelleri temel olarak, 1973-1982 arasında Meksika ve diğer Latin Amerika ülkelerinde ortaya çıkan para krizlerinin açıklamasına yönelik olarak geliştirilmiştir.

Bu modellere göre devletin kontrol dışı bütçe açıklarını kapatmak için senyoraja gereksinim duyması ve yatırımcıların sermaye kayıplarından korunmak amacıyla göstermiş oldukları çabalar sabit döviz kuru sisteminin çökmesine neden olmaktadır.

1990'lara kadar para krizlerini açıklama konusunda başarılı olan birinci nesil modeller, sonraki dönemlerde bazı krizleri açıklama konusunda yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda başka modeller üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bazı krizleri açıklama konusunda yetersiz olan birinci nesil modellere bazı eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştirilerin bazıları kısaca şu şekilde belirtilebilir (Saxena, 2004: 3);

- Merkez Bankası spekülatif bir atak karşısında döviz açığını kapatabilmek için sert bir tutum izlemektedir. Kriz anında Merkez Bankası dışarıdan döviz alabilir ve rezervlerini yüksek tutabilir.
- Kriz durumunda sabit kurun kaldırılacağını düşünen spekülatörler oldukça aktif davranırken, Merkez Bankası pasif kalmaktadır.
- Merkez Bankası dalgalı kura daha yumuşak bir biçimde geçebilir. Ancak gerçekte sistem değişikliğine birden geçilmektedir.

1.2.1.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri

1992-1993'de Avrupa'da ortaya çıkan krizler öncesinde makro ekonomik temellerde herhangi bir bozulmanın olmaması ve bu krizleri açıklama konusunda birinci nesil modellerin yetersiz kalması, para krizlerinin ortaya çıkmasında farklı nedenler arayan modellerin, yani ikinci nesil kriz modellerinin, geliştirilmesini sağlamıştır. Bu modelde devletin döviz paritesini serbest bırakacağı yönünde endişeler duyulmaya başlanması ile birlikte, faiz oranlarının üzerindeki baskı devletin pariteye olan baskısının sonlanmasına neden olur (Özatay, 1996: 25). İkinci nesil kriz modellerine 1992'de İngiltere'nin kur istikrarı ile işsizlik seçimi arasında baskı altında kalması örnek olarak gösterilebilir.

İkinci nesil kriz modelleri temel olarak şunlara vurgu yapmaktadır (Krugman, 1997):

- Hükümetin niçin sabit döviz kurunu bırakması gerektiğini açıklar,
- Hükümetin sabit döviz kurunu koruması için bir nedeni olmalıdır,
- İnsanların sabit kurun iptal edileceğine inanmaları hususunda krize yol açan kısır döngünün meydana gelmesi için sabit kuru korumanın maliyeti belli bir seviyeye ulaşmalıdır.

1.2.1.3. Üçüncü Nesil Kriz Modelleri

1990'ların sonlarına kadar finansal krizler birinci ve ikinci nesil kriz modelleri ile açıklanabilirken, Asya, Brezilya ve Rusya'da yaşanan krizlerin birinci ve ikinci nesil kriz modelleri ile açıklanamaması sonucunda üçüncü nesil kriz modelleri gündeme gelmiştir. Geliştirilen üçüncü nesil kriz modelleri daha önceki modellerin iki temel unsuru olan makro ekonomik temel ve kendi kendini besleme temellerini içermekle birlikte, krizleri yorumlayabilmek için özellikle bankacılık sektörüne ait bazı mikro ekonomik unsurları da analize dâhil edilmiştir (Chui, 2002: 13).

Üçüncü nesil kriz modelleri üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı, yurtdışı aşırı borçlanma sendromu, ahlâki tehlike, uluslararası kuruluşlar, yetersiz denetim ve hükümetin tam garantisi olduğu yönünde çevreden yayılan asimetrik bilgilerin oluşturduğu bankacılık sektörü ile ilgilidir. Bunlar aynı zamanda Asya'da ortaya çıkan krizin önde gelen nedenleridir (Krznar, 2004: 1-56).

Üçüncü nesil kriz modellerinden bazıları olarak şunlar sayılabilir:

- Ahlâki Tehlike Odaklı Kriz Modelleri,
- Likitide Yetersizliği Odaklı Kriz Modelleri,
- Yayılma Odaklı Kriz Modelleri.

Yukarıda belirtilen üçüncü nesil kriz modelleri kısaca, finansal liberizasyonun ardından iyi düzenlenmemiş bir bankacılık sisteminin ve mikro ekonomik bozuklukların ahlâki risk ve aşırı borçlanma yaratarak ciddi krizlere yol açan modellerdir.

1.2.2. Bankacılık Krizleri

Bankalar bir ekonomide finansal hizmetleri ve aracılığı sağlayan en önemli kurumlardır. Bu sebeple bankacılık sektöründe meydana gelen krizler diğer sektörlerde meydana gelen krizlere nazaran daha ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Bankacılık sektöründeki krizler yayılma etkisi gösterir ve tüm ülke ekonomisini, hatta küreselleşen piyasalar nedeniyle tüm dünya ekonomisini etkileyebilmektedir. Bankacılık krizleri özellikle 1980'lerden itibaren artarak yaşanmaya başlamıştır. Son dönemlerde ortaya çıkan bankacılık krizleri, yalnızca gelişmekte olan ve piyasa ekonomisine geçiş sürecindeki ülkelerde değil, sanayileşmiş ülkelerde de gözlenmiştir. Bankacılık krizleri, hane halkı ve işletmelerin yapmış oldukları faaliyetleri daraltmakta, yatırımlar ve tüketim miktarının azalmasını hızlandırmakta, finansal sektörün kredi ve ödemeler sisteminin düzenli ve sağlıklı işlemesini engellemektedir. Bununla birlikte bankacılık krizleri finansal kurumlara, özellikle de bankalara olan güvenin

sarsılmasına, hatta yok olmasına neden olmaktadır. Sonuçta bankacılık kredilerinde azalma kaçınılmaz olmakta; banka kredilerindeki daralma ise, diğer kesimlerin sermayelerini azaltarak, firmalar ve hane halklarının yatırım ve tüketimlerini azaltmaktadır (Altıntaş, 2004: 39-61).

1.2.2.1. Bankacılık Krizlerinin Tanımları

Bankacılık krizleri gerçek veya potansiyel banka ataklarının veya banka iflaslarının, bankaların yükümlülüklerini yerine getirmeyerek ödemelerini askıya almalarına neden olmaları veya kamu otoritesini büyük hacimli bir yardımla bu durumu önlemeye zorlamaları durumunda meydana gelmektedir. Bu durumda bankaların varlıkları ve yükümlülüklerinde bozulmalar ortaya çıkmaktadır. Kısaca açıklamak gerekirse, bankanın aktifilerinde ortaya çıkan bozulmalar; varlık fiyatlarındaki düşme ve finansal olmayan sektörde meydana gelecek iflaslar sonucunda oluşabilmektedir.

Bankaların pasiflerinde ortaya çıkabilecek bozulmalar ise, bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi ve iflas durumuna yaklaşması, bu durumun da banka mudileri tarafından duyularak, bankadaki mevduatlarını toplu halde çekmeleri ile başlayan süreç sonucunda bankacılık krizinin ortaya çıkmasıdır. Bankacılık krizinin tanımlarından bazıları ise şunlardır;

Bankacılık sisteminde kriz, banka kapatılması, banka birleşmeleri veya bankalara kamu tarafından el konulması ile ya da bu durumların olmadığı, ancak en az bir önemli finansal kuruluşa büyük miktarda devlet yardımının yapılması halinde ortaya çıkmaktadır (Kaminsky ve Reinhart, 1999: 476).

IMF'e göre bankacılık krizi, ticari bankaların borçlarının vadesinin uzatılmaması veya bankaların vadesiz mevduatlardaki ani bir çekme talebi karsısında likidite sıkıntısına düşmeleri ve arkasından iflas etmeleri durumunu ifade etmektedir. Yani bankacılık krizleri, banka mevduatlarına hücum karşısında bankaların yükümlülüklerini ertelemeleri veya bu hücumu önlemek amacıyla hükümeti, büyük ölçekli finansal destekler sağlamaya zorlamalarının teşvik ettiği banka iflasları olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bankacılık krizleri ekonomik faaliyet hacmi üzerinde daha şiddetli etkiler doğurmakta ve para krizlerine göre daha uzun sürmektedir (IMF, 2002).

1.2.2.2. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Bankacılık krizleri gelişmekte olan ülkelerde daha şiddetli yaşanmakta, daha uzun sürmekte ve maliyet açısından daha fazla zarar verici etki yaratmaktadır.

Hawkins ve Klau (2000: 6) tarafından yapılan çalışmada bankacılık krizlerinin en önemli nedenleri şu şekilde belirtilmiştir.

- Aşırı değerlenmiş döviz kuru,
- Yetersiz seviyedeki uluslararası rezervler,
- Ekonomide yaşanılan resesyon evresi,
- Yüksek faiz oranları,
- Aşırı kredi büyümesi.

1.2.3. Sistematik Finansal Krizler

Sistematik finansal krizler, finansal sistemde ortaya çıkan ve sistemin varlık değerlemesi, kredi tahsisi ve ödemeler gibi önemli işlevlerini kesintiye uğratan, aynı zamanda reel ekonomi üzerinde olumsuz etkileri görünen keskin ve önemli bozukluklar olarak tanımlanabilir. Para otoriteleri tarafından müdahale edilinceye kadar sistematik finansal krizlerin reel ekonominin istikrarı üzerinde etkileri olmakta ve finansal sistemin bir kısmındaki şoklar diğer kısımlarına yayılmaktadır (Marshall, 1998: 16).

Reel ekonomi üzerinde büyük olumsuz etkilere sahip olan sistemik finansal krizler, piyasanın etkin isleyiş mekanizmasını bozarak finansal piyasalarda şiddetli bir yıkıma neden olan krizlerdir. Bununla birlikte sistemik finansal kriz, parasal bir krizi kapsayabilir; fakat parasal krizin, iç ödemeler sisteminin önemli ölçüde bozulması şeklinde ortaya çıkması zorunlu değildir.

1994 Latin Amerika, 1997 Güney-Doğu Asya Krizi ve 1990'ların başında İskandinav ülkelerinde ortaya çıkan para krizleri, sistemik bir finansal krizi de beraberinde getirmiştir.

Bu krizlerin temel özelliklerinden bazıları Marshall (1998: 15-16) tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

- Sistematik finansal krizler, finansal piyasalarda ortaya çıkmakta ve bu piyasalarda yaşanan çöküşle birlikte bütün ekonomiyi etkisi altına almaktadır. Sistematik finansal krizler finansal kurumların, özellikle bankaların ödeme zorluğu içinde bulunmaları, ekonomik koşullardaki belirsizliğin ve bozulmaların olması, menkul kıymetler piyasasındaki ani çöküntülerin ortaya çıkması, döviz ve faiz şokları ile genel ekonomik durgunluk yaşanması ve

ayrıca bu durumların sistematik olarak gerçekleşmesi sonucunda meydana gelmektedir. Sistematik finansal kriz, işletmelerin finansman sürecinde ortaya çıkmakta ve firmaların gereksinim duyduğu sermayeyi, iç ve dış finansman olanakları ile karşılayamamalarından kaynaklanmaktadır. Faiz oranlarının hızla yükselmesi, borsa ve sermaye piyasalarının büyük değer kaybı yaşaması krizin başlıca etkilerindendir.

- Sistematik finansal krizlerde, krize yol açan belirgin bir olay bulunmamaktadır.
- Sistematik finansal kriz ile birlikte sistem fonksiyonlarını yerine getirememekte, bu sebeple reel ekonomik faaliyetlerde çok önemli azalmalar meydana gelmekte ve önemli ölçüde çıktı ve istihdam kaybı ile ekonomide etkinlik kaybı yaşanmaktadır.
- Sistematik finansal krizlerin mutlaka bir yayılma süreci olmaktadır. Bir ülke, kurum veya firmadaki sorunlar, diğer bir ülke, kurum veya firmalarda çözümsüzlüğe ya da iflaslara yol açmaktadır. Böylece sisteme yönelik güvenin azalması ile birlikte sorun yaygın hale gelmektedir. Sistematik finansal krizler, ekonomideki bütün finansal piyasaları hatta başka ülke piyasalarını etkileyecek kadar genişleyebilmektedir.
- Sistematik finansal krizlerde başta uluslararası yatırımcılar olmak üzere piyasadaki bütün yatırımcılar, olumsuz beklentiler içine girerek ekonomiye olan güvenlerini kaybetmekte ve bu nedenle vermek istedikleri likiditeyi kesmektedirler. Likiditenin kesilmesi, borç alan firmaların güvenilirliğindeki azalmadan değil, tamamen yatırımcının beklentilerinden kaynaklanmaktadır.
- Sistematik finansal krizler, mutlaka bir hükümet müdahalesi gerektirmektedir. Bunun için, krizle birlikte oluşan iflasların ekonominin önemli bir kısmı üzerinde olumsuz etkiler oluşturması gerekmektedir.

1.2.4. Dış Borç Krizleri

Dış borç krizi, bir ülkenin kamu kesimine ve özel kesimine ait olan dış borcunu ödeyememesi halidir. Seyidoğlu (2001: 583-586)'na göre ekonomisindeki problemler dolayısıyla bir ülkenin borçlarını ödeyemeyeceğini bildirmesiyle ortaya çıkan duruma borç krizi denir.

Dış borç krizlerine 1998'de Rusya'nın, 2001'de de Arjantin'in yaşadığı krizler örnek olarak verilebilir. İki ülke bu dönemlerde artan borçlarını ödeyemediği için borç ertelemiş ve krizle karşı karşıya kalmışlardır.

Dış borç krizleri aniden, beklenmedik bir anda ortaya çıkabilmekte, iktisat ve siyaseti olumsuz yönde etkilemektedir. IMF (Uluslararası Para Fonu) gibi uluslararası sistemi

düzenlemek ve krizlere karşı korumak üzere kurulan uluslararası kuruluşlar dahi bazen borç krizinin gelişini tahmin edememektedirler.

Dünyada ekonomik açıdan etkin olan ülkelerin faizleri yükseltmesi veya dış borcu olan ülkelerin ihraç ürünlerinin fiyatlarındaki düşüş nedeniyle ekonomik açıdan güçsüzleşmeleri ve borçlarını ödeyememeleri ülkelerin dış borç krizi yaşamalarına sebep olmaktadır. Dış borç krizlerinde ülkelerin ulusal finans sistemlerinden çok uluslararası finansal sisteminin etkili olduğu söylenebilir. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki ülkeler, özellikle gelişmekte olan ülkeler borç sorunu yaşamaktadır (Millet ve Toussaint, 2008: 59).

1.3.Finansal Liberizasyon

Genel olarak finansal liberalizasyon; hükümetlerin ya da gelişmiş ülkelerin, uluslararası finansal faaliyetlerini kendi ülkelerine çekmek amacıyla bankacılık finans sistemi üzerinde uyguladıkları denetim ve kısıtlamaları azalttığı ya da kaldırdığı deregülasyon uygulamalarının sonucu olarak ortaya çıkmakta ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci olarak ifade edilmektedir.

Ülkelerin döviz ve sermaye işlemleri üzerindeki kısıtlamaları kaldırması ve ulusal piyasalarını dış piyasalarla bütünleştirmesi anlamına gelen finansal liberizasyon altı temel özelliğe sahiptir. Bu özellikler şunlardır (Imer, 2003: 17):

1) Kredi denetiminin ortadan kaldırılması,

2) Faiz oranlarına serbestlik getirilmesi,

3) Bankacılık sektörüne giriş ve çıkışların serbest bırakılması,

4) Bankaların özerk bir yapıya kavuşturulması,

5) Kişilerin banka sahibi olabilmesi,

6) Uluslararası sermaye girişlerinin serbest olması.

Liberalleşme ile sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucunda, tasarruflar sermaye darboğazı çeken ülkelere akmaktadır.

Yani yurtiçi tasarrufları yeterli olmayan gelişmekte olan ülkelerde, büyüme ve istihdamı sağlayabilmek için faiz oranı yükseltilerek, tasarruf fazlası olan ülkelerin tasarrufları çekilecektir. Bu durumda yaşanılan süreç gelişmekte olan ülkelerin faiz oranları, uluslararası faiz oranına inene kadar devam etmektedir. Finansal liberizasyon bankacılık sistemindeki

kırılganlığı önemli ölçüde artırmaktadır. Faiz tavanlarının kalkması ile faiz oranlarının artan volatilitesi, bankaları ciddi faiz riskleri ile karşı karşıya getirmektedir.

Bu durumda bankacılık sisteminde döviz kuru riski ve kredi riski ile karşılaşılmaktadır. Döviz kuru riski, krize açık pozisyonla yakalanan bankaların ödeme yapabililirliğini ortaya çıkarmaktadır. Kredi riskinde ise geri ödenmeyen krediler hızla artmaktadır. Bu iki durumda da merkez bankası en son çözüm merci fonksiyonunu yerine getiremezse, bankaların iflasa sürüklenmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Bankalar iflas etmeye başladıkça piyasaya yapılan para arzı daralır ve kriz daha fazla derinleşir.

1.4. Sabit Kur Rejimi Uygulamaları

Ülkelerin kur rejimi seçiminde sadece enflasyonu göz önüne alması finansal krize neden olmaktadır. Enflasyonu düşürmek için sabit döviz kur uygulayan ve bu sebeple büyük bir finansal kriz ile karşı karşıya kalan Brezilya bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Brezilya kriz sürecinde kur rejimini değiştirerek krizi atlatabilmiştir.

Sabit döviz kuru politikasının enflasyonu düşürebilmesi gibi olumlu bir etkiye sahip olmasının yanı sıra bu politika bazı olumsuzluklara da neden olabilmektedir. Bu politika gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemde riskler oluşturarak yüksek miktarda devalüasyona yol açabilmektedir. Bir ülkede yüksek miktarda devalüasyon yapılması daha sonrasında o ülkenin borçlarının artması, ülkedeki banka kuruluşların iflas etmesi, fon arzının azalması ve ekonomide bir daralma meydana gelmesi gibi olumsuzlukları beraberinde getirebilmektedir (Alp, 2002: 164-171).

Güneydoğu Asya'da ortaya çıkan kriz sonrasında yapılan çalışmalarda, kriz yaşayan ülkelerin neredeyse tamamının kriz sonrasında serbest kur politikalarını tercih ettiği gözlenmiştir. Bu duruma örnek olarak tüm Malezya dışındaki Güneydoğu Asya ülkeleri, Türkiye ve Arjantin gösterilmektedir. Bu ülkelerin serbest kur rejimini tercih etmiş olmaları kendileri açısından yeni bir durum yaratmıştır. Bunun sebebi şu şekilde açıklanabilir;

Gelişmekte olan ülkelerin büyük kısmının 1980'lerden bu yana kontrollü bir kur politikası izlediği ve bunun büyümenin dış kaynaklı finansmanını oldukça kolaylaştırdığı, bununla birlikte enflasyonist baskıları azalttığı ve iç faiz hadleri üzerinde parasal otoritenin kontrolünü zayıflattığı düşünüldüğünde; bu ülkeler bir anda pek alışık olmadıkları bir finansal yapının içerisine girmişlerdir. Bu yeni yapı ile daha önceki alışkanlıkların tamamıyla değişmesi gerekmektedir.

Bunun sebebi serbest kur politikasını uygulayan bir ülkede dış kaynak bulunmasının zorlaşması ve dış kaynak eksikliği dolayısıyla ekonomik büyümede ihracat, iç talep ve kamu harcamaları gibi alışılmamış değişkenlerin kullanılmasının gerekliliğidir. Diğer taraftan kurun kontrol edilmesi üzerine kurulan finansal politikalar ile gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ekonomik büyüme dış kaynaklara dayanmaktadır.

Sabit kur rejiminin başlıca özellikleri olarak şunlar sayılabilir (Sarı, 2006: 22-23):

- Faiz oranlarında düşüş
- Güvenirlilik
- Kur riskinde azalma
- Uluslararası piyasalara giriş
- Şoklar
- Bağımlı para politikaları
- Cari işlemler.

1.5. Zayıf Finansal Kesim

Fisher ve Kindleberger, ülke ekonomilerinin hızlı büyüdüğü dönemlerde aşırı borçlanmanın ortaya çıktığını belirtmişlerdir (Duman, 2002: 134). Bu sebeple ağır borç yükü altında olan ülkeler açısından bakıldığında, ortaya çıkan kredi artışlarını doğru yatırım alanlarına yönlendirecek bir finansal sistemin olmayışı büyük bir sorundur. Bankacılık ve finans sistemleri gelişmiş ülkelerde ise kredi girişleri doğru yatırım alanlarına yönlendirilmekte, finansal ve makroekonomik sorunlar önlenebilmektedir.

Kredi kuruluşlarının denetim mekanizmalarının yetersizliği ve finansal piyasaların düzgün çalışmaması ülkeye giriş yapan sermayenin riski yüksek alanlarda kullanılmasına yol açmaktadır. Bu durum, makroekonomik istikrarsızlıklara neden olmakta ve ekonomideki risk düzeyini arttırmaktadır.

Miktarı ve risk oranı yüksek yurtdışı borçlanmalar ile borçlu ülkenin sağlıksız bir mali yapısının olması ülkeler açısından önemli sorunlar meydana getirmektedir. Fon sağlayıcılar açısından belirsizlik ortamı, yatırım fırsatları içerisinden seçim yapmalarını ve kredi riskini ölçmelerini zorlaştıran bir faktördür.

Gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin, geri dönüş oranının düşük olduğunu bilmesine rağmen kamu bankaları, özel sektör ve kişilere kredi verilmesi için baskı yapmaları, bankaların mali güçlerini doğrudan etkileyerek kredi verme faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Hızlı ve yüksek montanlı sermaye girişleri ekonominin hızla genişlemesine ve beraberinde düzensiz ve denetimsiz mali piyasaların oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Bu genişleme sürecinde bankalar ve finansal kurumların sayısında hızlı ve ani artış meydana gelmekte, aşırı borçlanma ve borç verme olgusuyla ortaya çıkan kırılganlık ise krizlere neden olmaktadır.

1.6. Sürü Psikolojisi

Bir ülkenin ekonomik verileri normal olmasına rağmen, iktisadi birimlerin ekonomide bir sorun ya da bozukluk varmış gibi davranmaları ve böyle bir algı uyandırmaları ekonomik krize yol açan başka bir nedendir. Bu durumda krizin çıkmasına veya ekonomide spekülatif ataklar olmasına neden olan sürü psikolojisidir.

Bu tür krizlerde önemli olan iktisadi birimlerin para ve maliye politikalarını nasıl algılandığıdır. Bütün iktisadi birimler aynı anda aynı bilgiye sahip olmadıkları için, diğer ekonomik faaliyetlerde bulunanların davranışlarını izlerler. Diğer taraftan uzmanlar sürü psikolojisinin meydana geliş aşamasında iki açıklama üzerinde durmaktadırlar. Birinci açıklama, yatırımcıların özel bir bilgiye sahip olmaları ve böylece diğer yatırımcıları da etkilemeleridir. İkinci açıklama ise, krize eğilimli ülkelerde yatırım yapılan paranın büyük kısmının doğrudan ilk sahipleri tarafından değil de, aracı kurumlar tarafından idare edildiğidir (Yıldırtan, 2004: 10, 60-61, 93).

2. Finansal Krizin Öncü Göstergeleri

Finansal piyasaların küreselleşmesi ile birlikte kırılganlığının artması, yüksek getiri, yüksek risk paylaşımının artması ve dünyada yaşanan finansal kriz maliyetlerinin büyüklüğü nedeniyle finansal krizlerin önceden tahmin edilmesine yönelik çalışmalar artmıştır.

Bununla birlikte, 1990'lardan sonra sanayileşmekte olan ülkelerde ortaya çıkan krizlerin yoğunluğunun artmasıda, krizleri ortaya çıkaran nedenleri ve yayılmalarına yol açan faktörleri, krizleri önlemek için neler yapılması gerektiği ve bir kriz ortaya çıkmışsa, bu krizlerin diğer ülkelere bulaşmasını engellemek için yapılması gerekenler konusunda çeşitli görüşlerin ön plana çıkmasına neden olmuştur.

Krizlerin önceden tahmin edilmesinde kullanılan öncü göstergeler, krize en çok hangi etkenlerin neden olacağı konusundaki inançlarla yakından ilişkilidir (Özer, 1999: 47).

Bir krizin ortaya çıkıp çıkmayacağı konusunda sağlıklı bir tahminde bulunmak için hiçbir ekonomik gösterge tek başına yeterli değildir. Ancak, bazı ekonomik göstergelere dayalı birkaç erken uyarı sistemi, ekonomik durumun kötü olduğu ve finansal krizin her an ortaya çıkabileceği konusunda ipucuçları verebilmektedir.

Bununla birlike genel kabul gören kriz göstergelerinin büyük bir kısmı Merkez Bankası bilançosundaki döviz rezervlerinin çeşitli büyüklükleri karşılama oranı olarak gösterilmektedir.

2.1. Öncü Göstergeler

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizler üzerine yapılan bir çok çalışmada öncü kriz göstergesi olarak şu değişkenler gösterilmiştir:

- Kısa Vadeli Dış Borç / Döviz Rezervleri
- Cari Açık / Döviz Rezervleri
- M2 Para Arzı / Döviz Rezervleri
- Kısa Vadeli Faizlerde Dalgalanma
- Cari Açık / GSYİH
- Toplam veya Kısa Vadeli Dış Borç / İhracat
- Bankacılık Kesimi Açık Pozisyonu / Döviz Rezervleri
- Yerli Paranın Değer Kazanması
- Kısa Vadeli İç Faizde Dalgalanma

2.1.1. Kısa Vadeli Dış Borç / Döviz Rezervleri

Merkez Bankasının elinde bulundurduğu döviz rezervlerinin durumu kriz göstergeleri konusunda dikkat edilmesi gereken bir husustur. Merkez Bankası'nın finansal krizlerde ortaya çıkan spekülatif ataklara karşı koyabilme ve hamle yapabilme gücü çok önemlidir. "Kısa Vadeli Dış Borç / Döviz Rezervleri" ekonominin güvenilirliğinin en temel göstergesidir. Bu oranın yüksek olması ya da yükselmesi finansal krizin en önemli öncü göstergelerinden birisi olarak kabul edilmektedir.

2.1.2. Cari Açık / Döviz Rezervleri

Döviz kurunda meydana gelen değişikliklerin ve gelişmelerin üretime yansıması zaman almaktadır.Kur artışlarında meydana gelen yavaşlamalar sonucunda yerel para, döviz kuru ve malların fiyatları arasında uyum sağlanana kadar kur enflasyon oranında değerlenmektedir. Yerel paranın değerlenmesinin ise ithalat üzerinde artırıcı, ihracatın üzerinde azaltıcı etkisi bulunmaktadır. Böyle bir durumda cari dengede meydana gelen açık sermaye girişleri ile karşılanmadığında döviz rezervlerinde bir azalma söz konusu olacaktır.

2.1.3. M2 Para Arzı / Döviz Rezervleri

Bu gösterge Merkez Bankasının parasal yükümlülüklerini yerine getirebilmek için sahip olduğu rezerv gücünü göstermektedir. M2, dolaşımdaki para ile vadesiz mevduat toplamından oluşan para arzını ifade etmektedir. Oranın yükselmesi merkez bankasının yükümlülüklerinin arttığı ve bu artış karşında finansal sistemin daha savunmasız duruma düştüğünü göstermektedir.

2.1.4. Kısa Vadeli Faizlerde Dalgalanma

Genel olarak finansal piyasalardaki baskı derecesini ölçmek için kabul edilen yöntem bir "finansal baskı endeksi (FBE)" oluşturmaktır. Bu endeks genellikle ağırlıksız olarak faiz oranı, döviz kuru ve resmi döviz rezervi değişimlerinin ortlamasından hesaplanmaktadır. FBE'nin hesaplanması şu şekildedir:

FBE = Faiz Değişimi + Döviz Kuru Değişimi - Döviz Rezervi Değişimi

Faiz oranlarında meydana gelen değişimler finansal baskı endeksini artıracak, bu da finansal baskının artmasını işaret edecektir.

2.1.5. Cari Açık / GSYİH

Yoğun sermaye hareketi olan bir ekonomide dikkat edilmesi gereken önemli göstergelerden bir tanesi cari açıkların GSYİH'ya oranıdır. Bu oranın %4'ü geçmesi durumunda, ülkelerin finansal kriz açısından kırmızı bölgeye girmiş olduğu düşünülmektedir. Cari açık / GSYİH tek başına yeterli bir gösterge olmamakla birlikte, cari açığın nasıl finanse edileceği de önemli bir konudur. Cari açık uzun vadeli yabancı yatırımlarla finanse ediliyorsa daha dikkatli bir şekilde finansal kırılganlıktan, kısa dönemli yabancı sermaye ile yani sıcak para ile finanse ediliyorsa geleceğe dair riskten bahsetmek mümkündür.

2.1.6. Toplam veya Kısa Vadeli Dış Borç / İhracat

İç talebin artması ve yerel paranın reel değerlenmesi serbest piyasa ekonomilerinde ihracatın azalmasına, hatta duraklamasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda döviz kurunda meydana gelen düşüşler, ihracatın bu bölgeye olan arzını olumsuz yönde etkilemekte ve ihracatın döviz değerini düşürmektedir.

Bu durumda cari açık hızı hızla yükselmekte, cari açığın sürdürülebilmesi için de dış kaynak girişine ihtiyaç duyulmaktadır. Olumsuz beklentilerin oluşmaması dış kaynaklı girişlerin net doğrudan yabancı yatırım olmasına bağlıdır.

Diğer yandan, yabancı yatırımlar sınırlı ise ve / veya giriş yapan yatırım sermayesi kadar çıkış yapan yatırım sermayesi olduğunda dış kaynak girişi dış borçlanma ile gerçekleştirilmelidir.

2.1.7. Bankacılık Kesimi Açık Pozisyonu / Döviz Rezervleri

Uzun süreli enflasyonlarda hane halkları tasarruf yapamazlar, bu sebeple mal ve hizmet talepleri sadece cari gelirlerine bağlı olarak devam eder. Enflasyon nedeniyle gelir dağılımının bozulması, mali tasarrufların hane halkları arasındaki dağılımını etkiler. Bu durumda orta düzey ve düşük düzey gelir grupları tasarruf edemezler. Enflasyon ve tasarruf ikamesinin yapılamaması sonucu reel gelir düşer ve buda normal mallara olan talebin düşmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte bankaların sermaye oranları, enflasyon etkisi ile şişen banka bilançosu içerisinde düşer. Bu durumda bankalar sermaye artırımına gitmezler ise likidite ve çözülebilirlik riskleri yükselmektedir. Buna benzer durumlarda krizlerin derinleşmesi banka iflaslarına neden olmaktadır.

Kalıcı enflasyon ve yüksek kur dalgalanması geleceğe yönelik döviz kuru beklentilerini olumsuz yönde etkilemekte, bunun yanında ithalatı öne almayı amaçlayan ve spekülatif ithalat talepleri kurda devalüasyon baskısı yaratmaktadır. Korumacı sabit kur rejimlerinde mali otoritenin bu baskıya direnmesi rezervlerin kısa sürede erimesine ve devalüasyonun gerektiğinden daha yüksek oranda gerçekleşmesine neden olmaktadır. Talep baskılarının döviz kurundaki günlük değişmeler ile hafifletilmesi, ortadan kaldırılması ve ülke rezervlerinde meydana gelecek zararın önlenmesi mümkün olmaktadır.

2.1.8. Yerli Paranın Değer Kazanması

Döviz kurunda meydana gelen artışların enflasyona göre daha düşük seviyelerde olması serbest piyasa ekonomilerinde fiyat (ikame) ve gelir etkisi ortaya çıkarmakta, bu etkiler de ithalat talebini hızla artırmaktadır.

Gelir etkisi yerel para gelirinin ithal malları alım gücünün artması olarak tanımlanabilir, yani gelir etkisi yerli paranın değerlenmesi ile oluşmaktadır. Bu yolla oluşan talep artışlarında ithalata dayalı bir büyüme söz konusu olmaktadır. Diğer taraftan yerel paranın aşırı sermaye girişine bağlı olarak değer kazanması dış ticaret dengesi ve ihracatçı sektörler üzeründe olumsuz etkiler yaratmakta ve ithalata bağımlı bir ekonomiye neden olmaktadır. Bu durumun sonucunda ise imalat sanayinin rekabet gücü azalmaktadır. Ekonomiye aşırı sermaye girişi aynı zamanda kamu açığı ve cari açığı artırmakta, ekonomik birimlerde devalüasyon beklentisi oluşması sonucunda ise doğrudan yatırıma yönelik sermaye girişi olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu durum ülkeye yönelik spekülatif saldırılar karşısında Merkez Bankası'nın gücünü azaltmakta ve finansal sistemin kırılganlığını artırmaktadır.

2.1.9. Dış Borç Faizinde ve Risk Priminde Yükselme, Dalgalanma

Dış borçlar başlangıçta ülkelerin milli gelirlerine katkı sağlamakta ancak ödenme aşamasında milli geliri azalmaktadır. Bu nedenle dış finansman aracı olan dış borçlar sürekli bir gelir kaynağı olarak düşünülmemellidir. Dış kredilerin gelişmekte olan ülkelerde döviz kaynaklarını takviye etmesi, yatırım kaynaklarını artırması kadar önemlidir. Dış borç iç tüketimde meydana gelen artış dolayısıyla oraya çıktığında, sonraki dönemlerde tüketim düşürülerek azaltılabilir. Diğer yandan dış borç verimli yatırımlardaki artıştan kaynaklanıyorsa, yatırımlardan elde edilecek olan gelirlerle ödenebilmektedir. Bununla birlikte bir ülkenin ekonomisi ne kadar başarılı yönetiliyorsa, o ülkenin kredibilitesi o kadar artmaktadır. Dış borçlanmanın geri ödenebilme kabiliyetini genel olarak şu faktörler belirlemektedir:

- Reel faiz oranları,
- Faiz dışı cari işlemler dengesi,
- GSMH büyüme hızı,
- Dış borcun başlangıç düzeyi

Kısaca belirtmek gerekirse genel olarak borçların kontrolü cari işlemler açığını kontrol altında tutmakla sağlanmaktadır.

SONUÇ

Finansal krizler, iç ve dış finansal liberizasyon uygulamaları ile birlikte gelişmekte olan ülkelerin ekonomik istikrarı ve düzenli büyümesi açısından önemli bir tehdit haline gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal krizlerde ortaya çıkan likitide darlığı, faiz şokları ve devaülasyonlar, büyük zararlara ve güven kaybına neden olmaktadır.

Bu noktada finansal krizleri açıklayan çeşitli modellerin ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelmiş; birinci, ikinci ve üçüncü nesil olarak ifade edilen kriz modelleri ifade edilmiştir. Bu modeller içerdikleri varsayımlar ve çözüm önerileri bağlamında gruplandırmaya tabi tutulmuşlardır.

Ek olarak, yaşanan finansal krizler türleri açısından da çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuşlardır. Bu sınıflandırmalar kapsamında genel kabul gören kriz türleri para krizleri, bankacılık krizleri, sistematik finansal krizler ile dış borç krizleri olarak sayılmaktadır.

Çalışmanın başlığında da yer alan öncü göstergelerse gelişmekte olan ülkeler bağlamında şunlardır: Kısa Vadeli Dış Borç / Döviz Rezervleri, Cari Açık / Döviz Rezervleri, M2 Para Arzı / Döviz Rezervleri, Kısa Vadeli Faizlerde Dalgalanma, Cari Açık / GSYİH, Toplam veya Kısa Vadeli Dış Borç / İhracat, Bankacılık Kesimi Açık Pozisyonu / Döviz Rezervleri, Yerli Paranın Değer Kazanması, Kısa Vadeli İç Faizde Dalgalanma.

KAYNAKÇA

Alp, Ali (2002), **Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye**. İstanbul: İMKB Yayınları.

Altıntaş, Halil (2004), "Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri", *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 22, Ocak-Haziran, 39-61.

Bussiere, Matthieu, Fratzcher, Marcel (2002), *Towards a New Early Warning System of Financial Crisis*. Working Paper No: 145, European Central Bank.

Chui, Michael (2002), *Leading Indicators of Balance-of-Payments Crises: A Partial Review*. Working Paper No:171, Bank of England.

Duman, Koray (2002), "Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (4), 132-145.

Hawkins, John, Klau, Marc (2000), *Measuring Potential Vulnerabilities in Emerging Market Economies*, Bank for International Settlements Working Paper, No. 91.

IMF (2002), "Eye of the Storm: New-Style Crises Prompt Rethink About Prevention and Resolution Measures". *Finance and Development Magazine*, Vol. 39, Number: 4, December.

Işık, Nihat, Alagöz, Mehmet, Yıldırım Metin (2006), "1990 sonrası Türkiye'de Yaşanan Krizler:1994,2000 ve 2001 Krizleri", Der.: Halil Seyidoğlu, Rıfat Yıldız, "Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri Makale Derlemesi", 347-374, İstanbul: Arıkan Yayınları.

İmer, Evrim (2003), *Genel Kabul Gören Gözlemler Açısından Türkiye Ekonomisindeki Krizler ve Krizlerin Bulaşıcılığı Üzerine Bir Uygulama*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü.

Kaminsky Graciela L., Reinhart Carmen M. (1999), "The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payments Problems", *American Economic Review*,Vol. 89, No. 3, June, 473-500

Kansu, Aydan (2006), **Döviz Kuru Sistemleri ve Döviz Krizleri Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri**. 2. Baskı, İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Kibritçioğlu, Bengi (2000), *Parasal Krizler*, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.

Kibritçioğlu, Bengi, Köse, Bülent, Uğur, Gamze (1999), *A Leading Indicators Approach to the Predictability of Currency*, General Directorate of Economic Research, The Undersecretariat of Treasury, Working Paper, No:1998/12

Krugman, Paul (1997), **Currency Crises**. http://web.mit.edu/krugman/www/crises.html (ET.: 19.03.2016)

Krznar, Ivo (2004), *Currency Crisis: Theory and Practice with Application to Croatia*, Working Paper, No: 12, Crotia National Bank.

Marshall, David (1998), "Understanding the Asian Crisis: Systemic Risk as Coordination Failure", *Economic Perspectives*, Vol. 22, No: 3, September, 13-28.

Millet, Damen, Toussaint, Eric (2008), **Kim Kime Borçlu?: 50 Soruda Dünya Borç Piyasası**. Ankara: Cedit Neşriyat Tercüme Serisi 1, Numara 12.

Özatay, Fatih (1996), **Currency Crises in Turkey**, İstanbul: Yapı Kredi Bank Economic Review.

Özer, Mustafa (1999), **Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No 1096.

Sarı, Merve Elif (2006), *Finansal Krizlerde Erken Uyarı Modelleri ve Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi.

Saxena, Sweta Chaman (2004), "The Changing Nature of Currency Crises", *Journal of Economic Surveys*, Vol. 18, Iss. 3, 321-350.

Seyidoğlu, Halil (2001), **Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama**. Geliştirilmiş 14. Baskı, İstanbul: Güzem Yayınları.

Yıldırtan, Zeynep Dina (2004), **Finansal Krizler, Erken Uyarı Sistemleri**. Ankara : Nobel Kitap Yayınevi.

CHAPTER 22:

FRANSA'DA DESANTRALİZASYONUN BİR ARACI OLARAK BÖLGESELLEŞME HAREKETLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Demokaan DEMİREL*

* Kocaeli Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, demokaand@gmail.com

GİRİŞ

Bölgesel politikaların çoğu Avrupa ülkesinde 1950'lerde ve 1960'larda yukarıdan aşağıya doğru bölgesel eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan gruplarca geliştirildiği görülmektedir. Bu yeni paradigma yerel firmaların performansını etkileyen dolaylı ve dolaysız birçok faktörü kapsayan bir gelişme stratejisine dayandırılmıştır. Strateji kapsamında merkezi idarenin yatırım ve transferlerinden daha çok içsel ekonomik kaynaklara odaklanılmıştır. Dezavantajlar yerine fırsatlara vurgu yapılmıştır. Ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerle diğer paydaşların karşılıklı müzakerelerine dayalı kolektif bir yönetişim anlayışı benimsenmiştir (Bellini ve diğerleri, 2014).

Bölgeselleşmenin artan önemiyle birlikte tüm AB ülkelerinin ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerdeki demokratik uygulamaları geliştirecek reformlara giriştiği görülmektedir. (Merkezi-bölgesel-yerel düzeydeki ilişkilerin yeniden yapılandırılması, bölgesel ve yerel yönetimlerin içsel mekanizmalarının reforma tabi tutulması, bölgesel ve yerel birimlerin kamuoyu ile olan ilişkilerinin geliştirilmesi, AB'nin demokratik taleplerine cevap verilmesi ve mali kaynak dağılımından yararlanılması gibi). Avrupa Komisyonu da INTERREG gibi fonlama programları ve girişimleriyle ulus altı birimlerin Avrupa düzeyindeki karar yapım süreçlerine ve politika alanlarına katılımlarını teşvik etmektedir. Böylelikle bölgeler ve şehirler AB değerlerine göre gelişme göstermektedir. Bölgeler Brüksel'de oluşturduğu bürolarla, Bölgeler Komitesi'nin, Avrupa Parlamentosu'nun ve bölgeler arası işbirliklerinin faaliyetlerine katılım yoluyla Avrupa'da daha aktif hale gelmiştir (Loughlin ve Seiler, 2001: 392-396).

Desantralizasyona ve bölgeselleşme politikalarına yönelik artan eğilimde dünyadaki ekonomik büyüme ve kalkınma programlarının mekân odaklı hale gelmesinin, bölgesel birimler arasındaki sıkı rekabetin rolü büyüktür. Bu durum Weberyen bürokrasinin içe dönük, kurallara dayalı ve hiyerarşik kademelere ayrıştırılmış yapısal ve işlemsel özelliklerini benimseyen Jakoben Fransız idare sistemini, Avrupa entegrasyonu içindeki aktif rolü sebebiyle daha desantralize bir yönetim yapısına yönelme doğrultusunda çeşitli baskılara maruz bırakmıştır. 1950'lerde ulusal bir plana dayalı olarak başlatılan bölgeselleşme çalışmaları fonksiyonel açıdan ekonomik kalkınma ve bazı idari işlemlerin icrası amacıyla bölgelerin 1970'lerde kurulmaya devam etmesiyle sürmüştür. 1982 reformu sonrasında ise yerel yapıların ve bölgelerin yasal statülerinin oluşturulmasıyla birlikte daha da güçlendikleri görülmektedir (Loughlin ve Seiler, 2001: 186-198). 1990 sonrası gerçekleştirilen reformlar

kararların mümkün olduğunca en alt kademedeki idari birimlerde alınmasını öngören subsidiarité (hizmette yerellik) prensibini temel almıştır. Bu durum ekonomik gelişmeyi sağlamak için yerel sahada girişimciliği desteklemeyi ve inovasyonu gerçekleştirmeyi teşvik eden politikaları da hızlandırmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Fransa'da 1950'lerde başlayan ve günümüze kadar devam eden desantralizasyon odaklı bölgeselleşme hareketlerini incelemektir. Çalışmanın temel problemi, 1950'lerden itibaren başlayan desantralizasyon sürecinin hangi aşamalardan geçtiğini ve dönemler arasında bölgeselleşme politikalarına yönelik algı farklılıklarını ortaya koymaktır. Bu noktada yapılacak bir tespit desantralizasyon ruhunun Fransa'nın oldukça merkezi ve statükocu bir niteliğe sahip politik ve idari kültüründe kendisine bir yer edinebilmesinin uzun bir zaman dilimini kapsadığıdır. Merkezi devletin gücü karşısında, sonuçlarının her ne kadar sınırlı kaldığı düşünülse bile, desantralizasyon çalışmalarının Fransa'da pragmatik bir yönetim şeklinin oluşturulmasına yönelik derin bir dönüşümü simgelediği ileri sürülebilir. Çalışma metodolojik açıdan niteliksel araştırma yöntemlerine dayalıdır. Akademik literatür taramasında ulusal kaynakların yanı sıra, uluslar arası endeksli dergilerde yabancı dilde yayınlanan makalelere ve uluslararası kitap bölümlerine de yer verilmektedir. Çalışmada öncelikle bölge, bölgeselleşme ve yeni bölgecilik kavramlarına değinilmektedir. İkinci kısımda, Fransa'nın bölgeselleşme politikaları üzerinde AB'nin etkileri değerlendirilmektedir. Bölgeselleşme politikaları 1950'ler, 1982 desantralizasyonu ve bunun yerel-bölgesel yönetim yapıları üzerindeki etkileri ile 1990 sonrasında gerçekleştirilen reformlar bağlamında incelenmektedir.

1- KAVRAMSAL AÇIDAN BÖLGE, BÖLGESELLEŞME ve YENİ BÖLGECİLİK

Bölge alansal bakımdan sosyo-ekonomik, tarihsel ve kültürel niteliklere göre aralarında benzerlik görülen bir ülkenin topraklarına ilişkin bölümleri anlatan bir kavramdır. Buradan hareketle bir bölgenin tanımlanmasında çeşitli değerlendirme ölçütlerinden (coğrafi özellikler, nüfus yoğunluğu, kültürel ve tarihsel doku, ekonomik yapı gibi) yararlanılabileceği ileri sürülebilir. Bölge, her şeyden önce, coğrafi açıdan belli bir sürekliliğe sahiptir. Kültürel ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla da her bölgenin belli bir hedefi vardır (Keleş ve Mengi, 2013: 21-27).

Bölge politik bir müzakere alanı, çeşitli sorunları ve çözüm önerilerini içeren bir çerçeve olarak da değerlendirilebilir. Kararların meşru olarak alındığının çeşitli aktörlerce kabul edildiği alansal yapılanmadır. Bölge, bir çerçeve ve eylem olarak, politik gücün

dağılımında ve kamu politikalarının oluşumunda birtakım etkilere sahiptir. Alansal bir sınırlamayı ifade etmenin dışında çeşitli fonksiyonel süreçleri de içermektedir. Ayrıca bölgesel bir hükümeti veya belli bir alanda işleyen kurumlar setini de ifade etmektedir. Sosyo-ekonomik projelere kendisini uyarlayarak ulusal politikada ve dış politikada bir aktör olarak ortaya çıkabilmektedir (Keating, 1997: 383-390).

Bölgeselleşme ise merkezi idarenin yerel ve bölgesel birimlere yönelik yetki ve kaynak aktarımında bulunmasını, kamu yaptırımlarının yapılanmasında, hazine yardımlarının sağlanmasında bölgesel faktörlerin de hesaba katılmasını anlatmaktadır (Keleş ve Mengi, 2013: 28). Bölgeselleşme merkezi hükümetin tanımladığı bölgesel problemlere yönelik geliştirilen politikaları içermektedir. Terim üniter devletlerde önceden var olmayan bölgeler kurulmasını da anlatmaktadır (Loughlin, 1996: 149).

Güncel bir yaklaşım olarak bölgesel gelişme stratejilerine ve kurumlara yönelik bölgeselleşme bölgesel gelişmede devletin dikey bir biçimde ayrıştırılmasını (ulusal-bölgesel-uluslararası-çok düzlemli yönetişim) savunur. Yatay bakımdan ayrışma ise, birbirleriyle yakın temas halindeki ulusal ve bölgesel hükümetlerin bölgesel kalkınma idareleri oluşturmalarına katkı yapmaktadır. Bölgesel gelişme idareleri ve bununla ilintili kurumlar, inovasyon, hizmet tedariki ve plânlama gibi farklı yatay proje ağları içinde faaliyetleri aktif bir biçimde yürütmektedirler (Ansell, 2000: 322).

Bölgecilik devletin politikalarını belirleyip uygulamada bölgelere yönelik yatırım ve malî destek gibi ekonomik gelişme ve kalkınma hamlelerinde pozitif roller üstlenmesini anlatmaktadır (Keleş ve Mengi, 2013: 31). Yeni Bölgecilik ise, ekonomik bakımdan içsel yerel faktörlerin önemini vurgulayarak yerel düzeyde beşeri sermayenin niteliğini arttırmayı, ekonomik kaynak dağılımını dengelemeyi ve yerel aktörler arasındaki işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Akpınar, 2012). Bu bakımdan yeni bölgecilik bölgesel ekonomilerin canlandırılması için desantralize kurumların güçlendirilmesi gerektiğini vurgular, ancak, bu yaklaşım ekonomik açıdan güçlü, az sayıdaki bölgenin deneyimini genel anlamda ifade ettiği için eleştirilmektedir (Lovering, 1999).

OECD bu yeni paradigmanın bileşenlerini şu şekilde sıralamaktadır: Aşağıdan yukarıya doğru girişim ve sorumluluk, merkezi idarenin, merkez-bölge-yerel arasındaki ilişkilerin istikrarlı bir biçimde sürdürülmesi ve öz kaynaklara dayalı olarak yeniden yapılandırılması (Pike ve diğerleri, 2016: 22).

Yeni bölgecilikte üç temel boyut bütünleşmiştir: Bunlar, meşruiyet prensibi (ekonominin uluslararasılaşması), kamu politikası metotları (uluslararası ölçekte kamu ve özel sektörü bir araya getiren siyasa ağları) uluslararası, ulusal ve bölgesel düzeyde tesis edilen üyelikler ve tanınma potansiyelidir (Balme, 1996, aktaran: Jouve ve Negrier, 1998: 565). Özellikle yeni bölgecilik fonksiyonel değişim, kurumsal yeniden yapılanma ve politik mobilizasyon kavramları üzerinde durmaktadır. Alansal birliklerin ve eylem temelli alansal sistemlerin oluşumuna önem vermektedir. Buna göre, bölgeler alansal ve fonksiyonel anlamda bir ara kademe olarak planlama ve programlama çalışmalarında rol alacaklardır. Bu amaçla bölgesel kalkınma ajansları oluşturulmuştur ve bazı ülkeler yerel ve bölgesel kalkınma politikalarıyla aralarında bir bağ kuracak biçimde insan gücünü yerel sahada yetiştirme eğilimi içine girmiştir (Keating, 1997: 386-387). Yeni model coğrafi alanda rekabeti arttırmak için mekânsal yatırımları önemsemektedir. Firmaların mekânsal stratejileri üzerindeki devlet kısıtlamalarını ortadan kaldırmıştır. Yerel ve bölgesel kalkınma politikalarında 1980 ve 1990'ların ekonomik sıkıntılarıyla mücadele eden bir bakış tarzıyla mekânsal ekonomileri piyasa güçlerinin yönlendirmesini amaçlamaktadır (Ancién, 2005: 219-220).

2- FRANSA'DA DESANTRALİZASYON REFORMLARI: BÖLGESELLEŞME POLİTİKALARI ve AB'NİN ETKİLERİ

Desantralizasyon yeni yatırımların yerel saha ve bölgelere yönlendirilmesi için idari fonksiyonların merkezi idareden, yerele devrini ifade etmektedir (Ancién, 2005: 231). Desantralizasyonun bir sonucu olarak ulusal hükümetlerce geliştirilen bölgesel politikalar II. Dünya Savaşı Sonrası Avrupa'sındaki iki bakış açısıyla yakından ilişkilendirilmiştir. İlk yaklaşımda, bölgesel politikalar devlet tarafından makroekonomik yönetime yönelik Neo-Keynesyen teoriye dayalı ekonomik bir planlama aracı olarak göz önünde tutulmuştur. İkinci yaklaşım refah devletlerinin kurulması ve gelişmiş sosyal politikalarla ilintilidir. Geleneksel sosyal politikanın bireyler ve gruplara yönelik rolü ulusal düzeyde bölgesel politikalarla geri kalmış bölgelere yönlendirilmiştir (Loughlin, 1996: 153). Üye devletler ve bölgeler arasında dengeli bir biçimde ekonomik kalkınmanın sağlanması Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın da amaçlarından biridir. Bu noktada sermaye akışının Avrupa genelinde aktif

bir biçimde sağlanması ve merkeziyetçiliğin olumsuz etkilerinin bölgeselleşme politikalarıyla azaltılması, AB içindeki yönetsel karar alma süreçlerine yerel ve bölgesel birimlerin de iradelerinin yansıtılması amaçlanmaktadır (Keleş ve Mengi, 2013: 54-55). AB'nin bölgesel kalkınma stratejisi çapraz bölgesel ağları teşvik etmeye çalışmaktadır. Pacte Programı, bölgelerarası bilgi paylaşımını teşvik etmek için tasarlanmıştır. Görünürde bilgi paylaşımının yanı sıra programın amacı ağlar oluşturmaktır. 800 yerel ve bölgesel yönetimi içeren yaklaşık 400 proje 1898-1995 arasında bu program tarafından fonlanmıştır. Recite Programı aynı zamanda bölgeler arasında işbirliğine dayalı projelerin oluşumunu teşvik etmiştir. Bu gelişmeler devletin oluşturduğu ağlar kapsamında merkezi bir konum elde ederek devlet dışı aktörleri güçlendirmek yoluyla faaliyetlerini sürdürmeyi amaçladığını göstermektedir (Ansell, 2000: 321-322).

AB çapında bölgeselleşme politikalarına destek vermek üzere oluşturulan bazı fonlar da vardır. 1975'te oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu yerel kalkınma ve altyapıların güçlendirilmesini amaçlamıştır. Avrupa Sosyal Fonu istihdamı arttırmayı hedeflerken, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu ortak tarım politikasının uygulamaya aktarılmasını sağlamıştır. 1993 tarihli Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı balıkçılık sektörünün bölgesel bazda gelişimini amaçlamaktadır (Demirci, 2005: 191-192). Ayrıca 1992 Maastricht Antlaşması'nın hükümlerine göre, ulus altı bölgelerin ve yerel otoritelerin Avrupa çapında resmi açıdan temsil edilmeleri için Bölgeler Komitesi oluşturulmuştur. Bölgeler Komitesi Avrupa'da hemen hemen tüm kamu politikası konularını içeren bölgesel sorunlarla ilgili fikir alışverişinde bulunulmasını sağlamıştır (Loughlin, 1996: 155). AB'nin bölgesel politikaları 1970'lerde daha da güçlenerek yapısal fonlar ikiye katlanmıştır ve birliğin bütçesinde devletlerarası bir transfer mekanizması olarak ikinci en büyük kalemi temsil etmektedir. Tek Avrupa Senedi'nden itibaren (1987) bölgeler hem AB kurumları hem de ulusal hükümetler aracılığıyla haklarını duyurmaya başlamıştır. 1999 Amsterdam Antlaşması yapısal fonların geliştirilmesini savunmuştur. 2009 Lizbon Antlaşması bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amacına yer vermiştir. Üye ülkeler arasında dayanışma ve karşılıklı uyum doğrultusunda bölgesel gelişme politikalarının belirlenmesi kararlaştırılmıştır (Keating, 1997: 388; Keleş ve Mengi, 2013: 60-61). Bu gelişmeler Avrupa'daki birçok kalkınma ajansını bir araya getirmeyi amaçlayan Avrupa Kalkınma Birliği Ajansı'nın (EURADA) 1991 yılında kurulmasına öncelik etmiştir. Ajans yeni kurulan bölge kalkınma ajanslarına mali ve teknik destek sağlamakta, ajansları AB'nin finansal programları hakkında bilgilendirmekte, birlik genelindeki bölgeler arası eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemektedir (Kılıç, 2014).

Bu kısımda, Fransa'da desantralizasyon çalışmaları kapsamında yürütülen reformlar incelenmektedir.

2.1. 1950'LERDE BAŞLAYAN BÖLGESELLEŞME HAREKETLERİ

Fransa'da bölgeselleşme politikalarına Paris'teki aşırı iş yükünden dolayı isteksiz bir yönelim 1950'lerde başlamıştır. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı kapsamında kırsal alanlardan kentlere yönelik kitlesel göçleri değerlendirmek üzere alansal yönetim birimi oluşturulmuştur (Keating ve Hainsworth, 1986: 23). Fransa'da kurulan Avrupa'nın da ilk kalkınma ajansı olan Alsace Bölgesi Kalkınma Ajansı 1950'de kurulmuştur. Ajans bulunduğu bölgede ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi amacını taşımıştır (DPT, 2000: 19). Fransa'da Kalkınma Ajansları 1901 Aktı'na göre ortaklık statüsündedir. Ulusal seviyede 1952'de kurulan Bölgesel Ekonomiler Ulusal Konseyi zarfında birleştirilmiştir ve rolleri 1995 yılındaki kararnameyle onaylanmıştır. Her bir ajans veya komite bir veya daha fazla yerel idare tarafından desteklenmektedir. Ajans ve komiteler bulundukları sahada stratejiler geliştiren ve uygulayan operasyonel yapılardır. Bölgesel kalkınma politikaları merkezi idarenin önceliklerini dikkate almaktadır. Merkezi bir plan çerçevesinde sözleşmelere dayalı bir biçimde işlemektedir (Canzanelli, 2011). Fransa Kalkınma Ajansı (Agence Française de Développment) ise, Fransa'da finans mekanizmalarının ikili gelişimi için kurulmuştur. Özel finansal kurum statüsünde endüstriyel ve ticari bir kurumdur. Eylemleri Fransa'nın Kalkınmada İşbirliği Çerçeve Dokümanında ortaya konan politikalarla aynı çizgidedir. Çalışma takımları Fransa'nın deniz aşırı illerdeki ve gelişmekte olan ülkelerdeki temsilcilikleri ile 70 ajansı kapsayan bir ağ içinde Paris ve Marsilya'da toplanmıştır. Ajans, Fransa'nın deniz aşırı illerinde fonksiyon gören konut şirketlerinin ve finansal şirketlerin hissedarı olan Proparco adlı özel sektör firmasına tabidir. Çevre ile kalkınma konusundaki projeleri birlikte finanse eden Fransız Global Çevre Kurumu'nun yönetiminden de sorumludur. Fransız ulusal otoritelerince coğrafi alanlardaki ekonomik ve sosyal gelişime katkı yapmakla görevlendirilmiştir (www.afd.fr., 02.09.2018). Görüldüğü üzere bölge kalkınma ajanslarının çoğu yerel firmalara hizmet sunmaya yönelik nispeten özerk teknoloji enstitüleri veya büroları şeklinde desantralize edilmiştir. Desantralize hizmet tedariki stratejisi desantralize edilen merkezler arasında yatay koordinasyonu teşvik eden süreçlerle tamamlanmıştır (Ansell, 2000: 316).

1950'lerin ortalarında bölgesel planlama Paris dışında bir endüstriyel desantralizasyondan ziyade ekonomik bir gelişme hareketi olarak nitelendirilmiştir. 1954 yılında oluşturulan Bölgesel Kalkınma Komiteleri ile Fransa 22 ekonomik bölgeye ayrıldı ve

bölgesel programlar aracılığıyla yüksek işsizliğin olduğu alanlarda sosyo-ekonomik gelişimin sağlanması amaçlandı (Keating ve Hainsworth, 1986: 23). Bölgesel koordinasyona ilişkin farklı idareler arası işbirliğini güçlendirmek için 1955'te yerel idarelerin, hükümetin ve özel sektörün çabalarını koordine etmeye yönelik bölgesel programlar güçlendirildi (Prud'homme, 1974: 33-64).

II. Dünya Savaşı sonrası gelişen bu bölgecilik hareketi daha çok kültürel ve ekonomik sorunlarla ilgilidir ve devletin politik örgütlenmesi ikinci plandadır. Ulusal bir plana dayalı bölgeselleşme çalışmaları yaygındır (Loughlin ve Seiler, 2001: 198). Yerel ve bölgesel kalkınma politikası ağırlıklı olarak bölgeler arası eşitliği sağlamak için istihdamın mekânsal açıdan dengeli biçimde dağılımını hedeflemektedir ve 1950'lerin ortalarına kadar bölgesel planlamaya merkezi devlet düzeyinde Yeniden Yapılanma ve Kentleşme Bakanlığı karar vermiştir (Ancién, 2005: 220).

1963 yılında Paris ile Fransa'daki diğer bölgelerin dengeli ve eşit bir biçimde gelişimini sağlamak üzere Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu (DATAR) kuruldu. DATAR ulusal ve bölgesel kalkınma politikalarından sorumlu kılındı, bakanlar kurulu kararıyla atanan ve doğrudan Başbakan'a bağlı bir başkan yoluyla faaliyetlerini sürdürdü. Korsika, Normandiya ve Santral Masif gibi alanlarda özel şirketlere fizibilite çalışmalarında yardımcı olarak yan sanayilerin geliştirilmesine ve yeni şirket ortaklıkları kurulmasına öncülük etti (Akpınar, 2004: 85-89). DATAR'ın temel rolü kamu yatırımlarına yönelik bütçenin bölgeselleştirilmesidir, ancak politik açıdan Başbakanlıkla irtibatlandırılması bağımsız bir otorite olma niteliğini oldukça zayıflatmıştır. DATAR, ülke genelinde yerel bürolara sahiptir ve bunlar merkezi devletin fonladığı ekonomik kalkınma politikaları doğrultusunda yerel idarelerle birlikte çalışmaktadır ve onlara uzmanlık desteği sunmaktadır (Ancién, 2005: 220).

1964'te Bölge Valiliği'nin ve Bölgesel Ekonomik Kalkınma Komisyonu'nun kurulmasıyla bölgeler idari bir alan haline gelmiştir. Bölge valisinin misyonu ekonomik gelişmeleri ve yerel idareleri ilgilendiren hükümet politikalarının icrası olarak tasarlanmıştır. Bölge Valisi'nin temel görevi 10-15 kişiden oluşan personelinden yardım alarak ulusal plana ilişkin bölgesel hedeflerin icrasını raporlamaktır. Bölgesel Ekonomik Kalkınma Komisyonu ise, her bir bölgedeki profesyonel çıkar gruplarından, yerel seçimle gelen kamu görevlilerinden ve hükümetçe atanan teknokratlardan oluşan 20 ila 50 üyeli korporatist bir

yapıdır ve bölgedeki kamu yatırımları ile planlar hususunda hükümete danışmaktadır (Keating ve Hainsworth: 1986: 25-26).

Komünler ve illerden seçilen görevliler bölgesel reformları ve onların teknokratlara yönelik etkilerini kendi pozisyonlarına, valiyle birlikte kazandıkları informal yetkilere, merkezdeki kamu görevlilerine yönelik bir tehdit olarak görmüştür. Valilerde 1960'lardaki bölgeselleşmeyi özgürlüklerine ve yerel seçkinlerle olan samimi ilişkilerine yönelik bir tehdit olarak algılamıştır (Schmidt, 1991: 71).

1970'lerdeki yeni yerel ve bölgesel kalkınma politikası mekânsal yeniden dağılım ile Fransız ekonomisinde rekabet edebilirlik arasındaki dengeyi değiştirmiştir. Ekonomik büyümeyi teşvik etme yoluyla rekabet edebilirliği arttırma politikaları yerel ve bölgesel kalkınmada merkezi bir hale gelmiştir. Merkezi devletin firmalara yönelik kısıtlamaları kaldırılmıştır. Merkezi devlet planlamasında da ulusal ekonominin rekabete dayalı bileşenlerine yönelik artan bir vurgu vardır. Bazı yerel yapılar Avrupa seviyesinde hatta küresel ölçekte Fransa'nın rekabet edebilirliğini arttıran unsurlar olarak tanımlanmıştır (Ancién, 2005: 223-224). Bölgelere ekonomik planlamada uzman kamu kurumu statüsü verilmiştir. Bölgeler bağımsız bir politika izlemekten ziyade kaynakların eşit bir biçimde dağılımından, devlet veya yerel idarelerce yürütülen kamusal iş ve projelere finansal olarak katkıda bulunmaktan sorumlu olmuşlardır (Grémion, 1987).

2.2. 1982 DESANTRALİZASYONU'NUN ETKİLERİ

1982'de çıkartılan bir yasayla (Belediyelerin, İllerin ve Bölgelerin Hak ve Özgürlüklerine İlişkin Yasa) 1972'de bölgesel kamu kurumu niteliğiyle kendisine tüzel kişilik tanınan bölge bir yerel yönetim birimine dönüştürülmüştür (Karahanoğulları, 2013: 93). 1982 tarihli desantralizasyon yasası ve onu tamamlayan mevzuat Paris hükümetinin devlet ve yerel idareler (Bölgeler, İller ve Komünler) arasındaki güç dengesini yeniden tanımlama arzusunu ifade eder. Yasa, merkezi ve yerel idareler arasında idari ve mali görevleri paylaştırarak karar yapımında özerkliği arttırmıştır (Swift ve Kervella, 2003). Valinin rolü bütçenin dengede olmadığı veya finansal maliyeleri karşılamak için yeterli olmadığı durumlarda bölgesel bütçe sürecine müdahale etmeye indirgenmiştir. Reform ekonomik güçlük içindeki firmalara bölgelerin, illerin ve komünlerin yardım etmesini de öngörmektedir. Böylelikle bölgeler mesleki eğitim ve lise düzeyindeki eğitim, planlama ve ekonomik gelişme hususlarında genel sorumluluklar elde etmiştir (Schmidt, 1991: 132-137).

Bölgesel idarelerin odak noktası ekonomik ve sosyal planlama olarak belirlenmiştir. 22 bölge, 96 il ve 36500 komünü kapsayan reforma göre her bir bölge seçimle 5 yıllık bir dönem için gelen bir bölge meclisi tarafından idare edilmektedir. Meclisin üyeleri arasından seçilen başkan bölgenin yürütme gücünü temsil etmektedir. Ulusal hükümet tarafından atanan bir temsilci meclis toplantılarında hükümet adına söz almakta ve bölgede ulusal hükümetin idari hizmetlerini yönlendirmektedir (www.countriesquest.com, 4.09.2018).

Desantralizasyon girişimine politik ve fonksiyonel olarak önemli bir yerel yönetim seviyesi olan illerden başlanmıştır. Küçük belediyelerin çoğu zayıf olarak kalsa da, belediye meclisi tarafından seçilen başkanlar önemli bir politik etkiye sahip olmayı sürdürmüştür. Reform çalışmaları yerel yönetimlere ilişkin politik kurumları siyasal liderlik mekanizmasına karşı sorumlu kılarak vatandaşların demokratik hakları ile yönetim süreçlerine katılımlarını arttırarak güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Wollmann, 2004: 659-660). Buna ilaveten desantralizasyon çalışmaları diğer batılı ülkelerin izlediği özelleştirme ve deregülasyon politikalarıyla iç içe geçecek bir biçimde kamu yönetiminin işlevlerinin yürütmesinde piyasalaşma ve dış kaynaklardan yararlanma gibi yeni kamu işletmeciliğine vurgu yapan politikalarla desteklenmiştir (Loughlin, 2001: 390). Farklı hizmet birimlerinin idari performansının performans tablolarıyla izlenmesi ve ölçülmesine dayalı performans ve kalite göstergelerinin tanımlanmasıyla ilgili girişimler vardır; ancak bunlar büyükşehirler ve illerle sınırlı kalmıştır. Yerel hizmet sunumunda performans ölçümü, kontrol ve kalite değerlendirmeleri önem kazanmıştır. Performansın ve yerel hizmetlerin sunum maliyetlerinin değerlendirilmesi için performans tabloları yerel idareciler ve meclis üyelerine tanıtılmıştır (Kuhlmann, 2008: 588-591).

1982 reformu politik elitlerce sıkı biçimde denetlenen ve şekillendirilen geleneksel yukarıdan aşağıya doğru kamu politikası sürecinden uzaklaşmayı da simgelemektedir (Cole ve Jones, 2005: 570). Reformla merkezi düzeydeki planlama çalışmaları azalmıştır ve devlet farklı seviyelerdeki yerel yönetimler arasında rekabeti teşvik etmek için kamu politikası alanlarından çekilmiştir. Devletin bölgelerle ekonomik kalkınma temeline dayalı 7 yıllık bir plan sürecini kapsayan sözleşmeler yapması merkez ile yerel arasında yeni bir pazarlık ve müzakere sürecini başlatmıştır (Loughlin ve Seiler, 2001: 188-190; Bertrand ve Larrue, 2005: 282-283). Devlet bölge planı sözleşmeleri merkezi devletin bölgesel kalkınma politikaları üzerindeki üstünlüğüne bir örnek oluşturmaktadır. Bunlar 1984'te oluşturulmuştur. Temelde bu bir sözleşme değildir ve katılımcıların eşit oranda temsil edildiği, üzerinde uzlaşıya vardığı

bir müzakere sürecini içermez. Merkezi idare ulusal ekonomi için genel amaçlar setine karar vermektedir. Bu gündemle uyumlu olarak bölge gelişme stratejilerini ve önceliklerini saptamaktadır (Ancién, 2005: 232).

1982 desantralizasyonunda Korsika kültürel ve coğrafi özellikleri de dikkate alındığında diğer Fransız bölgelerine göre daha fazla özerklik elde etmiştir. Bu durum Korsika'yı ana karadaki bölgesel meclislere göre daha geniş yetkilere sahip ülkesel bir yönetime dönüştürmüştür (Loughlin ve Seiler, 2001: 198). Korsika'da ilk kez seçimle iş başına gelen, bölgedeki işleri serbestçe düzenleyen, Korsika'yı ilgilendiren yasa ve kararname taslaklarına dair görüş bildiren ve değişiklik taleplerini Başbakana ileten bir Korsika Meclisi kurulmuştur. Meclise işlerinde yardımcı olması için Ekonomik ve Sosyal Konsey ile Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Konseyi kurulmuştur. Korsika Meclisi 6 yıl için seçilen 51 üyeden oluşmaktadır. 1991 tarihli yasa ile resmi olarak Korsika Ülkesel Yönetimi kurulmuş ve bu yönetimin politikalarını uygulamakla sorumlu Çevre Ofisi, Turizm Ajansı ve Ekonomik Kalkınma Ajansı oluşturulmuştur (Karahanoğulları, 2013: 136-139).

1982'deki yasa her bir yerel yönetim seviyesindeki güç ve sorumlulukları açıkça tanımlasa ve ayrıştırsa da uygulamada devlet, iller ve komünler arasındaki sorumlulukların paylaşımı yaygın ortak aktiviteler ve karmaşık finansman sistemiyle belirsiz kalmıştır (Wollmann, 2004: 657-658). Sağ kanattaki partiler ve Fransız Demokrasi Birliği 1982 desantralizasyonuna başlangıçta muhalefet etse de sonradan mevcut durumu benimsemiştir. Aşırı sağ partilerden Ulusal Cephe (Front National) bölgeyi politik sistemde bir zemin elde etme aracı olarak kullanmıştır. Fransız halkı da bazı kamu hizmetlerinin devletten ziyade bölgeleri de içeren yerel idarelerce daha iyi sunulacağına inanmaktadır. 1986 seçimlerinden itibaren vatandaşların çoğu bölgeselleşmenin önemini kabul ederek bölgeyi geleceği şekillendirecek politik ve idari bir birim olarak görmüştür. Halkın %55'i desantralizasyonun yerel politikaları etkinleştirdiğini düşünmektedir ve belediye başkanları en çok güvenilen politik figür olarak dikkatleri üzerinde toplamaktadır (Loughlin ve Seiler, 2001: 200-205).

2.3. 1990 SONRASI GERÇEKLEŞTİRİLEN DESANTRALİZASYON ÇALIŞMALARI

Fransa'da 1950'lerde başlayan desantralizasyon girişimleri 1980'lerden sonra hız kazanmış, 1989-1992 Kamu Hizmetlerinde Yenilenme ve 1995-1997 Devlette İdari Reform Programlarıyla istikrarını sürdürmüştür. 1989-1992 Kamu Hizmetlerinde Yenilenme Programı ile idari sorumluluklar gerekli değişiklikleri yürürlüğe koymaları için yöneticilere

daha fazla özerklik veren alansal hizmetler düzeyine transfer edilmiştir. Alan hizmetleri bütçesel hususlarla idari konularda daha fazla sorumlulukla donatılmış ve hizmetlerin operasyonel yönetiminde daha fazla esneklik ile sorumluluk sağlanmıştır. Kamu hizmetlerinin hizmeti kullananlara kolaylıkla ve kaliteli bir biçimde sunulması amaçlanmıştır. Hizmetler kullanıcı dostu haline getirilmiş ve yeni teknolojilerin kullanımı, idari prosedürlerin sadeleştirilmesiyle hizmete erişim kolaylaşmıştır. 1995'teki İdari Reform Programı ise kararların yerel topluluklara daha yakın biçimde alınmasıyla devlet mekanizmalarını vatandaşa yakınlaştırmıştır (Cole ve Jones, 2005: 570-572).

1989 yılından itibaren AB'nin yapısal fonlarıyla ilgili gelişmeleri destekleyen kararnameler de Fransız idaresinde bölgesel idarelerin gelişim sürecine olumlu bir katkı yapmıştır (Jouve ve Negrier, 1998: 563). 2 Şubat 1992 tarihli Cumhuriyetin Bölgesel İdaresiyle İlgili Kanun yetkilerin merkezden yerele doğru dağıtımını ve kaynakların farklı idari seviyelere tahsisini kabul etmiştir. Yerel demokrasiye dair bir bölüm içeren kanun subsidiarité (hizmetin vatandaşa en yakın idari birimce sunulması) prensibini benimsemiştir (İçişleri Bakanlığı, 1999: 263; Loughlin ve Seiler, 2001: 207).

1995 Pasqua Aktı Fransız kamu hukukunda mikro bölgeleri (kırsal alanlar) yasal anlamda ilk kez tanımıştır. Yasa mikro bölgelerin yasal statüsü, yerel yönetimlerle olan ilişkileri ve kalkınma planlarının kamu fonlarından yararlanabilmesi için gerekli önlemlere değinmemiştir. Mikro bölgeler örgütsel yapılarına kendileri karar vermişlerdir, fakat merkezi devlet de tercihlerde bulunulması için bir takım normatif parametreler ortaya koymuştur. Yasa ayrıca her bir mikro bölgenin ekonomik çıkarları ve gönüllü organizasyonları alansal bazda bir araya getirmesi için işletmelerin ve sivil toplumun güçlendirilmesini amaçlayan yerel bir kalkınma komitesi kurulmasını gerekli kılmıştır. Politik süreç aşağıdan yukarıya doğru işlemeye başlamıştır ve inovasyona daha açık hale gelmiştir. Sistemin etkin koordinasyonu sözleşmelere dayalı düzenlemelerle sağlanmıştır. Yerel kalkınma programları artık merkezi devletin hiyerarşik kontrolünden ziyade yerel müzakerelerle yönlendirilmektedir ve bu durum Fransa'da standardize edilmiş bir kamu yönetimi yapılanmasının oldukça değişken politikalara maruz kaldığını göstermektedir (Rogers, 2006: 303-305)

2 Şubat 1992 tarihli Cumhuriyetin Bölgesel İdaresiyle İlgili Kanun yetkilerin merkezden dağıtımını ve kaynakların farklı seviyelere tahsisini kabul etmiştir. Yerel demokrasiye dair bir bölüm içeren kanun subsidiarité (hizmetin en yakın birimce sunulması) prensibini benimsemiştir (İçişleri Bakanlığı, 1999: 263; Loughlin ve Seiler, 2001: 207).

1990'ların başından itibaren sürdürülebilir kalkınma bölgesel gelişme alanında önem kazanmıştır. 1998'de Bölgesel Kalkınma ve Çevre Bakanlığı kurulmuştur. 1999'da ise Bölgesel ve Sürdürülebilir Gelişme Yasası (Voynet Yasası) çıkarılmıştır. Yasaya göre, kırsal alanlar kadar kentsel alanlarda da yerel yönetimlerce hazırlanan eylem programları Gündem 21'in prensiplerini benimsemelidir. Bölgelerce yürütülen sürdürülebilir kalkınma girişimlerinin temel özelliği karşılıklı ilişkilerde ve yatırımlarda heterojenlik, alanlara yönelik girişimsel etkinlikleri arttırmadır. Bu bakımdan bölgeler üçe ayrılmıştır: Sürdürülebilir gelişmeye referans vermeyen veya basit bir deklarasyonla amacını ortaya koyan, ancak belli prosedürleri henüz başlatmamış bölgeler; açık bir irade açıklaması ve politik bir destekle sorunlarını ve temel yaklaşımlarını ortaya koyan bölgeler; sürdürülebilirliği politikalarında somutlaştıran önce bölgeler (Bertrand ve Larrue, 2005: 282-285).

Voynet Aktı büyük ölçüde mikro bölgeler (kırsal alanlar) seviyesindeki yerel kalkınma politikalarının formülasyonuna katkıda bulunmuştur. Buna göre, mikro bölgeler komünler ve önceden var olan topluluklar arası organların ittifakıyla sosyo-ekonomik çıkarlara göre şekillenecektir ve bir ilden daha küçük yerel bir sahanın ekonomik ya da sosyokültürel kaygılarıyla ilgilenecektir (Rogers, 2006: 302).

Voynet Reformu ile bölge, devlet ve yerel düzeydeki seçkinler arasında uyumu sağlayan bölgesel meclislerin yeterlilikleri sayesinde yerel idari birimlerdeki hiyerarşik süreçleri kolaylaştıran bir rol üstlenmiştir (Rogers, 2006: 307). Reformla yöreler, yerleşme kümeleri ve kentler tanımlanmış, devlet ile bu birimlerin bir sözleşme ilişkisi içinde karşılıklı yükümlülükler üstlenmesi kabul edilmiştir. Buna göre, yöreler idari birimlerin bir proje için bir araya geldiği mekânsal birliktir. Yerleşme kümeleri nüfusu 50.000'in üzerinde olan kentsel yerleşmelerdir. Kent en küçük yerel yönetim birimidir (Ildırar, 2004: 152).

2003 yılında Anayasa'da gerçekleştirilen değişikliklerle mahalli idare kavramının yerine, merkezin taşra örgütlenmesini ve yerel yönetimleri kapsamına alan ülkesel yönetim terimi kullanılmaya başlanmıştır. Anayasa değişikliği ile ülkesel yönetimlerin yetkileri ve

mali özerklikleri arttırılarak, yetkide yakınlık ilkesi (subsidiarité) Anayasa'ya girmiştir. Yerel meclislere gündemini dilekçe ile değiştirebilme ve yerel referandum düzenleme hakkı tanınmıştır. Ülkesel yönetimler kararları için yerel halkoyuna başvurabileceklerdir. Bölgeler de ülkesel yönetimler arasına alınarak anayasal güvenceye kavuşturulmuştur (Karahanoğulları, 2013: 78-124).

Anayasa değişikliğinin bir diğer yeniliği, ülkesel yönetimlerin farklı hukuki rejimler uygulamalarına olanak tanıyarak onlara yasa yapma imkânı veren deneme yetkisidir. Ülkesel Yönetimlerin Deneme Yetkisine İlişkin Yasa ile 5 yılı aşamayacak bir deneme süresi içinde ülkesel yönetimler kamu hizmetlerine ilişkin hukuki düzenlemeleri belirledikleri kıstaslara göre gerçekleştireceklerdir (Karahanoğulları, 2013: 124-127).

Fransa'da Avrupa ölçeğinde ve küresel ekonomik rekabetin arttırılmasına yönelik en yeni planlardan biri rekabetçi kutuplar oluşturmadır. Rekabetçi kutuplar 2004'ün sonlarında merkezi hükümetçe başlatılan bir politikadır. Teknolojik açıdan ileri sektörlerde yerel kalkınmaya yönelik olarak merkezi idarenin kaynak aktarımından pay almak için bir teklif verme sistemine dayalı olarak bölgesel rekabet kutuplarının rekabet etmelerine dayalıdır. Ekim 2005'te merkezi hükümetin 55 rekabetçi kutba onay vermesi bunların Fransa'da dağınık bir biçimde yaygınlaştığını göstermektedir (Ancién, 2005: 227). 2004 yılında yayınlanan bir kararname ile de AB yapısal fonlarının yönetimi, devlet ile bölge arasında yapılacak sözleşme görüşmelerinin yürütülmesi gibi görevler bölge valisine verilerek bölge ile ilgili stratejik hedefleri belirlemek üzere bir bölge idare kurulu oluşturulmuştur. Stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlamak üzere bölge ilgi merkezleri oluşturulmuştur. Aynı yıl çıkarılan "Yerel Özgürlük ve Sorumluluklara İlişkin Yasa" bölgeyi toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan gelişmeleri teşvik edecek bir cazibe merkezi olarak tanımlamıştır. Aralık 2010 yılında çıkarılan bir yasa bölge ile illerin genel meclislerini birleştirmiştir. Ülkesel yönetimler arasındaki işbirliğini teşvik etmek için anakentler ve anakent ilgi merkezleri oluşturulmuştur. Yeni belediye kurumu oluşturularak belediyelerin kendi aralarındaki birleşmeleri teşvik edilmiştir. İl ve bölgenin yasaların izin verdiği konularda kamu hizmeti üretmeleri karara bağlanmış, genel yetki ilkesi sadece belediyeler için kabul edilmiştir (Karahanoğulları, 2013: 80-97). Bu düzenlemelerin ardından Fransa'daki bölgelerin çoğunluğu aralarında birlikler kurmuştur ve Avrupa'daki diğer bölgeler gibi bilgi toplama merkezleri şeklinde hareket ederek Brüksel'de bürolar açmıştır. Ayrıca bölgeler Avrupa Bölgeler Meclisi'nin ve Çevresel

Deniz Bölgeleri Konferansı gibi bölgelerarası birliklerin de üyesidir (Loughlin ve Seiler, 2001: 206).

SONUÇ

Bölge ekonomik yapısıyla, tarihsel ve kültürel dokusuyla sosyolojik açıdan belli bazı ortak nitelikleriyle birlikte türdeşlik gösteren alansal bir bütün olarak tanımlanabilir. Bölge, çoğu ülke için kamu politikalarının etkili bir biçimde uygulanması amacıyla belli alanlarda faaliyet yürüten kamusal yapıları kapsamına alan idari bir yapılanmayı ifade etmektedir. Bölgeselleşme ise, bir akım veya hareket olarak, ulus devlet yapılanması içinde bölgeler arası dengesizliklere yönelik çözüm bulma arayışını anlatan bir kavramdır. Bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesine yönelik olarak devletin ekonomik önlemler alma yoluna giderek yatırım ve mali sübvansiyonlar şeklinde destekler sunması bölgecilik politikaları kapsamında değerlendirilmektedir. Yeni bölgecilik hareketleri bölgelerin içsel açıdan ekonomik büyüme potansiyelleri üzerinde durmaktadır. Yerel sahadaki işgücünün niteliğinin artırılması suretiyle bölgesel süreçlerde ekonomik etkinliğin artacağını ileri sürmektedir. Bu amaçla bölgelerin kendileriyle ilgili planlama ve programlama çalışmalarında daha fazla söz sahibi olmaları için bölge kalkınma ajansları oluşturulmaktadır. Merkezin elinde tuttuğu bazı idari fonksiyonların yerel ünitelere devrini ifade eden desantralizasyon politikaları merkezi idarede etkinleşmeyi sağlamak amacıyla bölgesel ve yerel seviyedeki idari yapılanmaların güçlendirilmesini öngörmektedir. AB birliğin demokratik yapısını güçlendirmek ve üye devletlerarasında ekonomik faaliyetleri canlandıracak sermaye akışlarını serbest bir biçimde gerçekleştirmek amacıyla bölgeselleşme politikalarını önemsemektedir. Bunun için birçok yapısal fon oluşturmuş, bölgesel sorunları müzakere edecek Bölgeler Komitesi'ni kurmuş ve çok sayıda kalkınma ajansını bünyesinde toplayan Avrupa Kalkınma Ajansı'nı 1991'de faaliyete geçirmiştir.

Fransa AB politikalarına uyum sağlayacak bir tarzda 1950'lerden itibaren bölgeselleşme hareketlerine girişmiştir. Bu amaçla, ekonomik bakımdan yatırımların yönlendirilmesi, mekânsal bir alan politikasıyla bölgesel ve yerel düzeydeki piyasaların canlandırılması, yerel kalkınmanın sağlanması gibi saikler temelinde Avrupa'nın ilk kalkınma ajansı olan Alsace Bölgesi Kalkınma Ajansı'nı kurmuştur. Ancak 1963'te DATAR'ın (Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu) kurulması ardından Bölge Valiliği, Bölgesel Ekonomik Kalkınma Komisyonu'nun oluşturulması tarihsel olarak bürokratik devlet geleneğine sahip, kamu politikalarını jakoben ve statükocu bir temelde şekillendiren

Fransa'da merkeziyetçiliğin bölgesel politikalar üzerinde de ağırlıklı olarak etkisini sürdürdüğünü göstermektedir. Bunda özellikle yerel seçimlerle göreve gelenlerin ve valilerin yetkilerinin kısıtlandığı, kamuoyunda olumsuz bir siyasal imaj kaybına uğradıkları gerekçesiyle reformlara direnç göstermeleri etkili olmuştur. 1970'lerde yeni yatırımların yerel saha ve bölgelere çekilebilmesi için bölgelerin rekabet edebilirlik potansiyellerinin arttırılması yönündeki politikalar ön plana çıkmıştır. 1982 desantralizasyonuyla bölge yerel bir yönetim birimine dönüşmüştür. Desantralizasyon valinin rolünü alansal bakımdan koordinasyonu sağlamaya indirgerken, bölgelerin ekonomik ve sosyal planlama üzerindeki etkinliğini arttırmıştır. İller ve belediyeler düzeyinde vatandaşların yönetsel süreçlere yönelik katılımlarını teşvik etmiştir. 1984'te oluşturulan devlet bölge planı sözleşmeleri merkezin bölgesel politikalar üzerindeki etkinliğini sürdürse de, desantralizasyonun önemli bir etkisi ve sonucu olarak, merkezi idarenin kamu politikalarının artık tek belirleyicisi olmaktan çıkarıldığı görülmektedir.

1989-1992 arasında yürürlüğe konan Kamu Hizmetlerinde Yenilenme Programı ile 1995-1997 arasındaki Devlette İdari Reform Programı sonrasında yeni kamu yönetimi anlayışının merkez karşısında çevreyi önemseyen politikaları desteklemesi bölgeselleşme hareketlerine hız kazandırmıştır.

1990 sonrası gerçekleştirilen bölgeselleşme hareketlerinde mikro düzeyden başlayan ve ülke genelinde yaygınlaştırılması amaçlanan ekonomik bir kalkınma hamlesinin aşağıdan yukarıya doğru gerçekleştirilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. 1995 Pasqua Aktı desantralizasyon girişimlerine derinlik kazandırmıştır ve mikro bölgelere kendilerini ilgilendiren konularda karar alabilme hakkı tanımıştır. 1999'da çıkarılan Voynet Yasası sürdürülebilir kalkınma politikalarının kırsal alanlara kadar içselleştirilmesini amaçlamıştır. 2003 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği hizmette yerellik (subsidiarité) ilkesini benimseyerek yerel ve bölgesel idareleri yapısal ve işlevsel bakımdan büyük ölçüde demokratikleştirmiştir. Değişiklikle ülkesel yönetimlerin kamu hizmetlerine ilişkin yasal düzenlemeleri kendi alacakları idari kararlar doğrultusunda yönlendirilebilmeleri sağlanmıştır. 2004 sonrasında bölgelerin ekonomik açıdan yatırım çekebilen, üreten ve istihdam yaratan birer cazibe merkezi haline gelebilmeleri için rekabetçi kutuplar oluşturma politikası yürürlüğe konmuştur ve bölge ilgi merkezleri oluşturulmuştur. Aralık 2010'da bölge ile illerin genel meclisleri birleştirilmiştir ve bölgelerin kendi aralarında birlik kurmaları teşvik edilmiştir. Bu noktada temel amaç alansal ölçeği büyüterek ve bürokratik bakımdan ortalama maliyetleri olabildiğince azaltarak etkinlik ve verimlilik politikalarını harekete geçirmektir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; yapısal olarak her şeye muktedir olan, kamusal kaynak dağılımında mutlak bir belirleyiciliğe sahip, sorgulanamaz nitelikteki bir merkezi devlet yapılanmasının giderek önemini yitirdiği söylenebilir. Böyle bir süreç dikey ve hiyerarşik bir siyasa yapım modelinden daha çok yatay ve ağlar temelinde kompleks bir politik zeminde aşağıdan yukarıya doğru siyasal çıktı üretimine izin vermektedir. Çok parçalı ve yetkilerin idari açıdan alt kademelerdeki birimlerle paylaşıldığı vatandaş odaklı bir örgütlenme modeline yönelim söz konusudur. Bu durum Fransa'da 1950'lerde ekonomik amaçlarla başlatılan bölgeselleşme hareketinin 1980'lerde devletin arz yanlı iktisadi politikaları benimsemesiyle birlikte ivme kazanmasını sağlamıştır. 1990 ve sonrasında ise yerel ve bölgesel yönetimlerin ekonomik rekabeti teşvik etme amacının yanı sıra fonksiyonel bakımdan sosyal ve kültürel kalkınmayı da bütünsel bir biçimde belirli mekânsal ölçeklerde gerçekleştirmeye çalıştığı görülmektedir. AB'nin kurucu üyelerinden biri olan Fransa'nın bölgesel politikalara verdiği büyük önem doğrultusunda desantralizasyon politikalarının gelecek dönemlerde ülkesel yönetimlerin gücünü daha da arttıracak biçimde geliştirileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akpınar, Rasim (2012), "Türkiye'de Değişen Bölgesel Kalkınma Politikaları", *Giresun SBE Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, 29-46.

Akpınar, Rasim (2004), Bölgesel Gelişme Dinamikleri ve Kurumsal Yansımaları: Kalkınma Ajansları Deneyimi, DPT Planlama Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Ancién,Delphine (2005), "Local and Regional Development Policy in France: Of Changing Conditions and Forms, and Enduring State Centrality",*Space and Polity*, Vol.9, No:3, 217-236.

Agence Françaisede Développement, "France's National Institution Working for Development", http://www.afd.fr/lang/en/home/AFD/presentation_afd, Erişim Tarihi: 02.09.2018.

Ansell, Chris(2000), "The-Networked Polity: Regional Development in Western Europe", *Governance: An International Journal of Policy and Administration*, Vol.13, No.3, 303-333.

Balme, R. (1996), "Pourquoi le gouvernement change-t-il d'échelle? in R. Balme (Ed.), *Les Politigues du Néo-Régionalisme*, Paris: Économisa, 11-40.

Bertrand, F., C. Larrue (2005), "Regional Sustainable Development in France: Assessing the Environmental Implications", *European Environment*, 15, 282-293.

Bellini, Nicola, Mike Danson and Henrik Halkier (2014), *Regional Development Agencies: the Next Generation?: Networking, Knowledge and Regional Policies*, Routledge: UK.

Canzanelli, Giancario (2011), "Models of Territorial Development Agencies in Europe and in the World", International Link and Services for Local Development Agencies, www.ilsdea.org/usr_files/papers/models_for_da.435520.pdf) , Erişim Tarihi: 29.08.2018.

Cole, Alistair and Glyn Jones (2005), "Reshaping the State: Administrative Reform and New Public Management in France, *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, Vol.18, No.4, 567-588.

Demirci, Aytül Güneşer (2005), "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", (Der. Menaf Turan),*Bölge Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Paragraf Yayınevi, Ankara, 181-197.

DPT (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

Grémion, Catherine (1987), "Decentralization in France: A Historical Perspective", In G. Ross, S.Hoffmann and S. Malzacher (Eds.), The Mitterand Experiment: Continuity and Change in Modern France, NY: Oxford University Press, 237-247.

http://www.countriesquest.com/europe/france/government/local_government.htm, "France: Government, Local Government", Erişim Tarihi: 02.09.2018.

Ildırar, Mustafa (2004), Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

İçişleri Bakanlığı (1999), Dünyada Mahalli İdareler, Ankara.

Jouve Bernard, Emanuel Negrier (1998), "Multi-level Governance French Style?: The Contribution of the European Structural Funds to Redefining Intergovernmental Relations in France", *European Planning Studies*, Vol.6, No.5, 555-572.

Keleş, Ruşen, Ayşegül Mengi (2013),*Avrupa Birliği'nin Bölge Politikaları*, Cem Yayınevi, İstanbul.

Karahanoğulları, Onur (2013), "Fransa'da Kamu Yönetimi", (Yay. Haz. Koray Karasu), *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 41-145.

Keating, Michael and Paul Hainsworth (1986), *Decentralisation and Change in ContemporaryFrance*, Aldershot, Hants, UK: Gower.

Keating, M. (1997), "The Invention of Regions: Political Restructuring in Territorial Government in Western Europe", *Environment and Planning C, Government and Policy*, Vol:15, I:4, 383-398.

Kuhlmann, Sabine (2008), "Reforming Local Public Services: Trends and Effects in Germany and France",*Public Management Review*, Vol.10, I.5, 573-596.

Kılıç, Benazir (2014), Bölgesel Kalkınmada Aracı Kurumlar Olan Kalkınma Ajanslarının Türk İdari Teşkilatı İçindeki Konumu Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum.

Loughlin, John (1996), "Europe of the Regions and the Federalization of Europe", *Publius: The Journal of Federalism*, 26: 4, 141-162.

Loughlin, Johnand Daniel L. Seiler (2001), "France between Centralization and Fragmentation" (Edt. John Loughlin), *Subnational Democracy in the European Union: Challenges and Opportunities*, NY: Oxford University Press, 202-210.

Loughlin,John (2001), "Conclusions: The Transformation of Regional and Local Democracy in Western Europe", (Edt. John Loughlin), *Subnational Democracy in the European Union: Challenges and Opportunities*, NY: Oxford University Press, 387-400.

Lovering, J. (1999), "Theory led by Policy: The Inadequacies of the New Regionalism-Illustrated from the Case of Wales", *International Journal of Urban and Regional Research,* 23 (2), 379-395.

Pike, Andy, Andrés Rodriguez-Poseand JohnTomaney (2016), "Shifting Horizons in Local and Regional Development", *Regional Studies*, 1-12.

Prud'homme, Rémy (1974), "Regional Economic Policy in France" (Edt. N. Hansen), *Public Policy and Regional Economic Development: The Experience of Nine Western Countries*, Cambridge, Massachusetts: Ballinger Publishing, 33-64.

Rogers, Vaughan (2006), “Reforming Regional and Local Development Policy in France”, *Land Use Policy*, 23, 302-310.

Schmidt, Vivien A. (1991), *Democratizing France: The Political and Administrative History of Decentralization*, NY: Cambridge University Press.

Swift, Nick and Guy Kervella (2003), “A Complex System aims to bring French Local Government Closer to the People”, www.citymayors.com/france/france_gov.html), Erişim Tarihi: 30.06.2016.

Wollmann, Hellmut (2004), “Local Government Reforms in Great Britain, Sweden, Germany and France: Between Multi-Function and Single Purpose Organizations”, *Local Government Studies*, Vol.30, No.4, 639-665.

CHAPTER 23:

THE REFLECTION OF THE DDR MODEL TO THE COLOMBIA PEACE PROCESS

Fulya KÖKSOY*

*Dr, Batman University, The department of International Relations, E-mail:fulya.koksoy@batman.edu.tr

INTRODUCTION

The conflicts that are defined as the struggles because of the unalterable interests of the parties are turned into internal armed conflicts, especially in the post-Cold War period. The internal armed conflicts that lived in different geographies of the world during the century we are in, make way for the conflict resolution which is a sub-stage of conflict management which covers the whole phases of conflict and peace researches.

The conflict resolution, which takes place until the ancient Greek city states, but is influenced by the developments experienced after the Cold War. So it is treated as a discipline after the Cold War period. Conflict resolution is an interdisciplinary approach because of involving various disciplines and it is an analytical approach as it questions the causes of conflict. It also expresses a concept that aims to end the conflict with mutual problem solving strategy and to offer satisfactory solutions to all sides and to increase cooperation.

Disarmament-Demobilization and Reintegration (DDR) model is another important element to be analyzed while proceeding from the stage of internal armed conflict to the conflict resolution and therefore to the construction of peace.In this context, the functioning of the DDR model in the Colombian Peace Process is analyzed.The main purpose of establishing a study in this direction is to problematize which being stage of the DDR model (to be completed or not) in the context of the peace agreement. Moreover, the academic literature dealing with Colombia in Turkey is not sufficient. This situation has been also effective to this study.

Firstly, DDR model will be analyzed conceptually in this study. In this point, the types and stages of the DDR model will be examined. Then, the subsequent conceptual analysis will be addressed on the axis of the Colombian conflict resolution.

1. DDR MODEL IN THE CONFLICT RESOLUTION

An important element that needs to be analyzed during conflict resolution, and therefore peace building is the DDR model.The UN Development Program (UNDP) implementation note, the Stockholm Initiative on DDR (2006), and the UN's Integrated DDR Standards (UN's Integrated DDR Standard, 2006) constitute important documents on this model. In a general framework, the DDR model is the focal point of peace agreements.However, the model was started to be developed by the UN in 2004(Muggah and Rieger, 2012:2). On the axis of this model, it is aimed to establish and maintain the environment necessary for long-lasting peace, security and stability after internal armed

conflicts (UNDDR, 2006; Ministry for Foreign Affairs Sweeden, 2007:14). In other words, this model aims at destroying elements that threaten the security of a society, country, region after the conflict, by providing disarmament, demobilization and reintegration of the armed groups (Knight, 2008:28). On the other hand, there are two main questions at the point where a community is ready to implement the DDR model.) While the first question is "Are the parties at the point of getting political objectives completely opposed to violence?" the second question is whether the parties are willing to move forward with peaceful aims to redirect their political and institutional structures (National Human Rights Institutions, 2016:5).Concrete analysis of these questions is important at the point of being effective of the DDR model.)

1.1.Types of DDR Model

Three types of DDR models are encountered if samples on the world are analyzed.These models are classified according to the conditions of the countries, the elements of conflict and conflict resolution and the aims of the parties. These three models are treated as follows:

a) DDR with Negotiation: In this model, the DDR is implemented on the basis of a peace agreement between the parties (Bingöl, 2015:1). In other words, at the center of the DDR model is a negotiating approach that is centered on soft power politics, not rigid power politics.The DDR process begins with negotiations between the state and the terrorist organization and on the basis of volunteerism on both sides (Sofuoğlu, 2013:41). In this context, while the political process plays a role in the entry into force of the peace agreements, the DDR model also affects (Powell, 2015:341). An example of this model is the implementation of DDR for IRA with the Good Friday Agreement which took effect in 1998.

b)Unconditional DDR in State Control: In this model, the DDR is passed on after the state has won the fighting between the state and the armed organization and with unconditionally submission of the armed organization.The Tamil LTTE organization in Sri Lanka was defeated in 2009, and DDR model was initiated by the goverment. This is an important example for this model (Bingöl, 2015:1).

c) DDR with External Intervention: This model is applied in the countries where there are long-term conflicts in the intervention of international and regional organizations such as

UN, NATO, EU and African Union in order to solve the conflict.These actors are responsible for planning, execution and controlling (Bingöl, 2015:1,6).

There are different types of DDR Models with external intervention. At this point, as seen in the table 1 that is revealed DDR model in 15 countires in 2008, the DDR model in 5 countries has been implemented completely, demobilized in 7 countries, and only the reintegration phase has been implemented in 2 countries.However, the DDR has been implemented in some countries during the conflict phase, and in some cases after the conflict.

Table 1: The Types of the DDR with External Intervention

Afghanistan	DDR for armed groups in the conflict area		
Angola	Demobilization of the armed groups after conflict		
Burundi	DDR for armed groups after conflict		
Chad	Demobilization of the child soldiers and militias		
Colombia	Demobilization of the militias in the conflict area.		
Republic of Ivory Coasts	Demobilization of the armed groups and anti –armed groups after conflict		
Central African Republic	Demobilization of the anti-armed groups after conflict		
The Democratic Republic of Congo	Demobilization of the militias after conflict		
Eritrea	DDR for armed groups after conflict		
Indonesia	The disarmament and reintegration of Aceh movement.		
Liberia	DDR for many armed groups		
Nepal	The disarmament, demobilization and reintegration to civillian life of PLA (People's Liberation Army).		
Rwanda	The demobilization of anti-armed groups		
Sudan	DDR for armed groups		
Uganda	DDR for anti-armed groups		
Statament	One -Sided	Bilateral	Multilateral

Kaynak: (Carames, 2009: 10).

On the other hand, it is a tough process to disarmament, demobilization and reintegrate the members of the of the organization with their family and the society in the axis of this model which constitutes the backbone of the peace construction period. In this context, the model is held by a kind of community engineering and is seen as a social contract involving joint responsibilities(Yılmaz, 2013:330; DPI, 2012:20). In addition, the three stages of the model

are interrelated.In this point,a problem that can be experienced in any of these three phases, can jeopardize the peace process (Knight, 2008:33; Ministry for Foreign Affairs Sweeden, 2007:13).

The DDR model reflects a multidimensional and complex process because of having political, military, security and socio-economic dynamics in itself (Knight, 2008:29). In this context, the developing coordination between different actors is important for the successful implementation of the DDR model(DPI, 2012:7). In other words, a comprehensive, holistic, coordinated, well-planned, transparent, sustainable and human-focused implementation phase is required (Knight, 2008:33;46-47; Kilroy, 2010). However, there are some critical factors in the implementation of the DDR model.The most important of these critical elements is the timing issue. The stability of the states, political and social reconciliation, support of the international community, goals and demands of the armed organizations play a crucial role to the determination of timing.The second critical element is the financing of the DDR. At this point, the common budget that is established by donor countries and international organizations is great importance (Bingöl, 2015:9). On the other hand, international community has play the important role to the implementation of DDR model (Gamba, 2009:135). Indeed, the international community can put pressure on interested parties to implement this model for the end of violence.

1.2.The Stages of the DDR Model

The DDR for the solution of internal armed conflicts has various stages. At this point, the phases of the DDR model, which are important in conflict resolution and therefore in peace building process, are conceptually expressed as follows:

a) Disarmament: The light, heavy weapons and explosives are collected and recorded and a more comprehensive weapons control system is cretaed in this stage (UN Secretary General, 2006:8). At this stage, there is a possibility dealing with the voluntary arms release by the armed organizations. However, it can also include the coercive disarmament.On the other hand, it is expected from states to reduce or eliminate some kinds of weapons in whole or in part, mutually or unilaterally in this phase(Bingöl, 2015:4).

This stage is carried out at weapons delivery centers or specially constructed collection centers and goes through the following processes:

1) The counting and detection of ammunition

2) The collection of ammunition

3) The storage of ammunition

4) The destruction of ammunition (Yılmaz, 2013:331).

There are some problems in the process of disarmament.One of the most important of these problems is the hiding of some of the weapons in the armed organization or the distribution to civilian people before the ammunition is counted (Yılmaz, 2013:332; Kilroy, 2010). Although the withdrawal of weapons is symbolically important, it is not a concrete guarantee that weapons are removed completely. As a matter of fact, these groups can be rearmed quickly (Powell, 2015:347-348).In this point, One of the most important elements is the assurance provided to the side to leave the gun (DPI, 2012:20). However, the types of weapons, serial numbers, identification information of the deliverer, place of delivery are recorded and the weapons are sealed in the phase of collection and storage. With regard to the disposal of weapons, methods such as burying, burning, blasting, cutting with chemicals, separating and converting, and cutting with hydraulic shears are applied. Another important aspect at this stage is that a preliminary decision is made as to whether the weapons will be destroyed (Yılmaz, 2013:331-332).

b) Demobilization: This phase is generally implemented with the disarmament phase, which refers to the process by which active-army groups are liquidated and separated from the organization in an official and controlled way(UN Secretary General 2006: 8; Özerdem, 2013:191). However, there are two phases in the demobilization phase.In the first phase, members of the terrorist organization are taken into camps that are organized previously and in the second phase support programs are applied to those who have been demobilized(UNDDR, 2006; Muggah and Rieger, 2012:3). Medical examinations ofmembers of the terrorist organization who have been taken to the camps are completed and then their inquiry process is started. Also, psychological and social assistance is provided for members of the organization to proceed to the reintegration phase (Sofuoğlu, 2013:41). The prepared camps are as follows: 1) the camps where all the members of the organization are together;2) the camps where all women, children and men in the same zone but in different places 3) the camps where women, children and men are in different

places. At the same time, the camps can be both inside and outside the borders of the country (Yılmaz, 2013:334-335). For the success of the demobilization phase, the necessity of deconstructing the command structure of the organization is emphasized (Vries and Wiegink, 2011:40) and after the disarmament phase, it is stated that the demobilization process must be initiated quickly to ensure that the parties fulfill their commitments (Cox, 1996:132). On the other hand, the demobilization phase can be realized by the supervision of international organizations such as the UN, as well as being carried out by domestic commissions (Yılmaz, 2013:334).

c) Re-Integration: This phase refers the integration of the members of the armed organization to civilian life after the disarmament and demobilization processes. In this phase which points to an economic and social process, former warriors are provided to return to social life and to gain employment and income by being supported economically (UN Secretary General, 2006:8; Muggah and Rieger, 2012:3). In addition, temporary livelihoods, emergency employment policies, food supply, consultancy and guidance services, vocational training, projects for the reconciliation of the victims with old warriors and health and improvement services for the disabled people are provided by the support programs. For the realization of all these support projects, it is important that governments, international organizations, private sector and non-governmental organizations act on a common ground.However, it is stated that the reintegration phase, which takes place in a much longer period than the disarmament and demobilization phases, offers some advantages.The first of these advantages is that the phase of reintegration can prevent a new conflict.Another advantage comes from the fact that the former warriors have succeeded in forming a qualified workforce by ensuring social integration successfully. In addition, reintegration is a humanitarian aid to the former warriors (Özerdem, 2013:233-234). Reintegration that is the long-term phase- progress with the economic growth and development of an country and often requires to external assistances as well as resources to be provided from the country (Bingöl, 2015:5). On the other hand, while it can be measured that whether the stages of disarmament and demobilization have succeeded or not, the same is not easy for the reintegration phase(Vries and Wiegink, 2011:40). The main reason for it is that the reintegration phase reflects a long period involving reunification of the members of the armed organization with the economic, social and political life (Munive and Stepputat, 2015). In this point, the success of the reintagration phase is connected with that the demobilized armed organizations should be willing to integrate to civillian life.On the other hand the

community plays an important role for the acceptance of them (International Peace Academy, 2002:2). In addition to all these, at the beginning of the phase of reintegration, it is emphasized that the promised commitment concerning the future of the members of the organization should not empty and therefore need to reflect a concrete reality (Yılmaz, 2013:336).

2. THE CONFLICT AND CONFLICT RESOLUTION IN COLOMBIA

The problem in Colombia erupted in the 1800s that the country gained its independence. Colombia's geographical position, political structure and inequality created by land ownership risen the clash environment(Karabel, 2017:1-2; Beittel, 2015:2).In the absence of a strong central government, the problems between the two different political positions (Liberal and Conservative) continued to intensify.Moreover, the regional violence initiated by the peasants in 1920s and 1930s due to the difficult working conditions exacerbated the atmosphere of internal armed conflict.In addition to all these reasons, La Violencia (Violence) period came into existence between 1948 and 1958, in the context of the killing of Liberal party leader Jorge E. Gaitan and the electoral victory of the Conservative Party in 1949 (Villaveces, 2003:35; Rand.org, t.y.:23; Paul et al., 2014:1; Dario, 2014:5). Although an agreement was reached between these two parties in 1958, no final peace was achieved.As a matter of fact, the violence was carried to rural areas (Chernick, 2007:53). FARC and similar occurrences had emerged to protect the rural people (Karabel, 2017:1-4; Dario, 2014:6). On the other hand, drug trade has accelerated the internal armed conflict in Colombia. Because all organizations from left and right tandas are financed by the drug trafficking.Consequently, the reasons for this conflict are interrelated.In other words, conflict has not only been caused by economic, political, social or cultural reasons,one reason has triggered another cause. In this context, both the Greed approach that emphasizes the material elements- and the Grievance approach that focuses on non-material social, political, and cultural grounds- were effective to happen internal armed conflict of Colombia.[1]

Another issue that needs to be emphasized when dealing with the internal conflict and conflict resolution processes in Colombia is conflict phases.As seen in Figure 1, conflict phases are latent conflict, conflict emergence, conflict escalation, hurting stalemate, negotiation process, dispute settlement and post-conflict peace building.The latent conflict phase in Colombia went to the 1800s where historically social stratification and economic

[1]See for a detailed study of greed and grievance approaches (Collier and Hoffler, 2004:563-595).

inequalities began.From the 1800s to the end of the 1940s, there was the appearance of conflict emergence. From the 1948 -where the period of La Violencia was started- to the 1982, there was the appearance of the conflict escalation.The period from 1982 to the final peace agreement signed in 2016 constitutes the negotiation process.

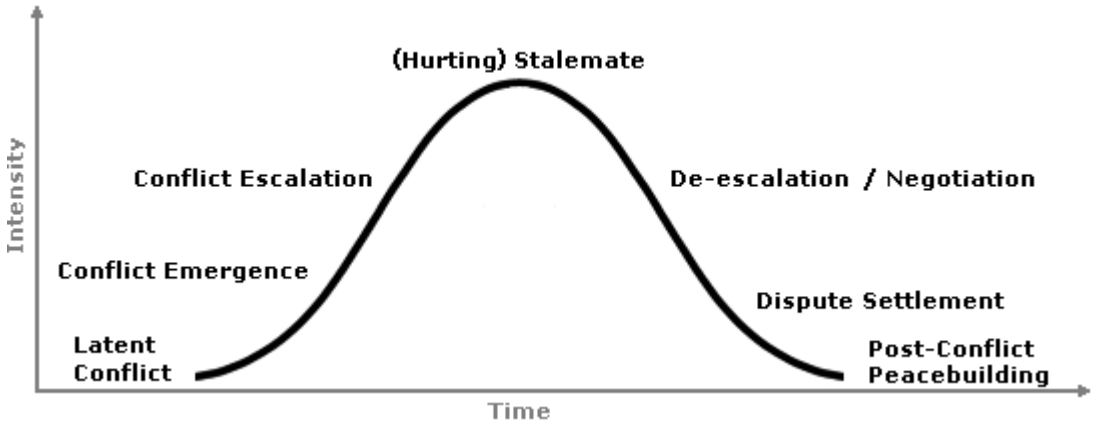

Figure 1: Conflict Stages Model
Source: (Brahm, 2003).

Many steps have been taken in Colombia to solve the long-standing problem.If these steps are analyzed, it seems that the strategies followed by the Colombian governments differ.As a matter of fact, soft power policies were pursued in certain periods while hard power politics were pursued in other periods.

In the conflict resolution in Colombia, four goverments period are substantial. These periods were Belisario Betancur period from 1982 to 1986; Cesar Gaviria Trujillo period between 1990-1994, Andres Pastrana Arango period between 1998-2002, and Juan Manuel Santos Calderon period from 2010 to nowadays.

The negotiation process started with the FARC in the period of Betancur in 1982 continued in other periods. However, there was no final peace until the time of Santos because of not ending of the violence entirely, not being the fully determined stance towards conflict resolution, and more importantly not reaching the "Mutually Hurting Stalemate".[2]

In the process of resolving the internal armed conflict in Colombia, it can mention about the process that progresses step by step in the direction of the negotiations initiated by Santos.In the negotiations that began in 2012, despite the actions of the paramilitaries[3] against

[2]According to this theory, it is said that conflicts are ripe when it is understood that a positive result can not be achieved on the axis of conflict which has been going on for many years. It is stated that one of the elements of ripe is "Mutually Hurting Stalemate" (Zartman, 2001:8; Babbitt and Hampson, 2011:48).
[3] Especially in the peace process, paramilitaries like Bacrim continued their acts of violence (Dickinson, 2016).

the FARC and the opposition rhetoric[4] for negotiation process, Santos administration did not give up determination at the point of reaching the peace. In other words, the process continued despite the devastating events (Güner,2016).In addition to all these, the operations of Colombian Army for FARC and causalties of FARC organization because of these operations become a driving force to begin negotiation process.On the other hand, the demands of the US and region states for resolving the conflict had been influential for the ultimate peace (Hamsici, 2016).Another important point in reaching final peace in the negotiation process was the secret talks between the FARC and the government (CNN Türk, 2016).

The negotiation process, initiated between the government and the FARC in 2012, was completed successfully on the final peace agreement in Cartegena on 26 September 2016. In this context, the agreement held to referandum on 2 October 2016.As a result of the referendum, even if no final peace was reached, the peace process was continued.[5]

3. DDR MODEL IN THE CONFLICT RESOLUTION PROCESS OF COLOMBIA

As a result of the referendum on the peace agreement signed between the FARC and the Santos government on 2 October 2016, no success has been achieved on the basis of the majority of the no-votes.Despite this matter, a new step has been taken to continue the peace process.In this context, a new agreement was signed between Colombian President Juan Manuel Santos and FARC leader Rodrigo Londono on 12 November 2016 and the new agreement was presented to Congress for legitimation without referandum(CNN, 2016; Beittel, 2016).

One of the most important issues that emerged after the ratification of the new peace treaty in the Congress was the DDR process, which included the disarmament of old militants, demobilization and reintegration.There are various opinions dealing with the DDR process of FARC. At this point, while some researchers emphasize that the FARC will fragment within

[4] Former President, Alvaro Uribe and his supporters have the opposing rhetorics about the failure of the peace process and the nonnecessity of sitting on the negotiating table with an armed organization.

[5]There are some reasons for the nation voted “no” vote.The first reason is that people don’t have positive expectation dealing with the end of violence with the peace agrement and they are against for FARC’s political participation (BBC, 2016). Also, the people who are not satisfied with the economic and social policies of the Santos goverment have followed a policy of punishing to the government. (Erol, 2016). Moreover, the fact that the referendum participation rate is as low as 37% due to the fact that there is no obligation to vote in Colombia has caused this result(Bozan, 2016).

itself and that the DDR process will fail and that other paramilitary organizations like BACRIM will replace the FARC (McDermott, 2013:6-12), some researchers mention about a successful process of DDR and peace agreement (Shifter, 2012; Isacson, 2014). In this context, although the FARC stated that without a law providing forgiveness for militants who committed political offenses, it would not move to rallying area in the direction of a bilateral ceasefire, the phase of disarmament and demobilization began in January 2017 (Beittel, 2016; Flisi, 2017).

The DDR model has been applied in Colombia since 1953.But as a starting point, there are also studies that concentrated on the DDR process in Colombia in the 1980s.In this context, the DDR process in Colombia in 1980s is analyzed under 4 main headings.The first of these titles is the general remedy for the militants in 1982. The second title is the DDR initiated for the EPL and M19 guerrilla organizations that made peace with the government in the first half of the 1990s.The third title concerns the DDR process, which focuses on individual seperation from guerrilla organizations.The final topic is dealing with the DDR process of paramilitary organizations like AUC from the 2002 to 2006 (Derks et al., 2011:17-20). On the other hand, it is stated that the DDR process, which was implemented in the 1980s, achieved any concrete success.In this context, the Colombian government, following the post-conflict experience of other states, has been following the DDR policies for the former militants, especially since 2003 (Pico, 2016:18).

When the DDR model is analyzed on the FARC's axis, the "DDR Process with Outside Intervention" appears.At this point, the UN's mission in Colombia is important.As a matter of fact, FARC militants went to camp sites unarmedly after they have gone through weapons release areas under the auspices of the UN (GazeteDuvar, 2017). In this context, militants gather in 22 temporary zones and 6 camps, as shown in figure 2.Consequently, the UN Mission in Colombia is responsible for the monitoring and verification of disarmament, the ending of conflicts and mutual ceasefire.On the other hand, once the phases of disarmament and demobilization have been completed, the reintegration phase will be passed on the legal framework adopted by the competent authority in Colombia, established on 3 November 2011.The reintegration phase of former militants covering the eight main points of personal, business, familial, housing, health, education, social life and security constitutes an extremely challenging stage (Flisi, 2017).

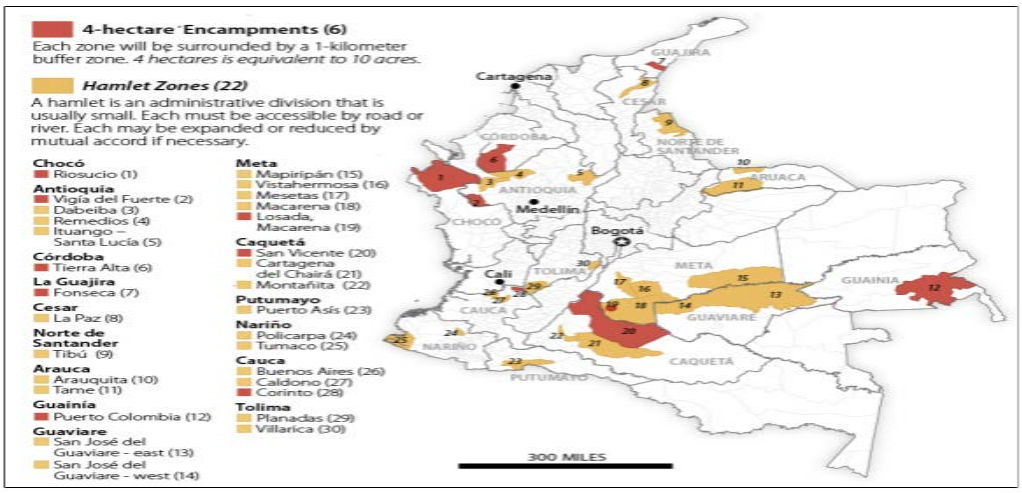

Figure 2: The Temporary and Camps Areas of FARC

Kaynak: (Beittel, 2016).

The FARC's reintegration of former militants in the DDR process is one of the key elements in ensuring stability in Colombia. This stage is not yet complete in terms of FARC militants. An unsuccessful reintegration phase may lead to the formation of new armed groups and the resumption of the conflict.So much so that after the demobilization of the AUC-named paramilitary group in 2006, a new paramilitary group called BACRIM emerged.In addition, many militants who are liquidated are in danger of joining new organizations and drug cartels.At this point, one of the most important factors that could jeopardize the reintegration of former militants is the drug trafficking market in Colombia, and so the government launched a comprehensive strategy to clean up illegal crops in 2017 (Flisi, 2017).

As a result, the phase of disarmament and demobilization, which began on the axis of revising the peace agreement signed with the FARC and approved by the Congress, shows the mutual willingness to continue the peace process and end the violence.Although the DDR process for the FARC has not yet been completed as a whole, steps are being taken to ensure continuity of this process.

CONCLUSION

In the event that the world is examined from the past to present; despite the positive developments on the basis of the state, system, individual and society, the world reality is surrounded by human rights violations, national and international security problems, problems in different geographies, natural disasters, problems after global climate change, famine, poverty.Another important problem to be underlined in the context of this attained world composition is internal armed conflicts.

Although there is no common denominator in terms of definition, which is also referred to as civil war and non-international armed conflict in the literature, in general, internal armed conflicts are described as both armed conflicts between government forces and separatist armed forces in the borders of a state.Also, internal armed conflicts increased quantitatively during the Cold War and reached the highest levels after the Cold War.

The fact of internal armed conflict that we have encountered in today and in the direction of different reasons opens the space to the concept of conflict resolution.It seems that the DDR model is used to solve conflicts in different geographies of the world. At this point, the DDR process is crucial in solving the FARC organization in the Colombian conflict resolution.

In Colombia, "DDR Process with Outside Intervention" has been experienced. At this point, the UN Colombia Mission, which is responsible for the monitoring, verification, mutual truce and disarmament, is of importance. Although it is stated that the FARC's DDR process could not be successful, the disarmament and demobilization phase began in January 2017.After the disarmament and demobilization phase, the reintegration phase will be passed.At this point, efforts are being made not to resume violence and conflicts on the axis of reintegration that has not yet been completed. On the other hand, in addition to the phase of reintegration, the issue of whether the final peace treaty will be implemented or not is questionable.In this context,the full implementation of the final peace treaty is paralleled by the fact that Colombia has entered into a significant process of change and transformation in its own right. Although the Colombian Government has made some commitment as a peaceful necessity, it is essential that these commitments are fulfilled. In other words, it is important the phase of implementation of the final peace agreement.However, another important point to be noted is the possibility of a return of violence again in Colombia within the framework of the weakness of democracy culture and the difference of social dynamics within the system of Colombia.Although the end of the disarmament process has been reported since the signing of the final peace treaty, there is a very sensitive and fragile process, especially since there is a high risk of encountering political, socio-economic and psychological problems during the reintegration phase. Despite this fact, the discontinuation of the problem of FARC-based violence in Colombia as a whole, which has been resolved right now, reflects an important expectation of both Colombia and the international community.

REFERENCES

Babbitt, Eileen and Hampson, Fen O., (2011), "Conflict Resolution as a Field of Inquiry: Practice Informing Theory", *International Studies Review,* V.13, p.46-57.

BBC, (2016), "Colombia Referendum: Voters Reject FARC Peace Deal", http://www.bbc.com/news/world-latin-america-37537252, (02.03.2018).

Beittel, June, (2016), "Colombia Adopts Revised Peace Accord: What Next?", https://fas.org/sgp/crs/row/IN10591.pdf, (08.08.2018).

Bingöl, Oktay, (2015), " Silahsızlandırma, Terhis ve Topluma Kazandırma Programları ve Afganistan Bağlamında Bir İnceleme", http://merkezstrateji.com/wp-content/uploads/2015/03/110315_RP09_Afganistan-Bağlamında-Silahsızlanma_s.4.pdf, (16.12.2016).

Bozan, İrfan, (2016), " Kolombiya Neden Hayır Dedi?", http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kolombiya-neden-hayir-dedi, (04.03.2017).

Brahm, Eric, (2003), "Latent Conflict Stage", http://www.beyondintractability.org/essay/latent-conflict, (13.05.2016).

Carames, A. Sanz, (2009), " Anlysis of Disarmament, Demobilisation and Reintegration (DDR) Programs in 2008", http://escolapau.uab.es/img/programas/desarme/ddr/ddr2009i.pdf, (17.12.2017).

Chernick, Marc, (2007), " FARC-EP: From Liberal Guerillas to Marxist Rebels to Post-Cold War Insurgents", Marianne Heilberg, Brendan O'leary ve John Tirman (Edt.), *Terror, Insurgency and the State: Ending Protracted Conflicts,* Philadelphia: University of Pennsylvania Press, p.51-81.

CNN Türk, (2016), " Kolombiya'da Silah Bırakan FARC'ın Yarım Asırlık Öyküsü", https://www.cnnturk.com/dunya/kolombiyada-silah-birakan-farcin-yarim-asirlik-oykusu?page=1, (22.08.2017).

Cox, David, (1996), " Peacekeeping and Disarmament: Peace Agreements, Security Council Mandates and the Disarmament Experience", *Disarmament and Conflict Resolution Project – Managing Arms in Peace Processes: The Issues,* Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research, p. 83–134.

Dario, Diogo M., (2014), "Peace Talks Between the FARC and Santos Goverment in Colombia", *Policy Brief,* V.4, N.2, p.1-14.

Derks, Maria, Rouw, Hans and Briscoe, Ivan, (2011), "A Community Dilemma: DDR and the Changing Face of Violence in Colombia", https://paxencolombia.org/wp-

content/uploads/2016/01/a-community-dilemma-ddr-and-the-changing-face-of-violence-in-colombia_1.pdf, (10.03.2018).

Dickinson, Elizabeth, (2016), " A New Wave of Violence is Beginning", http://foreignpolicy.com/2016/08/25/colombias-war-just-ended-a-new-wave-of-violence-is-beginning/, (12.02.2018).

DPI, (2012), "DDR", http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2012/10/DDR-Final-paper-June-2012.pdf, (26.12.2018).

Flisi, Isabella, (2017), " The Reintegration of Former Combatans in Colombia", https://sustainablesecurity.org/2017/02/13/the-reintegration-of-former-combatants-in-colombia/, (09.03.2018).

Gamba, Virginia, (2003), " Managing Violence: Disarmament and Demobilization", John Darby ve Roger Mac Ginty (Edt.), *Contemporaray Peacemaking: Conflict, Peace Processes and Post-War Reconstruction*, NewYork: Palgrave Macmillian, ss.125-136.

GazeteDuvar, (2017), " Binlerce Gerilla Silah Bıraktı", http://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2017/02/01/binlerce-gerilla-silah-birakti/, (09.03.2018).

Güner, Halime, (2016), "Vicente Vallies Kolombiya'nın Nasıl Barıştığını Anlattı", http://bianet.org/4/29/179202-vicente-vallies-kolombiya-nin-nasil-baristigini-anlatti, (25.08.2017).

Hamsici, Mahmut, (2016), " 10 Soruda Kolombiya Barış Süreci", http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37490795, (19.03.2018).

Herbert, Sian, (2013), " Lessons from Implementing Peace Agreements: What Next for Colombia?", https://www.academia.edu/11369798/Lessons_from_implementing_peace_agreements_what_next_for_Colombia, (08.02.2018).

International Peace Academy, (2002), " A Framework for Lasting Disarmament, Demobilization, and Reintegration of Former Combatants in Crisis Situations", https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/framework_for_ddr.pdf, (27.12.2017).

Isacson, Adam, (2014), " Ending 50 Years of Conflict: The Challenges Ahead and the US Role in Colombia", https://www.wola.org/analysis/ending-50-years-of-conflict-in-colombia-a-new-report-from-wola/, (22.07.2018).

Karabel, Sibel, (2017), " Kolombiya'da FARC ile Barış Müzakereleri Süreci", http://docplayer.biz.tr/32310547-Kolombiya-da-farc-ile-baris-muzakereleri-sureci-i.html, (14.07.2018).

Kilroy, Walt, (2010), " Disarmament, Demobilization and Reintegration: The Co-Evolution of Concepts, Practices and Understanding", http://conflictfieldresearch.colgate.edu/wp-content/uploads/2015/05/Kilroy.pdf, (19.12.2017).

Knight, Andy W., (2008), " Disarmament, Demobilization and Reintegration and Post-Conflict Peacebuilding in Africa: An Overview", *African Study*, V.1, N.1, p.24-52.

McDermott, Jeremy, (2013), " The FARC, the Peace Process and the Potential Criminalisation of the Guerrillas", *Insight Crime*, http://www.insightcrime.org/images/PDFs/2016/farc_peace_crime.pdf, (22.03.2018).

Ministry for Foreign Affairs Sweeden, (2006), " Stockholm Initiative on Disarmament Demobilisation Reintegration Final Report", http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ED1EF744FE93A788C1257428003110CB-gvtSweden_feb2006.pdf, (17.12.2017).

Muggah, Robert and Rieger, Matthias, (2012), " Negotiating Disarmament and Demobilization in Peace Process: What is the State of Evidence?", *Norwegian Peacebuilding Resource Centre*, p.1-11

Munive, Jairo and Stepputat, Finn, (2015), " Rethinking Disarmament, Demobilization and Reintegration Programs", https://www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta.go/, (20.08.2017).

National Human Rights Institution, (2016), " Disarmament, Demobilisation and Reintegration", http://cfnhri.org/uploads/general/Disarmament_Demobilisation_Reintegration_A_Guide_for_National_Human_Rights_Institutions.pdf, (22.05.2018).

Özerdem, Alpaslan, (2013), *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Paul, Christopher, Clarke, Colin and Serena, Chad, (2014), " Mexico Is Not Colombia",http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR548z2/RAND_RR548z2.pdf, (29.05.2018).

Pico, Laura, (2016), " Colombia, The Resilient Survivor: DDR, Elusive Peace and the Politics of Post-Conflict", http://scholarship.claremont.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1165&context=pomona_theses, (17.03.2018).

Powell, Jonathan, (2015), *Teröristlerle Konuşmak: Silahlı Çatışmalar Nasıl Sona Erdirilir?*, Nuray Önoğlu (Çev.), İstanbul: Aykırı Yayıncılık.

Rand.org, (t.y.), "Origins and the Development of Guerrillas", http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1339/MR1339.ch3.pdf, (26.03.2018).

Shifter, Michael, (2012), " Can Peace Break Out in Colombia", http://foreignpolicy.com/2015/09/26/can-peace-break-out-in-colombia-farc-santos/, (22.03.2018).

Sofuoğlu, Ayşegül E., (2013), "SDE: Silahsızlanma, Demobilizasyon ve Yeniden Entegrasyon", *Süreç Analiz*, p.40-42.

UN DDR, (2006), " Integrated Disarmament Demobilisation and Reintegration Standarts", http://cpwg.net/wp-content/uploads/sites/2/2013/08/UN-2006-IDDRS.pdf, (02.03.2018).

UN Secretary-General, (2005), "Disarmament, Demobilization and Reintegration", A/C.5/59/31, http://www.undp.org/content/dam/undp/documents/cpr/documents/ddr/SG_Report_on_DDR_to_GA_s-60-705_March_2006.pdf, (04.03.2017). (17.12.2017).

Villavaces, Juanita, (2003), " Why Peace Processes Fail or Move Forward? Negotiations in Clombia with FARC and AUC (1998-2003)", *Economia*, N.35, p.1-30.

Vries, Hugo and Wiegink, Nikkie, (2011), " Breaking up and Going Home? Contesting Two Assumptions in the Demobilization and Reintegration of Former Combatants", *International Peacekeeping*, V.18, N.1, p.38-51.

Yılmaz, Sefer, (2013), " Silahlı Örgütler Üzerinde Çatışma Yönetimi: Silah Bıraktırma, Tasfiye ve Bütünleştirme", *Yönetim ve Ekonomi*, V.20, N.1, p.327-340.

Zartman, William I., (2001), "The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments", *The Global Review of Ethnopolitics*, V.1, N.1, p.8-18.

CHAPTER 24:

GÜNEY BATI EGE KIYILARINDA YAT TURİZMİ VE PAZARLAMA OLANAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr.Öğr.Üyesi Güzide Öncü EROĞLU PEKTAŞ [1],

[1]*İstanbul University-Cerrahpaşa Faculty of Engineering, Maritime Transportation Management Engineering*

guzide.pektas@istanbul.edu.tr

1. GİRİŞ

Tarihin en eski çağlarından bu yana denizler ticaretten tarıma, sanayiden turizme pek çok açıdan sahip olduğu önem ile özellikle kıyı ülkeleri açısından eşsiz bir kaynak haline gelmiştir. Bu doğrultuda ülkemizin de üç tarafının denizlerle çevrili olması günümüz küreselleşen dünyasındaki rekabete dayalı piyasalar açısından büyük bir avantaj teşkil etmektedir. Bir Akdeniz ülkesi olan Türkiye bir yandan coğrafi özellikleri ile denize dönük turizm türlerine yatkınlığı noktasında önemli bir artı değere sahipken, diğer yandan coğrafi konumu ve kolay ulaşılabilir olması ile turistler için cezbedici bir özellik taşımaktadır. (Çakmak ve Dinçer, 2016, i)Türkiye kıyılarının yaklaşık üçte birini Ege Bölgesi kıyıları oluşturmaktadır. Ege Bölgesi'nin kıyı uzunluğu 2487 km (Kahraman, 2018, s.1) olduğu üç tarafının denizlerle çevrili olduğu ülkemizde deniz turizmi, yat turizmi ve diğer su sporlarını hem turizm faaliyeti olarak hem de ülkemizin marka çekiciliği olarak göstermek yanlış olmaz.

Deniz turizmi deniz ticaretinde ekonomik açıdan önemli bir gelir kaynağı yaratmaktadır. Şüphesiz ki, deniz turizmin bir parçasıolan yatçılık, insanların deniz ve doğa özlemlerinin giderek artmasıyla, ekonomik refah düzeyinin yükselmesiyle ve teknolojik gelişmelerle hızla artış göstermiş ve böylece marinalara olan ihtiyacın artmasına ve marinacılığın gelişmesinde etkili bir rol oynamıştır. Ülkemiz, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları için bir köprü görevinde olan coğrafi konumu, turizme yönelik olan kıyı tesisleri, tarihi ve kültürel varlıklarının yanında sahip olduğu güzide koylarında yer alan yat limanları bir başka deyişle marinaları ile yatçılık sektörü için ana cazibe noktalarından biri haline gelmiştir.

Deniz turizmi deniz ticaretinde ekonomik açıdan önemli bir gelir kaynağı yaratmaktadır. Şüphesiz ki, deniz turizmin bir parçası olan yatçılık ekonomik refah düzeyinin yükselmesiyle ve teknolojik gelişmelerle hızla artış göstermiştir. Ülkemiz, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları için bir köprü görevinde olan coğrafi konumu, turizme yönelik olan kıyı tesisleri, tarihi ve kültürel varlıklarının yanında sahip olduğu güzide koylarında yer alan yat limanları bir başka deyişle marinaları ile yatçılık sektörü için ana cazibe noktalarından biri haline gelmiştir. (Öztürk ve Turna, 2017, s.416) Doğal şartlar nedeniyle daha çok Ege kıyılarında gelişme gösteren yat turizmi henüz arzu edilen seviyede değildir. Yat turizmi mekanları bilindiği gibi sadece marina bölgesi ve yat yanaşma yerlerinden ibaret olmayıp bulunduğu yerleşim birimi çevresi ile yoğun ilişki içinde olan entegre alanlar olarak tanımlanır.Ülkemizdeki en önemli eksikte marina dışı organizasyonun yat turizmine uygun şartlarla yeterince geliştirilememesidir. Çalışmamızda özellikle Güney Batı Ege kıyılarında yat turizminin geliştirilmesine, tanıtımına ve pazarlama olanaklarına yönelik araştırmalar yapılmış, marina bölgesi ve şehirsel mekân organizasyonuna yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2. DENİZ TURİZMİ

Deniz turizminin gelişmesine önayak olan ilk izler, 1753'te İngiliz Hekim Richard Russell'ın kitabında deniz banyosunun sağlık için gerekli olduğunu öne sürmesi ile başlamıştır. Avrupa'da gitgide yayılan bu inanışla, insanlar zevk için olmasa bile sağlık için denize girmeye başlamışlardır. Aynı zamanda güneş banyosunun ve açık havada gezinmenin de tavsiye edilmesi, deniz kenarı yapılan gezilere zemin hazırlamıştır. Giderek yayılan bu geziler yıllar geçtikçe sadece sağlık amaçlı olmaktan çıkmış ve keyfi için yapılan seyahatler halini almıştır. (Kozan vd., 2014, 117)

Türkiye'de deniz turizminin tarihi çok eski yıllara dayanmaktadır. Osmanlı şairleri, "*…bir çift kürek, bir kayıkla çıkalım sadabada…"* benzeri dizeleri ile deniz gezilerinden bahsetmişlerdir. Boğaz'da Haliç ve Göksu'da kürekli teknelerle geziler yapıldığı da bilinmektedir. Şehir hatları vapurlarıyla kruvaziyer gemi gezileri de, Akdeniz'de bilinen bir deniz turizmi gezisi tipidir. Ülkemizde organize ilk deniz turizmi faaliyetini, ilk kez 1980'li yıllarda Halikarnas Balıkçısı adıyla tanınan Bodrum'da Halikarnas Balıkçısı olan şair-yazar-felsefeci *Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın* sürgün yıllarında, süngerci-balıkçı kayıkları ile Gökova koylarında yaptığı gezilerle başlamıştır. Daha sonraları yabancı konukları eşsiz koylarda gezdirmek için "*Mavi Yolculuk*" adı verilen deniz gezileri de yapılmaya başlanmıştır. (www.denizticaretodasi.org.tr, 01.09.2018)

Kaynak: *İlhan, 2008, s. 9*

Fotoğraf 1. *Türkiye'deki ilk Yat İşletmeciliği yapan "Halikarnas Balıkçısı"*

Deniz Turizmi Ürünleri Nelerdir?(www.denizturizmi2016.deu.edu.tr,02.09.2018):

- 3S turizmi (Deniz,kum,güneş)
- Dalış turları
- Kruvaziyer turizmi
- Denizaltı araştırma gezileri
- Spor etkinlikleri / müsabakaları
- Antartika / buzul turları
- Balina / köpek balığı gözlem gezileri
- Balıkçılık turları
- Deniz akvaryumları
- Denizcilik müzeleri
- Marinalar / Yat turizmi
- Rafting, sörf, kitesurf vb.
- Deniz turizmi ile ilgili fuar ve sergiler
- Deniz turizmi kapsamında değerlendirilebilecek eğitim turları
- Temalı Parklar Aqua parklar ve havuzlar
- Tarihi gemi müzeler,
- Deniz ürünleri restoranları /Gastronomi turları
- Mavi Turlar / Guletler
- Günübirlik Tekne Turları

Tablo 1. *Deniz Turizm Envanteri*

Deniz Turizmi Tesisleri	• **Yat Limanları** 62 Adet • **Kruvaziyer Limanları** 10 Adet
Deniz Turizmi Araçları	• **Yatlar (Guletler v.b.)** 1529 Adet • **Bare-Boat (Mürettebatsız kiralanan)** 571 Adet • **Günübirlik gezi tekneleri** 1051 Adet • **Yüzer restoran** 45 Adet • **İçsular gezi teknesi** (yaklaşık)1000 Adet • **Dalış işletmeleri** 263 Adet • **Su üstü işletmeleri**697 Adet
Özel Deniz Araçları	• **Özel tekneler** 38.838 Adet
	*******Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli dalış turizmi ve su üstü hizmetleri ticari merkezlerinin sayısı ise 800'lere ulaşmıştır.*

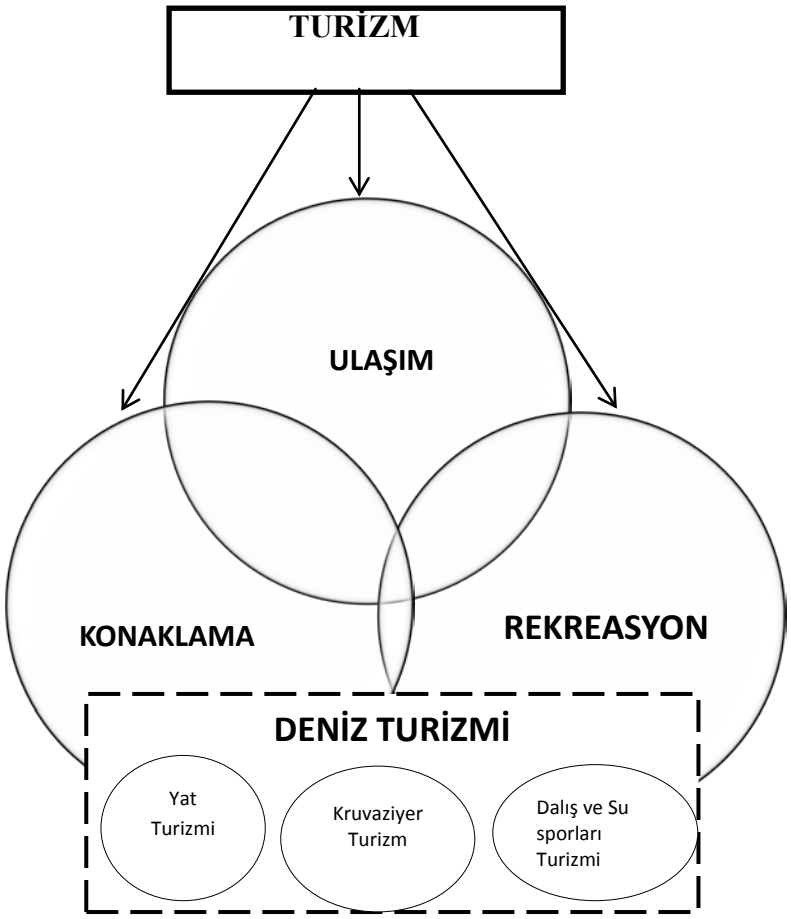
Kaynak: *(www.denizticaretodasi.org.tr, 01.09.2018)*

Denizde deniz araçları ile yapılan, turizm amaçlı meslek faaliyetleri ile onu doğrudan destekleyen diğer meslek faaliyetleri deniz turizmi olarak tanımlanmaktadır (Deniz Ticaret Odası Sektör Odası Raporu 2010)Deniz turizmi, denize dayalı rekreasyonel faaliyetlere katılmak amacıyla seyahat eden insanların katıldığı bir turizm türüdür.(Çakmak ve Dinçer, 2016, 5) Tablo 1'de de görüldüğü gibi yatlar 1529 adet, günü birlik gezi tekneleri 1051 adet ve iç sularda gezi tekneleri 1000 adet gibi yüksek rakamlarda olduğu görülmektedir.

Avrupa Birliğinin yürüttüğü bazı çalışmalarda denizle ilgili beşeri faaliyetler arasında en önemli ve en hızlı büyüyen sektörün (finansal önemi ve iş fırsatları) kıyı ve kıyı ile ilgili olan faaliyetler olduğu görülmektedir. (Papageorgiou, 2016, 44) Dünya'nın 2/3'sinin de sularla kaplı olduğunu düşünürsek deniz ve deniz ile ilgili endüstri, dünya ekonomisi içinde önemli bir konuma sahiptir.

Turizm ve rekreasyon yönetimi stratejilerinin kabul edilmesi, sosyal, kaynak ve tesis etkileri de dahil olmak üzere durumsal faktörlere bağlıdır. Eğer bir alanın yeterli sayıda tesisleri, küçük kalabalık ve asgari çevresel etkileri varsa, mevcut yönetimi değiştirebilir veya etkileyebilir. (Needham ve Szuster, 2011, 732)

Şekil 1. *Deniz Turizminin Şematik Gösterimi*

Kaynak:*Işık, Atlay Derya, 2010 çalışmasından geliştirilmiştir*.

Konaklama + ulaşım + rekreasyon faaliyetleri genel olarak turizm olaylarını oluşturan ana parametrelerdir. Burada reakreasyon açısından çekiciliği başlı başlına deniz ve doğal çevre meydana getirmektedir. Deniz turizminden faydalanan katılımcılar diğer turizm şekillerinde olduğu gibi konaklama ve ulaşım fonksiyonunu da yoğun olarak kullanılırlar.Çok geniş bir kavram olan deniz turizmi klasik turizm şekillerinin yanında kruvaziyer turizmi, yat turizmi ve su sporları gibi özel ilgi turizm türlerini de barındırmaktadır.

3. TÜRKİYE'DE YAT TURİZMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Deniz Turizm Yönetmeliğine göre (2009) yatlar, "Yatlar, gezi, spor ve eğlence amacıyla deniz turizmi ticaretinde kullanılmaya uygun, taşıdığı yolcu sayısı on ikiyi geçmeyen, yük, yolcu ve balıkçı gemisi niteliğinde olmayan, kamarası, tuvaleti ve mutfağı olan deniz aracıdır. Kabotaj seferinde yüz mille sınırlı, en yakınkaradan yirmi milden fazla uzaklaşmamak koşulu ile taşıdığı yolcu sayısı otuz altıyı geçmeyen, tonilato belgesinde yat olduğu belirtilendeniz turizmi araçları da bu kapsamdadır." (www.resmigazete.gov.tr , 03.09.2018)

Türkiye geç jeolojik dönemde III. Zaman Tersiyer sonu ve 4. Zaman Kuvaterner başlarında teşekkül etmiş bir coğrafyada yer aldığından yer şekillerinin çeşitlidir. Bu çeşitlilik kıyılarımızda da görülmekle birlikte Alp-Himalaya kıvrım sistemi ve bu kıvrım sisteminden etkilenen Ege, Akdeniz, Karadeniz kıyılarında da etkisini göstermiştir. Bu etki Ege'de Menderes Masifi merkezli kütlenin kırılarak birçok kol halinde Ege denizine dik olarak uzanması neticesinde irili-ufaklı birçok körfezin oluşmasına olanak sağlamış, dolayısıyla da uygun iklim şartları ile birlikte düşünüldüğünde yat turizmine son derece elverişli sahalar ortaya çıkmıştır.

Dünya ekonomisinin de hızla küreselleşmesi iledeniz yolu taşımacılığı da son yıllarda önem kazanmıştır. Ülkeler arası sınırların birleştiği, hammaddeye ulaşımın kolaylaştığı ve taşıma maliyetlerinin daha da önem kazanması ile deniz taşımacılığı dünyada önemli bir noktaya getirmiştir. Denizcilik sadece taşımada, üretimde değil turizm endüstrisinde de çok önemli bir noktaya gelmiştir.

Dünyanın globalleşmesinde önemli bir rolü olan denizler, son yıllarda özellikle turizm endüstrisi için temel bir faktör ve dünya ülkeleri için bir cazibe noktası olmuştur. Türkiye ise bulunduğu konum itibari ile dünyada denizcilik alanında ana cazibe noktalarından birisi olarak yer almaktadır. Birçok ekonomik alanda olduğu gibi turizm alanında da denizi kullanmadaki gelişimimiz, uluslararası pazarlarda Türkiye'nin önemini ve çekiciliğini arttırmaktadır. Türkiye, sahip olduğu doğası, iklimi ve coğrafyası ile yat turizmi ve marinacılıkta hızlı bir gelişme sergilemekte; uluslararası pazarlarda varlık göstermeye başlayan ve parlayan bir yıldız olarak yer almaktadır.

Dünya literatüründe marinalar çeşitli açılardan sınıflandırılmaktadır. Türkiye'de yat turizmi yönetmeliğinde ifade edilen ayrımlandırma dışındayatlar, belgelerine, kapasitelerine ve farklı kriterlerine göre sınıflandırılmaktadır. Ülkemizde, Bakanlar Kurulunun 08.06.1983

tarih ve 83/6708 sayılı kararı ile çıkartılan Yat Turizmi Yönetmeliği ile yat limanı (marina) kavramı netlik kazanmıştır. Buna göre marinalar, ana yat limanı, tali yat limanı ve yat yanaşma yerleri ile çekek yerleri olarak belirlenen yerleri ifade etmektedirler(www.kulturturizm.gov.tr, 30.08.2018). Bugün Türkiye'de yat bağlanacak tesis sayısı toplam 69 âdete ulaşarak, 25.199 adet yat bağlama kapasitesine ulaşılmıştır. Yat limanları, belediye iskeleleri/rıhtımları, yat çekek yerleri vb. (www.denizticaretodasi.org.tr, 01.09.2018)

Tablo 2. *Son 16 yılındaÜlkemiz Limanlarına Gelen Sarı Bayraklı Yat Sayısı ve Bu Yatlarla Gelen Yerli ve Yolcu Sayıları*

	YAT SAYISI					
	YERLİ			**YABANCI**		
YILLAR	Domestic			Foreign		
	T	**Ö**	**TOPLAM**	**T**	**Ö**	**TOPLAM**
	C	**P**	**Total**	**C**	**P**	**Total**
2000	600	70	**670**	189	1 046	**1 235**
2001	723	85	**808**	345	2 089	**2 434**
2002	991	46	**1 037**	249	2 088	**2 337**
2003	1 023	71	**1 094**	767	3 397	**4 164**
2004	1 500	49	**1 549**	339	3 303	**3 642**
2005	1 911	68	**1 979**	627	3 604	**4 231**
2006	2 122	282	**2 404**	1 440	4 661	**6 101**
2007	2 061	754	**2 815**	1 358	6 360	**7 718**
2008	2 600	89	**2 689**	488	5 738	**6 226**
2009	1 969	186	**2 155**	1 199	7 914	**9 113**
2010	1 687	388	**2 075**	567	5 643	**6 210**
2011	1 799	405	**2 204**	606	6 247	**6 853**
2012	1 237	483	**1 720**	584	6 564	**7 148**
2013	1 966	550	**2 516**	1 287	6 493	**7 780**
2014	1 883	367	**2 250**	1 380	5 845	**7 225**
2015	2 371	397	**2 768**	1 717	6 097	**7 814**
2016	*3 269*	505	**3 774**	*877*	6 980	**7 857**
T : Ticari		**Ö :** Özel				
C : Commercial		**P :** Private				

Kaynak:*www.kulturturizm.gov.tr sayfasından derlenmiştir.*

Tablo 2' de görüldüğü gibi yabancı uyruklu yolcu sayıları yerli turistlere göre iki katı oranda daha fazladır. Bunun nedenini yabancı uyruklu olarak gelen yat sahiplerinin Güney Ege kıyılarının kıyı jeomorfolojisi açısından yat turizmine son derece elverişli olması, korunaklı çok sayıda koy ve körfezlerin yer alması ve olağanüstü güzelliği turizm açısından önemli bir çekicilik yaratmaktadır.Tablo 2'de dikkat çekici bir diğer nokta ise 2008 yılındaki Dünya'da başlayan bir takım ekonomik krizler ve jeopolitik risklerden sektör ciddi şeklide etkilenmiştir. Örneğin 2007 yılında ***1358*** olan yabancı yat sayısı bir sonraki yıl ***488'e*** düşerek %50'den fazla bir azalma kaydetmiştir.Turizm sektöründeki krizlerin ve global

rahatsızlıkların etkilerini değerlendiren birçok akademik çalışmalar, turizm talebinin nasıl değiştiğini veya daha az ölçüde turizm endüstrisinin nasıl tepki verdiğini ve turizm endüstrisinin nasıl uyum sağladığını bizlere göstermiştir. (Biggs vd., 2015, 66) Biggs vd.'nin 2015'teki Küresel Değişim karşısındaki deniz turizmi isimli çalışmalarında konu detayları ile ele alınmıştır. Görüldüğü gibi yat ve deniz turizminin küresel etkilerden etkilenerek ülke yat limanlarına geliş-gidiş sayılarında dalgalanmalara neden olduğunu söylenebilir.

4. GÜNEY BATI EGE KIYILARINDA YAT LİMANLARINDA PAZARLAMA OLANAKLARI

Ege bölgesinin temelini oluşturan Menderes masifinin kıyıya doğru uzantıları dağların denize dik konumda yer almasını sağlamış, bu da Ege kıyılarında çok sayıda körfez ve koyun oluşmasına neden olmuştur. Bu jeomorfolojik süreç bölgenin tarihi ve kültürel geçmişiyle birleşerek deniz turizmini geliştirmiştir. Bunun yanı sıra korunaklı kıyıların varlığı yat turizmine de ortam hazırlamıştır. Türkiye'nin Güney Batı Ege kıyıları bu anlamda eşsiz doğal güzelliklere sahip koyları barındırmaktadır. Nitekim Kuşadası-Fethiye aksında yer alan koy ve körfezlerdeniz turizmi açısından Dünya'da bir marka değeri oluşturmuştur.

Fotoğraf 1*. Martı Marina ve Yalıkavak Marinaları*

Türkiye'nin marina sayısı bakımından en zengin bölgesi Ege Bölgesi'dir. Ege Bölgesinde özellikle Fethiye ile Bodrum arasındaki bölge deniz trafiğinin en yoğun yaşandığı alandır. Fethiye'den başlayarak kuzeye doğru *Göcek, Marmaris, Datça ve Bodrum'a* kadar olan bölge yakın mesafedeki Rodos, Simi ve Kos Adalarına çıkış yapmak için çok iyi bir lokasyon oluşturmaktadır.Akdeniz'den (İspanya, Fransa, İtalya üzerinden) Yunanistan'a gelen tekneler çoğunlukla Marmaris ve Bodrum'dan giriş yaparak, güneye doğru Fethiye'ye kadar inmektedir.

Bu Güney Batı Ege kıyılarında yer alan bu marinalar maalesef pazarlama faaliyetlerine web siteleri dışında çok da fazla yatırım yapmadan loaksyon rahatlığını kullanmaktadırlar. Örneğin Marmaris'te bulunan Netsel Marina ve Bodrum'da bulunan Milta Marina ilçe merkezlerinde bulunduklarından tekne dışındaki zamanını şehir ortamında geçirmek isteyen misafirlere merkezde olma avantajıyla kolaylık sağlamaktadır. Ancak bu lokasyon avantajı dışında marinalar başkaca bir fonksiyon göstermemektedir.

Göcek'de bulunan Skopea ve Club Marina, Marmaris'de bulunan Yatmarin'de özellikle Mega yat konusunda reklam ve kampanyalar yapmaktadır. Didim'de bulunan D-Marin Didim marina büyük ölçekteki kara park alanı nedeniyle katamaran sahibi müşterilere hitap eden kampanyaları ile en sık pazarlama faaliyetlerinde bulmaları ile dikkat çekerler. Setur Grubu bünyesindeki marinalarda son yıllarda artan sayıları ile birlikte marinaların bireysel kampanyalarının yanı sıra tüm Setur Marinalarını kapsayacak türden bağlama avantajlı kampanyalar yapmaktadır. Yine marinalar açısından önemli bir tercih edilme sebebi olan kara park alanlarının bulunması, tekne sahiplerinin teknelerini kara parkta kışlamaya alabilmeleri, sezon öncesi bakımlarını yaptırabilme kolaylıkları avantaj sağlayan diğer özelliklerdir.Merkezin dışında olan marinalar yat sahiplerine kendi marinalarında market, restoran, cafe gibi sosyal hizmetler sunmaktadır. (Örnek; Martı Marina, Palmarina)

Bu marinaların yaptığı pazarlama ve tanıtım faaliyetleri incelendiğinde marinalar aşağıdaki pazarlama faaliyetlerini sunmaktadır:

- ✓ Marina içerinde sosyal hizmetler ile hizmet kalitesini farklılaştırma çalışmaları,
- ✓ Yat fuarları ile marinanın tanıtım faaliyetlerine katılmaları (Boatshow fuarları, yurt dışındaki denizcilik ve turizm fuarları vb.),
- ✓ Web sitelerinde hizmetleri, faaliyetleri hakkında detaylı bilgi verme,
- ✓ Özel günlerde parti, etkinlik gibi halkla ilişkiler faaliyetlerinde bulunma,
- ✓ Yat sahiplerine çeşitli eğitim, konferans, panel gibi faaliyetler sunma, (seyir kuralları, tekne boya tipleri, kaptanlık eğitimi vb.)
- ✓ Yat veya tekne yarışları ile marinanın tanıtım faaliyetleri, (Türkiye Yelken Federasyonu'nun takviminde de yer alan ulusal ve uluslararası yat yarışları; Atatürk Kupası, Rixos Cup, Audi Cup, Arkas Aegeanlink, Regatta vb.)

Sonuç olarak tüm marinaların temel amacı en çok deniz bağlaması yapmak, karapark alanlarına en fazla sayıda tekne çekmek, verdiği her türlü elektrik, su, yakıt, bakım, onarım vb. hizmetlerden gelir elde ederek kar maksimizasyonu sağlamaktır. Tüm bu hizmetler Güney Batı Ege kıyılarında ki marinalarda benzerlik göstererek pazarlama faaliyetleri yapsalar da gerçekte pazarlamayı sadece fiyat politikasındaki oynama ile yaptıkları, ileriye dönük sadık müşteri yaratma konusunda çok da profesyonel olmadıkları görülmüştür.

Tablo 3. *Güney Ege Marinaları ve Özellikleri*

Marina İsmi	**Yeri**	**Bağlama Kapasitesi**	**Hizmetler**
Port Iasos Marina	Güllük-Milas-Muğla	150 tekne	Temel Hizmetler
D-Marin Turgutreis Marina	Turgutreis Bodrum-Muğla	550 tekne	Temel Hizmetler
Milta Bodrum Marina	Bodrum-Muğla	450 tekne	Temel Hizmetler
Global Sailing Butik Marinette	Marmaris-Muğla	30 tekne	Temel Hizmetler
Martı Marina	Marmaris-Muğla	350 tekne	Temel Hizmetler
Netsel Marmaris Marina	Marmaris-Muğla	720 tekne	Kapsamlı Hizmetler-Dalış-Duty Free-Uydu-Berber-Sosyal Hizmetler
Pupa Yat Marina	Marmaris-Muğla	40 tekne	Sınırlı Hizmetler
Albatros Marina	Marmaris-Muğla	50 tekne	Sınırlı Hizmetler
Marmaris Yacht Marina	Marmaris-Muğla	850 tekne	Temel Hizmetler
Marinturk Göcek Exclusive	Göcek Fethiye-Muğla	100 tekne	Temel Hizmetler
Marinturk Göcek Village Port	Göcek Fethiye-Muğla	170 tekne	Temel Hizmetler
Göcek Club Marina	Göcek-Muğla	205 tekne	Sınırlı Hizmetler
D-Marin Göcek Marina	Göcek-Fethiye-Muğla	380 tekne	Temel Hizmetler
Skopea Marina	Göcek-Muğla	85 tekne	Sınırlı Hizmetler
Göcek Belediye Marina	Göcek-Muğla	150-180 tekne	Sınırlı Hizmetler
Ecesaray Marina	Fethiye-Muğla	400 tekne	Temel Hizmetler

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur**.**

Türkiye, bulunduğu Akdeniz havzasındaki rakipleri ve genel olarak dünyadaki diğer ülkelerle kıyaslandığında, marinacılık hizmetinin iyi kalitede ve daha ucuz bir şekilde sunduğu gözlenmektedir. Bunun altında yatan temel sebep, genel olarak otel işletmeciliğinde de görülen, Türk misafirperverliği anlayışının ağırlama endüstrisine doğrudan etkide bulunmasıdır. Eve gelen misafirlerin en iyi şekilde ağırlanması geleneği gerek otel işletmeciliğinde ve gerekse marinacılıkta çok baskın bir öğe olarak hizmet anlayışını ve kalitesini doğrudan şekillendirmektedir.(Eriş, 2017, 44)Güney Batı Ege kıyılarındaki yat işletmelerinin müşteri çekmedeki en önemli güçleri, marinanın lokasyonu, bağlama kapasitesi, hizmet kalitesi ve fiyat politikasıdır. Aynı hizmeti aldığı en yakın komşu ülke olan Yunan marinalarında veya Akdeniz'deki başka marinalardan daha uygun alabiliyorsa yat sahibi oraları tercih ettiği de bir başka gerçektir.

SONUÇ

Küresel dünya konjonktüründe evrensellik mantığında denizcilik sektörü global bir düşünce ve ortak jargonu olan kültürel ve teknik değer olarak tanımlanabilir. Bu evrensel düşünce kültüründe denizciliği birçok işletme disiplini ile birleştirerek uluslararası pazarlarda özellikle yat turizmi içinde daha öznel bir bakış açısı ile değerlendirmek gereklidir. Yat turizmini de pazarlama ile entegre ederken müşteri memnuniyeti, müşteri sadakati, marka değeri, ülke markası, bölge marka değeri ve hizmet pazarlaması gibi temel pazarlama bileşenleri ile beraber düşünmek gerekmektedir.

Türkiye'nin Güney Batı Ege kıyıları bulunduğu havzaya göre yat turizmi açısından çok uygun bölgelere sahiptir. Bu bölgelerin önemi geçmişte yaşamış medeniyetlerden kalan tarihi ve kültürel miras ile bir kat daha artmaktadır. Yat turizmi ölçeğinde düşünüldüğünde bu bölgelerde alt yapı, çevresel mekân ve markalaşamama gibi sorunların bulunduğu görülmektedir. Bu sorunların bertaraf edilebilmesi ve yat turizminin istenen seviyelere gelebilmesi için turizm bakanlığı ve akademisyenlerden oluşan çalışma grupları ile bu markalaşma sorunu üzerine detaylı çalışmalar yapılmalıdır. Turizm bakanlığı, yat turizmi ve bu bölgenin tanıtım ve markalaşma çalışmaları ile ilgili özel sektör girişimlerinin teşvik edilmesini ve çeşitli yatırım politikalarının oluşturulmasını sağlamalıdır. Güney Batı Ege kıyılarına yaz mevsiminde ortalama 8-10 milyon arasında yerli ve yabancı turistin geldiği düşünüldüğünde tanıtım ve markalaşma çalışmalarının bölge ve ülke ekonomisi üzerinde çok önemli bir rol oynadığı kuşkusuzdur. Bunun yanı sıra yat turizminde tam bir müşteri memnuniyetinin sağlanması sadece o yat işletmesinde müşteri sadakati için değil aynı zamanda ülke tanıtımı ve marka değeri için de büyük öneme sahiptir. Ülke marka değeri sadece deniz turizmi ve yat turizmi ile sınırlı olmayıp tüm turizm şekilleri, hizmet pazarlaması, ulaştırma sistemleri ile yakından ilgilidir. Tüm bunları bütünleşik olarak düşündüğümüzde ülke marka değerinin yüksek olması turizm olaylarını geliştireceği gibi ülkeye döviz girdisini de arttıracaktır.

KAYNAKÇA

Atlay, Işık, Derya, "Yat Turizminde Holistik Pazarlama ve Türkiye İçin Farklılaştırma Stratejileri", Yayınlamamış Doktora Tezi,Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletimleri Yönetim, 2010.

Biggs, Duan; C.Hicks, Christina; Cinner, E., Joshua, Hall, C. Michael, , "Marine Tourism in the Face of Global Change: The Resilience of Enterprises to Crises in Thailand and Australia", Ocean & Coastal Management, 105, 65-74, 2015.

Coşar, Yeşim ve Oral, Ersel Zafer, "Yat Limanlarının Bölgesel Gelişime Katkısı: Teos Seferihisar YatLimanı Örneği",

Deniz Ticaret Odası Sektör Odası Raporu, 2010:113.

Dimitrios, B. (2000). Marketing the Competitive Destination of the Future. Tourism Management, 21, 97.

Diken, Görkem; Töz, Ali Cemal, "Marinalarda Sunulan Hizmetlerin HizmetKalitesi Değişkenlerinin Belirlenmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, II. Ulusal Liman Kongresi, 2015.

Eriş, E.D. (2007). "Uluslararası Pazarlarda Türk Marinalarının Çekiciliği ve Pazarlama stratejileri". Ege Akademik Bakış, 7 (1), 37-55.

İlhan, M.Kıvanç, "Marina İşletmeleriYapı Tipolojisi İlişkileri", İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Kahraman, Cengiz, Kuşadası Körfezi Kıyı Alanları Kullanımı ve Sorunları, Artikel Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Needham, D. Mark; Szuster, W. Brian, "Situational influences on Normative Evaluations of Coastal Tourism and Recreation Management Strategies in Hawai'i", Tourism Management, 32 pp. 732-740, 2011.

Öztürk, Orkun ve Tuna, İdris, "Türkiye'deki Yat Limanlarının Güvenlik Zafiyetleri", Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 12/29, p. 413-425

Kozan, G., Özdemir, S. & Günlü, Ö. (2014). "Turizm yazınında "deniz turizminin olgusal gelişimi". 2. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1-12. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası.

Saatçıoğlu, M.K.,1995. "Türkiye'de Yat Limanı İşletmeciliği ve Etkinliğinin Arttırılması için Bir Model Önerisi", , Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

Sezer, İbrahim, "Turistik Fonksiyonları ve Yat Turizmine Etkileri Açısından Didim Yat Limanı (D-Marin Didim)", Eastern Geographical Review, July 1,pp.103-124, 2012.
Papageorgiou, Marilena, "Coastal and Marine Tourism: A Challenging Factor in Marine SpatialPlanning", Ocean& Coastal Management 129,pp. 44-58, 2016.

Sipahi, Güneş Açelya; Onay, Meltem; Tanyeri, Mustafa, "Uluslararası Pazarlarda Türk Marinalarının MarkaKonumlandırma Stratejiler", Denizcilik Fakültesi Dergisi, Cilt:7, Sayı: 1, 113-145, 2015.

www.cesmemarina.com.tr, 30.08.2018

www.denizticaretodasi.org.tr, 01.09.2018

www.didgm.gov.tr, 30.08.2018

www.kulturturizm.gov.tr , 30.08.2018, 14.08.2018

www.kulturturizm.gov.tr/portal/sektorel30.08.2018

www.marinturk.com, 30.08.2018

www.resmigazete.gov.tr , 03.09.2018

www.seturmarinas.com, 30.08.2018

www.teosmarina.com.tr30.08.2018

CHAPTER 25

DÜNYA PETROL PİYASASINA BAKIŞ

Hasan AZAZİ[1]

[1]Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi., Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Öğrencisi hasanazazi@gmail.com

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada bütün ülkeler petrolü çeşitli sektörlerde ana enerji kaynağı olarak kullanmakta ve aynı zamanda petrol, ülkelerin imalat sanayilerinin düzenli bir şekilde ilerlemesini sağlamaktadır (Alıkhanov ve Nguyen, 2011: 8). Özellikle petrol ve doğal gaz dünya enerji ihtiyacının büyük bölümünü oluşturmaktadır (Bayar ve Kılıç: 2014). Ancak bilinmektedir ki petrol enerjisi ve değişen fiyatları; ülke ekonomileri ve girdi maliyetlerini en çok etkileyen enerji kaynağıdır. (Kılıç, Bayar vd,: 2014).Dünya nüfusunun gün geçtikçe artması mevcut petrol tüketimini de arttırmıştır. Petrol tüketiminin artış göstermesi dünya petrol piyasalarında petrolün fiyatının artmasına yol açmaktadır. Petrol piyasaları dünyadaki ekonomik ve siyasi hareketlenmelerden de büyük ölçüde etkilenerek bu faktörlere göre şekillenmektedir (Bayraç, 2005: 6-20).

Petrol piyasası Birinci Dünya Savaşı'na kadar ABD'nin hakimiyeti altındaydı. Bu durum İran'ın petrol üretimini millileştirmesi yani Ortadoğu' da dengelerin değişmesine kadar devam etmiştir (Şahinoğlu, 2008: 31). 1960 yılında OPEC (Oranization of Petrolium Exporting Countries) kurulmuş ve bu durum OPEC üyesi devletlerin petrol piyasasında rekabet güçlerini arttırmıştır (Bayraç, 2005: 6-20).1973 yılında Arap – İsrail Savaşı'nı takiben yaşanan petrol krizi sonrasında, ülkeler petrol taleplerini azaltmaya yönelmişlerdir (Yergin, 2003: 7). Benzer krizler karşısında daha etkili ve kollektif politikalar yürütebilmek amacıyla OPEC ülkeleri tarafından 1974 yılında Uluslararası Enerji Ajansı (Internatıonal Energy Agency(IEA) kurulmuştur (Bayraç, 2005: 6-20). IEA' nın amacı; enerji analizlerinin gelecekteki enerji planlamalarının yapılmasıdır. Bu planlamalarla petrol şirketleri ile hükümetler arasında dengeleyici kararların alınması da hedeflenmiştir. Gürkan' ın (2009) yaptığı çalışmada petrol piyasalarının genel özelliklerine aşağıdaki gibi değinmektedir (Gürkan, 2009: 5-10):

- Petrol, ihtiyacı ve üretimi bakımından düzenli bir eğilim gösterir. Yani talep ve arzlarında ani hareketlenmeler meydana gelmez. Öyle ki petrol piyasaları politikaları programlı ve planlı bir oluşum içerisindedir.
- Petrol üretimi ve ticaretini yapan ülkeler bu piyasada sürekli olarak karşı karşıya gelmektedir. Bu durumda petrol piyasaları siyasi çıkarlar doğrultusunda, karar alıcıların aldıkları kararlara etki edebilir.
- Petrol piyasası; arama, tespit ve işleme faaliyetleri doğrultusunda teknoloji ile yakından ilişkili bir sektördür.

— Ülkelerdeki petrol rezervlerinin dağılımı uluslararası petrol uygulamalarını etkilemektedir.

— Petrol piyasasında petrolü ithal eden ve petrolü üreten olmak üzere temelde iki taraf mevcuttur. Üretim yapan ülkeler petrolden maksimum seviyede kar elde etmek isterlerken, ithal eden ülkeler ise en ucuza mal etme yönünde eğilim gösterirler (Bayraç, 2005: 6-20).

— Petrol piyasaları tedarik zinciri basamaklarının neredeyse genelini içermektedir (Valenti, 2014: 95). Petrolün aranması, tespit edilmesi ve çıkarılması süreçlerine 'yukarı pazar' (upstream market), dağıtım, pazarlama ve satış süreçlerine de 'aşağı pazar' (downstream market) denilmektedir (Soysal, 2003: 13).

— Petrol sanayi, sermaye yoğun bir sektördür ve dünya üzerindeki firmaların politikaları konusunda etkilidir.

1.1.Dünya'da Petrol İthalatının Gelişimi

Dünya petrol piyasalarında petrol ithal eden ülkeler imalat sanayilerinde kullanılması bakımından önemlidir. Bu başlık altında yıllara göre petrol ithal eden ülkelerin yıllara göre verileri paylaşılarak bu veriler yorumlanacaktır.

Tablo 1. Yıllara Göre Petrol İthal Eden Ülkeler 2003-2008 (Günlük Bin Varil)

İthalat	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ABD	12.254	12.898	13.552	13.612	13.632	12.872
Avrupa	11.993	12.538	13.261	13.461	13.953	13.751
Japonya	5.314	5.203	5.225	5.201	5.032	4.925
Geri Kalan	17.131	18.651	19.172	20.287	22.937	23.078
Toplam	46.752	49.290	51.182	52.561	55.554	54.626

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2014.

Tablo 1'de yıllık toplam rakamlar değerlendirildiğinde, 2007 yılında günlük 55.554milyon varil olan dünya petrol ithalatı, 2008 yılında % 1,7 azalarak günlük 54.626 milyon varil olmuştur. Son beş yıllık periyoda bakıldığında ise, petrol ticaretinin2008 yılına kadar sürekli artış göstermiş, özellikle 2004 ve 2007 yıllarında % 5,7civarında sıçrama göstermiş, 2008 yılında ise son beş yıldaki tek düşüşü yaşamıştır. Avrupa toplam ithalatı 2003 yılı itibar ile düzenli olarak artış göstermiş ancak 2008 yılı itibariyle ithalat rakamlarında ufak da olsa dalgalanmalar meydana geldiği görülmüştür. Ufak da olsa 2008 yılındaki ithalat rakamlarındaki azalmalar 2008 Küresel Krizi'yle açıklanabilir. Japonya ithalat rakamları

incelendiğinde 2003 ila 2008 yılları arasında 2004 yılı dışında azalma görülmemiştir. Tablo 2'de 2008 yılından sonraki ithalat rakamları incelenecektir.

Tablo 2. Yıllara Göre Petrol İthal Eden Ülkeler 2009-2013 (Günlük Bin Varil)

İthalat	2009	2010	2011	2012	2013	2013 (%)
ABD	11.453	11.689	11.338	10.587	9.792	17,6
Avrupa	12.486	12.034	12.208	12.488	12.637	22,7
Japonya	4.263	4.567	4.494	4.743	4.530	8,1
Geri Kalan	24.132	25.160	26.120	26.930	28.713	51,6
Toplam	52.333	53.510	54.160	54.748	55.672	100

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2014.

Tablo 2'da toplam petrol ithalatı 2008 yılından sonra 2009 yılında azalma göstermiş, 2009 yılından itibaren toplam petrol ithalatı rakamları düzenli olarak artış göstermiştir. Tablo 1 ve Tablo 2 göz önünde bulundurularak, petrol ithalatında en düşük rakamlara sahip ülke Japonya'dır. Yine 2008'den itibaren ABD'de petrol ithalatında düzenli olarak azalma tespit edilmektedir. 2013 yılına bakıldığında ABD son on yılın en düşük petrol ithalat rakamını kaydetmiştir.

Tablo 3. Yıllara Göre Petrol İthal Eden Ülkeler 2014-2017 (Günlük Bin Varil)

İthalat	2014	2015	2016	2017
ABD	9.241	9.451	10.056	10.077
Avrupa	12.885	13.877	13.817	14.060
Çin	7.398	8.333	9.214	10.241
Hindistan	4.155	4.380	4.912	4.947
Japonya	4.383	4.332	4.180	4.142
Geri Kalan	21.261	22.103	22.617	24.125

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018.

2014 yılı petrol ithal etme verileri göz önünde bulundurulduğunda ABD' nin lider Avrupa' nın petrol ithal etme verilerine yakın olarak veri alındığı gözlenmektedir. Bu durumun 2017 yılına kadar devam ettiği gözlenmektedir. Öte yandan yıllara göre petrol ithalatı verileri incelenirken Çin' deki petrol ithalatı diğer ülkelere kıyasla daha düzenli ve istikrarlı şekilde artış gösterdiği gözlenmiştir.

Petrol ithal eden ülkeler, petrol fiyatlarındaki değişikliklerden etkilenmektedir. Petrol imalat sektörüne kaynaklık ettiğinden, petrol fiyatlarındaki artışın en büyük etkisi maliyet rakamlarına yansımaktadır (Kumar, 2009: 2). Petrol ithal eden ülkelerin maliyet kalemlerindeki bu artış, ülkenin milli gelirlerinde azalmaya ve hatta bu gelirlerin petrolü ihraç

eden ülkeye aktarılmasına zemin oluşmaktadır (Bayraç, 2005: 6-20). Petrol piyasalarındaki fiyat artışları karşısında, petrol ithal eden ülkelerin tüketim rakamlarının aniden azalması beklenemez, bunun sebebi imalat sanayinin büyük ölçüde petrole bağımlı olmasıdır (CBO Paper, 2006: 6). Diğer bir ifade ile petrol enerjisine bağımlı bir ülkenin petrol tüketimi arttıkça alternatif enerji kullanımı azalacağından, sürekli petrol ithalatı ülkelerin milli gelirlerini olumsuz yönde etkileyecektir (Bayraç, 2005: 6-20). Petrol piyasalarındaki belirsizlikler fiyatların yükselmesine ve dolayısıyla yatırımların da olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmaktadır (Kliesen, 2006: 515). İmalat ve yatırımdaki bu olumsuz etkilerden dolayı işsizlik oranlarında artış gözlenebilir (Stuber, 2001: 12). Petrol fiyatlarındaki artış tüketiciyi de olumsuz yönde etkiler ve zaten imalat sanayi maliyetlerinde artış olacağından ülke ekonomisinde daralmalar meydana gelmesi muhtemeldir.

1.2.Dünya'da Petrol İhracatı'nın Gelişimi

Petrol piyasasının başka bir boyutunu da petrol enerjisini ihraç eden ülkeler oluşturmaktadır. Aşağıda Tablo 4'te dünyada petrol ihracatı yapan ülkelerin 2003 - 2008 yıllarına göre rakamları incelenmektedir.

Tablo 4. Yıllara Göre Petrol İhraç Eden Ülkeler 2003-2008 (Günlük Bin Varil)

İhracat	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ABD	921	991	1.129	1.317	1.439	1.967
Kanada	2.096	2.148	2.201	2.330	2.457	2.498
Meksika	2.115	2.070	2.065	2.102	1.975	1.609
Latin Amerika	2.942	3.233	3.528	3.681	3.570	3.616
Avrupa	2.066	1.993	2.049	2.173	2.273	2.023
Rusya	6.003	6.440	7.076	7.155	8.334	8.184
Ortadoğu	18.943	19.630	19.821	20.204	19.680	20.128
Kuzey Afrika	2.715	2.917	3.070	32.25	3.336	3.260
Batı Afrika	3.612	4.048	4.358	4.704	4.830	4.587
Asya Pasifik	3.978	4.189	4.243	4.312	6.004	5.392
Geri Kalan	1.361	1.631	1.542	1.359	1.656	1.363
Toplam	46.752	49.290	51.182	52.561	55.554	54.626

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2014.

ABD ihracat rakamları değerlendirildiğinde; 2003 yılından başlayarak beş sene boyunca azalma gözlemlenmemiştir. Tablo 4'e bakıldığında bilindiği üzere en yüksek ihracat rakamları Ortadoğu bölgesine aittir. Dünya genelinde toplam ihracat rakamları

değerlendirildiğinde; 2008 yılı dışında düzenli olarak bir artış gözlenmektedir. 2008 yılında ihracat rakamlarında ki düşüşün temel sebebi küresel krizin petrol ithal eden ülkelerin imalat sanayinde ve alım güçlerindeki azalmaya sebep olması olarak gösterilebilir. Ancak; 2008 yılında ihracat rakamlarının keskin bir şekilde azalış göstermemesi, dünyanın petrol enerji kaynağına bağımlılığını kanıtlar niteliktedir.

2008 Küresel Krizi'nden sonra dünya petrol ihracat rakamları ile ilgili veriler aşağıda Tablo 5'te incelenmektedir. ABD'nin ihracat rakamları 2008'in ikinci yarısından itibaren 2009'da azalma göstermiştir. Petrol ithal eden ülkelerin petrole alternatif bulamamaları, ihracat rakamlarındaki bu azalmanın ufak çapta olmasını sağlamıştır. Başka bir değişle 2013 yılı itibariye ABD petrol ihracat rakamları son on yılda 2009 yılı dışında sürekli ve düzenli bir artış göstermiştir. Yine de 2013 ihracat rakamları karşılaştırıldığında ABD, Ortadoğu'nun yüzdelik dilimde beş kat altında değerler göstermektedir. Genel bir değerlendirmeden söz edilecek olursa; dünya petrol ihracatının Tablo 4 ve Tablo 5 üzerindeki rakamlara bakıldığında, yakın geçmişte dalgalı ancak ılımlı bir politika izlediği söylenebilir.

Tablo 5. Yıllara Göre Petrol İhraç Eden Ülkeler 2009-2013(Günlük Bin Varil)

İhracat	2009	2010	2011	2012	2013	% 2013
Ortadoğu	18.409	18.883	19.687	19.581	19.439	34,9
Kanada	2.518	2.599	2.798	3.056	3.276	5,9
Meksika	1.449	1.539	1.487	1.366	1.335	2,4
Latin Amerika	3.748	3.568	3.755	3.830	3.707	6,7
Avrupa	2.034	1.888	2.053	2.174	2.399	4,3
Rusya	7.972	8.544	8.569	8.285	8.632	15,5
ABD	1.947	2.154	2.495	2.682	3.271	5,9
Kuzey Afrika	2.938	2.871	1.945	2.596	2.207	4,0
Batı Afrika	4.364	4.601	4.637	4.557	4.453	8,0
Asya Pasifik	5.631	6.226	6.088	6.299	6.480	11,6
Geri Kalan	1.323	637	646	322	473	0,9
Toplam	52.333	53.510	54.160	54.748	55.672	100

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2014.

Petrol fiyatlarının artması ihracat gelirlerini arttıracağından milli gelir düzeyindeki artış da pozitif yönde gerçekleşmektedir (Şahinoğlu, 2008: 59). Ancak petrol ikamesi olmayan bir enerji olduğundan ihracatındaki artış ithalatındaki artışı her zaman karşılayamayabilir. Petrol fiyatlarındaki artışların petrol ihracatı yapan ülkelerce belirlendiği bilinse de bazen tüketici ülkedeki yüksek vergi oranlarından dolayısıyla da fiyatlarda artış görülebilir. O halde petrol ithalatı yapan ülkelerin milli gelirlerini petrol ihraç eden ülkelere doğru yönlendiren bir mekanizma da kurulmuş olmaktadır. Salt petrol enerjisi üzerine yoğunlaşan ve yükselen

petrol fiyatları üzerinden gelir elde etme amacındaki petrol üreticileri, petrol ithal eden ülkelerin bu yüksek fiyatlardan olumsuz etkileneceklerini ve ithal edecekleri ürün çeşitliliğinde sınırlamalara gideceklerini dolayısıyla genel ihracat rakamlarındaki düşüşün sağlanan petrol gelirleri ile kapatılacağı konusunda yorum getirememektedir. Aşağıdaki tablo 6' da 2014 yılından 2017 yılına kadar meydana gelen petrol ihracatını ve temellendirilmiş ülke ve ülke gruplarına göre dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 6. Yıllara Göre Petrol İhraç Eden Ülkeler 2014-2017 (Günlük Bin Varil)

İhracat	2014	2015	2016	2017
Birleşik Devletler	4.033	4.521	4.873	5.540
Kanada	3.536	3.836	3.887	4.201
Meksika	1.293	1.323	1.376	1.279
Latin Amerika	3.939	4.107	4.144	3.993
Avrupa	2.512	2.968	2.966	3.281
Rusya	7.792	8.313	8.354	8.611
Bağımsız Dev. T.	2.012	2.021	1.847	1.974
Suudi Arabistan	7.911	7.969	8.515	82.38
Ortadoğu	12.699	13.537	14.950	15.680
Kuzey Afrika	1.743	1.701	1.697	2.155
Batı Afrika	4.849	4.880	4.396	4.470
Asya Pasifik	6.450	6.780	7.297	7.641
Geri Kalan	524	525	494	528
Toplam	59.293	62.477	64.795	67.592

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2018.

Tablo 4 ve tablo 5' in devamı niteliğindeki tablo 6'ya göre Ortadoğu petrol ihracatında geçmiş yıllardan günümüze kadar ön sırada bulunmaktadır. Rusya da incelendiğinde petrol ihracatında Ortadoğu ülkelerinden sonra en çok petrol ihraç eden ülke konumundadır.

Son olarak petrol ihraç eden ülkeler ve şirketlerin, petrol ihracatından elde edilen yüksek gelirlerini milli gelir yerine savunma sanayine yatırmaları ekonomik denge makasının açılmasına neden olmaktadır (Şen, 2006: 2). Bu şekilde petrol girdisi ile sağlanan ekonomik getiriden milli gelir odaklı çıktı elde edilememektedir.

1.3.Dünyada Petrol Fiyatlarının Gelişimi

Aşağıdaki Tablo 7'de 1990 ile 2017 yılları arasındaki petrol fiyatlarına yer verilmiştir.1990 Körfez Savaşı'nın ardından sonra yaşanan başka bir petrol şoku da Asya finansal kriziyle meydana gelmiştir. Asya krizi nedeniyle petrol fiyatlarında 1997 ve 1998 yılları süresince neredeyse yarı yarıya azalmalar görülmüştür (Dede, 2012: 24). Tablo 6 ve Tablo 7 incelendiğinde 1998 yılındaki petrol düşüşünün 1986 yılından sonraki en büyük

düşüş olduğu görülmektedir. Petrol fiyatlarındaki bu düşük fiyatlı istikrar sonucunda OECD müdahalede bulunmuş ve petrol arzını kısarak 1999 yılı itibariyle petrol fiyatlarında yeniden yükselişe neden olmuştur. Tablo 7 incelenirken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da Brent petrol fiyatlarının genellikle orta seviyede seyretmesidir. Bu da petrol fiyatlarının genellikle Brent petrol cinsinden hesaplanmasını açıklamaktadır. 2000'li yılların başlarında fiyatlarda dalgalanmalar görülmüştür.

Tablo 7. Dünya Ham Petrol Fiyatları Yıllara Göre Gelişimi 1991-2017 (Dolar/ Varil)

Yıllar	Dubai	Brent	Nigerian Forcados	West Texas Intermediate
1991	16,63	20,00	20,11	21,54
1992	17,17	19,32	19,61	20,57
1993	14,93	16,97	17,41	18,45
1994	14,74	15,82	16,25	17,21
1995	16,10	17,02	17,26	18,42
1996	18,52	20,67	21,16	22,16
1997	18,23	19,09	19,33	20,61
1998	12,21	12,72	12,62	14,39
1999	17,25	17,97	18,00	19,31
2000	26,20	28,50	28,42	30,37
2001	22,81	24,44	24,23	25,93
2002	23,74	25,02	25,04	26,16
2003	26,78	28,83	28,66	31,07
2004	33,64	38,27	38,13	41,49
2005	49,35	54,52	55,69	56,59
2006	61,50	65,14	67,07	66,02
2007	68,19	72,39	74,48	72,20
2008	94,34	97,26	101,43	100,06
2009	61,39	61,67	63,35	61,92
2010	78,06	79,50	81,05	79,45
2011	106,18	111,26	113,65	95,04
2012	109,08	111,67	114,21	94,13
2013	105,47	180,66	111,95	97,99
2014	97,07	98,95	101,35	93,28
2015	51,20	52,39	54,41	48,71
2016	41,19	43,73	44,54	43,34
2017	53,13	54,19	54,31	50,79

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy Report 2018.

Özellikle ABD'nin Irak'a müdahalesi sonucu 2003 yılında petrol fiyatlarında ani yükselmeler görülmüştür. 2005 yılına kadar süren bu yükseliş yerini 2008 Küresel Kriziyle birlikte çok daha büyük bir petrol şokuna bırakmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin petrol ve gıda ithalatı bundan negatif yönde etkilenmiş, küresel kriz bu ülkelerde yoksulluğun

artmasına neden olmuştur (Naranpanawa ve Bandara, 2012: 1). Ancak dikkat edilmesi gereken başka bir konu da; 2000'li yıllarda bu petrol şoklarına neden olan petrol taleplerine artışları olarak değerlendirilebilir (Hamilton, 2005: 9). Yeni dönemde yükselen Çin ve Hindistan ekonomilerinin önderliğini yaptığı ve artan petrol talebiyle doğrultulu olan dünya petrol arzındaki eksikliklerdir (Dede, 2012: 25).

Petrol fiyatları, sürekli olarak ekonomik piyasalar üzerine etki eder (Valenti, 2014: 41). 2008 Küresel Krizi sonrasında ABD Merkez Bankası krizin negatif etkilerinden arınmak adına piyasaya yüksek miktarda dolar arz etmiş, doların değeri düşmüştür. Buna karşı OECD düşen dolar karşısında petrolün değerini korumak için petrol fiyatlarını düzenleyici politikalar planlamıştır. 2009 ve 2010 yılları süresince petrol fiyatları varil başına 70 – 80 dolar olarak seyretmiştir (Carollo, 2012: 13). Petrol şokları genel olarak; petrolün üreticiden tüketiciye ulaştırılmasında beklenmedik etkilere, alım gücünün olumsuz etkilenmesine ve tedarikçi sayısının azalmasında etkili olur (Schmıtz, 2009: 4).

KAYNAKÇA

Alıkhanov, Abdulla; Nguyen, Trang; "The Impact Of Oil Price On Stock Returns in Oil-Exporting Economies: The Case Of Russia And Norway", Master Thesis inFinance, Lund University, Swedish, 2011.

Bayar, Y., Kılıç, C. (2014). Effects of Oil and Natural Gas Prices on Industrial Production in the Eurozone Member Countries. *International Journal of Energy Economics and Policy, Vol. 4, No. 2.*

Bayrac, H. Naci; "Uluslararası Petrol Piyasasının Ekonomik Analizi", *Finans-Ekonomik ve Politik Yorumlar*, Sayı: 499, 2005, 6-20.<http://www.tek.org.tr/dosyalar/BAYRAC-ENERGY.pdf> (18.04.2015).

Bp Statıstıcal Review, 2014.<http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/statistical-review-2014/BP-statistical-review-of-world-energy-2014-full-report.pdf>(10.10.2018).

Bp Statıstıcal Review, 2018.<http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/statistical-review-2018/BP-statistical-review-of-world-energy-2018-full-report.pdf>(10.10.2018).

Carollo, Salvatore; *"Understanding Oil Prices, A Guide to Wahat Drives the Price of Oil in Today' s Markets"*, A John Wiley&Sons,Ltd, Publication, UK, 2012.

Dede, Buğra; "Türkiye'de Petrol Fiyatları ve Ekonomik Büyüme", Yüksek Lisans Tezi,Ege Üniversitesi, İzmir,2012.

Gürkan, Mehmet; "Petrol Piyasaları ve Petrol Fiyatlarının Finansal Piyasalar ÜzerineEtkisi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Finansal Piyasalar Ve Yatırım Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul, 2009.

Hamilton, James D;"Oil and The Macroeconomy", *Department of Economics*, 5(8),August 2005.

Kılıç, C., Bayar, Y., Özcan, B. (2014). Petrol Fiyatlarının Borsa İstanbul Sanayi Fiyat Endeksi Üzerindeki Etkisi. Kamu-İş Dergisi, C:13, S:3.

Kliesen, Kevin L.; *"Rising Natural Gas Prices and Real Economic Activity"*, FederalReserve Bank of St. Louis Review,88(6), November/December 2006, ss. 511-525.

Kumar, Surender; “The Macroeconomic Effect of Oil Price Shocks: Empirical Evidencefor India”, *Economics Bulletin*, 29(1), 2009.

Naranpanawa, Athula; Bandara, Jayatilleke S; “Poverty and Growth Impacts of High OilPrices: Evidence from Sri Lanka”, Department of Accounting, Finance and Economics, Griffith University, Australia, 2012.

Schmıtz, Anthony; “In Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree Master ofScience in Economics”, Georgia Institute of Technology, Atlanta, 2009.

Soysal, Cengiz; “Rekabet Perspektifinden Türkiye Akaryakıt Sektörü”, Rekabet KurumuUzmanlık Tezleri Serisi, Ankara, 2003.

Stuber, Gerald; “The Changing Effects of Energy-Price Shocks on Economic Activity andInflation”, *Bank of Canada Review, Research Department*, Summer 2001.

Şahinoğlu, Tuba; “Petrol Fiyatlarındaki Dalgalamaların Büyüme Ve Enflasyon ÜzerineEtkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum, 2008.

Valenti, Claire; *“Crude Oils Productıon, Enviromental Impacts and Global Markets Challenges”*, Nova Science Publishers Inc., New York, 2014

Yergin, Daniel; *“Petrol: Para Güç Çatışmasının Epik Öyküsü”,* İş Bankası Yayınları,Ankara, 1995.

Şen, Şamil; “Yeni Petrol Şoku Dalgaları Devam Ediyor”, (2005),

<http://www.hisse.net/forum/archive/index.php/t-5887.html> (10.10.2018).

CHAPTER 26:

DENİZ TURİZMİ AÇISINDAN KARADENİZ HAVZASINDA KRUVAZİYER TURİZM OLANAKLARININ İNCELENMESİ

Dr. Cengiz KAHRAMAN

İstanbul Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölümü
cengiz.kahraman@istanbul.edu.tr

1. GİRİŞ

Kurvaziyer turizmi son yıllarda sahip olduğu avantajlarla dünya turizm olayları içerisinde yerini sağlamlaştırmakta ve giderek artan bir ekonomik büyüme göstermektedir. Katılımcıların her türlü ihtiyacına cevap verecek nitelikte donatılan gemiler, sağladıkları çoklu rekreasyonel faaliyetlerle diğer turizm şekilleri karşısında önemli bir alternatif durumuna gelmiştir. Kurvaziyer turizmi, deniz ve kültür turizminin yoğun gerçekleştiği destinasyonlara ek bir ekonomik yarar sağlamaktadır.

Ulaşımın birinci öncelik taşımadığı kruvaziyer turizminde önceden programlanmış destinasyonlar ortalama 12 saatlik sürelerde ziyaret edilir, bu ziyaretler kültür turizmi kapsamına girse de gemide bulunan aktiviteler ve nitelikleri ile kültür turizminden ayrılır. Destinasyonlar arası yolculuk süresince katılımcılar gerçek bir tatilde bulmaları beklenen hemen tüm olanakları deneyimleme fırsatına sahiptir. Kruvaziyer turizmi, son yıllarda büyük gelişme göstererek uluslararası turizm içinde önemli bir yer edinmiştir. Kruvaziyer Hatları Birliği (CLIA) verilerine göre dünyada yılda yaklaşık 20.000.000 kişi kruvaziyer gemilerini deneyimlemekte ve ilgi alanlarına göre belirledikleri rotalarda seyahat etmektedir.

Dünyada hızla gelişen kruvaziyer turizminde Türkiye'de odak noktası Kuşadası Limanıdır. Kuşadası-Efes (Selçuk) aksı tarihi ve dini sebepler nedeniyle tur operatörlerinin sıkça programa aldıkları destinasyonlardan biridir. Bunun yanında Bodrum-Marmaris Limanları ve İstanbul Limanı da kruvaziyer turizminde kısmi gelişme göstermiştir. Türkiye sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değerler ile kruvaziyer turizminde hak ettiği noktada değildir. Başta altyapı yatırımları ve pazarlama konusundaki yetersizlikler arzu edilen gelişmeyi önlemiştir. Başta Ege ve Akdeniz Limanları olmak üzere kruvaziyer turizmine uygun birçok destinasyona sahip Türkiye'nin bu alanda gelişme göstermesi, henüz bu turizm şeklinin pek yaygın olmadığı Karadeniz Limanlarının da kruvaziyer zincirine dahil edilmesi ülke ekonomisini olumlu yönde etkileyeceği gibi bölgesel ekonomiler üzerinde de çok önemli katkılar sağlayacaktır.

2. DÜNYA'DA KRUVAZİYER TURİZMİ VE GELİŞİMİ

Kruvaziyer turizmi sağladığı avantajlarla katılımcı sayısını giderek arttırmaktadır. Kruvaziyer Hatları Birliği (CLIA), kruvaziyer gemilerini, "Seyahati programı belirlenmiş, derin sularda iki gün ya da daha fazla süre ile yol kat eden en az 100 yolcu kapasiteli gemi" olarak tanımlasa da günümüzde kullanılan gemilerin 5000 kişi kapasitesine ulaşan adeta birer küçük şehir oldukları görülmektedir. Diğer bir deyişle bir kruvaziyer gemi seyahati çok yönlü faaliyetleri bünyesinde barındıran çok fonksiyonlu, kültürel seyahatlerdir. (Miller ve Israel:1999) Kruvaziyer turizminin gelişmesindeki en önemli dinamiklerden bir de kültür turizmidir. Kruvaziyer turizminde, denizde seyahat ederek gemide sunulan aktivitelerden faydalanma isteği yanında, ziyaret edilen limanlar ve çevresinde bulunan alışveriş

imkânlarından yararlanmak, yakın çevredeki dini, tarihi ve kültürel değerleri ziyaret etmek hedeflenen diğer amaçlar arasındadır. (Kahraman:2011,s.330)

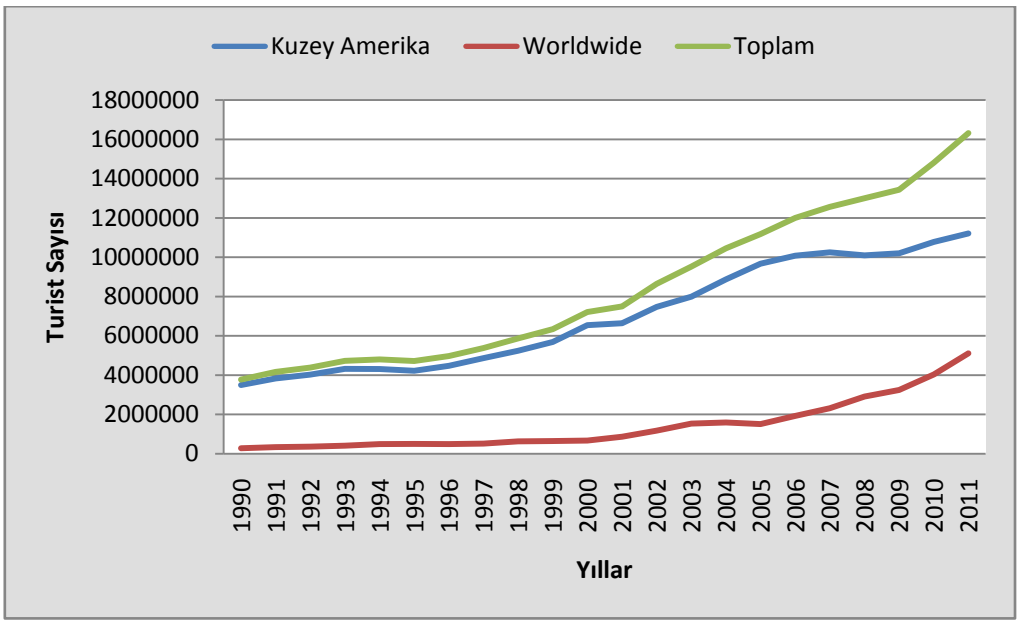
Kruvaziyer turizmi 1950'li yılların başından itibaren gelişmeye başlamış, bu dönemde dünyada Akdeniz ve Karaibler olarak başlıca iki bölge olarak ön plana çıkmıştır. 1969 yılında Karaibler ve Akdeniz'de gemi turlarına 312.000 kişinin katıldığı tahmin edilmektedir (Toskay: 1983, s.247). Bu destinasyonlar günümüze kadar oldukça çeşitlenmiştir. Günümüzde kruvaziyer turizmi İskandinav yarımadasından Asya Pasifik bölgesine; Amerika kıtasından Batı Avrupa'ya kadar çok geniş bir yelpazede yapılmaktadır. Buna paralel olarak katılımcı sayısı da artarak yılda ortalama 20.000.000 kişiyi aşmıştır.

Dünyada son yıllarda farklı tatil arayanların dikkatini çekmeye başlayan ve ülkemiz vatandaşları için yeni bir turizm dalı olan kruvaziyer turizmi, özellikle 80'li yıllardan sonra Amerikalı ve Avrupalı turistlerin çok rağbet ettiği bir tatil türü olmuştur. Kısa zamanda pek çok farklı ülkeyi ve şehri görebilmenin yanı sıra 5 yıldızlı otelde tatil geçirebilme imkânını da sunması itibariyle kruvaziyer turizmi, son yıllarda büyük bir talep artışına neden olmuş ve 1980'den beri yıllık ortalama %7,6'lik büyüme gerçekleştirmiştir (CLIA, 2011). Dünya turizminin sadece %2'sinin kruvaziyer turizmden pay aldığı düşünüldüğünde bu pazarın çok daha fazla büyüyebileceği görülmektedir (Kruvaziyer Sektör Raporu, 2014:4).

Kruvaziyer turizmi yakın geçmişte gelişme göstermiş bir turizm şeklidir. Sanayi devrimi sonrasında gelişen teknolojiler okyanus aşırı seyir yeteneğine sahip büyük yolcu gemilerinin yapılmasına olanak sağlamıştır. Kruvaziyer gemi olarak tanımlanabilecek yolcu taşımacılığı ilk kez Albert Balin tarafından 19. yy sonlarında 1890 yılında gerçekleştirilse de çok rağbet görmemiştir (Kadıoğlu & Güler: 1988, s.44). İzleyen yıllarda tekrar canlanan kruvaziyer turizmi 1912 yılının Mayıs ayında Kuzey Atlantik'te batan Titanic gemisi ile gözden düşmüş ileriki yıllarda gerçekleşen I. Dünya Savaşı nedeniyle uzunca bir süre bekleme sürecine girmiştir.

Kruvaziyer turizmi Queen Mary"(1934) ve "Queen Elizabeth"i (1940) seferlere başlamasıyla tekrar canlılık kazanmıştır. İki dünya savaşı arasındaki dönemde kruvaziyer anlamında deniz seyahati oldukça ilgi görmüştür (Güzel:2011,s.25). Kruvaziyer turizminin modern anlamdaki gelişimi II. Dünya savası sonrasında olmuştur. Gelişimi 1985 yılında kaçırılan Achille Lauro gemisi, 11 Eylül saldırıları ve son olarak İtalya'nın Giglio Adası yakınlarında karaya oturarak batan Costa Concordia gemisi nedeniyle zaman zaman sekteye uğrayan kruvaziyer turizmi sorunlarını hızla çözmektedir. Günümüzde, katılımcıların her türlü rekreasyon faaliyetine cevap verecek donanımda olan kruvaziyer hizmeti veren gemilerin sayısı 600'ü geçmiştir. Bu gemilerin büyük çoğunluğu İtalya'daki tersanelerde imal edilmektedir. İtalya'yı bu sektörede Fransa, Almanya, Norveç ve Filandiya izlemektedir. 1994-2005 yılları arasında bu beş Avrupa ülkesinde toplam 105 kruvaziyer gemi üretilirken, dünyanın diğer ülkelerinde bu sayı sadece 15 olmuştur (Çimenoğlu: 2011, s.8-9). Kruvaziyer

gemi yapımı yukarıda belirttiğimiz ülke ekonomileri üzerinde çok önemli katkılar yapmıştır (Kahraman:2011:331).

(CLIA verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Şekil 1. *Dünya'da Kruvaziyer Yolcu Sayıları (1990-2011)*

Yukarıdaki tabloda 1990-2011 yılları arasında dünya çapında kruvaziyer yolcu sayıları gösterilmiştir. 1990 yılı baz alındığında Kuzey Amerika'dan 3.496.000 kişiye karşılık tüm dünyadan 278.000 kişi bu gemiler ile seyahat etmiştir. Diğer bir deyişle 1990 yılında katılımcıların sadece % 8'i Kuzey Amerika dışındandır. % 92 gibi yüksek bir katılımcı oranıyla kruvaziyer turizminin Kuzey Amerika kaynaklı geliştiği anlaşılmaktadır. Ancak, kruvaziyer turizminin yaygınlaşmasıyla bu fark son 21 yılda giderek kapanmaktadır. 2011 yılına gelindiğinde Kuzey Amerika'dan katılım oranı yaklaşık %68 dünyanın diğer bölgelerinden ise % 32 olmuştur. Bu değerler kruvaziyer turizminin Kuzey Amerika dışında oldukça hızlı geliştiğini göstermektedir.

Kruvaziyer gemilerle yapılan taşımacılığın en belirgin özelliklerini aşağıdaki şekilde göstermek mümkündür.

- Seyahat süresi yolcu açısından bellidir (5, 7, 10, 15 ve 30 gün).
- Yolcu bindiği yere geri getirilmektedir. Yani binme ve inme limanları aynı olmaktadır.
- Gezi sırasında uğrak yerleri ve uğrak zamanları tarifeye dayandırılmıştır.
- Uğrak yerleri ağırlıklı olarak turizm merkezleri (kumsal, güneş, tarih, doğa, alışveriş vb.) arasından seçilmektedir.
- Hizmet faaliyetleri, ulaştırmadan çok gezi niteliğindedir.

Fotoğraf 1. *Santorini Adası ve kruvaziyer gemiler (Yunanistan)*

3. KRUVAZİYER TURİZMİ VE TÜRKİYE

Türkiye 8333km. kıyı uzunluğu ile beşeri ve ekonomik açıdan önemli kıyı alanları ve körfezlere sahiptir. Kıyı alanlarımız, elverişli iklim ve topografya şartları yanında, sahip olduğu kültürel miras nedeniyle büyük bir ekonomik ve kültürel çeşitlilik göstermektedir. Ancak; Türkiye'deki bu potansiyel gerek altyapı olanakları gerekse organizasyon eksiklikleri nedeniyle yeterince geliştirilememiş; dünyada kruvaziyer turizmini oldukça ileri düzeye taşımış ve büyük bir ekonomik gelir elde eden İspanya, İtalya, Fransa, Yunanistan, Amerika Birleşik Devletleri, Malta gibi ülkelerin gerisinde kalmıştır.

Turizm sektöründe dünyada değişen talepler ve farklı destinasyon arayışları beraberinde Türkiye gibi hem Ege, Akdeniz kıyıları hem de Karadeniz Havzasına hakim yapısı ve Karadeniz'e komşu ülkelerin farklı liman şehirlerine olan yakınlığı olan ülkeler önem kazanmaya başlamıştır. (Deniz,2017:7) Türkiye sahip olduğu doğal ve beşeri olumlu şartları kruvaziyer turizminde daha efektif kullanabilecek araçlara sahiptir. Hâlihazırda mevcut 160'ı aşkın limanını altyapı yatırımları ile geliştirmesi durumunda bu alanda söz sahibi bir ülke durumuna gelmesi kaçınılmazdır.

Daha önce değindiğimiz gibi dini, tarihi ve kültürel çekicilikler nedeniyle Türkiye'de kruvaziyer turizminin en fazla yaşandığı yer Kuşadası Limanı'dır. Son yıllarda kruvaziyer turizminde Türkiye'nin en büyük limanı durumuna gelen Kuşadası Limanı, 1960'lı yıllardan itibaren bölgede gelişen turizme paralel olarak fonksiyon değiştirmiş ve sadece kruvaziyer turizmine hizmet eden bir liman haline gelmiştir. Antik Efes şehrinin bölgede yer alması ve

dini bir çekicilik oluşturan Meryem Ana Evinin ziyaret edilme isteği Kuşadası bölgesini kruvaziyer turizmi açısından ön plana çıkarmaktadır.

AY	KRUVAZİYER GEMİ				KRUVAZİYER YOLCU			
	KRUVAZİYER TİPİ YOLCU GEMİSİ	YOLCU GEMİSİ	DİĞER GEMİ	TOPLAM	GELEN YOLCU	GİDEN YOLCU	TRANSİT YOLCU	TOPLAM
MART	9	0	0	9	109	169	5.078	5.356
NİSAN	30	0	0	30	5.829	6.351	25.249	37.429
MAYIS	46	0	0	46	9.025	9.151	29.507	47.683
HAZİRAN	43	2	1	46	2.660	3.889	21.070	27.619
TEMMUZ	46	0	0	46	9.390	10.145	23.733	43.268
AĞUSTOS	46	1	0	47	14.312	14.551	23.398	52.261
EYLÜL	55	0	0	55	9.642	9.864	34.364	53.870
EKİM	24	0	0	24	4.077	4.079	19.101	27.257
KASIM	8	0	0	8	2.673	2.469	7.002	12.144
TOPLAM	**307**	**3**	**1**	**311**	**57.717**	**60.668**	**188.502**	**306.887**

(Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü 2017 verilerinden yararlanılmıştır)

Tablo 1. *Türkiye'ye Gelen Kruvaziyer Gemi ve Yolcu sayıları (2017)*

Kuşadası destinasyonun dışında İzmir, Alanya, Antalya, Çeşme gibi turizm bölgeleri kısmen de olsa kruvaziyer turizmini geliştirmiştir. İstanbul'da ise özellikle son yıllarda yaşanan yanaşma yeri ve liman sorunu nedeniyle kruvaziyer turizmi oldukça gerileme göstermiştir. (Tablo.2) Türkiye'de kruvziyer turizmine odak olabilecek ana bir limanın bulunmaması tüm limanların mevcut durumunu etkilemekte ve var olan potansiyelin etkin kullanılamamasına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle Türkiye'de stratejik konumu elverişli bir destinasyonun Doğu Akdeniz ve Karadeniz kruvaziyer pazarlarına hizmet edebilecek şekilde belirlenip kruvaziyer ana limanı olarak kullanılması gerekmektedir. (Akpınar, Bitiktaş, 2016:11) İstanbul nufusu ve topografik şartlar nedeniyle ulaşım coğrafyası açısından olumsuzluklar yaşasa da (Eroğlu Pektaş,2017:246) çoklu fonksiyonel özellikleriyle kruvaziyer turizmi için dünyadaki ender destinasyonlardan biridir. Coğrafi konumu, tarihi ve kültürel özellikleri ile İstanbul kanımızca hem Ege/Akdeniz aksı hem de Karadeniz kruvaziyer operasyonlarının kavşak noktasıdır. Bu nedenle, kruvaziyer turizminin ülke genelinde geliştirilebilmesi için İstanbul özel bir öneme sahiptir. İstanbul'da sadece kruvaziyer gemilerine hizmet verecek, çoklu yanaşma yerlerine sahip bir limanın oluşturulması, liman çevresinin buna göre organize edilmesi, tarihi ve kültürel bölgelere ulaşımın bir zincir oluşturacak şekilde kurgulanması kruvaziyer turizminde İstanbul'u çok farklı noktalara taşıyabilecektir. Diğer taraftan Türkiye Limanlarının dünya limanlarıyla rekabet edebilmesi, bir bakıma pazarlama ve tanıtım faaliyetleri ile yakından ilişkilidir. Ülkemizde kruvaziyer turizminde arzu edilen seviyeyi yakalamak için gerek yerli turist

gerekse yabancı turistlere yönelik pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin arttırılması, bu amaçla büyük tur operatörlerine ülkemizde düzenlenecek seminer ve konferanslarla kültür mirasımız ve destinasyonların coğrafi özelliklerinin bilimsel veriler ışığında tanıtılması yaralı olacaktır.

Fotoğraf 2. *Kuşadası Limanı'na gelen kruvaziyer gemiler (Türkiye)*

4. KARADENİZ'DE KRUVAZİYER TURİZMİ OLANAKLARI

Türkiye'nin Karadeniz kıyılarında elverişli doğal ve kültürel değerler bulunmasına rağmen Ege ve Akdeniz'e nispeten kruvaziyer anlayışı henüz gelişmemiştir. Karadeniz'de kruvaziyer turizminin yeterince gelişememesinde iklimsel sebepler nedeniyle deniz turizmi mevsiminin daha kısa olması, denizel şartlar, (seyir güvenliği açısından) Karadeniz'in kapalı bir deniz olması nedeniyle döngüsel bir rotanın oluşturulamaması vb. gibi etmenler etkili olmuştur. Bununla birlikte Karadeniz Bölgesinde kruvaziyer gemileri için uygun özellikte limanların henüz yapılmamış olması, liman hinterlandında yeterli yatırımların olmaması, bölgedeki yerel turizm kaynaklarının bu turizm şekli ile bilgilerinin sınırlı olması ve tanıtım eksikliği de sayılabilen nedenler arasındadır.

Bu olumsuzluklara rağmen, Batı Karadeniz'de Bartın (Zonguldak), Orta Karadeniz'de Sinop ve Samsun doğu Karadeniz'de ise Trabzon limanları sık olmasa da kruvaziyer gemilerinin gelmeye başladığı limanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak bu limanlarda da yetersiz rıhtım uzunluğu, uygun terminal olanakları, liman dışı organizasyondaki (otopark, ulaşım, ticari üniteler vb.) eksiklikler göze çarpmaktadır. Karadeniz Bölgesi sahip olduğu doğal ve tarihi kaynaklar ile kruvaziyer turizmi açısından ideal turizm destinasyonlarına

sahiptir. Bu potansiyelin iyi değerlendirilmesi durumunda Karadeniz'e gelen kurvaziyer gemi ve yolcu sayısında önemli artışlar yaşanacak, bölge ekonomisi de bundan olumlu yönde etkilenecektir.

Aşağıdaki tabloda 2017 yılında destinasyonlara göre Türkiye'ye gelen Kruvaziyer gemi ve yolcu sayıları verilmiştir. Tablo incelendiğinde Karadeniz Bölgesinde Trabzon, Bartın ve Sinop'a sadece 1'er geminin geldiği görülmektedir. Geçtiğimiz yıllarda ortalama 25 geminin geldiği bu noktalarda 2017 yılı verisi oldukça yetersizdir. Bu sayının önümüzdeki yıllarda nispeten daha uygun doğal şartlar nedeniyle özellikle yaz mevsiminde 30-40 gemi olarak gerçekleşmesi beklentileri kısmen de olsa karşılayabilecektir.

BÖLGE	KRUVAZİYER GEMİ				KRUVAZİYER YOLCU			
	KRUVAZİYER TİPİ YOLCU GEMİSİ	YOLCU GEMİSİ	DİĞER GEMİ	TOPLAM	GELEN YOLCU	GİDEN YOLCU	TRANSİT YOLCU	TOPLAM
ALANYA	22	0	0	22	9	5	12.176	12.190
ANTALYA	11	0	0	11	19.286	18.986	2.029	40.301
BARTIN	1	0	0	1	0	0	103	103
BODRUM	21	1	0	22	83	114	31.620	31.817
ÇANAKKALE	5	0	0	5	0	0	848	848
ÇEŞME	61	1	0	62	27.689	28.311	10.021	66.021
DİKİLİ	1	0	0	1	0	0	99	99
GÖCEK	4	0	0	4	0	0	538	538
GÜLLÜK	7	0	0	7	0	0	640	640
İSTANBUL	4	0	1	5	331	347	654	1.332
İZMİR	18	0	0	18	1.675	1.250	6.247	9.172
KUŞADASI	126	0	0	126	8.626	11.652	99.606	119.884
MARMARİS	23	1	0	24	18	3	23.715	23.736
SİNOP	1	0	0	1	0	0	103	103
TRABZON	1	0	0	1	0	0	103	103
TUZLA	1	0	0	1	0	0	0	0
TOPLAM	307	3	1	311	57.717	60.668	188.502	306.887

(Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü 2017 verilerinden yararlanılmıştır)

Tablo 2. *Destinasyonlara Göre Türkiye'ye Gelen Kruvaziyer Gemi ve Yolcu sayıları (2017)*

Karadeniz Bölgesinde dikkat çeken diğer bir husus destinasyonların doğrusal bir hat üzerinde bulunmasıdır. Kruvaziyer turizminde genellikle destinasyonlar ekonomik nedenlerden dolayı ara duraklardan tekrar geçmemek amacıyla bir döngü yaratacak şekilde oluşturulmaktadır. Bu özellik göz önüne alındığında Karadeniz'e kıyısı bulunan Devletlerle

işbirliğine gidilerek Karadeniz Havzası için bir kruvaziyer rotasının tespiti oldukça faydalı olacaktır.

Karadeniz Bölgesi'nde özellikle Bartın, Sinop, Samsun, Trabzon ve Artvin'de kruvaziyer turizminin amaçlarına uygun yeni limanların ve liman çevresinde kruvaziyer turiste yönelik ticari ünitelerin oluşturulması, gelen turistlere yönelik festivaller ve yerel etkinlikler ile Karadeniz Bölgesi'nin tanıtımı, bölgede kruvaziyer turizminin gelişiminde önemli bir rol oynayacaktır. Kruvaziyer turizmine oldukça yabancı olan yerel halkın bilinçlendirilmesi ve turizm yatırımları konusunda teşvik edilmesi de bu noktada önem taşımaktadır. Diğer taraftan, ortalama 10 Dolar olarak uygulanan yüksek ayakbastı ücretleri tur operatörlerince yüksek bulunmakta ve programlarda alternatif limanlar tercih edilmektedir. Kruvaziyer turizminin ülke çapında arzu edilen seviyelere gelebilmesi için bu ücretin azaltılması gerekmektedir. Bir diğer önemli sorun ise kruvaziyer turizmi yoluyla bölgeye gelenlerin çevredeki tarihi ve kültürel alanlara ulaşımında yaşanan sıkıntılardır. Kruvaziyer turizmi yoluyla bölgeye gelenlerin ortalama 12 saat civarında zamanları olduğu düşünüldüğünde ulaştırma hizmetlerinin hızlı bir şekilde yapılabilmesi için limanlar çevresinde ihtiyacı karşılayacak bir otopark alanının oluşturulması, tarihi ve kültürel mekanlara ulaştırmanın liman hizmetlerine ve ücretlerine dahil edilmesi bu konudaki sorunları giderecektir.

5. SONUÇ

Uluslararası turizm hareketliliği içinde Kruvaziyer turizmi son yıllarda hızlı bir gelişme göstermiş ve önemli bir ekonomik büyüklüğe ulaşmıştır. Dünyada yeni destinasyonların eklenmesiyle katılımcı sayısının önümüzdeki 5 yıl içinde iki katına çıkacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin de bu sektörden gerekli payı alması hem ülke ekonomisi için hem de bölge ekonomileri için önemli katkılar sağlayacaktır. Karadeniz Bölgesi'nde kurvaziyer sektöründe var olan altyapı, tanıtım ve pazarlama sorunlarının sürdürülebilir bir plan dahilinde çözülmesi, bölgenin doğal ve beşeri özelliklerinin bilinirliğinin arttırılması; operasyonel kısımda ise paydaş ülkelerle ortak destinasyonların belirlenmesi Karadeniz Havzası'ndaki kruvaziyer turizmini canlandıracaktır. Ayrıca Karadeniz Bölgesi doğal kaynakları ve iş gücü ile kruvaziyer gemi üretiminde de büyük bir potansiyel taşımaktadır. Bu potansiyelin iyi değerlendirilmesi durumunda Türkiye'nin kısa bir zamanda kruvaziyer gemi üreten ve ihraç eden bir ülke konumuna geleceği kanısındayız.

6. KAYNAKÇA

2013 Kruvaziyer Sektör Raporu, (2014): Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.

Akpınar & Bitiktaş (2016): *Türkiye'deki Kruvaziyer Limanlarının Mevcut Durumu, Potansiyeli Ve Gelişimine Yönelik Öneriler*, III. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu.

Cruise Lines International Association, (2011) CLIA Cruise Market Overview.

Çimenoğlu,G. (2011): *Kruvaziyer Turizminin Kent İle İlişkisi Bağlamında Karaköy-Salıpazarı Bölgesi,* Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Deniz, M, (2017): *Kruvaziyer Turizminin Türk Turizm Sektörü Açısından Değerlendirilmesi,* Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi Deniz, Special Issue: Economic and Social Development in Balkan Countries

Eroğlu Pektaş, G.(2017): *Marketing of Optimum Transportation Systems in Metropol Cıtıes: Istanbul Sample*, Current Debates in Business Studies.

Güler, N. & Kadıoğlu, M. (1998): *Türkiye'nin Uluslar arası Denizyolu Taşımacılığına Genel Bir Bakış,* Dokuz Eylül Üniversitesi, National Marine Tourism Symposium, 15 Mayıs 1998, İzmir.

Güzel, K (2006): *Kruvaziyer Turizminin Türkiye'deki Geleceği,* İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Israel, G. ve Miller, L. (1999): *Dictionary of the Cruise Industry*, Lavenham Pres, Colchester, ISBN No:0905597702.

Kahraman, C. (2011): *Kuşadası Körfezi Kıyı Alanları Kullanımı ve Sorunları,* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2011.

Toskay, T. (1983): *Turizm - Turizm Olayına Genel Yaklaşım,* 1983, Der Yayınları, İstanbul.

http//cruise.org

http//kuto.org.tr

https://atlantis.udhb.gov.tr

CHAPTER 27:

SİYASAL PAZARLAMA ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA

Niyazi GÜMÜŞ[1]
Duygu KAYMAN[2]

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, ngumus@kastamonu.edu.tr
[2]Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, kayman95.95@gmail.com

Giriş

İçinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında etkilemedik bir alan bırakmayan sosyal medya siyasal alanda da geleneksel iletişim yöntemlerini neredeyse geride bırakacak bir duruma gelmiştir. Seçmen kitlesinin önemli bir bölümünün sürekli çevrimiçi olduğu sosyal medya mecrası bu nedenle günümüzde siyasal pazarlama aracı olarak yoğun biçimde kullanılmaktadır. Geleneksel iletişim yöntemlerinin tek taraflı iletişim anlayışına karşılık sosyal medyanın etkileşim özelliği çok kısa sürede milyonlarca izleyiciye ulaşma vb. avantajları sosyal medya kanallarının siyasal pazarlama aracı olarak kullanılmasını pekiştirmektedir.

Sosyal medya denildiğinde çok sayıda mecra akla gelmektedir. Facebook, Twitter, YouTube, bloglar, Instagram ilk akla gelen mecralar olmaktadır. Bu sosyal medya kanallarında milyarlarca içerik oluşturulup paylaşılabilmektedir. Bundan dolayı sosyal medya aynı zamanda paylaşılan bilgilerin doğruluğunun çok fazla denetlenemediği bir alan olmaktadır. Bu durum çok sayıda kullanıcının bu mecrada paylaşılan içeriklere mesafeli durmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda siyasal konularla ilgili paylaşımlara yönelik kullanıcı algılarının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma ile katılımcıların siyasal pazarlama aracı olarak sosyal medyaya yönelik algılarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Sosyal Medya ve Siyasi Katılım

Son yüzyıla damgasını vuran en önemli olay 1980`li yıllarda internetin gelişip toplum hizmetine sunulmasıdır. Bireyin kendine dışarıda farkındalık sağlayabilmesi, kendini ifade edebilmesi ve sosyalleşme ihtiyacından kaynaklı sosyal ağlar gelişmiştir. Sosyal medya araçları kişilerin aile bireyleriyle, arkadaşlarıyla, akrabalarıyla iletişim kurmasını kolaylaştıran, ticaretten siyasete, alışverişten seçim kampanyalarına kadar medya alışkanlıklarını değiştiren çok farklı alanlarda kullanılan iletişim araçlarıdır (Altunbaş, 2013; Bostancı, 2015).

Günümüzde sosyal ağlar çoğaldıkça katılımcı demokrasi pratikleri artmaktadır. Bununla birlikte yeni iletişim ortamlarına erişim ve katılım sağlayan sıradan bireyler birbirleri ile etkileşime geçmektedir ve sanal ortamlarda toplumsal rolleri ile varlık göstermekte, demokratik katılım bağlamında değişimlere neden olmaktadır (Şener, Emre & Akyıldız, 2015). Yeni medya kullanımı kişiler arasında haberleşmeyi, örgütlenmeyi ve bilgi paylaşımını

sağladığı için kişilerin eyleme geçmesinde olumlu rol oynamış ve beraberinde siyasi etkiletişimi artırmıştır.

Burada siyasi katılımdan kasıtolarak oy vermek, bir siyasi grup ya da kampanyaya bağışta bulunmak, siyasi bir grup ya da kampanya için çalışmak, siyasi toplantılara katılmak, imza vermek, gösterilere katılmak, siyasi ifadelerde bulunmak kastedilmektedir. Fakat sosyal ağ kullanımının yaygınlaşmasıyla sosyal ağ siteleri çevrimiçi siyasi katılımda biraz önceki örneklere göre farklılık göstermektedir. Yeni nesil gençler tek bir tıkla siyasete katılabilmektedir.

Bir Siyasal Pazarlama Aracı Olarak Sosyal Medya

İnternet teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan yeni iletişim araçları sağladıkları sosyal paylaşım olanakları ile siyasi kampanyalarda siyasal düşüncelerin hızlı bir şekilde geniş kitlelere ulaşmasını sağlamakta ve aynı zamanda sosyal paylaşım sitelerinde kullanıcıların birbirini etkilemelerine de imkân vermektedir. Bu durum özellikle "kararsız seçmenler" üzerinde büyük etkiye sahip olabilmektedir. Nitekim bazı seçimlerde kararsız seçmenlerin oyları son dakikada sonucu etkileyebilmektedir. Bu durumda bu yeni iletişim teknolojileriyle kararsız seçmenleri ikna edebilmek, hem daha kolay, hem de daha hızlı olabilmektedir (Vural & Bat, 2009).

Burada öncelikle, siyasal pazarlama kavramını; pazarlama yöntemlerinin siyasal alana uygulanarak siyasal faaliyetlerin verimliliğinin ve seçmenlerin memnuniyetinin arttırılması ile siyasal hedeflere daha kolay ulaşılmasının sağlanmasına yönelik faaliyetler(Üste vd., 2007) olarak tanımlamak mümkün olacaktır.

Seçmenlerde istenilen eylem ya da düşünce değişiklerini gerçekleştirmek olarak ifade edilebilecek olan propaganda, iletişim araç ve metotlarından doğrudan etkilenen olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim daha önce yapılan çalışmalarda sosyal medya siyaset ilişkisine yönelik yapılan çalışmaların tamamına yakını sosyal medyanın siyasal hareketler, özellikle de protestolarda oynadığı role ilişkin araştırmalardan oluşmaktadır(Akbıyık, 2014).

Klasik dönem propagandalara mitingler, kampanyalar, parti toplantıları, kamuoyu araştırmaları, yüz yüze oy toplama teknikleri, kitle iletişim araçları, radyo, TV, broşür dağıtma, bina kaplama, pankart asma örnekleri verilmektedir. Burada birincil temas esasından bahsedilmektedir. Gerek teknolojik gelişmeler ve gerekse kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve çeşitlenmesiyle yüz yüze iletişimin yanında alternatif iletişim sistemleri de

birer propaganda aracı olarak ön plana çıkmaya başlamıştır (Seçim, 2016). Artık görsel medya aracı olan televizyon reklamları kadar gelişen teknolojide propagandalar da farklılık göstermektedir. Seçim kampanyaları Instagram, Facebook, Twitter gibi sosyal ağlardan takip edilebilmektedir. Bunlar klasik dönem propagandalarındaki gibi ciddi maliyetlerden kaçınılmasını sağlayabilmektedir, çünkü sosyal medya artık eve, işe hatta cebimize kadar taşınabilmektedir (Onat, 2010).

Sosyal medyanın siyasal pazarlama aracı olarak kullanılması konusunda Obama'nın ABD başkanlık seçimlerindeki çalışmaları önemli bir örnek oluşturmaktadır. Yine aynı şekilde herkesin yakından takip ettiği Arap Baharı sürecinde de sosyal medyanın çok önemli etkileri söz konusu olmuştur. Sosyal medyanın çok kısa süre içinde milyonlarca izleyiciye ulaşabildiğinin fark edilmesi ile birlikte sosyal medya siyasal pazarlama aracı olarak bu çalışmaların ortasında yerini almıştır. Ayrıca bu süreçlerde kullanılan sosyal medya kanalları, bu sosyal hareketlere meşruiyet kazandırma anlamında da birer araç olarak aktif rol oynamaktadır (Köseoğlu & Al, 2013).

Burada sosyal medyayı siyasal pazarlama aracı olarak öne çıkaran çalışma olarak Obama'nın başkan olduğu ABD başkanlık seçimlerine daha fazla değinmek yerinde olacaktır. 2008 yılındaki başkanlık seçim çalışmalarında Barack Obama' nın rakibi John McCain'den Facebook ve MySpace'te daha fazla arkadaşı, Twitter' da ise aynı şekilde daha fazla takipçisi bulunmaktaydı. Aynı zamanda Obama'nın resmi sitesi olan barack obama.com adlı site Facebook'un üç kurucusundan biri olan Chris Hughes tarafından yönetilmekteydi. Bu durum Obama'nın sosyal medyaya ne kadar önem verdiğinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bunların yanı sıra seçim kampanyasında Obama tarafından kullanılan 643 milyon ABD dolarının 16 milyonluk bölümünün Facebook çalışmaları için kullanılması da sosyal medyaya verilen önemin bir diğer göstergelerinden biridir. Bu süreçte sosyal medyanın etkisinin öneminin farkında olan Obama ve ekibi, kamu finansmanından (klasik halk yardımından) vazgeçmiştir ki bu o dönem için Demokrat adaylar için daha önce hiç duyulmamıştır. Bunun yerine Obama ve ekibi sosyal medya kanallarını kullanarak seçimi kazanmak için gerekli olan kamu finansmanını (klasik halk yardımını) sağlayabileceklerini düşünmüşlerdir (Andaç & Akbıyık, 2016).

Siyasal ve sosyal amaçlı kullanılan sosyal medya çalışmalarına bir diğer örnek ise İtalya'dan verilebilecektir. 2013 yılında asıl mesleği komedyenlik olan BeppeGrillo'nun Facebook aracılığı ile başlatmış olduğu Beş Yıldız hareketi toplumda kısa sürede büyük bir

ilgi görmüş ve Grillo'nun seçimlerde bir aday olarak öne çıkmasını sağlamıştır.Burada ilginç olan daha önce siyasi bir kimliği ve geçmişi olmayan Grillo sosyal medya çalışmaları sayesinde seçimlerden beklentilerin çok üzerinde bir başarı elde etmiştir (Köseoğlu & Al, 2013).

Sosyal medya kanalları gerek siyasetçiler ve gerekse seçmenler nezdinde önemli bir siyasal iletişim aracı görevi görmektedir. Bu durumun farkında olan siyasi partiler diğer geleneksel iletişim kanallarını da sosyal medya ile uyumlu hale getirmeye çalışmaktadırlar. Geleneksel medya aracılığı ile yeterince gerçekleştirilemeyen seçmen, siyasi lider etkileşimi, sosyal medya sayesinde gerçekleşebilmektedir. Geleneksel medya kanallarının siyasal iletişim için yapamadıklarını teknik yapısı sayesinde sosyal medya başarabilmektedir. Bu derece önemli bir siyasal iletişim aracı olan sosyal medyaya siyasi aktörler ve siyasi partiler gerekli değeri vermelidir. Siyasi parti ve figürler özellikle seçim dönemlerinde sosyal medya stratejileri geliştirmeli ve bu seçim kampanyalarını mutlaka profesyonel destek alarak yürütmelidirler. Gelişi güzel yapılacak bir sosyal medya çalışması telafisi zor sonuçlar doğurabilecektir. Doğru stratejiler uygulandığında sosyal medyanın siyasal iletişim açısından önemli avantajlar sağlayabileceği bilinmektedir. Burada vurgulanması gerek bir diğer nokta ise siyasal iletişim kampanyalarının sadece sosyal medya üzerinden yürütülmesinin yeterli olmayacağı, ancak sosyal medyanın diğer iletişim kanallarıyla birlikte kullanıldığında avantajlar sağlayacağıdır(Bostancı, 2015). Günümüzde gelinen noktada sosyal medyanın sahip olduğu bu avantajların farkında olan her siyasal oluşumun bir sosyal medya departmanı olmasa bile en azından tanıtım ve halkla ilişkiler departmanı altında bir sosyal medya uzmanı görevlendirdiği bilinmektedir (Seçim, 2016).

Konu ile ilgili yapılan benzer çalışmalara bakıldığında ise gençlerin hem sosyal medya aracılığı ile siyasi parti ve liderleri takip ettikleri, hem de kitle iletişim araçları yoluyla ülkenin siyasi gündemini yakından izledikleri tespit edilmiştir (Demirtaş & Orçun, 2015).Başka bir araştırmada ise parti liderinin sosyal medya performansını değerlendirmeye yönelik soruya verilen yanıtlar doğrultusunda katılımcılardan AK Parti üyesi olanların, Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi üyelerine göre kendi parti liderinin sosyal medya performansını daha fazla başarılı bulduğu ortaya çıkmıştır. Partililerin, üyesi oldukları siyasal organizasyonun "eksik" yanlarını ifade etmedeki çekinceleri bir kenara not edilecek olsa da, AK Parti üyelerinin kendi partilerinin sosyal medya kullanım başarısını diğer partilere oranla daha iyi olduğunudüşündüğü tespit edilmiştir (Geçer & Ürkmez, 2018).

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma Kastamonu Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bu araştırma ile Kastamonu Üniversitesi öğrencilerinin siyasal pazarlama aracı olarak sosyal medyaya yönelik algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda 2018 Nisan-Mayıs aylarında kolayda örnekleme yöntemine göre seçilmiş toplam 317 öğrenci ile yüz yüze anket yapılmıştır. Araştırmada genel olarak katılımcıların siyasi lider ve partilere olan ilgileri, sosyal medyayı hangi amaçla kullandıkları, hangi sosyal medya kanallarını kullandıkları ve ne sıklıkla kullandıkları sorularına yanıt aranmıştır.

Oluşturulan anket formunun ilk bölümünde demografik özellikler, ikinci bölümünü siyasal pazarlama aracı olarak sosyal medyayla ne kadar ilgilenildiği, üçüncü bölümünde ise siyasal pazarlama aracı olarak sosyal medyaya yönelik düşünceleri ölçülmüştür.Araştırmada anket formunun oluşturulmasında Şener ve diğ. (2015), Gürbüz, (2014),Aydın ve Gülsoy (2017)'un çalışmalarından yararlanılmıştır.

Araştırma Bulguları

Bu bölümde anket aracılığı ile katılımcılardan elde edilen veriler kullanılarak yapılan analizler ve bulgular yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde toplamda 317 katılımcıdan 175'inin erkek (55.2) olduğu; eğitim durumu olarak 223 kişinin lisans (70.3) mezunu olduğu, yaş aralığı olarak bakıldığında 24-27 arasındakilerin 215 kişi (67.8) olduğu, aylık gelir bağlamında 501-750 TL arasında olanların 73 kişi (23.0) ile çoğunlukta olduğu görülmektedir. Yine sosyal medyayı ziyaret etme sıklığına bakıldığında günde birçok kez ziyaret edenlerin 178 kişi (56.2) ile çoğunlukta olduğu, sosyal medyayı kullanma sürelerine bakıldığında ise 5 yıl ve daha fazla kullananların 229 kişi (72.2) kişi ile çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Tablo 1.Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	**F**	**%**	**Yaş**	**F**	**%**
Erkek	175	55.2	18 yaş ve altı	8	2.5
Kadın	142	44.8	18-23	215	67.8
Eğitim	**F**	**%**	24-27	71	22.4
Ön lisans	75	23.7	28 ve üzeri	23	7.3
Lisans	223	70.3	**Gelir**	**F**	**%**
Lisansüstü	18	5.7	250 TL ve altı	10	3.2
Sosyal Medya Kanalı	**F**	**%**	251-500 TL	45	14.2
Masaüstü bilgisayar	28	8.8	501-750 TL	73	23.0
Laptop/notebook	59	18.6	751-100 TL	51	16.1
Tablet	20	6.3	1001-1250 TL	38	12.0
Akıllı cep telefonu	208	65.6	1251-1500 TL	30	9.5
Sosyal Medyayı Ziyaret Etme Süresi	**F**	**%**	1500 ve üzeri	70	22.1
Haftada 1 kez	9	2.8	**Sosyal Medya Kullanma Süresi**	**F**	**%**
Haftada 2 veya 3 kez	14	4.4	0-6 ay	5	1.6
Günde 1 veya 2 kez	29	9.1	6-12 ay	9	2.8
Günde birçok kez	178	56.2	1-2 yıl	11	3.5
Her zaman çevirim içi	87	27.4	2-4 yıl	63	19.9
			5 yıl ve fazla	229	72.2
Toplam	**317**	**100**	**Toplam**	**317**	**100**

Tablo 2.En Çok Tercih Edilen Sosyal Medya Kanalları

Sosyal Medya Kanalı	**Evet/Hayır**	**F**	**%**
Facebook	Evet	218	68.8
	Hayır	99	31.2
Twitter	Evet	176	55.5
	Hayır	141	44.5
Instagram	Evet	287	90.5
	Hayır	30	9.5
LınkedIn	Evet	17	5.4
	Hayır	300	94.6
Pinterest	Evet	46	14.5
	Hayır	271	85.5
Vine	Evet	19	6.0
	Hayır	296	93.4
Youtube	Evet	276	87.1
	Hayır	41	12.9
Google Plus	Evet	66	20.8
	Hayır	251	79.2
Diğer	Evet	39	12.3
	Hayır	278	87.7

Tablo 2'de katılımcıların en çok tercih ettiği sosyal medya kanallarına dair bilgiler yer almaktadır. Tablo incelendiğinde Facebook kullanan 218 kişi (68.8) olduğu, Youtube kullananların ise 276 kişi (87.1) olduğu, Instagram kullanan ise 281 kişi (90.5) olduğu görülmektedir. Böylelikle en çok kullanılan iki sosyal medya ağının Instagram ve Youtube olduğu anlaşılmaktadır.Instagram'ın görsel ağırlıklı bir sosyal mecra olması nedeniyle kullanıcılar tarafından yoğun bir biçimde kullanıldığı düşünülmektedir. Yine benzer şekilde Youtube'da kullanıcılar eğlenceli ya da ilginç videolar izlemek suretiyle keyifli vakit geçirebilmektedirler. Bundan dolayı da Youtube kullanıcı sayısı giderek artmaktadır. Diğer sosyal medya kanallarının kullanım sayıları tabloda görülmektedir.

Tablo 3.Sosyal Medya Kanallarında Paylaşılan Siyasal İçeriklerin Görüşü Etkilemesi

İfade	F	%
Kesinlikle Etkiler	17	5.4
Etkiler	50	15.8
Kararsızım	64	20.4
Etkilemez	109	34.4
Kesinlikle Etkilemez	76	24.0

Tablo 3'te katılımcılara yöneltilen sosyal medyada paylaşılan siyasal içerikler görüşünüzü etkiler mi sorusuna verilen yanıtlar yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi sosyal medyanın siyasi görüşü etkilemesine dayalı araştırma sonucunda katılımcıların yarıdan fazlası etkilemez ya da kesinlikle etkilemez yanıtını vermiştir. Buna karşılık toplamda yaklaşık % 2o'lik bir katılımcı kitlesi sosyal medyada paylaşılan içeriklerin görüşlerini etkileyebileceğini ifade etmektedirler.

Tablo 4.Sosyal Medyada Takip Edilen Siyasi Liderler

Siyasi Lider	Evet/Hayır	F	%
Recep Tayyip ERDOĞAN	Evet	161	50.8
	Hayır	156	49.2
Kemal KILIÇDAROĞLU	Evet	98	30.9
	Hayır	219	69.1
Devlet BAHÇELİ	Evet	124	39.1
	Hayır	193	60.9
Meral AKŞENER	Evet	98	30.9
	Hayır	219	69.1
Temel KARAMOLLAOĞLU	Evet	34	10.7
	Hayır	283	89.3
Muharrem İNCE	Evet	159	50.2
	Hayır	158	49.8
Diğer	Evet	23	7.3
	Hayır	294	92.7

Tablo 4'te katılımcılar tarafından sosyal medyada takip edilen siyasi liderlere yönelik bilgiler yer almaktadır. Tablo incelendiğinde ilk sırada %50,8 ile Recep Tayyip ERDOĞAN gelmektedir. İkinci sırada ise %50,2 ile Muharrem İNCE yer almaktadır. 3. Sırada ise %39,1 ile Devlet BAHÇELİ yer almaktadır. Diğer siyasi liderlerin takip edilme oranları tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Sosyal Medyayı Kullanım Amacı

Amaç	Evet/Hayır	F	%
Paylaşımlarda bulunmak	Evet	117	36.9
	Hayır	200	63.1
Siyasi liderlerle ilgili yorum yapmak	Evet	12	3.8
	Hayır	305	96.2
Siyasi parti liderini takip etmek	Evet	38	12.0
	Hayır	279	88.0
Gündemi takip etmek	Evet	203	64.0
	Hayır	114	36.0
Arkadaşlarımı takip etmek	Evet	137	43.2
	Hayır	180	56.8
Sohbet etmek	Evet	92	29.0
	Hayır	225	71.0

Tablo 5'te katılımcıların sosyal medya kullanım amaçlarına dair bilgiler yer almaktadır. Verilen cevaplara bakıldığındagündemi takip etmek için sosyal medyayı kullananların oranı %64 olmaktadır. Sosyal medyada siyasi parti liderlerini takip etmeyi tercih edenlerin oranı ise %12 olmaktadır. Siyasi liderlerle ile ilgili yorum yapanların oranı ise %3,8 olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak katılımcıların sosyal medyada sosyal güdülerle yer aldığı söylenebilecektir.

Tablo 6. Katılımcıların Siyasal Pazarlama Aracı Olarak Sosyal Medyayı Kullanma Durumları

İfadeler	Evet Hayır	F	%
Siyasi ya da toplumsal sorunlara ilişkin gönderiler paylaşırım.	Evet	127	40.1
	Hayır	190	59.9
Siyasi ya da toplumsal sorunlarla ilgili sayfaları, blogları veya grupları takip ederim.	Evet	168	**53.0**
	Hayır	149	47.0
Siyasi ya da toplumsal sorunlara ilişkin haberleri paylaşırım.	Evet	133	42.0
	Hayır	184	58.0
Siyasi ya da toplumsal sorunlara ilişkin internet kampanyalarına imza atarım ve paylaşırım.	Evet	105	33.1
	Hayır	212	66.9
Sosyal medya üzerinden siyasi partilerden ve siyasetçilerden haberdar olurum.	Evet	201	**63.4**
	Hayır	116	36.6
Sosyal medya üzerinden siyasetçilerle iletişim kurarım.	Evet	68	21.5
	Hayır	249	78.5
Siyasetçilerin ve siyasi partilerin gönderilerini paylaşırım.	Evet	69	21.8
	Hayır	248	78.2
Siyasi görüşünü beğenmediğim politikacıları da sosyal medyada takip ederim.	Evet	119	37.5
	Hayır	198	62.5

Tablo 6'da katılımcıların siyasal pazarlama aracı olarak sosyal medyayıkullanma durumları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde %63.4 ile en yüksek katıldığı ifade "Sosyal medya üzerinden siyasi partilerden ve siyasetçilerden haberdar olurum." İfadesi olmuştur. Bu sonuç katılımcıların sosyal medyayı büyük oranda siyasi partilerin siyasal faaliyetlerini takip ettiği bir araç olarak değerlendirdiğini göstermektedir.İkinci yüksek katılıma sahip ifade ise %53 ile "Siyasi ya da toplumsal sorunlarla ilgili sayfaları, blogları veya grupları takip ederim" ifadesi olmaktadır.Bu sonuçta yine yukarıda yapılan yorumu destekler nitelikte ortaya çıkmıştır. Katılım olarak en yüksek hayır cevabı verilen ifade ise %78.5 ile"Sosyal medya üzerinden siyasetçilerle iletişim kurarım" ifadesi olarak ortaya çıkmıştır.Sosyal medya kullanıcıların işadamları, sivil toplum örgütü liderleri vb. kişilerle iletişim kurulmasında sıkça tercih edilen bir mecradır. Ancak bu sonuç siyasi liderlere ulaşmada sosyal medyanın katılımcılar tarafından bir iletişim aracı olarak görülmediğini göstermektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Siyasal Pazarlama Olarak Sosyal Medyaya Yönelik Algıları

İfadeler	Ort.
Siyasal açıdan bilgilenmek için sosyal medyayı takip ederim.	3.18
Sosyal medya siyasi konulara ilgimi artıran önemli bir araçtır.	2.97
Siyasi parti liderlerinin sosyal medyadaki hesaplarını takip ederim.	2.91
Parti liderlerinin sosyal medyada yaptıkları paylaşımdan etkilenirim.	2.52
Seçim zamanında siyasi parti liderlerinin vermiş oldukları mesajların sosyal medyada yer alması seçim sonuçlarını etkiler.	2.9
Siyasi parti liderlerinin sosyal medya hesaplarındaki paylaşımları yönlendiricidir.	2.95
Sosyal medya genç seçmen kitlesini örgütleyebilecek, harekete geçirebilecek güce sahiptir.	3.39
Siyasi parti liderleri temsil ettiği partinin projelerini, sosyal medya platformları üzerinden değerlendirme amaçlı tartışmaya sunması gerekir.	3.13
Bir siyasi parti liderinin sosyal medyada yer alması o partiye ve lidere karşı olan tutumunu etkiler.	3.04
Sosyal medya hesabımdan destek verdiğim siyasi parti lideri ve o siyasi partiyle ilgili paylaşımlarda bulunurum.	2.50
Sosyal medya günümüzde bireylerin siyasi görüşünü etkileyecek güçtedir.	3.26
Sosyal medyada yapılan siyasi paylaşımlardan etkilenmem.	3.26
Sosyal medyada arkadaşlarımın siyasi paylaşımlarını onaylamıyorum.	2.93
Siyaset bilimcilerin yorumlarını genellikle sosyal medyadan takip ederim.	2.83
Sosyal medyadaki doğal olmayan siyasi paylaşımları hemen fark ederim	3.24
Sosyal medyada ki doğal olmayan siyasi paylaşımları olumlu karşılamıyorum.	3.44
(1,kesinlikle katılmıyorum; 2,katılmıyorum; 3,ne katılmıyorum ne katılmıyorum; 4,katılıyorum; 5,kesinlikle katılıyorum)	

Tablo 7'de katılımcıların siyasal pazarlama aracı olarak sosyal medyaya yönelik algıları yer almaktadır. Bu algılar ortalama değerler olarak Tablo 7'de gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde katılımcıların 3,44 ortalama ile en fazla katıldığı ifade "Sosyal medyada ki doğal olmayan siyasi paylaşımları olumlu karşılamıyorum." İfadesi olmaktadır. Bu sonuç katılımcıların sosyal medyadaki doğal olmayan belli kişiler tarafından masa başında üretilen

siyasal içeriklerin farkında olduğu ve bu içerikleri doğru bulmadığını göstermektedir. Ortalaması en yüksek ikinci ifade ise 3.39 ile "Sosyal medya genç seçmen kitlesini örgütleyebilecek, harekete geçirebilecek güce sahiptir." ifadesi olduğu görülmektedir. Sosyal medyanın özellikle bu mecrayı yoğun ve aktif biçimde kullanan geç kitleleri siyasal olarak yönlendirilmesinde katılımcılar tarafından çok önemli bir araç olarak değerlendirmektedir. Tablo incelendiğinde ortalaması en yüksek üçüncü ifadenin ise 3.26 ortalama ile "Sosyal medya günümüzde bireylerin siyasi görüşünü etkileyecek güçtedir" ve "Sosyal medyada yapılan siyasi paylaşımlardan etkilenmem" ifadelerine ait olduğu görülmektedir. Bu iki ifade aslında birbirini tamamlar nitelikte değerlendirilebilecektir. Burada katılımcılar her ne kadar siyasal içerikli sosyal medya içeriklerinin kendi görüşlerini etkilemeyeceğini iddia etseler dahi sosyal medyanın bireylerin siyasal görüşlerini etkileyecek güçte olduğunu kabul etmektedirler.

Sosyal medya aracılığıyla siyasi katılım algısını ölçmek amacıyla sorulan ve2,50 ile en düşük ortalama ile sonuçlanan ifade ise "Sosyal medya hesabımdan destek verdiğim siyasi parti lideri ve o siyasi partiyle ilgili paylaşımlarda bulunurum" ifadesi olmaktadır. Bu sonuçlar katılımcıların siyasal içerik oluşturma ve paylaşma noktasında kendilerini hazır görmediklerini göstermektedir. Ayrıca bu sonuçlar doğrultusunda katılımcıların siyasal içerik oluşturmaktan ve paylaşmaktan çok başkaları tarafından oluşturulan içerikleri takip etmeyi tercih ettikleri yorumu yapılabilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde sosyal ağlara ve sosyal medyaya sahip olma oranları gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle 2000'li yılların başında akıllı telefonların, bilgisayarın ve internetin yaygınlaşmasıyla teknoloji gittikçe gelişmiştir. İnsanlar anında fotoğraf çekip paylaşabilmekte dünyadaki bütün haberleri anlık olarak öğrenebilmektedir. Sosyal medya sahip olduğu avantajlar nedeniyle sadece bir kişiler arası iletişim aracı olarak değil hemen hemen her sektörde firmalar, sivil toplum örgütleri hatta araştırmaya konu olan siyasi partiler tarafından da hedef kitleye ulaşma ve onları etkileme amacıyla da yoğun biçimde kullanılmaktadır. Katılımcıların siyasal pazarlama aracı olarak sosyal medyaya yönelik algıların incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma kapsamında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmada katılımcıların sırasıyla Instagram, YouTube ve Facebook kullandığı tespit edilmiştir. Katılımcılar bu sosyal mecralar aracılığı ile gündemi, siyasal parti ve liderleri takip etmektedirler. Katılımcıların sosyal medyada en fazla takip ettiği lider Recep Tayyip

ERDOĞAN olmaktadır. İkinci sırada ise Muharrem İNCE gelmektedir. Üçüncü sırada ise Devlet BAHÇELİ yer almaktadır.

Araştırmada katılımcıların sosyal medya sayesinde sosyal ve siyasi konuları takip ettiği bu alanlarda gördükleri sorunları bu mecra aracılığı ile paylaştıkları yine sosyal medya aracılığı ile siyasal parti ve siyasi liderler hakkındaki gelişmeleri takip ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu her ne kadar sosyal medyada siyasi içerikli paylaşım yapmayı tercih etmese de aktif biçimde bu mecra aracılığı ile siyasal gelişmeleri takip etmektedir.

Araştırmada siyasi içerikleri sosyal medya aracılığı ile takip eden katılımcıların bu mecrada paylaşılan doğal olmayan içeriklerin farkında olduğu ve bu içerikleri hoş karşılamadığı da bir diğer önemli sonuç olmaktadır.

Araştırmada ki en önemli sonuçlardan biri katılımcıların siyasal pazarlama aracı olarak sosyal medyanın gücünün farkında olmaları ve bunu kabul etmeleridir. Bu sonuç siyasi partiler tarafından iyi okunmalıdır. Bu sonuç siyasi partilerin mutlaka kendi sosyal medya departmanlarını oluşturmaları ve bu departmanlarda profesyonel uzmanları istihdam etmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak sosyal medya diğer alanlarda olduğu gibi siyasal alanda da geniş kitleleri etkileme ve yönlendirme gücüne sahip bir mecra olarak kendini kabul ettirmiştir. Siyasal figürlerin bu gücün karşısında durmak yerine bir an önce bu mecraları uzman desteği alarak aktif biçimde kullanmaları gerekmektedir. Sosyal medya kanallarının artan kullanıcı sayıları dikkate alındığında bundan sonrada siyasal iletişim ve pazarlama kampanyalarının odak noktasında artarak yer alacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Akbıyık, F., (2014).Yerel seçimlerde uygulanan siyasal pazarlama uygulamalarının seçmenler üzerindeki etkisi: Isparta ili örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İşletme Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Altunbas, F. (2013). Social media in policing: A study of Dallas-Fort Wortharea city police departments. University of North Texas, Pro Quest Dissertations Publishing, 2013. 3691025.

Andaç, A. & Akbıyık, F. (2016). Siyasal pazarlama açısından sosyal medya kullanımı: Isparta ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 3(21), 893-905.

Aydın, S. & Gülsoy, S. (2017). Siyasi parti liderlerinin sosyal medya kullanımının genç seçmenler için önemi: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir uygulama.*Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(22), 965-979.

Bostancı, M. (2015). Bir siyasal iletişim aracı olarak sosyal medya: milletvekili ve seçmen örneğinde bir alan araştırması. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Gazetecilik Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Demirtaş, C.M. & Orçun, Ç. (2015). Siyasal pazarlama uygulamalarının ilk kez oy kullanacak seçmenler üzerindeki etkilerine yönelik bir araştırma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*,17(28), 41-48.

Geçer, E. &Ürkmez, S. (2018). Siyasal parti üyelerinin sosyal medya kullanımı ve motivasyonları üzerine bir analiz. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 46, Bahar.

Gürbüz, G. (2014). Sosyal medya ve demokrasi ilişkisi: Türkiye'de sosyal medyanın katılımcı demokrasiye etkisi üzerine bir alan araştırması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Köseoğlu, Y. & Al, H. (2013). Bir siyasal propaganda aracı olarak sosyal medya. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3(8).

Onat, F. (2010). Bir halkla ilişkiler uygulama alanı olarak sosyal medya kullanımı: Sivil toplum örgütleri üzerine bir inceleme.*İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* Güz, 31.

Seçim, Ö. M. (2016). Sosyal medyanın bir siyasal iletişim aracı olarak kullanılması: Adnan Menderes Üniversitesi iletişim fakültesi öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 422-434.

Şener, G., Emre, Ö.P. &Akyıldız, F. (2015). Türkiye'de sosyal medyanın siyasi katılıma etkileri.*Cyprus İnternational Universıty Dergisi*, 83(21).

Üste, R.B, Yüksel B. & Çalışkan, S. (2007). 2007 Genel seçimlerinde siyasal pazarlama tekniklerinin kullanımı ve İzmir ili örneği.*SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 15, 213-232.

Vural, Z. & Bat, M. (2009). Siyasal seçim kampanyalarında yeni iletişim teknolojileri ve blog kullanımı: 2008 Amerika başkanlık seçimlerine yönelik karşılaştırmalı bir analiz. *Journal of Yasar University*, 4(16), 2745-2778.

CHAPTER 28:

THE CHARACTERISTICS OF HISTORIOGRAPHIC METAFICTION IN POSTMODERN NOVEL: AN ANALYSIS OF JULIAN BARNES'S *A HISTORY OF THE WORLD IN 10½ CHAPTERS*

[*]Berna KÖSEOĞLU

[*] Assist.Prof.Dr., Kocaeli University, Department of English Language and Literature, Kocaeli, Turkey, e-mail: berna.koseoglu@ kocaeli.edu.tr

When the condition of the post-war period is taken into account, questioning of existence, plight of the human kind, cultural and social changes, class differences due to the chaos of the World Wars can be observed. The change in values, beliefs and social structure is employed in literature as well. Analyzing the features of the postmodern novel, it is obvious that the text of literature is a living thing containing multiplicity of meanings and metaphors so that the readers have the opportunity to be involved in it and to find out the diversity of implications in the text as Hutcheon also underlines: "Postmodern fiction suggests that to re-write or to re-present the past in fiction and in history is, in both cases, to open it up to the present, to prevent it from being conclusive and teleological" (1995, 77). In this sense, the concept of timelessness and discontinuity appears in the past, which is recreated in fiction. Regarding the combination of history and fiction, fact and fancy, it is clear that the mixture of all these elements can be regarded as major features of the historiographic metafiction in postmodern novel. Therefore, as Onega asserts, the combination of history and fiction can be considered one of the determining characteristics of postmodernist novel (93).

A History of the World in 10½ Chapters can be regarded as a literary work containing the elements of both metafiction and history. Barnes reflects the issues regarding class difference and struggle, natural selection, destruction, man's position, religion and love by creating a historiographic metafiction in which the facts of history are mingled with the imaginative power of Barnes. First of all, analyzing the 10½ chapters of the novel, it is apparent that Barnes employs multiplicity of narration, characters and settings, discontinuity of time by means of the different stories depicted in various chapters:

> These and other stories make up Barnes's witty and sometimes acerbic retelling of the history of the world. The stories are connected, if only tangentially, which is precisely Barnes's point: historians may tell us that 'there was a pattern,' but history is 'just voices echoing in the dark […] strange links, impertinent connections.
>
> (*Book Reviews: Fiction* 161)

All of these connected stories reflect disorder and subversion within the multi-layered structure of the novel, so in this chaotic structure "[t]he novel also yearns for completeness in its attempt to articulate in different ways abstract, all-embracing themes, such as history, love, religion, art, nature or science" (Candel 253). However, despite the different, but connected themes discussed in the novel, the work can not avoid being inconsistent and discontinuous. Analyzing the novel thematically, class distinction and struggle in the novel can be observed through the harsh competition in Nature in different chapters. For instance, in the first chapter entitled "Stowaway", the fierce competition among the animals for survival indicated by the woodworm on the Noah's Ark and their fear of deterioration can be seen and this shows the class distinction even among the animals and their struggle for existence like people in society as the woodworm says in the novel as follows: "Some creatures were simply Not Wanted on Voyage. That was the case with us; that's why we had to stow away. And any number of beasts, with a perfectly good legal argument for being a separate species, had their claims dismissed" (8). So, the subversion of history and the link established between fiction and history can be noticed through the speech of the woodworm, as a result the religious history related to Noah's Ark is subverted.

By emphasizing the class difference among the animals and their categorization for survival, Barnes implies the class struggles and inequality in society among people. Highlighting human beings' position in the universe through the comparison between people and animals, Barnes mocks history by giving voice to a woodworm complaining about the inequality in the Ark in the first chapter as seen in the quotation:

> I know your species tends to look down on our world, considering it brutal, cannibalistic and deceitful. But among us there had always been, from the beginning, a sense of equality. The fact that one animal was capable of killing another did not make the first animal superior to the second; merely more dangerous. Perhaps this is a concept difficult for you to grasp, but there was a mutual respect among us. Eating another animal was not grounds for despising it; and being eaten did not instill in the victim – or the victim's family – any exaggerated admiration for the dining species. (10)

As a consequence, the contrast between the world of humanity and animals is foregrounded. But, the way Barnes deals with the issue differs. The 18th century theorists laid emphasis on the conflict between fact and fancy; similarly the 19th century historians regarded history and its data as objective as physical science or mathematics (White; 1976, 25-27). On the other hand, making a woodworm speak about the class struggle and creating class difference among the animals on Noah's Ark, Barnes creates a historiographic metafiction by combining history and fiction, consequently he recreates an alternative history and truth, which can be defined as a significant element of postmodern novel. Therefore, "Barnes is not an essayist writing novels, but a novelist who uses his imagination as an instrument of thought" (Wood 713). In this manner, Noah's categorization of the animals as clean and unclean can be regarded as a symbol of the class divisions as upper and lower class in society as recognized in the extract:

> Why should the camel and the rabbit be given second-class status? Why should a division be introduced between fish that had scales and fish that did not? The swan, the pelican, the heron, the hoopoe: are these not some of the finest species? Yet they were not awarded the badge of cleanness. (11)

Together with the class divisions among the animals, in the second chapter "The Visitors", Barnes dwells on the class difference among different nations as well and indicates the same attitude of separating the clean from the unclean by the hijackers, which demonstrates the conflict between Tricia and Franklin, the couple faced with separation in terms of their nations as follows:

> 'She is your wife?'
> 'Yes she is,' he replied, mildly indignant.
> 'But she has a British passport.'
> 'She's Irish. You become Irish if you marry an Irishman. It's Irish law' (46).

Consequently, the separation among nations can be seen in the fictional setting of a lecture conference where the hijackers form a killing list in accordance with the cultural and national position of people such as the Americans, the British, the French, the Italian, so on. So, while class and national conflicts reflect a sense of reality; the

hijackers, their killing list and Barnes's handling the issues can be taken as appropriate examples of the interwoven aspect of reality and fiction in historiographic metafiction; therefore fact and imagination are mingled in historiographic metafiction.

Moreover, in the third chapter "The Wars of Religion", the trial of the woodworm that destroys the throne of the Pope acquires a sense of fiction and the product of the novelist's imagination, whereas the issue of inequality in Nature stressed through the difference between humanity and the animals, highlights the reality in universe as well: "Is man not higher than the animals? Is it not clear from the holy book of Genesis that the animals, which were created before man, were so created in order to be subservient to his use? (69). Apart from this narration, another voice-over in the novel is depicted by the woodworm as follows:

> The man is a very unevolved species compared to the animals. We don't deny, of course, your cleverness, your considerable potential. But you are, as yet, at an early stage of your development. We, for instance, are always ourselves; that is what it means to be evolved. We are what we are, and we know what that is… What a brazen attempt to shift responsibility on to the animals. Blame someone else, that's always your first instinct. (28-29).

In this respect, the human position is illustrated by means of multiplicity of narrations, which creates an atmosphere in which alternative truths are demonstrated in a mocking attitude. Furthermore, in the fifth chapter "Shipwreck", separating the healthy from the unhealthy in the ship for the survival of the healthy also portrays the distinction in Nature through multiplicity of events and settings; and the decision to cast the unhealthy into the sea can be observed as follows: "PROVISIONS ARE INSUFFICENT AND TAKE THE TRAGIC BUT NECESSARY DECISION TO SACRIFICE THE WOUNDED IN ORDER THAT THEY THEMSELVES MIGHT HAVE A GREATER CHANCE OF SURVIVAL" (129). In this sense, the survival of the fittest and the strongest in Nature as indicated in Darwin's *Origin of Species* (Darwin 35-37) can be related to the distinction practised among people. Consequently, the indifference of humanity against the species around them is emphasized in a subverted way. Recognizing the recreation of truth in a multi-layered setting, the novel

comes into view as a postmodern work; as a result the way the incidents and characters in the novel are represented is consistent with the postmodern novel in which the multiplicity of narration and narratives, the diversity and fragmentation of settings and characters are the most striking characteristics. For example, in the chapter "The Wars of Religion", the trial of the woodworm is narrated by various narrators such as the woodworm, the jurist, the habitants in the church, as a consequence the multi-layered structure and multiplicity of characters in fictional settings dominate the novel. Even if certain thematic concerns appear in the novel, the form is more foregrounded than the content. Similarly, in the chapter "Shipwreck", Géricault's painting The *Medusa* is described as an art form that does not concentrate on thematic issues, but on "political, symbolic, theatrical, shocking, thrilling, sentimental, documentational, unambiguous" concerns like cannibalism or the suffering of the survivors in the ship (126-27). Therefore, like the postmodern work dominated by the innovations in terms of form rather than thematic structure, the painting also does not give voice to the theme, but to the style.

Referring to the historical facts and combining them with his imaginative settings and characters, Barnes creates a historiographic metafiction. In this sense, the *10½* chapters in the novel seem to be whole like the data of history improving and connected with one another as Hutcheon asserts as well: "Everything must be recaptured and relocated in the general framework of history, so that despite the difficulties, the fundamental paradoxes and contradictions, we may respect the unity of history which is also the unity of life" (1989, 63). On the other hand, in the novel, instead of unity and coherence among these chapters, one can observe discontinuity and multiplicity of characters, incidents, settings and time in accordance with the elements of postmodern novel. Thus, an alternative history is recreated in a mocking style with the distinctive features of historiographic metafiction. In the ½ chapter of this historiographic metafiction titled "Parenthesis," the features of history are emphasized as follows:

> History isn't what happened. History is just what historians tell us. There was a pattern, a plan, a movement, expansion, the march of democracy; it is a tapestry, a flow of events, a complex narrative, connected, explicable. One good story leads to another. But all the time it's

> connections, progress, meaning, this led to this, this happened because of this. (240)

In this respect, like history which consists of connections and improvements, *A History of the World in 10½ Chapters* can be defined as a novel that attains historical quality in terms of the references to historical elements; but the historian should make use of her/his constructive imagination in order to unite the fragmentary and incomplete historical facts, so that s/he is able to form a consistent whole of facts (White; 1978 46-47). On the other hand, without the consistency and unity of the fragmented parts, Barnes constitutes a historiographic metafiction by associating historical elements with fiction. For instance, he refers to Noah's Ark in "The Stowaway", "The Wars of Religion", "The Mountain", and "Project Ararat". Although there arises a biblical, historical reference; the setting and the characters of the chapters related to Noah's Ark are the products of fiction. For example, in "The Stowaway" the situation in Noah's Ark is told by a woodworm. In addition, in "The Wars of Religion" the woodworm is accused because of the fact that its species are not among those selected for the Noah's Ark. In "The Mountain" and "The Project Ararat", the Noah's Ark is said to be situated on the mountain. As a result, the link between fiction and history comes to the fore. Thus, as Hayden White indicates in "The Historical Text As Literary Artifact," one can realize that "historical narratives succeed in endowing sets of past events with meanings over and above whatever comprehension they provide by appeal to putative causal laws, by exploiting the metaphorical similarities between sets of real events and the conventional structures of our fictions" (53). Then history and fiction come together in this process and a set of events are interwoven with a new plot-structure.

Furthermore, in the novel the converted references to religion can be seen as well. In the first chapter, while Noah in the Bible is described as greedy and drunk, eating the animals in the Ark. In the third chapter the church is defined as corrupted owing to the disobedient sinners and due to the presence of a woodworm that destroys the leg of Bishop's throne. Moreover, another example related to religion can be associated with the woodworm's rebellion, which is also regarded as disobedience to the Creator and as a sin carried out in such a religious place. In addition, the Noah's Ark is said to be situated on the top of a mountain in the Chapter titled "The Mountain" and similarly in the chapter "Project Ararat", a church is said to be built upon the mountainside over

Noah's tomb. In this manner, "what Barnes is interested is not religious belief but religious history, which is part of his larger attention to history" (Moseley 119). Therefore, the combination of religious stories with fictional characters and settings is consistent with the subverted elements of the postmodern novel, which reaches its peak, so this combination can be regarded as congruent with the features of historiographic metafiction.

In this historiographic metafiction, in an ironic way, Barnes also draws attention to oppression and destruction among human beings and animals in the world . For instance, in the chapter "The Visitors", it is said that the only pressure in the world, the sign of advancement is killing people (50-51). Similarly, in "The Survivor", the abuse of power exercised on animals is underlined by the description of the punished, exploited, poisoned fish (91). As a consequence, the cruelty, selfishness, destruction and deterioration in society leading to corruption are reflected in the chapter "Dream" as well:

> 'I knew a few people who went to church, had their babies christened, didn't use rude words. What about them?
> 'They pray and give thanks rather as you play golf and have sex. They seem to enjoy themselves, to have got what they wanted (300).

Therefore, hunger and greed inside people for earthly desires lead them to corruption and dissatisfaction like the dreamer in Heaven, who cannot find relief with shopping, golf, sex in the chapter "The Dream", so "[c]learly Barnes' heaven is a collective projection of the twentieth-century psyche" (Finney). Hence, Barnes re-constructs the locations and characters in his historiographic metafiction by means of variety of settings and narrators. Moreover, in the chapter titled "Parenthesis", only love is suggested to be the salvation and purification of the world, and it is affirmed as "our only hope" (243). As a result the chaos in the world leading to violence, obliteration and discrimination is said to be eliminated by means of love and this is asserted in the novel as follows:

> What will survive of us is love. But I can tell you why to love. Because the history of the world, which only stops at the half-house of love to bulldoze it into rubble it into rubble, is ridiculous without it. The history of the world becomes brutally self-important without love.

> Love won't change the history of the world, but it will do something much more important: teach us to stand up to history […] (226, 238)

The presence of love in a postmodern novel and its description as a saviour and an inevitable source for the history of the world, prove the presence of mockery and parody in the novel. Thus, "love is seen to fill the gap left by the collapsed absolutes of world history, defying history's "chin-out strut" and "silly uniform" with little more than the will to make meaning" (Wilson 370). Consequently, love is defined as the only means to establish order and relief and to fill the gap in the history of the world along these lines: "What would love be for if it didn't solve everything? Surely we can deduce from the very strength of our aspiration that love, once achieved, eases the daily ache, works some effortless analgesia?"(229). In this sense, the mockery of love comes to the fore, which leads to the parody of the 18th or 19t century novels in which the function and influence of love upon the individual can clearly be observed.

Finally, in *A History of the World in 10½ Chapters*, Julian Barnes depicts the disorder, inconsistency, disconnections, fragmentation and subversion in the postmodern novels. As a result, he portrays a history of the world in a discontinuous and fragmented manner. Furthermore, Barnes combines historical data with fiction in his historiographic metafiction, so he creates a literary work that reflects the discontinuous set of events by means of his imagination. Therefore, the multi-layered structure including multiplicity of narrations, narrators, incidents and characters, discontinuity of time and setting, dominates *A History of the World in 10½ Chapters*, as a result Barnes creates historiographic metafiction, which acquires the recreation of history in fiction in a subverted manner and rejects the unquestioned truth in history.

WORKS CITED

Barnes, Julian. *A History of the World in 10½ Chapters.* New York: The New Yorker, 1989.

Book Reviews: Fiction. "The Ancient Child." *Library Journal*. August 1989: 161.

Candel, Dalien. "Julian Barnes's *A History of Science in 10½ Chapters*." *English Studies* (2001): 253.

Darwin, Charles. *The Origin of Species*. Harmonsworth, London: Penguin, 1968.

Finney, Brian. "A Worm's Eye View of History: Julian Barnes's *A History of the World in 10½ Chapters"*.

Hutcheon, Linda. *The Politics of Postmodernism*. London: Routledge, 1989.

---. "Historiographic Metafiction." *Metafiction* (1995): 77.

Moseley, Merritt. *Understanding Julian Barnes*. South Carolina: South Carolina UP, 1997.

Onega, Susana. "British Historiographic Metafiction." *Metafiction* (1995): 93.

White, Hayden. "The Fictions of Factual Representation." *The Literature of Fact* (1976): 25- 27.

---. "The Historical Text As Literary Artifact." *The Writing of History* (1978): 43-53.

Wilson, Keith. "Why Aren't the Books Enough? Authorial Pursuit in Julian Barnes's *Flaubert's Parrot* and *A History of the World in 10½ Chapters*." *Critique* (2006): 370.

Wood, Michael. "In Search of Love and Judgement." Rev. *A History of the World in 10½ Chapters. Times Literary Supplement*. (1989): 713.

CHAPTER 29:

LOJİSTİK PERFORMANSIN İHRACAT ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Doç. Dr. Betül ALTAY TOPCU (1)
Dr. Öğr. Üyesi Sevgi SÜMERLİ SARIGÜL (2)

(1) Kayseri Üniversitesi, MYO, batopcu@erciyes.edu.tr
(2) Kayseri Üniversitesi, MYO, ssumerli@erciyes.edu.tr

Giriş

Ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınma düzeylerini anlamamızı sağlayan en önemli yapı taşlarından biri, o ülkenin ekonomik göstergeleridir. Bu göstergelerin pozitif yönlü olması, o ülkenin sosyo-ekonomik yapısını olumlu yönde etkilemektedir. Bu etkiler, toplumdaki bireylerin refah seviyelerini yükselterek, yaşam kalitesini arttırmaktadır. Söz konusu ekonomik göstergelerin değişiminde ve yükselmesinde en önemli rolü oynayan araçlardan biri de lojistik sektörünün gelişmişlik düzeyidir. Özellikle son yıllarda küreselleşme eğilimlerinin artması ile birlikte ülkelerin dış ticaret hacimlerinin artması, dış ticaret işlemlerinin daha karmaşık bir hal almasına neden olarak lojistik sektörünün önemini arttırmıştır. Bu çerçevede, ekonomik faaliyetlerin devamı açısından, ülkelerin sürdürülebilir bir iç ve dış ticaret sistemine sahip olması, bu ticaretin de mutlaka uygun lojistik stratejiler ile desteklenmesini gerektirmektedir (Erkan, 2014, 48).

İhracat ve ekonomik büyüme konusu sürekli iktisatçıların ilgi alanı olmuştur ve zamanla ihracata dayalı ekonomik büyüme modelleri oluşturulmuştur. Şüphesiz ihracat, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olan en önemli unsurlardan birisidir. Elbette ki bu etkinin derecesi ve sürdürülebilir olması önemlidir. Dış ticarette lojistik sektöründeki gelişmeler,ihracatı olumlu yönde etkileyerek, ülkelerin rekabet gücünü artırması açısından önem arz etmektedir. Şöyle ki lojistik sektöründeki gelişmeler, ülkelerin lojistik performans göstergelerinde iyileşmelere neden olmakta ve bu sayede dış ticaret akımları da bu durumdan olumlu yönde etkilenmektedir (Ateş ve Işık, 2010, 102).

Bu çalışmanın amacı, 2016 yılı itibariyle Dünya Bankası LPI indeksi verileri ile 149 ülkenin lojistik performansının ve performans kriterlerinin ihracat üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Çalışmada ayrıca LPI indeksi ile birlikte ithalat, dolaysız yabancı sermaye yatırımları ve kişi başına GSYİH'nın da ihracat üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu etki, dokuz model kurularak Yatay Kesit Veri Analizi, En Küçük Kareler Yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışma literatürde bu alanda yapılan çalışma sayısının kısıtlı olması ve verilerin elde edilebilirliğine göre en güncel yıl olan 2016 yılının esas alınması ile literatüre katkı sağlamak açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümde lojistik kavramı, lojistik performans ve performans ölçütleri hakkında teorik bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde lojistik performansın dış ticaret üzerindeki etkisine yönelik olarak yapılan ampirik çalışmalar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise ekonomik model ve

analiz sonuçları sunulmuştur.Son olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre sonuç ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

1. Lojistik Kavramı ve Lojistik Performans İndeksi

Çalışmanın bu bölümünde, lojistik kavramının tarihsel gelişimi, lojistik performans indeksi ve performans kriterleri üzerinde durulmuştur.

1.1.Lojistik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Lojistik kavramıyla ilgili olarak tarih boyunca geçirdiği süreçler göz önüne alındığında tek bir tanıma ulaşmak mümkün değildir. Askeri literatürde çok eski bir geçmişe sahip olan lojistik kavramı, günümüzde hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Lojistik kavramının çok geniş bir içeriğe ve etki alanına sahip olması ile birlikte teknolojideki ilerlemeler, bu kavram ile ilgili birçok tanım yapılabilmesini sağlamıştır.

Lojistik kelimesi Fransızca "logistique"den gelmektedir. İngilizce'ye 19. yüzyılda "logistics" olarak geçmiştir. İlk olarak barış veya savaş şartlarında, ordulara ait malzeme ve personelin taşınma, tedarik ve bakım gibi birtakım ihtiyaçlarının giderilmesi anlamında kullanılmıştır. Sanayi için lojistik kavramının karşılığının olmadığı 1950'li yıllarda, lojistik askeri bir terim olarak kullanılmıştır (Bayraktutan, Tüylüoğlu ve Özbilgin, 2012, 62).

Askeri bir terim olarak daha yaygın bir kullanım alanı bulan lojistik, 18. yy.'da Baron de Jomini tarafından "malzeme tedariki ile orduları hareket ettirebilmenin pratik sanatı" olarak tanımlanmıştır (Paksoy, Güleş ve Altıparmak, 2003). Lojistik yine askeri bir terim olarak bir askeri birliğin operasyon yeteneğini destekleyecek tüm unsurların tasarımı ve uygulaması, ilgili ekipman ve malzemenin sağlanarak, savaşta ve barışta etkinliğin ve hazırlığın garantilenmesi şeklinde de tanımlanmıştır (Koban ve Keser, 2015, 57).

Yeni dönemde ise toplumun genel refah düzeyini artırmaya yardım amacıyla, ürünlerin kaynağından nihai kullanıcılarına ulaşmalarını planlamak, organize etmek, taşıma ve depolama işlemlerini gerçekleştirmek, bu süreci verimli ve optimal düzeyde çalıştırmak olarak tanımlanabilir (Çancı ve Erdal, 2003, 86).

Dünyanın en büyük lojistik organizasyonu olan Tedarik Zinciri Uzmanları Konseyi'nin (Council of Supply Chain Management Professionals, CSCMP) tanımıyla lojistik; "Müşterinin ihtiyaçları doğrultusunda hizmetler de dâhil olmak üzere tüm ürünlerin ve ilgili bilgilerin çıkış noktasından varış noktasına kadar etkili ve verimli bir biçimde taşınması ve depolanması için gerekli prosedürlerin uygulanması, kontrol altına alınması ve planlanması

sürecidir (CSCMP). O halde lojistik, tedarik kaynağından başlayıp müşteriye kadar uzanan kanal içerisinde ürün ya da hizmetlerin akışı ile ilgili birçok faaliyeti kapsamaktadır.Lojistik ve ticaret birbirini tetikleyen unsurlardır. Dolayısıyla lojistik hedeflerin dış ve iç ticaret hedefleri doğrultusunda oluşturulması ve uyum içinde olması gerekir.

1.2.Lojistik Performans İndeksi ve Performans Ölçütleri

Lojistik hizmetlerin kalitesinin değerlendirilmesi, kullanılan kaynakların verimlilik konusunda çıktıları, müşterilerin aldıkları hizmet konusundaki algıları ya da ürün veya hizmetin iletilme sürecinde yaşananlar vb. tüm süreçlerde başarının tespiti olarak performans ölçümü büyük öneme arz etmektedir (Baki ve Şimşek, 2004).

Lojistik performans, lojistik hizmet üreten firmaların kendi stratejik planları çerçevesinde belirli bir dönem sonunda elde ettikleri hizmet çıktılarına ve belirlenmiş lojistik görevlerine yönelik oluşturulan amaçlara, politikalara, stratejilere, taktiklere, planlara ve hedeflere ne derece ulaştıklarını veya belirlenen standartlara ne derece yaklaştıklarını kurumsal açıdan ifade etmeleri ile ilgili çalışmalar bütünüdür (Bayat ve Özdemir, 2016).

Lojistik çok boyutlu bir kavram olduğu için, ülkelerarası performansın ölçülmesi oldukça zordur. Lojistik performansın ölçülmesi için, başlangıç aşamasında liman, depolama, gümrükleme, taşıma vb. lojistik işlemler ile ilgili zaman ve maliyet gibi bilgilere kolaylıkla erişilebilmektedir. Ancak, bu bilgiler ülke tedarik zincirlerindeki yapısal farklılıklardan dolayı değişiklik göstermektedir (Bayraktutan ve Özbilgin, 2015, 95-96).

LPI, ülkelerin lojistik alanındaki performanslarını ölçmek için Dünya Bankası tarafından oluşturulmuştur. Dünya Bankası tarafından ülkelerin lojistik performansları ilk kez 2007 yılında ölçülmüş, LPI raporları şuana kadar 2010, 2012, 2014, 2016 ve 2018 yıllarında "Connecting to Compete Trade Logistics in the Global Economy The Logistics Performance Index and Its Indicators" ismiyle yayınlanmıştır.

Dünya Bankası'nı LPI Raporu'nda; ülkeleri gümrük prosedürlerinden, taşıma maliyetlerine, ulaşım altyapı kalitesinden, sevkiyatların izlenebilmesine, teslimatlardaki zamanlamaya ve lojistik yetkinliğe kadar, ülkelerin lojistik konusundaki performansları sözü edilen 6 alanda değerlendirilmektedir (Yapraklı ve Ünalan, 2017, 315):

- Gümrük ve sınır yönetiminin verimliliği,
- Ticaret ve ulaştırma altyapısının kalitesi,
- Rekabetçi sevkiyat fiyatlarının ayarlanabilmesi kolaylığı,

- Lojistik hizmetlerinin kalitesi ve yeterliliği,
- Sevkiyatların izlenme ve takip edilebilirliği,
- Sevkiyatların alıcılara beklenen sürelerde ulaştırılma sıklığı.

Bu ölçümler her ülkede bulunan çeşitli lojistik firmalarını çalışan ve yöneticilerine kategorize edilmiş bir dizi sorunun sorulmasıyla ve verilen cevapların puanlarına göre belirlenerek oluşturulur ve sıralanır. Performans ölçümünde dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi, performansı etkileyen kriterlerin belirlenmesidir. Yapılan anket sonuçlarına göre belirlenen ağırlıklı ortalamalar ülkelerin 6 alandaki performanslarını belirlemektedir.

Değerlendirmede 1 en kötü puanı, 5 ise en iyi puanı ifade etmektedir. Dünya Bankası LPI 2016 yılı raporunda, lojistik uzmanları tarafından 7000'den fazla ülke değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca, raporun bu baskısı uluslararası alanda 160 ülkeyi, ulusal alanda ise 125 ülkeden fazlasını kapsamaktadır (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016, 1).

2016 yılı raporunda belirtildiği üzere ülkeler aşağıda bildirilen 6 ana gruptan birine girmektedirler (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016, 4):

- Gümrük ve sınır yönetiminin verimliliği, anketin 10. sorusunda çok düşük (1) ile çok yüksek (5) arasında puanlanmaktadır.

- Ticaret ve ulaştırma altyapısının kalitesi, anketin 11. sorusunda çok düşük (1) ile çok yüksek (5) arasında puanlanmaktadır.

- Rekabetçi sevkiyat fiyatlarının ayarlanabilmesi kolaylığı, anketin 12. sorusunda çok zor (1) ile çok kolay (5) arasında puanlanmaktadır.

- Lojistik hizmetlerinin kalitesi ve yeterliliği, anketin 13. sorusunda çok düşük (1) ile çok yüksek (5) arasında puanlanmaktadır.

- Sevkiyatların izlenme ve takip edilebilirliği, anketin 14. sorusunda çok düşük (1) ile çok yüksek (5) arasında puanlanmaktadır.

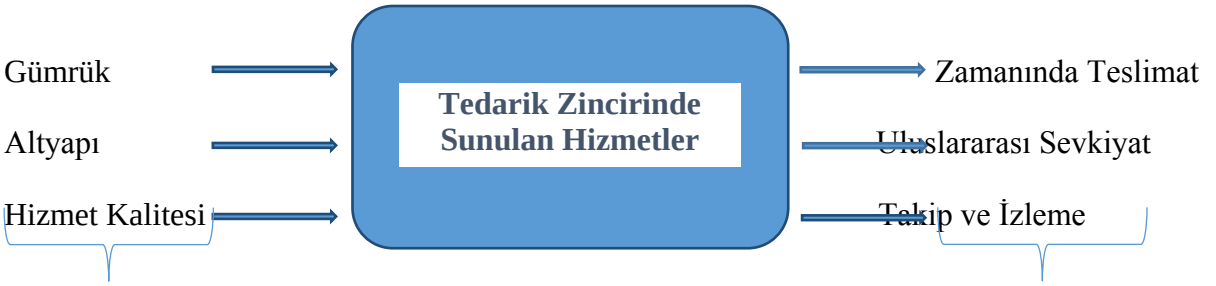
- Sevkiyatların alıcılara beklenen sürelerde ulaştırılma sıklığı anketin 15. sorusunda neredeyse hiç (1) ile neredeyse her zaman (5) arasında puanlanmaktadır.

Şekil 1'de LPI'nın girdi ve çıktıları gösterilmiştir. Şekil 1'de görüldüğü gibi; gümrük, altyapı ve lojistik hizmetlerin kalitesi kriterleri yönetimsel düzenlemeye tabi alanlar olarak değerlendirilmekte ve tedarik zincirinde sunulan hizmetler için girdi niteliği taşımaktadır. Öte

yandan zamanında teslimat, uluslararası sevkiyat ve takip ve izleme kriterleri hizmet sunumunun performansının değerlendirilmesinde sonuçlar olarak değerlendirilmekte ve tedarik zincirinde sunulan hizmetler bütününe sağlanan girdilerin bir çıktıları olmaktadır.

Lojistik performans kriterleri, teorik ve ampirik araştırmalara ve uluslararası taşımacılık faaliyeti ile uğraşan lojistik firmaların pratik deneyimine dayanılarak seçilmiştir. Şekil 1, altı LPI kriterini iki temel kategoride göstermektedir. Bu kategoriler şunlardır:

- Arz zincirinde yer alan ana girdileri gösteren politika düzenlemeleri (gümrük, altyapı ve hizmetler),
- Arz zincirinin performans çıktıları (zamanında teslimat, uluslararası sevkiyatlar, takip ve izlenebilirlik).

Şekil 1: Lojistik Performans İndeksinin Girdi ve Çıktıları

Kaynak: Arvis, J.F., Saslavsky, D., Ojala, L., Shepherd, B., Busch, C. ve Raj, A., Naula, T. (2016). Connecting to Compete 2016-Trade Logistics in the Global Economy, The Logistics Performance Index and Its Indicators, Washington, DC 20433 USA.

2. Literatür Araştırması

Teorik literatürde lojistik sektörü ve lojistik performans üzerine yapılan çalışmalarda, ülke karşılaştırmalarına yer verilmektedir. Örneğin Karataş (2017), bazı Avrupa ülkeleri ile Türkiye'nin lojistik sektörünün karşılaştırmalı analizini yapmıştır. Sofyalıoğlu ve Kartal (2013), Türkiye ve Avrasya ekonomik Topluluğu ülkelerinin Lojistik performanslarını karşılaştırmışlardır. Bir diğer örnek ise Tutar, Tutar ve Yetişen (2009)'in, Türkiye'nin lojistik sektörünün seçilmiş AB ülkeleri (Romanya ve Macaristan) ile karşılaştırılması şeklinde yapmış oldukları çalışmalardır.

Ampirik literatürde lojistik performans üzerine yapılan çalışmalardan bazıları Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile ülkelerin LPI sıralamasının yeniden düzenlenmesi şeklindedir. Örneğin Bayır ve Yılmaz (2017), AB ülkelerinin lojistik performanslarını VIKOR yöntemiyle, Dünya Bankası 2016 LPI'dan farklı olarak sıralamışlardır.

Lojistik performans üzerine yapılan literatürdeki diğer çalışmalarda ise, Küresel Rekabet Gücü İndeksi ile LPI indeksi arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Ekici, Kabak ve Ülengin (2016), Çemberci, Civelek ve Canbolat (2015), küresel rekabet gücü göstergelerinin, lojistik performans göstergeleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Son olarak lojistik performans çalışmaları, bu çalışma ile doğrudan bağlantılı olan LPI'nın ihracat üzerindeki etkisi şeklindedir. Ayrıca LPI'nın ithalat üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Literatürde bu alandayapılan çalışmalar kısıtlıdır ve son yıllarda yapılmaya başlayan güncel konular arasındadır. Bu çalışmalar; çalışmanın yazar/yazarları, kullanılan yöntem ve analiz sonuçları açısından Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü gibi, bu çalışmalar genel olarak, LPI ve LPI'nın ihracat üzerindeki etkisinin analiz edilmesi şeklindedir. Çalışmalardan elde edilen sonuçlar da, analize dâhil edilen ülkelerde LPI ve LPI kriterlerinin, ihracatı pozitif yönde etkilediği ve ihracatı artırma açısından önemli bir gösterge olduğu yönündedir.

Tablo 1. Lojistik Performans ve Dış Ticaret Arasındaki İlişki

Yazar/Yazarlar	Yöntem	Sonuç
Ateş ve Işık (2010)	Granger Nedensellik Analizi	Türkiye ekonomisi için, lojistik sektöründen ihracata doğru Granger nedensellik ilişkisi vardır. Lojistik sektörü gelirlerinden, sanayi üretim endeksine doğru tek yönlü,gayri safi milli hasılaya doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Ganı (2017)	Yatay Kesit Veri Analizi	Analize dâhil edilen seksen ülkede, lojistik performans ile ihracat ve ithalat arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı ve pozitiftir. Ayrıca, lojistik performans kiriterlerinin, ihracat üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır.
Kabak, Ülengin ve Ekici (2018)	Senaryo Analizi	Türkiye, Burundi, Zimbabve, Brezilya ve Portekiz'de, lojistik performans göstergeleri ile ihracat arasında önemli ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.
Uca, İnce ve Sümen (2016)	Hiyerarşik Regresyon Aanalizi	Analize dâhil edilen ülkelerde, lojistik performansın, dış ticaret hacmi ve Yolsuzluk Algısı İndeksi üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitiftir.
Hausman, Lee ve Subramanian (2013)	Gravity Model	Analize dâhil edilen ülkelerde, lojistik performansın belirleyicilerinden zaman, maliyet ve güvenirlilik göstergelerinin, uluslararası ticaret üzerindeki etkisi

		pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır.
Kabak, Ekici ve Ülengin (2016)	Senaryo Analizi	Türkiye örneğinde, lojistik performans göstergelerinin, ihracat üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. İhracat üzerinde en fazla etkisi olan göstergeler lojistik yetkinlik, gümrükler ve zamanında işlem kriterleridir.
Chakraborty ve Mukherjee (2016)	Yatay Kesit Veri Analizi	Analize dâhil edilen ülkelerde, lojistik performans ve performans göstergelerinin ihracat üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Lojistik performans indeksi ile birlikte dolaysız yabancı sermaye yatırımları ve ithalat değişkenlerinin analize dâhil edildiği modellerde, söz konusu değişkenlerin ihracat üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrıca lojistik performans kriterlerinin tek tek analize dâhil edildiği modellerde de aynı sonuç elde edilmiştir.
Puertas, Marti ve Garcia (2014)	Gravity Model	Lojistik performans ve performans kriterleri, AB ülkelerinin ihracatında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle de lojistik yetkinlik ve yük izleme kriterlerinin, Avrupa ülkelerinin yurtiçi taleplerinin artması ve yeni uluslararası piyasa araştırması için etkisi diğer kriterlerden daha fazladır.
Marti, Puertas ve Garcia (2014)	Gravity Model	Lojistik performans bileşenleri olarak gümrük işlemleri, lojistik maliyetler, kara ve denizyolu taşımacılığı altyapı kalitesi Afrika, Güney Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerinin ticari akımlarında önemli bir artışa neden olmaktadır.
Saslavsky ve Shepherd (2014)	Gravity Model	Lojistik performans, özellikle Asya Pasifik bölgesinin gelişmekte olan ülkelerinin ticareti üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Lojistik performansın Güney-Güney ticareti için, Güney-Kuzey ticaretinden daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. Ekonometrik Model ve Analiz Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde analizde kullanılan veriler, veri kaynakları, tahmin edilen dokuz model ve analiz sonuçlarına yer verilecektir.

3.1. Ekonometrik Model ve Veriler

Dünya Bankası belirli zamanlarda ülkelerin lojistik performansını gösteren LPI'yı yayınlamaktadır. Bu indeksin ilki 2007 yılında daha sonraki indeksler de 2010, 2012, 2014, 2016 ve son olarak 2018 yılında yayınlanmıştır. Söz konusu indeksin belirli zaman

aralıklarında yayınlanmış olması, bu konuda yapılan çalışmalarda zaman serisi analizi ve panel veri analizi yöntemlerinin kullanılmasını kısıtlamaktadır.

Dünya Bankası 2016 yılı için 160 ülkenin LPI'sını yayınlamıştır. Çalışmada lojistik performansın ve lojistik performans kriterlerinin ihracat üzerindeki etkisi 2016 yılı indeks verileri dikkate alınarak, çalışmada kullanılan verilerin elde edilebilirliğine göre 149 ülke için veri setine en uygun yöntem olan Yatay Kesit Veri Analizi En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile test edilmiştir.

Çalışmada kullanılan değişken seçimi literatürde bu konuda yapılan çalışmalar dikkate alınarak yapılmıştır. Analize dâhil edilen değişkenler ve tanımları aşağıdaki gibidir:

Bağımlı Değişken:

Mal ve Hizmet İhracatı (IHR): GSYİH'nin yüzdesi olarak alınmıştır.

Bağımsız Değişkenler:

Lojistik Performans İndeksi (LPI): Söz konusu ülkelerin genel lojistik performans değerini göstermektedir.

Gümrükler (GUM), Altyapı (AY), Uluslararası Sevkiyatlar (US), Lojistik Yetkinlik (LY), Yük İzleme (YI), Zamanında İşlem (ZI): Dünya Bankası LPI kriterlerini göstermektedir.

Mal ve Hizmet İthalatı (ITH): GSYİH'nin yüzdesi olarak alınmıştır.

Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırım Girişi (DYS): GSYİH'nin yüzdesi olarak alınmıştır.

Kişi Başına GSYİH (KBGSYIH): 2010 yılı sabit fiyatları ile ABD doları cinsinden alınmıştır.

Çalışmada 9 model tahmin edilmiştir. Tahmin edilen modeller aşağıda gösterilmiştir:

Model 1'e LPI değişkeni dışında, ITH değişkeni de ilave edilmiştir. 1 nolu model aşağıdaki gibidir:

$$lnIHR = \alpha + \beta_1 lnLPI + \beta_2 lnITH + \epsilon (1)$$

Aşağıda yer alan modellerde, LPI'nın altı kriteri tek tek modellere dâhil edilerek söz konusu lojistik performans kriterlerinin, ihracat üzerindeki etkisi tahmin edilmiştir. Tahmin edilen modeller aşağıda yer alan denklemlerde gösterilmiştir.

Model 2

$$lnIHR = \alpha + \beta_1\ lnGUM + \beta_2\ lnITH + \varepsilon (2)$$

Model 3

$$lnIHR = \alpha + \beta_1 lnAY + \beta_2 lnITH + \varepsilon(3)$$

Model 4

$$lnIHR = \alpha + \beta_1 lnUS + \beta_2 lnITH + \varepsilon(4)$$

Model 5

$$lnIHR = \alpha + \beta_1 lnLY + \beta_2 lnITH + \varepsilon(5)$$

Model 6

$$lnIHR = \alpha + \beta_1 lnYI + \beta_2 lnITH + \varepsilon(6)$$

Model 7

$$lnIHR = \alpha + \beta_1 lnZI + \beta_2 lnITH + \varepsilon(7)$$

LPI'nın ihracat üzerindeki etkisi, ayrıca ithalat değişkeni ile birlikte analize dâhil edilen ülkelerin kişi başına GSYİH ve dolaysız yabancı sermaye yatırım girişi verileri kullanılarak da tahmin edilmiştir. Bu modeller 8 ve 9 nolu denklemlerde gösterildiği gibidir:

Model 8

$$lnIHR = \alpha + \beta_1 lnLPI + \beta_2 lnITH + \beta_3 lnDYS + \varepsilon(8)$$

Model 9

$$lnIHR = \alpha + \beta_1 lnLPI + \beta_2 lnITH + \beta_3 lnDYS + \beta_4 lnKBGSYIH + \varepsilon(9)$$

Yukarıda yer alan modellerde α sabit terimi, $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ eğim katsayılarını ve ε ise hata terimini göstermektedir. Ekonometrik modellerde değişkenlerin önünde yer alan ln, analize dâhil edilen tüm değişkenlerin logaritmasının alındığını ifade etmektedir.

8 ve 9 nolu denklemde yer alan tahminlerde, verilerin elde edilebilirliğine göre 148 ülkenin verileri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan LPI ve LPI kriterleri (GUM, AY, US, LY, YI, ZI) verileri Dünya Bankası, LPI indeksi veri tabanından elde edilmiştir (World Bank, LPI Global Rankings). Analize dâhil edilen IHR, ITH, DYS ve KBGSYIH değişkenleri Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Göstergeleri Veri tabanından alınmıştır (Word Bank, World Development Indicators).

3.2. Analize Dâhil Edilen Ülkeler

Dünya Bankası'nın 2016 yılı LPI tablosunda 160 ülke yer almaktadır. Ancak LPI'nın ve LPI kriterlerinin ihracat üzerindeki etkisini inceleyen bu çalışmada, LPI ve LPI göstergeleri dışında kalan diğer verilerin elde edilebilirliğine göre Model 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 için 149 ülkenin verisine, Model 8 ve 9 için de 148 ülkenin verisine ulaşılmıştır**.** Analize dâhil edilen söz konusu ülkeler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ekonometrik Modellerde Yer Alan Ülkeler

Almanya	Çin	Suudi Arabistan	Kazakistan	Nikaragua	Senegal
Lüksemburg	İsrail	Kuveyt	Bahama	Sudan	Cibuti
İsveç	Litvanya	Meksika	Namibya	Maldivler	Butan
Hollanda	Katar	Brezilya	Ukrayna	Makedonya	Fiji
Singapur	Macaristan	Malta	Burkina Faso	Burundi	Bolivya
Belçika	Malezya	Botsvana	Lübnan	Moğolistan	Angola
Avusturya	Polonya	Uganda	El Salvador	Mali	Ermenistan
İngiltere	Türkiye	Kıbrıs	Mozambik	Tunus	Liberya
Hong Kong Çin	Hindistan	Romanya	Guyana	Guatemala	Gabon
ABD	Portekiz	Tanzanya	Fas	Honduras	Çad
İsviçre	Yeni Zelanda	Ruanda	Bangladeş	Myanmar	Kırgız Cum.
Japonya	Estonya	Endonezya	Gana	Zambiya	Madagaskar
Birleşik Arap Emirlikleri	İzlanda	Vietnam	Kosta Rika	Benin	Kamerun
Kanada	Panama	Uruguay	Nijerya	Arnavutluk	Irak
Finlandiya	Slovak Cum.	Arjantin	Dominik Cum.	Özbekistan	Afganistan
Fransa	Kenya	Ürdün	Togo	Jamaika	Zimbabve
Danimarka	Letonya	Pakistan	Maldova	Beyaz Rusya	Lao Dem. Halk Cum.
İrlanda	Bahreyn	Peru	Kolombiya	Karadağ	Tacikistan
Avusturalya	Tayland	Brunei	Fildişi Sahili	Nepal	Lesotho
Güney Afrika	Şili	Filipinler	İran	Etiyopya	Sierra Leone
İtalya	Yunanistan	Bulgaristan	Bosna Hersek	Kongo Cum.	Ekvator Ginesi
Norveç	Umman	Kamboçya	Komorlar	Kongo Dem. Cum.	Moritanya
İspanya	Mısır Arap Emirlikleri	Ekvator	Rusya Fed.	Gine-Bissau	Somali
Kore Cum.	Slovenya	Cezayir	Nijer	Gine	Haiti
Çek Cum.	Hırvatistan	Sırbistan	Paraguay	Gürcistan	

4.3. Analiz Sonuçları

2016 yılı için LPI'nın ve LPI kriterlerininihracat üzerindeki etkisinin incelendiği ve 149 ülkenin analize dâhil edildiği, Model 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7 için Yatay Kesit Veri Analizi EKK yöntemi sonuçları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 2016 Yılı ve 149 Ülke İçin Yatay Kesit Veri Analizi EKK Yöntemi Analiz Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken: lnIHR						
	Model 1	**Model 2**	**Model 3**	**Model 4**	**Model 5**	**Model 6**	**Model 7**
Sabit	-1.099299* (0.0000)	-0.903546* (0.0002)	-0.906585* (0.0001)	-1.058532* (0.0000)	-1.019420* (0.0001)	-0.985748* 0.0001	-1.282904* (0.0000)
lnLPI	1.061471* (0.0000)						
lnITH	0.940680* (0.0000)	0.931727* (0.0000)	0.950358* (0.0000)	0.920367* (0.0000)	0.952917* (0.0000)	0.958482* (0.0000)	0.935272* (0.0000)
lnGUM		0.968026* (0.0000)					
lnAY			0.890328* (0.0000)				
lnUS				1.096889* (0.0000)			
lnLY					0.964460* (0.0000)		
lnYI						0.900706* (0.0000)	
lnZI							1.119438* (0.0000)
R^2	0.719441	0.715019	0.721161	0.707125	0.707598	0.714149	0.707668
F-İstatistik	187.1948* (0.000000)	183.1574* (0.000000)	188.7998* (0.000000)	176.2534* (0.000000)	176.6563* (0.000000)	182.3782* (0.000000)	176.7158* (0.000000)
Gözlem Sayısı	149	149	149	149	149	149	149

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.
*, tahmin edilen katsayıların %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3'de görüldüğü gibi, LPI ve ITH değişkeninin analize dâhil edildiği Model 1'de tüm değişkenlerin katsayıları %1 önem düzeyinde istatiksel olarak anlamlıdır. LPI ve ITH değişkenlerinin, IHR değişkeni üzerindeki etkisi pozitif ve %1 önem düzeyinde istatiksel olarak anlamlıdır. LPI'daki %1'lik artış, IHR'de %1.06'lık artışa neden olmaktadır. ITH değişkeninin, IHR değişkeni üzerindeki etkisi ise %0.94 artış kadardır.

ITH değişkeni ile birlikte, LPI kriterlerinin tek tek analize dâhil edildiği diğer tüm modellerde de katsayıların işaretleri teorik beklentiye uygun ve %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Model 2'de, LPI kriterlerinden, GUM değişkeni ve ITH değişkeninin, IHR değişkeni üzerindeki etkisi pozitif ve %1 önem düzeyinde istatiksel olarak anlamlıdır. Model 3, 4, 5, 6 ve 7 içinde benzer sonuçlar elde edilmiştir. Yani analize dâhil

edilen tüm değişkenlerin IHR üzerindeki etkisi pozitif ve %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Lojistik performansın 6 kriterinin tek tek analize dâhil edildiği modellerde (Model 2, 3, 4, 5, 6 ve 7), söz konusu kriterlerin ihracat üzerindeki pozitif etkisinin en fazla olduğu kriterden, en düşük olduğu kritere doğru sıralama, katsayı değerleri ile birlikte şu şekildedir: ZI(1.1194), US(1.0968), GUM(0.9680), LY(0.9644), YI(0.9007) ve AY(0.8903). Dolayısıyla lojistik performans kriterlerinden olan zamanında işlem kriteri, ihracat zerindeki pozitif etkisi açısından en önemli kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. ZI değişkenindeki %1'lik artış, IHR değişkeninde %1.11 artışa neden olmaktadır.

Tablo 3'de yer alan tüm modellerde R^2 değerleri ortalama 0.71'dir. Söz konusu rakam bağımlı değişkendeki (IHR) değişmenin %0.71'inin, bağımsız değişkenlerdeki değişmeden kaynaklandığını göstermektedir. Belirlilik katsayısı olarak bilinen ve bir anlamda modelin anlamlılık gücünü gösteren R^2değeri, yatay kesit verileri kullanılarak yapılan tahmin modellerinde genellikle küçük değerler almaktadır. Wallace ve Silver (1988) ile Studenmund (1992)'e göre R^2'nin 0.3 ve daha düşük bulunması yatay kesit verisiyle çalışılan analizlerde yaygın bir şekilde görülmektedir. Ayrıca yatay kesit verilerinde 0.5 büyüklüğünde bir R^2 değeri, iyi bir uygunluk (a good fit) değerini ifade etmektedir (Ata, 2011, 127-128).

Dolayısıyla modellerden elde edilen R^2değerleri oldukça yüksek ve söz konusu yazarların ifade ettiği iyi bir uygunluk değerini de aşmaktadır. Söz konusu değerler modellerin açıklama gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. F istatistik değerlerine göre, Tablo 2'de yer alan tüm modeller, %1 önem düzeyinde bir bütün olarak anlamlıdır.

2016 yılı için LPI'nın ihracat üzerindeki etkisinin incelendiği ve 148 ülkenin analize dâhil edildiği, Model 8 ve 9 için Yatay Kesit Verileri için EKK yöntemi analiz sonuçları Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 2016 Yılı ve 148 Ülke İçin Yatay Kesit Veri Analizi
EKK Yöntemi Analiz Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken: lnIHR	
	Model 8	**Model 9**
Sabit	-0.903698* (0.0007)	-1.058628* (0.0001)
lnLPI	0.990413* (0.0000)	0.713498* (0.0000)
lnITH	0.893292* (0.0000)	0.904662* (0.0000)
lnDYS	0.051684** (0.0383)	0.052464** (0.0328)
lnKBGSYIH		0.044815 (0.0075)*
R^2	0.737119	0.750636
F-İstatistik	128.9839* (0.000000)	102.3466* 0.000000
Gözlem Sayısı	148	148

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.
* ve ** tahmin edilen katsayıların sırasıyla %1 ve %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4'de görüldüğü gibi, Model 8'de analize dâhil edilen LPI ve ITH değişkenleri %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve söz konusu değişkenlerin IHR değişkeni üzerindeki etkisi pozitiftir. Model 8'de analize dâhil edilen DYS değişkeni %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve DYS değişkeninin, IHR değişkeni üzerindeki etkisi pozitiftir. IHR değişkeni üzerindeki pozitif etkisi en fazla olan değişkenler sırasıyla LPI, ITH ve DYS değişkenleridir. Başka bir ifadeyle LPI'daki %1'lik artış, IHR'de %0.99 artışa neden olmaktayken, ITH'deki %1'lik artış, IHR'de %0.89 artışa neden olmaktadır. DYS değişkeninin, IHR değişkeni üzerindeki etkisi ise LPI ve ITH değişkenlerine göre daha küçük düzeydedir. DYS'deki %1'lik artış, IHR değişkeninde %0.05 artışa neden olmaktadır. Model 8'de yer alan R^2 değeri 0.73 olup, modelin açıklama gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Yani Model 8, bağımlı değişkendeki (IHR) değişmenin %0.73'ünün, bağımsız değişkenlerdeki (LPI, ITH ve DYS) değişmelerden kaynaklandığını göstermektedir. Ayrıca modeldeki F istatistik değeri (128.9839), modelin %1 önem düzeyinde bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4'de yer alan Model 9'da LPI, ITH ve KBGSYIH değişkenleri %1 önemli düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve söz konusu değişkenlerin IHR değişkeni üzerindeki etkisi pozitiftir. DYS değişkeni ise %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve söz konusu değişkenin, IHR değişkeni üzerindeki etkisi pozitiftir. R^2 değeri 0.75 olup modelin açıklama gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca modeldeki F istatistik değeri (102.3466), modelin %1 önem düzeyinde bir bütün olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada LPI ve LPI kriterlerinin, ülkelerin rekabet güçlerinin en önemli göstergesi olan ihracat üzerindeki etkisi, Dünya Bankası 2016 yılı LPI verileri ile analiz edilmiştir. Bu etki, Yatay Kesit Veri Analiz yöntemi ile dokuz model tahmin edilerek 149 ülke için ölçülmüştür. Tahmin edilen tüm modellerde LPI'nın ve LPI kriterlerinin ihracat üzerindeki etkisi %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitiftir.

ITH, DYS ve KBGSYIH değişkenlerinin analize edildiği modellerde de, DYS değişkeni dışında söz konusu değişkenlerin ihracat üzerindeki etkisi %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitiftir. DYS değişkeninin ihracat üzerindeki etkisi ise %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitiftir. Modellerden elde edilen bulgular, yüksek R^2 değeri ile modellerin açıklama gücünün yüksek olduğunu ve F istatistik değeri ile de modellerin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermiştir. Çalışmadan elde edilen analiz sonuçları, özellikle de Chakraborty ve Mukherjee (2016)'nın çalışması ve literatürde bu konuda yapılan diğer çalışmalar ile tutarlıdır.

Lojistik sektörü, ülkemizde olduğu gibi küresel dünyada da gittikçe daha fazla önem verilen bir sektördür. Lojistik sektörü yarattığı istihdam ile dünya ekonomisine önemli katkısı olan sektörlerin başında gelmektedir. Lojistik başta gıda, tekstil, ilaç, otomotiv ve kozmetik olmak üzere tüm sektörlere hizmet veren ve iktisadi faaliyetlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan önemli bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle küreselleşme ile birlikte uluslararası ticaret hacminin genişlemesi ve teknolojinin gelişmesi ile de müşteri beklentilerinin giderek artması, müşteri beklentilerini karşılamak durumunda olan lojistik firmaların, uluslararası hizmet verme kapasitelerini geliştirmeyi zorunlu hale getirmektedir.

Bu çalışma, ülkelerin rekabet güçlerinin artırılmasında en önemli göstergelerden birisi olan ihracatın artırılmasında, lojistik performansın ve lojistik performans kriterlerindeki iyileşme ve gelişmelerin önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Bu çerçevede, bütün dünya ülkelerinde lojistik sektörüne yapılan ve yapılacak olan altyapı yatırımları, ihracatı artırarak sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

Dünya ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye'de de faaliyet gösteren firmaların ithalat ve ihracat işlemleri sürecinde ortaya çıkan lojistik maliyet ve zaman kayıplarında iyileştirme sağlanarak rekabet gücünün artırılması için, ülkelerin ulaştırma konusundaki stratejikplanlarının ve dış ticaret politikasının önemi büyüktür. Devlet Planlama Teşkilatı kalkınma planlarına göre; ulaştırma sektöründe temel amaç; ülke ekonomisinin ve sosyal

hayatın gereksinimlerine uygun, taşıma türleri arasında dengenin sağlandığı, çağdaş teknoloji ve uluslararası kurallarla uyumlu, çevreye duyarlı, ekonomik, güvenli ve hızlı taşımacılığın yapıldığı bir ulaştırma alt yapısının zamanında oluşturulmasıdır.

Dünya Bankası LPI raporlarında, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki lojistik performans farkı üzerinde durulmaktadır. Ülkelerin rekabet güçlerinin sağlanması ve artırılması büyük ölçüde bu farkın giderilmesine bağlıdır. Ülkelerin dış ticaret akımlarının birbirine bağlı olması, LPI kriterlerinin küresel düzeyde iyileştirilmesini ve ortak politika önerilerinin sunulmasını zorunlu hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

ARVIS, J.F., Saslavsky, D., Ojala, L., Shepherd, B., Busch, C., Raj, A. and Naula, T. (2016). Connecting to Compete 2016-Trade Logistics in the Global Economy, The Logistics Performance Index and Its Indicators, Washington, DC 20433 USA.

ATA, A.Y. (2011). "Ücretler, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişki: Yatay Kesit Analizi", Çalışma ve Toplum, 4: 113-134.

ATEŞ, İ. ve IŞIK, E. (2010). "Türkiye'de Lojistik Hizmetlerinin Gelişiminin İhracattaki Büyümeye Etkileri", Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2(1): 99-106.

BAKİ, B., ve ŞİMŞEK, B. (2004). "Lojistik Faaliyetlere Göre Performans Ölçütlerinin Belirlenmesi", Yöneylem Araştırması/Endüstri Mühendisliği XXIV Ulusal Kongresi, 15-18 Haziran, Gaziantep-Adana.

BAYAT, T. ve ÖZDEMİR, Ş. (2016). "Yeni Bir Lojistik Performans Endeksi Oluşturmak İçin Gerekli Olan Kriterlerin Belirlenmesi Üzerine Araştırma", V. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi, 26-28 Mayıs, Mersin.

BAYIR, T. ve YILMAZ, Z. (2017). "AB Ülkelerinin Lojistik Performans Endekslerinin AHP ve VİKOR Yöntemleri İle Değerlendirilmesi", Middle East Journal of Education(MEJE), 3(2): 73-92.

BAYRAKTUTAN,Y., TÜYLÜOĞLU, Ş. ve ÖZBİLGİN, M. (2012). "Lojistik Sektöründe Yoğunlaşma Analizi ve Lojistik Gelişmişlik Endeksi: Kocaeli Örneği", Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi. 4(3): 61-62.

BAYRAKTUTAN, Y. ve ÖZBİLGİN, M. (2015). "Lojistik Maliyetler ve Lojistik Performans Ölçütleri", Maliye Araştırmaları Dergisi, 1(2): 95-112.

ÇEMBERCİ, M., CİVELEK, M.E and CANBOLAT, N. (2015). "The Mederator Effect of Logistics Performance Index on Dimensions of Logistics Performance Index", Social and Behavioral Sciences, 195: 1514-1524.

CHAKRABORTY, D. andMUKHERJEE, S. (2016). "How Trade Facilitation Measures Influence Export Orientation? Empirical Estimates with Logistics Performance Index Data", J. Econ. Libr., 4: 227-237.

CSCMP (Council of Supply Chain Management Professionals), http://cscmp.org.

ÇANCI, M. ve ERDAL, M., (2003). Lojistik Yönetimi Freight Forwarder El Kitabı-1, İstanbul: UTİKAD Yayını.

EKİCİ, S.Ö., KABAK, Ö. and ÜLENGİN, F. (2016). "Linking to Compete: Logistics and Global Competitiveness Interaction", Transport Policy, 48: 117-128.

ERKAN, B. (2014). "Türkiye'de Lojistik Sektörü ve Rekabet Gücü", Assam Uluslararası Hakemli Dergi (Assamuhad), 1: 44-65.

GANI, A. (2017). "The Logistics Performance Effect in International Trade", The Asian Journal of Shipping and Logistics, 33(4): 279-288.

HAUSMAN, W.H, LEE, H.L. and SUBRAMANIAN, U. (2013). "the Impact of Logistics Performance On Trade", Production and Operations Management, 22 (2): 236-252.

KABAK, Ö., ÖNSEL EKİCİ, Ş. andÜLENGİN, F. (2016). "Which Logistics Performance Indicator Influence Export Most? A Scenario Analysis Based Approach", 14th International Logistics And Supply Chain Congress (LM-SCM 2016), Proceedıngs, İzmir, Turkey.

KABAK, Ö., ÜLENGİN, F. and ÖNSEL EKİCİ, Ş. (2018). "Connecting Logistics Performance to Export: A Scenario-Based Approach",Research in Transportation Economics, xxx (xxxx) xxx–xxx: 1-14.

KARATAŞ, İ.A. (2017). "Bazı Avrupa Ülkeleri İle Türkiye'nin Lojistik Sektörünün Karşılaştırmalı Analizi", Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 8(1): 1-22.

KOBAN, E. ve KESER, H.Y. (2015). Dış Ticarette Lojistik, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Ekin Yayınevi: Bursa.

MARTI, L., PUERTAS, R. and GARCIA, L. (2014). "The Importance of the Logistics Performance Index in International Trade", Applied Economics, 46(24): 2982-2992.

PUERTAS, R., MARTI, L. andGARCIA, L. (2014)."Logistics Performance and Export Competitiveness: European Experience", Empirica, 41: 467-480.

PAKSOY, T., GÜLEŞ, H.K. ve ALTIPARMAK, F. (2003). "Tedarik Zinciri Yönetiminde Dağıtım Ağlarının Tasarımı ve Eniyilemesi: Çok Aşamalı Karma Tam Sayılı Bir Doğrusal Programlama Modeli", Journal Of Faculty of Business, 4(2): 1-25.

SASLAVSKY, D. and SHEPHERD, B. (2014). “Facilitating International Production Networks: The Role of Trade Logistics”, The Journal of International Trade and Economic Development, 23(7): 979-999.

SOFYALIOĞLU, Ç. ve KARTAL, B. (2013). “Türkiye ve Avrasya Ekonomi Topluluğu Ülkelerinin Lojistik Performans İndekslerinin Karşılaştırılması ve Bazı Çıkarımlar”, International Conference on Eurasian Economies, 524-531.

T.C. GÜMRÜK VE TİCARET BAKANLIĞI,(2016). Lojistik Performans Endeksi 2016, Ankara: Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi, Yayın No: 895.

TUTAR, E., TUTAR, F. ve YETİŞEN, H., (2009). “Türkiye’de Lojistik Sektörünün Gelişmişlik Düzeyinin Seçilmiş AB Ülkeleri (Romanya ve Macaristan) İle Karşılaştırmalı Bir Analizi”, KMU İİBF Dergisi, 11(17): 190-216.

UCA, N., İNCE, H. ve SÜMEN, H., (2016). “The Mediator Effect of Logistics Performance Index on the Relation Between Corruption Perception Index and Foreign Trade Volume”, Eur. Sci. J., 12: 37-45.

WORLD BANK, LPI Global Rankings 2016, https://lpi.worldbank.org/international/global/ 2016, (E.T: 29.07.2018).

WORLD BANK, World Development Indicators,databasehttp://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators, (E.T: 29.07.2018).

YAPRAKLI, T.Ş ve ÜNALAN, M. (2017). “Küresel Lojistik Performans Endeksi ve Türkiye’deki Son 10 Yıllık Lojistik Performans Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 31(3): 589-606.

CHAPTER 30:

MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN MESLEĞE BAKIŞ AÇILARI: ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ BESNİ MESLEK YÜKSEK OKULUNDA BİR UYGULAMA

Öğr. Gör. Burcu Doğan
Öğr. Gör. Erdem Hilal

GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayi ve hizmet sektörlerindeki karşılaştıkları önemli sorunlardan birisi vasıflı "Ara Eleman" eksikliğidir. Gelişmiş ülkeler, bu eksikliği karşılayan mesleki ve teknik eğitim kurumlarına daha fazla önem vermektedirler. Özellikle birçok gelişmiş ülkede ekonomik kalkınmanın itici gücü bu kurumlarda yetiştirilmiş ara elemanlar olmuştur (Büte, 2010:175). Ülkemizde mesleki eğitim ön lisans düzeyinde meslek yüksekokullarında, lisans düzeyinde ise fakültelerde verilmektedir.

Meslek yüksekokulları çeşitli alanlarda verdikleri meslek eğitimleri ile işletmelerin ara eleman ihtiyacını karşılamaktadır. Muhasebe ve vergi uygulamaları programı da vasıflı ara eleman yetiştirmektedir.Muhasebe programının amacı, ön lisans düzeyinde verilecek eğitimlerle, işletmelerin ihtiyacı olan vasıflı elemanların yetişmesine katkı sağlamaktadır. Programa dahil olan öğrenciler iki yıl içinde aldıkları mesleki eğitim ile birlikte sektörde istihdam edilebilmektedirler. Bu programdan mezun olan öğrenciler, eğitimlerine örgün ya da uzaktan eğitim ile devam ederek kariyer basamaklarında geçerek, muhasebe ara elemanı, SMMM, YMM ya da denetim gibi konularda uzmanlaşarak meslek hayatlarına devam etmektedirler.

26.07.2008 tarih ve 26948 Sayılı ResmiGazete'de 5786 Sayılı"Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" yayınlanarak, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. "Serbest Muhasebecilik" ünvanı kaldırılmıştır. 26.07.2008 tarihinden itibaren meslek mensupları SMMM ve YMM olmak üzere iki kategoriden oluşmaktadır.

http://www.verginet.net/dtt/11/VergiSirkuleri2008_134.aspx27.04.2016

Bu yeni düzenleme ile birlikte meslek yüksekokulları muhasebe programlarından mezun olan öğrenciler " serbest muhasebeci" olma yolları kapanmıştır.

Bu çalışmada da muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünden mezun olan öğrencilerin yeni düzenleme hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları ve meslek hayatlarında kariyer olarak hangi aşamaya kadar gelebileceklerini bilip bilmedikleri ölçülmeye çalışılacakt

1. Muhasebe Mesleği

Modern anlamda işletme faaliyetleri her geçen gün daha karmaşık bir hal almaktadır. Bu karmaşıklık içinde alınan bilgiler hem işletme yöneticilerini, hem üçüncü kişileri, hem de

kamuyu ilgilendirmektedir. İşletme yöneticileri kadar bütün bu gruplar da işletmenin içinde bulunduğu durum ve faaliyetleri yakından takip etme ve en doğru mali bilgiler elde etme ihtiyacı duyarlar. İşte gerek işletme yöneticilerinin gerekse diğer grupların ihtiyaç duydukları bu bilgileri muhasebe sağlamaktadır (Kavak, 2006:3).

Uzmanlık gerektiren ve bünyesinde birçok zorluğu barındıran muhasebe mesleğinin seçilmesinde birçok kişisel, çevresel, karakteristik ve mesleğe özgü faktörler mevcuttur (Can, Karaca ve Gökgöz, 2010:2). Muhasebe mesleği; bilgi ve yeterliliğin yanı sıra bazı etik değerlere de sahip olmayı gerektiren bir meslektir. Muhasebe mesleği, bilindiği üzere, ülkelerin ekonomik yapısını oluşturan özel ve kamu işletmelerinin muhasebe ve denetim ile ilgili tüm iş ve işlemlerinin yasalara, kurallara, ilkelere, standartlara ve yöntemlere dayalı olarak tarafsız, nesnel, sır tutar ve güvenilir bir tutumla gerçekleştirilmesini sağlayan bir iş alanıdır. Muhasebe mesleği ekonomik, sosyal, finansal ve teknolojik alanlarda ortaya çıkan değişikliklerle birlikte artan oranda önem kazanmaya başlamış ve günümüzde toplum ve ticaret hayatı içinde oldukça etkili bir konuma gelmiştir (Gökgöz ve Zeytin, 2012: 69).Muhasebe ve muhasebecilik mesleği, işletmelere yönelik olarak, geçmişe yönelik sağlıklı, tam ve doğru bilgiler sunmasının yanında, bu verilerle geleceğe yönelik planların hazırlanmasında doğru ve etkin karar alma sürecinde yol gösterici bir rol üstlenmektedir. Muhasebenin bu fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirebilmesinin ilk şartı, mesleğinin sorumluluğunu bilen, iyi eğitim almış muhasebecilerin varlığıdır. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan skandallar, muhasebeci ve muhasebecilik mesleğinin önemini daha da arttırmıştır. Bu açıdan bakıldığında ve diğer işletme fonksiyonları ile karşılaştırıldığında muhasebe ve muhasebecilik eğitimi daha da önemli hale gelmektedir (Ekşi, Özçalıcı ve Büyükkoyunlu, 2011: 68).Ayrıca muhasebe meslek mensuplarının bağımsız denetçi olarak da çalışabilmeleri mesleğin denetim boyutunda da gelişmesine katkı sağlamıştır.

Ülkemizde muhasebecilik mesleği 3568 Sayılı “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” ile düzenlenmiştir. Bu Kanunun amacı, işletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililerin ve resmî mercilerin istifadesine tarafsız bir şekilde sunmak ve yüksek meslekî standartları gerçekleştirmek üzere, (5786 sayılı Kanunun 19'uncu maddesi ile çıkarılan ibare, Yürürlük: 26.07.2008)(*) "Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik" ve "Yeminli Malî Müşavirlik" meslekleri ve hizmetleri ile Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları, Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî

Müşavirler Odaları Birliğinin kurulmasına, teşkilat, faaliyet ve denetimlerine, organlarının seçimlerine dair esasları düzenlemektir.

http://www.istanbulsmmmodasi.org.tr/html.asp?id=398927.04.2016 Kanuna göre muhasebe meslek mensubu unvanlarının tanımı şu şekildedir: (Erol ve Atmaca, 2004: 173):

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik: Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik"e göre gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin, genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince defterlerini tutmak, malî tablolar ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenlemek ve benzeri işlerini yapmak, işletmelerin muhasebe sistemlerini kurmak ve geliştirmek; işletmecilik, muhasebe, finans ve mali mevzuatla ilgili uygulamaları düzenlemek ve bu konularda danışmanlık yapmak faaliyet alanlarını oluşturmaktadır.

Yeminli Mali Müşavirlik**:** Serbest muhasebeci mali müşavirlerin yaptığı danışmanlık ve denetim faaliyetleri yanında, tasdik işlemleri de yapma yetkisine sahiptir. Tasdik faaliyetleri, özellikle vergi beyannameleri ile bunların ekleri ve mali tablolarla ilgili olarak yapılmaktadır. Bununla birlikte mali tabloların ve beyannamelerin mevzuat hükümleri, muhasebe prensipleri ile muhasebe standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartlarına göre incelendiğini tasdik etmektir.

Bağımsız denetçi, denetim; iktisadi faaliyet ve olaylara ilişkin iddiaların, önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreç olarak tanımlanmaktadır(Kaval,2008:3). Bağımsız denetim, bir denetim şirketinin ortağı ya da serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan kişiler tarafından işletmelerin finansal tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk derecesinin belirlenmesi için yapılan denetim çalışmasıdır (Kepekçi, 1996: 7). Bağımsız denetçiler; yeminli mali müşavirlik ya da serbest muhasebesi mali müşavirlik ruhsatını almış meslek mensupları arasından KGK(Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetimi Standartları Kurumu)tarafından yetkilendirilenkişilerdir

(http://www.kgk.gov.tr/contents%5Cfiles%5CPdf%5CKGK_Brosur.pdf02.05.2016).

Meslek Yüksekokulu (MYO): Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan ve dört yarı yıllık eğitim-öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur. http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=8.5.7479&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=27.04.2016 bu bölümden mezun olan öğrencilerin SMMM ya da YMM olarak meslekte ilerlemelerine ek olarak KGK tarafından denetim yetkisinin de verilmesi mesleğin tercih edilme noktasında daha parlak hale gelmesine katkı sağlamıştır.

2. Literatür Taraması

Felton vd. (1994), Kanada‟da 897 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada muhasebe mesleğini seçerken etkili olan faktörleri belirlemiştir. Bu faktörler, başlangıçta yüksek kazanç, uzun vadede yüksek kazanç, mesleki itibar, meslek içi mükafat ve okulda alınan muhasebe eğitimi olarak belirtilmiştir.

Erol ve Atmaca (2004), Meslek Yüksekokullarında muhasebe eğitimi alan öğrencilerin iş dünyasında muhasebe mesleğinde çalışmaya karşı tutumlarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe mesleğinde çalışmaya karşı tutumlarının olumlu olduğu tespit edilmiştir. Buna paralel olarak muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe mesleğini saygın bir meslek olarak gördüğü ve gelecek kariyerlerini muhasebe alanında yapmayı planladıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Yayla ve Cengiz (2005), yaptıkları çalışmada meslek seçimine etki eden faktörleri incelemişler ve aile, çevre, geniş iş olanakları, yüksek kazanç gibi faktörlerin muhasebe mesleğini seçmede etkili olduğu ve öğrencilerin mesleki tercihlerinde muhasebe mesleğinin ilk sırada yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Demir ve Çam (2006:160-169), meslek yüksekokuluna kayıtlı öğrencilerin muhasebe öğreniminde başarısızlıklarının nedenlerini belirlemeye yönelik bir araştırma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda; Meslek yüksekokullarında muhasebe teknolojilerinin etkin bir şekilde kullanılmadığı, Öğrenci memnuniyetinin göz ardı edildiği, Öğrencilerin demografik ve sosyolojik özellikleri uygun eğitim anlayışının benimsenmeyip bütün öğrencilere aynı eğitim metodunun uygulanması başarısızlık nedenleri olarak saptanmıştır.

Yardımcıoğlu ve Büyükşalvarcı (2007:173-178), muhasebe eğitiminde meslek yüksekokullarının yeterliliğini ve meslek yüksekokulu muhasebe programlarının tercih edilme nedenlerini araştırmışlardır. Çalışmalarının sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin %

48,8 gibi büyük bir oranda ÖSS sisteminden kaynaklı olarak, bu bölümde olduklarını ifade etmişlerdir.

Diğer bir çalışma (Otlu ve Diğerleri, 2012:35-49), Meslek yüksekokullarındaki muhasebe ve vergi bölümü öğrencilerinin bu program ile ilgili düşünce ve beklentilerinin belirlenmesi amacıyla, Malatya Meslek Yüksekokulu'nda 2010-2011 bahar yarıyılında eğitimine devam eden 560 öğrenci üzerinde yapılan anket çalışmasının neticesinde muhasebe ve vergi bölümü öğrencileri aldıkları teorik eğitimin ve bu teorik eğitimi destekleyecek uygulama eğitimlerinin yetersiz olduğunu, fiziki ve teknolojik olanaklara yeterince sahip olmadıklarını belirtmiştir. Ayrıca, 2008 yılında 3568 sayılı kanunda yapılan değişiklikle serbest muhasebeci unvanının kaldırılması bu programlarda okuyan öğrencilerin meslek elemanı olma olanaklarını ellerinden aldığı için programın geleceğine bakışlarının olumsuz olduğu tespit edilmiştir.

3. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümünde Okuyan Öğrencilerin Kariyer Planlarında Muhasebecilik Mesleğine Bakış Açılarını Ölçmeye Yönelik Hazırlanmış Anket Soruları

Ön lisans düzeyinde muhasebe eğitimi alan öğrencilerin meslek seçimi ve meslekte ilerleme konularında etkili olan faktörlerin belirlenmesine yönelik anket çalışması yapılmıştır. Özelde muhasebe meslek kanununda yapılan değişikliğin Meslek Yüksekokulu Muhasebe öğrencileri tarafından bilinirliği ve meslek hayatlarında kariyerlerinin nasıl olması gerektiği üzerinde yaptığı etki araştırılmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Ön lisans düzeyinde muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe mesleğine bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Bu araştırma kapsamına Adıyaman Üniversitesi bünyesinde bulunan Besni MYO da muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünde okuyan 75 öğrenciye anket uygulanarak, 20 adet anket sorusu yöneltilmiştir.

3.3. Araştırma Yöntemi

Araştırma, seçilen örnek büyüklüğüne göre araştırmanın amacına yönelik olarak anket soruları hazırlanarak, öğrencilere uygulanmıştır.

3.4. Varsayımlar

Ankete cevap verenlerin doğru olarak cevap verdikleri ve cevap verenlerin hiçbir şekilde yönlendirilmediği varsayılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Hazırlanan anket çalışması bire bir karşılıklı olarak uygulanmıştır. Elde edilen veriler sınıflandırılmış ve belirli gruplara ayrılmıştır. Daha sonra bu veriler SPSS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen tablolar yorumlanmıştır. Verilerin analizi ve yorumlanmasında frekans analizi ve ölçeklendirme yapılmıştır.

3.6. Araştırmanın Bulguları

Araştırma katılımcılarının demografik özellikleri ve analizler neticesinde elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

3.6.1. Demografik Bulgular

Araştırmamıza 75 öğrenci katılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri hakkındaki bilgiler Tablo 1"de verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyetiniz nedir?

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Kadın	51	68.0	68.0	68.0
	Erkek	24	32.0	32.0	100.0
	Total	75	100.0	100.0	

Tablo 1 öğrencilerin cinsiyet dağılımını göstermektedir. Tablodan görüldüğü gibi Besni Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü öğrencilerinin % 68'i kız öğrenci ve %32'si erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 2. Yaşınız nedir?

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	18-22	68	90.7	90.7	90.7
	23-27	7	9.3	9.3	100.0
	Total	75	100.0	100.0	

Tablo 2 öğrencilerin yaş dağılımını göstermektedir. Tablodan görüldüğü gibi Besni Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü öğrencilerinin % 90.7'si 18-22 yaş ve %9.3 ise 23-27 yaş arası erkek öğrencidir.

Tablo 3. Mezun olduğunuz lise türü?

		Frequency	Percent	Valid Percent	CumulativePercent
Valid	Anadolu lisesi	10	13.3	13.3	13.3
	Düz lise	47	62.7	62.7	76.0
	Meslek lisesi	12	16.0	16.0	92.0
	Diğer	6	8.0	8.0	100.0
	Total	75	100.0	100.0	

Tablo 3 öğrencilerin mezun olduğu lise türünü göstermektedir. Tablodan görüldüğü gibi Besni Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü öğrencilerinin % 62.7'si Düz lise, %16'sı Meslek lisesi, %13.3'ü Anadolu lisesi ve %8'i diğer lise mezunudur.

Tablo 4. Üniversite sınavında tercih sıranız

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	1	12	16.0	16.2	16.2
	2	12	16.0	16.2	32.4
	3	3	4.0	4.1	36.5
	4 ve üzeri	47	62.7	63.5	100.0
	Total	74	98.7	100.0	
Missing	System	1	1.3		
Total		75	100.0		

Tablo 4 öğrencilerin üniversite sınavında tercih sırasını göstermektedir. Tablodan görüldüğü gibi Besni Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü öğrencilerinin % 63.5'i 4. ve üzeri, %16.2'si 1. ve 2. Ve %4.1'i ise 3. tercihi olarak belirtmiştir.

Tablo 5. Kaçıncı sınıftasınız?

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	1	30	40.0	40.0	40.0
	2	41	54.7	54.7	94.7
	Okulu uzattım	3	4.0	4.0	98.7
	4.00	1	1.3	1.3	100.0
	Total	75	100.0	100.0	

Tablo 5 öğrencilerin kaçıncı sınıfta okuduğunu göstermektedir. Tablodan görüldüğü gibi Besni Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü öğrencilerinin %54.7'si 2. Sınıf, %40'ı 1. Sınıf ve %4'ü okulu uzatan öğrencilerden oluşmaktadır.

3.6.2. Demografik Özelliklerle Muhasebe Programından Mezun Olduktan Sonra Alanınızla İlgili Çalışıp Çalışmamanın İlişkisi

Tablo 6 Cinsiyet ile Muhasebe Programından Mezun Olduktan Sonra Alanınızla İlgili Çalışıp Çalışmamanın İlişkisi

	Cinsiyetiniz nedir?	
	Kadın	Erkek
	Mean	Mean
Mezun olduktan sonraki hedefler	3.62	3.81
Meslekle ilgili yeterli bilgi düzeyi	3.12	3.06
Mesleğin saygınlık algısı	2.99	2.84

Tablo 6 ile birlikte öğrencilerin muhasebe programından mezun olduktan sonra mezuniyet alanlarından çalışıp çalışmamanın cinsiyete oranına baktığımızda; kız öğrencilerin 3.62'si ve erkek öğrencilerin 3.81 ise mezun olduktan sonraki hedeflerinde alanlarından devam edeceklerini, kız öğrencilerin 3.12'si ve erkek öğrencilerin 3.06'sı meslekle ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olduklarını, kız öğrencilerin 2.99'u ve erkek öğrencilerin 2.84'ü ise muhasebe mesleğinin saygın olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 7 Yaş ile Muhasebe Programından Mezun Olduktan Sonra Alanınızla İlgili Çalışıp Çalışmamanın İlişkisi

	Yaşınız nedir?		
	18-22	23-27	28 yaş ve üzeri
	Mean	Mean	Mean
Mezun olduktan sonraki hedefler	3.73	3.24	.
Meslekle ilgili yeterli bilgi düzeyi	3.11	3.00	.
Mesleğin saygınlık algısı	2.98	2.64	.

Tablo 7 ile birlikte öğrencilerin muhasebe programından mezun olduktan sonra mezuniyet alanlarından çalışıp çalışmamanın yaşa oranına baktığımızda; 18-22 yaş arasındaki öğrencilerin 3.73'ü ve 23-24 yaş arasındaki öğrencilerin 3.24'ü ise mezun olduktan sonraki hedeflerinde alanlarından devam edeceklerini, 18-22 yaş arasındaki öğrencilerin 3.11'i ve 23-24 yaş arasındaki öğrencilerin 3.00 meslekle ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olduklarını, 18-22 yaş arasındaki öğrencilerin 2.98'i ve 23-24 yaş arasındaki öğrencilerin 2.64'ü ise muhasebe mesleğinin saygın olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 8 Mezun Olunan Lise Türü İle Muhasebe Programından Mezun Olduktan Sonra Alanınızla İlgili Çalışıp Çalışmamanın İlişkisi

	Mezun olduğunuz lise türü?			
	anadolu lisesi	düz lise	meslek lisesi	diğer
	Mean	Mean	Mean	Mean
Mezun olduktan sonraki hedefler	3.89	3.71	3.31	3.93
Meslekle ilgili yeterli bilgi düzeyi	3.22	3.10	3.03	3.06
Mesleğin saygınlık algısı	2.92	2.96	2.94	2.92

Tablo 8 ile birlikte öğrencilerin muhasebe programından mezun olduktan sonra mezuniyet alanlarından çalışıp çalışmamanın mezun olduğu lise türüne oranına baktığımızda; Anadolu lisesinden mezun olan öğrencilerin 3.89'u, düz liseden mezun olan öğrencilerin 3.71'i, meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin 3.31'i ve diğer seçeneğini işaretleyen öğrencilerin 3.93'ü ise mezun olduktan sonraki hedeflerinde alanlarından devam edeceklerini, Anadolu lisesinden mezun olan öğrencilerin 3.22'si,düz liseden mezun olan öğrencilerin

3.10'u, meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin 3.03'ü ve diğer seçeneğini işaretleyen öğrencilerin 3.06'sı meslekle ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olduklarını, Anadolu lisesinden mezun olan öğrencilerin 2.92'si, düz liseden mezun olan öğrencilerin 2.96'sı, meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin2.94'ü ve diğer seçeneğini işaretleyen öğrencilerin 2.92'si ise muhasebe mesleğinin saygın olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçlarda dikkatimizi çeken nokta Anadolu lisesi mezunu olan öğrencilerin mezun olduktan sonraki dönemde mesleğe devam edebileceklerini ve meslek hakkında bilgi düzeylerinin meslek lisesinden gelen öğrencilere göre fazla bilgi sahibi olmaları dikkat çekicidir.

Tablo 9 Üniversite Sınavında Tercih Sırası İle Muhasebe Programından Mezun Olduktan Sonra Alanınızla İlgili Çalışıp Çalışmamanın İlişkisi

	Üniversite sınavında tercih sıranız			
	1	2	3	4 ve üzeri
	Mean	Mean	Mean	Mean
Mezun olduktan sonraki hedefler	3.43	3.83	3.78	3.68
Meslekle ilgili yeterli bilgi düzeyi	3.32	3.18	3.17	3.03
Mesleğin saygınlık algısı	2.63	3.00	2.92	2.99

Tablo 9 ile birlikte öğrencilerin muhasebe programından mezun olduktan sonra mezuniyet alanlarından çalışıp çalışmamanın üniversite sınav tercihleri sırası ile ilişkisine baktığımızda 2. sıra da tercih eden öğrenci oranı3.83, 3.sırada tercih eden öğrenci oranı 3.78, 4 ve üzeri sırada tercih eden öğrenci oranı 3.68 ve 1. sırada tercih eden öğrenci oranı 3.43'tür. Meslekle ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olan öğrenci sıralaması ise 1. sırada tercih eden öğrenci oranı 3.32, 2. sıra da tercih eden öğrenci oranı 3.18, 3. sırada tercih eden öğrenci oranı 3.17, 4 ve üzeri sırada tercih eden öğrenci oranı 3.03'tür. Muhasebe mesleğinin saygın olduğunu düşünen öğrenci oranı ise sırası ile şöyledir: 2. sıra da tercih eden öğrenci oranı 3.00, 4 ve üzeri sırada tercih eden öğrenci oranı 2.99, 3. sırada tercih eden öğrenci oranı 2.92, 1. sırada tercih eden öğrenci oranı 2.63'tür.

Tablo 10 Öğrencinin Kaçıncı Sınıfta Olduğu İle Muhasebe Programından Mezun Olduktan Sonra Alanınızla İlgili Çalışıp Çalışmamanın İlişkisi

	Kaçıncı sınıftasınız?			
	1	2	Okulu uzattım	4.00
	Mean	Mean	Mean	Mean
Mezun olduktan sonraki hedefler	3.72	3.71	2.50	.
Meslekle ilgili yeterli bilgi düzeyi	3.03	3.11	3.11	4.50
Mesleğin saygınlık algısı	3.11	2.88	2.33	3.00

Tablo 9 ile birlikte öğrencilerin muhasebe programından mezun olduktan sonra mezuniyet alanlarından çalışıp çalışmamanın kaçıncı sınıfta oldukları ile olan ilişkisine baktığımızda 1. Sınıfta okuyan öğrencilerin 3.72'si, 2. sınıfta okuyan öğrencilerin 3.71'i ve okulu uzatan öğrencilerin 2.50'si mezun olduktan sonra muhasebe alanında çalışabileceklerini ifade etmişlerdir. Meslekle ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olan öğrenci sıralaması ise 2. Sınıfta okuyan öğrenciler ile okulu uzatan öğrencilerin 3.11'i ve 1. sınıfta okuyan öğrencilerin 3.03'dür. Muhasebe mesleğinin saygın olduğunu düşünen öğrenci oranı ise sırası ile şöyledir: 1. sınıfta okuyan öğrencilerin 3.11'i, 2. sınıfta okuyan öğrencilerin 2.88'i ve okulu uzatan öğrencilerin 2.33'ü mesleğin saygın bir meslek olduğunu düşünmektedir. Burada dikkat çeken nokta ise öğrencilerin aldıkları eğitim arttıkça meslekle ilgili bakış açılarının değişmesi olarak gözlemlenmiştir.

Tablo 10 Muhasebe mesleğini seçerken 3568 Sayılı Meslek Yasasının detaylarını biliyor musunuz

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Hiç bilmiyordum	18	24.0	24.3	24.3
	Bilmiyordum	30	40.0	40.5	64.9
	Kısmen	19	25.3	25.7	90.5
	Biliyordum	5	6.7	6.8	97.3
	Tüm detayları ile biliyordum	2	2.7	2.7	100.0
	Total	74	98.7	100.0	
Missing	System	1	1.3		
Total		75	100.0		

Tablo 10 da öğrencilerin 3568 sayılı yasa ile getirilen değişiklik hakkındaki bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin %40 bilmiyordum, %25,3'ü kısmen, %%24'ü hiç bilmiyordum, %6.7'si biliyordum ve % 2.7'si tüm detayları ile biliyordum cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünü seçer iken yasa ile getirilen yeni düzenleme hakkında bilgi sahibi olmadan bölümü tercih ettikleri gibi bir sonuca varabiliriz.

Tablo 11 Mezun olduktan sonra SMMM olabilmek için gerekli koşullar hakkında bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyor musunuz?

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	6	8.0	8.0	8.0
	katılmıyorum	17	22.7	22.7	30.7
	Kararsızım	33	44.0	44.0	74.7
	Katılıyorum	16	21.3	21.3	96.0
	Kesinlikle Katılıyorum	3	4.0	4.0	100.0
	Total	75	100.0	100.0	

Ankete cevap veren öğrencilerin %21,3 ‘lük bir kısmı bilgi sahibi olduğunu düşünür iken %44’lük bir kısmı karasız kalmakta, %22.7’lik bir kısmı ise bilgi sahibi olduğunu düşünmemektedir.

Tablo 12 Mezun olduktan sonra eğitiminize devam edip Mali müşavir olma düşünceniz var mı?

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	hiç istemiyorum	2	2.7	2.7	2.7
	istemiyorum	12	16.0	16.0	18.7
	kararsızım	10	13.3	13.3	32.0
	istiyorum	24	32.0	32.0	64.0
	çok istiyorum	27	36.0	36.0	100.0
	Total	75	100.0	100.0	

Tablo 11 de %36’lık kısım ile birlikte öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun mali müşavirlik alanında kariyer yapmak istediklerini söyleyebiliriz. %32’si istiyorum, %16’sı istemiyorum, %13,3’ü kararsızım ve %2.7’si hiç istemiyorum cevabını vermiştir.

Tablo 13 SMMM olmayı düşünüyor iseniz mesleğinizdeki kariyer aşamasının son evresinin yeminli mali müşavirlik olduğunu biliyor musunuz ?

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Hiç bilmiyorum	5	6.7	6.7	6.7
	Bilmiyorum	10	13.3	13.3	20.0
	Kısmen	17	22.7	22.7	42.7
	Biliyorum	39	52.0	52.0	94.7
	Tüm detayları ile biliyorum	4	5.3	5.3	100.0
	Total	75	100.0	100.0	

Araştırmaya katılan öğrencilerin %52'lik kısmı YMM olabileceklerini bilir iken %6.7'lik kısmı hiç bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmiştir. Hangi aşamalardan geçerek YMM olunabileceğini bilen öğrenciler ise % %5.3 'lük kısmı ile en son yüzde oranını oluşturmaktadırlar.

Tablo 14 SMMM olmayı düşünüyor iseniz denetim kısmında da kariyer yapabileceğinizi biliyor musunuz?

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Hiç bilmiyorum	3	4.0	4.0	4.0
	Bilmiyorum	14	18.7	18.7	22.7
	Kısmen	24	32.0	32.0	54.7
	Biliyorum	28	37.3	37.3	92.0
	Tüm detayları ile biliyorum	6	8.0	8.0	100.0
	Total	75	100.0	100.0	

Ankete katılan öğrencilerin %37,3'lük kısmı kariyer planlarında denetim alanında da ilerleyebileceğini bilir iken, hiç bilmeyenlerin oranı %4 ile sınırlı kalmıştır. Muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünde muhasebe denetimi dersinin olmasının öğrencilerin bu konuda bilgi sahibi olmalarında katkı sağladığı öngörüsünde bulunabiliriz.

4. SONUÇ

Besni meslek yüksekokulunda yapılan araştırma sonucunda muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünde okuyan ve ankete katılan öğrencilerin %36'sı çok istiyorum, %32'si istiyorum cevabını vererek muhasebe mesleğini icra edebilmek için ilk ünvanları olan SMMM olmak istedikleri sonucu çıkmıştır. Serbest muhasebeci mali müşavir (SMMM) olduktan sonra Yeminli mali müşavir (YMM) ve denetim alanında kariyer yapabilecekleri hakkında bilgi sahibi oldukları ortaya çıkmıştır.

3568 Sayılı "Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu" ile yeni bir düzenleme yapılmıştır ve 26.07.2008 tarihinden itibaren meslek mensupları SMMM ve YMM olmak üzere iki kategoriden oluşmaktadır. Bu yeni düzenleme ile birlikte meslek yüksekokulları muhasebe programlarından mezun olan öğrenciler "serbest muhasebeci" olma yolları kapanmıştır. Ankete katılan öğrencilere 3568 sayılı kanun hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulduğunda ise %40'lık kısmın bilgi sahibi olmadığı ve %24'lük kısmın ise hiç bilgi sahibi olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bölümü okuyan öğrencilerin bir kısmı ise okul bittikten sonra memur olmak için bu bölümü tercih ettiklerini vurgulamışlardır.

Araştırmamızın bulguları değerlendirilip sonuçlar yorumlandığında ortaya çıkan noktaların, öncelikle Besni Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları bölümü öğrencilerinin tercih ettiği bölüm hakkında kısmen de olsa bilgi sahibi oldukları yönünde bir sonuç çıkmıştır.

KAYNAKÇA

http://www.verginet.net/dtt/11/VergiSirkuleri2008_134.aspx27.04.16

Tepeli, Y. ve Kayıhan, B. (2015). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Muhasebe Mesleğine Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* - Cilt:13 Sayı:3 (Eylül 2015)
Doi: http://dx.doi.org/10.11611/JMER620 138

http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=8.5.7479&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=27.04.16

Kavak, Ş. (2006), *Genel Muhasebe.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Gökgöz, A. ve Zeytin, M. (2012) "Muhasebe Mesleğinin Seçilmesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Yalova Ve Bilecik İlleri Örneği", *International Journal of Economic&Administrative Studies,* Cilt: 4, Sayı: 8, s. 67-85.

Ekşi, H.İ., Özçalıcı, M. ve Büyükkoyunlu, B. (2011) "Meslek Algılanmasında Etkili Olan Faktörler: Muhasebecilik Örneği", *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Sayı: 52, s. 67-80.

http://www.istanbulsmmmodasi.org.tr/html.asp?id=398927.04.2016

Erol, M. ve Atmaca, M. (2004) "Meslek Yüksekokullarında Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin İş Dünyasında Muhasebe Mesleğinde Çalışmaya Karşı Tutumları", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 24, s. 171-179.

Felton, S., N. Burh, ve M. Northey. (1994) "Factors Influencing The Business Student"sChoice of a Career in Chartered Accountancy", *Issues in Accounting Education,* Cilt: 9, Sayı:1, s. 131-141.

Yayla, H. ve Cengiz, E. (2005) "Muhasebe Mesleğinin Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği" *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı: 3, s. 147-168.

Demir, M. Çam, M. (2006). "Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Öğreniminde Başarılarını Olumsuz Etkileyen Faktörlere İlişkin Bir Araştırma". *Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD),* Sayı: 32.

Yardımcıoğlu, M. Büyükşalvarcı, A. (2007). "Muhasebe Eğitiminde Meslek Yüksekokullarının Yeterliliği ve Tercih Edilme Sebepleri: Selçuk Üniversitesinde Bir Uygulama Öğrencilerin Profili ve Muhasebe Mesleğine Bakışları". *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Sayı: 36, Ekim.

Otlu, F. Durmuş, A. F. Solak B. (2012). "Meslek Yüksekokulları Muhasebe ve Vergi Bölümlerindeki Muhasebe Eğitimi ve Bölümünün Geleceği Hakkında Bir Araştırma". Malatya Meslek Yüksekokulu Uygulaması, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 55, Temmuz

Kaval, H. (2008). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri İle Muhasebe Denetimi* (3. Baskı). Ankara :Gazi Kitabevi

Kepekçi, C. (1996).*Bağımsız Denetim*, Ankara: Lazer Ofset

http://www.kgk.gov.tr/contents%5Cfiles%5CPdf%5CKGK_Brosur.pdf02.05.2016

CHAPTER 31:

ÖRGÜTLERDE ETKİLİ TAKIM KURMA VE İNSAN SERMAYESİNİN ARTAN ÖNEMİ

Dr. Senem ALTAN (1)

(1) Dr, Öğretim Üyesi, İstanbul Okan Üniversitesi

Giriş

Örgütler çevrelerindeki değişimlere ayak uydurmak, varlıklarını sürdürmek ve örgütsel açıdan etkin olabilmek için sürekli olarak kendilerini geliştirmek ve yenilemek zorundadır.Bu doğrultuda yapacakları değişimler, örgütlerin yenilik kapasitelerine ve insan sermayesinin yönetimine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu durum örgütlerde insan sermayesinin önemini ön plana çıkarmakta ve insan sermayesi ile ilgili çalışmaları artırmaktadır.

Çalışmaların artması ile örgütlerde takımlar halinde çalışmanın önemine yapılan vurgu daha iyi anlaşılmaktadır. Takımlar, daha önceden koyulmuş bir hedefe ulaşmak amacıyla bir araya gelmiş, birlikte hareket eden ve birbirlerine bağımlı, iki ya da daha çok bireyden oluşmaktadır. Takımlardaki bireyler hem iyi ilişkiler kurarak hem de işin farklı aşamalarında kullanılması gereken uzmanlıklara sahip bireyleri bir araya getirerek etkin çalışmayı mümkün kılmaktadır.

Örgütlerde etkili takımlar kurularak üyelerin birlikte çalışması sağlanmakta, yapılan iş için gereken bağlılık, yetenek, deneyim ve uzmanlıklar bir arada kullanılabilmektedir. Yani çalışanlar birbirlerine bağımlı şekilde çalışarak, tek başlarına çalıştıklarından daha etkili işler çıkarmaktadır. Örgüt içerisinde işlevsel bir birim olarak kurulan takımlar iş birliği ve görev tekliği esası ile çalışmaktadır.Etkileşim becerileri ile bir araya gelen ekipler ile başarıya ulaşılmaktadır. Bu başarı için “takım ruhu”nun örgüte hakim olması ve etkili takımların kurulması oldukça önemlidir. Takımın etkili oluşunda hedefin takım üyeleri tarafından benimsenmesi, takım üyelerinin istekli olması gibi takım üyeleriyle doğrudan ilişkili unsurlar rol oynayabileceği gibi, bir takımda hangi üyelerin ve hangi yeteneklerin kullanılacağının belirlenmesi de oldukça önemlidir. İnsan sermayesi bu bağlamda bir örgütün anahtar başarı faktörlerinden birini oluşturmaktadır. Etkin insan sermayesine sahip örgütler doğru takım ve birimlerden oluşan iş güçleri oluşturabilmektedir. İnsan sermayesinin etkin yönetimi ile örgütler bilgiyi etkin üretebilmekte ve başarıya ulaşmaktadır.

Örgütlerin varlıklarını sürdürmesinde bu denli önemli olan etkili takım kurma ve insan sermayesi her geçen gün daha önemli hale gelmektedir. Etkili takımın nasıl kurulacağı ve insan sermayesinin artan öneminin anlaşılması için takım kurmanın genel hatlarıyla anlaşılması gerekmektedir.

Takım Kurma

Takımlar birbiriyle bağlantılı olarak çalışarak, etkili bir şekilde iletişim kurarak ve çalışmalarını etkileyen kararlar alarak belirlenen hedeflere ulaşan bireyler grubudur (İnceler, 1996: 188). Genellikle belirli düzeyde özerkliğe sahiptir ve hedeflerine ulaşmak için prosedürler geliştirmektedir. Takımların ortak bir amacı ve bu amaca yönelik açık bir misyonları bulunmaktadır. İstedikleri sonuçların ne olduğunu bilmekte ve bu hedefe doğru ilerlemelerini ölçebilmektedir. Bir takımın hedefleri, birimin ya da örgütün hedefleri ile uyumludur. Ekip üyeleri örgütün daha geniş hedeflere nasıl ulaştığı konusunda çok net bir anlayışa sahiptir ve çabalarının bu hedefe katkısını anlayabilmektedir (Topchik, 2007: 7).

Takım kurma, günümüz örgütlerinde oldukça önemli bir konudur. Çünkü örgütler verimlilik, karlılık ve hizmet kalitesinde daha fazla iyileşme sağlamak için takımlar halinde çalışma yoluna gitmektedir. Yöneticiler ve örgüt üyeleri evrensel olarak iş sonuçlarını daha verimli hale getirmek ve karlılığı artırmak için yeni yollar keşfetmeye çalışmaktadır. Birçoğu, tüm çalışanların iş başarışına katkı sağlayabilmesi için takım tabanlıuygulamaları keşfetmekte ve takım tabanlı iyileştirme çalışmaları ile sonuçları iyileştirmeye yönelmektedir (İmrek, 2005: 255). Takım kurma, çok çeşitli aktiviteleri içermekte, örgüte sunulan bu aktiviteler ile takım performansı iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Takımlarda çalışanlar bireysel işçiler olarak değil, birbirine bağlı ekiplerin üyeleri olarak iş görmektedir. Takımların kullanımı, güçlü ve etkin üretim ve yönetim ekiplerinin geliştirilmesi ile daha yüksek performans ve artan iş tatmini potansiyeline yol açmaktadır. Bu da takım kurmanın örgütlerde yayılmasını hızlandırmaktadır (Fapohunda, 2013: 1).

Takımlar bir anda oluşmamakta, etkili, iyi koordineli olmuş grupların oluşması zaman almakta ve ciddi etkileşim gerektirmektedir. Takımlar oluşurken birkaç aşamadan geçmektedir. Her aşamada takımın üyelerini ve liderlerini zorlayan durumlar olabilmektedir. Takım kurma süreci aşamaları şu şekildedir:

Forming (Oluşum/Kuruluş) Aşaması

Forming aşaması takımda yönelme ve tanışma aşamasıdır. Takımın üyeleri bu aşamada birbirlerini karakter açısından tanımaya ve birbirleriyle yakınlaşmaya çalışmaktadır. Bu aşamada takım üyeleri formal ve informal liderlerin gücünü ve otoritesini kabul etme eğilimindedir ancak belirsizlik oldukça yüksektir. Takım üyeleri takımın genel kurallarını ve

takım içindeki rolleri anlamaya çalışmaktadır. Forming aşamasının genel özellikleri şu şekildedir (Şimşek, 2002: 393):

- Problem olabilecek durumlar saptanmaktadır.
- Üyelerin açığa vermediği değer yargıları ve yaklaşımları ön plandadır.
- Yüzeysel ilişkiler kurulmuştur.
- Üyeler arasında gizli rahatsızlıklar hakimdir.
- Önemli olmayan ayrıntılara odaklanma görülmektedir.

Storming (Fırtına/Karışıklık) Aşaması

Storming aşamasında takım üyelerinin bireysel özellikleri ön plandadır. Bireyler takım içindeki rollerini daha iyi anlamış ve kendinden beklenenleri bilmektedir. Bu aşamada anlaşmazlıklar ve çatışma yoğun görülmekte, takım üyeleri hem rollerini hem de diğer üyeleri yanlış algılayabilmektedir. Bu aşamanın genel özellikleri şu şekildedir (Demir ve Elma, 2004: 210-211):

- Olası çatışma alanları saptanır ve gerçek problemler ortaya çıkmaya başlar.
- Üyelerin görevleri ve takım arkadaşları ile ilgili düşünceleri belirginleşir.
- Kültürel çatışmalar ve kutuplaşmalar başlar.
- Bazı takım üyeleri düşündüklerini gizleyerek riyakar tavırları sergileyebilir.
- Takım üyeleri arasında eksik ve kötü iletişim hakimdir.
- Düşünce farklılıkları anlaşmazlık ve çatışmaları doğurur.

Norming (Kural Koyma/Biçimlenme) Aşaması

Norming aşaması davranış stillerinin yerleşme aşamasıdır. Çatışmaların çözümlendiği bu aşamada takım uyumlu hale gelerek, birlik olmaktadır. Takımda her bir üyenin rolü, güç sahipleri ve liderlerin kimlikleri konusunda fikir birliği sağlanmaktadır. Üyeler birbirini kabullenmekte ve tanımaktadır. Takım ruhu gelişmekte, üyeler arası farklılıklar kalmamaktadır. Bu aşamanın genel özellikleri şu şekildedir (Ensari, 2003: 118-119):

- Üyelerin farklılıkları azalmış ve takım ruhu oluşmaya başlamıştır.
- Üyelerin birbirine verdiği değer artmıştır.
- Takım kültürü başlamış, iş birliği sağlanmıştır.
- "Benden bize" geçiş vardır.
- Sinir bozucu davranış ve ayrılıklar incelenmiştir.
- Takım üyeleri daha rahat hissetmektedir.

Performing (Uygulama/Başarma) Aşaması

Performing aşamasında problemlerin çözülmesi ve takımdan hangi sorumlulukların beklendiği üstünde durulmaktadır. Takım üyeleri belirlenen hedefe varabilmek için var gücüyle çalışmaktadır. Anlaşmazlıkları olgun şekilde çözmek için çalışmakta, sürekli iletişim kurmaktadır. Hedefe ulaşmada yardımcı olacak herşey ele alınmakta ve çözüm için çalışılmaktadır. Bu aşamada lider, takımdan en yüksek verim almak için uğraşmaktadır. Bu aşamanın genel özellikleri şu şekildedir (Eren, 1998: 447):

- Takım, verimsiz ve verimli anlaşmazlıklar arasındaki farkı anlamıştır.
- Karşılıklı sorumluluk seviyeleri ilerlemiş ve üyelerce anlaşılmıştır.
- Bireyler farklılıklarında uzlaşmış, varsayımlar net hale gelmiş ve ortak bir vizyon belirlenmiştir.
- Üyelerin performansları ödüllendirilmekte ve üyeler saygı görmektedir.

Adjourning (Dağılma) Aşaması

Adjourning aşaması her takım için geçerli değildir. Eğer takımın görevleri sürekli ise takım bu aşamaya geçmez. Ancak belirli bir görev için bir araya gelen takımlar hedefe ulaştıklarında ayrılma ve dağılma aşamasına geçmektedir. Çalışmaların yavaşlayarak durduğu bu aşamada başarmanın gücü ile üyeler yüksek morallidir. Takım üyeleri başarma sebepli yüksek moralli olsalar da birbirlerinden ayrılacakları için üzülmektedir (Şimşek, 2002: 395).

Etkili Takım Kurma

Daha önce de belirtildiği üzere bir takımın kurulması belirli aşamalar sonucunda gerçekleşmektedir. Bu sürecin sağlıklı işleyebilmesi için takıma seçilen üyelerin ve takımın hedeflerinin net şekilde belirlenmesi oldukça önemlidir. Böylece etkili takımlar kurulabilmekte ve örgütler başarıya ulaşmaktadır. Katzenbach ve Smith (1993: 62-65), etkili takım kurmanın koşullarını şu şekilde sıralamaktadır:

1. Üye sayısı sıkça toplanmaya ve kolayca iletişim kurmaya imkan verecek kadar olmalı, gerektiğinde alt takımlar ile üye sayısındaki eksiklikler tamamlanmalıdır.

2. Yeterli seviyede tamamlayıcı becerilere sahip olan üyelerden oluşmalı, üyelerin işlevsel, fonksiyonel ve kişilerarası ilişki kategorilerindeki durumlarının amaç ve hedeflere uygun olup olmadığı kontrol edilmelidir. Ayrıca gerektiğinde yeni ve ek beceri eklemeye imkan tanımalıdır.

3. Takımın gerçek ve anlamlı bir amacı olmalıdır. Amaç bireysel bir nitelikte olmamalı, takım amacı olacak derinlikte olmalıdır. Ayrıca amacın tüm üyeler tarafından anlaşılabilir olması, üyeleri heyecanlandırması ya da üyeler tarafından önemli bulunması gerekmektedir.

4. Spesifik hedef ya da hedefler olmalıdır. Hedefler açık, basit, ölçülebilir olmalı, ölçülebilir değilse başarıldığı belirlenebilmelidir. Ayrıca hedef tüm üyeler için aynı şeyi ifade etmeli, göreceli önem ve başarı oranlarına tüm üyeler katılmalıdır.

5. Karşılıklı hesap verebilirlik duygusu aşılamalıdır. Yani takımın amaç, hedef, yaklaşım ve iş ürünleri için sorumluluğu her birey için farklı olmamalı, takım olarak sorumluluk fikri aşılanmalıdır. Yapılan tüm işlerden tüm üyeler sorumlu hissetmelidir.

6. Takım için uygun liderlik yapısı tanımlanmalıdır. Takımın amacı, hedefi, üyelerin yeterliliği ve başarıya ulaşılması için gereken koşullar göz önünde bulundurulmalı ve liderlik bu koşullara uygun tanımlanmalıdır.

La Fastove Larson(2001), bir takımın etkili olması ve başarıya ulaşması için beş dinamik tanımlamaktadır. İlk dinamik takım üyeliğidir. Başarılı takımlar, deneyimli, problem çözme kabiliyetine sahip, problemi çözmeye açık ve eyleme yönelik etkili bireylerden oluşmaktadır. İkincisi, ekip üyelerinin geri bildirim alma becerisi ile ilgili olan takım ilişkisidir. Üçüncü dinamik takım probleminin çözümüdür ve bu da takımın etkinliğinin takımın hedeflerinin odak ve netlik seviyesine bağlı olduğunu göstermektedir. Dördüncüsü takım liderliğidir. Etkili takım liderliği, liderlik yetkinliklerine bağlıdır. Yetkili bir lider, hedefe odaklanmakta, işbirlikçi bir iklim sağlamakta, ekip üyelerinin güvenini kazanmakta, öncelikleri belirlemekte, yeterli "know-how" göstermekte ve geri bildirim yoluyla performansı yönetmektedir. Beşinci dinamik ise, örgütsel ortamdır.

Üyelerin takımdaki deneyim ve becerileri takım çalışmasının durumunu belirlemektedir. Etkili bir takım kurmanın kritik bileşenlerinden birisi de çeşitli kişisel özellikler ve profesyonel ve profesyonel olmayan deneyime sahip bireyler arasında ilişki kurulması ve bu ilişkinin yönetilmesidir. Bir takıma bireysel katılım; kendini tanıma, güven, esneklik, bağlılık ve gerektirmektedir (Michan ve Rodger, 2000: 204):

- Kendini tanıma: Bireylerin tatmin, üretken ve başkalarına saygılı olabilmeleri için bağımsız ve kendilerinin farkında olmaları gerekir.

- Güven: Güven yeteneği, kendini tanıma ve yetkinlikten kaynaklanır. Güven, birbirlerinin yetkinliğine güvenerek, farklı yetkinliklere, varsayımlara ve önceliklere sahip ekip üyeleri arasında yavaş yavaş oluşturulmaktadır. Bireyler, bilgi ve becerilerinin sömürülmesi korkusu olmadan paylaşmak için güvene ihtiyaç duymaktadır.

- Esneklik: Esneklik, açık bir tutum sergilemek, farklı kişisel değerleri barındırmak ve başkalarının fikirlerine açık olmaktır. Esneklik, dürüstlük, kendini bilme, yansıtma ve düzenleme gerektirir. Kişisel ve mesleki değerlerin çeşitliliğini anlamadan, bireyler kendi değer sistemlerine göre başkalarını yargılama riski taşırlar. Bu nedenle takımlarda üye ilişkisinin sağlamlığı esnekliğe bağlıdır.

- Bağlılık: Kendini tanıma ve başkalarına güvenme yeteneği, bağlılığın yapı taşlarıdır. Birleştirilmiş takım hedefleri ve değerleri kümesine olan bağlılık, bireysel üyeler için yön ve motivasyon sağlar.

Bu bilgiler doğrultusunda etkili takım kurmanın örgütsel yapı ve bireysel katkı ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Etkili takım kurmanın karakteristikleri aşağıdaki Tablo ile özetlenebilmektedir.

Tablo: Etkili takım kurmanın karakteristikleri

Örgütsel yapı	**Bireysel katkı**
Açık ve net hedef Uygun kültür Özelleştirilmiş görevler Bireysel roller Uygun liderlik Yeterli kaynaklar	Kendini tanıma Güven Esneklik Bağlılık

İnsan Sermayesive Artan Önemi

Günümüzde maddi olmayan duran varlıklar örgütlerin kurulmasında değer yaratan temel unsurlar olarak görülmekte ve bilgi ekonomisinin her geçen gün gelişmesi ile insan kaynakları fonksiyonu dönüşerek entelektüel sermayeyi ön plana çıkarmaktadır. Entelektüel sermayenin, daha spesifik olarak insan sermayesinin bir örgütün başarısı için kritik olduğu ve insan kaynakları odak noktasının insan sermayesi olması gerektiği konusunda her geçen gün artan fikir birliği görülmektedir (Yusoff ve Abdullah, 2008: 180).

Değişen teknolojiler ve küresel pazar ile örgütlerin rekabet gücü yenilik gücüne ve entelektüel sermayelerinin doğru yönetimine bağlı olarak değişmeye başlamıştır. Gerek entelektüel sermayenin bileşenlerinden olan insan sermayesi, gerekse yenilik gücünün örgütün sabit varlıklarından daha önemli olduğu düşüncesi yaygın şekilde kabul görmektedir (Srivastava, 2005: 4). İnsan sermayesinin etkili kullanımı sonucunda yapılan yenilikler ile performans geliştirilebilmekte ve örgütler varlıklarını sürdürmektedir. Bu durum insan sermayesi konusu ve örgütlere olan etkileri ile ilgili çalışmaların artışını beraberinde getirmektedir (Cabello-Medina ve arkadaşları, 2011: 807).

Entelektüel sermaye kavramı oldukça eski bir kavramdır. 150 yıldan fazla bir süre önce ekonomist Nassau 1836'da entelektüel sermayeden bahsetmiş ve önemli üretim faktörü olduğu üstünde durmuştur. Entelektüel sermayenin sanayi makineleri ve doğal kaynakları

tamamlayan maddi bir varlık olduğu ve günümüz zenginliğinin yaratılması için en değerli faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir. Çağdaş toplumda bu denli önemli olan entelektüel sermaye 80'li yılların sonlarında ilgi odağı olmaya başlamıştır (Suciu, 2009: 19). Entelektüel sermayenin örgüt üyelerinin yetkinlikleri, örgütün iç ve dış yapılarıyla bağlantılı olduğu saptanmış ve insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye olmak üzere üç temel bileşeni ortaya koyulmuştur. Bunlardan;

- İnsan sermayesi; bireysel çalışanların yetkinliği, becerileri ve entelektüel yeteneğinden,
- Yapısal sermaye; örgütün sahip olduğu ancak bilançosunda yer almayan süreçler, sistemler, yapılar, markalar, fikri mülkiyet ve diğer maddi olmayan varlıklardan,
- İlişkisel sermaye; müşteriler, tedarikçiler ve diğer ilgili paydaşlarla olan tüm değerli ilişkileri temsil etmektedir (Bayer, 2005: 92-93).

İnsan sermayesi, örgütün çalışanlarından en iyi çözümleri elde etme kapasitesi veçalışanların bireysel bilgi birikimini temsil etmektedir. İşçilerin becerileri, deneyimi, yetenekleri ve bilgilerinin toplamı olarak tanımlanır (Edvinsson ve Malone, 1997: 34-35).

Bireyler, örgütler ve ülkeler, güvenli ve başarılı bir gelecek için yüksek seviyedeki beceri ve yetkinliğin zorunlu olduğunu giderek daha fazla fark etmektedir. Bireyler yaşamları boyunca daha fazla eğitim ve öğretim aldıkça, insan sermayesinin mal ve hizmet üretimini ve pazardaki yenilikleri teşvik ettiğibilgisi daha hızlı yayılmaktadır. Halihazırda, bu insan sermayesi unsurları ve ekonomik gelişme arasındaki bu tür bir bağlantı kurulmuş durumdadır. İnsan sermayesinin ekonomik değeri sorgulanamazken, akademisyenler arasında önemli bir endişe, örgütlerin rekabet avantajı yaratmak için ne tür ve ne kadar insan sermayesine ihtiyaç duyduklarını belirlemeleri gerektiğidir (Seleim ve arkadaşları, 2007: 790).

İnsan sermayesi ekonomik değer üretecek şekilde emeği gerçekleştirmek için kullanılan yetkinlikler, bilgi ve kişilik özelliklerini temel almaktadır. İnsan sermayesi eğitim ve tecrübe ile artmaktadır (Djomo ve Sikod, 2012: 149). İnsanların yetkinliği ve bilgisi örgütlerde varlık yaratma kaynağı olarak kullanılmaktadır. İnsan sermayesi verimlilik ve etkinliği artırarak, fırsatları değerlendirerek ve tehditleri nötralize ederek bir örgütün rekabet avantajına katkıda bulunmakta ve katkısı ölçüsünde değer kazanmaktadır. Bu bağlamda

çalışanların örgütün başarılı olmasını sağlayan görevleri yerine getirme becerisi olarak da ele alınabilmektedir (Choudhury ve Mishra, 2010: 181-182). İnsan sermayesi verimliliği artırmak için insan kaynağına yapılan yatırım açısından daönemlidir (Burund ve Tumolo, 2004: 80).

Günümüzde insan sermayesi kavramının her geçen gün daha önemli hale gelmesinin bir nedeni de insan kaynakları (İK) fonksiyonu ve insan kaynakları süreçlerinden daha geniş bir odağa işaret etmesidir. İnsan sermayesi, insani sorunlara işaret eden tüm çabaları kapsamaktadır. İnsan sermayesinin doğru kullanımı ve yönetimi örgütlerde doğru bireyleri işe alarak, doğru bilgileri elde ederek, bütün örgütün yararına olacak bilgileri paylaşma yolu sunarak mümkün olmaktadır. İnsan sermayesi, etkili ve akıllı örgütler oluşturmanın anahtarı olarak görülmektedir (Afiouni, 2013: 25-26).

Bilgi birikimi ve insan sermayesi, verimlilik üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Gayri safi yurtiçi hasıla büyümesinin yaşandığı gelişmiş ülkelerde, çalışanların eğitim seviyesi doğrudan çalışma kalitesini arttırmaktadır. İnsan sermayesinin, daha iyi sağlık hizmeti, daha fazla kentsel istihdam, suçun azaltılması ve sosyal ilişkideki artış gibi sosyal birikimlerin çoğunu ve uzun vadede ekonomik büyümeyi etkileyeceği düşünülmektedir (Carmeli ve Schaubroeck, 2005: 393).

Örgütlerde insan sermayesinin artan önemi, insan sermayesinin özellikleri ile de anlatılabilmektedir. İnsan sermayesinin genel özellikleri şu şekildedir (Pasban ve Nojedeh, 2016: 251-252):

Yaratıcılık ve yenilik: Örgütlerin hayatta kalması, yeniden inşa etme gücüne bağlıdır. Bu yeniden yapılanma, hedeflerin mevcut koşullara uyarlanması ve bu hedeflere ulaşma yöntemlerinin geliştirilmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, örgütler yaratıcılık ve yenilikçiliği teşvik etmelidir. Çünkü yaratıcı olmayan örgütler kendilerini feshedecek veya değiştireceklerdir.

Bilgi ve beceri: İnsanların örgütler içinde değerli kaynaklar olması yeni bir şey değildir. On yedinci yüzyılın başlarında, ünlü ekonomist William Petty, işçilerin değerini sigorta memurları aracılığıyla hesaplamıştır. Daha sonraki yüzyıllarda Adam Smith, işçilerin bilgi ve becerilerinin değeri ile bunların ürün süreci ve şirketin verimliliği üzerindeki etkilerini yazmıştır. Çalışanları bilgi ve beceri açısından güçlendirmek ve onlara karar verme fırsatı vermek motivasyonlarını artıracak ve örgütsel değişimlere karşı direncini azaltacaktır. Araştırmacılar, bilginin ve yönetiminin her zaman önemli olduğunu, bilginin üzerine

ekonomik büyümenin kurulduğunu ve insan sermayesinin, ürünün gelişimi için çok önemli olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, ekonomi ve ürün bilgisini algılamak, tanımlamak ve ölçmek için daha fazla bilimsel dikkat, bilgi ve beceri gerekmekte, insan sermayesinin önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır.

Katma değer: İnsan kaynakları, örgütün rekabet avantajı ve katma değer sağlaması; kapsamlı kalite planlarını yürütmesi konusunda örgüte yardımcı olabilmektedir. Çalışanlar, örgütün farklı düzeylerindeki öngörüleri oluşturabilmekte; değerleri, misyonları ve hedefleri tanımlayabilmekte; stratejik planlar tasarlayabilmekte ve bu planları değerlere göre uygulayabilmektedir. Katma değer, çalışanları motive etmek ve eğitmek suretiyle güçlendirilebilmekte, güçlenen insan sermayesi ile başarı elde edilmektedir.

Rekabet üstünlüğü: Bir örgüt rekabet üstünlüğüne sahip olmak için, rakiplerinin çalışanlarından daha yetenekli çalışanlar kullanarak ürünlerini rakiplerinden ayırmalıdır. İyi performans, esneklik, yaratıcılık ve müşteriye doğrudan hizmet verebilme yeteneği gibi çalışanların yetenekleri örgüt için rekabet avantajı yaratmada önemli bir rol oynamaktadır. Her geçen gün maddi olmayan varlıklar olarak kullanılan insan sermayesi, bir örgüt içinde daha değerli operatörler haline gelmektedir. Bu sermayeler önemli bir ekonomik kaynaktır ve piyasa üzerinde doğrudan rekabetçi bir etkiye sahiptir.

Müşteri memnuniyetini artırma: Müşterinin bir hizmet örgütüne olan bağlılığı önemli ölçüde müşteriyle ilgili çalışanlara bağlıdır. Yapılan çalışmalar daha yüksek hizmet kalitesinin, müşterilerde olumlu davranışsal niyetler yarattığını ve örgüte sadakatlerini etkilediğini ve bunun da şirket için olumlu finansal sonuçlar doğurduğunu öne sürmüştür. Bu nedenle, müşterinin bir hizmet örgütüne olan sadakati, çalışanların bu müşteriye yönelik davranışları ile belirlenmektedir. Hizmet örgütleri bu davranışı teşvik ettiklerinde ve müşteri ile olan ilişkiyi geliştirdiklerinde müşterinin örgüte olan bağlılığını artırılabilmekte ve müşteriler kalıcı hale gelmektedir. Örgüt hizmetlerinin müşteri tarafından değerlendirilmesi, çalışanların yetkinlik, tutum, deneyim ve becerilerine bağlı olduğundan, çalışanların müşteri ile ilgili davranışları hizmet ilişkisinin geleceğini etkilemektedir.

Buradan hareketle örgütlerin insan sermayesi üzerindeki vurgusu, örgütlerin piyasa değerinin daha çok maddi duran varlıklara kıyasla insan sermayesi başta olmak üzere maddi olmayan varlıklara bağlı olduğu görüşüne dayanmaktadır. En iyi çalışanları istihdam etmek ve örgütte tutmak bu anlaşmanın bir parçasıdır. Örgütler, örgütsel öğrenme düzeyini yükseltmeli,

çalışanların beceri ve yeteneklerini teşvik etmelive bilginin yaratıldığı, paylaşıldığı, uygulandığı ve öğrenmenin bir alışkanlık haline geldiği bir ortam yaratmalıdır (Stiles veKulvisaechana, 2003: 2).

Sonuç

Küreselleşme ile birlikte küresel pazar sürekli olarak değişmekte, artan rekabet ve değişen pazara paralel olarak müşteri taleplerinde de değişiklikler görülmektedir. Değişikliklere cevap olarak, çoğu örgüt, insan sermayesi kavramını benimsemekte, daha yüksek performans elde etmeyi sağlayacak takım tabanlı çalışmalarla iyi bir rekabet avantajı elde etmek için çabalamaktadır. Bu bağlamda insan sermayesinin geliştirilmesi, hem maliyet açısından etkin ve sağlam bir performans elde etmek için hem de amaçlara ulaşmada etkin çalışacak takımların kurulması için örgütün hedeflerinden birisi haline gelmektedir.

İnsan sermayesinin etkin kullanımı ve etkili takımların kurulması performans açısından da oldukça önemlidir. Çünkü örgütlerin varlığını sürdürebilmek ve değişimlere ayak uydurmak için performanslarını da artırmaları gerekmektedir. Farklı yaş gruplarına, eğitim geçmişlerine, görev süresine ve cinsiyete sahip kişilerin olduğu takımlar halinde insan sermayesi daha etkin kullanılabilmekte ve örgütlerin performansında ciddi artışlar görülebilmektedir. “Heterojenlik” olarak da adlandırılabilecek bu durum takım üyeleri arasında daha fazla bilgi, yaratıcılık ve yenilikçilik gelişmesine yardımcı olmakta, daha iyi problem çözme, yaratıcı çözümler sunma, mevcut en iyi yetenekleri örgüte çekme ve örgütte tutma ile de pozitif olarak ilişkilendirilebilmektedir. Bunların yanı sıra insan sermayesinin çeşitliliğinin kullanılması ve etkili takımların oluşturulması ile daha düşük ciro, daha iyi bir pazar anlayışı ve pazarlama kabiliyeti, daha büyük örgütsel esneklik ve stratejik düzeyde karar vermede iyileşme gibi birçok olumlu sonuç doğrudan ya da dolaylı olarak elde edilebilmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda; kuşkusuz insan sermayesinin verimli kullanılması ve etkili bir takım haline getirilmesi, örgütleri daha yaratıcı ve yenilikçi hale getirmekte, böylece performanslarını artırarak uluslararası ve küresel pazarlarda uzun vadeli hayatta kalmalarına, rakiplerine üstünlük sağlamalarına ve değişen taleplere hızlı yanıt verebilmelerine katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Afiouni, F. (2013). Human capital management: a new name for HRM? *International Journal of Learning and Intellectual Capital*, *10*(1), 18-34.

Bayer, E. (2005). Entellektüel Sermaye ve Bileşenlerinin İşletmelerin Kurumsallaşma Süreçlerine Etkilerinin Geliştirilmesinde Yöneticilerin Liderlik Rollerinin Belirlenmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, *3*(1), 91-103.

Burund, S., Tumolo, S. (2004). *Leveraging the newhumancapital: Adaptivestrategies, resultsachieved, andstories of transformation.* USA: Nicolas BrealeyAmerica.

Cabello-Medina, C., López-Cabrales, Á., Valle-Cabrera, R. (2011). Leveraging the innovative performance of human capital through HRM and socialcapital in Spanish firms. *The International Journal of Human Resource Management*, *22*(04), 807-828.

Carmeli, A., Schaubroeck, J. (2005). How leveraging humanre source capital withits competitive distinctive nessenhances the performance of commercial and public organizations. *Human Resource Management*, 44(4), 391–412.

Choudhury, J., Mishra, B. B. (2010). Theoretical and empirical investigation of impact of developmental HR configuration on human capital management. *International Business Research*, *3*(4), 181-189.

Demir, K., Elma, C. (2004). *Öğrenen Örgütler*. Ankara: Skandal Yayınları.

Djomo, J. M. N., Sikod, F. (2012). The effects of humancapital on agricultural productivity and farmer'sincome in Cameroon. *International Business Research*, *5*(4), 149.

Edvinsson, L., Malone, M. S. (1997). *Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*. New York: HarperBusiness.

Ensari, H. (2003). *21. Yy. Okulları İçin Toplam Kalite Yönetimi.* Ankara: Sistem Yayıncılık.

Eren, E. (1998). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi* (5. Baskı). İstanbul.

Fapohunda, T. M. (2013). Towards effective team building in the workplace. *International Journal of Education and Research, 1*(4), 1-12.

İmrek, M. K. (2005). *Yönetmeye Başlamak.* İstanbul: Arıkan Yayıncılık.

İnceler, H. (1996). Proje Yönetiminde Liderlik ve Takım Çalışması. *Byte*, 184-190.

Katzenbach, J. R., Smith, D. K. (1993). *The wisdom of teams: Creating the high-performance organization*. New York: Mckinsey&Company.

La Fasto, F., Larson, C. (2001). *Whenteamsworkbest: 6,000 teammembers and leaderstel lwhat it takes to succeed*. California: Sage Publications.

Michan, S., Rodger, S. (2000). Characteristics of effectiveteams: a literaturereview. *Australian Health Review, 23*(3), 201-208.

Pasban, M., Nojedeh, S. H. (2016). A Review of the Role of Human Capital in the Organization. *Procedia-socialandbehavioralsciences, 230*, 249-253.

Seleim, A., Ashour, A., Bontis, N. (2007). Human capital and organizational performance: a study of Egyptian software companies. *Management Decision, 45*(4), 789-801.

Srivastava, L. (2005). *Intellectual capital in the information society*. Visions of the Information Society Project, International TelecommunicationsUnion.

Stiles, P., Kulvisaechana, S. (2003). *Human capital and performance: A literaturereview.* Cambridge:University of Cambridge.

Suciu, M. C. (2009). Intangible Assets and Intellectual Capital as KeyFactors of Romania's Convergence.*SSRN Electronic Journal*, DOI: 10.2139/ssrn.2528505. https://www.researchgate.net/publication/23799939_Intangible_Assets_and_Intellectual_Capital_as_Key_Factors_of_Romaniaas_Convergence adresinden 04.10.2018 tarihinde erişilmiştir.

Şimşek, M. Ş. (2002). *Yönetim ve Organizasyon*. Konya: Günay Ofset.

Topchik, G. S. (2007). *The first-time manager's guide to team building*. AMACOM/American Management Association.

Yusoff, Y. M., Abdullah, H. S. (2008). Managing Human Capital in a Knowledge Based Economy: The Role of the HR Function. *Proceedings of the Knowledge Management International Conference*, 10-12 June 2008,LangkawiMalaysia. http://www.kmice.cms.net.my/prockmice/kmice2008/pdf/178-183-cr102.pdf adresinden 04.10.2018 tarihinde erişilmiştir.

CHAPTER 32:

THE CAUSES OF CRIME FOR WOMEN IMPRISONED FOR HOMICIDE[1]

Rumeysa AKGÜN[2]

[1]Thisstudy is part of RumeysaAkgün'sdoctoralthesis

[2] Dr. Öğretim Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, rumeysaakgun@gmail.com

INTRODUCTION

Gender roles are shaped not at birth, they are shaped by the society one lives in after birth. These roles are unwritten ones that determine how one should behave and what one can or cannot do according to their sexes.

Gender roles attributed to women are more or less the same in all societies. These roles have existed since early humans. Looking at the collaboration between men and women in the early days of humanity, it can be seen that men dealt with hunting duties as it required more physical strength and courage, and women dealt with gathering duties. Later, as the infant mortality rates were very high, women could not leave their habitat Later on, women participated in household duties while men started working outside their houses (Zastrow 2013: 597).

Women left their homes, their private spaces, and started making their voices heard was in England for the first time in the 17th century. In the following 200 years, women also managed to make themselves heard in France and the United States of America. Following economic and political developments, and especially the industrial revolution, the state of women, and women's understanding of their own states in society have seen changes (Jaggar 1983: 3). Women were able to gain the right to vote, the primary acknowledgement of existing in society, after World War I (Arat 2010: 34). Women started making their voices heard more with the Feminist movements that started and grew during this period. In addition to this, it can be seen that the subject of female criminality has been discussed more and more after 1970s (Öğün 1990).

Examining the studies on female criminality, it can be observed that particularly economic progress and industrialization has caused the rise of female criminality (Chernoff & Simon, 2000). Moreover, female criminality rate in developed countries is higher than the rate in underdeveloped countries (İlbars 2007).

Patriarchal structure is a system in which men have more valuable and important roles than women and women take the backseat. Therefore, men are regarded in society as individuals who are strong, brave and can overcome any difficulty while women are regarded as individuals who are compassionate, sentimental, and individuals who help men and look after their homes and children (Cangöz 2013). At this point, it is highly interesting that women can commit such a crime as manslaughter which is devoid of compassion and sentiment. However, looking at criminal cases and crimes where women are the perpetrators,

women has been observed to commit the crime of manslaughter, which is a crime that requires more strength and courage than many other types of crime, even though women's physical stature makes it seem hard.

Surely there are numerous causes behind women committing homicide. Some of the leading causes are domestic violence, sexual abuse, oppression in the name of honour and jealousy. While these are such causes behind women committing homicide, there are also various theories such as "Battered Woman Syndrome", "Gendered Pathways" and "Feminist Criminology" examining the subject. Battered woman syndrome argues that women commit homicide in response to cumulative abuse they have suffered, while gendered pathways theory argues that pathways in the lives of women lead them into prison (Simpsons& et al., 2008). Feminist criminology on the other hand approaches female criminality through a female perspective. This approach has made certain contributions to throwing light on female criminality. With this approach, factors such as domestic violence, poverty, substance abuse and environment have started to be taken into consideration within the context of female criminality.

The reason why women imprisoned for homicide, a study area of interest to criminal justice social work, prefer their loved ones or even more importantly, their freedom, to such a crime remains curious. Considering the fact that a person, especially a woman would not consider killing another person unless there are very serious psychological issues involved, it can be said that there should be one or more causes behind such crimes. From this point of view, the main problem of this study is the lack of knowledge on the causes leading women to commit homicide.

Causes Leading Women to Commit Homicide

Recent studies show that manslaughter crimes are not only committed by men, but women also have increasingly been taking part in violent acts that require physical strength (Akgün 2012). This trend indicates that there are certain changes in the lives of women that lead them to crime.

Causes such as being the victims of recent sexual abuse, substance abuse, psychiatric disorders, aggressive personality traits, bad experiences such as negative family or childhood history, menopause have been seen to lead women to cause crimes (Aygün, 2012: 14) Moreover, in researches conducted, it has been observed that, especially within the context of violent crimes, men cause women to commit crimes (İçli, 2013: 25).

Furthermore, women have been seen to commit homicide in order to protect themselves or their children against sexual abuse or assault. In conclusion, it can be said that homicide has psychological, psychopathological, social and developmental components (Botelho &Abrunhosa, Gonçalves, 2016). These components, either separately or in whole, may cause women to commit homicide.

It is not an easy decision to end someone's life. Therefore, women must have various reasons behind such a decision. In this context, the causes leading women to commit homicide are given below.

Gender Based Violence

Violence is an action that hurts, wounds or cripples an individual not only physically, but also mentally (MaviliAktaş 2007). Gender based violence is the kind of violence that affects women not because of their sex but due to the gender roles that are attributed to them (Buz, 2009) by the society. Men practice violence to protect patriarchy in return for the status benefits that patriarchy has enabled for them (Hoak, 2012: 9). In this regard, men further strengthen patriarchy and through learning, pass it on to future generations. As a result, women think of themselves as lesser beings than men (Hoak, 2012: 27) and having suffered violence from their own families, they think of their experience as a normal part of their lives.

It can be seen that most women imprisoned for homicide have been subjected to violence from their husbands (Aygün, 2012:13; Pretorius and Botha 2006). So, in order to understand why women had to resort to homicide, one first needs to discuss the consequences of violence against women (Serran& Firestone 2004).

Looking at the family history of women that have committed homicide, it can be seen that these women have been subjected to violence not only by their husbands, but, prior to their marriages, by their fathers as well (İçli, 1994; Akgün, 2012). According to the research conducted by İçli et all. (1995), the rate of imprisoned women subjected to violence during their childhood is 45%. According to the research, women ran away from their childhood homes to escape this violence but were subjected to violence by their husbands since the first day of their marriages. Looking at the domestic relationships of these individuals, it can be seen that there are inadequacies and problems with the communication and interactions within the family (Nazlıdır, 2010).

While women somehow endure the violence they are subjected to, when the violent action in question is subjected towards their children, women try to protect their children with a maternal courage. In researches conducted, women were seen to give the reason behind their act of homicide as the need to protect themselves and their children (Çelik, 2008, Saygılı&Aliustaoğlu 2009). Having seen themselves and their children subjected to violence, women build up their strength at some point and kill their husbands. It can be observed that women have more tolerance for violence when it is subjected only to them, but when the subject is their children, cannot stand it as much.

Taking the lives of women who have killed their husbands into consideration, it can be seen that most of these lives, along with violence by husbands, also involve the deviance of husbands. According to research conducted, some of these women, in addition to having been subjected to physical violence, have been forced to sleep with other people by their husbands as a means to earn money (Bahadır, 2014: 35; Barış, 2015).

Women killing family members other than their husbands (mothers, children etc.) in acts of homicide have family histories of a lack of love, bad relationships in the family and harmful friendships. Children subjected to harsh and unmerciful behaviour or physical violence from their parents sometimes decide to leave their homes, and sometimes, enter the world of crime by killing a family member (Durak, 2013: 8).

Substance Abuse

Individuals may directly or indirectly commit crimes under the effect of substances they use (Alpay& et al., 1995). Mann (1996: 54) states that 36,2% of women in his study consumed alcohol prior to committing homicide, while 58,3% of their victims were also under the effect of alcohol. This implies that women committed the related homicide acts in self-defence. Studies conducted since 1970s have brought more facts on female criminality into light. One such fact is that there is a parallel between substance abuse and female criminality.

Gottlieb et al. (1987) states that 21% of psychotic women convicted with manslaughter in Copenhagen in the last 25 years were found to be under the influence of substances during the murder. Özbek's study (2011) indicates that 73,7% of women convicted with homicide used addictive drugs.

Rape, Honour and Jealousy Triangle

Bester (2008) indicates three factors that lead women to committing homicide. These are sexual abuse of themselves, sexual abuse of their children and extra-marital affairs by their husbands. Akgün (2012) indicates in her study that a 23-year-old woman convicted of the homicide of her rapist stated that she was threatened not to tell anyone about the incident and eventually killed her rapist. Some women are also known to have committed homicide due to honour and jealousy. Saruç's (2014) study indicates that the most frequent causes that lead women to committing homicide are being subjected to violence or sexual abuse, or a violation of their honour. Women are also stated to have committed homicide due to the facts that their husbands molested or raped their children, or that they felt jealous by the actions of their husbands (Çelik, 2008). Women are also stated to commit murders in instances where their children are molested or raped by people other than their own husbands. Cansumar et al. (1997) also state in their study that the most frequent causes that lead women to commit homicide are related to honour and jealousy. When questioned by judges on the causes of committing homicide, women were found to first state that they, rather than their children, were attacked, with their intention being to keep their children out of the criminal activity; however, in the following interviews, they usually reveal the true cause of the crime.

Environmental Factors and Financial Problems

While individuals may be part of a family, they are also members of the society they live in. Just as individuals learn things within their family, they also acquire positive or negative traits from their environment. Consequently, in the circumstances where an individual's environment involves people with criminal backgrounds, where there are causes that lead an individual towards a criminal life, or where an individual gets accustomed to seeing violence in their environment, the said individual normalizes violence and eventually resorts to using it in the future. Therefore, it can be said that women exposed to violence or negative behaviour patterns not only within their immediate family but also within their environment are adversely affected. The study by Cansumar et al. (1997) supports this notion. In this field study on 200 female convicts, the most significant factor leading women to committing criminal activities is stated to be that "women are undermined within their family and society." As a result, it can be said that violence begets violence, and a woman exposed to violence within their family or their environment may direct this violence towards others at some point.

In addition to having negative environmental factors, lacking an environment or lacking adequate communication with their environment also prevents an individual from receiving proper social support and causes women lose their willpower and strength to resist the negative situations they find themselves in, and therefore resort to committing homicide when in a state of total oppression. In a study on this subject, women who murdered their husbands were found to have had little interaction with their environment and had been prohibited by their husbands from even seeing their own families (Akgün, 2012).

In addition to all these factors, financial problems may also cause women to commit homicide. Some women have been found to kill their partners when their partners wanted to break up with them, the motive being the fear to lose the financial income if a break-up happens. Moreover, some women have been found to commit homicide for financial gains (Brookman, 2005: 161).

Aim of the Study

The aim of this study is to try and determine causes that lead women to committing homicide crimes. Causes leading women to commit homicide crimes within the context of gender roles and patriarchal relationships are also studied as a sub-goal.

Method

Research model and Sampling

Qualitative research model has been used in this study. Within this context, 34 women convicted of homicide and held in a closed female penitentiary institution have been interviewed.

Data Collection

For collecting data, interview forms and semi-structured interview forms involving questions on the causes leading women to committing homicide have been used.

Data Analysis

The logs of the interviews have been transferred first to a computer, and then to the program NVivo 11. The constructed themes have been submitted to two academicians specialized in qualitative research and forensic sciences for approval.

Findings and Discussion

The sociodemographic profile of the women in this study puts them between the ages of 19 and 64. The study by Saygılı and Aliustaoğlu (2009) indicates that the ages of women convicted of violent crimes are between 16 and 58, with an average of 30,76. In the study by Yourstone et al. (2008), women convicted of homicide are aged 16 to 73 with an average age of 37. A deeper look into the studies in question shows that women are more likely to commit homicide in their 20s and 30s, which indicates that women have trouble dealing with certain problems in their youth and resort to crime.

Looking at the marital status of women convicted of homicide, it can be seen that 64,7% were married, 20,6% were divorced and 14,7% were single prior to conviction. However, post-conviction marital status of women is seen to change to 23,5% married, 32,4% divorced and 14,7% single post-conviction. Moreover, 29,4% of the women were found to be widows. In the study conducted by Gürtuna (2009), of all the women interviewed, 30,4% were married, 21,4% were widowed, 19,6% were single, 21,4% were divorced, 3,6% had imam marriages rather than civil marriages and 3,6% were engaged. In the study by Hinton and Earnest (2010), 11 of the 33 women interviewed were married. The literature review conducted in line with this study indicates that women's homicide crimes mostly involved them killing their husbands, boyfriends and partners. In this context, this study, where the interviewed women were mostly married prior to conviction, shows parallel results to other studies reviewed.

The educational background of women convicted of manslaughter indicates that 14,7% women are university graduates, 32,4% high-school graduates, 23,5% secondary school graduates and 20,6% are primary school graduates. Interviews indicated that a significant portion of women continue their education after their conviction. 8.8% of the women interviewed are found to be illiterate. A general review of the subject points to the fact that women convicted of manslaughter generally have inadequate or no education (Wilson 2003; Pretorius and Botha 2006; Savcı 2004: 66). However, despite these findings, the fact that women start or continue their education processes post-conviction results in the rise of educational level among these women.

The number of children these women convicted of manslaughter are as follows: 32,4% have 3 children, 11,8% have 2 children, 11,8% have 1 and 17,6% have 4 or more children. 26,5% of these women have no children. Another study conducted in South Africa on 60

women in 5 different penitentiary institutions for manslaughter crimes indicates that 18 of these women have 2 children, 14 have 3 children, 9 have 1 child, 7 have 4 children and 6 have more than 4 children. 6 women are reported not to have any children (Pretorius and Botha 2006). All relevant studies indicate that most women convicted of manslaughter have children, and this study shows similar results. Women are found to bear with the problems they have for the sake of their children, and, worrying that they can no longer see their children, cannot resort to divorce. These women are also stated to bear with problems of prison life with the hope of seeing their children in the future.

A constant concern for female convicts are the care and wellbeing of their children. Looking at the children of these female convicts, it can be seen that 32,4% of these children do not require care, 20,6% are taken care of by the husband of the woman, 14,7% are cared for by relatives and 5,9% are placed in protective houses or dormitories. Caulfield (2012) found that children of female convicts are mostly cared for by close relatives such as grandmothers or aunts on mothers' sides. In cases where the female convict is in prison for killing her husband, usually relatives on the side of the husband care for the children, which makes it difficult for the mother and her relatives to see them. In cases where there is no suitable person to care for the children, the children are placed in orphanages or foster houses, extensions of the Ministry of Family and Social Policies. The children under protection are periodically put in touch with their mothers, mostly through telephone conversations.

44,1% of the interviewed women reported high income, while 20,6% reported medium and 35,3% reported low income status prior to conviction. Another study indicates that 50% of such convicted women had low income, while 43% had medium income and 3% were of high socioeconomic status (Yourstone et al 2008). In the study by İl (1990), 34,8% of the female convicts had adequate income prior to conviction, while 65,2% reported inadequate income.

64,7% of the interviewed female convicts of manslaughter reported having social security pre-conviction, while 35,3% reported having no social security. In the study by Gürtuna (2009), 69% of the female convicts reported having social security while 29% had none. The social security status of 1,8% of the women in that study were undetermined. Savcı (2004: 87) reported in her study that, of the 26 women interviewed, 17 had no social security. The finding that the majority of women interviewed within the context of this study had social security shows similarities to the results of other studies.

73,5% of the women in this study indicated that they did not use any kinds of addictive substances, while 26,5% indicated that they had used substances such as cigarettes, alcohol and drugs. The study by Saruç (2014) states that 61,3% of female convicts smoked cigarettes, 5,4% used alcohol and 13,8% reported using drugs. The study by Nazlıdır (2010) indicated that 63% of the women interviewed reported using at least one of marijuana, heroin, cocaine, recreational pills or cigarettes, while 37% reported using no substances. The study by Özbek (2011) stated that 73,7% of the women in the study used addictive substances such as cigarettes, alcohol or drugs. The study by Wilson (2003) indicated that 42,3% of the women reported alcohol abuse. This study indicated lower rates of substance use by female convicts than other studies mentioned.

Interviews indicated that 56% of the women committed the crimes in Central Anatolia region; while 15% happened in Southeastern Anatolia region, followed by the 14% in Mediterranean region, 6% in Marmara, 6% in Aegean and 3% in Black Sea regions. The study revealed that while the place of birth was stated to be the Eastern Anatolia region for 6% of the women, no crimes of homicide were committed in that region by the interviewed women. The majority of women interviewed were found to have committed homicide in their place of birth. There seems to be a discrepancy of 6% for Central Anatolia region between the places of birth and places of crime for these women, which indicates that some of these women might have moved from Eastern Anatolia to Central Anatolia before the said crimes took place. The study by Saygılı and Aliustaoğlu (2009) states that 24,4% of the women interviewed were from Marmara, 20% from Black Sea, 17,8% from Central Anatolia, 15,6% from Aegean, 11,1% from Mediterranean, 8,9% from Southeastern Anatolia and 2,2% from Eastern Anatolia regions. Turkish Statistical Institute, TÜİK, (2017a) data shows that most women, classified according to NUTS 1st level crime and age group, convicted of homicide were found in İstanbul in 2015. TÜİK (2017b) data also reveals that İstanbul again comes first in terms of NUTS 3rd level crimes of homicide. The studies indicate that fewer women are involved in criminal activities in the regions of Eastern and Southeastern Anatolia, the reason being that patriarchal structures are more dominant there, which results in a higher level of oppression against which women cannot resist.

64,7% of the women convicted of murder do not have a criminal history in their family, while 35,3% have close relatives such as brothers, fathers, uncles or husbands having had time in prisons. The study by Bloom et al. (2003) reveals that 37% of the male convicts and

50% of female convicts have members with criminal histories in their family. The study by Saruç (2014) reveals that 6,7% of women in the study have family members with criminal backgrounds. The study by İçağasıoğlu, Çoban and Akgün (2011) indicates that the 36,3% of the women in the study have criminal histories in the family, while 63,7% do not. The study by Öğünç and Şar (2006) states that 29% of the women convicted of manslaughter have criminal histories in their family. This study shows that the rate of women with criminal histories in their family is lower than of those with no criminal background, which is similar to the results of other studies.

88,2% of the 34 women interviewed in this study possesses no criminal background, while 4,4% has been convicted before for homicide, 2,9% for bodily harm and 1,5% for civil penalties. The study by Gürtuna (2009) shows similar results. In that study, 85,7% of the women interviewed had never been in prison before, while 14,3% had served time. Moreover, the study by Kıran (2012) indicates that only 3,5% of the women in the study had previous criminal records. Many studies in Turkey indicates that, unlike in other countries, the majority of women convicted of homicide have no previous criminal records. The findings of this study are in accordance with the other studies on the subject as well.

The relations of the convicted women with their victims indicates that 26,5% of the women killed their husband, %11,8 killed a neighbour, 11,8% killed a boyfriend, 8,8% killed a relative, 5,9% killed their child, 2,9% killed their stalker, 5,9% killed their fiancé, 5,9% killed a co-worker and 2,9% killed their brother. In addition, 8,8% of the victims were found to be clients and 2,9% were workers of the convicts. The study by Özbek (2011) shows that 36,8% of the victims were the husbands of the women, followed by relatives, neighbours and children. The study by Savcı (2004: 89) indicates that 10 of the 26 women interviewed had killed a family member. 9 of these crimes involved women killing their husbands. Of the remaining 16 women, 4 reported killing their boyfriends, male kidnappers or male partners. Therefore, it can be said that women's homicide charges mostly involve them killing male individuals. The majority of women convicted of homicide have been found guilty of murdering their husbands or boyfriends. Others have been found to kill individuals molesting themselves or their children in self-defence. The study indicates that women mostly commit homicide in self-defence or while defending an individual close to them. Moreover, looking at the relations between women convicted of homicide and their victims all around the world reveals the fact that

women mostly kill their husbands and partners. This is said to be due to the fear the women in question feel for their and their children's lives. A study involving the compilation of news articles indicates that women killed 24 men and caused bodily harm to another 35 (İFK 2016: 14). Thus, it is safe to say that in crimes of homicide, women usually kill people they know.

Easily accessible sharp or penetrating objects come first as murder weapons used by women (50,0%). Firearm usage is also high (26,5%), especially in rural areas where shotguns or pistols are easily available. The rest of the homicide cases involved strangling (5,9%) and blunt force traumas (5,9%). 11,8% of the women interviewed reported that they did not know the kind of murder weapon as they claimed they had not committed the crime. In the study by Brookman (2005: 164), it is stated that women generally used knives or other sharp objects as murder weapons in the investigated cases in England. The results of studies indicate that women mostly use sharp or penetrating objects as murder weapons since these weapons are easily accessible. However, it should also be mentioned that in the study by Richey Mann (1996: 53), it is stated that almost half the cases (46,6%) involved firearms, followed by knives (37,8%) and other objects (15,6).

Pathways Leading Women to Crime

In this part, gender roles of the women convicted with homicide, as well as the causes leading women to crime within the frame of patriarchal relations are examined. Three sub-categories in accordance with the results of the analysis have been constructed. These sub-categories are "Guilty Since Birth – Being a Female Child and the Untold Tragedy", "Reflections of Patriarchy on Marriages – Escaping Oppression at Home, Forced Marriages and Forced Marriages of Minors" and "Gender Based Violence and Accepted Patriarchy."

Guilty Since Birth – Being a Female Child and the Untold Tragedy

The women interviewed within the scope of this study are seen to have faced patriarchal oppression and impositions since their childhood, and a majority of these women reported having an unhappy childhood. The women in question reported being treated as guilty of being a female child, and therefore marginalised. In contrast, their make siblings were all supported more, treated with a greater respect and were provided

better educational opportunities. The women in this study stated the following to indicate the discrimination they faced as female children:

''My father drank and beat us. My parents got divorced when I was 10. 2 of my siblings went to protective houses. As my mother did not want us, we stayed with our father. My father always blamed us for our mother's leaving and beat us. We always faced oppression from our father just because we were female" (Yasemin, 40).

"They removed us from school because they said that female children did not need to study. I attempted committing suicide just to get back to school. Then they sent me to an İmam-Hatip school. They removed me from that school during the semester break as well. Later, I started going to a Quran course. I got married after that. My parents always loved my brother more, as they had to wait a long time to have a son. He was always treated better." (Zambak, 33).

The interviews with the women convicted of homicide indicated that a majority of these women were molested or raped by a relative or mostly an acquaintance at some period in their lives. These women reported their childhood traumas:

"When I was 10, my cousin (my uncle's son) molested me. I told the incident to my aunt-in-law, but she beat me and sent me to a child home (protective home.) They never accepted me back" (Gül, 46).

"My step-brother harassed me so much that it was virtually rape. The childhood wounds never heal" (Çiğdem, 51).

The most visible versions of gender-based violence are, no doubt, physical and sexual violence. The women in the studies have been found to have suffered physical or sexual abuse or rape mostly by a close relative during their childhood. The studies also indicated that the women in question have histories of sexual abuse by an acquaintance during their childhood (Whiteley 2012; Liles 2015). The study by Saruç (2013) indicates that 42% of the women interviewed had had a traumatic experience during their childhood, while 20% of them had experienced sexual abuse. Caulfield's (2012) study aiming to collect the biographies of 43 female convicts indicates that 14% of the women had experienced sexual abuse and 9,3% had experienced physical abuse during their childhood. Furthermore, a majority of the women in this study are found to have experienced a traumatic experience during adulthood. The study by Protheus and Botha (2006) states that 10 of the women interviewed for the study had witnessed violence in

their family, while 18 of them had been molested by their mothers, fathers or other family members. Benda's (2005) study indicates that 70% of the female convicts in the study had been sexually abused during their childhood, while 67% had suffered physical abuse. Negative and traumatic experiences, especially during childhood, have negative effects on the future lives of individuals. Widom (2000: 29) argues that neglect and abuse during childhood may lead women to commit criminal acts later in their lives. This study also indicates that women that suffered from neglect and abuse during childhood are 2,4% times more likely to commit violent crimes when compared to other women.

Reflections of Patriarchy on Marriages – Escaping Oppression at Home, Forced Marriages and Forced Marriages of Minors

Patriarchal impositions envelope a woman's life and deprive a woman of their right to live. These impositions may lead some women to escape their homes and seek shelter in other men in order to feel free from the negative situations in their homes such as violence and harassment. Moreover, some women are forced, mostly by their own relatives, to get married at an early age. Some women reported their elopement and marriage stories as follows:

"I eloped from my home at 18 and got married. My husband's uncle had a textile mill, that's where I met him. My uncle told him that I was a decent girl. Then his uncle came to me and told me that my (future) husband wanted to get closer to me but was shy about it for some reason. I already had lots of problems at home with my brother's wife, so without thinking much, I eloped and got married" (Leylak, 31).

Saruç's (2014) study also indicates that women were forced to get married while minors to people they did not know. These forced marriages of female minors may cause childhood traumas. Men in the family usually have a big effect in deciding these forced marriages. In the study by Burcu et al. (2015) on women forced to get married as minors, it can be seen that fathers, brothers and uncles have high pressure on the female, and it is again these male relatives that decide whom a girl should marry. As can be seen, patriarchal ideology even prevents women from choosing the people with whom they will spend a lifetime. These non-consensual marriages, no doubt, bring no peace of mind to women. Furthermore, when the women in question have marital problems and want to go back to the family home, they find it impossible, as the men, the powerholders, of the house easily shy away from the responsibilities for the decisions they took for their

daughters, saying “You left this house in a wedding gown, the only way back in is in a burial shroud”.

Gender Based Violence and Accepted Patriarchy

The study reveals that women are subjected to gender-based violence in their marriages, mostly by their husbands. These women hoping to get away from the violence in their family homes find a similar kind of violence in their married lives. These women try to endure this violence for the sake of their children if they have any. Reports of the violence spiral these women endured are as follows:

“My husband drank alcohol ever since we got married. I was being subjected to violence. The siblings of my husband always provoked him against me, which led to more beatings” (Orkide, 24).

“We did not get along at all with my husband. There was no respect. I endured it just because of my kids. He physically abused me. My own family did not stand up and support me against my husband’s family” (Zambak, 33).

The study by Nicolaidis et al. (2003) indicates that 67% of the women convicted for homicide report having been physically or sexually abused by the people they kill. Gürtuna’s (2009) study also states that female convicts are subjected to physical or verbal abuse during their childhood or married lives, and these experiences influence their later crimes. Another study reveals the pathways that lead women to crime to be a history of abuse, mental problems and substance abuse, economic and social problems, homelessness and relationship problems (Bloom et al. 2003).

Results and Recommendations

Interviews with the women convicted for homicide reveals that there are various pathways leading women to this criminal act. In almost all cases investigated, it can be seen that patriarchal system and gender roles restrict the lives of women. One of the most significant restrictions on women’s lives is the gender-based violation of women’s right to education. Most women interviewed for this study states that they were removed from their school against their wills and were given household duties. Furthermore, some of these women were, based only on their genders. deprived of their right of succession. These women were also subjected to impositions dictating them that it was “the best if they stayed at home”, “did not go out that much” or “did not eat a lot.”

The majority of the women in question were seen to have been physically or sexually abused during their childhood, mostly by family members. These women usually found it impossible to speak of this abuse to their close relatives such as their mothers or siblings. The main reason against it seems to be the fear of getting themselves or their mothers harmed by the male members of the family such as the fathers or brothers. Moreover, some women reported not being able to tell about their such negative experiences thinking that they would face disbelief. The women who had the courage to speak of their experiences were unfortunately mostly faced with violence and isolation.

Some of the women, in order to break free from the patriarchal impositions in their family homes, chose to leave their family and get married, and some women were forced to get married as minors. Post-marriage life of these women also reveals experiences of violence and rape. Some of these women is understood to try to endure this violence for the sake of their children, while some others took their experiences as destiny and did not try to get divorced. Moreover, even when the women could not live with the abuse and wanted a divorce, they were met with strong opposition, primarily from their violator husbands but also from both their own families and their husbands'. Some of these women, on the other hand, planned to get divorced after setting their family affairs, such as sons completing their military services or daughters getting married, in order; however, before they could, the criminal act seems to have happened.

It has been observed that the women interviewed suffered from a lack of love and social support both in their childhood and adulthood. Furthermore, these women are seen to have been isolated after having to spend most of their lives within the confinement of their homes where they were, in a way, imprisoned by their fathers or husbands. Some of these women have been observed to try to find the love and affection they could not receive from their husbands in other men, whom they tried to get in contact with either through social media or through their limited environment. Some of these affairs end up with the women in question killing their husbands under the pressure of their new, extra-marital partners, or end up with the new partner killing the husband, making the women in question instigators.

Looking at the causes leading these women convicted with homicide into committing this crime, it can be seen that these women were subjected to gender-based violence throughout their lives. Patriarchal system and gender-based roles can be seen to have oppressed and isolated these women, making them as if they were of lesser

importance. These traumatic experiences constitute the pathways that led these women to committing the crimes of homicide. Consequently, working with women convicted of homicide first requires abolishing gender-based violence, creating and maintaining gender equality and transforming the patriarchal system.

In this context, the first intervention point should be the family, first educational environment of a child. A child spends the most important years of his or her development with their family. Therefore, the things that a child sees in or learns from their family is of utmost importance for their future lives. Children experiencing violence in or from their family, will have a higher likelihood of turning to violence in the future. However, for instance, male children seeing their fathers taking active roles in household duties will learn to help their wives with the household duties in the future. Neglect and abuse in the family for a woman increases the likelihood of the same woman turn to crime. Therefore, the healthier a childhood and teenage life children experience, the stronger foundations they should have in their adulthood. Thus, families need to educate their children on how to transform patriarchal system and create gender equality, as well as taking care of their children in case of neglect or abuse by others and following up on the legal procedures when necessary.

Moreover, more studies should be conducted on gender inequality—one of the main pathways leading women to commit homicide. Public service announcements aiming to prevent gender-based violence should be prepared. Films and TV shows putting patriarchal impositions forward or either directly or indirectly defending these values, should be discontinued, and a better collaboration with the media should be established with the aim of making the voice of women heard and prompting judicial authorities into taking action.

REFERENCES

Akgün, R. (2012).*Kadın hükümlülerin sorunları ve başa çıkmatarzları: Eskişehir Çifteler Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Alpay, N., Karamustafaoğlu, N. ve Kükürt, R. (1995).Madde bağımlılarında suç. *Düşünen Adam* 8(2): 16-17.

Arat, N. (2010). FeminizminABC'si. İstanbul: Say Yayınları.

Aygün, H. (2012). *Kanlıkontesler*. İstanbul: ProfilYayıncılık.

Bahadır, B. (2014).*Ölü kadınlar memleketi. Ankara: AyiziKitap.*

Barış, G. (2015).*Female offenders' attitudes towards gender and violence and theır vıolence experıences: Sincan Women's Prıson*. PhD Thesis, Middle East Technical University, Ankara.

Bester, M.C. (2008) *The psychological factors associated with women who kill and abusive intimate partner within cultural context*. Master's dissertation, University of Johannesburg, South Africa.

Benda, B.B. (2005). Gender differences in life-course theory of recidivism: A survival analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 49(3), 325-342.

Bloom, B. (2003).*Gender responsive strategies: Research, practice, and guiding principles for women offenders*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections.

Botelho, M. ve Gonçalves. R.A. (2016). Why do people kill? A critical review of the literature on factors associated with homicide. *Aggression and Violent Behavior* 26: 9–15.

Brookman, F. (2005).*Understanding Homicide*. India: Sage Publications.

Burcu, E.,Yıldırım, F. Ve Sanıyaman, S. (2015). Çiçeklerin kaderi: Türkiye'de kadınların erken evliliği üzerine nitel bir araştırma. *Bilig*,(73): 63-98.

Buz, S. (2009).Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve SosyalHizmet*,20 (1):53-65.

Cangöz, İ. (2013). İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı ve Cinsiyetçi Şiddetle İlgili Görüşleri. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi* 0 (19): 41-64.

Caulfield, L. (2012).*Life histories of women who offend: A study of women in English prisons*. PhD Thesis, Loughborough University.

Cansumar, N., Aşirdizer, M., Aycan, N., Balcioglu, İ. veBatuk, G. (1997).Kadının suça yönelimi-karşılaştırmalı bir çalışma. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mec*, 55:341–351.

Chernoff, N. veSımon, R. (2000). Women and crime the world over. *Gender Issues* 18(3): 5-20.

Çelik, H. (2008).*A socıologıcal analysıs of women crımınalsın the Denizli Open Prıson*. The Degree Of Master Of Scıence, Mıddle East Technıcal Unıversıty, Ankara.

Durak, İ. (2013).*Suçöncesi ve sonrası suçlu psikolojisi*. Ankara: Karahan kitabevi.

Gürtuna, O. (2009).*Suç işlemiş kadınların sosyo demografik özellikleri, anne-baba tutumları ve öfke ifade biçimlerinin değerlendirilmesi.* PsikiyatriUzmanlıkTezi, Sağlık bakanlığı Bakırköy Prof.Dr. Mazhar Osman RuhSağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi7.PsikiyatriKliniği.

Hinton, R. ve Earnest, J. (2010).I worry so much i think it will kill me: Psychosocial Health And The Links To The Conditions of Women's Lives İn Papua New Guinea. *Health Sociology Review* 19(1):5-19.

Hooks, B. (2012). *Feminizm Herkes İçindir*. Çev. Aysel Yıldırım vd. İstanbul: BGST Yayınevi.

İçağasıoğlu Çoban, A.ve Akgün. R. (2011). Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Kalan Kadın Hükümlülerin Psikososyal Durumlarının Saptanması ve Sosyal Desteklerinin Belirlenmesi. *Toplum ve SosyalHizmet* 22(2): 63-78.

İçli, T.G. (1994).Aile içi şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*,11(1-2):7-20.

İçli, T.G.,Öğün, A.ve Özcan, N. (1995).*Ailede kadına karşı şiddet ve kadın suçluluğu*. Ankara: TC Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.

İçli, T. (2013).*KadınSuçluluğu.* Ankara: SeçkinYayıncılık.

İlbars, Z. (2007). Suçantropolojisi: kadın ve suç. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antroploji Dergisi* 22:1-13.

İstanbul Feminist Kollektifi. (2016).*Kirpiğiniz Yere Düşmesin*. İstanbul: GüldünyaYayınları.

Jaggar, A. (1983). *Feminist Politics and Human Natüre*. New Jersey: Rowman & Littlefield Publishers.

Kıran, H. (2012).*Adam öldürme suçundan ceza infaz kurumunda bulunan kadınların öfke tarzları, problem çözme becerileri ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki.*Yüksek LisansTezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lıles, A. (2015).*The Life Course of Female Homicide Offenders: A Mixed Methods Analaysis*. PhD Thesis, University of Arkansas, Arkansas.

Nicolaidis, C., Curry, M.A., Ulrich, Y., Sharps, P., McFarlane, J., Campbell, D., Gary, F., Laughon, K., Glass, N. veCampbel, J. (2003). Could We Have Known? A Qualitative Analysis of Data from Women Who Survived an Attempted Homicide by an Intimate Partner. *Journal of General International Medicine* 18(10): 788–794.

Nazlıdır, M. (2010).*Kasten adamöldürme ve teşebbüs suçlularında psikososyal özelliklerin incelenmesi: Suç Analizi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Öğün, A. (1990). Kadın suçluluğunun sosyo-kültürel konumla ve bu konumdaki değişmelerle ilişkisi: Sivas yarı açık kadın cezaevinde bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öğünç, N. veŞar, V. (2006). Adam Öldürme Suçu İşlemiş Kadınların Suç Motivasyonları ve Kişilik Özellikleri. Uluslararası Dünya Psikiyatri Kongresi (World Psychiatric Association, International Congress, İstanbul, July 12-16.

Özbek, B. (2011).*Cinayet işleyen kadınlarda din algısı: Ankara kadın kapalı cezaevi örneği.* Yüksek LisansTezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pretorius, G. H. ve Botha, S.A. (2006). The cyle of violence and abuse in women who kill an intimate male partner: a biographical profile. *South African Journal Of Psychology* 39(2):242-252.

Richey Mann, C. (1996). *When Women Kill*. Edit:DavidLuckenbill, USA:State University of New York Press.

Saruç, S. (2013).*Kadın hükümlüler: cezaevi yaşantısı ve tahliye sonrası gereksinimler.* Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saruç, S. (2014).Türkiye'de kadın hükümlüler: kadın hükümlülerin profili ve suçluluğa etki eden olguların analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi,* 25(1): 61-88.

Savcı, İ. (2004).*Adını Kader Koyduk*. Ankara: Phoenix YayınEvi.

Saygılı, S. Ve Aliustaoğlu, F.S. (2009).Şiddet içerikli suç işleyen kadın olguların değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi,* 23(1): 24-29.

Sımpson, S.S.,Yahner, J.L.ve Dugan, L. (2008). Understanding Women's Pathways to Jail: Analysing the Lives of Incarcerated Women. *The Australıan And New Zealand Journal Of Crımınology* 41(1):84–108.

Tüik. (2016a). Adalet istatistikleri, Hükümlü ve tutuklu sayısı, 1998-2014. Erişim Adresi: [http://www.tuik.gov.tr]. Erişim Tarihi:20/10/2016.

Tüik. (2016b). Adalet istatistikleri. Erişim Adresi: [http://www.tuik.gov.tr]. Erişim Tarihi:22/10/2016.

Whıteley, K.M. (2012).*Women as victims and offenders: Incarcerated for murder in the Australian Criminal Justice System*. PhD Thesis, Queensland University, Austuralia.

Wılson, H.L. (2003). *Gender Dıfferences In Characterıstıcs Of Intımate Partner Homıcıde Offenders.* Degree of Master of Arts, Florida: B.A. University of Central Florida.

Yourstone, J., Lindholm, T. Ve Kristiansson, M. (2008). Women who kill: a comparison of the psychosocial background of female and male perpetrators. *International journal of law and psychiatry*, 31(4):374-8.

Zastraow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayın.

CHAPTER 33:

ŞİÂ KAYNAKLARINDA MEÂD

Dr. Öğretim. Üyesi Ahmet Bardak (1)

(1)Hakkari Üniversitesi Kelam ve Mezhepler Tarihi ABD Öğretim Üyesi

Giriş

Meâd "avd" den türemiş, "iade, dönüş", "ikinci defa başlama", "dönülecek yer", "yeniden dönüş zamanı" manalarında ismi zaman veya ismi mekânbir kelime olup nefsin bedeninden ayrıldıktan sonra ona yeniden kavuşması anlamına gelmektedir (Esterâbâdî, 2012, s. 251; İbn Manzûr, avd). Meâd kelime olarak sadece Kasas 28/85 de geçmektedir. Fakat Kur'an-ı Kerim'de meâd konuları ile ilgili ayetler, diğer konulardaki ayetlerin üçte birine tekabül etmektedir.

Kelam ilminin tanımı içerisinde de varlıkların başlangıç (mebde) ve sonuç (meâd) ile ilgili durumlarını incelemek vardır. Bu yüzden meâd konusu kelam ilminin ana meselelerinden birisi kabul edilmektedir. İslam kelâm kaynaklarında meâd kapsamına giren ölüm, yeniden dirilme, kabir âlemi, sırat, mîzan, hesap, şefaat, Kevser havuzu, cennet-cehennem, ruhani ve cismani dirilme gibi ahirete yönelik konular nakli ve akli deliller ile semiyyât bahsinde incelenmektedir (Özervarlı, 2003, s. 211-212). Meâd kapsamında ele alınan konular insan aklını meşgul eden ve insanlığın tümünü ilgilendiren önemli konulardır. Çünkü her insan doğum ve ölüm arasında bir hayat sürmektedir ve ölüm kaçınılmaz bir olgudur. Bu yüzden de ölümü, ötesini merak edip ilgilenmeyen hemen hemen hiçbir toplum yoktur.

Meâd konusunda kelamî mezhepler arasında diğer konularda olduğu gibi büyük çaplı tartışmaların yaşandığı söylenemez. Bunun birçok sebebi olmakla beraber en önemlisi konunun ğayb âlemiyle ilgili olmasıdır. Ğaybî konularda kelamî mezheplerde genellikle nakli deliller ile iktifa edilerek ilgili ayetler te'vile gidilmeden kabullenilmiştir. Fakat Şiâ akaid ve kelamında ele alınan meâd konuları özellikle imametin konuya dâhil edilmesi ve bu çerçevede ayetlerin te'vil edilmesiyle Sünnî kelamından ayrılmaktadır. Bununla ilgili örnekler aşağıda verilecektir.

İslam kelamcıları insan nefsinin sonsuzluk için yaratıldığı ve ölümsüzlüğe meylinin bulunduğuna vurgu yapmaktadırlar (Altıntaş, 1985, s. 138). Yaniinsanlar fıtraten sonsuza dek yaşama hırsı ve isteği ile donatılmışken bu dünyada kısıtlı bir ömre sahiptir. Bu fıtratı onlarınebedi bir yaşam kaynağının bulunduğu bir yere ihtiyacının olduğunu göstermektedir kiKur'an-ı Kerim'de ve hadislerde işaret edildiği gibi bu yer ahirettir.Kelamcılara göre sürekli bir doğum-ölüm döngüsü içerisinde bulunan bu âlemin başka bir formda tekrar ortaya çıkması mümkündür. Ahirete inanmanın psiko-sosyal tesirleri üzerinde de duran kelamcılar, tekrar dirilme ve hesap verme olgusunun bireysel ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeleri

açısından inananlar üzerinde pozitif bir etkisağladığını belirtmektedirler. Ahirette azap veya sevap ile karşılaşma durumu, fertleri amel-i salih ile müzeyyen bir yaşam içerisinde kalmaya zorlamaktadır. İnsanlar bu sayede kendilerini ahiret yurdunda yüce makamlara ulaşmak için ferdi sorumluluklarını yerine getirmek zorunda hissetmektedirler.

Meâd konusu İslam felsefe tarihinin de ilgi alanına girmiştir. Meâdin imkânı üzerinde genel olarak İslam filozoflarının da herhangi bir itirazları yoktur. Örneğin İbn Sînâ, insan nefsinin, onun bedeninin ölümünden sonra da yaşadığını açık bir şekilde kabul etmektedir ki bu görüş sonraki İslam filozofların meâd hakkındaki görüşlerini etkilemiştir. İbn Sina'ya göre düşünme ve araştırma ile varlığın gerçekliğini anlayan insan nefsinin cevheri ölümsüz olmalıdır (Altıntaş, 1985, s. 139).Cevher, bedenin ölümü ile yok olmadığından bu durum bizi meâdin olduğu gerçeğine iletmektedir. Bununla beraber meâdkonusunun bazı detayları kelamcılar ile felsefeciler arasında tartışma konusu olmuştur. Özellikle haşrin cismaniliği meselesinde Gazali'nin filozofları tekfir etmesi, kelamcılar ile felsefeciler arasındaki tartışmaların en dikkat çekenidir.

Bu makalemizde Şiâ'nın meâd anlayışını kapsamlı bir şekilde belirleyebilmek için onların Nasîruddîn et-Tûsî gibi filozoflarının Küleynî gibi hadisçilerinin, el-Kummî (eş-Şeyh Sadûk) ve el-Müfîd gibi kelamcılarının yanında son dönem mütefekkir ve müfessirlerinin kaynaklarına başvurulacaktır.

Meâdin ŞiîKelamîve Felsefi Kaynaklarındaki Yeri

Şiâ Kelâmî kaynaklarında meâd ve benzeri konular usulu'd-din bağlamında ele alınmaktadır. Bu kaynaklarda tevhid, nübüvvet, meâd, adalet ve imametkonuları inanç esaslarından sayılmaktadır (et-Tûsî, 2008, s. 65).Görüldüğü gibi Şiâ'da Sünnî inanç esaslarından farklı olan imamettir. İmametin itikadi bir mesele olduğuŞiâ'nın önde gelen isimleri tarafından savunulmaktadır. Örneğin Şeyh Müfîd'e göre imamet naslar ile sabittir, dolayısıyla ona iman etmek gerekir (McDermott, k.1363, s. 141).Ancak Şiâ'daki bu galip görüşe muhalif olarakönemli filozoflardanet-Tûsî'nin*Tecridu'l-Akâid*'inde imamet bir inanç esası olarak değil de bir lütuf olarak görülmektedir (et-Tûsî, 1996, s. 135; Erdebîlî, k.1420, C.I, s.20-29; el-A'sam, 1980; Rıdâvî, 1419).Bu yüzden imameti kabul etmeyenler hakkında Şiâ içerisinde iki tavır oluşmuştur. İlki imameti kabullenmeyenlerin tavrını "mezhebin dışına çıkmak" olarak değerlendirirken, diğerleri "dinden çıkmak olarak" kabul etmektedirler. İmamet konusu hakkındaki Şiî kelamcılarının görüşlerimakalemizin ilerleyen bölümlerinde tekrar ele alacağımızdan bu iki farklıgörüşü aktarmakla şu an iktifa ediyoruz.

Şiâ kaynaklarında Nebilerin meâd hakkında fazla bilgi vermediklerine dikkat çekilmekte, bu yüzden konu hakkındaki sırların büyük olduğuna vurgu yapılmaktadır (et-Tûsî, 2008, s. 83). Bu kaynaklarda meâd,neşetü'l-ûlâ (dünyadan çıkış) (et-Tabâtabâî, 2012, s. 68, 1 nolu dipnot) ve neşetü'l-âhireye (kıyamete) giriş (et-Tabâtabâî, 2012, s. 68; Rum, 30/30), ruhun ölümden sonra tekrar bedenine geri döndüğü zaman olarak tanımlanmaktadır (el-Fetlâvî, 2009, s. 213).Eğer neşetü'l-âhire ilebir mekân kastediliyorsa orası ahirettir (el-Fetlâvî, 2009, s. 213). Önemli bir Şiî filozof sayılan et-Tûsî, mebdei ilk fıtrat (yaratılış), meâdi de bu ilk fıtrata dönüş olarak tanımlamaktadır (et-Tûsî, 2008, s. 65, 75, 174). Tûsî'ye göre mebdenin kemale ermesi ancak meâd iledir ki bu sayede insanlar fani dünyadan ahirete yönlendirilerek fıtratlarına geri döner ve kemale ulaşırlar. Hz. Âdem ve Havva'nın başlangıçta cennetten dünyaya gönderilmesi de bunun aksine, "kemalden noksana" doğru bir durum olarak değerlendirilmektedir (et-Tûsî, 2008, s. 65). Şiâ kaynaklarına göre mebde ve meâdı inkâr edenler üç şeye dayanmaktadırlar. İlki nefsani isteklerin dünya sevgisi ile dolması, ikincisi ğayr-i salih ameller, fasid hayaller ve yalan evhamlar ile kendi kendine yeterli olduğu yanılgısı, üçüncüsü ise kötü insanların vaad ve sözlerine aldanmadır ki bunlar insanlar için en büyük afet olarak değerlendirilmiştir (et-Tûsî, 2008, s. 72-73).

Şiî kaynaklara göre Allah amaçsız bir iş yapmaktan münezzehtir ki bu amaçlar hem aklen hem de naklen sabittir (Esterâbâdî, 2012, s. 70, 252).Onlara göre öncelikle Allah insanı yaratıp ona ilim, kudret, cüziyyata yönelik idrak, zahiri ve batıni havasa dair çeşitli kuvvetler ve seçme özgürlüğü vermiştir. Allah insanlara yerlerin, göklerin ve dağların yüklenmekten kaçındığı teklifleri vererek ona meşakkatli bir yük yüklemiş ve bu meşakkatin mutlaka bir karşılığı olmalıdır. Mükerrem olan birinin meşakkati karşısındakine yükledikten sonra ona ikramda bulunmaması aklen kabih iken Allah'ın da bu yükü ikramsız bırakması düşünülemez (Esterâbâdî, 2012, s. 253).Bu yüzden Allah insanları sorumlu kılmış ve onları kendi iradesine bağlı olarak tekrar diriltecektir ki zaten ayetlerde de buna vurgu yapılmaktadır. Örneğin Kehf 18/29 de "Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!" ayetindeki gibi insanlara zorlu teklifler yüklendiği bunlara duyarsız kalanların cezalandırılacağı ikaz edilmiştir. Bu teklifleri yerine getirip kulluğunu hakkıyla yerine getirenler mükâfatlandırılacaktır. Bu mükâfata nail olanların konumu "derecetü'r-rıda" olarak tanımlamakta ve bu sebepten cennet bekçilerine "Rıdvan" denildiğini belirtmektedir (et-Tûsî,

2008, s. 175). Yani cennete girenler Allah'ın rızasına uygun hareket etmiş, bunun sonucunda O'nun rızasına kavuşmuş kimselerdir. Şiâ'ya göre va'd ve vaîd gereği amellere bir karşılık verilebilmesi için ahiret hayatının bulunması zorunludur. Aksi takdirde va'd ve vaîd gerçekleşemez (et-Tûsî, 1996, s. 151). Bu yüzden dünyaya "teklif diyarı", ahirete ise "kesb diyarı" veya "daru'l-ceza" denilmektedir (Esterâbâdî, 2012, s. 253).Fakat şunu belirtelim ki Şiâ kelamcıları Mu'tezile'nin va'd ve vaîd kavramıyla ele aldıkları adalet kavramı hakkında onlarla aynı görüşte değildirler. Şiâ'nın "şefaat" gereği büyük günah işleyenlerin ahirette affedileceklerine olan inançları onları Mu'tezile'den ayrı bir konuma düşürmektedir.

Şiî kaynaklarına göre Allah; mülk, meleküt, şehadet veya ğayb âlemi olarak adlandırılan birçok âlemler yaratmıştır. Bu âlemlerin bir kısmı mahsusat, bir kısmı ise makûlât âlemidir. Bu ikisi zahir ve batın âlemi olarak da isimlendirilir. Bunlardan ilki dünyayı ikincisi ise ahireti temsil etmektedir. İnsanoğlu mülk âleminden melekût âlemine veya şehadet âleminden ğayb âlemine doğru intikal etmektedir (et-Tûsî, 2008, s. 81).Dolayısıyla bu dünya mebde ahiret ise meâddır. Zaten insanoğlu da iki şey için yaratılmıştır: Dünya ve ahiret. Allah insanı, gökyüzünden indirerek yeryüzünde yaratmış, bundan sonraki safhada ise tekrar semaya yani ahirete yönelterek tekrar yaratacaktır. Hayat yerde ise, ölüm semadadır. Cesetten çıkan ruh ilk kutsi haline döner, ceset ise yeryüzünde kalır. Ölüm ceset ile ruh arasındaki fasıladır. Her insanın kıyameti kendi ölümü ile başlar.

Şiî kaynaklar,"âdem/yokluk" kavramını inceleyerek bundan elde ettikleri sonucu meâdin varlığının imkânı üzerine bina etmektedir. Öncelikle belirtelim ki Şiî kaynaklar yokluğun varlığına cevaz vermektedir. Onlara göre yokluğun varlığı hem semî hem de nakli deliller ile sabit olup âlem, Kâdir-i Muhtâr tarafından yoktan yaratılmış, mümkün ve hadis bir varlıktır. Kadir-i Muhtar olan Allah'tan önce hiçbir şey yoktur (et-Tûsî, tsiz, s. 376; et-Tûsî, 2008, s. 75). Buna göre eğer âlem mümkün bir varlık ise ahiretin varlığı da imkândâhilindedir (et-Tûsî, tsiz, s. 76). Bu vesileyleŞiî kaynaklar,önceki filozoflardan âlemi vacipvarlıkla eş görmelerini reddetmektedirler (et-Tûsî, tsiz, s. 377).Onlar,filozofların ahiret âleminin yokluğunu savunmak için bu âlem ile kıyas yapmalarına da karşı çıkmaktadırlar. Onlara göre ahiret âlemi bu âlem ile kıyaslanamaz bir olgudur ve ahiretin bu âleme muhalif bir yapısının bulunması da tabiidir (et-Tûsî, tsiz, s. 377).

Şiî kaynaklarında mebde ve meâd ile ilgili bazı kendilerine özgü tevillerinin bulunduğu da görülmektedir. Örneğin Hz. Musa mebdenin ilk temsilcisidir çünkü O, garp cihetinin ve ışığın battığı yerin temsilcisi ve ilk indirilen kitabın sahibidir. Hz. İsa ise meâdın

ve te'vilin sahibidir ki O da şark cihetini temsil eder. Şark ise aydınlığın doğduğu yöndür. Hz. Muhammed ise bu ikisinin temsil eden örnektir. Çünkü O, her iki cihetin ortasındadır ve kendisi "Âdem çamurla su arasında iken ben nebiydim" buyurarak mebdeye, haşr gününün şefaatçisi olarak da meâde atıf yapılmaktadır (et-Tûsî, 2008, s. 80).

Son olarak Şiâ'ya göre meâd aynı zamanda Allah'ın insanlara bir lütfudur. Çünkü ölüm bir bakıma şehvetin boyunduruğundan, dünyanın zincirlerinden, böylece dünyadaki hayatın pisliklerinden kurtulup, zindandan özgürlüğe bir çıkıştır (el-Fetlâvî, 2009, s.217; et-Tabâtabâî, 2012, s. 71).

Şiî Kaynaklara Göre Ahiretin Halleri

Şiî kaynaklar ahiretin halleri üzerine yorumlar yapmaktadır.Bu haller anlatılırken çoğu zaman nakli bilgilere başvurulmaktadır. Bunun dışında da nakli bilgilerin çoğu zaman teviline gidilerek yorumlar yapılmaktadır. Örneğin cennet nimetleri anlatılırken su, süt, bal ve hamrdan söz edilmektedir ki su, susuzluğu, süt eksikliği, bal da hastalığı giderir. Cennet içeceği olan "hamr" ise insanın sıkıntı ve hüznünü gidermektedir. Bu içecekler sayesinde cennet ehli hem bedenen hem de ruhen kemale ermektedir (et-Tûsî, 2008, s. 170; Muhammed 47/15). Cehennem ehline ise yukarıda adı geçen dört içeceğin yerine hamim, ğıslîn, katran gibi içeceklerin ceza olarak verileceği belirtilmiştir ki bunlar cennet nimetlerinin tam tersi şeylerdir.

Şiî kaynaklar ayet ve hadislerden gelen bilgileri delil göstererek ahiret hayatında insanların farklı hallerde bulunduklarına vurgu yapmaktadırlar. Şiî kaynaklarına göre Âdemin günahı ile İblis'in günahı bir değildir. "Ali'nin Hendek günkü darbesi sakeleynin sevabına denktir" (et-Tûsî, 2008, s. 188). Dolayısıyla ceza ve sevapları da farklıdır. Yani bazı amellerin şeklen aynı olsa da yerindeliği, ihlası ve etkisi gibi sebepler ile diğer amellere göre daha efdal olması normal görülmektedir. Bu yüzden ahiretteki sevap ve ikab de çeşitli olmaktadır. Şiâkaynakları, konuya ilave olarak insanların amellerine karşılık sevaba ulaşmalarını Allah'ın bir fazlı, kötü amellerine karşılık cezalandırılmalarını (Kasas 28/84, En'am 160, Bakara 2/261 Hud 11/22) ise O'nun adaleti olarak görmektedirler (et-Tûsî, 2008, s. 188).

Şiâ kaynaklarında ahiretin tarifi için dünya ile karşılaştırmalar da yapılmaktadır. Bu iki âlem kıyaslanırken başvurulan kavramlardan biri zaman ve mekândır. Onlara göre dünya zaman ve mekân ile anlamlandırılabilen bir yerdir. Oysaki ahirette zaman ve mekân mefhumları dünyadakiler ile kıyas kabul etmeyecek şekilde kendine özgü bir yapıdadır (et-

Tûsî, 2008, s.90; Komisyon, 2014, s. 258-270). Şiâ'ya göre ahiret "kıyameti gördükleri gün onlar, sanki dünyada ancak bir akşam yahut bir kuşluk vakti kadar kalmış gibidirler" (en-Nâziât 79/46) ayetinde belirtildiği gibi zaman mefhumunun bir anda değiştiği bir mekândır. Yine Şiî kelamî kaynaklarına göre zaman, değişimin mekân ise tekessürün illetidir. Bu iki illetin mevcudiyeti kıyamet gününün varlığının ön alametleridir. Bütün bu zaman ve mekân ile dünyada sınırlandırılmış insanlar ahiret günü bir araya getirilecektir.

Ahiret ve dünyüâlemikarşılaştırılmasında kullanılan diğer bir kavram da hak ve batıl kavramlarıdır. Onlara göre dünyada hak ve batıl birbirine karışmışken ahirette bunların safları netlik kazanacaktır. Bu yüzden Şiâ kaynakları dünyayı müşâbehe, ahireti ise mübâyene olarak adlandırmaktadırlar (et-Tûsî, 2008, s. 94; et-Tabâtabâî, 2012, s. 119).

Berzah Âlemi

Meâdla ilgili konulardan biri de ölümden sonraki hayatın ilk aşaması olarak kabul edilen berzah âlemidir. Berzah, maddi cisimler ile mücerred varlıklar arasında bulunan meşhur bir âlem olarak tarif edilmektedir (el-Cürcânî, tsiz. s. 31). Diğer bir tanıma göre de cennet ve cehennem veya dünya ve ahiret arasında bir yerdir (el-Fetlâvî, 2009, s.215; et-Tabâtabâî, 2012, s. 117). Şiî kaynaklara göre müminler ölünce direk cennete girmezler, kabirlerine bir kapı açılır, berzah âlemi denilen bu yerde akıbetlerini, varacakları menzili müşahede ederler (el-Fetlâvî, 2009, s. 216).

Şiâ kaynakları berzahın varlığını ayet ve hadislere dayandırmaktadır (Kıyame 75/1-5, Mutaffifîn, 83/10-12, Hacc 22/7, Teğâbun 64/7 ve Âl-i İmran 3/9).Özellikle Şiî tefsirlerde berzah ile ilgili olduğu kabul edilen ayetlerde birçok yorum yapılmaktadır. Örneğin et-Tabâtabâî tefsirinde ayetlerde geçen berzahtanmaksadın kabir âlemi olduğu hakkında görüş belirtmektedir. Ona göre berzah,mücerred akıl ile maddi cevher arasında bir aracıolupinsanın öldükten sonra kıyamet gününe kadar yaşadığı "misal âlemi" denilen ve maddi olmayan bir yerdir (el-Fetlâvî, 2009, s. 214). et-Tabâtabâî, ruhların cevheri ile maddi cevheri ayrı görerek mücerred aklın berzahtaki durumunun maddi cevherden farklı olduğunu savunur. Ona göre maddi cevherde cisimlerin sıfatları vardır. Bu yüzden cevherler de değişime uğrarlar.Mücerred akılda, yani ruhlardaise bu özellik yoktur. Çünkü bunlar maddi şeyler değildir (el-Fetlâvî, 2009, s. 214). Ona göre "Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin" (Bakara 2/154) ayetindeki ruhların mücerred haline vurgusu onların bedenden ayrıyken de baki olacaklarına bir delildir. (et-Tabâtabâî, 2012, s. 121; Âl-i Usfûr, h. 1439, s. 280).Şiâ'nın konu hakkında delil gösterdikleri hadislerden biri de şudur: "Sizin için Berzah'tan

korkuyorum. Dedim ki Berzah nedir? Dedi ki: ölümden sonra kıyamete kadar olan kısımdır" (el-Küleynî, 2007, s. Cilt III, s.136).

Şiî kaynaklar berzah âlemi hakkında birçok tasavvufî yorumlara da yer vermektedirler. Örneğin:"biz insanlarda dünyada yedi, berzahta on iki olmak üzere toplamda on dokuz hal vardır. Berzah âlemindeki süfli haller de aynı şekilde on dokuz adettir. Bunların yedisi nebati kuvvelerle ilgilidir ki bunların üçü usûl, dördü ise furu' ile ilgilidir. Geri kalan on iki tanesi ise hayvani kuvvelerle ilgilidir. Bunların onu hisler ile ilgilidir ki bunların beşi batınî, beşi ise zahiridir. İki tanesi hareket ile ilgilidir ki bunlar cezb ve defetme ile ilgilidir. Böylece on dokuz âdete ulaşmaktadır" (et-Tûsî, 2008, s. 161-162). İnsanlar bu dünya hapishanesindeyken bu on dokuz süfli ve ulvi unsurlarının tümünün tesiri altındadır. Bu dünyadan ahirete intikal edildiğinde yukarıda zikrettiğimiz ulvi ve süflî unsurların bir karşılığı olarak cehennem meleği Malik'i zebaniler ile birlikte on dokuz melek ile karşılaşılacaktır (et-Tûsî, 2008, s. 162-163; Müddesir 74/30). Ulvi melekelere sahip insanlar daru's-selam diyarına selametle girecekken bunun dışındakiler ise cehennemde kalacaklardır (Enâm 6/153, ez-Zümer 39/29).

Haşrin İmkânı ve Cismaniliği Meselesi

Felsefecilerin kudeması, Kerramiye ve Cahız gibi Mutezilî âlimlere göre âlem "muhdestir ve yok olması mümtenidir" (Esterâbâdî, 2012, s. 257). Fakat öte yandan Ebu Haşim gibi diğer bazı Mutezilî âlimler ise âlemin yok olacağı görüşüne sahiptirler. Şiî kaynaklara göre de haşrin imkânı aklî ve semî deliller ile sabittir. Onlara göre âlem varlığı itibari ile mümkün varlıktır. Yokluktan varlığa gelmesi nasıl caiz ise sonradan tekrar yokluğu da caizdir (Esterâbâdî, 2012, s. 257). İnsanın varlığı yokluk ile maluldü, zatı gereği yoktu, yokluk onun sıfatıydı ve sonradan bu yokluktan var edildi (et-Tûsî, 2008, s.135). Bu sıfatlar ile malul olan insanların da tekrar diriltilmesinde herhangi bir zorluk yoktur. Dolayısıyla varlıklar, nihayetinde bidayetlerindeki hallerine dönecektir (et-Tabâtabâî, 2012, s. 119). Nakli delilde ise Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette belirtildiği gibi insanların değişik şekillerde haşr edilecekleri belirtilmektedir (Örneğin Meryem 19/85 de "seçkin konuklara yaraşır bir saygınlıkla" Fussilet 41/19 da "cehennem ateşine sürülmek üzere").Şiâ kaynakları aynı zamanda hayvanların da haşr günü diriltileceklerini naklî ve akli kaynaklara dayandırarak kabul etmektedirler. Onlara göre hayvanların da bu dünyadan kaynaklanan hakları vardır ki bu haklarının teslimi için hasredileceklerdir (el-Fetlâvî, 2009, s. 224 En'am 6/38 ve Tekvîr 81/5).

Şiâ'nın felsefi ve kelamî kaynaklarında en çok tartışılan konulardan biri de haşrin cismaniliği meselesidir (et-Tûsî, 1996, s. 153; Esterâbâdî, 2012, s. 254).Cismanî meâd, bedenin yok olmasından sonra tekrar insanlara iade edilmesi anlamına gelmektedir (el-Cezâirî, 1986, s. 115). Felsefe ve kelamda cismani haşrin imkânı üzerinde dört farklı görüşün varlığı söz konusudur. Bunlardan ilki haşrin cismani olmasıdır ki bu mütekelliminin ekseriyetinin görüşüdür. İkincisi haşrin ancak ruhani olduğunu belirten felsefecilerin görüşüdür. Filozoflar insan nefsinin mücerred bir cevher olduğuna ve arazlar gibi bir mahalle ihtiyaç duymadığına kani olduklarından bu görüşü savunmaktadırlar (el-Cezâirî, 1986, s. 254-255; Âl-i Usfûr, h. 1439, s. 276). Yani onlara göre mücerred cevherler bir araza ihtiyaç duymaz, dolayısıyla da bir bedene sahip değillerdir. Bu görüş işraki filozoflar, mutasavvıflar, Şeyh Müfîd ve Nevbahtî gibi imamiye mütekellimleri, Nasîruddîn et-Tûsî, Allâme Cemaleddin el-Hûlî, Râğıb el-İsfehâni, Ebî Hâmid el-Gazali ve Fahruddîn er-Râzî gibi Eşarî âlimlerinin görüşüdür (Âl-i Usfûr, h. 1439, s. 276-277). Üçüncüsü ikisinin beraber olduğunu yani haşrin, hem cismen hem de ruhen olacağını belirtenlerdir ki bu da mütekellimlerin çoğunun ve bir kısım İslam filozofunun görüşüdür. İbn Sînâ da bu görüşte olup meâdin hem beden hem de ruh ile olacağını belirtir (Altıntaş, 1985, s. 141). Halimi, Rağıb ve Ebi Zeyd ed-Debbûsi gibi Mutezile'nin kudeması, Müteahhirin İmamiyyesi'nin cumhuru da bu görüştedir (Esterâbâdî, 2012, s. 260). Bu son görüşe sahip olanlara göre insan nefs-i natıkadır, o mükellef kılınmış ve itaate zorlanmıştır. Dolayısıyla da cezaya ve ikaba tabidir. Bedenler zamanla yıpranıp yok olurken, nefis baki olup bedenin yok olmasından sonra da yaşayacaktır. Allah, ölümden sonra, dünyadaki gibi onların bedenlerine ruhlarını geri iade eder Esterâbâdî, 2012, s. 261). Dördüncüsü ise hem bedenin hem de ruhun haşrine inanmayanlardır. Bu görüşte olanlar kudema felsefecileri ve Dehriyye'dir (Esterâbâdî, 2012, s. 261).

Şiâ kaynakları âlemin yok olacağını savunanlar için cismani haşri ispat etmenin müşkil bir durum oluşturduğunu peşinen kabullenmektedir. Fakat buna rağmen onlar bedenin cüzlerinin ayrılmasından sonra iade edilmesi tezini naslara dayandırarak ısrarla savunarak cismani haşri savunmaktadırlar (Esterâbâdî, 2012, s. 257; el-Cezâirî, 1986, s.34-37115, 124, 163; el-Fetlâvî, 2009, s. 218).Şiâ kaynakları bedenlerin haşrinin mümkün olduğunu savunmak için Sünni kelamcıların çokça kullandıkları Hz. İbrahim'in ölülerin diriltilme konusundaki ayetleri sıkça örnek olarak vermektedirler (el-Cezâirî, 1986, s. 40, 117). Buna göre Hz. İbrahim kıssasında bir bedenin ayrılıp tekrar birleşmesinin mümkün olduğu görülmektedir ki bunun ahirette de tekrarlanmasında bir engel yoktur (et-Tûsî, 1996, s. 153). Ayrıca Yasin 36/78-79, 51, Kıyame Suresi 75/3, 4 ve Adiyât 100/9 ayetleri haşrin beden ile olacağını

açıkça beyan etmektedir (Esterâbâdî, 2012, s. 262). Şiâ'ya göre Allah, parçalanmış tüm bedenlerin cüzlerini daha önce onlar yok iken yarattığı gibi bir araya getirecek, nefsini ona iade edecektir ki bu yukarıdaki adı geçen naslar ile teyit edilmiştir (Esterâbâdî, 2012, s. 258). Şeyh Müfîd cennet ehlinin nimetlerinden bahseden ayetlere bakıldığında yemek ve içmekle ilgili durumların bulunduğunu, bununda ancak bir beden ile karşılanabilecek nimetler olduğunu söyleyerek cismani bedenin imkânını savunmaktadır (el-Cezâirî, 1986, s. 118).

Şiâ kelamcılarına göre Nebiler ve özellikle Peygamberimiz tevili gerektirmeyecek şekilde haşrin beden ile olacağını haber vermişlerdir ki onların günahsız olmaları haşrin cismani olacağı hakkındaki haberlerine inanmamızı gerektirir. Şeyh Müfîd cismani haşri savunma babında şöyle bir hadis nakl etmektedir: "İmam Sâdık'dan rivayetle Allah Teâla insanların ruhlarını kabzettiğinde onu dünyadaki şekli ile cennetine gönderir. Böylece ruhlar yemek ve içmekle günlerini geçirirler." (el-Cezâirî, 1986, s. 34, 118; et-Tabâtabâî, 2012, s.143).Şiâ'ya göre naslar ile açık bir şekilde ortaya konmuş bedenin haşrini inkâr etmek küfrü gerektiren bir tavırdır. İmam Sâdık'a göre bu ayetler ve hadislerden sonra dinin zaruriyeti ve Müslümanların icması gereği cismani bedenin varlığına inanç zorunludur. Ona göre ruhani haşr nazari bir terim olup bunu felsefeciler ile bir kısım kelamcılar çıkartmıştır (el-Cezâirî, 1986, s. 126). İmam Sâdık cismani haşrin mümkün olamayacağını iddia edenleri Allah'ı acziyetle itham ettiklerini ve dolayısıyla da küfre girdiklerini söylemektedir (el-Cezâirî, 1986, s. 40, 117). El-Küleynî de İmam Sâdık'dan şöyle bir nakil aktararak cismani haşri savunmaktadır: İmam Sâdık'a müminlerin şekilleri soruldu. "Onlar dünyadaki şekillerinin tekrar alırlar" rivayetini aktararak cismani haşri savunmaktadır (el-Küleynî, 2007, s. 137).Tûsî de cismani haşrin nakli ve akli deliller ile sabit olduğu görüşündedir (et-Tûsî, 1996, s. 153). Ona göre Allah insanlara dünyadaki amellerine karşılık sevap ve ikab ile ilgili birçok va'd ve vaîd ile ilgili uyarılarda bulunmuştur. Aynı zamanda insanları mükellef kılarak onlara kötü fillerinden dolayı elem vereceğini belirterek uyarmıştır. Elemin ancak beden ile hissedilebilen bir olgu olduğu düşünüldüğünde cismani haşrin varlığı kabul edilmek zorundadır (et-Tûsî, tsiz, s. 380). Şiâ'ya göre haşrin cismani olması külli maslahata da uygundur. Çünkü lezzet ve elemlerden istifade etmek, hissi ve akli olmak üzere iki türlüdür. Bu iki lezzetin tam kemali için hem cismani hem de ruhani haşrin olması elzemdir. Haşrin ruhani ve cismani olması hikmet ve şeriatın bir araya toplanması anlamına gelmektedir. Ruhların saadeti Allah'ı marifet ve onu sevmekle, bedenlerin ise hissi idraklerle olduğu düşünüldüğünde bu ikisinin kâmil manada mutluluğu yaşaması bedenlerin de haşrini gerekli kılmaktadır (Esterâbâdî, 2012, s. 263).

Cismani haşr konusunda diğer bir mesele bedenin aynı şekilde yeniden dirilmesinin imkânı konusudur. Mütekelliminin ekserisi buna cevaz vermektedir. Felsefeciler, bazı Kerramiler ve Ebu'l-Hüseyn el-Basrî ve mutezileden Mahmud el-Hevarizmi bunun mümkün olmadığını belirtir (Esterâbâdî, 2012, s. 273). İbn Sînâ da ma'dumun tekrar var olamayacağını, eğer var olacaksa ona benzeyen bir beden ile diriltileceğini ifade etmektedir (Altıntaş, 1985, s. 141). Tûsî de bu görüşü savunarak ma'dumun aynı şekilde iadesinin muhal olduğuna kanaat getirmektedir (el-Cezâirî, 1986, s. 36, 37; Esterâbâdî, 2012, s. 273, 274). Sonuç olarak Şiî kaynaklar bedenin başka bir bedende tekrar diriltilmesini kabul ederler. Bu durumun yeni bedende diriltilmiş olan kişinin bedenininbir önceki bedeniyle ayniyetini bozmadığını belirtirler.

Cennet ve Cehennem

Cennetin salih müminlerin içerisinde ebedi kalacağı ve nimetlendirileceği yer; cehennemin ise inkârcıların ve günahkârMüslümanların cezalarını çekeceği yer olarak tanımlanması hemen hemen her mezhep ve her ilahi dinin ortak kabulüdür. Bu konu Şiî kaynaklarda da meâd başlığı altında ele alınmaktadır. Cennetin; Selam, Ma'va, Huld, Adn, Firdevs, Naim, Cehennemin ise; Cehim, Lazi, Sakr, Hutame, Haviye, Sair ve Falak olmak üzere yedişer adı vardır (Komisyon, 2014, 113-115).

Konu bağlamında tartışılan şeylerden ilki cennet ve cehennemin şu anda var olup olmadığıdır. Eşariler ile Mu'tezileden Cübbâî, Bişr b. Mu'temir ve Ebu'l-Hasan el-Basrî her ikisinin şu anda var olduğu görüşündedirler. Mu'tezileden Abbâd es-Saymeri, Dırar b. Amr, Ebi Haşim ve Kadi Abdulcebbar gibi isimler ise bunu kabul etmemektedirler. Onlara göre cennet ve cehennem ceza günü halk edileceklerdir (Esterâbâdî, 2012, s. 264).

Şiâ kaynakları cennet ve cehennemin şu anda yaratılmış olmasını aklen müstahil olarak görenleri tenkit etmektedirler. Onlara göre cennet ve cehennem hâlihazırda mevcuttur ve yaratılmış olmasının aklen mümteni olması kabul edilemez. Bunun imtinasını semi delillere dayandırmaktadırlar ki bunlardan birisi ayette geçen "yemişleri ve gölgesi süreklidir" ifadesidir (Ra'd 13/35). Bu daimolma durumu onun hali hazırda varlığının bir delilidir. Karşı görüşün "her şey helak olacak O'nun vechi hariç" ayetinin (Kasas 28/88) cennet ve cehennemi de bağladığını, dolayısıyla da onların sonradan yaratılacağı anlamına geleceğini söylemelerine karşın Şiâ kelamcıları cennet için helak oluşun cennetteki yiyeceklerinin helak oluşu anlamına geldiğini ve zaten yiyeceklerin gayr-i daimi şeyler olduğunu söylemişlerdir. Yiyeceklerin yok olması ve yenilenmesi caizdir ki bu da cennet yiyeceklerinin fani olması,

sürekli yenilenmesi anlamında kullanılmaktadır. Şiâ'ya göre "O'ndan başka her şey yok olacaktır" ayeti (Kasas 28/88)"her diri ölecektir" anlamını kastetmektedir. Dolayısıyla bu ayetin ifade ettiği anlam, şu an kâinattaki her şeyi kapsamaktadır (Esterâbâdî, 2012, s. 265). Onlara göre Hz. Âdem kıssasında Hz. Âdem ve Havva'nın önce cennette iskân ettirilip sonra oradan çıkarıldıklarının anlatılması, cennetin hali hazırda var olduğunu gösterir (Esterâbâdî, 2012, s. 264). Bu konuyu destekleyen Âl-iİmran, 3/131, 133ayetlerinde decennet için mazi sığası kullanılması onlara göre cennetin şu an var olduğunun delilidir (Esterâbâdî, 2012, s. 265).Bunun yanında cennet ve cehennemin hâlihazırda bulunduğuna dair hadislerde mevcuttur.

Cehennem hakkındaki tartışmaların birisi de kâfirlerin orada ebedi kalıp kalmayacağı meselesidir. Et-Tûsî ve Şiâ'nın diğer önemli isimlerikâfirlerin ebedi olarak cehennemde kalacağı görüşündedirler (et-Tûsî, 1996, s. 155). Fakat Allah'ın dilediği kulunu affetme hakkının daima olacağını da ilave etmektedirler. Yani Allah dilerse ihsanı gereği cehennemde ebedi kalacak birini affedip cennetine koyabilir (et-Tûsî, 1996, s. 155).

Son tartışma konusu cennet ve cehennemin yeri hakkındadır. Şiâ'ya göre de Cennet ve cehennemin nerede olduğuna dair bir kesinlik yoktur. Ekseriyetin görüşüne göre cennet yedinci katın üstünde arşın altındadır. Bu görüş Necm 53/14 ve 15. ayetlerine dayandırılmaktadır (Esterâbâdî, 2012, s. 265). Rasulullah'ın "Cennetin çatısı Rahmanın arşındadır" hadisi ile "Allah: Birbirinize düşman olarak inin! Sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşme ve faydalanma vardır" buyurduayeti(A'râf 7/24) cennetin yukarılarda bulunduğunu desteklemektedir. Cehennem ise yerin yedi kat altındadır (Esterâbâdî, 2012, s. 266).

Kıyamet Alametleri, Mîzan, Sırat, Şefaat, Münker-Nekir

Kıyamet ile ilgili alametler Kur'an-ı Kerim'de çok detaylı olarak bulunmaktadır. Özellikle İnfitâr 82/2, Kıyâme 75/8 ve 9 ve Tekvîr 81/1 nci ayetlerde kıyamet alametleri geniş bir şekilde aktarılmaktadır. Bunun dışında Kur'an-ı Kerim kıyamet alametlerini sayarken dağların pamuk yığınları gibi dağılması, (Kâria 101/5) denizlerin kaynaması, (Tekvîr 81/6) ölülerin kabirlerinden kaldırılması (İnfitâr 82/4)sura üfürmesi (Neml 27/87, Zümer 39/68) Hafazâ-i Kiramın şehadeti (Kaf 50/21, Burûc, 85/3) renklerin değişeceği (Al-i İmran 3/106) gibi alametlerden de bahsetmektedir. Kıyamet alametlerinin zikredilen ayetlerdeki gibi olacağı hususunda bir tartışma yoktur. (et-Tabâtabâî, 2012, s. 230).Dolayısıyla naslar ile nakledilmiş bu konular hakkında Şiâ kaynaklarında bir teslimiyetin var olduğu görülmektedir.

Kıyamet günü ayetlerde de belirtildiği üzere amel defterinin sağdan, soldan, arkadan verilmesi ve okunan kitaplar (Tekvir 81/10, Hakka 69/19, 25, İnşikak 84/10, İsra, 17/14 ve Kehf 18/49)hakkında Şiâ'da kelamî kaynaklarında bir itiraz görülmemektedir (Esterâbâdî, 2012, s. 271). Yine onlar ayetlerde sabit olduğu üzere kıyamet günü altı organın şehadetini de kabul ederler ki bunlar: dil, el, ayak, kulak, göz ve deridir (Nur 24/24, Fussilet 41/20). Aynı şekilde mîzan hakkında da Kur'an-ı Kerim'de açık naslar bulunmaktadır (Enbiya 21/47 ve Kâria 101/6, A'raf 7/8, 9). Ancak mizanın tanımında Şiî kaynaklarında ortak bir görüş bulunmamaktadır. Bazıları mizanı kelime-i tevhid olarak tanımlarken bir kısmı da "lisanda hafif manada ağır olan kelime" olarak tanımlamaktadırlar (et-Tûsî, 2008, s. 125).Ancak mîzanda adaletin tecelli edeceği hususunda bir mutabakat mevcuttur. Böylece haklı haksızdan hakkını ve aynı zamanda amellerinin karşılığını alacaktır (et-Tabâtabâî, 2012, s.235).

Sırat konusunda Mutezile'nin dışındaki mezheplerde genel olarak bir görüş birliği durumu söz konusudur. Mu'tezile ise tarifi yapılan sırat köprüsünün üzerinden geçmenin mümkün olmadığını, mümkün ise de bunun büyük bir sıkıntı ile olacağını dolayısıyla bu durumun mümine eziyet anlamına geleceğini belirterek sıratı inkâr etmektedir (Kâdî Abdulcebbâr, 1996, s. 733). Bazıları da sırattan kastın açık deliller olduğunu söylemişlerdir ki bundan maksat ibadetlerdir. Şiâ kaynaklarında ise sırat konusu yine nakli bilgilere dayandırılarak tasdik edilmektedir (et-Tabâtabâî, 2012, s.224). Meryem 19/71 deki "(Ey insanlar!) Aranızda cehenneme uğramayacak (onu görebilecek bir noktaya ulaşmayacak) hiç kimse yoktur" ayeti ile sıratın varlığı teyit edilmektedir. Nakledilen bir hadisi şerifte Hz. Peygamber "sırat haktır" demektedir ki Şiî kaynaklara göre burada kastedilen şey cehennemin üzerinde gerilmiş köprüdür. Bu köprüden müslim ve gayrı müslim herkes geçecektir. Kıldan ince, kılıçtan keskindir. Müminler sıratı geçerken cehennemlikler geçemeyecektir (et-Tûsî, 2008, s. 108). Kadir-i Mutlak olan Allah buradan geçişi hadislerde değinildiği gibi müminlere kolay ve mümkün kılar (et-Tûsî, 2008, s. 10; et-Tûsî, 1996, s. 156; Esterâbâdî, 2012, s. 270).

Şiâ kaynakları sem'i deliller ve İslam âlimlerinin icması ile şefaatin hak olduğunu kabul etmektedirler (el-Bamyânî, 2000, s. 177-204; et-Tûsî, 1996, s. 155).Şiî eserlerin giriş kısımlarında yapılan hamdele ve salveleler ile birlikte "şefîa'l-mü'minîne yavme yünâdi'l-münâd" duasıyla imamların şefaati de talep edilmektedir; Âli Yasin, 2014, s. 5). "Şefaatim ümmetimin büyük günah işleyenleri içindir" (Tirmizi, Kıyamet 12) İmam Sâdık"Kim üç şeyi inkâr ederse bizim Şiîlerimizden değildir: Allah Resulünün miracını, kabirde suali ve şefaati" (el-Meclisî, h.1404, s. 223)hadislerini ve İmam Bakır'ın "Allah Resulünün ümmetine şefaat izni vardır, biz de Şiîlerimize şefaat edeceğiz ve Şiîlerimiz de kendi ailelerine şefaat

edecekler" (el-Meclisî, h.1404, s. 223) sözünü de buna delil göstermektedirler. Ancak şefaat için bazı şartlar vardır. Bunlar şefaate iman, sürekli kemale ermek için gayret göstermektir (Komisyon, 2014, s. 551). Şeyh Müfîd de Mu'tezile'nin adl görüşüne muhalif davranarak büyük günah işleyen kişinin ahirette şefaatle affedileceği görüşünü savunarak şefaatin varlığını kabul etmektedir (McDermott, k.1363, s. 336-337).

Selef uleması fasık ve kâfir için kabir azabı ile münker ve nekirin varlığı hakkında ittifak halindedir. Fakat Mu'tezilenin müteahhirin kısmı münker ve nekiri inkâr etmiştir. Örneğin Cübbaî ve oğlu ile el-Belhî iki meleği münker ve nekir olarak isimlendirilmesini inkâr etmektedirler. Onlara göre münker kâfire soru sorulunca onda sudur eden tavırdır. Nekir ise iki meleğin onu azarlamasıdır (Toprak, 2006, s. 15). Şiâ'da kabir azabı ve sorgusuna dair inanç mevcuttur. Şiî kaynaklar kabir azabının varlığını iki ayete dayandırarak mümkün görmektedirler: ilki Mü'min Suresi 40/46 da Onlar (kabirlerinde kıyamet gününe kadar) sabah ve akşam ateşe arz edilecekler. Kıyamet koptuğu gün de: "- Firavun kavmini en şiddetli azaba sokun" denilecektir ayeti, diğeri ise yine Mü'min 40/11. Ayette anlatılan "Ey Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin. Günahlarımızı kabulleniyoruz. Şimdi (bu ateşten) bir çıkış yolu var mı?" ayetidir. Burada ikinci dirilişten önceki azabın kabir azabı olduğuna vurgu vardır (Esterâbâdî, 2012, s. 266, 267). Ayrıca (Hicr 15/92) ayetinde sorguyla ve (Saffat 37/24) de ise bekletmekle korkutulacağı hakkında naslar mevcuttur. Bu ayetler de kabirde insanların sorgulamaya tabii tutulacağının delilleridir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi İmam Sâdık Şiâ'dan olma şartını miracı, kabirde suali ve şefaati kabule dayandırmaktadır. Bu sebeplerle Şiâ'da hem kabir sorgusu hem de kabir azabının olduğunu söyleyebiliriz.

Şiî Hadis Kaynaklarının Meâd Konusuna Bakışı

Şiîhadis kaynaklarında imamet ile mündemiç bir meâd anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeninin kavrayabilmek için imametin Şiâ için önemini tespit etmek gerekir. İmamet Ehl-i Sünnette furûu'd-dinden sayılan bir konu iken Şiâ'da usûlu'd-dinden sayılmaktadır (el-Fetlâvî, 2009, s. 146; el-Bamyânî, 2000, s. 85-90; el-Behrânî, k.1429). Şiâ'ya göre imamet naslarla sabit olduğundan furûu'd-dinden sayılamaz (Enbiya 21/72-73, Âl-i İmran 3/68, Nisâ 4/59 ve Rum 30/56).Şiâ kaynakları imamete birçok anlam yüklemektedirler. Onlara göre imam din ve dünya işlerinin tümünün riasetini, Resulullah'ın dinle ilgili hilafetinin, şeriatın ve dünya siyasetinin korunmasını, dinin ikamesini yüklenir (el-Fetlâvî, 2009, s. 140). İmamlar naslar ile belirlenmiş olup peygamberler gibi günahsızlardır ve hatta kıyamet saati gibi gaybî konuları da bilirler (el-Küleynî, 2007, s. 151-152; (el-Fetlâvî, 2009, s. 176; McDermott,

k.1363, s.176; el-Bamyânî, 2000, s.129-144). Şiî hadis kaynaklarına göre Allah'a Peygambere ve Kur'an'ı Kerim'e, Ehl-i Beyt'e ve onların velayetine inanmayan kimse gerçek mümin değildir. İmamsız ve biatsiz ölmek cahiliye ölümü gibi bir şeydir (el-Fetlâvî, 2009, s.122, 183; (من مات ولم يعرف إمام زمانه مات مية الجاهلية) Cennete girmenin şartının imamı tanımakla olmasının sırrı, imamın varlığının gerekliliği ve ona olan ihtiyaç gibi konularda yatmaktadır. Eğer imamın varlığı ortadan kaldırılsa, yeryüzü bir saat geçmez denizin içindekilerini dalgaya tuttuğu gibi üstündekilerini dalga dalga sarsar (Küleynî, *Kitabu'l-Hüccet*, Hadis No 12, Cilt I, s. 104). Allah'ı bilen ve Ehl-i Beyt'ten olan imamını tanıyan kimse gerçek anlamda Allah'ı tanıyıp kulluk yapar. Allah'ı ve Ehl-i Beyt'ten olan imamı bilmeyen kimse, Allah'tan başkasını tanımış, ona ibadet etmiş, böylece sapıklığa düşmüştür (Küleynî, *Marifetü'l-İmam* Hadis No 4 cilt I s. 105). Allah *"Kime hikmet verilmişse, kuşkusuz ona çok hayır verilmiştir."* (Bakara, 269) ayeti hakkında da şöyle demiştir: Burada kastedilen şey Allah'a itaat ve imamı tanımaktır (Küleynî, *Marifetü'l-İmam* Hadis No. 12 Cilt I s. 108). Böyle bir anlayışına sahip Şiâ kaynaklarının meâd konularını işlerken imameti konuya dahil etmemeleri beklenemez.

Şiâ hadis kaynaklarında imamet başlığı altında ele alınan konulardan birisi de ric'at meselesidir.Ric'at bu kaynaklarda meâd ile eşanlamlı olarak görülmektedirler. Daha doğrusu bu kaynaklara göre eğer meâd imkân dâhilindeyse ric'at de mümkündür. Çünkü meâd bir vakit olmaksızın ahirete dönüştür, ricat ise belirli bir vakitte dünyaya dönmektir. Meâd bu ikisini de kapsamaktadır. Ricat belirli kimseleri ilgilendirirken meâd tüm varlıkları kapsar (el-Fetlâvî, 2009, s. 231).Bu konuyu savunmak için ilgili hadis kaynaklarında bazı ayetlerin teviline gidildiği de görülmektedir. Bu ayetlerin bazıları şunlardır: Bakara 2/28, 55, 56, 243, 259, Kehf 18/25, Neml 27/82-84, Nur 2455, Mü'min 4011, Nahl 16/38, 39, Kasas 28/5, 6, Enbiya 21/95.

Küleynî'nin *el-Kâfi*'si Şiî hadis kaynaklarının en önemlisi sayılmaktadır. Bu kaynağın meâd başlığı altındaki giriş cümlelerinde genel olarak Ehl-i Sünnet ile Şiâ'nın ahiret anlayışının örtüştüğüne vurgu vardır (el-Ömeri, 2013, s. 805). Küleynî'nin değindiği konular kabir ve halleri, sual melekleri, kıyamet, ba's ve hesap, cennet ve cehennem gibi Kur'an-ı Kerim'de haber verilen konulardır (el-Ömeri, 2013, s. 806; et-Tûsî, 2008, s. 112). Fakat Küleynî konu hakkında her ne kadar Ehl-i Sünnet ile Şiâ'nın meâd hakkında görüş birliği içinde olduğunu iddia etmişse de eserinde imamet ve Ehl-i Beyt ile ilgili konularda bunun böyle olmadığı görülmektedir. Küleynî bu konulardaki görüşleri nedeniyle Ehl-i Sünnetten ayrı düşmektedir.Onun naklettiği şu rivayet tek başına Ehl-i Sünnet'ten ne kadar farklı düşündüğünü göstermektedir: "öğrendim ki dünya ve ahiret imam içindir dilediğine bırakır

dilediğine bağışlar" (el-Ömeri, 2013, s. 807).Bu durumda dünya ve ahiretin imamlar için olduğunu inkâr edenlerin akıbeti ne olacak? Sorusu akla gelmektedir. Hâlbuki Allah birçok ayette "dünya ve ahiret O'nundur" buyurmaktadır. Bu ayetlere rağmen dünya ve ahiretin imamlar için olduğu ileri sürülmesi burada bir ayrılığı zorunlu olarak ortaya çıkarmaktadır.

Küleynîmeâd konusunda imamlar ve onunla bağlantılı konularda daha birçok iddiada bulunmaktadır.Ona göre oniki imamın sevgisi ve velayetinin kabullenilmesi gibi konular kabir suallerindendir ve onları sevmek vaciptir (Küleynî, *Kitabu'l-Cenâiz* Hadis No 2, 5 ve 7, Cilt III, s. 74, s.111; *Kitabu'l-Hüccet*, Hadis No 3 cilt I s. 260; el-Fetlâvî, 2009, s. 170, 182).Kabirde insanlara on iki imamı sevip-sevmedikleri, onların velayetini kabul edip-etmedikleri sorulacaktır (Küleynî *Kitabu'l-Cenâiz* Hadis No 1/ Cilt III, s. 74, 75). Cennete girmek ve cehennemden kurtulmak ancak imamların velayetine vefa iledir ve hesap gününün şiddetini azaltan şey de imamlara imandır (el-Ömeri, 2013, s. 814).Müminleri cennetteki mekânlarına imamlar indirirler. Doğru terazileri Peygamberler ve vasiler temsil ederler. Cehennem ashabının tümü Hz. Ali'nin imametine karşı çıkanlarla doludur. Hz. Ali ve Hz. Peygamber insanların hesabını yüklenir (Küleynî, *Kitabu'l-Hüccet*, Hadis No 5 s. 115 cilt I; el-Ömeri, 2013, s. 817).Nebi (a.s) ve Hz. Ali'nin ölmeden önce görülmesi kabir azabından kurtulma sebebidir (Küleynî, *Kitabu'l-Cenâiz* Hadis No 1 Cilt III s. 74, 75; el-Ömeri, 2013, s. 808).Diğer bir rivayette Hz. Ali ve Nebi'nin (as.) Cebrail'in ve ölüm meleğinin yanında tüm İmamiye'ye mensup olanlara cennete girmeleri için şefaat etmeleri ve Ehl-i Beyt imamlarının düşmanları için azap istemeleri nakledilmektedir (Küleynî, *Kitabu'l-Cenâiz* Hadis No 4 Cilt III. s. 76.).

Diğer bazı Şiî kaynaklarda "cennetin Hüseyin'in nurundan yaratıldığı" söylenmektedir (el-Ömeri, 2013, s. 821).Başka bir rivayette daha da mübalağaya gidilerek "âlemin yaratılmasından önce Ehl-i Beyt imamlarının yaratıldığı" söylenmektedir. Küleynî'de bu son rivayeti savunmak için şöyle bir nakilde bulunmaktadır: "Ali b. Hüseyin'in şöyle dediğini duydum: Allah, Muhammed'i, Ali'yi ve onun soyundan gelen on bir zatı, azametinin nurundan yarattı. Sonra onları kendisine kulluk etsinler diye nurun aydınlığına birer karartı olarak koydu. Bu, varlıkların yaratılmasından çok önceydi. Daha varlıklar yaratılmamışken, onlar Allah'ı tespih ediyor, O'nu kutsuyorlardı. Onlar Resulullah'ın soyundan gelen imamlardır" (Küleynî, *Kitabu'l-Hüccet* Hadis No 6 Cilt I s. 341).

Şiî hadis kaynaklarında Şiâ mezhebi mensuplarının ahirette ayrıcalıklı olacaklarına dair birçok rivayet mevcuttur. Örneğin her Şiî şefaatle cennete hesapsız girecektir (Küleynî,

Kitabu'l-Cenâiz Hadis No 3 cilt III s. 136). Çünkü cennet ve cehennem Ali'nin sevdiği ve buğzettiği kişiler arasında taksim edilmiştir(Küleynî, *Kitabu'l-Hüccet,* Hadis No 3 cilt I s. 117; ilgili hadislerin tercümesi için bknz. İnce, 2002).İmamiyye'den birinin ölümü onun amelinin sonunu getirmez bilakis arttırır(Küleynî, *Kitabu Fadli'l-Kur'an* Hadis No 10 Cilt II. s. 335). Allah, yakında bizim ve Şiâ'mız için dünya ve ahireti bir araya getirecek, onları "Naim" cennetlerine, düşmanlarımızı da cehenneme koyacaktır(Küleynî, *Kitabu'l-Hüccet,* Hadis No 4 Cilt I s. 301-302). Bu görüşlerini desteklemek için "ben cenneti Ehl-i Beyt için, cehennemi de onların düşmanları için yarattım" diye bir hadis nakletmektedirler (el-Ömeri, 2013, s. 821).

Şiâ'nın meâd başlığı altında ele alınan ve Sünni kelamcılardan ayrı düştüğü konulardan biri de Mehdi inancıdır. Şiâ'ya göre Mehdi öldükten sonra dünyaya gelerek buradaki zulümlere müdahale edecektir. Mehdinin ortaya çıkacağına inanç, imamete iman meselesiyle ilişkili bir durum olduğundan iman esaslarındandır (Küleynî, *Kitabu Fadli'l-Kur'an* Hadis No 10 Cilt II. s. 335).Mehdilik anlayışı her ne kadar Ehl-i Sünnette de karşımıza çıksa da bu, hiçbir zaman iman esaslarından biri olmamıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak Şiî felsefi ve kelamî kaynaklarınınmeâd konusuna bakışı onların naklî/hadis kaynaklarından daha sağlıklı olup Sünni dünya ile ortak birçok görüşü barındırmaktadır. Bu eserlerde meâd ile ilgili meseleler ayet ve hadis nakilleriyle desteklenmiş aynı zamanda burhanî ve irfanî deliller ile açıklanmasına çalışılmıştır. Şiâ'nın meâdle ilgili Sünni kelam kaynaklarındaki görüşlere aykırılığı daha çok nakli eserlerinde görülmektedir. Özellikle imamet bağlamında birçok mevzu haberin meâd konusuna dâhil edilmesi,konuyu içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Bu da meâd konusunun safiyetini ve sıhhatini bozmuştur. Dolayısıyla da buradan sıhhatli bir meâd anlayışını ortaya koymak mümkün olmamaktadır.

Buna dayanarak sıhhatli bir süzgeçten geçmemiş nakli bilgiler ile itikadi bir konuyu temellendirmenin sorun oluşturduğunu söyleyebiliriz. Esasen bu durum sadece Şiâ mezhebinin değil,tüm İslâmî mezheplerin karşılaştığı bir sorundur. Sahih nakil ile sahih aklın çelişmeyeceği gerçeğinden hareketle Şiâ kaynaklarında çoğu mevzu olarak değerlendirilmiş özellikle imameti ve onların ricatini desteklemek amacıyla ortaya çıkmış mevzu hadisleri ayıklamadan sıhhatli bir meâd anlayışını ortaya koymak mümkün görünmemektedir.

KAYNAKLAR

ÂL-İ YÂSİN, eş-Şeyh Muhammed *Târihu'l-Meşhedi'l-Kâzımî,* el-Utbetü'l-Hüseyniyyetü'l-Mukaddese, Bağdat, 2014.

ÂL-İ USFÛR, eş-Şeyh Ahmed b. İbrahim, *Risâletun fî Beyâni'l-Kavli Biheyâti'-İnsâni Ba'de'l-Mevt,* Tahk. eş-Şeyh Hasan Âl-i Saîd, İhyâ-i Türâsi'l-Bahreyn, Bahreyn, h. 1439/2017.

ALTINTAŞ, Hayrani, *İbn Sînâ Metafiziği,* Ankara Ü.İ.F.Yayınları No: 177, Ankara, 1985.

el-A'SAM, Abdulemir, *el-Feylesôf Nasîru'd-Dîn et-Tûsî*, Dâru'l-Endülüs, II. Baskı, Beyrut, 1980.

el-BAMYÂNÎ, eş-Şeyh Alî, *eş-Şîatü'l-İmâmiyye Beyne'n-Nusûs'd-Dîniyyeti ve't-Tedlîlâti'l-İ'lâmiyye,* Dar'l-Ulûm, İkinci Baskı, Beyrut, 2000.

el-BEHRÂNÎ, eş-Şeyh Meysum b. Ali, *En-Necât f'l-Kıyâmeti fî Tahkîk-i Emri'l-İmâme,* Merkezü't-Tıbâati ve'n-Neşri fî Müesseti'l-Bi'seti, Tahran, 1429 k.

el-CEZÂİRÎ, Muhammed el-Cevâd, *Felsefetü'l-İmâm Sadık,* Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrut, 1986.

el-CÜRCÂNÎ, Ali b. Muhammed b. Ali, *et-Ta'rifât,* Berzah Maddesi, Daru'ş-Şuuni's-Sekafiyyeti'l-Amme, Bağdat, t.siz.

el-ESTERÂBÂDÎ, Seyyid Abdulvehhâb b. Ali, *Şerhu'l-Fusûli'n-Nusayriyye*, Mektebetü'l-Hüseyniyyeti'l-Mukaddese, Kerbela, Irak, 1433/2012.

el-FETLÂVÎ, eş-Şeyh, *Hâzihi Akîdetî*, Silsiletün Hivâriyyetün Akâidiyyetün Mubsita, el-Utbetü'l-Hüseyniyyetü'l-Mukaddese, Kerbela 2009.

el-KÜLEYNÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Yakub, *Usul-u Kâfi,* Terc. Vahdettin İnce, Daru'l-Hikem, I ve II. Ciltler, İstanbul, 2002.

_____, *Usûlu'l-Kâfî*, Menşûratu'l-Fecr, Beyrut, 2007.

el-MECLÎSÎ, Muhammed Bakır, *Bihâru'l-Envâr*, Cilt VI, Müessesetü'l-Vefâ Beyrut, 1404.

el-ÖMERÎ, Muhammed b. Abdillah, e*l-Küleynî ve Tahrîruhu Akîdetu'ş-Şîati'l-İmâmiyye* (Min Hilâli Kitâbihi'l-Kâfî), (Doktora Tezi) Daru'd-Dirasati'l-İlmiyyeti lin'n-neşri ve't-Tevzî' Mekketü'l-Mükerreme, 2013.

ERDEBÎLÎ, Mukaddes, *Hadîkatu'ş-Şîa,* Tash. Sadık Hasanzade, Ali Ekber Zemânî Nejad, İntişârâtü'l-Ensâriyan, Kum, 1420.

et-TABÂTABÂÎ, Allâmetü's-Seyyid Muhammed Hüseyn, *Hayâtün mâ Ba'de'l-Mevti,* el-Utbetü'l-Hüseyniyyetü'l-Mukaddese, Kerbela, 2012.

et-TÛSÎ, Nasîruddin, *et-Tezkiretu fi'l-Mebdei ve'l-Meâdi,* Thk. Ayetullah Hasan Hasanzade Âmilî, Daru'l-Hâdî, Beyrut, 2008.

_____, *Keşfu'l-Murâd fî Şerhi Tecridi'l-İ'tikâd,* Şrh. Cemaluddîn el-Hasan b. Yusuf el-Hulî, Müessetü'l-A'lâ lilmatbuât, Beyrut, tsiz.

_____, *TecrÎdu'l-Akâid,* Thk. Abbâs Muhammed Hasan Süleyman, Dâru'l-Marifeti'l-Câmiiyye, İskenderiyye, 1996.

İBN-İ MANZÛR, *Lisanu'l-Arab,* "avd" maddesi.

KÂDÎ ABDULCEBBÂR b. Ahmed, *Şerh-u Usûli'l-Hamse,* thk. Abdulkerim Osman, Mektebetu Vehbe, Kahire, 1996.

KOMİSYON, *Sorular ve Cevaplar,* Kelâm, Akaid, Felsefe, Cilt I, el-Mustafa Yay. İstanbul, 2014.

McDERMOTT, Martin, *Endişehâî Kelâmî Şeyh Müfîd,* Terc. Ahmed Ârâm, Tahran, Kameri 1363.

ÖZERVARLI, Sait, "Mebde ve Meâd" *DİA,* Cilt 28, Ankara, 2003, ss. 211-212.

TOPRAK, Süleyman, "Münker ve Nekir" *DİA,* Cilt 32, İstanbul, 2006, ss. 14-15.

CHAPTER 34:

*THE EVOLUTION OF PROMINENT STRATEGIC BUSINESS ALLIANCES IN WORLD'S MARITIME SECTOR

Gökçe Çiçek CEYHUN(1)

(1)Dr.Lecturer, Bursa Technical University, Turkey, gokce.ceyhun@btu.edu.tr

INTRODUCTION

Strategic business alliances which are prominent tools of today's competitive trade environment are becoming more and more popular in order to compete with other organizations. Management area has residually displayed collaborative characteristics between companies, effecting value chains and network relationships. This means the business environment gives importance to strategic management by sharing critical resources and value creation activities. When viewed from this aspect, strategic alliances are major competitive factors which constitute valuable opportunities of sources (Gomes et. al, 2017). Alliances enable partners to increase their product levels by reducing their costs (Sheppard and Seidman, 2001). The companies are usually having problems while defining the convenient relationship in order to meet their needs. Hence the formulation of strategic alliances is vital for companies because of sharing wide range of different activity areas. Besides, the alliances are crucial in terms of rationalizing business operations and improving overall competitive position of the companies (Takach, Singh, 1992). As in all trade areas having minimum costs and maximum profits are the targets of maritime sector which is always defined as volatile for many reasons. For this reason some maritime companies prefer to integrate strategic business alliances in order to be less effected from volatility of maritime trade environment. Moreover, this cooperation with partners may bring reducing risks, diversifying business interests and getting into new markets with growing demand (Solesvik, Westhead, 2010). This paper sheds light on the recent fifteen years history of prominent strategic business alliances in maritime sector.

LITERATURE REVIEW

1. Definition of Strategic Business Alliance

A strategic business alliance can be defined as an arrangement that includes two or more companies and an alliance network includes many alliances. One definition of strategic business alliance is a close, mutually beneficial and long term agreement between partners in terms of resources, capabilities and knowledge. Another commonly used description of strategic alliances shows that they are enduring inter-firm cooperative agreements that involve linkages and flows of utilize resources and governance structures of business organizations (Bignoux, 2006).

A strategic business alliance is an agreement between two or more organizations in order to work in collaboration and/or share key resources of companies for advantages of all

sides of the cooperation. The companies' main purpose of building strategic business alliance is to improve competitive position. The alliances are combined for decreasing uncertainties while using potential benefits. The advantages of strategic business alliances can be classified in two categories: one of them comes about through the decreasing of external uncertainness and the other one comes into existence through the decreasing of internal organizational uncertainness. They are formed according to uncertainty level of companies in order to struggle with. That's why competitive uncertainties force companies to be a part of a strategic business alliance to restrict other competitors (Drago, 1997).

The degree of strategic business alliances fall within a wide range of factors from informal exchanging of information to more formal agreements as joint ventures. In the same vein, the durations and structures of alliances vary by type of agreement that formed. According to one other classification, strategic business alliances can be divided as vertical (between suppliers and buyers), horizontal (between competitors) and diagonal (between firms in different industries). The main actor of each classification of alliances is knowledge transfer. Strategic business alliances include joint ventures, licensing agreements, consortia, collaboration and swapping of resources between two or more companies (Butler, et.al, 2000).

2. Prominent Strategic Business Alliances in Maritime Sector

The maritime sector that provides comprehensive worldwide service is one of the prominent leading light of global economic world. The explosion of international trade between different countries has brought efficient movement of cargoes from production sources to the end of consumption points. Therefore it became impossible to reach new markets without help of a local carrier with the local useful information. On the other hand, legal changes of the countries limit maritime companies on the way of expanding their networks. In these premises, the maritime companies realized that the must cooperate about their individual capabilities in order to realize economic goals (Sheppard and Seidman, 2001). Moreover, one of the outstanding advantage of strategic alliances is setting a level for economies of scale while helping stable customer by providing better alternatives and faster turnaround time for shipments (Song, Panayides, 2002).

Nistor (2012) has listed advantages of strategic alliances for shipping company as below:

- Reduce search costs for transportation of goods.
- Improve operational management.
- Increase market share since become the company is a preferred supplier by customers.
- Increasing profits.

Moreover, carriers should consider three main types of alliances in order to achieve advantages of collaboration (Nistor, 2012):

- Operational alliances entail operating vessel strings that comprise ships from multiple carriers.
- Procurement alliances allow for reducing costs by bundling purchases to take advantage of volume discounts.
- Commercial alliances improve cost efficiency by having carriers' sales forces and commercial agencies work together, especially in markets where carriers have a small presence and service portfolios are complementary.

From all the reasons above there have been numerous strategic alliances that shape the world's maritime sector in long term and some of them have been reviewed as below in the context of this study:

2.1. CKYH Alliance

The CKYH consists of four famous carriers, i.e. COSCO in China, K-Line in Japan, Yang Ming in Taiwan, and Hanjin in South Korea. In 1996, this alliance started a specific co-operation with slot charter and exchange on ocean going services between K-Line, Yang Ming, and COSCO. Gradually, they had joint fleet agreement on the main services before the end of the last century. Hanjin formally participated in this group until year 2000, although Yang Ming and Hanjin already had an agreement of slot charter on the service from Asia to the USA east since 1991. Needless to say in Asia, these four carriers ranked among the top 20 companies by slot capacities in the global liner industry (Lu, 2006).

COSCO, K Line, Yang Ming and Hanjin Shipping focused on strengthening their strategic CYKH Alliance and service offerings in 2006. The shipping lines intended to upgrade services by providing a total of 14 loops with eight serving Northern Europe. It added two new loops in the first quarter of 2006. In the Trans Pacific trade, CYKH provided 17 loops. In addition CYKH intended to extend its cooperation scope by establishing joint feeder networks in 2006 (Lun et.all, 2010).

2.2. The New World Alliance

The New World Alliance consists of APL/NOL (USA/Singapore), MOL (Japan) and Hyundai (South Korea), being one of the outstanding mergers of the maritime sector. The members of the alliance usually operates on their own, while it is dominated by port to port services. This alliance focuses on Asia-Europe and Asia-North America by covering all major routes in the world. The New World Alliance came into existence for economies of scale, market control and operational synergies (Dragomir, 2011).

Moreover, The New World Alliance (TNWA) launched a new Trans-Atlantic service connecting Europe and the UK with the US East Coast and Panama. The Americas Europe Express (AEE) service is TNWA's third dedicated Trans-Atlantic service. It offers multiple weekly sailings from major US and European ports, as well as competitive transit times from Latin America to North Europe via the trans-shipment hub in Panama. The aim of alliance is to deploy high reefer capacity ships with an average effective capacity of 3,200 TEU. The AEE service rotation covers the following ports: Manzanillo (Panama), Charleston (US), New York (US), Rotterdam (Netherlands), Bremerhaven (Germany), Felixstowe (UK), New York (US), Charleston (US), and Manzanillo (Panama) (https://worldmaritimenews.com).

2.3. Grand Alliance

The Grand Alliance is composed out of four members; Hapag Lloyd (Germany), NYK (Japan), OOCL (Hong Kong) And MISC (Malaysia). Hapag Lloyd is a German transportation company, dominating the German Shipping market. MISC is the Malaysian representative of the Grand Alliance. MISC was built in the late 60s and is Malaysia's leading carrier. Lastly, NYK is a Japanese company, currently part of Mitsubishi. OOCL is the last addition to the Grand Alliances originating in Hong Kong. Three of the above mentioned carriers have been considered by Alphaliner.com, 2011, in the top 25, ordered by their market shares individually (Dragormir, 2011).

At the end of 2011 have announced new strategic alliances. Rival lines agreed to share space on board their vessels, allowing them to idle more of their surplus ships. Two of the biggest lines, MSC of Switzerland and France's CMA CGM, bunked up together. (Nistor, 2012).

2.4. P3 Alliance

The P3 Alliance consists of three biggest container shipping lines in the world. Together Maersk Line, Mediterranean Shipping Company (MSC) and CMA CGM had intend to command a combined market share of 36.4 percent of the world's active shipping capacity (Yap, 2014).

CMA CGM, Maersk Line and MSC Mediterranean Shipping Company SA agreed in June 2013 to establish a long-term operational alliance on East-West trades, called the P3 Network. The aim is to improve and optimize operations and service offerings. The aim of P3 Network is to operate a capacity of 2.6 million TEU (initially 255 vessels on 29 loops) on three trade lanes: Asia-Europe, Trans-Pacific and Trans-Atlantic (www.worldmaritimenews.com).

The aim of P3 Network was to solve industry overcapacity issues. The Network was approved by the regulators in EU and the U.S. in 2014. After EU and the U.S. have cleared the alliance, the P3 Network has only been waiting for China to approve it in June, 2014. However, the Chinese Ministry of Commerce (MOFCOM) announced that it has decided not to approve the planned large-scale alliance between the three largest carriers in the world, Maersk Line, CMA CGM, and MSC (www.poly.edu.hk).

2.5. G6 Alliance

After the announcement of the creation of the P3 network through which CMA-CGM, Maersk & MSC will operate joint services, the New World Alliance and the Great Alliance have decided to tighten their cooperation by creating the G6 Alliance (APL, HMM, HL, MOL, NYK & OOCL). The G6 is already active on the Far East-Europe routes. However, they have announced several new joint services as from the second quarter of 2014 (www.transowine.com).

Six leading container shipping lines have agreed to create one of the largest vessel networks in the Far East-to-Europe trade lane. The comprehensive agreement brought together members of The New World and Grand alliances to create The G6 Alliance. The aim of this partnership is to create one of the leading networks in the Far East-to-Europe and Far East-to-Mediterranean container shipping markets with more than 90 ships in nine services calling at more than 40 ports in Asia, Europe and the Mediterranean. The integrated cooperation of these six lines enable product and service features to be easily adjusted to market requirements. The alliance has begun operation with seven joint services operating between Asia and Europe and two services to the Mediterranean. It includes a direct Far East-Baltic service with calls at Gdansk, Poland and Gothenburg, Sweden as well as transshipment in Singapore. The nine joint services offer more frequent departures with daily sailings from the major Asian, European and Mediterranean ports. The schedule includes multiple weekly calls at Singapore, South China, Rotterdam, Hamburg, Hong Kong Shanghai and Southampton.The ports of call also include Le Havre, Antwerp, Bremerhaven, Thamesport, the Bohai Bay ports of Dalian and Xingang, Ningbo, Qingdao, Xiamen, Kaohsiung, Cai Mep, Japanese ports, Colombo, Jeddah, and Port Said (www.maritime-executive.com).

2.6. CKYHE Alliance

CKYHE formed in April 2014 was set up to rival and or compete with the likes of P3 Network alliance (Maersk, Mediterranean Shipping and CMA CGM) as well as the G6 alliance of (Orient Overseas Container Line, NYK, Hapag-Lloyd, Hyundai Merchant Marine, MOL and APL) and to exploit services for their vessels on the trade routes of North Europe, Asia and the Mediterranean. The CKYH alliance of COSCO, K-Line, Yang Ming and Hanjin, incorporating Evergreen Marine line under its fold is believed to be able to jointly control the greater share of the Asian market (Egbe, 2015).

The aim of this alliance is that of be more competitive in a tough trade market, expanding services, rationalizing routes and networks, optimizing the use of fleets to increase competitiveness. Clients of the company will benefit from a better quality of the service. Besides, another purpose of alliance is to keep adopting measures to decrease the consumption of bunkers in order to reduce carbon dioxide emissions (www.ifaitaly.com). CKYHE members have advised the European Commission of plans to form the alliance and have completed a required self-assessment stating they comply with European Union competition laws. The carriers said their market share is within the thresholds of the EC’s

block exemption for consortia. According to Alphaliner's February monthly monitor, the CKYHE's market share is about 23 percent — 17 percent from the existing CKYH alliance and 6 percent from Evergreen. Moreover, The CKYHE's service rotations were planned as follows (https://www.joc.com):

- **NE3 – 11 x 13,000-TEU ships:** Tianjin (Xingang) – Dalian – Qingdao – Shanghai – Ningbo – Singapore – Rotterdam – Felixstowe – Hamburg – Antwerp – Hong Kong – Shanghai.
- **NE6 – 11 x 12,000-TEU ships:** Qingdao – Kwang Yang – Busan – Shanghai – Yantian – Singapore – Algeciras – Hamburg – Rotterdam – Le Havre – Algeciras – Singapore – Yantian.
- **CEM – 10 x 14,000-TEU ships:** Shanghai – Ningbo – Shekou – Tanjung Pelepas – Piraeus – Rotterdam – Felixstowe – Hamburg – Piraeus – Tanjung Pelepas – Kaohsiung.
- **Central China Express (NE7/CES) – 10 x 8,500-TEU ships:** Taipei – Ningbo – Shanghai – Colombo – Felixstowe – Hamburg – Rotterdam – Le Havre – Colombo.
- **NE2 – 10 x 8,500-TEU ships:** Kaohsiung – Yantian – Singapore – Rotterdam – Hamburg – Felixstowe – Antwerp – Port Said East – Singapore – Hong Kong.
- **South China Express (NE8) – 10 x 8,500 TEU ships:** Xiamen - Nanshan - Hong Kong – Yantian – Singapore – Hamburg – Rotterdam – Antwerp.
- **MD1 – 10 x 8,000- to 10,000-TEU ships:** Busan – Qingdao – Shanghai – Ningbo – Nansha – Hong Kong – Yantian - Singapore – Piraeus – La Spezia – Genoa – Barcelona – Valencia – Piraeus – Singapore – Ho Chi Minh – Hong Kong – Yantian – Shanghai.
- **MD2 – 10 x 8,500-TEU ships:** Ningbo – Shanghai – Xiamen – Kaohsiung – Hong Kong – Yantian – Singapore – Port Said East – Ashdod – Genoa – Barcelona – Fos – Port Said East – Singapore – Hong Kong.
- **MD3 – 8 x 5500-TEU ships:** Shanghai – Ningbo – Hong Kong – Yantian – Singapore – Port Said West – Piraeus – Napoli – Livorno – Port Said West – Singapore – Yantian / Hong Kong.
- **UAM – 15 x 5,500- to 6,500-TEU ships:** Tokyo – Osaka – Busan – Qingdao – Shanghai – Ningbo – Kaohsiung –Shekou – Yantian –Tanjung Pelepas – Ashdod – Alexandra – Taranto – Koper – Trieste – Taranto – Colombo – Tanjung Pelepas – Kaohsiung – Hong Kong – Yantian – Shanghai – Ningbo.

2.7. The Ocean Alliance

The OCEAN Alliance members include COSCO Shipping, CMA CGM, Evergreen Marine and Orient Overseas Container Line Limited (OOCL). Federal Maritime Commission (FMC) explained that the members of the alliance are permitted to share vessels; charter and exchange space on one other's ships; and enter into cooperative working arrangements in international trade lanes between the United States and ports in Asia, Northern Europe, the Mediterranean, the Middle East, Canada, Central America and the Caribbean. The FMC does not regulate services that do not call the United States, but the Ocean Alliance is planning to serve the Asia-North Europe, Asia-Mediterranean, Asia-Middle East and Asia-Red Sea trades (www.actlogisticsinc.com).

With more than 40 maritime services and 331 ships, Ocean Alliance is the largest operational agreement ever made between shipping companies. It offers 17 services on the Asian-Northern Europe, Mediterranean, Red Sea and Middle Eastern trades, and 20 services on the North American trades making us the number one Alliance on the Transpacific. The CMA CGM Group deploys a fleet of 121 ships among the most efficient on their respective trades (www.cma-cgm.com).

The geographic scope of this alliance is to extend the trades between: (a) ports in United States Atlantic, Gulf, and Pacific Coasts, on the one hand; and (b) ports in Asia, Northern Europe, the Mediterranean, the Middle East (including the Persian Gulf Region), Canada, Central America, and the Caribbean, on the other hand, as well as ports and points served via such U.S. and foreign ports (www2.fmc.gov).

2.8. Ocean Three Alliance

Ocean Three Alliance was formed between three big companies as confirmed by the CMA CGM Group, which has signed three major agreements with China Shipping Container Lines (CSCL) and United Arab Shipping Company (UASC).The alliance was formed on the basis of a combination of vessel sharing agreements, slot exchange agreements and slot charter agreements. According to CMA CGM, the agreements concern the following maritime trades: Asia-Europe, Asia-Mediterranean, Transpacific and Asia-United States East

Coast. The agreements were said to complete the CMA CGM offering on the biggest global maritime markets (www. worldmaritimenews.com):

- On the Asia-Europe trade: 4 weekly services, which complete the 2 existing services, thereby offering 6 departures per week
- On the Asia-Mediterranean trade: 4 weekly services, 2 to the Mediterranean, 1 to the Adriatic and 1 to the Black Sea the only one on this market
- On the Transpacific: 4 weekly services to California and 1 service to the Pacific Northwest (United States and Canada)
- On the Asia-US East Coast trade: 1 service via the Suez Canal and 1 service dedicated to the Gulf of Mexico.

2.9. 2M Alliance

The world's largest container shipper signed a 10 year Vessel Sharing Agreement with MSC (VSA) on the Asia-Europe, Transatlantic and Transpacific trades. The VSA that referred to as 2M, and it will replace all existing VSAs and slot purchase agreements that Maersk Line has in these trades. The VSA included 185 vessels with an estimated capacity of 2.1 million TEU, deployed on 21 strings. The agreement was reached one month after China's Ministry of Commerce refused to approve the P3 alliance which included the two firms and France's CMA CGM. Competition concerns were stated as the reason for the blockade, saying that the three firms would cover more than 40 percent of Asia-Europe and trans-Atlantic trade. The 2M VSA differs from the earlier proposed P3 alliance in two important aspects: the combined market share is much smaller, and this cooperation is a pure VSA. There will be no jointly owned independent entity with executional powers. It is projected that 2M would give the two companies less than 30 percent on the Asia-Europe route. The financial crisis has left the global shipping industry battling overcapacity with vessels ordered prior to the financial dip overcrowding the market. This pooling of resources is seen as a way of cutting down the costs
(www.worldmaritimenews.com).

Moreover, Israeli container shipping company ZIM has reached a deal with 2M alliance members Maersk Line and Mediterranean Shipping Company on a new strategic cooperation on the Asia – US East Coast trade. Starting in early September 2018, the companies will

operate five loops between Asia and the U.S. East Coast. ZIM will operate one loop and 2M will operate four loops, and the parties will swap slots on all loops. Currently, Maersk Line and MSC operate five loops and ZIM operates two loops on the trade (www.gcaptain.com).

2.10. THE Alliance

In May, 2016 six carriers announced they have combined to form a new container alliance, known as "THE Alliance". The initial members are Mitsui O.S.K.Lines (MOL), Nippon Yusen Kabushiki Kaisha (NYK), Kawasaki Kisen Kaisha LTD.(K Line), HAnjin Shipping Co., Hapag Loyd AG and Yang Ming Marine Ttansport Corp. The aim of this alliance is to build one of the leading networks in the container shipping industry combining 3.5 million TEU or 18 percent share of the global container fleet capacity with 620 ships. Besides, the goal of the alliance is to control of 18 percent of the world's container capacity against 2M's 27.9 percent share and Ocean Alliance's 23 percent (www.shipandbunker.com).

After a successful year of cooperation in 2018 the members of **"**THE Alliance" announced the details for their enhanced product. THE Alliance planned to deploy a fleet of more than 250 modern ships in the Asia /Europe, North Atlantic and Trans-Pacific trade lanes including the Middle East and the Arabian Gulf/Red Sea. The comprehensive network of 33 services would connect more than 81 major ports throughout Asia, North Europe, the Mediterranean, North America, Canada, Mexico, Central America, the Caribbean, Indian Sub-Continent and the Middle East with fast transit times and a wide range of direct port-port-connections (www.vesselfinder.com).

CONCLUSIONS

In Nineties, the maritime industry was conducted by about 30 shipping companies which was constituted of world total fleet's 63%. Then the companies have needed to share capacity on maritime assets by establishing alliances, acquisitions and mergers in order to gain economies of scale, save cost and have better competitive position (Varbanova, 2017). The number of prominent alliances has increased from 1990s to 2018. Today, the world's maritime fleet is driving by these giant alliances and every member of these alliances has different operational aims. While large shipping companies having more advantage to reach strategic goals, small sized companies becomes member of alliances in order to stand out among the rivals. This paper has summarised the short history of prominent strategic business alliances which drive world's maritime history in different competition manner. Every year

the world’s maritime trade is influenced by exchange rate fluctuations, international relationships, wars, climatic changes, international maritime regulations, and other numerous factors. All of these factors on one hand, bring about high volatility in maritime sector, on the other hand, they forces maritime companies to constitute or enter to new alliances. As a result, the findings of this paper indicate that the worldwide shipping business will witness more strategic business alliances in the future.

REFERENCES

Stephane Bignoux, (2006) "Short-term strategic alliances: a social exchange perspective", Management Decision, Vol. 44 Issue: 5, pp.615-627

Colin Butler, Brian Kenny, John Anchor, (2000) "Strategic alliances in the European Defence Industry", European Business Review, Vol. 12 Issue: 6, pp.308-322

Dragomir L.(2011), Vertical and Horizontal Integration in the Maritime Industry, the Impact of the Financial Crisis, Bachelor Thesis, Erasmus School of Economics, Erasmus University Rotterdam

Egbe, Michael Enonche (2015), Strategic Alliance in the Maritime Industry, available at: https://www.researchgate.net/publication/283369547_Strategic_Alliance_In_The_Maritime_Industry

Lu HA, Cheng J, Lee TS (2006). An Evaluation of Strategic Alliances in Liner Shipping-An Empirical Study of CKYH, Journal of Marine Science and Technology, Vol. 14, No. 4, pp. 202-212

Lun YVH, Lai KH, Cheng TCE. (2010). Shipping and Logistics Management. Springer London Dortrecht Heildelberg Newyork, ISBN: 978-1-84882-996-1

Marina Z. Solesvik, Paul Westhead, (2010) "Partner selection for strategic alliances: case study insightsfrom the maritime industry", Industrial Management & Data Systems, Vol. 110 Issue: 6, pp.841-860,

Nistor Filip (2012).Strategic Alliances in Container Lines, available at: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/43157/

Paul F. Takac, C.P. Singh, (1992) "Strategic Alliances in Banking", Management Decision, Vol. 30 Issue: 1.

Renata Maria de Almeida Bastos Gomes, Fabio de Oliveira Paula, T. Diana L. van Aduard de Macedo-Soares, (2017) "Strategic alliances of shopping centers in Brazil: network perspective", Management Research: Journal of the Iberoamerican Academy of Management, Vol. 15 Issue: 2, pp.167-186,

Sheppard Edward, Seidman David, (2001), “Ocean Shipping Alliances: The Wave of the Future”, International Journal of Maritime Economics, Vol. 3, Issue 4.

Song, D. W and Panayides, P. M (2002) A Conceptual Application of Cooperative Game Theory to Liner Shipping Strategic Alliances, *Maritime Policy and Management,* Vol.29, Issue 3.

Yap Wei Yim. (2014). P3 Alliance and Its Implications on Contestability in Major Gateway Ports in North America, Transportation Journal, Volume 53, Number 4.

Varbanova A. (2017). Concentration in Liner Shipping and Alliances Formation: Issues and Challenges, Scientific Proceedings XIV International Congress "Machines. Technologies. Materials." 2017 - Summer Session

William A. Drago, (1997) "When strategic alliances make sense", Industrial Management & Data Systems, Vol. 97 Issue: 2, pp.53-57

https://www.joc.com/maritime-news/container-lines/ckyhe-alliance/evergreen-joins-ckyh alliance_20140220.html (25.08.2017)

http://www.ifaitaly.com/en/destinations-and-sectors/156-new-alliance-between-evergreen-and-ckyh.html (25.08.2018)

https://worldmaritimenews.com/archives/44985/the-new-world-alliance-to-launch-new-trans-atlantic-service/ (20.08.2018).

https://worldmaritimenews.com/archives/125938/eu-gives-green-light-for-p3-network/ (18.08.2018).

https://www.polyu.edu.hk/lms/icms/research_maritimeInsight/2014-Summer-en/2.pdf (12.08.2018).

https://www.cma-cgm.com/products-services/ocean-alliance (26.08.2018).

https://www2.fmc.gov/agreement_lib/012426-000.pdf (26.08.2018).

http://www.transowine.com/news/68-general/135-g6-alliance-on-transat-atlantic-trades.pdf (11.08.2018).

https://www.maritime-executive.com/article/six-container-shipping-lines-form-giant-vessel-network-in-new-g6-alliance#gs.qZ_x2vs (20.08.2018)
https://worldmaritimenews.com/archives/136470/ocean-three-joins-the-market/ (27.08.2018).

https://worldmaritimenews.com/archives/134704/maersk-msc-to-start-2m-alliance-in-january/ (27.08.208).

http://gcaptain.com/maersk-line-msc-and-zim-enter-strategic-cooperation-on-the-asia-u-s-east-coast-trade/ (27.08.2018)

https://shipandbunker.com/news/world/322234-new-container-carrier-alliance-the-alliance-announced (10.07.2018).

https://www.vesselfinder.com/news/11066-THE-Alliance-Goes-Strengthened-into-2018 (05.07.2018).

CHAPTER 35:

STRATEGICALLY EFFECTIVENESS ON REGIONAL DEVELOPMENT IN UNIVERSITIES

ÜNİVERSİTELERİN STRATEJİK OLARAK BÖLGESEL KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Öğr. Gör. Serkan GÜNDOĞDU (1)

Öğr. Gör. Handan BOYALI (2)

(1) Munzur University, Tunceli, Turkey , sgundogdu@munzur.edu.tr

(2) Munzur University, Tunceli, Turkey, handanboyali@munzur.edu.tr

GİRİŞ

Globalleşme ile birlikte dünyada hem aşırı bolluğun hem de aşırı kıtlığın bir arada yaşandığı bir süreç gerçekleşmeye başlamıştır. Dünyada var olan ülkelerden yalnızca çok az kısmı aşırı zenginlik ile bolluk içerisinde varlığını sürdürürken, büyük bir kısmını oluşturan ülkeler yoksulluk içinde varlığını devam ettirmektedir. Aynı durum aynı ülke içerisinde yaşayan insanlar içerisinde bile söz konusu olmakta ve buna bağlı olarak insanlar arasında da yaşam standartları bakımından çok fazla farklılıklar oluşmaktadır. Bilhassa azgelişmiş ülkelerde emeğin çok, sermayenin az olması sebebiyle sermaye belli bir grubun elinde toplanmakta ve bu belli grubun elindeki servetin lüks harcamaları giderek artmakta, yoksul kesim de daha da çok yoksullaşmaktadır.

Ülkelerin kaynaklarının iyi idare edilememesi ve sermaye sahiplerinin de bu konuda ana faktör olmasından dolayı, toplumun sahip olduğu özgürlükler kısıtlanmaktadır. Bu özgürlükler salt siyasi hakların elde edilmesi değildir. Bireylerin ulaşabildikleri eğitim, sağlık, beslenme, barınma gibi temel gereksinimler ile sosyo-kültürel yapının korunması ve geliştirilmesi, siyasal haklar, ifade edebilirlik gibi hakların tümünü kapsayan kavramı ifade etmektedir. Bu özgürlüklerin elde edilmesi sürecini kalkınma olarak ifade etmek mümkündür. Bu sebeple kalkınma ekonominin var olmasından beri insan hayatında yerini alan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Fırat vd., 2015: 876). Azgelişmiş bölgeler için kalkınma hem kaynakların etkin şekilde kullanılması, üretim yapısının geliştirilmesi, sanayileşmenin gerçekleştirilmesi, teknolojik ilerlemenin hızlandırılması gibi asıl ekonomik konulara yoğunlaşmakta hem de tarımsal verimliliğin artırılması, altyapının iyileştirilmesi ve ülkedeki insanların eğitim, sağlık, beslenme gibi problemlerinin çözülmesini gerektirmektedir (Çeken, 2008: 296). Global ekonomide rekabet edebilmek ve bu rekabeti devam ettirebilmek, bilgi ve teknolojiyi üretebilen ve bunu kullanabilen insanların yetiştirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu açıdan üniversiteler hem küresel rekabetin hem de ekonomik kalkınmanın temel dinamiğini oluşturmakla birlikte ülkelerin geleceğine de yön vermektedirler.

Küreselleşme ile birlikte üniversitelerin öğretim ve araştırma gibi klasik görevlerine ilaveten farklı yeni rolleri de ortaya çıkmaktadır. Bilgi ve teknolojiyi üretip kullanabilen nitelikli bireyler yetiştirmekle görevli olan üniversiteler ayrıca gelir akımı sağlayarak bölgesel kalkınma açısından da önemli katkılar gerçekleştirmektedir. Kalkınmanın önemli dinamiklerinden sayılan üniversiteler gerek bölgesel gerekse genel kalkınma sürecinde büyük önem arz etmektedir.

Yükseköğretim kurumlarının ve özellikle meslek yüksekokullarının bulundukları bölgeleri destekleme yöntemleri, istihdam imkanı yaratma ile bölgesel rekabet gücünü artırma işlevleri (Newland, 2003: 1-20) kalkınma sürecine büyük ölçüde katkılar sağlamaktadır (Yıldız ve Talih, 2011: 271).

Bu çalışma ile yükseköğretim kurumlarının önemine değinildikten sonra üniversitelerin sağladığı faydalar irdelenmiş ve bölgesel kalkınmadaki rolü ve katkıları incelenmiştir.

1. KALKINMA VE EKONOMİK KALKINMA KAVRAMI

Kalkınma, azgelişmiş bölgelerin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yeni gerçekleştirilen değişiklikler vasıtasıyla gelişmiş bölgelerin seviyesine getirilme çabası olarak tanımlanmaktadır. Bu çabalar, milli gelir ile üretimin artırılması aracılığıyla sosyal ve ekonomik yapının değiştirilmesi, halkın var olan değer yargılarının global standartlara uyumlaştırılmasını kapsamaktadır. Kalkınma, ekonomide halkın yeni gerçekleştirilen teknolojileri benimseyip var olan tüketim ve davranış alışkanlıklarındaki değişimleri kapsayacak şekilde toplumsal ve kurumsal yapıda dönüşümü gerçekleştiren bir büyümedir. İnsan hayatının niteliğindeki gelişme ve iyileşme kalkınma şeklinde ifade edilmektedir. Ülkeler sahip oldukları nüfusun refah ve mutluluğunu gerçekleştirmek amacıyla elinde bulundurdukları kaynakları verimli bir biçimde değerlendirmeleri gerekmektedir (Savaş, 1979: 12).

Kalkınma, bir ekonomide büyüme ile birlikte sosyal ve kültürel değerlerde de gelişmenin gerçekleşmesini ifade eder. Yani, sayısal verilerle birlikte okuryazarlık oranı, doğum oranı, ortalama ömür gibi sayısal olmayan verileri de kapsamaktadır. Kalkınma kavramı çoğunlukla az gelişmiş ülkeler için kullanılmaktadır (Ünlüören, 2008: 271).

Kalkınmakta olan ülkelerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Çelik, 2009: 259-262):

- ✓ Gelirin düşük olması ve adaletsiz dağılması
- ✓ Tarım sektörünün ekonomideki ağırlığının fazla olması
- ✓ Sanayi sektörünün gelişmemiş olması
- ✓ Dış ticarette rekabet güçlerinin olmaması
- ✓ İşletme ölçeklerinin düşük olması
- ✓ Tasarruf seviyesinin düşük olması
- ✓ Göç ve şehirleşme sorunlarının olması
- ✓ Eğitim seviyesinin ve sağlık standartlarının düşük olması.

2. KALKINMADA EĞİTİMİN ÖNEMİ

Ülke kalkınmasında temel olan iki unsur, eğitim ile ekonomidir. Kalkınma, her ne kadar ekonomik bir güç olarak görülse de onu doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen unsurlardan biri de yetişmiş, nitelikli işgücüdür. Günümüzde nitelikli işgücü, teknolojik makine ya da sistemlerden daha öncelikli ve değerli hale gelmiştir. Organizasyonlar artık teknolojiden anlayan, onu kullanabilen, bilgiyi beceriye dönüştürebilen, mal ve hizmet üretiminde katkı sağlayan çalışanlara sahip olmak istemektedirler. Yetişmiş insan gücüne sahip olmak için ise, her düzeyde mesleki ve teknik eğitime bilinçli olarak destek vermek gerekmektedir. Eğitimin birey, firma ve toplumun geleceğine yatırım yapması en önemli özelliğidir. Eğitim ekonomik bakımdan; büyüme, ulusal rekabet gücü ile verimlilik artışı, sosyal bakımdan ise; katılımcılık, yoksulluk, sosyal uyum, çevre koruma ve benzeri politika alanların odağında bulunmaktadır. Eğitim, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla ekonomik kalkınmanın en önemli kaynağı sayılmaktadır (Kılınç ve Koçarslan, 2017: 81).

Ülkelerin ilerlemesini gerçekleştirecek olan asıl unsur eğitimdir. Eğitimin siyasal ve demokratik toplum bilincini geliştirme, karmaşık problemlerin farkındalığını ve çözümünü sağlama, teknolojik ilerlemeyi sağlama ve kültürel yeteneklerin keşfedilmesi gibi birçok etkisi bulunmaktadır. Değişen ekonominin gereksinimlerine uygun olan nitelikli işgücünün düşünsel ve ileri yöntemlerin gelişmesine katkı sağlayarak sosyal uyum, ekonomik büyümenin sürdürülmesi ile değişimin gerçekleştirilmesi için temel alt yapıyı da hazırlar. Bu sebeplerle eğitime yatırım yapma sosyo-ekonomik ve politik ilerlemenin gerçekleştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca eğitime yatırım insana yatırım demektir (Gündüz, 2017: 58).

Bir ülkenin veya bir bölgenin kalkınması, o ülke ya da bölge halkının gelişmesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. İnsanları geliştirmek de ancak eğitimle mümkün olmaktadır. Eğitim, işgücü verimliliğini arttırma yolu ile ekonomik büyümeyi hızlandırmakta, ekonomik büyüme de gelir artışı sağlayarak sağlık, eğitim, sosyal harcamaları arttırarak insani kalkınmayı daha ileri seviyelere taşımaktadır (Gündüz, 2017: 58).

Eğitim, gelecekte verimlilik ve kazanma kapasitesini arttırma, daha çok gelir ve buna bağlı olarak daha çok mal ve hizmetten faydalanma biçiminde yararlar sağladığından dolayı yatırım özelliği göstermektedir. Eğitimin başlamasından bitişine kadar gerçekleştirilen tüm harcamalar, uzun vadede kişisel kazanç ve milli gelir üzerinde gerçekleştirdikleri etkileri sebebiyle yatırım faktörü olmaktadır. Bu açıdan eğitim için yapılan yatırımların artmasıyla

gerek milli gelir gerekse bireylerin elde ettikleri kazançlarında yükselme sağlanacaktır (Gölpek, 2012: 45).

Eğitim kişinin kendi isteklerine göre şekillenen bir faaliyet gibi görülse de sonuçları tüm toplumu ilgilendirmekte ve etkilemektedir (Akgül ve Koç, 2011). OECD yetişkin becerileri anketinden elde edilen verilere göre bilgiye daha çok ulaşım imkanının olması durumunda ekonomik büyüme ile sosyal kalkınmanın olacağı görülmektedir (OECD,2014). Beşeri sermaye ile doğru orantılı olan eğitim seviyesinde meydana gelen artış, emeğin verimliliğini artıracak ve işgücü verimliliği sağlayacaktır. Uzun vadede büyümenin gerçekleşebilmesi için eğitim seviyesinin artırılması büyük önem taşımaktadır (OECD,2014).

3. ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Kalkınma, bir ülkenin hem sosyo-kültürel hem de ekonomik anlamda geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler olarak ifade edilmektedir. Kalkınma olgusu içerisinde birçok farklı değişken yer almakla birlikte bu değişkenler içerisinde ekonomik değişkenler önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple kalkınmanın temel noktasını oluşturan ekonomik kalkınma, hem iktisadi hem de sosyal yapıda meydana gelen ilerleme ve gelişmeleri göstermektedir (Devecioğlu ve Sarıkaya, 2005: 3). Ülkelerin gerek coğrafi gerekse ekonomik ve sosyo-kültürel bakımdan değişik özellikleri bünyesinde barındırması beraberinde bölgesel kalkınmayı gündeme taşımıştır. Bölgesel kalkınma en basit şekliyle kalkınmanın bölgesel düzeyde ele alınması şeklinde ifade edilebilir (Ergün, 2003: 3).

Son yıllarda bölgesel kalkınma anlayışında değişim ve gelişme yaşanmıştır. Klasik kalkınma politikalarında pazar, işgücü, hammadde dikkate alınırken; yeni bölgesel kalkınma politikalarında daha çok sosyal ilişkiler, normlar, kurumlardan meydana gelen bir yapı göz önünde bulundurulmuştur. Doğrudan devlet desteğinden yararlanmaktan öte işgücü, bilgi düzeyi, yaşam kalitesi vb. mekanın değerini artırıcı diğer farklı yatırımlar ile içsel gelişime daha fazla önem verilmektedir (Akpınar, 2013: 32). Bölgesel kalkınma anlayışındaki bu değişimle birlikte mekanın niteliğini artırıcı yatırımlar olarak ifade edilen işgücü, bilgi düzeyi, yaşam kalitesi gibi unsurlara sahip olan üniversiteler de önemli hale gelmiştir. Günümüzde üniversiteler artık eğitim ve öğretim veren kurumlar olmanın yanı sıra ekonomik anlamda da piyasaya değer katan kurum olma özelliğini kazanmıştır (Aktan, 2007: 25). Bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesine yardımcı olan en önemli unsurlardan biri üniversiteler olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda üniversiteler kuruldukları bölgede sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmede büyük rol oynamaktadır. Yine üniversitelerin sağlayacağı faydaların

uzun dönemli olması sebebiyle sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde de ciddi fırsat yaratmaktadır (Albeni, 2000: 152). Az gelişmiş bölgelerde yer alan üniversiteler hem bölgeye ekonomik fayda sağlamakta hem de buna bağlı olarak gelir dağılımını düzenleyici bir role sahip olmaktadır (Albeni, 2001: 140).

Eğitimde en son kademe olarak ifade edilen üniversiteler; milli, demokratik, laik, çağdaş eğitim ve öğretime dayanan bir sistem içerisinde ülke kalkınmasında ihtiyaç duyulan insan gücünü yetiştiren bununla birlikte bilimsel araştırma, yayım ve danışmanlık yapmakla görevli olan, bilimsel özerklik ve tüzel kişiliğe sahip kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Çoruh, 1998: 1).

Günümüzde yaşanan teknolojik ve iktisadi değişmelere bağlı olarak üniversitelerin bölgesel kalkınmaya etkilerinin de değişiklik gösterdiği söylenebilir. Üniversitelerde çalıştırılan personel ile öğrencilerin gerçekleştirdikleri harcamalara ilaveten ayrıca üniversitelerin bulundukları bölgede yer alan işletmelere yaptıkları teknik destekler, patent, yeni buluşlar gibi katkıları bulunmaktadır. Bu katkıların bölge ekonomisi üzerindeki etkileri uzun vadede meydana gelmektedir (Özyaba, 1999: 2).

Üniversitelerin yer aldıkları bölgeye sağladıkları ekonomik ve sosyo-kültürel katkılar şu şekilde sıralanabilir (Gültekin ve diğ., 2008: 266).

- ✓ Bölgesel gelir ile istihdam gibi ekonomik değişkenlerde iyileşmenin gerçekleşmesi,
- ✓ Sağlık, iletişim, taşımacılık, refah seviyesinin yükselmesi gibi sosyo-kültürel değişkenlerde iyileşmenin gerçekleşmesi,
- ✓ Eğitime katılma oranında artış ile göçlerin azalması gibi demografik ve eğitsel değişkenlerde iyileşmenin olması.

Üniversiteler kuruldukları bölgelere sosyal ve kültürel açıdan katkı sağlamalarının yanında bölge ekonomisinin kalkınmasında, istihdam sağlanmasında, gelişmesi ve canlanmasında önemli aktör konumunda yer almaktadır. Özellikle azgelişmiş olan, sürekli dışarıya göç veren ve halkın gelirinin büyük bir kısmı tarıma dayanan bölgelerde üniversitelerin kurulması bölge kalkınması açısından büyük katkı sağlayacaktır (Gündüz, 2006: 154-155). Üniversitenin kurulmasıyla birlikte bölgede nüfus artışı ile ekonomik hareketliliğin canlanması sağlanmakta buna bağlı olarak barınma, alt yapı gibi hizmetlerin bölgeye gelmesinde faydalar sağlayacaktır. Üniversitede istihdam edilen personel ve gerçekleştirdikleri harcamalarda bölge ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Üniversitelerde çalıştırılan personel çoğunlukla bölge halkından oluşmakta, böylece bölgedeki

söz konusu işsizliğin azaltılmasında üniversitenin desteği olmaktadır (Gültekin vd., 2008). Üniversitelerin bölgede etkin bir şekilde hizmetlerini gerçekleştirmesi, bölgesel gelirin artması, bölgede var olan işsizliğin düşmesi; sağlık, ulaşım gibi hizmetlerde düzelmelerin olması, eğitime katılmada artış ve bölge dışına göç verme hızının azalması gibi sosyal, kültürel ve ekonomik faydaları yer almaktadır (Akçakanat vd., 2010).

Bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi için;

- ✓ Yerel etkenlerin belirlenmesi ve üstünlüklerin ön plana çıkarılması,
- ✓ Belirlenen önceliklere göre yerel aktörlerin katılımının gerçekleştirilmesi,
- ✓ Sektörel analizlerin yapılması,
- ✓ Üniversite eğitiminin piyasanın ve yerel ekonomilerin gereksinimlerini gidermeye yönelik düzenlenmesi çok fazla önem arz etmektedir (Yıldız ve Talih, 2011: 275-276).

Üniversiteler; gerçekleştirdikleri harcamalar, bünyelerine aldıkları personel ve diğer sektörlere sağladıkları faydalar sebebiyle yerel ekonomilerin canlanmasında çok fazla önem taşımaktadır. Üniversitelerde istihdam edilen akademik ve idari personele ödenen maaşlar, öğrencilerin gerçekleştirdiği harcamalar, üniversitenin satın aldığı mal ve hizmet, istihdam ve gelir katkısı gerçekleştirdiği faydalardan birkaçı olarak sayılabilir. Sağlanan faydaların uzun vadeli olması sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleştirilmesine de imkan tanımaktadır. Personel ve öğrencilerinin harcamaları sebebiyle kuruldukları kentlerde farklı sektörler için ciddi oranda talep yaratarak kent ekonomisine önemli faydalar sağlamaktadırlar. Yine üniversiteler, kentlerin imarı, yerleşim yapısının değişmesi, konut ve arsa fiyatları üzerinde de etkiye sahiptirler. Üniversitelerin kurulmasına bağlı olarak beraberinde yerleşim yerlerinin çevresi cazibe merkezi olmakta ve kentin ilerleme ile gelişim yönü değişmektedir (Akçakanat vd., 2010: 169).

Kalkınmanın gerçekleşmesinde üniversitelerin etkisi oldukça fazladır. Kalkınma, üretim ve kişi başına milli gelirin arttırılmasına ilaveten ekonomik, sosyo-kültürel dokunun da değiştirilmesini ifade etmektedir. Yani, kalkınma bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde değişimi şeklinde de ifade edilebilir. Bölgesel kalkınma da bir bölgenin ya da yörenin refah seviyesindeki yükselme olarak ifade edilmektedir (Tolunay ve Alkol, 2006: 118).

Üniversiteler, piyasaların beklentilerini etkin bir şekilde organize ederek, oluşturduğu kalifiye ve nitelikli eleman ile küresel rekabet gücüne de fayda da bulunmaktadır. Bilgiye dayalı olan bir ekonomide çalışanların iyi yetiştirilmesine ilaveten üniversitelerde yüksek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi gerekmektedir (Florax, 1987: 51-55).

Üniversiteler bulundukları kentlere büyük katkılar sağlamaktadırlar. Türkiye'de, gelişmişlik seviyesi diğer bölgelere kıyasla düşük seviyede bulunan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde üniversitelerin önemi giderek artmaktadır (Taşçı, 2008: 2-3). Bu bölgelerde yer alan üniversiteler hem öğrenme kültürü, ilişkisel ve kurumsal uyumu sağlar hem de kent için yararlı olan, kenti şekillendirme niteliğine sahip unsurlar olarak ifade edilir (Çetin, 2007: 219).

Üniversitelerin bulundukları bölgelere sağladığı katkıları genel bir şekilde aşağıdaki gibi sıralanabilir (Taşçı, 2008: 12).

- ✓ Bölgesel bilgi ekonomisinin ve bilgi toplumunun destekleyicisi olmaktadır.
- ✓ Ekonomik istikrar sağlamada rol almaktadır.
- ✓ Bölgenin sosyal yaşamının temel unsuru olmaktadır.
- ✓ Kültürel kaynakların temelini oluşturmakta ve güçlendirmektedir.
- ✓ Bölgenin uluslararası işbirliği yapmasında ve dışa açılmasında araç olmaktadır.
- ✓ Yenilikçi faaliyetler ve girişimciliğin temel kaynağı olmaktadır.
- ✓ Girişimci üniversite niteliğiyle bölgede aktif bir rol üstlenmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bölgesel kalkınma ile hedeflenen azgelişmiş bölge veya ülkeleri yoksulluktan kurtarıp gelişmiş ülkelerin seviyesine çekmektir. Ekonomik kalkınma hem yenilik hem de yaratıcılık sağlayan süreç şeklinde de tanımlanabilir. Bu süreç kapsamında; bireyin eğitim seviyesi, sahip olduğu yetenekleri, değer yargıları ve refah anlayışıyla oluşan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel ortam, yeniliğin gelişmesine katkıda bulunarak kalkınmanın itici bir faktörü olmaktadır. Beşeri kalkınma da davranış değişikliği sağlayarak kalkınmanın sosyal yönüne katkıda bulunup, ekonomik gelişmenin artmasına yardımcı olmaktadır.

Bölgesel kalkınmanın önemi bilhassa gelişmekte olan ülkeler için çok daha fazladır. Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sıkıntılarından biri de bölgelerin kalkınma hızlarının birbiriyle paralel gitmemesidir. Bölgesel eşitsizlikler, ülkelerin gelişmemiş bölgelerinden daha gelişmiş bölgelerine olan iş gücü göçü ile başlayan ve ardından hem terk edilen hem de yeni gidilen bölgelerde problemlerin büyümesine yol açan sorunların başlangıcıdır. Devletlerin görevi ülke içerisinde eşit bölgesel kalkınmaların oluşumunu sağlamaktır. Ancak bölgesel kalkınma uzun ve zorlu bir süreçtir. Bu bağlamda bu tür bölgelere açılan üniversiteler önemli roller üstlenmektedir. Üniversiteler ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli

insan gücünün sağlanmasında, bilgi üretilmesinde, topluma hizmetin iletilmesinde önemli bir aktör olmaktadır. Üniversitelerin bu asli fonksiyonlarına ilaveten bölgesel kalkınmayı desteklemek gibi önemli misyonları da üstlenmektedir.

Üniversitelerin bulundukları illere eğitim, bilgi ve kültür götürmek ve yaşam standardını arttırmanın yanında, bireylere iş fırsatı sağlamak ve bölge ekonomisini canlandırarak bölgeyi kalkındırmak gibi ekonomik amaçlar taşıdığı da bir gerçektir. Bulundukları bölgelerde üniversiteler hem kendi kaynaklarıyla yaptığı yatırım, tüketim ve personel harcamaları hem de üniversitede eğitim gören öğrencilerin harcamaları itibari ile il ekonomisinin talep cephesine önemli katkılar sağlanmasında öncü olurlar. Üniversiteler, gerek kendileri için yaptıkları harcamaları, gerekse de çalışan-öğrenci-ziyaretçi harcamaları ile bölgede yer alan birçok sektör üzerinde etkiye sahiptir. Üniversite ile ilişkili harcamalar, tarım ve hayvancılık, giyim, kırtasiye, sağlık, ulaşım, telekomünikasyon, elektrik-gaz gibi hizmetler, bankalar, barınma, yiyecek ve içecek gibi birçok sektöre etki etmektedir. Söz konusu harcamaların ekonomiye canlılık getireceği, piyasanın genişlemesine yol açacağı, istihdam artışına ve bölgesel refah artışına katkıda bulunacağı kesindir.

Eğitim ile kalkınma arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Eğitime verilen değer ile yapılan yatırımlar gelecek zamanda ülke kalkınmasında büyük fayda sağlamaktadır. Bilhassa gelişmiş ülkeler eğitime daha fazla değer vermektedirler. Bu sebeple de Türkiye eğitime ayırdığı bütçeyi artırmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan yükseköğretim kurumlarındaki öğretim üyesi eksiğini kapatmak gerçekleştirilmesi gerekli önemli problemler arasında yer almaktadır. Bu sebeple bu bölgelerde herkes tarafından tercih edilen üniversiteler olmaksızın fiziksel sermayeye yapılacak olan yatırımların getirisi düşük ya da negatif olacaktır. Yine yükseköğretim kurumlarında kaliteli eğitim verilmemesi de işgücünün verimliliğini artırmayacaktır.

Global ekonomide rekabet üstünlüğü sağlama ile sürdürebilmenin yolu gerek üniversite öncesi eğitimde eşitlik ile kalitenin sağlanması gerekse de üniversite eğitimi ve lisansüstü eğitimde ileri seviyede bilgi ve teknolojiyi kullanabilen, üretebilen kişilerin yetiştirilmesinden de geçmektedir. Özetle, bir üniversitenin kurulduğu bölge kalkınmasında önemli bir aktör olabilmesi için öncelikle öğrencilerin belirli bir bilinç ve hedefle okula gelmiş olmaları gerekmektedir. Daha sonrasında yerel yönetimler ile bölgede yer alan işletmelerin öğrencilerle işbirliğinin artırılmasına yönelik projeler geliştirilmeli, ayrıca yöre halkının da öğrenciye bakış açısının değiştirilmesi gerekmektedir. Yine bölgede bulunan esnafların

çoğunlukla uğraştıkları iş alanlarıyla uyumlu meslek yüksekokulu bölümlerinin açılması kalkınma amaçlarına ulaşılması noktasında büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akçakanat, T., Çarıkçı, İ. ve Dulupçu, M. A. (2010). "Üniversite Öğrencilerinin Bulundukları İl Merkezine Ekonomik Katkıları ve Harcama Eğilimleri: Isparta 2003-2009 Örneği", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi***,** Sayı:22, s. 165-178.

Akgül, I., Koç, S, Ö. (2011)."Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Eğitim ve Büyüme İlişkisi: EşikOtoregresif Yaklaşım", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2), s. 1-36.

Aktan, C. C. (2007). "Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler- Yeni Paradigmal Yönelimler", içinde C. Can Aktan, *Değişim Çağında Yükseköğretim***,** Yaşar Üniversitesi, Birleşik Matbaacılık, İzmir.

Akpınar, R. (2013). "Türkiye'de Değişen Bölgesel Kalkınma Politikaları", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(6), s. 29-46.

Albeni, M. (2001). Yükseköğretim Kurumlarının Gelişmekte Olan Bölgeler Üzerinde Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), s. 137–165.

Çeken, H. (2008). ''Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, Afyonkocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2.

Çelik, K. (2009). Makro İktisada Giriş, Murathan Yayınevi, Trabzon, s. 259-262.

Çetin, M. (2007). "Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler", *Ege Akademik Bakış,* 7(1), s. 217- 238.

Çoruk, M. (1998).Cumhuriyetin 75. Yılında Yükseköğretim,Ankara : M.E.B Yayınları, s.1.

Devecioğlu, S. ve Sarıkaya M. (2005).Sporun Bölgesel Kalkınmadaki Rolü. *Doğu Anadolu Sempozyumu (Bölgesel Kalkınmada Yeni Ufuklar*), Elazığ.

Ergün, E. (2003).*A.K.Ü*. Bolvadin Meslek Yüksekokulu'nun Bolvadin'in Sosyo-kültürel Yapısına ve Ekonomisine Katkıları*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 5(1), s. 63–78.

Fırat, E., Ürün, E., Aydın, A. (2015).Kalkınma Ve Eğitim İlişkisi: İnsani Gelişme Endeksine Göre Türkiye'nin Eğitim Düzeyinin Değerlendirilmesi, Internatıonal Conference On EurasıanEconomıes, s. 876-883.

Florax, R. J. (1987).The Regional Economik Role of Üniversities, The Dark Side of Üniversities, Twente Üniversity Cheps, Neitherland.

Gölpek, F. (2012). "Eğitim Getirilerinin Özel ve Sosyal Açıdan İncelenmesi", Afyonkocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:1.

Gültekin, N., Çelik, A., NAS, Z. (2008). Üniversitelerin Kuruldukları Kente Katkıları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 7(24), s. 264-26.

Gündüz, A. Y. (2006). "Bölgesel Kalkınma Politikası", *Ekin Kitabevi Yayınları*, Birinci Baskı, Bursa.

Gündüz, A.Y. (2017).Ülke Kalkınmasında Üniversitelerin Rolü: Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Üniversiteleri Örneği, Sakarya İktisat Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, 2017, s. 56-69.

Hoşgörür, Vural, Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Eğitim, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:II, Sayı:II, http://efdergis.yyu.edu.tr, s. 8-9.

Kılınç, E., Koçarslan, H. (2017).Beyşehir'in Kalkınmasında Mesleki Eğitimin Rolünün İncelenmesi, ICBEY II. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Kongresi, s. 81-95.

OECD, (2012). *"Education at a Glance 2012Summaries"* Erişim adresi:http://www.oecd.org/edu/EAG%202012_e-book_EN_200912.pdf,Erişim tarihi: 03.11.2014.

Özyaba, M. (1999). Kentsel gelişmede üniversitenin rolü (Uludağ Üniversitesi ve Bursa). *Erişim 28 Haziran, 2009*, http://www.kentli.org/makale/bursa.htm.

Savaş, F.V. (1979). Kalkınma Ekonomisi, 2.Baskı, Nihat Sayar Yardım Vakfı Yayınları, No:315/547, İstanbul.

Taşçı, D. (2008).*Anadolu Üniversitesinin Eskişehir'e Etkileri ve Şehrin Üniversiteyi Algılayışı*, 336 Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Tolunay, A. ve Aykol, A. (2006). ''Kalkınma ve Kırsal Kalkınma Temel Kavramlar ve Tanımlar'', Süleyman Demirel Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, Seri:A, Sayı:2.

Ünlüören, K., Tayfun, A. (2008). Ekonomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ekim, s. 271.

Yıldız, E., Talih, D. (2011). Üniversitelerin Kalkınmadaki Rolü: Babaeski Meslek Yüksekokulu Örneği, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (6:2), s. 269-287.

CHAPTER 36:

TÜRK SİNEMASINDA İDEOLOJİK TARTIŞMALARIN ODAĞINDA GÜNEŞE KÖPRÜ FİLMİ VE KEMAL TAHİR

Dr. Öğr.Üyesi TUĞBA ELMACI (1)

(1)t**ugbaelmaci@comu.edu.tr**

Kemal Tahir sadece yazın dünyasında değil aynı zamanda da Türk Sineması için de önemli bir isimdir. Türk Sinema tarihinin ilk düşünsel tartışmalarının yapıldığı ulusal sinema tartışmalarının ideolojik alt yapısını da etkilemiştir. Halit Refiğ, Metin Erksan, Atıf Yılmaz gibi sinemacılar onun düşünsel dünyasından etkilenmiş; sinemanın bir "meseleyi" anlatacak, aktaracak, tartıştıracak bir mecra olduğunu onunla birlikte idrak etmişlerdir. Türk Sineması'nda ulusal sinema tartışmalarının ideolojik inşasına yaptığı düşünsel katkıların dışında öyküleriyle de sinemada Kemal Tahir ismi görülmektedir. Bu sunumda da bir Kemal Tahir uyarlaması olan Güneşe Köprü filmi odağında Türk sineması ve Kemal Tahir ilişkisi genel hatlarıyla tartışılacaktır.

KEMAL TAHİR VE SİNEMA

Kemal Tahir özellikle 1962 anayasasının sağladığı nispeten (sansür mekanizmaları geçmiş döneme göre yumuşuyor) özgürlükçü bir ortamda sinema ile ilgilenmeye başlamıştır.Kemal Tahir, 1962 yılında Murat Aşkın adıyla senaryo yazmaya başlamış; *Battı Balık ve Beş Kardeştiler, Yarın Bizimdir, İki Gemi Yanyana ve Azrail'in Habercisi* adlı senaryoları Atıf Yılmaz'ın yönetiminde sinemaya aktarılmıştır. 1965'de Halit Refiğ'in *Haremde Dört Kadın'ın* senaryosu ile *Kırık Hayatlar'ın* diyalogları da yine ona aittir. Aynı yıl Memduh Ün hesabına Namusum İçin adlı bir senaryo daha yazmıştır.

Çeşitli senaryolarda yönetmenlere yardımcı olmuş, kimisine diyalog eklemiş kimisine ise bizzat senaryo anlamında yardım etmiştir. Kemal Tahir ideolojik açıdan özellikle Halit Refiğ, Atıf yılmaz ve Metin Erksan üzerinde etkili olmuştur. Fakat metin Erksan, Kemal Tahir'i edebiyatımızın en büyük yazarı ilan etmesine karşın tek bir eserini bile sinemaya aktarmamış, sadece düşünsel olarak aynı zeminde yer almıştır. Örneğin kendisinin Susu Yaz filmi bu anlamda Kemal Tahir'in ideolojik bakışıyla uyumludur.

Düşünsel anlamda Kemal Tahir ve Türk sineması dendiği akla gelen ilk isim ise Halit Refiğ olmuştur.Halit Refiğ'in İbrahim Türk'ün *"düşlerden düşüncelere"* Halit Refiğ kitabında Kemal Tahir ile ilgili olarak onu diğer romancılardan farklı kılan ne idi sorusuna cevabı; Kemal Tahir sinemaya diğer romancılardan farklı bakmaktadır. Ona göre Kemal Tahir; *"Durun yahu, burada Türk sineması diye oluşmuş bir şey var. Bunu bir kalemde ilkeldir geridir, sömürüdür diyerek reddetmeyelim, suçlamayalım. Anlayalım nedir ne bunun varlığı?"*diyerek sinemaya dışarıdan bakan bir tavır sergilememiştir.Çünkü o dönemde Yeşilçam'a entelektüellerin tepeden bir bakışı vardır. Geniş halk kitleleri ilgi gösterdikçe yozluğun ve sığlığın bir tezahürü gibi görülmüştür. Kemal Tahir bu dönemde sinemayla çok ilgilenmiş ve en fazla kafa yorduğu konulardan biri sinemanın neden bu

kadar çok seyirciye hitap edebildiği noktası olmuştur. Sol düşünceden gelen bir yazar olduğu için de halkı ve onun sinemaya olan ilgisini merak etmiştir. Halktan kopuk bir yazar olmadığı içinde halkın beğenilerini önemsemiş ve bu konular üzerine düşünmüştür. Halit Refiğ de kendi çıkış noktasını buraya oturtur. Ona;*benim seyircim nasıl bir seyirci? Benim manevi değerlerimle seyircimin manevi değerleri nerede çatışıyor? Neden? Hangi noktalardan biz bu halkı yakalayabiliriz* noktası Kemal Tahir ile Halit Refiğ'i bir araya getiren temel unsur olmuştur. Halit Refiğ;"*Kemal Tahir nasıl eleştirmenler için değil de halk için yazıyorsa ben de aynı onun gibi halk için film yapıyorum"* demiştir.

Kemal Tahir ve Halit Refiğ ilk olarak 1965 yapımı *Harem'de Dört Kadın*filmi için biraraya gelirler. *Haremde Dört Kadın*filmi; Konağında üç karısıyla yaşayan ve dördüncüsüyle de evlenmeye hazırlanan bir Osmanlı paşasının öyküsüdür. Özel olarak yapılan macunlara karşılık Sadık Paşa'nın çocuğu olmaz. Haremindeki kadınlardan Ruhşan, paşanın jön-Türk yeğeni Dr. Cemal'e aşıktır. Mihrengiz'le Şevkidil ise lezbiyen ilişkiler içindedirler. Bir dizi halinde gelişen bu yasak aşklar sonucunda Cemal, amcasının kıskanç karılarından biri tarafından öldürülür. Harem yaşamının cinselliğiyle, kıskançlık çatışmalarıyla ve baskılarıyla dönemin siyasal atmosferi içinde gelişen film, katıldığı Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde bazı olaylara neden olur. Gösterim sırasında bir grup milliyetçi gencin saldırısına uğrar. Tepkinin nedeni ise Osmanlı paşasının dört eşli olmasıdır. (Özgüç,1993) bu filmin senaryosu ve diyalogları büyük ölçüde Kemal Tahir'e aittir.

Kemal Tahir *Harem'de Dört Kadın*dışında diğer senaryolarında adını geçirmemiştir. Bir de senaryoya aktarılamayan fakat kitaba dönüştürülen *Bozkırdaki Çekirdek* romanının ortaya çıkış öyküsünden bahsetmeden geçmemek gerekir. Öyküyü de ünlü yazar Vedat Türkali aktarır:"*1964 yılında Karanlıkta Uyananlar adlı filmi gerçekleştirebilmek için kurulan Filmo şirketinin ikinci projesinin konusu Köy Enstitüleri'dir. Enstitü çıkışlı Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Dursun Akçam, Ali Yüce, Ümit Kaftancıoğlu, Yusuf Ziya Bahadınlı, Osman Şahin ve Hasan Kıyafet gibi yazarlar dururken senaryo nedense Kemal Tahir'e ısmarlanır. Köy Enstitülerinin kurulduğu 1940 ile 1950 yılları arasını hapishanelerde geçiren ve bu yüzden tek bir Köy Enstitüsü görmemiş olan Kemal Tahir, yakın dostu Tahir Alangu'nun yardımıyla senaryoyu yazar, tek kopya olarak film şirketine teslim eder. Bir kız öğrenciye sarkıntılık ettiği için İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç tarafından enstitü öğretmenliğinden atılan Alangu, fırsatı ganimet sayarak Kemal Tahir'i olumsuz yönde etkilemiştir Türkiye'de ilk kez işçi sınıfını, grev yapılan bir fabrikayı perdeye yansıtan,*

senaryosu Vedat Türkali tarafından yazılan, Ertem Göreç'in yönettiği Karanlıkta Uyananlar, sansür engelini güçlükle aşmasına karşın, sağ çevrelerin oluşturduğu baskılar yüzünden pek çok sinema salonunda gösterime girememiş, bu nedenle iflas bayrağını çeken şirket ikinci projesine başlayamadan kapanmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Kemal Tahir senaryosunu geri almış, gerekli değişiklikleri yaparak 1965 yılında Bozkırdaki Çekirdek adını verdiği romanını yayımlamıştır."(Soner;2018) görüldüğü gibi; bu metin boyunca Kemal Tahir'in sinema ile olan ilişkisinde sinemaya olan katkılarını tartışırken; sinema da Kemal Tahir'in yazın dünyasına bu anlatılan hikayedeki gibi dolaylı olarak katkı sağlamıştır.

SİNEMADA KEMAL TAHİR UYARLAMALARI

Yorgun savaşçı 1979

Göl insanları 1986

Karılar koğuşu1989

Kurt kanunu1991

Kemal Tahir adı yine film dünyasında başka bir ilginç öykü ile karşımıza çıkar. O da meşhur *Yorgun Savaşçı* dizisidir. 1974 'te TRT tüm gün yayına geçmiş ve TRT'nin başına Dışişleri Eski Bakanı İsmail Cem getirilmiştir, dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in isteğiyle Kemal Tahir'in bu eseri Halit Refiğ'e çektirilmiştir. Tanju Gürsu, Serpil Akıllıoğlu gibi ünlü oyuncular seçilmiş ve oynatılmıştır. Dizide Yüzbaşı Cemil'in hikayesi anlatılmış, komutan Bekir Samibey ve bir grup askerin gözünden Anadolu işgaline bakılmıştır. Halit Refiğ filmi çekmiş ama bir türlü yayınlanmamıştır, 1980 askeri darbesi olduktan sonra *yorgun savaşçı*nın filmleri yakılmıştır. Sıkı yönetim komutanlığının ilan ettiği yakılma gerekçesi de Atatürk'ü kötülemesi, Ermeni soykırımına yer verilmesi ve halkın bir kısmının milli mücadeleye katılmamasıdır. Halit Refiğ ise filminin yakıldığını gazetelerden öğrenmiştir.

Halit Refiğ, 1989'da bir başka Kemal Tahir eserine odaklanır ve *Karılar Koğuşu'nu* sinemaya uyarlar. Antalya Altın Portakal Film festivalinde çeşitli ödüller alan film sinematografik açıdan olgun ve başarılı bir uyarlama olarak sinema tarihinde yerini alır.

1991'de de Ersin Pertan, Kurt Kanunu romanından uyarladığı senaryoyu başarılı bir şekilde filme aktarmıştır.

Kemal Tahir'in Nazım Hikmet'in Türk edebiyatının en iyi dört öyküsünden biri dediği;*Göl İnsanları* adlı öyküsü,1986 yılında Safa Önal tarafından sinemaya uyarlanmış.

Güneşe Köprü adı verilen film, Kadir İnanır'ın başrolünde Erdoğan Tokatlı tarafından yönetilmiştir.

ERDOĞAN TOKATLI VE GÜNEŞE KÖPRÜ

Erdoğan Tokatlı kimdir?

Erdoğan Tookatlı Yeşilçam'ın en eski yönetmenlerinden biridir. Mesleğe ünlü yönetmen Memduh Ün'ün yardımcılığını yaparak başlamıştır. 1965 yapımı *Son Kuşlar* gibi başarılı bir filmle de yönetmenliğe adımını atmıştır. Filmografisinde onlarca film olan Tokatlı'ının Türk sinema tarihine geçmiş Eşrefpaşalı, 72. Koğuş, Boynu Bükük Küheylan gibi filmleri vardır. (Scognamillo,2003)

Güneşe Köprü

Yapımcı: Yaşar Tunalı
Yönetmen: Erdoğan Tokatlı
Senarist: Erdoğan Tokatlı
Tür: Dram
Yapım Yılı: 1986
Süre: 96 dk
(Tsa,2018)

Özet

Film, ıssız bir adada çalışan köylülerin yaşadıkları sorunları hikâye etmektedir. Pamuk tarlası sular altında kalan Musa, borçlarını ödemek için Tayfur Kaptan'la anlaşır. Tayfur, Musa'nın borçlarını öder. Buna karşılık da Musa, Tayfur'un kum ocağında çalışmaya başlar. Ancak kum ocağındaki şartlar çok ağırdır. Buradaki işçiler sürekli çalışmaktan ve kadınsızlıktan yakınmaktadır. Musa'nın köyde kalan karısı Ceylan, bakkalın tacizinden kurtulmak için kocasının yanına gider. Ancak Ceylan'ın adaya gelmesi kum ocağındaki işçiler arasında çatışmaya yol açar.(Tsa,2018) Tayfur Kaptan Ceylan'a ilgi duyar ve onunla birlikte olması için Ceylan'a baskı yapmaya başlar. Hatta birgün tecavüz etmeye kalkar ve bu sırada kumda çalışanlar ve Musa görür. Tayfur Kaptan' saldırmak isterler ama Çavuş engel olur. Hepsi kum adasından ayrılmaya kara verir. Çaresizlikten yalnızca içlerimnden biri adad kalır. Hatta kendisi de namus cinayetinden kaçan bir katil olan Çavuş bile Kaptan'ı terkedip Musa ve Ceylan'ı adadan kaçırmaya karar verir. Bu esnada Kaptan adaya çoktan yeni işçiler bulup

getirmiştir. Tayfur Kaptan Musa ve Ceylan'ın kaçmasına izin vermez. Çatışma çıkar Çavuş'u öldürür ve Ceylan'ı yaralar. Bunun üzerine Musa da onu öldürür. Film son bulur.

Güneşe Köprü filmi Kemal Tahir'in *Göl insanları* adlı öyküsünden uyarlanmış bir sinema filmidir. Erdoğan Tokatlı'nın, Sefa Önal'ın senaryosu ile çektiği filmin ana teması ve olay örgüsü; Kaptan'ın genç çocukla kurduğu cinsel münasebet yerine, karakterlerden Musa'nın karısını senaryoya dahil ederek olayın odağını kadına kaydırması şeklinde gelişmiştir. Bu anlamda filmin temel motivasyonu Türk Sinemasının temel gerçekliği içerisinde revize edilmiştir. Bu bağlamda film tam anlamıyla *Göl İnsanları* öyküsünün aktarımı değildir. Lale Kabadayı da edebiyat uyarlamalarının sinema ile ilişkilendirildiğindeki genel kanının birebir olması gerektiği inancından farklı olarak Tokatlı'nın yaptığını destekleyen bir argüman geliştirir. Lale Kabadayı'ya göre, *"Birçok sanat dalından beslenen sinemada, uyarlama filmler, daima başarılı şekilde perdeye aktarılıp aktarılmadıkları yargısıyla değerlendirilmiştir. Görsel ve işitsel unsurları kullanarak romanın dünyasını perdeye taşıyan yönetmenin başarısı, serbest uyarlamalarda dahi, filmin tek başına bir sanat ürünü olarak değerlendirilmesinden çok, edebi eseri görüntülemesine indirgenmiştir. Bu, elbette, sinemayı bilimsel olarak irdeleyen çalışmalar için bir ölçüt değildir."(Kabadayı,2007:18)* Dolayısıyla bu çalışmada da *Güneşe Köprü* filmi tam anlamıyla Kemal Tahir'in öyküsünü birebir yansıtması açısından değil de özgül sinematografik değeri üzerinden, Kemal Tahir'in düşün dünyası ile nasıl bir uyum yakaladığı üzerine değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Filmin açılış sekansında, tarlasını su bastığı için senetlerini ödeyemeyen fakir köylü Musa'nın karısıyla düştüğü çaresizlik perdeye yansır. Bu anlamda Anadolu köylüsünün toprakla ve doğayla olan mücadelesinde ekmeğini zar zor kazanabildiğine ilişkin bir kısa bakış gösterilir. Zaten filmin dünyasında görülen bu gerçeklikler tam da Kemal Tahir'in köy temalı öykülerinde, bir yandan feodal yapı, sömürü, modernizm konularını gündeme getirirken bir yandan da köylüyü yaşatan temel dinamiklere dikkat çektiği noktalardır. Tahir bu öykülerinde Güneşe Köprüde olduğu gibi; adaleti ve hukuku, zenginlerin, güçlülerin tayin ettiği vurgulanırken; modernleşme çabalarının sosyal hayatta meydana getirdiği değişim ve dönüşümü irdeler.(Tosun,2012)*"Kemal Tahir'in öykülerinin ana temalarından bir diğeri de kapitalizm ve bozuk düzendir. Bu öykülerde sömürülen işçileri, yoksulları gündeme getirirken kapitalist ahlak anlayışını ironize eder. İşçiler zor şartlar altında karın tokluğuna çalışırken sermayedarlar parasına para katar. Ama bu biriken para, haksız ve gayrimeşrudur. Ülkenin birikimi, mirası haksız bir şekilde tek elde toplanmaktadır. Bu sermayedarlar bir yandan da*

hak ve adaleti kendileri belirlerler. Kitaba adını veren "Göl İnsanları" öyküsünde paranın, kapitalizmin, sömürünün eleştirisi yapılır."(Tosun,2012)Öykünün verdiği bu atmosfer filmde de doğrudan aktarılmıştır. Örneğin; sömürü düzeninin baş aktörlerinden Kaptan Tayfur filmin açılış sekansının bitiminde belirir ve Musa'ya modern kürek mahkumluğuna benzer bir teklifte bulunur. Senetlerini ödemesi karşılığında Musa 6 aylığına karısını ve herşeyi geride bıraktığı ağır bir kum taşıma işine razı gelir. Bir nevi modern zaman kölesi gibi para karşılığında kendisini Kaptan'a satmıştır. Bu çaresizliğin aslında sadece Musa'nın yazgısı olmadığını yönetmen, çok geçmeden adadaki diğer kum işçilerinin hikayelerini yansıttıkça paylaşır. Hemen hemen tüm adamların Musa'ya benzer hikayeleri vardır. Çoğu uzun zamandır ailelerinden uzakta insanlıktan çıkmış bir şekilde kum taşımada çalışmaktadır. Kaptan Tayfur geminin dolayısıyla da gücün sahibidir. Adaya geldiğinde tüm adamlar onu eğlendirmekle yükümlüdür. Adamların o an eğlenip eğlenmemesiyle ilgilenmemekte dahası kendisini eğlendiremezse yevmiyelerini geciktirmektedir. Filmin sonuna doğru Musa'nın karısı üzerinden de geliştirdiği ilişkide yanında çalıştırdığı adamların hayatları üzerinde söz sahibi olmanın ötesinde karıları üzerinde de bir mülkiyet hakkı görür.

Kemal Tahir'de*"Kadın dünyası da en önemli temalardan biridir. Göl İnsanları kitabında köydeki kadınların durumu, erkeksi dünyadaki ezilmişlikleri anlatılır." (Tosun 2012)*Bu ezilmişlik filmde Musa'nın karısı Ceylan'ın köy yerinde yaşadıkları ve adaya geldikten sonra iyice tenselliğe indirlen varlığı ile çok hüzünlü bir şekilde anlatılır. Köy yerinde Bakkal Mahmut'un Ceylan'ı tacizine diğer kadınların sessiz kalması dahası Mahmut'un bu işi yaparken hiç utanmadan sıradan bir davranış içerisindeymiş gibi onanması gibi durumlar oldukça düşündürücüdür. Ceylan Musa'nın yanına kaçtığında Musa'ya *"hiç kimse bana inanmadı dahası köy yerinde suçu da kadın kısmında bulurlar"* diyerek kocasına çaresizce o kadar erkeğin içine niye çıkıp geldiğini açıklamıştır. Ayrıca filmde örtük olmakla birlikte Çavuş'un flashbacklerinde karşılaşılan bir kadın ve adamın vuruluş hikayesi de akla bir namus cinayetini getirmektedir. Çavuş, namus cinayeti ile kendi hapishanesini yaratmış bir kader mahkumu olarak adadaki yerini alır ve de zalimin uşaklığına razı olur. Kaptan Ceylan'a saldırırken onu korumak zorunda hisseder. Bunun üzerine aralarında şu diyalog geçer:

Musa: "Kaptan köpeği namusumuza ırz dikiyoor senin yaptığın erkekliğe sığar mı?"

Çavuş: "Kaptan deyusunun eline düşmüşüm bir kere. Esirden beter olmuşum. Kimselere diyememişim derdimi. Cinayetim var. 2 adam vurmuşum. Kaptan verir beni jandarmaya.

Musa: "Ne edeceğiz zalime boyun mu eğeceğiz."

Çavuş'un film boyunca sergilediği tavırlardan aslında iki cinayeti, zalimlikten değil de toplumsal baskı ile yapmış boynu eğik bir adam olduğu düşündürür. Filmin sonunda da Çavuş vicdanına yenilir ve Musa ile Ceylan'a kendi canı pahasına yardım eder. Anadolu insanı namus ve vicdan karşısında çok da direnemez.

Filmin bütününe bakıldığında derin bir kadın açlığı ile varolan bir erkek grubunu görürüz. Sürekli kadınlardan seks objesi olarak bahseden onun dışında bir anlamı olmadığına ilişkin genel bir yargı oluşturur. Adamların adada yoksunluğunu çektiği tek şey adeta kadın tenidir. Sürekli göbeği açık dansöz kadınlardan, kasaba genelevinde çalışan kadınlardan ve onlara yapacakları cinsel muamelelerden bahsederek günlerini geçirirler.Bu anlamda erkek dünyasının içinde kadının yeri oldukça tartışmalıdır. Ceylan bile Musa'nın karısı olarak bu adamlar için kadınlığı ikinci plana itilebilecek bir durum değildir. Zamanla, ahlaki zorlamalarla onu kadın olarak görmeme noktasına ulaşırlar. Eğer Musa'nın nikahlı karısı olmasa Ceylan'ın durumu köydekinden farklı olmayacaktır.Yerleşik namus anlayışı gereği arkadaşlarının eşi olarak bacı statüsüne çekilir. Yine de Musa'nın karısıyla uyuyor olması, kendilerinin bir kadından yoksun oluşlarından yakınan bir kitle için bir rahatsızlık yaratır.

Filmde de öyküde olduğu gibi mekanın uzun çekimleri tasvirinden ziyade adadaki erkeklerin kendi aralarındaki diyaloglarla ne hissettikleri ve bu hisleri iyice ortaya çıkaracak olaya odaklanılmıştır. Bu anlamda film klasik köy/kır filmlerindekinden farklı olarak uzun çekimlerden ziyade aksiyona odaklanmıştır. Bu anlamda sinematografik olarak tokatlı daha çok öyküye odaklanmıştır.

SONUÇ

Film, Kemal Tahir'in düşün dünyası içerisinde toplumcu duruşu ile belirgin olmakla birlikte Musa ve Ceylan'ın kurtuluşuna odaklanmış görünmektedir. Filmin ana ekseni erkeklerin kadın dünyası ile kurdukları tensellik etrafında şekillenmektedir.Kemal Tahir özellikle sömürülen köy kadınlarını da işlediği çokça eser kaleme almıştır. Köylü kadının mevcut sömürü düzeninin en alt halkasında daha da ezilmiş bir şekilde hayata tutunma çabasının tüm saflığı ile verir. Güneşe Köprü filminde Erdoğan Tokatlı'nın, Kemal Tahir'in kadının ezilmiş ve ikincil konumuna ilişkin yorumunu da aktarması bu anlamda oldukça başarılıdır. Ayrıca; Kemal Tahir'in defalarca yazdığı ve anlattığı Anadolu köylüsünün sömürü düzeni içerisindeki sefaleti filmin başında geçiştirilmiş gibi görünse de kum taşıma işinin

ağırlığına karşın işçilerin çaresizliği, onların içinde bulundukları ekonomik açmaz derinden hissettirilmektedir. Kemal Tahir'in gerçekçiliğinin en saf hali film boyutuyla karşımıza çıkar. Kemal Tahir'in düşün dünyasında kurgusal bir gerçeklik vardır. Fantastik bir gerçeklik yaratmaz. Gerçekliğe olan bakışını;*"Gerçekçi bir yazar olanı değiştirmez, ona ışık tutar". Bunun demek istediği de şudur sanırım: Olması lazım geleni realitede realist bir yazar olarak arayıp bulacağız, ona ışık tutacağız. Yoksa oturup uydurmağa hakkımız yok"* (Tahir, 1989: 51)*" Roman için seçtiğim Türk insanlarının, tarihsel oluşları içinde, ekonomik, sosyal, psikolojik gerçeklerini, hiçbir kalıbın kolaylığına sığınmadan arayıp bulmak zorundayım"* (Tahir, 1992: 312) diyerek anlatır. Ünlü sinema tarihçisi ve sosyolog Kurtuluş Kayalı da Kemal Tahir romancılığını bu yaklaşımından ötürü edebiyat sosyolojisi olarak okunması gerekliliğinin altını çizer. Kemal Tahir'de Anadolu insanını sosyolojik bir veri olarak görmek gerekir der. (Kayalı,2004)Filmde de Anadolu köylüsünün içinde bulunduğu sefaleti yaratan güç odaklarına karşı direnme potansiyelinin düşüklüğü ya da doğru tabirle çaresizlik ise başka bir gerçekliği göstermektedir. Kemal Tahir'in düşün dünyasındaki sınıfsal çatışma ve sınıfların başkaldırısı maalesef Anadolu gerçekliği içerisinde pek mümkün görünmemektedir.Tefekkür ve çaresizlik aralığında gidip gelen bir yaşam hikayesi çizilir. Kemal Tahir zaten batı gerçekliğini Anadolu insanının üzerine giydirmez. Onu kendi değerleri içerisinde tartar ve bu değerleri önemli bulur. Güneşe Köprüde de görüldüğü gibi adadan ayrılmadan daha başka köleler sömürü düzeni içerisinde gönüllü olarak çalışmaya razıdırlar. Filmin sonunda da sömürülenler için değişen hiçbir şeyin olmadığı gerçekliği izleyicinin yüzüne birkez daha yönetmen tarafından şu yazıyla vurulmaktadır:*"Onları bu civarda gören olmadı. Ekmek parasının peşinden başka diyarlara gittiler."*

Kaynakça

KABADAYI, L.,(2007) , "Yer Demir Gök Bakır'da Mitsel Kahramanın Oluşturulması", **Bilim ve Ütopya Dergisi**, Sayı: 160, İstanbul, s: 18

KAYALI, K. (2004)***"Türkiye'de Edebiyat Sosyolojisinin Önündeki Önemli Açmazlar Üzerine Bazı Düşünceler"*** Edebiyat Sosyolojisi, Ankara:Hece Yayınları.

ÖZGÜÇ, A. (1993)***"100 Filmde Başlangıcından Günümüze Türk Sineması"***1993 İstanbul: Bilgi yayınları

SCOGNAMİLLO, G.(2003) ***Türk Sinema Tarihi*** İstanbul: Kabalcı

TOSUN, N. (2012) ***Kemal Tahir'in Yazar Ve Düşünür İmgesi***Hece Aylık Edebiyat Dergisi Sayı: 181

TAHİR, K., (1989)***Notlar/Sanat Edebiyat I***, İstanbul:Bağlam Yayınları.

TAHİR, K. ,(1992) ***Notlar/Sosyalizm Toplum ve Gerçek***, İstanbul:Bağlam Yayınları.

TSA (2018) ***Güneşe Köprü Filmi Künye***http://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/1420/gunese-kopru

CHAPTER 37:

TURKEY &THE ARAB WORLD TOURISM RELATIONS AND EXPECTATIONS

Dr. Cuneyt Mengu(1)

(1)cuneyt.mengu@mercanonline.com

INTRODUCTION

The international tourism sector day by day is rapidly changing, constantly progressing, self-renewing, improving the country's economies and relatively faster growing compared to other industries.Among the reasons for this development are increasing world disposable personal incomes and improvements in the Information and Communication Technologies.

According to the United Nations World Tourism Organisation (UNWTO) highlights the tourism industry has been growing at an extremely high pace over the last 20 years, in 2000 international tourist arrivals were about 690 million, 940 million in 2010[1] and about 1.2 billion tourists in 2015. In 2020 this figure is expected to reach 1.6 billion and approximately 1.58 trillion, and in the year 2030 1.8 billion tourist and 1.85trillion US Dollars will be generated.[2]

In the direction of this development, in some countries, different improvements have emerged in the past years. Over the time, in many touristic destinations, their share of international tourism has declined, on the other hand, particularly in some of the developing countries' tourism destinations the share of international tourism will increase. Thus, in terms of world countries, as it happened in the past years, for tourist arrivals, touristic developments, the creation of new destinations,attracting more tourists among countries and earning more revenues will continue with even harder competition.[3]

According to the World Tourism Organization (UNWTO) data, this continuous growth trend in the international tourism industry will shape new striking destinations, effective working environments, infra-structure developments,life facilitating measures, new techniques in marketing and appropriate conditions and effective policies for human resources. [4]However, in addition to opportunities in tourism, minimizing adverse effects, maximizing the social and economic benefits of tourism and providing sustainable tourism development should be the most important goals of the countries.

In this study, The Arab World, which has a very important position in the international tourism market, should be the major demand of our country. Turkey with its cultural, historical and geographical proximity, tourism potential, the dynamic economy, the urban population and the small and medium-sized enterprises has more advantageous position than the other countries in the region and especially the countries that attract tourists in terms of tourism.Unfortunately, despite the recent increase in the number of tourists visiting our country from the Arab World, it has been observed that not enough tourists arrival has been achieved and it is below the expected potential.

[1]UNWTO, World Tourism Performance 2011 and Outlook 2012, http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_pisa_2011_2.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2012.
[2]UNWTO Tourism 2020 Vision, http://www.unwto.org/facts/eng/vision.htm, Erişim Tarihi: 01.06.2012.
[3] Cüneyt Mengü, Ortadoğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi, Istanbul 2008,
[4] Page & Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western, Third Edition, UK, p. 620.

In the first part of our study, the position of our country and the Arab World in terms of international tourism arrivals by countries, in the second part,the general situation and the outbound travel from the Arab World to the all-world countries and the number of tourists coming to Turkey from those countries, in the third part, result of forecast analyzes of econometric applications were compared. In the conclusion part, besides the evaluation of the analyzes made in relation to the subject and the findings obtained, the methods and recommendations that are required to be followed in order to get more share from this market are included.

1- The Arab World &Turkey's place in the International Tourism Industry

In the international tourism arena,Turkey is one of the top countries with its unique natural and cultural resources, historical structures and excellent geographical location and with its splendid climate offeringall kinds of tourist attractions.

In recent years, with the proper investments in infrastructure and superstructure, new airports built with international standards, rapidly increasing bed capacity compared to the previous years, quality of touristic facilities and product standardization, thanks to the sustainable development policy based on the 2023 targets in tourism. In this respect, Turkey has more advantageous position than the competing countries in the region.

The World Bank has long been indicating that tourism should be one of the areas that need specialization in Turkey. Since 2000 onwards, our country has an upward trend in line with international tourism movements and strengthening the position in the world tourism day by day. In this context, it is useful to examine the data on international tourist arrivals to Turkey in the following table.

Table 1: Top 10 countries according to the international tourist arrivals and Turkey's place (Million tourist)

Years	France	USA	China	Spain	İtaly	Germany	Turkey	England	Malaysia	Mexico
2000	77.1 (1)	51.2 (2)	31.2 (5)	46.4 (3)	41.1 (4)	18.9 (10)	**9.5 (17)**	23.2 (6)	10.2 (15)	20.6 (8)
2001	75.2 (1)	46.9 (3)	33.1 (5)	48.5 (2)	39.5 (4)	17.8 (11)	**10.7 (16)**	20.9 (7)	12.7 (14)	19.8 (8)
2002	77.0 (1)	43.5 (3)	36.8 (5)	50.3 (2)	39.7 (4)	17.9 (11)	**12.7 (15)**	22.3 (7)	13.2 (14)	19.6 (9)
2003	75.0 (1)	50.8 (2)	32.9 (5)	50.8 (2)	39.6 (4)	18.3 (10)	**13.3 (14)**	22.7 (6)	10.5 (17)	18.6 (9)
2004	74.4 (1)	46.0 (3)	41.7 (4)	52.4 (2)	37.0 (5)	20.1 (9)	**16.8 (12)**	25.6 (6)	15.7 (13)	20.6 (8)
2005	74.9 (1)	49.2 (3)	46.8(4)	55.9 (2)	36.5 (5)	21.5 (9)	**20.2 (10)**	28.0 (6)	16.4 (14)	21.9 (8)
2006	77.9 (1)	50.9 (3)	49.9(4)	58.0 (2)	41.0 (5)	23.5 (7)	**18.9 (12)**	30.6 (6)	17.5 (14)	21.3 (9)
2007	81.9 (1)	56.0 (2)	54.7 (4)	59.2 (2)	43.7 (5)	24.4 (7)	**22.2 (8)**	30.7 (6)	23.0 (9)	21.4 (10)
2008	79.2 (1)	57.9 (2)	57.1(3)	53.0 (4)	42.7 (5)	30.1 (6)	**25.4 (7)**	24.9 (8)	24.8 (9)	22.6 (10)
2009	72.2 (1)	54.9 (2)	52.2 (3)	50.9 (4)	43.2 (5)	24.2 (8)	**25.5 (7)**	28.1(6)	23.6 (9)	21.4 (10)
2010	77.1 (1)	59.8 (2)	55.7 (3)	52.7 (4)	43.6 (5)	27.0 (8)	**27.0 (7)**	28.3 (6)	24.6 (9)	23.3 (10)
2011	79.5 (1)	62.3 (2)	57.6 (3)	56.7 (4)	46.1 (5)	28.4 (8)	**29.3 (6)**	29.2 (7)	24.7 (9)	23.4 (10)
2012	83.0 (1)	66.7 (2)	57.7 (3)	57.5 (4)	46.4 (5)	30.4 (7)	**37.7 (6)**	29.3 (8)	Russia 25.7	Thailand 22.4
2013	--	69, 8 (2)	55.7 (4)	60.7 (3)	47.7 (5)	31, 5 (7)	**39.7 (6)**	31.2 (8)	Russia 28.4	Thailand 26.5
2014	83.7 (1)	74.8 (2)	55.6 (4)	65 (3)	48.6 (5)	33 (7)	**39.8 (6)**	32.6 (8)	--	29.1 (10)
2015	84.5 (1)	77.5 (2)	56.9 (4)	68.2 (3)	50.7 (5)	35 (7)	**41.6 (6)**	34.4 (8)	--	32.1 (9)
2016	82.6 (1)	75.6 (2)	59.3 (4)	75.6 (2)	52.4 (5)	35.6 (7)	**25.3 (10)**	35.8 (6)	--	35.0 (8)

Source:Tourist Arrivals Statistics (2000 – 2007), http://www.nationmaster.com/graph/eco_tou_arr-economy-tourist-arrivals&int=-1&date=2008, Date: 09.06.2012.
UNWTO, Yearbook of Tourism Statistics, (2007 – 2010) http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/docpdf/2012noteseng.pdf, Date:25.06.2012.
UNWTO, Tourism Highlights 2014 Edition (2010 – 2014), http://mkt.unwto.org/en/publication/unwto-tourism-highlights-2012-edition, Date: 27.10.2014.
UNWTO, Tourism Highlights Edition 2015
UNWTO, World Tourism Barometer, http://mkt.unwto.org/en/barometer (for 2000- 2011)

As shown in the above table, **the World highest number of tourist arrival countries are France, USA, China, Spain, Italy and Germany and except the year 2016 due to the force majeure occurred in our country, Turkey took the 6th position in the World tourism rank between the years 2011 -2017.**

The variation percentage of Turkey in the World tourism by years is shown in table 2.

Table 2: Turkey's position in International Tourism in the World by years. (2000-2017)

Years	Turkey*	% Change	World [million]	% Change
2000	10.428.153	0.08135	696	-0.00474
2001	11.276.532	0.14591	692.7	0.01486
2002	12.921.981	0.06031	703	-0.01991
2003	13.701.418	0.25556	689	0.10595
2004	17.202.996	0.19296	762	0.05774
2005	20.522.621	-0.03424	806	0.04218
2006	19.819.833	0.17765	840	0.04761
2007	23.340.911	0.12834	880	0.03977
2008	26.336.677	0.02811	915	-0.03825
2009	27.077.114	0.05743	880	0.06818
2010	28.632.204	0.0986	940	0.04468
2011	31.456.076	3.01645	982	1.41091
2012	37.715.225	3.61667	1.035	1.48706
2013	38.752.200	3.82241	1.087	1.56178
2014	39.860.771	3.94059	1.133	1.62787
2015	41.617.530	3.99088	1.186	1.70402
2016	25.352.213	2.43113	1.235	1.77442
2017	37.969.824	3.64108	1.322	1.89942

Source: Turkish Ministry of Culture and Tourism, Number of World inbound tourism to Turkey by years, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html.

As seen in the above tablestarting from the year 2000 Turkey is having a comparative advantage in international tourism. From this point of view, till 2015 increase level of tourist arrivals to Turkey appeared above the world level. **Thus, between the years 2000 - 2015 global international tourism movements percentage change was approximately 1.5 to1.7, in the same years, the percentage of the arrivals to Turkey were around 3.4 to 3.9 which is four times higher.**

However, while the expectation was for maintaining the same rankings in 2016, due to the unexpected events occurred in our country the ranking scale sharply dropped from the 6th place to the 15th. It is observed that the number of tourists visiting our country decreased about 30% in 2016 compared to the previous two years.That means 10 million tourists and more than 8 Billion dollars tourism income was lost. In 2017, although a proper recovery was caught but 2015 figures could not be reached. However, when the number of tourists visitingTurkey in the first 6 months of 2018 is examined, even though it is a low season,the figure was actualized as 15 million, and it is such a record with 30% increase compared to the

same period of the previous year. So, At the end of 2018, the number of tourist'sarrival will likely to be reached more that 40 million and it is such an encouraging figure to catch the 2023 targets.[5]

Between the years 2006-2017 according to the nationalities of 5 top countries providing an utmost number of tourists and the Arab World comparison and temporal change,are shown in table 3.

Country	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Change by time
Germany	3,762	4,149	4,415	4,488	4,385	4,826	5,028	5,041	5,250	5,580	3,890	3,584	-4.73%
Russia	1,853	2,465	2,879	2,694	3,107	3,468	3,599	4,269	4,479	3,649	866	4,715	154.45%
England	1,678	1,916	2,169	2,426	2,673	2,582	2,456	2,509	2,600	2,512	1,711	1,658	-1.19%
Arab World	752	917	1,167	1,451	1,892	2,156	2,446	3,334	3,676	3,817	2,509	3,596	378.19%
Iran	865	1,058	1,134	1,383	1,885	1,879	1,186	1,196	1,590	1,700	1,665	2,501	189.13%
Georgia	549	630	830	995	1,112	1,152	1,404	1,769	1,755	1,911	2,206	2,438	344.08%

Source: Culture and Tourism Ministry of Tourism Statistics, by years to Number of Tourist Arrivals (in thousands) to Turkey by nationality 2017.

Table 3: The Arab World and the top 5 countries bringing tourists to Turkey.

In tourist arrivals to Turkey the top ranked countries are shown in the table above, among them The Arab World had the 4th place starting from the year 2008.

Comparing the years in sequence there is a serious increase of the Arab World tourism each year. The percentage weight of the Arab countries in the number of total touristscoming to Turkey is clearly shown in below table 4.

[5]Dr.Cüneyt Mengü, Approaches on the Future of Turkey Tourism in 2023 presented in Riga, Latvia at The 4th Eurasian Conference on Language & Social Sciences on 24-27.July.2018.

Table 4: The Arab tourist arrivals and its statistical weight within the total number of tourist arrivals to Turkey (2006-2017)

	Turkey (Million)	Arab (Thousand)	% weigh
2006	19.819	752	3.50%
2007	23.34	917	3.90%
2008	26.336	1.167	4.30%
2009	27.077	1.451	5.30%
2010	28.632	1.892	6.70%
2011	31.456	2.156	6.50%
2012	31.782	2.446	7.70%
2013	38.752	3.334	8.60%
2014	39.860	3.676	9.22%
2015	41.617	3.817	9.17%
2016	25.352	2.509	9.90%
2017	37.969	3.596	9.47%

Source: Turkish Culture and Tourism Ministry, Tourism statistics of arrivals, 2017.

As it is seen in table 4, for the Arab countries previously the percentageweight was between 3-6%, starting from 2013 it raised between 8- 9.9%.

For the purpose of this study, in below table, within the last 12 years from the Arab World countries temporal variation and the number of tourist arrivals to Turkey is shown.

Table 5: Tourists visiting Turkey from the Arab Countries.

Number of Arrivals To Turkey (Only Arab Countries)

	No	Country	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Change %
ARAB COUNTRIES	1	Bahrain	4,254	5,829	8,081	9,090	9,375	9,712	13,342	16,230	24,305	32,476	41,505	59,442	92.84%
	2	UAE	12,153	13,005	19,676	22,051	30,480	35,579	48,071	52,424	53,736	51,600	38,315	49 360	75.38%
	3	Algeria	38 542	45 006	63 904	91 222	67 954	84 844	104 489	118 189	160 052	171 873	176 233	213 333	81.93%
	4	Djibouti	44	90	128	229	105	186	281	646	916	1,199	1,463	1 665	97.36%
	5	Morocco	30 410	37 788	44 023	65 875	57 447	68 645	77 884	82 579	89 562	109 775	87 660	114 155	73.36%
	6	Palestine	3,163	3,634	4,130	5,402	4,685	5,447	6,327	7,971	11,435	16,218	19,353	32 339	90.22%
	7	Iraq	123 118	180 217	250 130	285 229	280 328	369 033	533 149	730 639	857 246	1 094 144	420 831	896 876	86.27%
	8	Qatar	2,585	3,783	4,862	4,902	6,043	7,661	13,971	18,630	29,743	35,832	32,681	48 764	94.70%
	9	Kuwait	11 823	12 589	22 084	26 801	27 281	41 617	65 167	88 238	133 128	174 486	179 938	255 644	95.38%
	10	Libya	31,497	33,700	43,779	64,721	60,917	53,562	213,890	264,266	267,501	234,762	72,014	99 395	68.31%
	11	Lebanon	35 995	45 461	53 948	71 771	134 554	137 110	144 491	143 629	161 274	197 552	191 642	237 476	84.84%
	12	Egypt	42,686	52,946	57,994	66,912	61,560	79,665	112,025	107,437	108,762	100,040	94,871	100 971	57.72%
	13	Somilia	193	291	489	957	850	1 608	3 501	3 357	3 737	4 502	3 496	5 290	96.35%
	14	Sudan	4,383	5,989	8,987	10,581	6,634	7,458	8,161	9,319	10,714	11,434	10,562	12 162	63.96%
	15	Syria	277 779	332 840	406 935	509 679	899 494	974 054	730 039	1 252 826	1 176 490	847 275	291 754	404 203	31.28%
	16	KSA	38,890	41,490	55,636	66,938	84,934	116,711	175,467	234,220	341,786	450,674	530,410	651 170	94.03%
	17	Tunisia	47 984	41 890	42 840	56 707	57 855	63 176	86 595	91 683	100 612	102 341	100 185	111 627	57.01%
	18	Oman	233	399	5,904	5,203	5,408	5,998	7,959	8,956	14,283	18,787	13,891	25 234	99.08%
	19	Jordan	46 518	61 002	74 340	87 694	96 562	94 914	102 154	102 871	131 329	162 866	203 179	277 729	83.25%
	Total		0.75	0.92	1.17	1.45	1.89	2.16	2.45	3.33	3.68	3.82	2.51	3.60	
			Million												

Source: Turkish Ministry of Culture and Tourism

According to the above table, When the years 2006 and 2017 are examined, generally the Arab World arrivals have increased almost 4 times. The reasons of this steady increase by years areTurkey's favorable approach to the Arab World, the efforts of the Turkish Culture and Tourism Ministry, Promotion Directorate General, TurkishTV series shown in the Arab channels, the endless efforts of Turkish travel agencies and tour operators in the region.When the above table is closely examined in some countries decrease in the figures is seen. Those decreases are either due to political unrests in those countries or undesired political relations between Turkey and some countries from time to time.

In studies related to "the Market Expansion Strategy" in the Arab countries, the above table 5 is a good reference for the selection of the pilot country.

2. GENERAL SITUATION AND FEATURES OF ARAB TOURISM MARKET IN TERMS OF OUTBOUNDS

The Arab World spans from the Atlantic Ocean to the Arabian Gulf including Somalia, Mauritania and Djibouti covering 14 millionkm^2, covering 15% of the world's surface and with its397,148 million inhabitants consisting 4.2% of the world's population. 9 African and 12 Asian Arab countries are the members of the Arab League[6]. The Arab World represent two-thirds of the world's oil and more than one-third of the natural gas reserves.This situation accompanied with the increase of income opportunities in the whole region, especially in the Gulf countries.[7]

The Arabs and the Western World have classified the Arab countries according to their economic structures. Some of the Arab writers have classified them in 4 groups[8] in terms of petroleum, partly based on petroleum and industry, based on different economic resources and according to their commercial position.Another writer classified the Arab World countries into two groups: the western bloc and the eastern bloc.[9]

When we look at demographic structure characteristics, the Arab World with a rapid birth increase approaching 5% of the world population.The following table provides information on the economic and demographic structure of the Arab World:

[6] Mahmud Abuala, *Coğrafiyet El-Alem Al- Arabi,* 5. Baskı, Anglo-Mısır Yayınevi, Kahire, 1993, s.19.
[7] Cüneyt Mengü, *Orta Doğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi,*yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.83-84.
[8] ABUALA, *a.g.e***,** s.25.
[9] Mohammed Said Alsammak, *Coğrafiyet El-Vatan Al-Arabi*,Alamel Yayınevi, Erbid-ÜRDÜN, 2000, s.29.

Table 6: Selected Arab Countries Population and Per Capita National Income.

Selected Arabic Countries 2010-2016 Populations - The national income - Share of person from the national income

Year	Population 2015 (Million) Person	The National Income (Billion) $								
		2016	2016 share of person	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2010 share of person
Total Of Arab Countries	**397,148,000**	**2,347,090**	**from the National Income**	**2,436,737**	**2,741,089**	**2,715,663**	**2,651,556**	**2,386,574**	**2,083,496**	**from the National Income**
Jordan	8,933	38,709	4,333	37,570	35,877	33,641	30,981	28,881	26,463	2,962
UAE	9,500	365,882	38,514	370,296	401,958	388,599	373,432	348,526	286,185	30,125
Bahrain	1,781	31,858	17,888	31,126	33,388	32,540	30,749	28,777	25,713	14,437
Tunisia	1,781	42,078	23,626	43,141	47,521	46,234	45,047	45,807	44,014	24,713
Algeria	40,100	156,050	3,892	165,152	214,032	209,751	209,004	200,245	161,159	4,019
Djibouti	942	1,826	1,938	1,698	1,589	1,455	1,354	1,239	1,129	1,199
KSA	31,521	646,438	20,508	654,270	756,350	746,647	735,975	671,239	528,207	16,757
Sudan	38,435	116,108	3,021	96,995	78,321	64,025	62,338	68,221	79,844	2,077
Syria	23270	…	…	…	…	…	…	…	60,038	2,580
Iraq	36,575	158,050	4,321	153,990	192,772	207,124	185,945	157,412	117,138	3,203
Oman	4,181	66,293	15,856	69,832	81,034	78,939	76,689	67,937	58,641	14,026
Qatar	2,113	152,469	72,158	164,641	206,225	198,728	186,834	167,775	125,122	59,215
Qumar	795	708	891	686	660	619	571	584	528	664
Kuwait	4,161	110,899	26,652	114,534	164,154	173,713	173,932	154,062	115,337	27,719
Lebanon	4,288	50,723	11,829	49,427	47,833	46,014	43,869	40,100	38,400	8,955
Libya	6,278	17,364	2,766	20,655	24,308	51,964	79,863	32,108	68,799	10,959
Egypt	90,046	268,122	2,978	332,699	305,602	288,542	279,349	235,990	218,387	2,425
Morocco	33,680	103,601	3,076	101,187	110,081	106,777	98,288	101,425	93,147	2,766
Mauritania	3,632	4,711	1,297	4,796	5,373	5,639	5,261	5,167	4,338	1,194
Yemen	26,745	15,201	568	24,041	34,011	34,714	32,075	31,079	30,907	1,156

Source: The Arabic United Economic Report 2017

As it is seen in the above table, this high per capita income in the Gulf countries and an increase in income sources, it is extremely important for our country but also international tourism industry in order to attract Arab tourists.

The outbound travel market in the Arab World has steadily climbed in recent years. Accordingto World Travel Monitorresultsfrom IPK International, outbound travel of the Middle East grew by 9% in 2016, making it the world's fastest-growing market.[10]For most Arabian people travel abroad is not luxury but it is a necessity and generally becoming a part of the Arabian culture. It's not at all unusual for most of the Arabs to travel on three long trips every year. The main reason for their travel is due to extremely hot weather conditions in that region. With the conclusion of the academic year most families tend to travel abroad. Especially the people of the GCC (Gulf Cooperation Council) countries travel with their families in big groups and they prefer long holidays and they are heavy spenders. These group of people stay in luxury hotels and like to enjoy all kinds of entertainment. These travelers could be going to either intraregional countries or to the Western World. In the intraregional countries, the custom and the language are almost similar, conversations and interactions are much more easy than it tends to be in the Western World. Apart from the GCC countries, the other Arabs like North African countries and**Lebanon, Jordan, Iraq,Syria before the war"** and Palestine are doing both groups and FIT's, arranging charter flights and carry back-to-back mass tourism during peak seasons.

[10] https://www.trekksoft.com/en/blog/how-to-reach-the-growing-arabian-travel-market.Published by Sara Napier Burkhard on Apr 27, 2017

As it is known, the number of arrivals, departures or in other words inbound and outbound statistical data and tourism income figures can be easily obtained from UNWTO highlights [11]and from the other relevant research centers.However, when we look at the matter in terms of outbound for some Arab countries, it is quite difficult to obtain statistically the number of tourists departures, besides, except the number of tourist exit data, the detailed information can not be provided.[12]Another important issue is a fairly high number of Arabs are traveling to intra-region destinations (other Arab countries). From the Arab World, it is estimated that more than 50% to 60% of departures are towards intra-region countries.[13]

In order to increase tourist arrivals from the Arab World to Turkey, we had a thorough study of what factors are affecting Arab tourists on their holiday decision. In this regard, below our survey studies are showing the various purposesofholiday decision making.

Table7: The factors that affect the Arab tourist for selection of their travel.

COUNTRY	General & Digital Media	Advices of Travel Agency	Media Advertisement	Advices of Friend	Fair Prices	Opportunity for more Choices	Suitable for Tourist	Self-Prefer-ence
KSA	65	0	18	45	17	35	16	28
UAE	35	27	41	18	35	35	20	39
EGYPT	10	0	10	28	45	24	8	8
KUWAIT	28	8	10	48	61	59	9	8
JORDAN	18	9	19	8	0	0	5	0
SYRIA	10	8	18	17	10	17	12	20
TUNISIA	29	0	26	0	9	0	9	18
MOROCCO	29	34	18	18	0	0	7	9
LEBANON	26	10	10	18	9	9	4	0
TOTAL POINTS	**250**	**96**	**170**	**200**	**186**	**179**	**90**	**130**

When we examine the table above, despite the factor importance of the Arab countries are different, in general, together with the country, advertisement, general media and digital media are predominant. The second thing to be noted is that in the aforementioned countries the recommendations of friends/family members are important for travel decision and last important factor is the opportunity for more choices.

[11] Dr.Cuneyt Mengü, Doktora Tezi.
[12] Mintel Araştırma Merkezi, *http://www.mintel.com/search?q=outbound*, (24.02.2012)
[13] Mintel Araştırma Merkezi, a.g.e., 2012.

3- Econometric Forecast Analyses

In this section, the total sum of the Middle East and North African (MENA) countries screened statistics from the World Bank and regression and forecasting analyses were conducted for selected Arab countries that reached meaningful results in econometric applications.[14]

The driving point of applications is the world tourism movements. In the econometric analyzes, from the independent variable in the volume of the world total tourist outbound, dependent variable valuation is taken out and then the rest amount was calculated. In other words, in the econometric applications made according to the total of the Arab countries, from the independent variable which constitutes the world's total outbound figure the total of the outbound of the Arab World has been taken out.

The first regression application was actualized with an established model of the total of Arab countries departures and the taken out the total world departures. As seen in the table below, a logarithmic model has been established by taking the log of the outbound figure actualized from 1995 to 2002 according to the e base.

Table 8: The Arab States and the Development of Outgoing figures of the World

	Million Person			Logarithmic Values by E Base (Regression Data)	
Years	Arab	World	Non-Arab Dünya	LN Arab	LN World (Non-Arab)
1995	13.4	644	630.6	2.5952547	6.4466717
1996	13.1	672	658.9	2.5726122	6.4905718
1997	14.0	699	685.0	2.6390573	6.5294188
1998	15.1	730	714.9	2.7146947	6.5721427
1999	16.7	748	731.3	2.8154087	6.5948238
2000	18.7	809	790.3	2.9285235	6.6724126
2001	19.4	813	793.6	2.9652731	6.6765796
2002	20.3	809	788.7	3.0106209	6.6703860

Source: World Bank,*http://ddpext.worldbank.org/ext/DDPQQ/member.do?method=getMembers&userid=1&queryId=!35*(25.02.2012)

The established regression equation is presented below;
LNARAB = -9.726092474 + 1.900179889*LNWORLD

The established regression model is statistically meaningful and has a high significance coefficient of 0.93. In other words, the model is both statistically significant and highly representative. There is no autocorrelation, structural fracture and variance problems in

[14] World Bank, *http://data.worldbank.org/country*, (05.03.2012)

the model[15]. In the following table forecast results are presented: Excluding the total of Arab countries according to the world total, **if international tourist flow actualized between 850 million to 1.6 billion, after the result of the application of the forecast made regarding the number of annual visitors traveling abroad, from the total of Arab countries, excluding the total of Arab countries according to the world total reaches 1 billion, from the total of the Arab countries traveling abroad annually would be between 25.1 to 35.7 million, when reaching to 1.2 billion, the volume might be between 32.4 to 55.4. In case of reaching the level of 1.6 Billion, annual visitors would be expected between 48.2 - 111 Million with 95% confidence. as mentioned in table 9 below**

Table 9: the results of the econometric Forecast analysis. (Arab Countries in million)

World (Million Tourists)	Pessimistic Expectation	Usual Expectation	Optimistic Expectation
850	20.0	22.0	24.2
900	21.7	24.5	27.7
950	23.4	27.2	31.6
1.000	25.1	30.0	35.7
1.050	26.9	32.9	40.1
1.100	28.7	35.9	44.9
1.150	30.5	39.1	50.0
1.200	32.4	42.4	55.4
1.250	34.3	45.8	61.1
1.300	36.2	49.3	67.2
1.350	38.1	53.0	73.6
1.400	40.1	56.8	80.4
1.450	42.1	60.7	87.5
1.500	44.1	64.7	95.0
1.550	46.2	68.9	102.8
1.600	48.2	73.2	111.0

The figures in the above table are supporting the prediction of UNWTO as 1.6 billion international tourists based on 2022-23 forecasts. In addition, the fact that the estimations that we made before are consistent with the figures predicted today and, in the future,proves the correctness of the regression analyses in Tables 8 and 9.

In addition to this, according to the screen carried out by us in 2012 and 2017, selected important Arab and the World countries departures are shown in below table.

[15]For more information please see representation of Dr.Cüneyt Mengü, Approaches on the Future of Turkey's Tourism in 2023 presented in Riga, Latvia at The 4th Eurasian Conference on Language & Social Sciences on 24-27.July.2018.

Table 10: Arab Countries Outbound Numbers by Latest Statistics

Country	Outbound (million)	Year / Latest Stats
KSA	25	2017
Egypt	6.1	2014
Bahrain	4.7	2015
Algeria	4.5	2016
Oman	4.1	2016
UAE	3.5	2015
Kuwait	2.6	2007
Morocco	1.8	2016
Tunisia	1.8	2016
Qatar	1.8	2013
Jordan	1.2	2014
Libya	0.65	1997
Lebanon	2	2015
Iraq	-	2015
Syria	6.2	2010

Source:
Saudi Tourism Ministry Statistics website
Statistics website https://knoema.com/atlas/Egypt/Number-of-departures /Statistics website https://knoema.com/atlas/Bahrain/Number-of-departures /Statistics website https://knoema.com/atlas/Algeria/Number-of-departures /Statistics website https://knoema.com/atlas/Oman/Number-of-departures /
a Report in Newspaper http://wam.ae/en/details/1395302602904 /Statistics website https://www.indexmundi.com/facts/kuwait/international-tourism /Statistics website https://knoema.com/atlas/Morocco/Number-of-departures /Statistics website https://knoema.com/atlas/Tunisia/Number-of-departures / a Report in Newspaper https://www.prnewswire.com/news-releases/travel-and-tourism-in-qatar-to-2018-270900611.html /statistics website https://knoema.com/atlas/Jordan/Number-of-departures /Statistics website https://www.indexmundi.com/facts/libya/international-tourism /Statistics website https://knoema.com/atlas/Lebanon/topics/Tourism/Outbound-Tourism-Indicators/Outbound-tourism-travel / Statistics website https://knoema.com/atlas/Iraq/topics/Tourism/Outbound-Tourism-Indicators/Outbound-tourism-travel /a Report in Newspaper http://wam.ae/en/details/1395302602904

As seen in the above table 10 when the non-considered countries are added to the total number of international departures from selected Arab countries the accuracy of the predictive analysis results is proved. Regarding the results of the predictive analyses of the Arab World and the percentage of international tourists coming to Turkey is shown in below table.

Table 11: The Arab Worldtourist departures to Turkey by years and their percentage weights.

Years	Arab World (Million) (1)	Turkey (Thosand) (2)	Growth Percentage
2003	20.0	431	%2.1
2004	21.7	575	%2.6
2005	23.4	720	%3
2006	25.1	715	%2.8
2007	26.9	877	%3.2
2008	28.7	1.110	%3.8
2009	30.5	1.370	%4.4
2010	32.4	1.820	%5.6
2011	35.7	2.053	%5.7
2012	36.2	2.450	%6.8
2013	38.1	3.330	%8.7
2014	40.1	3.682	%9.2
2015	42.1	3.821	%9.1
2016	44.1	2.510	%5.7
2017	46.2	3.600	%7.8

Source: (1)Cüneyt Mengü, **a.g.e**., s. 199.(2) Ministry of Culture and Tourism, Number of Tourists According to Nationalities, 2017

As shown in the above table,between the years 2003-2017 the total departures from the Arab World, the number of tourists coming to Turkey annually is changing between % 2 to % 6. It is a fact that, from the potential of this market not enough number of tourists are visiting Turkey. As shown in table 10, International departures from the Kingdom of Saudi Arabia in 2016 was 32 and in 2017 was 25 million. This country has the highest number of travelers compare with other Arab countries. As it was emphasized in the previous studies, % 50 of Saudi tourists prefer 'Intra Tourism' and the rest of them particularly travel to the European countries.[16] Again, according to the screening made in 2017 by us, Saudi tourists traveling to one Arab country and to two European countries at least two times per yearare shown in the below table.

Table 12 – Outbound Saudi tourists.

Outbound numbers of Saudi Tourists (thousand)				
Year	**Egypt**	**England**	**Switzerland**	**Turkey**
2010	400	390	210	116
2017	669	450	131	651

Source: http://sabq.org/p97XTd /http://www.masrawy.com/news /http://www.aleqt.com/2017/02/25/article_1142886.html / http://www.turofed.org.tr/_files/_pdf/turofed-turizm-raporu-2018.pdf

[16]Mintel Araştırma Merkezi, a.g.e., 2012.

For the same years when we look at the numbers of tourist from these countries traveling to Turkey;

Table 13: Saudi Tourist percentage for 2015-16-17

	Last 3 years, the percentage change of Incoming of Saudi Tourists to Turkey			% Change	% Change
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016
Suudi Arabistan	450674	530410	651170	17,69 %	22,77 %

Source:Turkey's Tourism Report - 2018http://www.turofed.org.tr/_files/_pdf/turofed-turizm-raporu-2018.pdf

The above table 13, shows that although the temporal change is 74%, compared to Table 11, it is seen that from the total number of Saudi tourists only 1% or 2% are visiting Turkey. This data confirms the accuracy of the results of the forecasting analyses.

Conclusion and Recommendations

The estimates of the international tourism research centers and the results of our econometric forecast analyses emphasizingthat the Arab World outbound tourism will continue to increase and has an utmost importance in terms of international tourism industry. The Arab World is currently generating approximately 55-65 million tourists and 75-85 billion USD tourism revenue recently to the World Tourism Industry.

Considering Turkey; tourist arrivals from the Arab World between the years 2003-2011 had a share between 2-5%, and between the years 2012-2017 the share was 6-9% comparing the total tourist arrivals.Although a significant share increase was recorded along these years, today Turkey is still under the expected tourist potential according to our forecast analyses.

Within the scope of our study, the number of the Arab touriststravelling in the World in 2020,based on our expectation is pessimistic 44,1 usual 64,7and optimistic 95 million tourists and in 2022/23 pessimistic 48,2, usual 73,2 and optimistic 111 million with 95% confidence.

If Turkey follows systematic, successful marketing and promotion campaigns, constructive policies and measures, so that the number of arrivals from the Arab World in 2020 can be between4 – 6 million and7 – 10 million tourists in 2023.

Among the priority measures to be taken in order to reach these predicted targets are;

- The government, local autorities and the private sector must have a strong relationship to develop all kinds of services provided to Arab tourists for their comfort.
- Taking measurements to ensure the safety and security of tourists,
- Travel agencies and tour operators are having the key role in tourism activities. They should be supported and the incentive system must be established.
- Good customer service is required at every part of tourism activities regardless of how demanding the customer is. Tourism is the industry is very much related to the customer service and those who get good service are more likely to travel to the same destination for their future travel arrangements.
- Tourism is intertwined with urban traffic. Traffic problem of Turkey's big cities and especially mega-city Istanbul must be solved. Otherwise, today's Istanbul traffic system will not respond to the targeted Arab tourist flow in the coming years.
- Istanbul needs to construct and develop a light rail system for public transportation. It is quicker and inexpensive compare with underground system.
- Especially in Istanbul and in other tourist attracted towns unplanned urbanization, ugly structures, poor environmental views have the attention of tourists. Those types of unpleasant views should be avoided and measures should be taken in the name of rectification.
- Hotels in Turkey are classified by a government-designated star system. Stars are awarded for the presence of such amenities and standards. However, the standard characteristics of Turkey’s hotels generally are not rated according to the world standard. Correct and realistic star grading system must be implemented as per the international standards.
- Especially the Gulf country’s guests travel with huge family members and servants. Transportation, accommodation, transfers and even daily tours should be offered in a single package by travel agencies.
- Within the scope of health tourism, Central Physician Appointment System (CPAS) should be implemented in different foreign languages to strengthen the continuity of foreign patients treated within the scope of health tourism in Turkey.
- Planning of support mechanisms for thermal tourism facilities to operate in cooperation with hospitals, physical therapy and rehabilitation centers.
- Show respect to the Arab guest’s dressing and cultures,
- Selection of pilot regions according to the Market Expansion Strategies for Arab tourists,

- Spreading tourism to 12 months by using Destination management criteria’s,
- Implementation of innovative tourism policies for not much known destinations in Turkey (i.e.Kaz Mountains, Thrace, Kayseri, Edirne, Afyon etc.)

So, after all these measurements Turkey would most likely get over 10% share from the Arab World departures, and if this is actualized it will be a great contribution to the 2023 tourism target.

REFERENCES :

a Report in Newspaper http://wam.ae/en/details/1395302602904

a Report in Newspaper https://www.prnewswire.com/news-releases/travel-and-tourism-in-qatar-to-2018-270900611.html

Cüneyt Mengü, *Orta Doğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi,* yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.83-84.

Cüneyt Mengü, Ortadoğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi, Istanbul 2008,

Dr.Cüneyt Mengü, Approaches on the Future of Turkey Tourism in 2023 presented in Riga, Latvia at The 4th Eurasian Conference on Language & Social Sciences on 24-27.July.2018.

For more information please see representation of Dr.Cüneyt Mengü, Approaches on the Future of Turkey Tourism in 2023 presented in Riga, Latvia at The 4th Eurasian Conference on Language & Social Sciences on 24-27.July.2018.

http://sabq.org/p97XTd

http://www.aleqt.com/2017/02/25/article_1142886.html

http://www.masrawy.com/news

http://www.turofed.org.tr/_files/_pdf/turofed-turizm-raporu-2018.pdf

https://www.trekksoft.com/en/blog/how-to-reach-the-growing-arabian-travel-market. Published by Sara Napier Burkhard on Apr 27, 2017

Mahmud Abuala, *Coğrafiyet El-Alem Al- Arabi,* 5. Baskı, Anglo-Mısır Yayınevi, Kahire, 1993, s.19.

Mintel Araştırma Merkezi, *http://www.mintel.com/search?q=outbound,* (24.02.2012)

Mohammed Said Alsammak, *Coğrafiyet El-Vatan Al-Arabi,*Alamel Yayınevi, Erbid-ÜRDÜN, 2000, s.29.

Page & Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western, Third Edition, UK, p. 620.

Saudi Tourism Ministry Statistics website

Statistics website https://knoema.com/atlas/Algeria/Number-of-departures

Statistics website https://knoema.com/atlas/Bahrain/Number-of-departures

Statistics website https://knoema.com/atlas/Egypt/Number-of-departures

Statistics website https://knoema.com/atlas/Iraq/topics/Tourism/Outbound-Tourism-Indicators/Outbound-tourism-travel

statistics website https://knoema.com/atlas/Jordan/Number-of-departures

Statistics website https://knoema.com/atlas/Lebanon/topics/Tourism/Outbound-Tourism-Indicators/Outbound-tourism-travel

Statistics website https://knoema.com/atlas/Morocco/Number-of-departures

Statistics website https://knoema.com/atlas/Oman/Number-of-departures

Statistics website https://knoema.com/atlas/Tunisia/Number-of-departures

Statistics website https://www.indexmundi.com/facts/kuwait/international-tourism

Statistics website https://www.indexmundi.com/facts/libya/international-tourism

The Arabic United Economic Report 2017

Tourist Arrivals Statistics (2000 – 2007), http://www.nationmaster.com/graph/eco_tou_arr-economy-tourist-arrivals&int=-1&date=2008, Date: 09.06.2012.

Turkish Culture and Tourism Ministry, Tourism statistics of arrivals, 2017.

Turkish Ministry of Culture and Tourism, Number of World inbound tourism to Turkey by years, http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html.

UNWTO Tourism 2020 Vision, http://www.unwto.org/facts/eng/vision.htm, Erişim Tarihi: 01.06.2012.

UNWTO, Tourism Highlights 2014 Edition (2010 – 2014), http://mkt.unwto.org/en/publication/unwto-tourism-highlights-2012-edition, Date: 27.10.2014.

UNWTO, Tourism Highlights Edition 2015

UNWTO, World Tourism Barometer, http://mkt.unwto.org/en/barometer (for 2000- 2011)

UNWTO, World Tourism Performance 2011 and Outlook 2012, http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_pisa_2011_2.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2012.

UNWTO, Yearbook of Tourism Statistics, (2007 – 2010) http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/docpdf/2012noteseng.pdf, Date:25.06.2012.

World Bank, *http://data.worldbank.org/country*, (05.03.2012)

World Bank, *http://ddpext.worldbank.org/ext/DDPQQ/member.do?method=getMembers&userid=1&queryId=!35* (25.02.2012)

CHAPTER 38:

TURKEY'S TOURİSM GOALS AND EXPECTATİONS FOR 2023

Dr. Cuneyt Mengu(1)

(1)**cuneyt.mengu@mercanonline.com**

INTRODUCTION

The international tourism industry constitutes one of the indispensable areas of economic life.The macroeconomic effects of this industry can be summarized under three headlines:

-Firstly, it supports economic growth.

- It is a very important economic instrument in closing foreign trade deficits.
- International tourism also called the factory without chimneyboth directly or indirectlyhas an undeniable importance for the total employment.

For this reason, firstly it is seen to be a very important tool in reducing unemployment, which is one of the most important social problems of our time. On the other hand, due to the economic effect of tourism activities, in the international tourism industry has been the focus of the world countries.

The tourism sector is rapidly changing every day in the world, it is self-renewing and continuously developing the sector.

As it is known, international tourism is directly affected by political, demographic, environmental and socio-cultural issues worldwide. On the other hand, it is remarkable that international tourism is ranked on third position in the world national income after chemistry and automotive industry.[1]

As a result of globalization, the world has begun to shrink, and people have tended to travel to far distances. Among the reasons for this development is the increase in disposable personal income, the rapid development of Information and Communication Technologies.[2]

As you can see in table 1 below, actualized international arrivals for the years 1980, 1995, 2010 and 2020-2030 estimated projections are shown.

[1]Stephen J. Page ve J. Connell, **Tourism A Modern Synthesis**, Third Edition, South Western Cengage Learning EMEA, İngiltere, 2009.
[2]Chris Cooper, J. Fletcher ve diğerleri, **Tourism Principles and Practice**, Fourth Edition, Prentice Hall Financial Times, İngiltere, 2008.

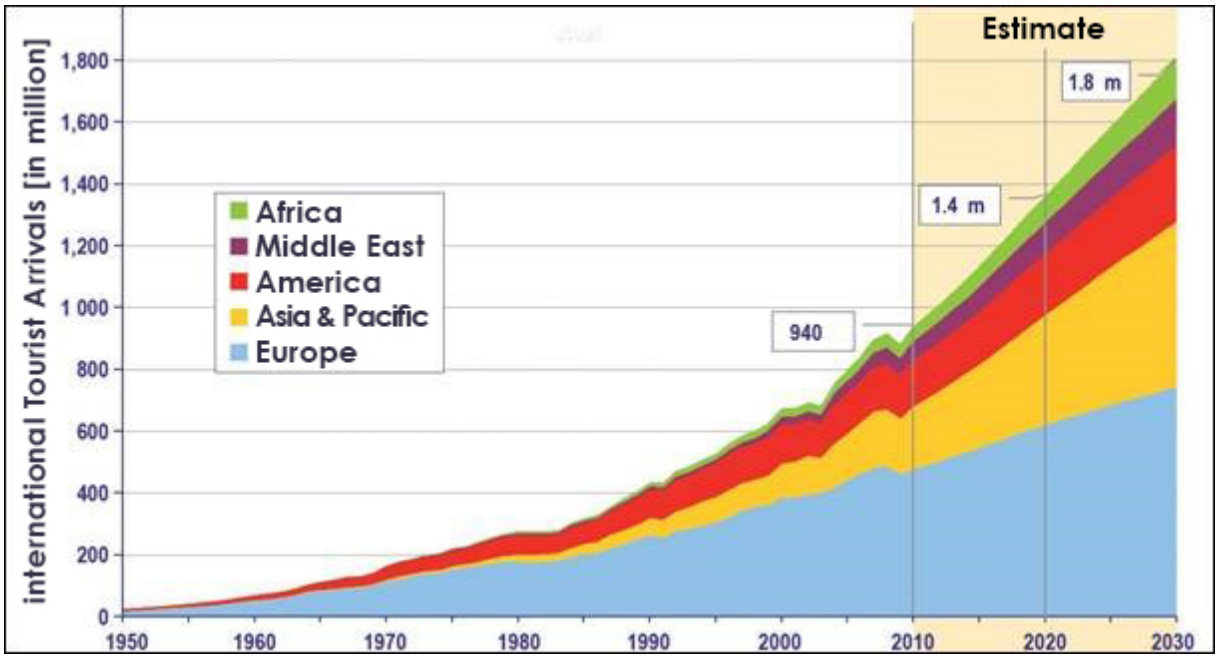
Table 1: Projection of international arrivals by regions Including 2030(Million)

	INTERNATIONAL TOURIST ARRIVAL (MILLION)					AVERAGE ANNUAL GROWTH (%)					SHARE (%)	
	REAL DATA			PROJECTIONS		REAL DATA		PROJECTIONS				
	1980	1995	2010	2020	2030	1980-1995	1995-2010	2010-2030	2010-2020	2020-2030	2010	2030
WORLD	**277**	**528**	**940**	**1.360**	**1.809**	**4.4**	**3.9**	**3.3**	**3.8**	**2.9**	**100**	**100**
DEVELOPED ECONOMIES	194	334	498	643	772	3.7	2.7	2.6	2.6	1.8	53	43
DEVELOPING ECONOMIES	83	193	442	717	1.037	5.8	5.7	4.9	4.9	3.8	47	57
REGIONS												
AFRICA	**7.2**	**18.9**	**50.3**	**85**	**134**	**6.7**	**6.7**	**5.0**	**5.4**	**4.8**	**5.3**	**7.4**
North Africa	4.0	7.3	18.7	31	46	4.1	6.5	4.6	5.2	4.0	2.0	2.5
Western and Central Africa	1.0	2.3	6.8	13	22	5.9	7.5	5.9	6.5	5.4	0.7	1.2
East Africa	1.2	5.0	12.1	22	37	10.1	6.1	5.8	6.2	5.4	1.3	2.1
South Africa	1.0	4.3	12.6	20	29	10.1	7.4	4.3	4.5	4.1	1.3	1.6
AMERICA	**62.3**	**109.0**	**149.7**	**199**	**248**	**3.8**	**2.1**	**2.6**	**2.9**	**2.2**	**15.9**	**13.7**
North America	48.3	80.7	98.2	120	138	3.5	1.3	1.7	2.0	1.4	10.4	7.6
Caribbean	6.7	14.0	20.1	25	30	5.0	2.4	2.0	2.4	1.7	2.1	1.7
Central America	1.5	2.5	7.9	14	22	3.8	7.7	5.2	6.0	4.5	0.8	1.2
South America	5.8	11.7	23.6	40	58	4.8	4.8	4.6	5.3	3.9	2.5	3.2
ASIA & THE PACIFIC	**22.8**	**82.0**	**204.0**	**355**	**535**	**8.9**	**6.3**	**4.9**	**5.7**	**4.2**	**21.7**	**29.6**
North East Asia	10.1	41.3	111.5	195	293	9.9	6.8	4.9	5.7	4.2	11.9	16.2
Southeast Asia	8.2	28.4	69.9	123	187	8.7	6.2	5.1	5.8	4.3	7.4	10.3
Oceania	2.3	8.1	11.6	15	19	8.7	2.4	2.4	2.9	2.0	1.2	1.0
South Asia	2.2	4.2	11.1	21	36	4.3	6.6	6.0	6.8	5.3	1.2	2.0
EUROPE	**177.3**	**304.1**	**475.3**	**620**	**744**	**3.7**	**3.0**	**2.3**	**2.7**	**1.8**	**50.6**	**41.1**
North Europe	20.4	35.8	57.7	72	82	3.8	3.2	1.8	2.2	1.4	6.1	4.5
West Europe	68.3	112.2	153.7	192	222	3.4	2.1	1.8	2.3	1.4	16.3	12.3
Central / Eastern Europe	26.6	58.1	95.0	137	176	5.3	3.3	3.1	3.7	2.5	10.1	9.7
Southern Mediterranean	61.9	98.0	168.9	219	264	3.1	3.7	2.3	2.6	1.9	18.0	14.6
Middle East	**7.1**	**13.7**	**60.9**	**101**	**149**	**4.5**	**10.5**	**4.6**	**5.2**	**4.0**	**6.5**	**8.2**

Source: UNWTO 2030 Estimations.

On the other hand, in graphic 1 below shows international tourism arrivals according to the continents, prepared by the World Tourism and Travel Council (WTTC).

Figure 1: International tourist arrivals by WTTC.

As it is seen in above table and graphic, the tourism industry has been growing at an extremely high pace over the last 20 years, in 2000 international tourist arrivals were about 690 million, 940 million in 2010[3] and about 1.2 billion tourists in 2015. In 2020 this figure is expected to reach 1.6 billion and approximately USD 1,585 trillion, and in the year 2030 1.8 billion tourist and US Dollars 1,850 trillion will be generated.[4]

In the direction of this development, in some countries, different improvements have emerged in the past years. Over the time, in many touristic destinations, their share of international tourism has declined, on the other hand, particularly in some of the developing countries' tourism destinations the share of international tourism will increase.Thus, in terms of world countries,as it happened in the past years,for tourist arrivals, touristic developments, the creation of new destinations,attracting more tourists among countries and earning more revenues will continue with even harder competition.[5]

Tt is understood thatin terms of countries worldwide, for tourist arrivals the formation of new destinations, attracting more tourists and earning more incomeamong countries,intense competition will continue in the coming years as hard as it has been in the past years.

[3]UNWTO, World Tourism Performance 2011 and Outlook 2012, http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_pisa_2011_2.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2012.
[4]UNWTO Tourism 2020 Vision, http://www.unwto.org/facts/eng/vision.htm, Erişim Tarihi: 01.06.2012.
[5] Cüneyt Mengü, Ortadoğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi, Istanbul 2008, Page & Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western, Third Edition, UK, p. 620.

According to the World Tourism Organization (UNWTO) data, this continuous growth trend in the international tourism industry will shape new striking destinations, effective working environments, infrastructure developments,life facilitating measures, new techniques in marketing and appropriate conditions and effective policies for human resources. However, in addition to opportunities in tourism, minimizing adverse effects, maximizing the social and economic benefits of tourism and providing sustainable tourism development should be the most important goals of the countries.

There are no borders in tourism. Tourism will be exciting with the development of future products and services. Travel agencies and tour operators are always at the forefront of the development of this industry and they are giving direction to the countries' tourism.

Turkey's place in the International Tourism Industry

Turkey is the only country in the international tourism arena with its natural and cultural resources, historical structure and geographical location and with its splendid climateofferingall kinds of tourist attractions.

In recent years, with the investments in infrastructure and superstructure, new airports were built with international standards, rapidly increasing bed capacity compared to previous years, quality of touristic facilities and product standardization, thanks to the sustainable development policy based on the 2023 targets in tourism.In this respect, Turkey has more advantageous position than the competing countries in the region.

The World Bank has long been indicating that tourism should be one of the areas that need specialization in Turkey. Since 2000 onwards, our country has an upward trend in line with international tourism movements and strengthening the position in the world tourism day by day.In this context, it is useful to examine the data on international tourist arrivals to Turkey in the following table.

Table 2: Top 10 countries according to the international tourist arrivals and Turkey's place (Million tourist)

Years	France	USA[6]	China	Spain	İtaly	Germany	Turkey	England	Malaysia	Mexico
2000	77.1 (1)	51.2 (2)	31.2 (5)	46.4 (3)	41.1 (4)	18.9 (10)	**9.5 (17)**	23.2 (6)	10.2 (15)	20.6 (8)
2001	75.2 (1)	46.9 (3)	33.1 (5)	48.5 (2)	39.5 (4)	17.8 (11)	**10.7 (16)**	20.9 (7)	12.7 (14)	19.8 (8)
2002	77.0 (1)	43.5 (3)	36.8 (5)	50.3 (2)	39.7 (4)	17.9 (11)	**12.7 (15)**	22.3 (7)	13.2 (14)	19.6 (9)
2003	75.0 (1)	50.8 (2)	32.9 (5)	50.8 (2)	39.6 (4)	18.3 (10)	**13.3 (14)**	22.7 (6)	10.5 (17)	18.6 (9)
2004	74.4 (1)	46.0 (3)	41.7 (4)	52.4 (2)	37.0 (5)	20.1 (9)	**16.8 (12)**	25.6 (6)	15.7 (13)	20.6 (8)
2005	74.9 (1)	49.2 (3)	46.8(4)	55.9 (2)	36.5 (5)	21.5 (9)	**20.2 (10)**	28.0 (6)	16.4 (14)	21.9 (8)
2006	77.9 (1)	50.9 (3)	49.9(4)	58.0 (2)	41.0 (5)	23.5 (7)	**18.9 (12)**	30.6 (6)	17.5 (14)	21.3 (9)
2007	81.9 (1)	56.0 (2)	54.7 (4)	59.2 (2)	43.7 (5)	24.4 (7)	**22.2 (8)**	30.7 (6)	23.0 (9)	21.4 (10)
2008	79.2 (1)	57.9 (2)	57.1(3)	53.0 (4)	42.7 (5)	30.1 (6)	**25.4 (7)**	24.9 (8)	24.8 (9)	22.6 (10)
2009	72.2 (1)	54.9 (2)	52.2 (3)	50.9 (4)	43.2 (5)	24.2 (8)	**25.5 (7)**	28.1(6)	23.6 (9)	21.4 (10)
2010	77.1 (1)	59.8 (2)	55.7 (3)	52.7 (4)	43.6 (5)	27.0 (8)	**27.0 (7)**	28.3 (6)	24.6 (9)	23.3 (10)
2011	79.5 (1)	62.3 (2)	57.6 (3)	56.7 (4)	46.1 (5)	28.4 (8)	**29.3 (6)**	29.2 (7)	24.7 (9)	23.4 (10)
2012	83.0 (1)	66.7 (2)	57.7 (3)	57.5 (4)	46.4 (5)	30.4 (7)	**37.7 (6)**	29.3 (8)	Russia 25.7	Tayland 22.4
2013	--	69, 8 (2)	55.7 (4)	60.7 (3)	47.7 (5)	31, 5 (7)	**39.7 (6)**	31.2 (8)	Russia 28.4	Tayland 26.5
2014	83.7 (1)	74.8 (2)	55.6 (4)	65 (3)	48.6 (5)	33 (7)	**39.8 (6)**	32.6 (8)	--	29.1 (10)
2015	84.5 (1)	77.5 (2)	56.9 (4)	68.2 (3)	50.7 (5)	35 (7)	**41.6 (6)**	34.4 (8)	--	32.1 (9)
2016	82.6 (1)	75.6 (2)	59.3 (4)	75.6 (2)	52.4 (5)	35.6 (7)	**25.3 (10)**	35.8 (6)	--	35.0 (8)

Source:TouristArrivalsStatistics (2000 – 2007), http://www.nationmaster.com/graph/eco_tou_arr-economy-tourist-arrivals&int=-1&date=2008, Date: 09.06.2012.
UNWTO, Yearbook of Tourism Statistics, (2007 – 2010) http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/docpdf/2012noteseng.pdf, Date:25.06.2012.
UNWTO, Tourism Highlights 2014 Edition (2010 – 2014), http://mkt.unwto.org/en/publication/unwto-tourism-highlights-2012-edition, Date: 27.10.2014.
UNWTO, Tourism Highlights Edition 2015
UNWTO, World TourismBarometer, http://mkt.unwto.org/en/barometer (for2000- 2011)

As shown in the above table in the international tourism industry Turkey had tremendous development trend over the years. Comparing the last 17 years, in 2000 Turkey was ranked 17th, and in 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 was ranked 6th in the world countries.

6 ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Again, according to the below table 3, the position of Turkey comparison with the changes in the world over the years are shown.

Table 3: Turkey's place in the tourism exchange in the World.

Years	Turkey*	% Change	World	% Change
2000	10.428.153	0.08135	696.000.000	-0.00474
2001	11.276.532	0.14591	692.700.000	0.01486
2002	12.921.981	0.06031	703.000.000	-0.01991
2003	13.701.418	0.25556	689.000.000	0.10595
2004	17.202.996	0.19296	762.000.000	0.05774
2005	20.522.621	-0.03424	806.000.000	0.04218
2006	19.819.833	0.17765	840.000.000	0.04761
2007	23.340.911	0.12834	880.000.000	0.03977
2008	26.336.677	0.02811	915.000.000	-0.03825
2009	27.077.114	0.05743	880.000.000	0.06818
2010	28.632.204	0.0986	940.000.000	0.04468
2011	31.456.076	3.01645	982.000.000	1.41091
2012	37.715.225	3.61667	1,035.000.000	1.48706
2013	39.860.771	3.82241	1,087.000.000	1.56178
2014	39.860.771	3.94059	1,133.000.000	1.62787
2015	41.617.530	3.99088	1,186.000.000	1.70402
2016	25.352.213	2.43113	1,235.000.000	1.77442
2017	37.969.824	3.64108	1,322.000.000	1.89942

Source: Turkish Ministry of Culture and Tourism, Number of international tourists arriving to Turkey by years.http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html.

As shown in the above table 3 starting from the year 2000 Turkey is having a comparative advantage in international tourism. From this point of view, till 2015 increase level of tourist arrivals to Turkey appeared above the world level. Thus, between the years 2000 - 2015 global international tourism movements percent change was approximately 1.5 to1.7 times, in the same years, arrivals to Turkey werearound four times hisher.

However, while the expectation was for maintaining the same rankings in 2016,due to the unexpected events occurred in our country the ranking scale sharply dropped from the 6th place to the 15th place. It is observed that the number of tourists visiting our country decreased about 30% in 2016 compared to the previous two years.That means 10 million tourists and more than 8 Billion dollars tourism income was lost.In 2017,even though a proper recovery was caught, 2015 figures could not be reached. However, when the number of

tourists visitingTurkey in the first 5 months of 2018 is examined, even though it is a low season the figure which was reached 12 millionand it is such a record when compared to the same period of the previous years. Despite the negative events in 2016, in the end of 2018 the number of tourists will likely to reach 40 million and it will be encouraging the 2023 targets.[7]

1-Approaches on Turkey's 2023 international tourist arrivals

For the year 2023 Turkey is in great expectations for almost every area. While for the country export 500 billion Dollars is targeted, different estimations are made by various institutions and organizations in the field of tourism. In this context, when estimates put forward by T.C Ministry of Culture and Tourism, DPT Tourism Specialization Commission,[8] 9th Development Plan, TÜRSAB and TYD are examined, it has been observed that these estimates differ with the results of our research.

DPT's 9th and 10th Five Year Development Plans (2007-2013 and 2014-2018)

By the Prime Ministry, State Planning Organizationthe 9th Development Plan between 2007-2013 approved by on June, 28th2006. In this plan, it was predicted that the number of visitors with a growth of 7.4% per annum in 2013, 38 million tourists with 9.3% annual revenue growthwill reach 36.4 billion USD.[9]

The table below shows the relevant data.

Table 4: Tourism Goals

	2006	2013	2007-2013*
Number of Tourists [in million]	23,0	38,0	7,4
Tourism Income [in billion $]	19,6	36,4	9,3

* Average Annual Percentage Increase

On the other hand, according to the 10th Development Plan approved on July, 2nd2013, the number of visitors foreseen for our country in the 5-year period between 2104-2018 is given in the following table.

[7]https://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri

[8]DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, http://plan9.dpt.gov.tr/oik49_turizm/49turizm.pdf, Erişim Tarihi: 09.06.2012.

[9] Cüneyt Mengü, Ortadoğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 61.

Table 5: Developments and Targetsin Tourism

	2006	2012	2013	2018	2014-2018[1]
Number of visitors [in thousand]	23.149	36.778	38.500	48.300	4,6
Number of foreign visitors [in thousand]	19.820	31.782	33.500	42.000	4,6
Tourism Income [in billion $]	18.594	29.351	32.000	45.000	7,1
Tourism Outcome [in billion $]	3.271	4.593	4.990	8.000	9,9
Avreage Spending by Visitors [in Dollars]	803	798	831	932	2,3

Source: T.C Ministry of Development, 10th development Plan, page 126.

As seen onthe two tables above, estimates cover 5-year periods, and 2023 estimates do not appear in either table. Furthermore, the basis of determination for growth rates shown in both tables is not known. It has been seen that the estimates have been adapted only to a part of the forecasting studies carried out by our side.

DPT Tourism Specialization Commission Report[10]

Tourism Undersecretary of State Planning Organization by the Special Commission Report issued in 2006 on the number of tourists arrivingto Turkey in 2023 are presented in the following table:[11]

[10]DPT (2006), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013), Ankara.
DPT (2006), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013) – Turizm Ön İhtisas KuruluRaporu, Ankara.
DPT (2013), Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara.
[11]T.C. Başbakanlık DPT Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007, s.92.

Table 6: 9th Five-Year Development Plan According to the Report of Tourism Specialization Board, Long-term (2023)Targets of International Visitors.

Year	NUMBER OF VISITORS (in Million)	2002 = 100	ANNUAL AVERAGE CHANGE BY PREVIOUS YEAR
2008	22.75	142	7,9
2009	24.41	153	7,3
2010	26.07	163	6,8
2015*	34.38	215	6,4
2020*	39.49	247	3,0
2021	40.35	252	2,2
2022	41.21	258	2,1
2023	42.08	263	2,1
*2010 – 2015 refers to the average annual change over the period. *2015 – 2020 refers to the average annual change over the period. Source Used in Calculation: 9th five years development plan (2007 – 2013) Tourism Specialization Commission report, Ankara, p.98 DPT (2006), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013) – Turizm Özel İhtisas KuruluRaporu, Ankara, s.98.			

As seen in the above table, the non-commital prediction of 42 million for Turkey regarding the year 2023 is well below the estimates made by other institutions as well as our company. Hence, the estimation of 40 million tourists in the years 2014 and 2015was realized.In addition, it seems to be contradictory to the estimates set out in the above 9th Development Plan.

T.C Culture and Tourism Ministry of Tourism Strategy of Turkey – 2023

By the T.C Culture and Ministry of Tourism in 2007, Turkey's Tourism Strategy 2023 was published. In this document, the arrivals and revenue income and the targets of 2023 to be realized was taken in part. In this context, in order to develop Turkish tourism,like in every field public and private sector cooperation was emphasized. In the document for strengthening the tourism sector effective planning process, elimination of bureaucratic obstacles, encouraging investments and companies must be documented, and the establishment of National Tourism Council, improvement of air transportation, restructuring of railways, development of marine tourism and health tourism and thermal tourism, winter, Golf, Sea, Eco-Tourism, MICE was emphasized.

In the framework of the strategic approaches Turkey's Tourism Strategy 2023, for the completion of work to be done and its development, infrastructure and accommodation needs

in the designated areas, in 2023, 63 million tourists and 86 billion US dollars revenue is predicted.[12]

The above estimates of the Ministry seem to be closer and healthier than those of other institutions and organizations. As it will be seen in our research again the Ministry's estimates are in line with our pessimistic expectation. However, senior ministry officials have been repeating the word "50 million tourists, 50 billion income" for years in every tourism platform.

TÜRSAB (Association of Turkish Travel Agencies)

By the Association of Turkish Travel for the year 2023 during various presentations for Turkish Tourism usual expectation target had been put forward as 50 million tourists, USD 50 billion revenue.[13]The calculation of Türsab's currently adopted foresight is although non-committal it is not known which research method was utilized.

Tourism Investors Association of Turkey (TYD)

According to the estimations made by TYD on the international arrivals of 2023, around 60 million tourists will visit our country and USD 60 billion of tourism revenue will be obtained.[14]

[12]T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2007, http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf,Erişim Tarihi: 01.06.2012.
Türkiye Turizm Stratejisi – 2023, http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf
[13]TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği), http://www.tursab.org.tr/tr/tursabdan-haberler/2023-turkiye-turizm-stratejileri-sunumu_1913.html, Erişim Tarihi: 09.06.2012.
[14]TYD (Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği), http://www.ttyd.org.tr/arama-sonuclari.aspx?q=2023, Erişim Tarihi: 09.06.2012.
TYD Turizm 2023 Hedefi, http://www.ttyd.org.tr/2023-e-dogru-turk_turizminde-yatirim-hamlesi.html.

Table 7: TYD 2023 Tourism Targets.

Years	Number of Tourists (in Million)	Change in the previous Year %	Tourism Income (in Billion $)	Change in the previous Year%
2010	29	8	21	0
2011	31	7	23	7
2012	33	6	24	7
2013	35	6	26	7
2014	37	6	28	7
2015	39	6	30	8
2016	42	6	32	8
2017	44	6	35	9
2018	47	6	38	9
2019	50	6	42	9
2020	52	5	45	9
2021	55	5	50	10
2022	57	5	55	10
2023	60	5	60	10
Total	611	6	509	8

Source: Tourism Investors Association, 2012.

Although the method of percentage changes calculation prepared by TYD is not known, it seems that the forecast analysis with its pessimistic results is in a quietharmonywith the forecast of Tourism Strategy 2023 document prepared by Culture and Tourism Ministry of Turkey's and analysis study done by us. However, another important point is that the number of arriving tourists should not be the same as the amount of tourism revenue.

International travel forecasting analyses estimating the volume of the number of international visitors arriving Turkey and projection application.

In this section, econometric applications made by us based on global developments and foreign dynamics.[15]Primarily, between the years 1985-2006according to the international travel volume which wasrealized annually in the world, a projection was formed by us taking into account the UNWTO forecasts of the visitor volume from abroad to Turkey.

[15]Dr.Cüneyt Mengü, T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul 2008.
TYD Turizm 2023 Hedefi, http://www.ttyd.org.tr/2023-e-dogru-turk_turizminde-yatirim-hamlesi.html.

The steps of the implementation can be grouped under three headings:

• Establishing a statistically meaningful and valid single regression application,

• According to the values to be given to the independent variable (International visitor entries in the world countries except Turkey) obtaining the dependent variable (entries from abroad to Turkey) by point estimation,

• According to the established model by doing interval estimation by value to be given of the independent variable, (total international visitor entries in the world countries except Turkey) the dependent variable (entries from abroad to Turkey) will be in the 95% confidence level (5% error share) the lowest (pessimistic), usual and highest (optimistic) values.

International visitor arrivals worldwide and in Turkey between the years 1985-2006 are shown in the following table;

Table 8: Worldwide and International Visitor Arrivals in Turkey (Million Tourists)

Year	World	World Except Turkey	TURKEY	LN (World Except Turkey)	LN (TURKEY)
1985	330.0	327,8	2,2	5,7924	0,7840
1986	341.0	338,6	2,4	5,8248	0,8743
1987	367.0	364,1	2,9	5,8974	1,0668
1988	402.0	397,7	4,3	5,9858	1,4505
1989	431.0	426,5	4,5	6,0556	1,5076
1990	459.0	453,6	5,4	6,1172	1,6860
1991	466.0	462,6	3,4	6,1368	1,2301
1992	503.0	495,9	7,1	6,2064	1,9607
1993	518.0	511,5	6,5	6,2373	1,8757
1994	546.0	539,3	6,7	6,2903	1,9015
1995	561.0	553,3	7,7	6,3158	2,0474
1996	595.0	586,5	8,5	6,3741	2,1446
1997	613.0	603,3	9,7	6,4024	2,2747
1998	629.0	619,6	9,4	6,4290	2,2440
1999	652.0	644,5	7,5	6,4685	2,0132
2000	696.7	686,3	10,4	6,5313	2,3445
2001	692.7	681,1	11,6	6,5237	2,4527
2002	703.0	689,8	13,2	6,5363	2,5839
2003	689,0	675,0	14,0	6,5148	2,6359
2004	762,5	745,0	17,5	6,6133	2,8649
2005	806,0	784,9	21,1	6,6655	3,0505
2006	842,0	822,2	19,8	6,7120	2,9866
Dr.Cuneyt Mengu, Analysis Turkey in terms of Middle East tourism market Istanbul University Institute of Social Sciences Unpublished PhD Thesis, 2008, Page64.					

The regression equations are as followings:

Estimation Command:
==========
LS LNTURKEY C LNWORLD

Estimation Equation:
==========
LNTURKEY = C(1) + C(2)*LNWORLD

Substituted Coefficients:
==========
LNTURKEY = -12.70990368 + 2.334244874*LNWORLD

The established regression model is statistically significanthas a high degree of specificity of 0.94. In other words, the model is both statistically significant and highly representative. The following Eviews 5.0 output is presented.

Dependent Variable: LNTURKEY Method Least Squares Date: 07/23/07 Time: 01:23 Sample: 1985 2006 Included observations: 22				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-12.70990	0.812296	-15.64689	0.0000
LNDWORLD	2.334245	0.128793	18.12394	0.0000
R-squared				0.9426
Eviews 5.0 output				

As a result of the LN test, the model was not autocorrelated. In other words, the series is not affected by the previous years. (Because the value of the prob. is greater than 0.05) So, the model is not fake or artificial. The following Eviews 5.0 output is presented.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:			
F-statistic	0.191461	Probability	0.827412
Obs*R-squared	0.458266	Probability	0.795223
Eviews 5.0 output			

As a result of the White Heteroskedasticity test, the result of the assumption of the constant variance in the model was encountered. (Because the value of the prob. is greater than 0.05) The results are presented in the following Eviews 5.0 output.

White Heteroskedasticity Test:			
F-statistic	0.359812	Probability	0.702461
Obs*R-squared	0.802841	Probability	0.669369
Eviews 5.0 output			

Graphic 2: Expectations.

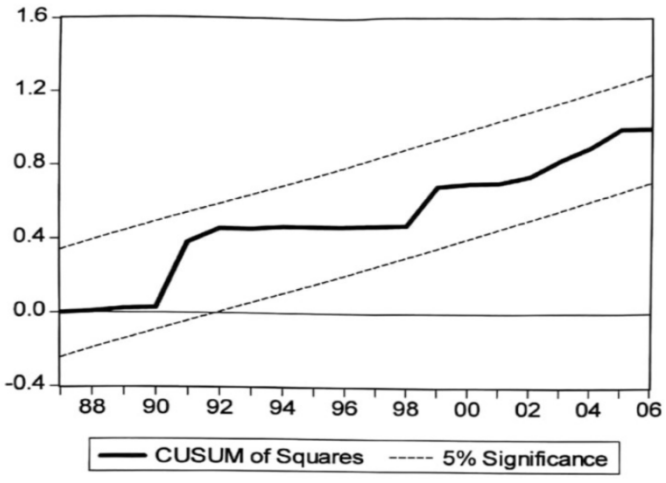
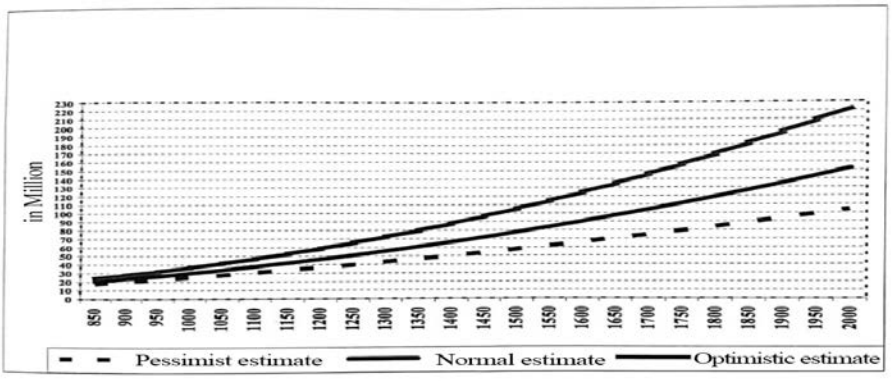

Table 9: Forecasting Analysis Results (Million tourists)

Total in World except Turkey	Pessimist.	Normal.	Optimistic.
850	17,9	20,7	24,0
900	20,2	23,7	27,9
950	22,5	26,9	32,0
1000	25,1	30,3	36,6
1050	27,7	33,9	41,5
1100	30,5	37,8	46,9
1150	33,5	42,0	52,6
1200	36,5	46,3	58,7
1250	39,7	50,9	65,3
1300	43,1	55,8	72,3
1350	46,5	61,0	79,8
1400	50,2	66,3	87,7
1450	53,9	72,0	96,1
1500	57,8	77,9	105,0
1550	61,8	84,1	114,4
1600	60,5	80,5	110,0
1650	70,3	97,3	134,7
1700	74,7	104,3	145,6
1750	79,3	111,6	157,0
1800	84,0	119,2	169,0
1850	88,9	127,0	181,5
1900	93,9	135,2	194,6
1950	99,0	143,6	208,2
2000	104,3	152,3	222,4

When we look at the above table number 9 according to the global international tourism movement, for example 850 million was realized in the year 2006. Other figures can be matched with other years and we can obtain pessimistic,usual and optimistic expectations. Predictive analysis results are presented as pessimistic-usual-optimistic estimates in the graphic below;

Graphic 3: Predictive analysis results

Analysis of the Econometric Forecast Results and Comparison of the Tables

In the above table 9, except Turkey according to the World's total tourist movement in case of actualizationbetween the gap of 850 million and 2 billion,the results of the application of econometric forecasting on what will happen to the numbers of visitors coming from abroad to Turkey.

According to this table; Estimated number of international tourist of the World of 850 million and which is the usual expectation of 20.7 million that Turkey will receive and in Table 3 where actualized tourists arrivalfor the same year 2006 showing the number of 840 million international tourists and the share of Turkey of about 20 million are in harmony with each other with the above forecast.

Again, in the same table 9, in case of World tourist movementreaches 1 billion, with the expectation of foreign visitors arriving to Turkey between 25.1 to 36.6 million, as it is shown in Table 3, in 2011, 982 million tourists travelled in the World and the actual number of tourists visited Turkey of 31.456 million have surpassed our usual forecast.

In 2012, in case of World arrivals reaches 1.050 billion, As shown in table 3, the number of 37.5 million tourists arrived Turkey was realized over than our usual expectations almost reached to our optimistic expectation.

Then, when 2013-2014-2015 years are examined, according to the data in Table 3 and Table 9,the number of tourist arrivals to Turkey is almost in harmony with the usual expectations of the results of the predicted analysis.

When the world tourist arrivals reaches1.5 billion, in Turkey the number of tourists' arrival would reach to the volume of 58-105 million, when reaching 2 billion the gap of 104-202 million tourists would be actualized and it is expected with 95% confidence.

As seen in table 9 again, in case of the number of international tourists for the years between 2020-2023 would be 1.6 billion,in the normal tourist flow expectation, according to our study of Turkey's 2023 tourism estimations are, pessimistic 60.5, the usual 80.5 and optimistic is likely to be around 110 million tourists.

However, it is a fact that in 2016, the drop in the number of tourists by 30% compared to the previous two years negatively affected the results of the above study.In this case again, when the forecast figures are taken into consideration, according to the numbers realized in

2017 and 2018, it is strongly possible that the pessimistic expectation of 60.5 would be realized for 2023.

By this study, we continue collecting the data on the tourism sector. Including the negative events occurred in 2016, along with the other effects through the years to be considered and the structural break or change which might be caused on the number of tourists and income of Turkey will be examined at the later stage by the “Chow Test”

On the other hand, in the direction of the information mentioned in the previous sessions, the predictive analysis results made by us and its comparison with the estimates made by other institutions & organizations are shown in below table.

Table 10: Input of Visitors coming from abroad to Turkey.

Year	UNWTO	UNWTO Assumption for Turkey	UNWTO Assumption Except Turkey International Arrivals	DPT "State Planning Department" 9th Development Plan	DTP "Tourism Specialization Commission"	Culture & Tourism Ministry of Turkey Strategy for - 2023	TURSAB Target 2023	TYD "Turkish Tourism Investors" Target 2023	Our Research & Vision (Results of Predictive Analysis)		
									Pessimistic	Usual	Optimistic
2020	1561,1	40	1521,1	-	39,49	-	-	-	**58,5**	**77,5**	**108,9**
2023	1.600	50	1510	-	42,08	63,00	50,00	60,00	**60,5**	**80,5**	**110,0**

On the above table,the expected figures are shown as examined in the previous sessions by different institutions, organizations and by us for 2020-2023.

2-Turkey’s share from International Tourism receipts and expectations

In the first part of this section, the position of international tourism based on receipts by countries and influence of tourism receipts in Turkish economy, in the second part, the evaluation of econometric analyses made for the receipts generated by tourists visiting Turkey, in the conclusion part, together with the evaluation of the analyzeshave been examined.

International tourism receipts and position of Turkey

For the purpose of this study firstly it would be useful to examine the countries receiving highest number of tourists and their international tourism receipts.

Table 1: International Tourism Arrivals

Rank		(million)		Change (%)	
		2015	2016*	15/14	16*/15
1	France	84.5	82.6	0.9	-2.2
2	United States	77.5	75.6	3.3	-2.4
3	Spain	68.5	75.6	5.5	10.3
4	China	56.9	59.3	2.3	4.2
5	Italy	50.7	52.4	4.4	3.2
6	Turkey	39.5	..	-0.8	..
7	United Kingdom	34.4	35.8	5.6	4.0
8	Germany	35.0	35.6	6.0	1.7
9	Mexico	32.1	35.0	9.4	8.9
10	Thailand	29.9	32.6	20.6	8.9

Table 2 : International tourism receipts

Rank		US$				Local currencies	
		(billion)		Change (%)		Change (%)	
		2015	2016*	15/14	16*/15	15/14	16*/15
1	United States	205.4	205.9	7.0	0.3	7.0	0.3
2	Spain	56.5	60.3	-13.3	6.9	3.8	7.1
3	Thailand	44.9	49.9	16.9	11.0	23.0	14.7
4	China	45.0	44.4	2.1	-1.2	3.6	5.3
5	France	44.9	42.5	-22.9	-5.3	-7.6	-5.1
6	Italy	39.4	40.2	-13.3	2.0	3.8	2.3
7	United Kingdom	45.5	39.6	-2.3	-12.9	5.2	-1.4
8	Germany	36.9	37.4	-14.8	1.4	2.0	1.7
9	Hong Kong (China)	36.2	32.9	-5.8	-9.1	-5.8	-9.0
10	Australia	28.9	32.4	-8.2	12.3	10.2	13.5

Source: World Tourism Organization (UNWTO)

In both tables, parallel to the increase in the tourist arrivals in the world, the same increase in terms international receipts has not been achieved. As shown in table 1 and 2, comparing the above tables, the majority of the countries receiving the highest number of tourists are also the countries with the highest amount of international tourism receipts. It is interesting to note that 8 out of 10 destinations appear on both lists. The United States is in the 2nd position in terms of international tourist arrivals while it is 1st position of the top of international tourism receipts. Also Turkey is ranked on the 6th position and Mexico is on 9th position but they are not in the table of international tourist receipts. For instance, it is interesting to see that Thailand is in 10th rank for tourism arrivals, but in tourism receipts in 3rd position. While France is ranked 1st in terms of international tourist arrivals, but it is 5th in receipts. So, in general developed countries pay more attention to quality than quantity in tourism. We note that the success of the countries that provide the most foreign currency

inflows from international tourism is due to the creation of the image and brand that emerged as the result of effective destination management.[16]

In this context; we have to clarify the position of Turkey from the international tourism receipts in order to understand Turkey's share as a percentage and its place in the world revenue ranking which is shown in table 3

Table 3:The share of Turkey from the international tourism receipts. (In USD)

Year	uluslararası turizm gelirleri [milyar] USD international tourism revenues [billion] USD	Türkiye'nin turizm gelirleri [milyon] USD Turkey's tourism revenues [million] USD	Türkiye'nin Payı (%) Turkey's Share (%)	Dünya sıralamasında Türkiye'nin Yeri Turkey's place in the world ranking as revenue
2000	474	7.6	1.52%	14
2001	466	8.1	1.74%	11
2002	481	8.5	1.76%	13
2003	525	13.8	2.51%	9
2004	633	17	2.51%	8
2005	701	23.3	2.68%	8
2006	742	18.5	2.28%	9
2007	858	20.9	2.16%	10
2008	968	25.4	2.48%	9
2009	881	25	2.69%	9
2010	961	24.9	2.43%	11
2011	1073	28	2.40%	12
2012	1110	29	2.38%	12
2013	1197	32.3	3.73%	11
2014	1252	34.3	4.24%	10
2015	1196	31.4	4.40%	11
2016	1220	22	5.15%	20
2017	1322	26.2	5.04%	12

Source:https://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-2017-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html

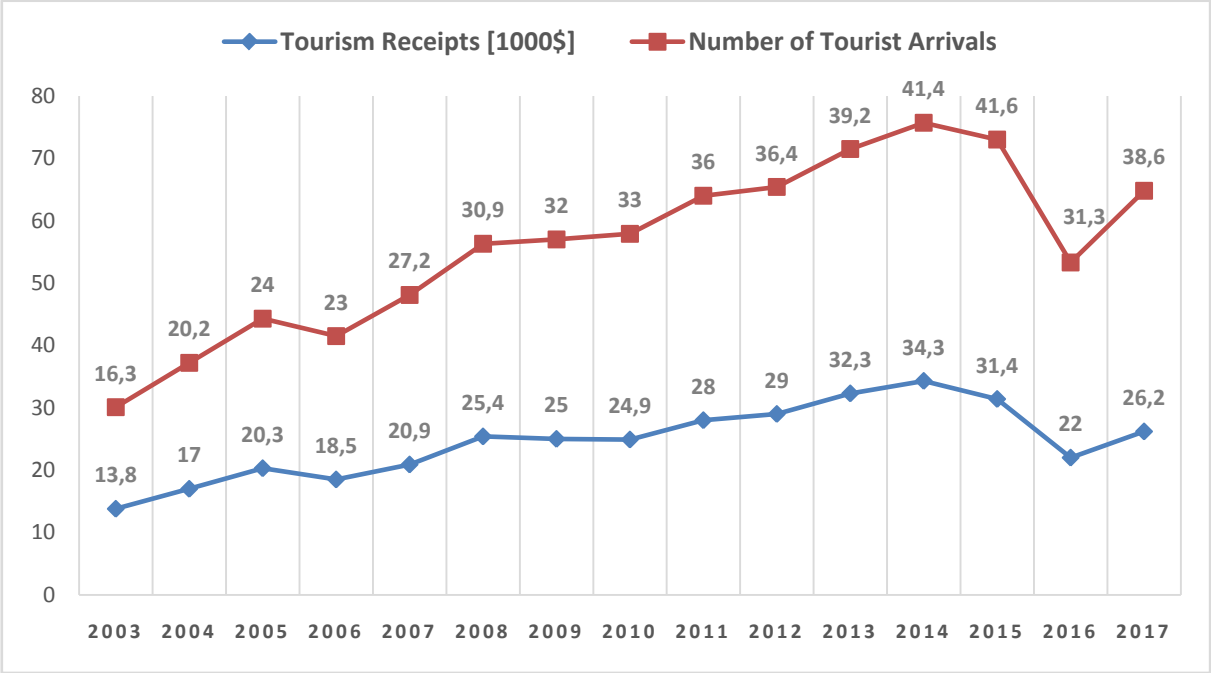
As shown in the above table, despite the fact that Turkey's share of international tourism receipts have increased by years, however it took the position in the top 10 countries list for some years, during the last 17 years period, Turkey moved from the 20th position to the

[5]for more information, please : see our study under the title of "Destination Management in Tourism" which represented in the the Symposium of Ahtamara international multidisicplinary Congress – Van, Turkey 26-08-2018 .

6th position for the international tourist arrivals which a success but when it comes to the international tourist receipts especially on the last 3 years we notice a decline in the receipts.

Between the years 2003-2017 of Turkey's international tourist arrivals and tourism receipts are shown in Figure 1.

Figure1: Tourism Receipts and Number of Tourist Arrivals

Source: UNWTO

Turkey had a strong position in the years 2011 - 2015 also in 2017 having 6th rank in international tourist arrival except the year 2016 due to unexpected force majeure occurred in the country which caused a decline in arrival and receipts during the last 2 years.[17]

On the other hand, the number of tourist arrivals and the receipts for years and their average expenditure are all shown in table 4.

[2] for more details : Dr.Cüneyt Mengü. 4th Eurasian Conference on Language and Social science -Riga, Latvia approaches of the future of turkey tourism 2023

Table 4: Tourism receipts, the number of tourists and their average expenditure.

YEARS	TOURISM INCOME (1000$)	Tourist Arrivals	AVERAGE EXPENDITURE ($)
2003	13 854 866	16 302 053	850
2004	17 076 606	20 262 640	843
2005	20 322 112	24 124 501	842
2006	18 593 951	23 148 669	803
2007	20 942 500	27 214 988	770
2008	25 415 067	30 979 979	820
2009	25 064 482	32 006 149	783
2010	24 930 997	33 027 943	755
2011	28 115 692	36 151 328	778
2012	29 007 003	36 463 921	795
2013	32 310 424	39 226 226	824
2014	34 305 904	41 415 070	828
2015	31 464 777	41 617 530	756
2016	22 107 440	31 365 330	705
2017	26 283 656	38 620 346	681

Source : https://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-2017-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html

The average expenditure can also be called income for per tourist and has a significant importance for economic analyses and it is indicating the measurements of precautions to be taken. However, tourists' unrecorded expenditures in Turkey is very high and these figures are not included. When the average of 10 years is considered, the income per tourist is about USD 765.It is obvious that this number is so low compared with the income per tourist for the other countries which is between USD 1100-1200 and it is an important issue to be evaluated. From this point of view, while the number of tourists visiting Turkey is gradually has increased, similar increase in receipts has not been realized. As stated in the first part of this study, to increase revenue from tourism it is possible by having quality tourists not quantity. It is the quality of those tourists who brings more revenue per head. We have to work hard to increase revenue along with increasing the number of tourists.

In addition, the share of tourism receipts in the GDP “Gross Domestic Product” has a vital activities for the country’s eceonomy. Table 5 shows the importance of the tourism revenues in GDP through the years.

Table 5: The share of tourism revenues in GDP in years 2003-2018 in Turkey.

Years	TOTAL			
	International visitors	Tourism Revenue (1000 $)	Average Expenditure ($)	Tourism Revenues share in GDP (%)
2003	16 463 623	13 854 866	850	4,4
2004	20 753 734	17 076 607	843	4,2
2005	25 045 142	20 322 111	842	4,1
2006	23 924 023	18 593 951	803	3,4
2007	27 239 630	20 942 500	770	3,1
2008	31 137 774	25 415 067	820	3,3
2009	31 759 816	25 064 482	783	3,9
2010	32 997 308	24 930 997	755	3,2
2011	36 769 039	28 115 692	778	3,4
2012	37 715 225	29 007 003	795	3,3
2013	39 860 771	32 308 991	824	3,4
2014	41 627 246	34 305 903	828	3,7
2015	41 114 069	31 464 777	756	3,7
2016	30 906 680	22 107 440	705	2,6
2017	37 969 824	26 283 656	681	3,1
2018 (*)	18 917 033	11 469 828	667	

(*) : January-July.

Source: Statistics of Turkey's Ministry of Culture and Tourism.

The share of tourism revenues are very important for participating to increase the countries GDP's. Looking at the above table, in years 2003, 2004, 2005 the share of GDP to the tourism revenues were above 4%. Starting from 2006 till 2017 except the year 2016 was less 3%, all years the GDP shares were over 3% while the usual percentage should be more than 4%.

The other important indication is the ratio of tourism revenues to export revenues. which is shown in the table 6 below;

Table 6: The ratio of tourism revenues to export revenues between the years 2007-2016.

Years	Export	Tourism Income	Ratio of Tourism Revenues to Export Revenues (%)
2007	107.271,8	20.942,5	19,5
2008	132.027,2	25.415,1	19,2
2009	102.142,6	25.064,5	24,5
2010	113.883,2	24.931,0	21,9
2011	134.906,9	28.115,7	20,8
2012	152.478,5	29.351,4	19,2
2013	157.610,2	34.305,9	21,3
2014	151.802,6	32.309,0	21,8
2015	143.934,9	31.464,8	21,9
2016	142.606,2	22.107,4	15,5
2017	156.997,0	26.283,5	17,2

Source: Ratio of Tourism Revenues to Export Revenues Billion $ (1980-2016) TÜRSAB https://www.avekon.org/papers/1926.pdf,

In this table, within the years surveyed the share of tourism revenues in exports has been around 20%.This ratio is indicating the importance of tourism receipts in the country's total national income.

In addition: Table 7 shows the share of the tourism revenues in closing the foreign trade deficits.

Table 7: The share of the tourism revenues in closing the foreign trade deficits.

Year	Foreign Trade Deficit ($)	EXPORT	IMPORT	Tourism Income	Closing Share of Tourism Revenue (%)
1996	20.402.178	23.224	43.626	7.970.722	39,07
1997	22.297.649	26.261	48.558	9.233.503	41,41
1998	18.947.440	26.973	45.921	8.878.840	46,86
1999	14.084.047	26.587	40.671	7.069.293	50,19
2000	26.727.914	27.775	54.503	9.990.841	37,38
2001	10.064.867	31.334	41.399	13.450.127	133,63
2002	15.494.708	36.059	51.554	15.214.514	98,19
2003	22.086.856	47.253	69.340	16.302.053	73,81
2004	34.372.613	63.167	97.540	20.262.640	58,95
2005	43.297.743	73.476	116.774	24.124.501	55,72
2006	54.041.498	85.535	139.576	23.148.669	42,83
2007	62.790.965	107.272	170.063	27.214.988	43,34
2008	69.936.378	132.027	201.963	30.979.979	44,30
2009	38.785.809	102.143	140.928	32.006.149	82,52
2010	71.661.113	113.883	185.544	33.027.943	46,09
2011	105.934.807	134.907	240.842	36.151.328	34,13
2012	84.066.659	152.462	236.545	36.776.645	43,75
2013	99.858.613	151.802	251.661	32.308.991	32,35
2014	84.508.918	157.610	242.177	34.305.903	40,59
2015	63.268.398	143.838	207.234	31.464.777	49.73
2016	55.995.686	142.529	198.618	22.107.440	39.48
2017	76.736.291	156.992	233.799	26.283.656	34.25

Source:https://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/dis-ticaret-aciklarini-kapatmada-payi_916.html

Most developing countries, including Turkey, are exposed to crucial balance of payments and foreign trade deficits. As seen in the above table, the trade deficit is the difference between the export and import obtained by deducting export revenue from the import expenditure. International tourism directly affects the balance of payments and has a significant contribution. Tourism has a favourable effect in closing the gap in foreign trade and the balance of payments.

Table 8: The Share of Tourism Revenues to close Foreign Trade Deficits			
Years	**Foreign Trade Deficits ($) in Billion**	**Tourism Revenues**	**Share of Tourism Revenues to close the gap of Foreign Trade Deficits. (%)**
2003	22.086.856	16.302.053	73,81
2004	34.372.613	20.262.640	58,95
2005	43.297.743	24.124.501	55,72
2006	54.041.498	23.148.669	42,83
2007	62.790.965	27.214.988	43,34
2008	69.936.378	30.979.979	44,30
2009	38.785.809	32.006.149	82,52
2010	71.661.113	33.027.943	46,09
2011	105.934.807	36.151.328	34,13
2012	84.066.659	36.776.645	43,75
2013	99.858.613	32.308.991	32,35
2014	84.508.918	34.305.903	40,59
2015	63.268.398	31.464.777	49.73
2016	55.995.686	22.107.440	39.48
2017	76.736.291	26.283.656	34.25

Source: TURSAB (Association of Travel Agencies)

As it is seen in the above table, tourism revenues are very important for every country. However, the aim of this study is not discussing on Turkey's economic structure, but in the coming years how much pessimistic, actual and optimistic revenues from tourism can be obtained.

Econometric Analyses

In this section, a projection was made according to the origin of the international revenues generated annually in the World realized between the years 1985-2004 and the amount of international revenue for the foreign visitors came to Turkey along with forecasting analyses which were conducted and estimated for international revenue for Turkey.

The steps of the implementation can be grouped under three headings:

- Establishing a statistically significant and valid single regression implementation,

- According to the established model with the values of independent variables (Income from international travel entries in the world except Turkey) obtaining the value of the dependent variable (The amount of yearly income spent by international visitors) by point estimation between the years 1985 – 2004.

By making an interval estimate according to the established model, determination of the lowest (pessimistic) and highest (optimistic) values of the dependent variable (annual income provided by international tourists visiting Turkey) at 95% confidence level after the values given to independent variables. (Except Turkey income arising from international travel)

The below table below shows the data that is essential to apply.

Table 9: World in general and international tourism income in Turkey (Billion USD)

World in General and International Tourism Receipts in Turkey (Billion USD)					
Year	WORLD	WORLD [Except Turkey]	Turkey	LN WORLD [Except Turkey]	LN Turkey
1985	117,0	115.5	1,48	4,7494	0,3934
1986	142,0	140.8	1,22	5,8248	0,1947
1987	174,0	172.3	1,72	5,8974	0,5430
1988	202,0	199.6	2,36	5,9858	0,8567
1989	218,0	215.4	2,56	6,0556	0,9387
1990	265,0	261.8	3,23	6,1172	1,1709
1991	272,0	269.3	2,65	6,1368	0,9761
1992	309,0	305.4	3,64	6,2064	1,2917
1993	314,0	310.0	3,96	6,2373	1,3760
1994	346,0	341.7	4,32	6,2903	1,4635
1995	381,0	376.0	4,96	6,3158	1,6008
1996	434.0	428.0	5,96	6,3741	1,7854
1997	444.0	435.9	8,09	6,4024	2,0904
1998	445,0	437.2	7,81	6,4290	2,0553
1999	455,4	450.2	5,20	6,4685	1,6492
2000	477,0	469.4	7,64	6,5313	2,0329
2001	464,0	453.9	10,07	6,5237	2,3092
2002	480,0	468.1	11,90	6,5363	2,4766
2003	523,0	509.8	13,20	6,5148	2,5805
2004	622,0	606.1	15,89	6,6133	2,7655

UNWTO (Çevrimiçi), www.world-tourism.org/, 12.09.2003.
UNWTO, ***WTO World Tourism Barometer, Volume 3, No: 1, January 2005***.
UNWTO, ***WTO World Tourism Barometer, Volume 3, No: 2, June 2005.***
UNWTO, ***WTO World Tourism Barometer, Volume 5 No:1, January 2007***.
UNWTO, **Tourism Highlights 2004**, (Çevrimiçi) http://www.world-tourism.org/facts/highlights/HIGHLIGHTS%20INGLES%2020041.pdf, 25.01.2005.
TUİK (2007), ***İstatistik Göstergeler 1923 – 2005***, Ankara, s. 381.

The established regression equations are shown below;

Estimation Command:

LS LNTURKEY C LNWORLD

Estimation Equation:

LNTURKEY = C (1) + C (2) LNWORLD

Substituted Coefficients:

LNTURKEY= - 7.444216339 + 1.557251332 LNWORLD

The established regression model is statistically significant and has a high specificity coefficient of 0.93.In other words, the model is both statistically significant and highly representative. Below from Eviews output the results are provided.

Dependent Variable: LNTURKIYE
Method: Least Squares
Date: 07/23/07 Time: 02:09
Sample: 1985 2006
Included observations: 22

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-7.444216	0.550186	-13.53035	0.0000
LNDUNYA	1.557251	0.093730	16.61416	0.0000
R-squared				0.9324

Eviews 5.0 çıktısı

As a result of the LM test, in model there was no autocorrelation. In other words, the series are not influenced by the previous years. (Due to prob values are more than 0.05) So, model is not fake. Below the results of Eview 5.0 output are provided.

At the result of White Heteroskedasticity test it has been encountered that constant variance assumption was provided. (Due to prob values are more than 0.05) Below the results of Eview 5.0 output are provided.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:			
F-statistic	2.305304	Probability	0.128423
Obs*R-squared	4.486096	Probability	0.106135

Eviews 5.0 çıktısı

White Heteroskedasticity Test:			
F-statistic	0.325149	Probability	0.726361
Obs*R-squared	0.728058	Probability	0.694871

Eviews 5.0 çıktısı

As you can see in Cusum square chart provided by Eview output there is no structural fractures in the model.

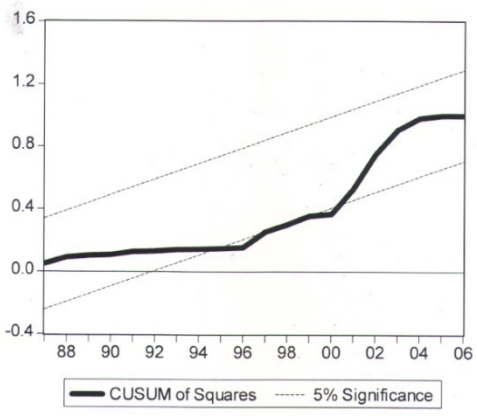
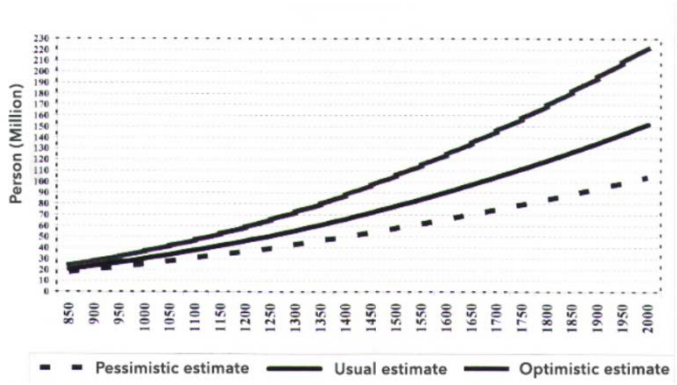

Table 10: World and Turkey revenues expectations

World [Except Turkey] Billion Dollar	Expected Revenue for Turkey		
	Pessimistic expectation	Usual expectation	Optimistic expectation
650	11,8	14,0	16,7
700	13,1	15,8	19,0
750	14,4	17,5	21,4
800	15,7	19,4	23,9
850	17,1	21,3	26,6
900	18,5	23,3	29,4
950	19,9	25,4	32,3
1000	21,4	27,5	35,3
1050	22,8	29,6	38,5
1100	24,3	31,9	41,7
1150	25,8	34,1	45,1
1200	27,4	36,5	48,6
1250	29,0	38,9	52,2
1300	30,5	41,3	55,9
1350	32,2	43,8	59,7
1400	33,8	46,4	63,7
1450	35,4	49,0	67,7
1500	37,1	51,6	71,8
1600	40.1	55,5	74

Except Turkey, the World's total revenues arising from international arrivals realize between 650 billion and USD 1.6 trillion,the income generated for the international visitor's result based on the application of the forecast analyses made by us is; Except Turkey, the World's total revenues arising from international arrivals reach USD 1 trillion, gained income level would be between USD 21,4 -35,3 billion, in case when reaching USD 1,6 trillion international income to be gained would be realized between USD 40 - 74 with 95% confidence.

Conclusion and Recommendations

World Tourism Industry has grown at an extremely high pace over the last 20 years, and this grow will continue in the future. In the direction of this development every year UNWTO publishes reports on international arrivals and receipts and the global expectation for the coming years. Starting from the year 2000 the international tourist arrivals grew by remarkable 4-5% annually. So, the current strong momentum is expected to continue in the future and intense competition will go on in order to achieve the largest share by the World countries.

Based on the data of UNWTO, between the years 2020/2023 international tourist arrivals are expected to reach 1.5 – 1.6 billion and generated revenue estimation is between USD 1,585 trillion to 1,625 trillion. In the year 2030 the number of international tourist arrivals is expected 1.8 billion with a revenue generation between USD 1.850-to 1.950 trillion.

The World's total international receipt was realized USD 1 trillion in 2011. The result of our study for the same year made in 2006, the expected receipt for our country was pessimistic 21.4, usual 27, optimistic 35.3 USD billion while Turkey actually gained USD 28 billion from international receipt, which is confirming the accuracy of our projection.In 2015, the World's total receipt from international tourism reached USD 1.22 trillion and according to our study, the expected receipt for our country was pessimistic 27, usual 36 and optimistic USD 48 billion, while the actual number in 2015 was USD 31 billion which is more than our pessimistic foresight and little less than our usual estimation. Due to the forced majeure occurred in 2016 the realized figures were not matching the results of our study. If requested, the results of the other years can be compared from our projection study.

Based on our econometric analyses regarding international arrivals in Turkey, in normal conditions for 2023, without any “force majeure” to be pessimistic 60.5, the usual 80.5 and the optimistic 110 million tourists. **However, due to the negative events happened in Turkey, in 2016 we strongly believe that for 2023 the tourists arrival would be between pessimistic target of 60,5 and not more than 65 million.** Again, this estimation will only be possible without the occurance of a"Force Majeure" factor in the coming years.**As the result of our study, our expectation in Turkey for 2023 would be realized pessimistic USD 45.2, usual USD 55.5, optimistic USD 75.6 billion with 95 % of confidence.**

Consequently, if Turkey follows a systematic marketing, successful promotion campaigns and innovated activities performed by the Destination Management Organizations

(DMO’s) both in tourist generation and in tourist destination regions supported by Turkish Ministry of Culture and Tourism, Our view as expectation in 2023 Turkey’s tourist arrival from internation world can be realized between 60.5 – 65 million tourist and the revenue can be realized between USD 51 - USD 61 billion. Among the priority measures to be taken in order to reach these predicted targets the recommendations are mentioned in our study under titles “Approaches on the future of Turkey’s Tourism in 2023” and “Destination Management in Tourism”.

In this context, taking into considering the following suggestions will constitute a significant part of the road map of Turkish Tourism's 2023 target:

• Turkey's current overall bed capacity is around 1.2 million. As a result of our further research on this subject, it is predicted that untill 2023 it should reach a minimum of 1.8 million beds.
• Different tourism strategies should be implemented for each country and their need must be determined accordingly.
• The capacity of our existing airports seems to be sufficient to meet the 2023 target. However, especially Istanbul and Antalya with their international recognition will yearly handle 15 - 25 million tourists. For these two destinations, a necessary study should be done considering "Destination Management Principles."
• The LawNo. 1618 concerning Travel Agenciesand the Association ofTravel Agencies (TÜRSAB) is not sufficient and does not serve to the target of 2023. The proposed legislation is generally concerning specialized outgoing agencies. On the other hand, incoming travel agencies are generating revenue for the country economy and not mentioned in the law. The new law should be given broad scope to the incoming agencies and they should be encouraged in accordance with certain criterias. It is also necessary to add a special section to the law for the tour operators.
• Tourism is intertwined with urban traffic. Traffic problem of Turkey's big cities and especially mega-city Istanbul must be solved. Otherwise, today's Istanbul traffic system will not respond to the targeted tourist flow in the coming years. It will be useful to pass on the alternative projects such as the Third Bosphorus Bridge (Yavuz Sultan Selim) and Marmaray projects.
• Turkey’s and especially Istanbul's supply-demand balance on accommodation should be taken into consideration and on the European side of Istanbul, rather than the construction of

the hotels wherever possible or in the same locations adjacent to each other the authorities should only allow for the hotel construction within the selected schedule and programs.

• In order to support the Eastern Marmara Region and Thrace, these regions should be encouraged with investments and the new hotels should be shifted to East Marmara Region and Thrace to alleviate the burden of Istanbul and to introduce the beauties and attractions of those regions in tourism.

• The cruise industry is one of the fastest growing segments of tourism. For Istanbul, sustainable cruise tourism development strategies must be set and due to the characterized structure of bringing large numbers of tourists to destinations for brief periods, Galata Port enlargement plan must be completed as soon as possible.

• Mega city Istanbul having a population of over 16 million residences is in desperate need of traffic relief. Central Istanbul's streets are narrow and always packed with hour-long traffic jams. The city needs to construct and develop a light rail system for public transportation because it costs less as well as an underground system network.

• China is the most populous country in the world with its 1,4 billion inhabitants. Currently, every year about 180 million Chinese are traveling abroad. According to UNWTO reports, Chinese people are one of the top money spenders. Today, the number of Chinese tourists visiting Turkey is a very small number compared to the number of tourists traveling abroad from China.In this context, systematic promotion programs should be carried out in order to attract more Chinese tourists to Turkey.

• One of the most important factors that will increase the tourist arrivals is that to organize multinational sporting activities in our country, such as the Olympic Games, World cup, Champion Clubs finals and so on. In fact, such international sporting events do not bring money immediately to the hosting country due to constructions of mass sports arenas, stadiums with high budgets. But in a long-term, the organization city will attract more tourists than during the event period.

• Turkey is one of the top sun, sea and sand (3 s) destination country in the Mediterranean. A significant number of tourists are coming to our country for (3 s) from many countries of the world. However, more emphasis should be given to the cultural and religious tourism of Anatolia, where many civilizations passed through from this land in many thousands of years' history.• Good customer service is required at every part of tourism activities regardless of how demanding the customer is. Tourism is the industry is very much related to the customer

service and those who get good service are more likely to travel to the same destination for their future travel arrangements. So, service always to be maintained and supported by the latest technology.

• Great importance should be given to written and visual media abroad. Quality presentations and promotion programs should be made.

• Within Turkey especially abroad the state should give support to the marketing activities of the travel agencies.

• Congress tourism should be supported and strengthened.

• In the Ministry of Culture and Tourism advisory board to be formed from the selected incoming travel agencies and tour operators and have regular meetings in order to discuss latest tourist flow.

• Hotels in Turkey are classified by a government-designated star system. Stars are awarded for the presence of such amenities and standards. However, the standard characteristics of Turkey's hotels generally are not rated according to the world standard. Correct and realistic star grading system must be implemented as per the international standards.

• Internationally meaningful, consistent and attractive promotional strategy and brand for Turkey to be created and implemented.

• By promoting expensive and branded products instead of cheap products in tourism to increase the number of qualified tourists who bring more income to the country.

• Establishment Tourism Research & Development Centers with the participation of public and private sector organizations, monitoring and evaluation of tourism statistics.

• Especially in Istanbul and in other tourist attracted towns unplanned urbanization, ugly structures, poor environmental views have the attention of tourists. Those types of unpleasant views should be avoided and measures should be taken in the name of rectification.

• Tourism Development Corridors (routes) such as silk roads, heritage, cultural and highlands should be launched where tourists can understand their travel more easily.

• Within the scope of health tourism, Central Physician Appointment System (CPAS) should be implemented in different foreign languages to strengthen the continuity of foreign patients treated within the scope of health tourism in Turkey.

• Planning of support mechanisms for thermal tourism facilities to operate in cooperation with hospitals, physical therapy and rehabilitation centers.

Sustainability in tourism is the first rule. Tourism should be spreaded all year around. Our country must always maintain its comparative superiority in the World countries.

Consequently, if Turkey follows a systematic marketing, successful promotion campaigns and innovated activities performed by the Destination Management Organizations (DMO's) both in tourist generation and in tourist destination regions supported by Turkish Ministry of Culture and Tourism and non-governmental organizations in cooperation with DMCs travel agencies, Turkey's international tourist arrivals and receipt from international World tourism can be realized.

Among the priority measures to be taken in order to reach these predicted targets the recommendations are mentioned in our study under titles "Approaches on the future of Turkey's Tourism in 2023" and "Destination Management in Tourism".

REFERENCES

Stephen J. Page ve J. Connell, **Tourism A Modern Synthesis**, Third Edition, South Western Cengage Learning EMEA, İngiltere, 2009.

Chris Cooper, J. Fletcher ve diğerleri, **Tourism Principles and Practice**, Fourth Edition, Prentice Hall Financial Times, İngiltere, 2008.

UNWTO, World Tourism Performance 2011 and Outlook 2012, http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_pisa_2011_2.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2012.

UNWTO Tourism 2020 Vision, http://www.unwto.org/facts/eng/vision.htm, Erişim Tarihi: 01.06.2012.

Cüneyt Mengü, Ortadoğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi, Istanbul 2008,

Page & Connell, Tourism A Modern Synthesis, South Western, Third Edition, UK, p. 620.

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

https://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, http://plan9.dpt.gov.tr/oik49_turizm/49turizm.pdf, Erişim Tarihi: 09.06.2012.

Cüneyt Mengü, Ortadoğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 61.

DPT (2006), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013), Ankara.

DPT (2006), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013) – Turizm Ön İhtisas KuruluRaporu, Ankara.

DPT (2013), Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara.

T.C. Başbakanlık DPT Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007, s.92.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2007, http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf,Erişim Tarihi: 01.06.2012.

Türkiye Turizm Stratejisi – 2023, http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf

TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği), http://www.tursab.org.tr/tr/tursabdan-haberler/2023-turkiye-turizm-stratejileri-sunumu_1913.html, Erişim Tarihi: 09.06.2012.

TYD (Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği), http://www.ttyd.org.tr/arama-sonuclari.aspx?q=2023, Erişim Tarihi: 09.06.2012.

TYD Turizm 2023 Hedefi, http://www.ttyd.org.tr/2023-e-dogru-turk turizminde-yatirim-hamlesi.html.

Dr.Cüneyt Mengü, T.C İstanbul üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul 2008.

TYD Turizm 2023 Hedefi, http://www.ttyd.org.tr/2023-e-dogru-turk turizminde-yatirim-hamlesi.html.

for more information, please : see our study under the title of “Destination Management in Tourism” which represented in the the Symposium of Ahtamara international multidisicplinary Congress – Van, Turkey 26-08-2018 .

for more details : Dr.Cüneyt Mengü. 4th Eurasian Conference on Language and Social science -Riga, Latvia approaches of

CHAPTER 39

SERENKS AND KUTNUS IN KONYA ETHNOGRAPHY MUSEUM

Tülay GÜMÜŞER*

*Assistant Professor. Selçuk University. Faculty of Art and Design. Alaeddin Keykubat Campus. Selçuklu/ Konya-Turkey. E-Mail:tulaygumuser@gmail.com

Introduction

Each society has folk arts which come out and develop within the public as it has peculiar cultural accumulation, language and colors. Ethnographic works of art that the public produce depending on their traditions and customs are the assets that reveal the cultural structure of that country. Although the fabrics weaved with ethnographic textiles have a quite ancient past, decorating fabric surface often with geometrical shapes and abstract elements dates back to 8000 B.C.

Turkish fabrics that reflect characteristic features of Turkish culture and mystic aura of Eastern culture are the most valuable fabrics among ethnographic textiles in terms of weaving technique, material, symbolic meaning of their decorations and richness of motives. These fabrics, an important creativity field in the Ottoman arts, first started to be produced in Bursa and then *Court Style* flourished in which the best samples were encountered in the ateliers established in İstanbul. The Ottoman Sultans' keenness on glorious fabrics was an important factor in the development of court fabrics because those fabrics were perceived as the symbol of power and statue in those period (Öztürk and Yazar, 2017: 151).

Of these fabrics, the most widely-encountered ones are silky fabrics named Kemha, Kadife, Çatma, Atlas, Gezi, Canfes, Selimiye, Şib, Serenk, Sevai, Zerbaft, Seraser. Turkish fabrics' having an intercultural language unity has enabled its patterns to be adopted by other cultures in terms of characteristics and aesthetics. According to the sources, it is possible to list these fabrics as follows;

- Depending on the country it is weaved:Halep Fabric, Şam Fabric, Musul Fabric.
- Depending on the place and technique of weaving:Bursa Kadifesi, Üsküdar Çatması, Ankara Sofu, Bilecik Çatması.
- Depending on the place of weaving and usage: Trabzon Kuşağı (Akpınarlı andBalkanal, 2009:182).
- Depending on their being called after the master or someone else: Selimiye, Mecidiye, Ahmediye, Hasan Bey Keyfiyesi.
- Depending on the technique: Tafta, Kutnu, Kadife, Atlas.
- Depending on the technique and material: Kutnu, Telli, Taraklı Atlas, Telli Hatayi
- Depending on the number of color:Serenk, Hefrenk.

- Depending on the designs: Benekli, Deve Tabanı and Çınarlı Hatayi(Gürsu, 1988: 21, Akpınarlı, 1996: 14-15).

The Ottoman Empire, which sustained its cultural and artistic characteristics but could not keep up with the changes and developments in arts and technology in Europe with the effect of modernism, remained behind in fabric production as in many fields (Yılmaz and Sipahioğlu, 2006: 216-217). Using western products increased in parallel to westernization in the Ottoman Era, while the eagerness to dress up like westerners increased the demand for silky fabrics. European manufacturers cared for the color and pattern characteristics of the fabrics they manufactured to be suitable for eastern taste and to be cheaper in price so that they would get hold of the silky fabric market (Önsoy,1998, 16-24: Kavcı, 2010: 38-39).

All of these developments gradually removed fabric patterns reflecting the glory of the Ottoman Empire from authenticity and pushed them under the influence of the West. In this period, European style of patterns came to be applied in the ateliers established in the court; bouquets of flowers, carnation in the form of big folding fans, bouquets made of ribbon bowties, ornaments in the style of garland were the motif that take attention on the fabric surfaces. Silver threads made in French or Italian style were frequently encountered; black and lilac colors that had not been seen before gained intensity in this period of time (Altay,1979).

The fabrics which were not only an important trade product in ancient ages but also the indicator of the wealth of the Empire have been the field of production which is perhaps the most open manufacturing field to cultural and artistic influences. These fabrics, which are among our cultural heritage, are nowadays displayed at museums in different cities of our country especially in İstanbul and Konya, some are conserved in the storehouses of museums. Some of the mentioned fabrics are included in Konya Ethnography Museum dealt with in the study. Although there are academic studies about many textile products in the museum, the fabrics of 19th century have been detected not to be sufficiently touched on in the literature scans made and the interviews carried out with museum staff. The information in the records in the museum archives are limited because no study has been made on fabrics. Whereas, the subjects of great importance need a comprehensive examination and catalogue study just like the transformation suffered by Turkish fabric art of importance with its colour, patterns, and material for hundreds of years by getting away from authentic style and understanding of art.

Academic studies enable us both to have information about ethnographic objects and to see and know various samples of our cultural entities, and they will help prospective studies to be carried out. From this point of view, an evaluation of literature scan is given in the introduction of the study; pattern, colour and composition properties of Kutnu and Serenk fabrics which are assisted by visual examples are tried to be explained in the following section.

2. Aim of the Study

The fabrics that form an important group in Turkish textile history suffered a transformation in terms of motif, colour and composition properties with westernization influence in the nineteenth century after the glorious period experienced in the sixteenth century. The primary aim of the study is to introduce the historical fabrics conserved at museum store houses by bringing them to light and to gain them to literature. In line with this aim, westernization influence of the late Ottoman Era both from economic and political and from cultural point of view have tried to be determined comparatively over Serenk and Kutnu fabrics. The study has been conducted over the example of Konya Ethnography Museum; twelve samples have been chosen to study from the textiles conserved at the storehouse of museum. The information obtained from the museum archive have been included in the study and fabrics have tried to be introduced.

3. Method

Qualitative research method has been used in the study, and case study has been performed in the example of Konya Ethnography Museum. The museum was visited for performing research about fabrics on August 26-27, 2018 with the warrant taken from Provincial directorate of Culture and Tourism of Konya Governorship and Konya Ethnography Museum Directorship. Datings were made according to the inventory numbers of fabric samples in the museum archive, and among about two hundred fifty types of fabrics conserved at museum storehouse, the chosen eight Kutnu and five Serenk fabrics were photographed and these photographs were transmitted to digital medium. A collection depending on literature scan has been presented in the introduction part so that the theoretical part of the study should be built on a solid ground. At the end of the study, archive records and pattern, colour and composition features of Kutnu and Serenk fabrics depending on secondary resources have been interpreted by the author.

4. Serenks and Kutnus in Konya Ethnography Museum

Historical Turkish fabrics have a great aesthetic aspect in terms of their material quality, weaving technique, colour, pattern, and composition. The fabrics regarded as the symbol of status for a long time are parts of materialistic culture from cultural and artistic point of view today. Konya Ethnography Museum(1975), which houses some of these fabrics, has a rich collection through purchases and donations made. Ethnographic collections of the collectioners Refet Yardımcı and Kenan Özbel, traditional Turkish handicrafts products and textiles belonging to Konya and its vicinity are displayed in the exhibition hall of the museum. The fabrics examined in the study was brought to the museum by being purchased from Kenan Özbel. Some of the fabric patterns such as Bursa Sevai, İstanbul Sevai, Serenk, Seraser, Kutnu, Kemha, and Çatma are exhibited in frames within windows, most being conserved in storehouses.

The common features of Kutnu and Serenk fabrics in the museum storehouse is that they were weaved of silk. Considering the composition schemes of Ottoman palace fabrics manufactured before the 19th century, generally the arrangement of a motif from repetitions attracts the attention. In the motifs, authentic motives called Tulip, Carnation, Penç, Hatayi, Rumi, Rosebud, Family tree, and Medallion are used in general. The factor in the formation of the characteristic feature of the fabrics of then is that they showed development in a variety without being affected by the West. Freer composition order is seen in the patterns of the fabrics that lost their authenticity in the 19th century. Considering the colours, patterns and composition schemes of Kutnu and Serenk fabrics in Konya Ethnography Museum, the above cited changes are partly seen.

The common feature of the Ottoman fabrics is that they have warp surface grounds and are weaved with pattern reinforcement weft as known. The weaves named Serenk and Kutnu among all these are perhaps the most known ones. The ground of the Serenk fabric seen after the second half of the fifteenth century is of güvez color (purple-red), is self-patterned and is weaved with three colors. The one withnine flowers is called *Serenk*, the spotted one is called *Şahbenek* and the plain one is called *SadeBenek*. In the following years, the number of Serenks increased and yellow silk was used in motives, instead of thread and silver thread (gürsu,1998: 27; Öztoksoy, 2007:70).

Kutnu fabric is specific to Eastern countries with its original colours, weaving style and variety of patterns. Kutnu, formed of longitudinal coloured stripes, is a striped fabric with cotton weft and silk warp. Kutnus are ornamented sometimes by putting shiny and matte stripes side by side and sometimes with motifs of flowers on it. There Just as silk stripes in Kutnus are in one colour, mostly in yellow, it is also weaved by putting many coloured stripes together. Therefore, it is possible for it to flourish with different names. The most known varieties of it can be listed as Hindiye, Kemha, Sultan, Mercan, Çiçekli, Şahiye, Kerasi, Çiçekli-Vişneli Ful, Çiçekli-Kırmızılı Ful, çiçekli Furş, Çiçekli Mecidiye, Bağlamalı Furş, Bağlamalı Mehtap, Bağlamalı Darıca, Bağlamalı Zincirli,Bağlamalı sarı tas, Bağlamalı Sedefli (İmer,2001:13).

Serenks and Kutnus at Konya Ethnographic Museum confront us sometimes with their features mentioned above and sometimes in different combinations. The change seen in the fabrics that have an important place inTurkish traditions have been dealt with first over Serenk fabrics then over Kutnu fabrics according to their majority. In the first example of the Serenk fabrics (38x53 cm), there is a bouquet of various flowers such as folding fan carnation, small pomegranate motifs in three parallel rows one under another on a tobacco-colored ground; the leaves are in green and dark-blue color; the flowers are colored with dark blue, light pink, brown and white threads (figure 1). In another example, six flower motives are weaved with silk thread in zigzag order in the form of a bunch of grapes on a reddish-brown ground. The flowers are in dark green color and leaves are preferred to be in light green tones (figure 2).

Figure 1: Serenk. 19.yy. Inv.No: 135 -3752Figure 2:Serenk. 19.yy. Inv.No: 135-3751

In a similar example, flower motives are scattered with equal spaces in between on a plain ground with dominant khaki color (greenish soil color) (figure 3). Beige color (yellowish light brown) on the ground is seen to be preferred in another fabric piece organized with half-drop-match. Plantal motifs in small sizes attract attention on the ground (figure 4).

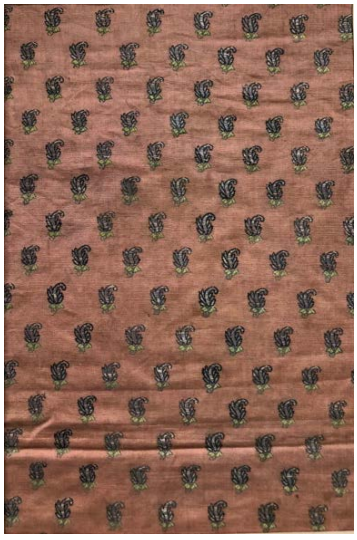

Figure 3: Serenk. 19.yy. Inv. No:135-3750 Figure 4: Serenk. 19.yy.Inv. No:135-3748

In the last example of Serenk fabrics the repetitions of plantal motifs stylized in bright white tones are seen on plain crème (white) color ground, and the surface of the fabric is decorated with bunches and flower forms colored with dark green and claret red (figure 5).

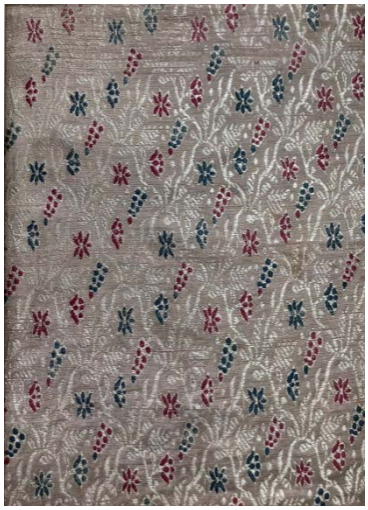

Figure 5: Serenk. 19.yy. Inv.No: 135-3749

When Kutnu (Kutni) examples are considered after Serenks, a small number of colors take attention as in other images. In an example of a piece of kutnu in a frame with a cotton weaved warp and silk weaved weft, longitudinal yellow and lilac stripes are seen. The inner side of some of the stripes with light yellow ground is filled with plantal motifs (figure 6). A similar weaved example is a stripy fabric formed of longitudinal dark lilac and light red thick stripes. There are light yellow stripes parallel to them, their surfaces are composed of the repetition of dark green plantal motifs and geometric shapes (figure 7).

Figure 6: Kutnu. 19.yy. Inv.No:133-3742

Figure 7: Kutnu. 19.yy. Inv.No:133-3745

There are two kutnu examples in the museum that are just the opposite of classical kutnu samples weaved in longitudinal stripy order. The first example is a silky piece of fabric weaved in yellow, plain black and black square points among horizontal red stripes (figure 8). Another one is composed of two dark lilac and yellow thin horizontal stripes of silk thread. Thin stripes with marble art accompanies these stripes and small square points are seen on them as in other example (figure 9).

Figure 8: Kutnu. 19.yy. Inv.No:133-3749

Figure 9: Kutnu. Inv. No:133-3740

Considering another example among the classical stripy weaves on which small quantity of colors are used, longitudinal green and white stripes are seen, and the tops of stripes with white grounds are complemented with brown and green plantal motifs (figure 10). In the last kutnu example with main ground weaved in classical style in dark blue color, the ground is composed of longitudinal blue and white stripes and the surface of white stripes is composed of zigzag stripes in maroon color and flower motifs placed among them in the same tones (figure 11).

Figure 10: Kutnu. Inv. No:133-3741

Figure 11: Kutnu. Inv. No:133-3738

Another example that has a different style from classical kutnus in the museum is a piece of watered silk fabric in which red and crème tones are dominant. On this fabric of the character of Damascus weave, there are longitudinal stripes and light yellow and green colors are seen as well as red and white colors (figure 12). In the last kutnu example that confronts us with its different patterns from classical examples, it is seen that small flower motifs accompany big size rose and leaf pattern in bright silver color over dark lilac ground (figure 13).

Figure12: Kutnu. Inv. No:133-3739

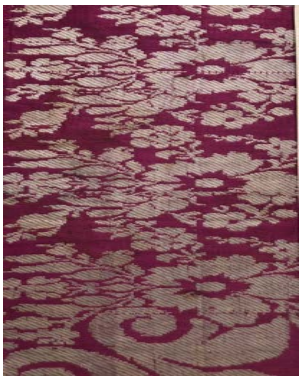

Figure13: Kutnu. Inv. No:133-374

5. Conclusion

Historical Turkish fabric art that has had an important place in Turkish culture and tradition with its rich pattern and weaving techniques suffered a change and transformation with the influence of the West in the nineteenth century. The mentioned change and transformation has been discussed over the Serenk and Kutnu fabrics in Konya Ethnography Museum. Considering the design features of the mentioned fabrics, its having a plain composition scheme and plantal motives used in its patterns attract attention. Four out of five Serenk fabrics are composed of small flower motives and are weaved with small number of colors, which is similar to those weaved in the previous periods. Only in one example, flower bouquets reflecting Western style and the number of colors increased. In this example, stepping out of three colors in Serenks is different from typical color and pattern features of the previous period.

When it comes to Kutnu fabrics, that the composition is formed of longitudinal or horizontal stripy arrangements and the pattern is stripy and has small plantal and geometric motives resembles to the fabrics manufactured in the previous period. In the last two works of Kutnu examples having a plain pattern structure, the big sized flower motives covering the fabric surface reflect European influence. Gold and silver threads restricted and banned from usage because of economic reasons in the Ottoman Empire were not encountered in the fabrics examined. When looked at the present colors in general, preference of color increase in few fabrics actually indicates that Turkish culture continued its known perception of color against western influence. Although the western influence gained pace in colors and motives, the authentic structure of Turkish fabric art is seen to be tried to continue in both fabric types.

The study has also revealed that there is a need for a catalog to be formed regarding the fabrics with the traces of a civilization and for a detailed examination to be carried out. These valuable fabric pieces dating from the nineteenth century lights our way about the understanding of culture, color and pattern of the periods in which they were manufactured. For this reason, enlightening the past is of importance in terms of the respects of better understanding our culture and protecting our traditions.

Resources

Akpınarlı, F. 2009. *Çankırı Geleneksel Kadın Giysilerinde Kullanılan Kumaş Özelliklerinin İncelenmesi.* Resimden Tezhibe, Ağaç Baskıdan Çiniye, Kilimden Giysiye Geleneksel Türk Sanatları Sempozyumu. 4-6 Haziran, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Erzurum.

Akpınarlı, F., and Balkanal, Z. 2012. *16-18. Yüzyılda İstanbul'da Üretilen Kumaşlarda Bitkisel Bezemelerin İncelenmesi.* Motif Halkbilimi Dergisi. (Balkan Özel Sayısı). No:1 S:179-209.

Altay, F. 1979.*Kaftanlar*. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.

Gürsu, N. 1988.*Türk Dokumacılık Sanatı.* İstanbul: Redhouse Yayınevi.

İmer, Z.2001.*Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri.*Ankara

Kavcı Özdemir, E. 2010. *19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Sanayileşmenin Saray İçin Üretilen Kumaşlara Etkileri.* Dokuz Eylül Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü. Geleneksel Türk El Sanatları ASD. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.

Önsoy,R. 1998.*Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi ve Sanayileşme Politikaları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Öztürk, H., and Yazar, T. 2017. *Dokuma ve Motif Özellikleri Açısından Sembolik Değer Olarak Osmanlı Padişah Kaftanları ve Şifreleri.* Researcher: Social Science Studies. Cilt:5 Sayı:10, S.148-168.

Öztoksoy, Ö. 2007. *16-18. Yüzyıl Osmanlı Hint-Babür Kumaş Sanatları Etkileşimleri*. İsatnbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sanat Tarihi ABD. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Yılmaz, N., and Sipahioğlu, O. 2006. *Dolmabahçe Sarayında Bulunan Döşemelik Kumaş Desenlerinde Dönemin Sanat Akımlarının Etkisi.* 150. Yılında Dolmabahçe Uluslararası Sempozyumu. İstanbul, 23-26 Kasım. S: 216-217

CHAPTER 40:

THE INVESTIGATION OF REGULARLY and IRREGULAR MIGRATION STATISTICAL ANALYSIS IN TURKEY

Öğr.Gör.Handan BOYALI[1]
Öğr.Gör. Serkan GÜNDOĞDU[2]

[1]*Tunceli Vocational High School, Munzur University, Tunceli, Turkey , sgundogdu@munzur.edu.tr*

[2]*Çemişgezek Vocational High School, Munzur University, Tunceli, Turkey, handanboyali@munzur.edu.tr*

Introductıon

The phenomenon of immigration is increasingly regarded as a problem requiring a coordinated intervention with a global approach.States of immigration are debating not only at the bilateral level, but also in the global and regional contexts.

Almost all countries in the world are under the influence of immigration.Migration is expressed as "the movement of a person or a group of people through an international border, or from one place to another within a state" and is included within the scope of the definition of population movements that bring about the result of displacement of people, irrespective of their structure and cause (Çiçekli, 2013: 39- 40).Migration movements come into play due to voluntary or compulsory reasons.Armed conflicts, natural disasters, economic and political reasons cause millions of people to migrate from one place to another.International migrations cause multiple states to be affected at the same time.If the migration movements are not well managed, public order and security are threatened and some negative consequences such as violation of human rights are brought about.Therefore, developing an effective migration management is of great importance.

In this study, quantitative analysis with numerical sense of regular and irregular migration to Turkey is made.

1. Concept of Migration

Migration is described as a geographically, socially and culturally displaced change from one place to another due to economic, political, ecological or personal reasons. In addition, although migration is expressed as an arbitrary attempt to persuade people to live their life in better and more convenient circumstances, it is not possible for immigration to occur without the necessity of immigration (Öztürk vd., 2009: 2427).

Migration refers to the situation where individuals go from one place to another in order to settle for economic, religious, social and political reasons."Migration" is defined as "internal migration" if it occurs within the country and "international migration" if it occurs among the countries. Migration can be expressed as an individual or group going from one place to another and living for a certain period of time (Çakır, 2011: 210).

Migration is a socialmobilityrelatedtopeopleandpopulation.Migration is similar to tourism, but tourism is not. Sightseeing trips; There is intent to remain immigrants. Population movement for settlement.It is a displacement movement to settle from one settlement such as village and city to another.Migrations show great differences in terms of cause, will, distance,

time, volume, direction and organization.It has been possible to change the class due to the process of urbanization with immigrants starting from the urban areas since the Industrial Revolution.Thecauses of migrationare groupedin tofour groups: natural causes, political and religious causes; socialand cultural reason sande conomic reasons. Migration occurs in various forms and is based on volunteerism in general (Kaypak, 2014: 128-130). However, immigration can necessarily emerge when the conditions of the surrounding environment begin to force its life(Yüceşahin ve Özgür, 2006: 16).

Migration is one of the most important problems in the global economy. There is a serious socio-economic impact both in terms of the country receiving the immigration and also in terms of the country emigrating. The province of these effects is the labor market; second, there is a certain amount of drop in workers' wages; the third is the problem of the aging of the population that most OECD countries face. It is also a matter of serious economic influences(Drinkwatervd., 2003: 1).

1.1. Turkey's İmmigration History

Turkey, Middle East and Asia to the east and with some countries experiencing conflict and instability south, west welfare and human rights standards is situated in the position a bridge between high European countries. The Middle East and particularly the conflict in neighboring countries, the presence of political and economic instability, it is difficult mountainous and control of the eastern border, for reasons such as compliance with the illegal crossing of the geographical structure of the Aegean and Mediterranean coasts, Turkey, the European Union (EU) route crossing for migrants aiming to go to their country state. Especially in recent years with the growing economic and regional power, Turkey has become a center of attraction for regular and irregular migration movements situation. When considering all of these reasons, immigration, Turkey's economic, socio-cultural and demographic structure, deeply affect the public order and security(http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380, 2018).

Because of its geographical and strategic location, our country has been the ultimate stoppage of migratory movements throughout the history, including massive asylum movements, and has hosted millions of immigrants.

Pre-historical migration movements towards the Republic of Turkey and the Republic period as the period of evaluation will take under two headings.

1.1.1. Pre- Republic Period

It is expressed by the scientists who tolerate the arrivals without distinction of religion and race during the Ottoman Empire period.Major examples of massive and individual asylum movements in this period are as follows (http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380, 2018).

- ✓ The refuge of Jews from Spain in the Ottoman Empire in 1492,
- ✓ In 1672, Ibrahim Müteferrika and Count ÖdemeSeçenyi (Seçenyi Pasha) after the Thököly Uprising, and in 1699, Hungarian King ThökölyImre and his wife refused to Ottoman Empire,
- ✓ In 1709, King of Sweden, with the group of 2,000, took refuge in the Ottoman Empire,
- ✓ After the 1718 Treaty of Pasarossa, King of Hungary II. RakoczyFerenc's refuge in the Ottoman Empire,
- ✓ The refuge of Prince Adam Czartorski, one of the leaders of the Polish Revolution of 1830, to the Ottoman Empire in 1841,
- ✓ The loss of the Hungarian Freedom War of 1848 Prince Lajos Kossuth and about 3,000 Hungarians came to the Ottoman Empire in 1849,
- ✓ Approximately 1,500,000 Caucasian population fleeing the Russian Army in 1856-1864 was admitted to the Ottoman Empire territory and placed in various parts of the Balkans and Anatolia.
- ✓ After the 1917 Bolshevik Revolution, Vrangel demanded protection from the Ottoman Empire with about 135,000 people

1.1.2. Republican Period

Mass migration movements towards our country continued during the foundation period of the Republic and afterwards. These movements can be summarized as follows (http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380, 2018).

- ✓ Between 1922 and 1938, 384 thousand people from Greece,
- ✓ Between 1923 and 1945, 800 thousand people from the Balkans,
- ✓ Between 1933 and 1945, 800 peoplefrom Germany
- ✓ In 1988, 51,542 people from Iraq,
- ✓ In 1989, 345 thousand people from Bulgaria,
- ✓ In 1991, 467,489 people from Iraq after the First Gulf War,
- ✓ Between 1992 and 1998, 20 thousandpeoplefromBosnia,,
- ✓ After the incidents in Kosovo in 1999, 17,746 people,

- ✓ In 2001, 10,500 people from Macedonia,
- ✓ April 2011- October 2017 from about 3 million people to come to Turkey because of the internal turmoil in Syria.

In sum, our country has embraced more than 5 million people from 1922 to the day. This number does not include strangers who come for purposes such as study and education.Working with Turkey, which has come when education and other purposes, although the figures relating to foreigners in the last 13 years there has been a total of 2,442,159 receives a residence permit to foreigners.

2. RegularandIrregular Migration ToTurkey

InForeignersand International ProtectionLaw No. 6458, theRepublic of Turkeyandpersonswithoutcitizenship of foreigners, passportor in lieuandtoenterTurkey.

Turkey will have up to ninety days in strangers, they are citizens or legal purposes as the advent of the consulate in the country where they come stating that a visa. The residence time provided by the visa or visa exemption in Turkey, does not exceed ninety days for every one hundred eighty days.

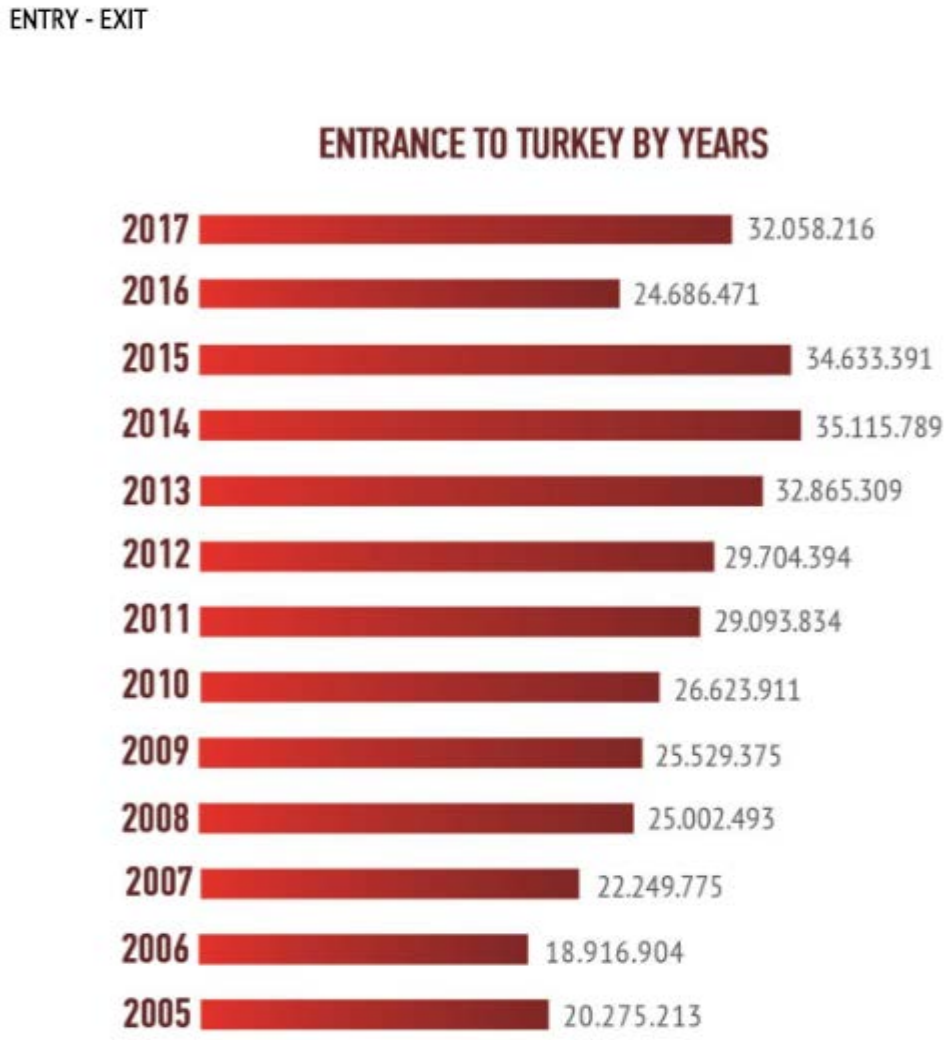
In Turkey, visa or visa exemption from the deadline of ninety days or more will receive a residence permit is mandatory for foreigners.

2.1.EntrancetoTurkey

Foreigners; bordergates, validpassportor a document in lieu, after passing through document control is to make the entryor exit fromTurkeyTurkey.Turkey will stay up to ninety days of foreigners, they are citizens or legal purposes as the advent of the consulate in the country where they are required to obtain a visa indicating. The residence time provided by the visa or visa exemption in Turkey, does not exceed ninety days for every one hundred eighty days. The visas can be given to the consulates, and in exceptional cases the governorships to which border gates are affiliated.

Land in Turkey, air, an overall increase in the number of foreigners arriving by sea and rail past years are available.

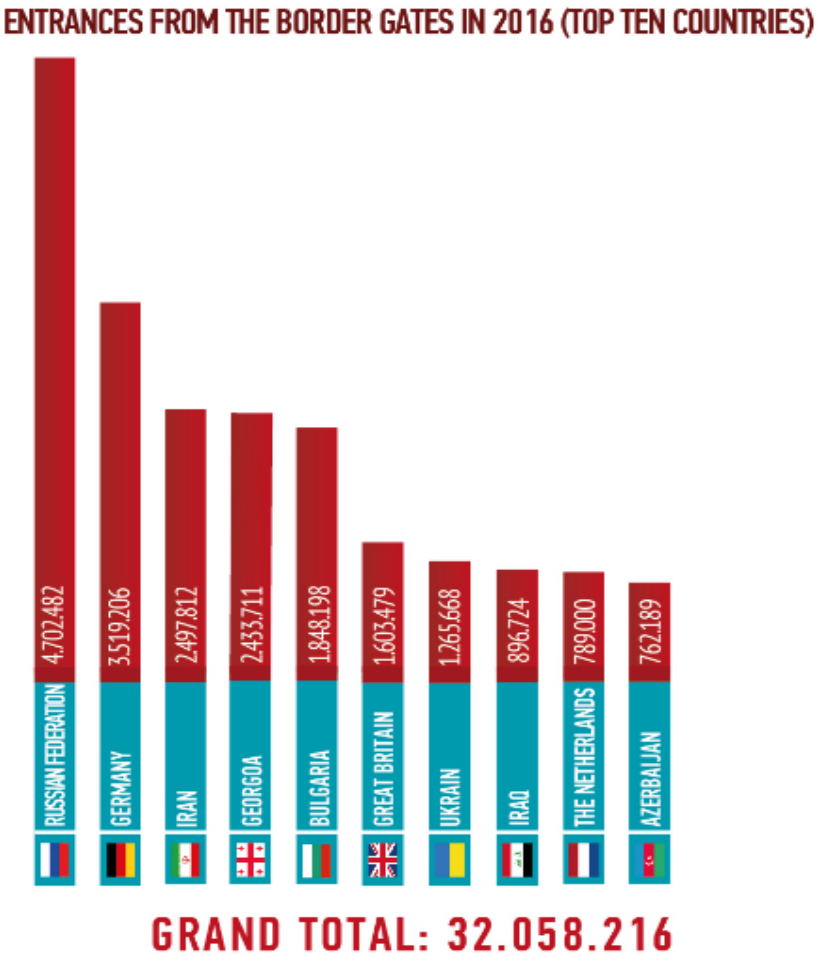
While the number of foreigners entering my country in 2015 was 34,633,391, it was 24,686,471 with a 29% decrease in 2016. In 2017 it was 32.058.216 (Graph 1).

Graph 1: (http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377, 2018).

Changes according to the year of entering Turkey is shown in Graph1. While there is a steady increase in the number of entry to Turkey until 2016, has been a serious decline in 2016, the number of entries in 2017 was found to occur at values close to the previous year.

At the entrance to the border gates in 2017, the first order is Russian citizens, followed by German and Iranian citizens (Graph 2).

Graph 2: (http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377, 2018).

Thedistribution of thebordercrossingintoTurkey in 2016 is shown in Graph 2. It is seenthatthelargestpenetration is fromRussia (15%), followedby Germany (11%), Iran (8%), Georgia (8%) andBulgaria (6%). Thenumber of citizensenteringthecountryfromTurkeyThis 5 constitutehalf of the total inflowtoTurkey.

2.2.RegularandIrregular Migration

Regular Migration; Itreferstoforeigners' legallyenterinto, stay in orexitfromTurkey. (Foreignersand International ProtectionLaw, Art. 3 (ı), 2014: 18). Orderly Migration**,** departing from the country of origin and moving to a new place of residence from the people's usual place of residence in accordance with laws and regulations governing travel, transit and entry to the host country.

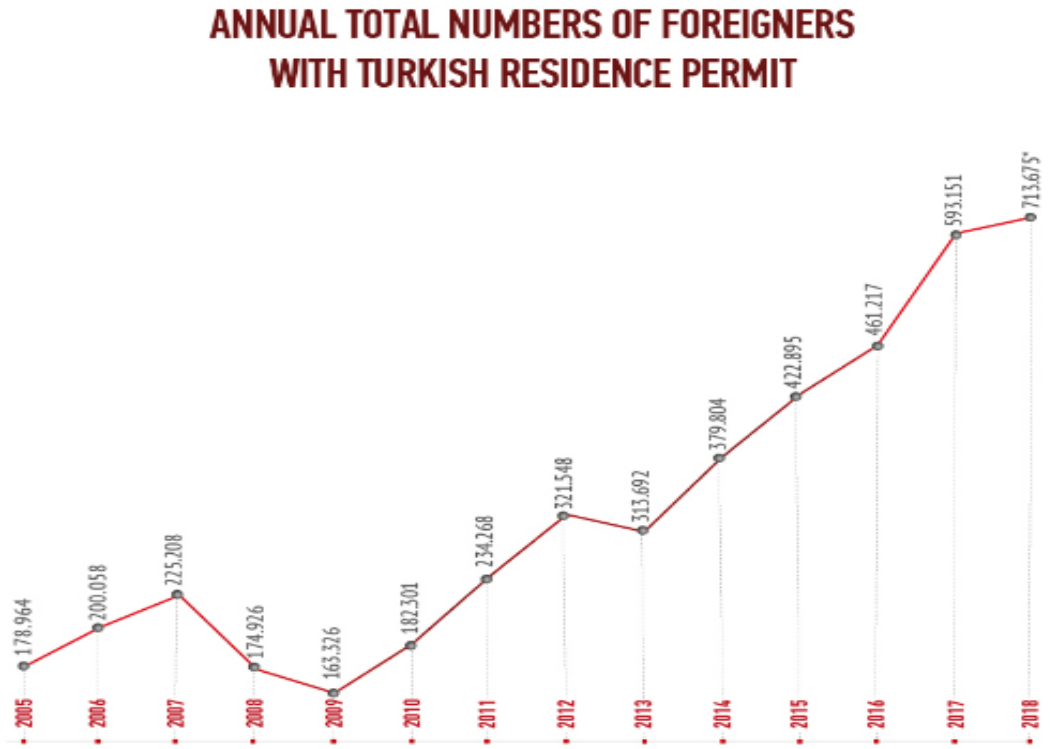
Irregular Migration; Itreferstoforeigners' enterinto, stay in orexitfromTurkeythrough

illegal channelsandwork in Turkeywithoutworkpermit. (Foreignersand International ProtectionLaw, Art. 3 (ı), 2014: 18). It is the movements that occur outside the regulatory norms of the sender, transit and recipient countries. There is no clear or generally accepted definition of irregular migration. In terms of target countries, it means illegal entry into a country or illegal stay or work in a country. In other words, the immigrant does not have the necessary permits or documents to enter, reside or work in a particular country under the immigration regulations. In terms of the sending country, there is irregularity in situations such as when a person does not pass an international border without a valid passport or travel document, or fails to meet administrative requirements to leave the country.

IrregularMigrant; Itreferstopersonwho, owingto illegal entryortheexpiry of his or her visa, lacks legal status in a transit orhostcountry. This term applies to refugees who violate the rules of entry to a country and to others who do not have permission to remain in the host country. It is also referred to as a secret / illegal / unregistered immigrant or an irregular immigrant.

InTurkey, visa or visa exemption from the deadline of ninety day sor more will receive a residence permit is mandatory for foreigners. There sidence permit, which is necessary both for the social order of the foreigner and fort he legal order of our country, According to they uccarefers to the document allowed to stay in Turkey. The various residence permits for the years past with the present number of foreigners in Turkey is examined, witht hepermission of those whore side in the year 2016 461.217, in theyear 2017 593.151 2108 year seems to be 713 675 (Graph 3).

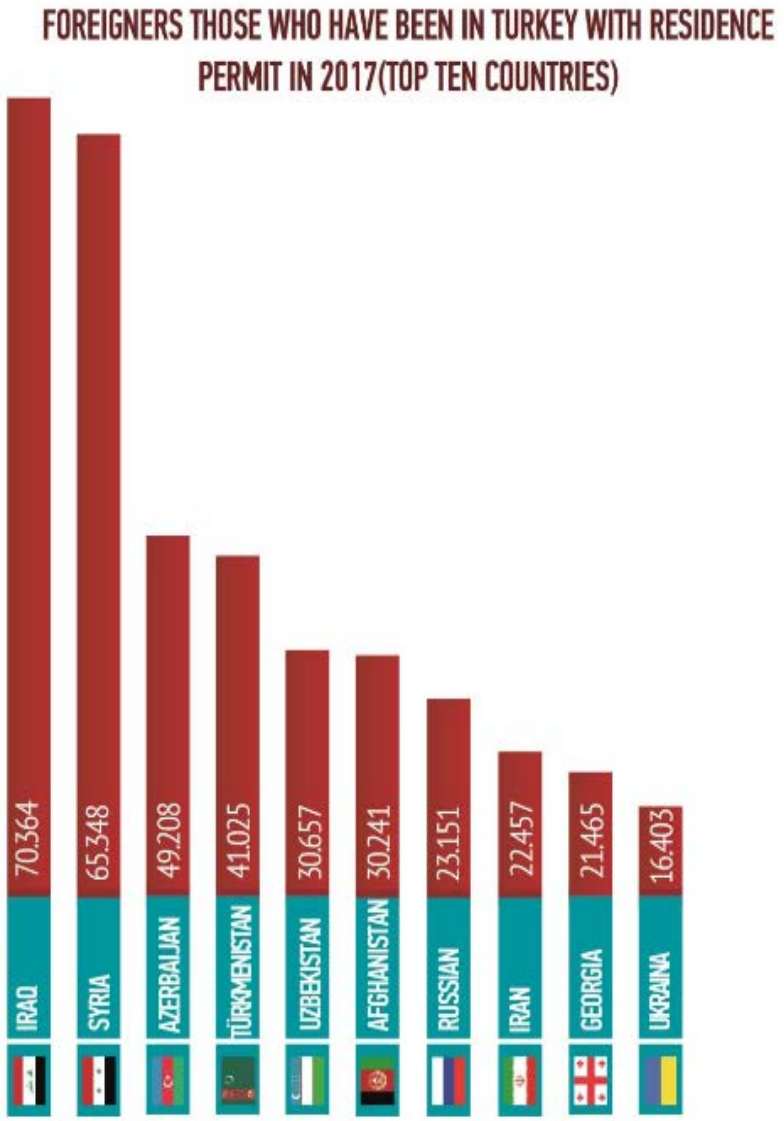
RESIDENCE PERMITS

Graph 3: (http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377, 2018).

The number of foreigners entering Turkey over the years with a residence permit in Graph3 shown. In the last 14 years, the least number of entries was realized in 2009 (163,326 people), after which it was seen that there were serious increases.annualaverage of 200 thous and foreigners with permission of residence between 2005 and 2011. While entry to Turkey, arriving in Turkey in 2018 thenumber of foreigners with residence permitsreached a record level of 700 thous and crosses.

The top 10 countries with the distribution of foreigners who examined residence permit in Turkey in 2017; Iraqi citizens are first with 70.364 people, Syrian citizens are second with65.348 people, Azerbaijani citizens are third with 49.208 people (Graph 4).

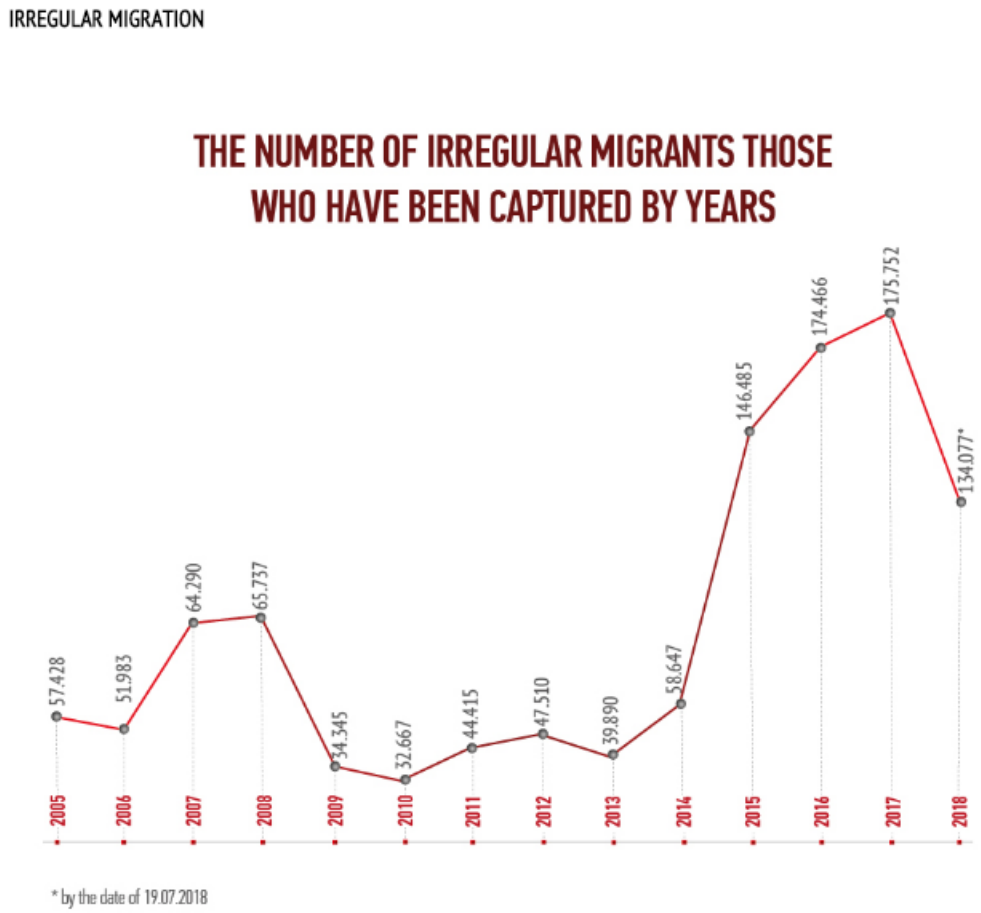
Graph 4: (http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377, 2018).

Graph 4 shows in which country the foreigners who obtaine dresidence permit in 2017 arecitizens of thecountry. Most residence permitTurkey with land borders with countries of Iraq and Syrian nationals were given tocitizens, land border have included Azerbaijan, Turkmenistan, Uzbekistan, in significant numbers from Afghanistan are seen as foreigners who entered Turkey with a residence permit.

2.3. Regular and Irregular Migration Rates Made In Turkey

Irregular migration is a subject that must be assessed separately in terms of target, transit and source countries. Our country is in a transit country because of its geographical position and due to the political, social and economic troubles in the neighboring countries, both the target country and the foreign nationals have to pay a bridge to the European countries. Long land and sea borders have occurred near the border where many neighbors to take place in a location, nature is evidence of the potential migration issues in Turkey.

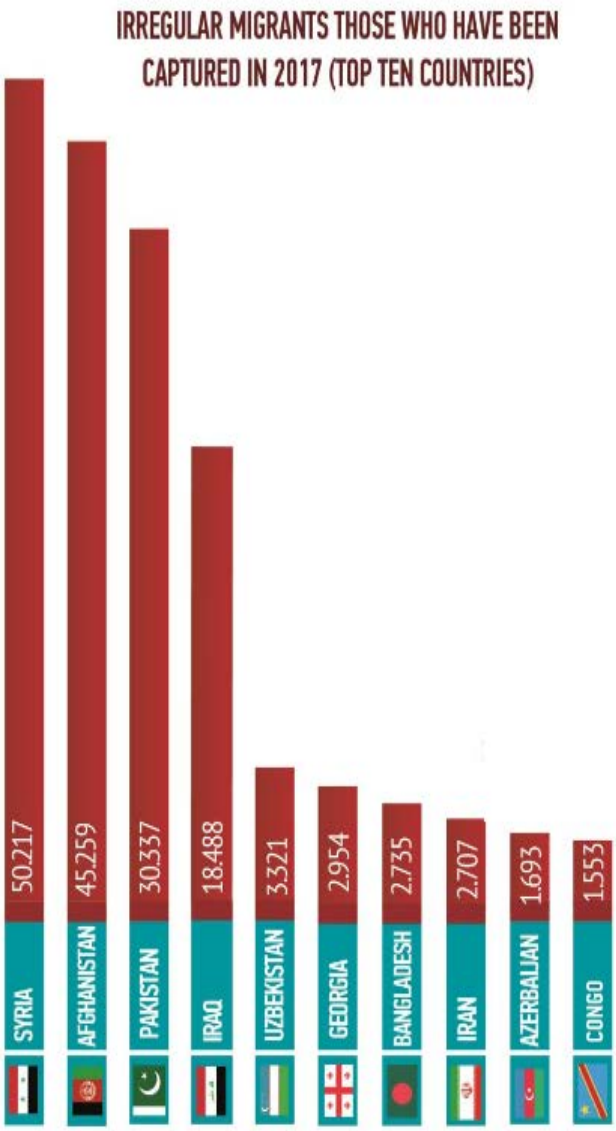
When we look at irregular immigration rates according to years, it is seen that there has been a decrease compared to the last three years (Graph 5).

Graph 5: (http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377, 2018).

Graph5 shows the distribution of the number of irregular migrants by years. While the number of irregular migrants caught between 2005 and 2014 is around 50-60 thousand, this number has increased about 3 times since 2015 and reached to 150 thousand per year.

When we analyze it according to country distributions, we see that Syria takes the first place (Graph 6).

Graph 6: (http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377, 2018)

Graph 6 showswhichnationalsareirregularmigrantscaught in 2017. 29% of Syriancitizens, 26% of Afghancitizens, 17% of Pakistaninationalsand 11% of Iraqinationalsareamongthe 175,000 immigrantswhowerearrested in 2017. These 4 capturednationalsconstitute 5 out of 4 irregularmigrantscaught in 2017.

Conclusions

Given the massive migration movements in recent years, Turkey needed against irregular immigration by taking effective measures at national level as well as detection of problems at the international level in this area, information exchange, joint struggle and actively participating in most of the studies in the form of co-operation reveals his stance on this issue.

Foreigners with foreign laws and top reventir regular migration through Turkey carrie soutt heir work efficiently and stably to remove from the country. Re-admission agreements are being made toprevent irregular migration. The read mission agreements are an agreement that the parties are under the obligation to reclaim their citizens who are illegally residing on the territory of each other or third country nationals illegally passing on their territory.

The Recognition Agree ments are an effective means of encoura ging countriest otakepre cautions against irregularim migration and to en sure that irregular migrants are sent to their countries in a manner worthy of humand ignity. It is an important means of cooperation between countries in terms of the elimination of problems in the deportation of irregular migrants and the deterrence power.

The activities related to irregular migration issues in Turkey; Is carried out in cooperation with the Land Forces Command, the General Directorate of Security, the General Command of the Gendarmerie, the Coast Guard Command and related institutions in the coordination of the General Directorate of Immigration.

REFERENCES

Çakır, S. (2011), Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 23, 209-222.

Çiçekli, B. Açıklamalı Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü, (Basım yeri belirtilmemiştir), Nisan 2013, s. 39-40.

Çiçekli, B., Göç Terimleri Sözlüğü, No: 18, http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-terminolojisi_363_363_381_icerik, Erişim Tarihi: 29.07.2018.

Drınkwater, Stephen; Paul Levıne, EmanuelaLottıand Joseph Pearlman (2003), "TheEconomicİmpact Of Migration: A Survey", FlowenlaDiscussionPaper 8, November, UK.

Kaypak Ş. (2014), *Kent Sosyolojisi,* Basılı Ders Notları, Antakya: MKÜ.

Law on ForeıgnersandInternatıonalProtectıon (2014), Publishing Number: 6, April, Republıc of TurkeyMınıstry of InterıorDırectorate General of Mıgratıon Management, Ankara.

Öztürk, M., Türkoğlu, M.E., Yıldırım, Kader (2009), "Sosyo Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Beyin Göçüne Genel Bir Bakış", Uluslararası Davranış Kongresi, 27-29 Eylül, Isparta.

Yüceşahin, Mustafa M. ve Özgür, E. Murat (2006), Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi,* 4 (2), 15-35.

http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380, Erişim Tarihi: 29.07.2018.

http://www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377, Erişim Tarihi: 29.07.2018.

CHAPTER 41

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İSTİHDAMSIZ BÜYÜME SORUNU VAR MI?

Barış AYTEKİN(1)
Mustafa ŞİT(2)

(1)Kırklareli Üniversitesi, iibf iktisat bölümü, baytek02@gmail.com
(2)Harran Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Myo, msti@harran.edu.tr

1. GİRİŞ

Enflasyon ve işsizlik sorunu makroekonominin odak noktasında yer alan iki önemli problem olarak öne çıkmaktadır. Diğer bir konu olarak iktisadi büyüme de enflasyon ve işsizlik sorunuyla karşılıklı ilişki boyutu olan bir diğer makroekonomik değişken olmaktadır. Bu konular bütün ekonomilerde dönemsel olarak farklı ağırlıklarda öne çıkmaktadır. Büyüme ve işsizlik sorunu son yıllarda dünya ekonomilerinde enflasyon sorununa göre daha fazla öne çıkmasına rağmen, fiyat istikrarı konusu da her zaman önemini korumuştur.

Türkiye ekonomisinde geçmişte enflasyon konusu çok daha büyük bir sorun olarak öne çıkmasına rağmen, uygulana politikalar sonucunda, belirli bir oranda istikrar sağlanmıştır. Ancak son yıllarda arzu edilen hedeflere ulaşılması açısından başarı sağlanamamıştır. Diğer yandan enflasyon sorununa çözüm bulunabilmesi amacıyla uygulanan politikaların bir maliyeti olduğu da her zaman unutulmamalıdır. Bu maliyet özellikle işgücü piyasasını etkilemektedir. Bu nedenle uygulanan politikaların içeriğinin tekrar tartışılması, ekonomideki günümüzdeki yapısal sorunlara çözüm bulunabilmesi açısından önemli olmakta ve enflasyon konusu bu açıdan güncelliğini her zaman korumaktadır.

Genel olarak enflasyonu düşürmeye yönelik politikalar, öğretide bir yandan heteredoks ve ortodoks diğer yandan da ani (şok) ve tedrici (gradual) politikalar olmak üzere ikili bir şekilde sınıflandırılmaktadır. Ancak son yıllarda politikalar daha çok temel alınan nominal çapaya göre sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda para çapası, faiz çapası döviz kuru çapası ve enflasyon çapası politikalarından söz edilebilir (Uygur,2001). Diğer yandan bağlı olduğu düşünsel okul açısından enflasyonu düşürmeye yönelik istikrar programları bir yandan yapısalcı-monetarist tartışmaları olarak öne çıkmakta, diğer yandan ayrıca bu konuda IMF'nin bazı performans kriterleri de dikkat çekmektedir (Parasız 2002:133).

Ortodoks politikalarda başta parasal ve mali dengesizlikler olmak üzere ekonomide fazla talep yaratan dengesizliklerin giderilmesi ön plandadır. Bu bağlamda kamu geliri artırılırken kamu gideri azaltılmaktadır. Bu politikalar sıkı maliye, sıkı para politikası ve ticaretin serbestleştirilmesi ile sabit kur politikasından oluşmaktadır (DPT, 2010).

Heterodoks programlar özellikle enflasyonun hemen ve hızla düşürülmesi aşamasında önemlidir. Fiyat ve ücret kontrollerinden enflasyonun geçmiş dönemlerle olan bağlarını koparmak, geriye dönük endeksleme mekanizmasından ileriye dönük endeksleme mekanizmasına geçmek için yararlanılmalıdır. Heterodoks yaklaşım tek kerelik şanstır. Eğer doğru ve ısrarla uygulanırsa başarılı olur. Kontrollerin hatalı yapılması enflasyon sorununu daha da büyütecektir. Bu sebeple Heterodoks programların enflasyonun düşürülmesinde

ortodoks programlara göre daha etkili olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin Meksika 1988 ve İsrail 1985 istikrar programları öncesinde, birkaç yıl bütçe fazlası verilmesine rağmen enflasyonda kalıcı bir düşüş sağlanamamış, ancak heterodoks program uygulamasından sonra enflasyon düşürülebilmiştir (DPT, 2010).

Türkiye'de uygulanan politikalar ise genel olarak Ortodoks nitelikli olmuştur. 2000 yılında uygulanan enflasyonu düşürme programında kamu kesimi ücretlerine ve kiralara getirilen sınırlamalar bir toplumsal anlaşmanın sonucunda değil hükümet kararı veya yasayla olmuştur (Uygur ,2001).

Kamu harcamalarının azaltılması, gelirlerin artırılması, para arzının daraltılması ve ticaret engellerinin kaldırılması gibi politikalar genel olarak ortodoks yapıda özelliklere sahiptir. Sıkı maliye ve para politikalarının ekonomide daralma yaratmasıyla fazla talebin ve böylece enflasyonun düşmesi beklenir. Ortodoks politikalar uluslararası kuruluşlar tarafından genel kabul gören ve istikrarı sağlamanın olmazsa olmaz koşulu sayılan politikalardır (DPT, 2010).

Diğer yandan Heteredoks programlarda ise mali ve parasal önlemler yanında bu politikaya damgasını vuran bir toplumsal anlaşma çerçevesinde fiyatlarda bir sabitleme vardır. Burada fiyatlar içinde ücret, kira, döviz fiyatları gibi geliri gelirleri belirleyen değişkenler olabilir. İsrail'de 1985 ve Meksika'da 1988 programları bu politikanın önde gelen örnekleri olarak dikkat çekmektedir (Uygur ,2001).

2. Ortodoks Enflasyon Politikalarının Özellikleri ve Makroekonomik Etkileri

Ortodoks istikrar politikalarını genel olarak IMF desteklemektedir. Uygulanan bu politikaların başarısızlıkla sonuçlandığı, sosyal ve politik karışıklıklara neden olduğu iddia edilmektedir. Bu politikaların bürokratik-askeri-otoriter çizgide gerçekleştirilmesi dikkat çekmektedir. Çünkü Ortodoks istikrar politikaları reel ücretlerde düşüşü gerektirerek yükün özellikle ücretliler ve küçük işletmeler üzerine bindiği normal demokratik koşullara uygun olmayan politikalar olmaktadır. Bunun sonucunda toplam talepte sert bir düşüş yanında GSMH 'da bir daralma söz konusudur (Parasız 2002:138).

Bazı durumlarda ortodoks programların uygulanması ile kamu açığının kapatılması ve mali dengenin kurulması enflasyonun düşürülmesi için gerekli olmakla birlikte yeterli olamamaktadır. Ortodoks uygulamalara rağmen enflasyonun düşmemesinin çeşitli nedenleri vardır. Ekonomide geriye yönelik endeksleme mekanizmasının çalışması ve ileriye dönük enflasyonist beklentiler nedeniyle, bir dönem önceki enflasyonun ileriye taşınması ve/veya

daha önceki istikrar girişimlerinin başarısız olması ya da alınan önlemlerin uzun dönemde sürdürülemeyeceği inancıyla ortaya çıkan güven eksikliği, enflasyonun düşmesini engellemektedir. Bu noktada, süregelen enflasyonu (inertia) kırmak için heterodoks politikalardan yararlanılmaktadır. Programın başında fiyat ve ücretlerin bir anda dondurulması (şok tedbirler) ile enflasyon kısa sürede kontrol altına alınabilmektedir (DPT, 2010).

Heterodoks programları ortodoks programlardan ayıran en önemli özellik, gelir politikalarının belirli bir süre içinde geçici olarak kullanılmasıdır. Heterodoks programların amacı, enflasyonu hızla ve kalıcı bir şekilde düşürmektir. Fiyat istikrarının sağlanmasında çoğu zaman para arzı, kur ya da ücretler sabit tutularak bunun genel fiyat seviyesi (enflasyon) üzerindeki etkisi incelenmiştir. Literatürde bu konu nominal çıpa (anchor) olarak adlandırılmaktadır. Bu programlar genellikle yüksek kronik enflasyonun yaşandığı ekonomilerde tercih edilmektedir (DPT, 2010).

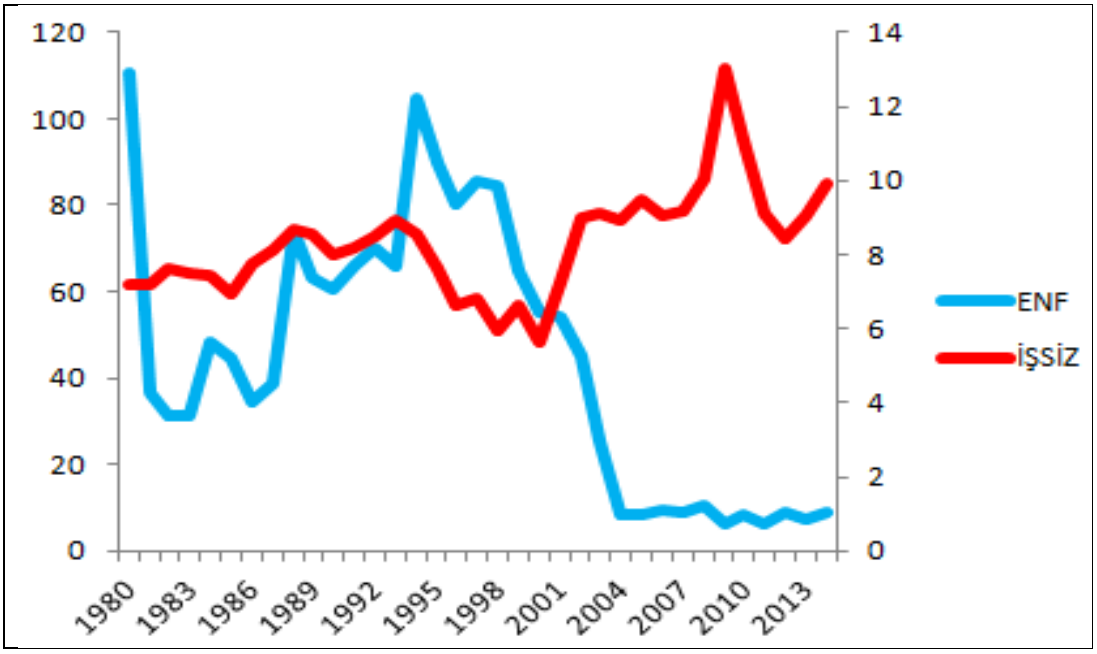
Diğer yandan Heterodoks programlar Ortodoks politikalara göre sıkı maliye politikası izlenmesinden sonra ikinci safhada daha genişletici bir para politikalarına izin vermektedir. Çünkü birinci safhada enflasyonun durdurulduğu varsayılarak ekonomik birimlerin paradan kaçışının durdurulabileceği düşünülmektedir (Parasız, 2002:153).

İstikrar sağlayıcı maliye politikası özellikle ekonomilerin talep yönünü kontrol altına almakta etkilidir. Eğer fiyat artışının temel nedeni toplam talepteki otonom bir artışsa, devlet vergileri arttırarak veya kamu harcamalarını kısarak enflasyonist baskıyı giderir. Fakat fiyat artışlarının nedeni, maliyet artışı veya üretim yapısı ile talep arasında bir dengesizlik ise, toplam talebin kısılması fiyat artışlarını frenlemekte yeterli olmayacaktır. Bu durum da üretim kapasitesini artırıcı, çeşitli yapısal bozuklukları giderici önlemler alınmasını gerektirir. Diğer yandan vergileri artırmak, kısa dönemde vergi yükümlülerini likiditeden mahrum etmek, bütçe fazlasını meydana getirmek ve ekonomideki satın alma gücü fazlasını emmek bakımından gerekli olmaktadır (Uygur ,2001).

Yeni Zelandalı iktisatçı A.W. Phillips tarafından İngiltere ekonomisi üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda geliştirilen Phillips eğrisi analizi, bir ekonomide enflasyonla işsizlik arasında ters yönlü ilişki olduğunu ortaya koyar. Bugün genel olarak kabul gören yaklaşım Phillips Eğrisi analizinin kısa dönemde doğru olduğu uzun dönemde devreye giren başka faktörler nedeniyle geçerliliğini yitirdiği şeklindeki görüştür

Türkiye ekonomisinde istikrar arayışı enflasyonla mücadele programlarının birçok defa gündeme gelmesine neden olmuş ve bunun sonucunda ekonomik büyümeyi de (bunun sonucunda istihdam ve işsizlik düzeyi) etkilemiştir. Türkiye için yıllık ortalama verilerden hareketle çizilen Phillips eğrisi genel olarak enflasyonla işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişkiyi göstermektedir. Zaman zaman bu iki göstergenin birlikte hareket etmesi söz konusu olsa da asıl olarak negatif ilişki içinde bulundukları görülmektedir (Grafik 1), (Eğilmez, 2015).

Grafik 1. Türkiye'de Uzun dönemde Enflasyon-İşsizlik İlişkisi

Kaynak: Eğilmez (2015)

Türkiye'de işsizlik oranların büyük oranda artmasına neden olan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra izlenen iktisat politikalarının yönünü IMF ile birlikte uygulamaya koyulan ekonomik program belirlemiştir. İstikrar ve Yapısal Reformlar gibi iki temel dayanaktan oluşan programın istikrar ayağını dış taleple büyüme, sıkılaştırılmış mali disiplin ve özerk Merkez Bankası oluşturmuş; yapısal reform ayağı ise kamu ekonomisinin tasfiyesini hedeflemiştir. Bu bağlamda yüksek enflasyon oranlarını düşürebilmek için önce döviz kurları baskı altında tutulmuş (döviz çapası), sıkı para politikasıyla faiz oranlarının düşmesine izin verilmemiş ve daha sonra enflasyon hedeflemesine geçilmiştir (Butev, 2012:104).

Ayrıca işgücünün üretim içerisindeki payının azalmakta olduğu görülmektedir. Fordist yapının hakim olduğu dönemde imal edilen ürünlerin maliyetinde işgücü %55 oranında yer

alırken günümüzde %11-12 düzeyine gerilemiştir. Günümüzde bilgisayar entegreli üretim işgücünü temelden etkilemekte teknolojik yapılar üretimin alt basamaklarının kaybolmasına neden olmaktadırlar (Uyanık, 2008:217).

Türkiye ekonomisinde enflasyonla mücadele temelinde özellikle "Aralık 1999 Niyet Mektubu" ile somutlanan 2000-Enflasyonu Düşürme Programı 2002 yılı sonuna kadarki 3 yıllık bir evreyi kapsamaktaydı. Bu dönem boyunca somut olarak para programı, döviz kuru ve kamu maliyesi politikaları, performans kriterleri ve stratejik hedefler olarak belli bir takvime bağlanmış, ayrıca da planlanan yapısal reformlar ile desteklenmiştir. Programın genelde (i) kamu kesimi (maliye) reformu; (ii) döviz kuru nominal çıpasına dayalı para programı ve (iii) sosyal güvenlik, özelleştirme ve tarım kesimine yönelik yapısal nitelikli dönüşümler olmak üzere 3 ana başlık üzerine inşa edilmiştir (Yeldan, 2004:161).

Uygulanan bu programın makroekonomik sonuçları, özellikle "istihdamsız büyüme" sorunu olarak literatüre giren (emek piyasasının performans sorununu vurgulayan bir dönüşüm) 2000'li yıllara damgasını da vurmuştur. Bu sonuç Türkiye ekonomisinde özellikle 2000'li yıllarda tarım ve sanayi sektörlerinin toplam üretim ve istihdam paylarında bir azalmaya rağmen hizmetler sektöründe ise önemli bir artış ile ortaya çıkmaktadır.

3. Türkiye Ekonomisinde İstihdamsız Büyüme-Ortodoks Enflasyon Politikaları İlişkisi

Heteredoks politikanın Ortodoks politikaya göre reel maliyeti de genellikle düşük olmuştur. Bu dikkate alındığında Türkiye'de uygulanan istikrar programlarında toplumsal bir anlaşma ile neden bir heteredoks boyutu içermediği sıkça sorulan bir soru olmuştur (Uygur, 2001).

Enflasyon, heteredoks uygulamanın başında hızla düşerken, ortodoks uygulamada yavaş yavaş düşmektedir. Fakat tek başına uygulandıklarında programların da başarılı olma şansı oldukça düşüktür. Heteredoks programların da uzun dönemdeki başarısı mali dengenin sağlanmasına (ortodoks kısma) bağlıdır. Uygulama örnekleri, tek başına uygulanan heteredoks programların başarısızlıkla sonuçlandığını göstermektedir.Heteredoksprogramlar 1980'li yılların ortalarına kadar tek başlarına uygulanmış, fakat kalıcı başarı sağlanamadığı için, daha sonraki uygulamalarda ortodoks programlarla birlikte uygulanmışlardır (DPT, 2010).

Kriz esnasında, kamu tarafından istihdam kayıplarını engellemek ve kısa süreli istihdam olanakları sağlamaya yönelik düzenlemeler getirilmiştir. 2008 krizi sonrasında genişletici maliye politikasının yanı sıra genişletici para politikası uygulanmıştır. Merkez Bankası

politika faizi bir sene içinde 1025 baz puan indirilerek tarihsel olarak oldukça düşük düzeylere gerilemiştir (Akkaya ve Gürbüz, 2012).

Maliye politikasının ekonomi üzerindeki etkisine ışık tutan yapısal bütçe dengesine ilişkin çalışmalar, maliye politikasının 2001 yılında daraltıcı2009 yılında isegenişletici yönde olduğunu göstermektedir. 2001 krizine yüksek kamu borç stoku ile girilmesi kamu borcunun sürdürülebilirliği yönündeki endişeleri azaltmak adına kriz dönemi ve sonrasında maliye politikasına dair sıkı tedbirlerin ve reform paketlerinin uygulanması ihtiyacını beraberinde getirmiştir. 2001 krizini müteakip uygulanan bütçe disiplini ve sonrasında gerileyen kamu borç stoku, 2009 yılında yaşanan ekonomik daralma karşısında genişletici maliye politikasına imkân tanımıştır (Akkaya ve Gürbüz, 2012).

1990'lı yılların ikinci yarısında Türkiye ekonomisinde yüksek reel faizlere karşın devletin para piyasalarından borçlanabilmesi MB kaynaklarına başvurmadan bütçe açıklarının finansmanını kolaylaştırdı. Ancak bu yöntem yüksek faizler nedeni ile bütçeye ek yükler getirerek bütçe açıklarının GSMH'ya oranını da yükseltmiştir. Bu yönde Türkiye'de faizleri düşürmeye yönelik girimlerden biride 5 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe konan ekonomik önlemler uygulama planıdır. Bu plan kapsamında KİT fiyat ayarlamaları yapılmış, petrol ürünleri üzerinden alınan vergilerde düzenlemelere gidilmiş ve ekonomik denge için ek vergiler ihdas edilmiştir. Kamu harcamalarında başta cari harcamalar olmak üzere yatırım harcamalarında kısıtlamalar yapılmıştır 24 Ocak kararları ile uygulamaya sokulan istikrar programının görünür temel gerekçesi başta enflasyonu kontrol altına almaktı ancak alınan kararlar ve uygulamalar programın bu hedefle sınırlı olmadığı ortaya koydu. Asıl hedefin ithal ikameci sanayileşme politikasının hızla terk edilip dışa açık bir büyüme modelinin yerleştirilmesi olduğu görüldü (Doğruel ve Doğruel , 2005).

Türkiye ekonomisinde "Derviş Yasaları" olarak da adlandırılan bu düzenlemeler sonucunda sektörel yapıda ortaya çıkan dönüşüm, sektörler arasında işgücü hareketini de hızlandırmıştır. Bu dönemde ayrıca kamunun enerji, telekomünikasyon vb sektörlerdeki varlığı özelleştirmeler yoluyla büyük oranda sona ererken ihracat ve ithalatta çok önemli artışlar ortaya çıkmış, 2008 yılı küresel krizine kadar Türkiye ekonomisi sürekli büyüme sürecine girmiştir (ITO, 2011:33).

3.1. Üretim Kanalıyla Etkileri: Sektörel Üretim ve İstihdam Payının Değişmesi

Kalkınma literatürü, sektörler arasında zaman içerisinde gerçekleşen işgücünün yeniden tahsisini ve üretim yapısının ağırlığındaki değişmeyi, yapısal dönüşüm olarak tanımlamaktadır. Bu süreç, tarım sektörünün istihdamdaki payında yaşanan sistematik düşüş, hizmetler sektörünün istihdamdaki payında sürekli bir artış ve sanayi sektörünün payının önce artan, sonra azalan bir özellik göstermesi ile gerçekleşmektedir (Meçik ve Avşar, 2015:89).

Tarım sektörünün ekonomideki payının özellikle son yıllarda gerileyişi istihdamsız büyüme sürecine etki eden faktörler arasında yer almıştır. Çünkü, tarımsal istihdam özelliği gereği, meslek çeşitliliğinin işgücünün geneli ile uyumlu olmaması, eğitim ve gelir düzeyinin düşük oluşu, fırsat eşitsizliğine daha fazla maruz kalması ve yoğun niteliksiz emek içermesi nedeniyle mobilitesinin düşük oluşu, buradan ayrılan işgücünün diğer sektörlerdeki işlerde istihdamını zorlaştırmaktadır (Butev, 2012:103).

Yukarıda sayılanların yanı sıra, tarım sektöründeki makineleşme, sübvansiyonların azalması, düşük ücretler vb. gibi sebeplerle gerçekleşen çözülme ve işgücü kopuşlarının genel işsizlik oranlarını artırıcı etki yaptığı görülmektedir (Butev, 2012:103). Bu açıdan tarım sektöründeki bu çözülmenin 2001 krizi sonrasında uygulanan "Kemal Derviş Yasaları"nın önemli etkisi olduğu vurgulanmalıdır.

Ayrıca kentlerde oluşan yeni istihdam alanlarının tarımsal kesimde ortaya çıkan bu işsizliği eritecek seviyede olmaması; kırsal kesimden gelen işgücünün kentlerdeki işgücü talebini nitelik bakımından karşılayamaması da işsizlik oranlarının yüksek seyretmesine neden olmaktadır (Butev, 2012:103).

Dış Ticaret Kanalıyla Etkileri

Türkiye'de 2000 ve 2001 krizlerinden sonra uygulanan IMF'nin desteklediği ortodoks nitelikli ekonomik ve enflasyon programı, Butev'in de (2012:104) vurguladığı gibi dış taleple büyüme, sıkılaştırılmış mali disiplin ve kamu ekonomisinin küçültülmesi amaçlarına sahiptir. Bu bağlamda yüksek enflasyon oranlarını düşürebilmek için önce döviz kurları baskı altında tutulmuş (döviz çapası), sıkı para politikasıyla faiz oranlarının düşmesine izin verilmemiş ve daha sonra ise enflasyon hedeflemesine geçilmiştir.

Diğer yandan Türkiye ekonomisinde yüksek faiz oranları ise genel olarak yoğun bir sıcak para girişine neden olmuş, bunun sonucunda Türk Lirası aşırı değerlenmiştir. Düşük

döviz kurlarının sağladığı olanaklar ise hem tüketim hem de yatırım malları ithalatında büyük oranlarda artış yaratmıştır. Bu durum ise ilgili sektörlerde istihdamda daralmalara yol açmıştır. Büyümenin belirleyicisi olan ithalatın yapısının ara malları ithalatından oluşması düşük katma-değer yaratan üretim yapısını ortaya çıkartırken, büyüme bileşenlerinde ticaretin belirleyici etkisini de artırmıştır (Butev, 2012:104).

2008 küresel krizi sonrasında ise kamu tarafından istihdam kayıplarını engellemek ve kısa süreli istihdam olanakları sağlamaya yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Bu dönemde genişletici maliye politikasının yanı sıra genişletici para politikası uygulanmıştır. Maliye politikasının ekonomi üzerindeki etkisine ışık tutan yapısal bütçe dengesine ilişkin çalışmalar, maliye politikasının 2001 yılında daraltıcı2009 yılında ise genişletici yönde olduğunu göstermektedir (Akkaya ve Gürbüz, 2012).

Enflasyonun ilk anda düşmesiyle ters "Olivera-Tanzi etkisi" olarak bilinen etki sonucu kamu gelirlerinde suni bir artış yaşanır. Bu artışın etkisiyle mali dengenin kurulduğu izlenimi ortaya çıkabilir. Ancak, bu iyileşme etkisine bakıp yanılmamak gerekir. Mali dengenin sürdürülebilirliği sıkı mali önlemlerin uygulanmasına bağlı olduğundan, ilk anda gelir artışından sağlanan faydanın, mali dengenin devam ettirilmesi için gerekli yapısal düzenlemelere aktarılması daha yararlı olacaktır (DPT, 2010).

3.2. Ücret Politikası ve Emek Piyasasına Etkisi

Ortodoks istikrar programlarında politika aracı olarak sıkı para politikası kullanılmakta ve sıkı maliye politikası tavsiye edilmektedir. IMF içerikli Ortodoks istikrar programlarında reel ücretlerin düşürülmesi öngörülürken fiyat kontrollerine ise şiddetle karşı çıkılmaktadır. Tersine fiyatların serbest bırakılması önerilmektedir. Bu yaklaşıma göre enflasyonun yalnızca bütçe düzenlemeleri ve sıkı para politikaları ile durdurmanın yeterli olamayacağı çünkü enflasyonun bileşiminde büyük bir süredurum olduğu ve enflasyonunun uzun süreli ücret sözleşmeleri, geriye doğru fiyat endekslemeleri ve geçmiş enflasyona dayalı otomatik ücret ve fiyat ayarlamalarından dolayı atalet kazanması sebebiyle ücret ve fiyatlara doğrudan bir müdahale yapılmalıdır (Parasız 2001: 138-151).

Gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ortodoks istikrar politikalarının başarısızlığı son yıllarda ekonominin prodüktif kaynaklarını harekete geçirmeye yönelik arz yanlı istikrar politikalarını gündeme getirmiştir. Bu bağlamda istihdamın artırılması için teşvikler, prodüktif faaliyetlerde vergi oranlarının düşürülmesi, prodüktif amaçlı kredilerin artırılması vb. önlemlerle

ekonomide arzın artırılmasıyla enflasyonun düşürülmesi amaçlanmaktadır. (Parasız 2001 165).

Arz yönlü politikalar reel mal ve hizmet hacmini artırmayı hedeflemektedir. Bu politikalar çok çeşitli olmakla birlikte genel olarak iki grupta incelenebilir: Birinci grupta üretim araçlarını (sermaye, emek vb.) daha etkin bir biçimde kullanıp kapasite kullanımını arttırarak üretim seviyesini artırmayı amaçlayan politikalar bulunmaktadır. Bu politikalar ile uygulanan fiyat ve kur politikalarının, monopollerin, vergi ve sübvansiyon politikalarının, ticaret kısıtlarının ekonomide yarattığı bozulmayı (distortion) düzeltmeyi amaçlarlar. İkinci grupta ise yeni kapasite oluşturarak ve uzun dönem tam kapasite-üretim dengesini, toplam talep genişlemesini de kontrol ederek kurmayı amaçlayan politikalar bulunmaktadır. Bunlar yatırım-tasarruf teşviklerini, eğitim ve teknolojik gelişmeyi içermektedirler(DPT, 2010).

Makroekonomi politika uygulamalarında ağırlık kazanmış olan fiyat istikrarı ve mali güvenilirlik hedefleri düşük döviz kurunun ve artan dış açıkların olumsuz etkilerinin giderilmesine yönelik gerekli önlemlerin alınmamasıyla birleşince ekonominin istihdam yönünden kazanımları zayıf kalmıştır (Butev, 2012:104).

Heteredoks programların temelde üçayağı vardır. Bunlar fiyat ve ücret kontrolleri, bütçe disiplini ve sabit döviz kuru politikası olmaktadır. (Parasız 2001 146).

Ücret ve fiyat kontrolleri yoluyla programın hemen başında enflasyonun hızla düşmesi, programa olan güveni artıracağından programın ileriki aşamalarında daha kolay uygulanmasını sağlar. Yüksek enflasyon ortamına göre düşük enflasyon ortamında bütçe açığı daha kolay hesaplanacağından, bütçe açık ve şeffaf hale gelir. Böylece istikrar ivme kazanır ve programa ek önlemlerin getirilmesi kolaylaşır. İlk dönemde sıkı kontroller yapılırken enflasyonu düşürmenin maliyeti düşüktür. Bu dönem, işsizlik ve ekonomik daralma anlamında maliyeti hemen hemen olmayan bir dönemdir.

Enflasyonun sona erdirilmesiyle ilgili önemli bir tartışma da istikrarın aşamalı mı yoksa hızlı mı gerçekleştirileceğidir. Çoğunlukla tüm başarılı istikrar politikaları fiyat enflasyonunun birkaç ay içinde hızla düşürülmesini içermektedir. Bununla birlikte farklı koşullarda uygulanabilecek politikalar değişebilmektedir.

Bu stratejide enflasyon bel bükücü bir şekilde sona erdirilme amacı olmadan küçük aşamalar yoluyla sona erdirilmeye çalışılmaktadır. Bu şekilde yapılmasının amacı enflasyonu düşürmenin yol açacağı olumsuzlukları azaltmak olmaktadır.

İstikrar programlarının içsel ya da dışsal sebeplerle ekonomide bozulan arz-talep dengesini yeniden kurmayı ve bunun yansıması olarak ortaya çıkan ekonomik problemleri (yüksek enflasyon, cari açık gibi) çözmeyi hedeflediği için, programların içerdiği politikalar talep yönlü ve arz yönlü politikalar olmak üzere iki grup altında incelenmektedir. Bu politikalar arasındaki fark, iyileşmenin talebi kısıtlayarak mı arzı genişleterek mi sağlanacağıdır. Talep yönlü politikalar fazla talep baskısını nihai talebi azaltarak düşürmeye çalışırlar. Bu politikalar geleneksel makroekonomik politikalar sayılan sıkı maliye, para ve kredi politikalarından oluşmaktadır. Ana hedef nihai talep düzeyini kontrol altına almaktır. (DPT, 2010).

Kesin bir çizgiyle ayrılmamakla birlikte, arz ve talep yönlü politikalar arasındaki en önemli fark, arz yönlü politikaların çoğunlukla mikroekonomik özellikler taşıması ve sektörel öncelikleri dikkate alması, talep yönlü politikaların ise makroekonomik karaktere sahip olmasıdır Ayrıca arz yönlü politikaların talep yönlü politikalara göre daha uzun uygulama sürecine ihtiyacı vardır. Bu politikalar birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir. Bir politika demetinin yarattığı olumsuz etkiler diğer bir politika demeti ile azaltılabilmektedir. Örneğin, talep politikalarının üretim ve işsizlik üzerinde yarattığı deflasyonist etkiler, arz yönlü politikalar ile azaltılıp desteklenebilir. Ortodoks programlar yukarıda sıralanan politika kombinasyonlarından oluşan ve temelinde makro denge hedeflerinin yattığı programlardır (DPT, 2010).

Monetarizm daha çok enflasyon üzerinde durmuştur. Monetarist düşünce enflasyonun nedeni olarak para arzının hükümetlerce gereksiz yere aşırı artırılmasında görmektedir. Monetaristlere göre ekonomideki birçok istikrarsızlık parasal kökenlidir. Bu yüzden iktisadi sorunların çözümlenmesinde para politikası diğer politikalardan daha etkilidir (DPT, 2010).

Diğer yandan yapısalcı bakış açısında ise, Latin Amerika kökenli iktisatçıların 1950'li yıllarda Latin Amerika ülkelerinin karşılaştığı darboğazların Monetarist iktisadın ön görülerinden farklı bir şekilde giderilebileceği düşüncesi rol oynamıştır. Bu iktisatçılar az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelerden çok ve farklı yapısal sorunları olduğunu, monetarizmin enflasyon için ortaya koyduğu önerilerin bu ülkeler (az gelişmiş ülkeler) için çözüm olamayacağını iddia ederek ona (monetarizme) bir tepki olarak doğmuştur.

Monetaristler esasen Klasik ekonomiye dayanmakla birlikte onlardan bazı noktalarda ayrılmaktadır. Ekonominin daima tam istihdam düzeyinde olmadığını savunan Monetaristler, Para arzında meydana gelen değişmelerin ekonomiye yansımasının genellikle mikro karakterde olup, aktif varlığın (portfolio of asset) fiyat ve getiri oranındaki değişmeler nedeniyle yeniden düzenlenmesi yoluyla ortaya çıktığını ifade ederler.

Monetaristlere göre ekonomik yaşamı etkileyen temel faktör parasal değişmelerdir. Dolayısıyla toplam talebi ve buna bağlı olarak üretim istihdam ve genel fiyat seviyesini belirleyen temel unsur para arzında meydana gelen değişmelerdir.

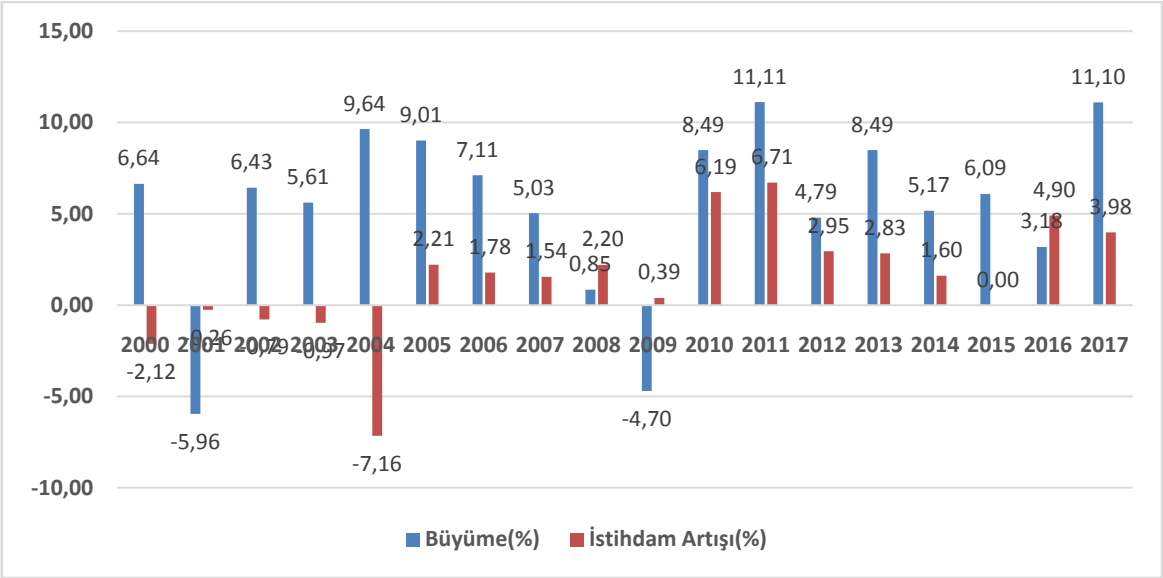
Para arzındaki büyüme oranı ile nominal gelirin büyüme oranı arasında kesin olmamakla birlikte bir ilişki vardır. Kesin değildir. Çünkü para arzındaki artışların geliri etkilemesi zaman alır. Bunun ne kadar süreceği de bilinmez. Ortalama olarak para arzındaki artış, nominal gelirleri yaklaşık 6 ve 9 ay arasında geçecek bir süre sonunda etkiler. Nominal gelirin büyüme oranındaki artış etkisi ilk olarak üretim üzerinde görülür. Bu, daha sonra fiyatlara yansır. Ortalama olarak fiyat etkisi yaklaşık 6 ve 9 ay arasında değişen zaman boyutu içerisinde ortaya çıkar. Para arzındaki artış ile enflasyon arasındaki toplam gecikme ortalama 12-18 ay arasındadır. Kısa dönemde para arzındaki değişmeler öncelikle üretimi etkiler (DPT, 2010).

Monetarist görüş genellikle Ortodoks çözümden yana olmakla birlikte bu çözümlerin aşamalı mı şok şeklinde mi olacağı konusunda anlaşmazlık içermektedir. Ortodoks monetarist istikrar programlarında Para arzının kontrolü, Kamu açıklarının azaltılması, Döviz kurunun devalüasyonu, Fiyatların serbest bırakılması ve sübvansiyonların kaldırılması yer almaktadır (Parasız, 2002, 134).

4. Türkiye Ekonomisinde İstihdamsız Büyüme Sorunu Var mı?

Türkiye ekonomisinde istihdamsız büyüme sorunu olup olmadığının tespiti için öncelikle ekonomik büyüme ile istihdam artışı verilerine bakmak gereklidir. Grafik 2'de Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ve istihdam artışı verileri görülmektedir. Buna göre, Türkiye'de ekonomik büyüme artışının yaşandığı yıllarda istihdam artış oranının sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında ekonomik krizlerin etkisinin görüldüğü 2001, 2002, 2003 ve 2009 gibi yıllarda ekonomik büyüme olmasına rağmen istihdam azalışı olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla Türkiye ekonomisinde tam olarak istihdamsız büyüme durumu yaşanmasa da ekonomik büyümenin istihdam artışına yeterince yansımadığı söylenebilir.

Şekil 2. Türkiye'de Ekonomik Büyüme - İstihdam Artışı(2000 – 2017)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü ve Ulusal hesaplar istatistiklerinden yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye' de düşük kur - yüksek faiz politikasına bağlı olarak kısa vadeli sermaye akımları (sıcak para) artışına dayanan büyümenin istihdam sağlama ile ilişkisinin olmaması ve yaşanan büyümeye rağmen ortaya çıkan hâsılanın bölüşümü ile ilgili durumun emek kesimi açısından çok dengesiz olduğu görülmektedir. Türkiye'de büyümenin verimlilik ve teknolojiye dayanmamasının önemli bir sorun oluşturmakta olduğu ve (yapılan bilimsel çalışmalarda büyümede verimliliğin payının yüzde 15'lerde kaldığı belirtilmektedir), söz konusu oran düşüklüğünün, başta işgücü olmak üzere eksik kullanımı ifade ettiği söylenmektedir (Caşkurlu, 2014:57).

5. İstihdam Esnekliği ve Türkiye Ekonomisi

Büyümenin iş yoğunluğu, büyümenin istihdam yoğunluğu gibi benzer kavramları olan istihdam esnekliği, gayri safi üretimdeki % 1'lik değişime karşın istihdam edilenlerin sayısında ortaya çıkan yüzdelik değişimi açıklamaktadır (Kapsos, 2005:2). Katsayı yükseldikçe üretim artışına karşılık daha fazla insanın istihdam edildiği anlaşılmaktadır. İstihdam esnekliği aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$E_x = \frac{\Delta L / L}{\Delta Y / Y} \qquad (1)$$

Formülde E_x toplam üretimin istihdam esnekliğini, L istihdamı, ΔL istihdamdaki değişimi, Y toplam üretimi, ΔY toplam üretimdeki değişimi ifade etmektedir. Bu formülasyon, istihdam ve GSYH verilerini kullanarak oldukça uzun bir dönemi kapsayacak şekilde istihdam esnekliklerini hesaplamaya olanak tanımaktadır. Çoğu araştırmacı basit ve az veriye ihtiyaç duyulmasından dolayı uygulamada bu hesaplamadan yararlanmaktadır (Murat vd. 2013:102).

Tablo 1. Türkiye Ekonomisinde İstihdam Esnekliği Verileri (1990-2017)

Yıllar	Büyüme	İstihdam	İstihdam	Yıllar	Büyüme	İstihdam	İstihdam
1990	9,27	1,74	0.19	**2004**	9,36	-7,16	-0,77
1991	0,72	4,04	5,61	**2005**	8,40	2,22	0,26
1992	5,04	0,89	0,18	**2006**	6,89	1,77	0,26
1993	7,65	-4,93	-0,64	**2007**	4,67	1,54	0,33
1994	-4,67	8,14	-1,74	**2008**	0,66	2,20	3,34
1995	7,88	2,90	0,37	**2009**	-4,83	0,39	-0,08
1996	7,38	2,95	0,40	**2010**	9,16	6,19	0,68
1997	7,58	0,05	0,01	**2011**	8,50	6,71	0,79
1998	2,31	2,71	1,17	**2012**	4,79	2,95	0,62
1999	-3,37	1,24	-0,37	**2013**	8,49	2,83	0,33
2000	6,77	-2,12	-0,31	**2014**	5,17	1,60	0,31
2001	-5,70	-0,26	0,05	**2015**	6,09	0,00	0,00
2002	6,16	-0,79	-0,13	**2016**	3,18	4,90	1,54
2003	5,27	-0,97	-0,18	**2017**	11,10	3,98	0,36

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü ve Ulusal hesaplar istatistiklerinden yararlanılarak yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 1'de türkiye ekonomisinde oluşan istihdam esnekliği verileri sunulmuştur. Istihdam esnekliği verilerinin pozitif olması hem ekonomik büyümenin hem de istihdam artışının olduğuna işaret eder ki bu iktisadi açıdan iyi bir göstergedir. Buna göre; Türkiye ekonomisinde genel olarak istihdam esnekliğinin pozitif olduğu söylenebilir. Yani incelenen yılların çoğunda hem ekonomik büyüme hemde istihdam artışı sağlanmıştır. İstihdam

esnekliğinin pozitif olmasına rağmen genelde düşük oranlı olması yukarıda da belirtildiği gibi ekonomik büyümenin istihdam artışına yeterince yansımadığı sonucunu vermektedir.

Bunun yanında istihdam esnekliğinin negatif olduğu 1994, 1999 ve 2009 yıllarında temel sebep ekonomik büyümenin gerçekleşmemesidir. Tersine 1993, 2000, 2002, 2003 ve 2004 yıllarında ekonomik büyüme olduğu halde istihdamın azalması nedeniyle ise istihdam esnekliklerinin negatif olduğu belirlenmiştir.

6. İstihdam Eşikliği ve Türkiye Ekonomisi

İstihdam eşiği, istihdamın sabit kalması için gerekli olan üretim artış hızını temsil etmektedir. Eğer belirli bir düzenleme istihdam eşiğini arttırırsa, bir ülkenin istihdamı sabit tutmak için daha yüksek bir büyüme oranına ihtiyacı vardır. Bu durum, zayıf bir istihdam performansı ve daha yüksek bir işsizlik oranı olasılığını artırır (Flaig ve Rottman, 2005:2)

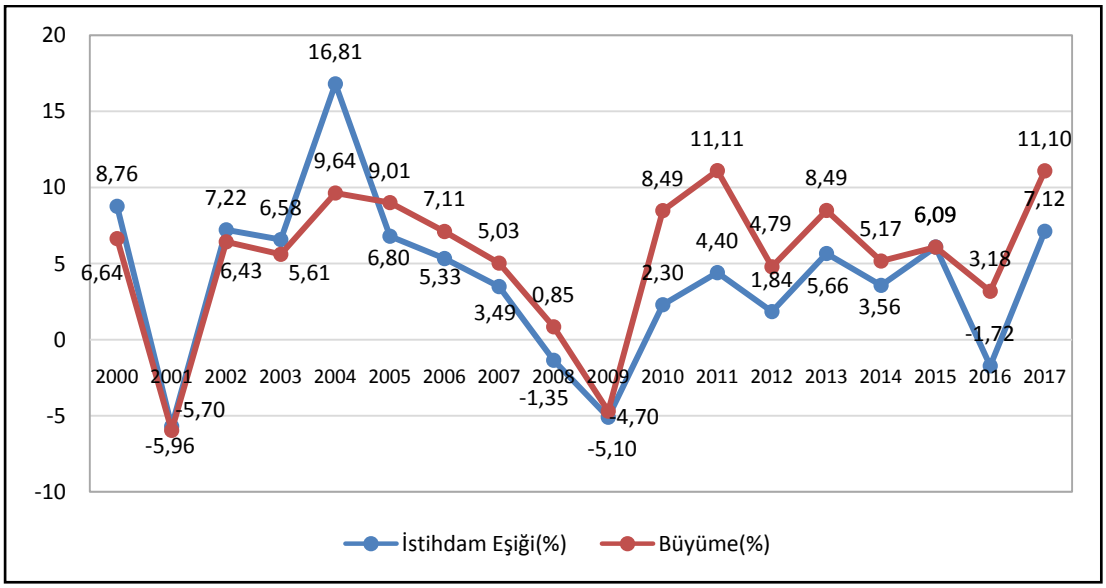
İstihdam eşiği aşağıda formüle edildiği şekli ile hesaplanmaktadır.

$$ET = \Delta Y / Y - \Delta L / L \qquad (2)$$

Formülde; ET istihdam eşiğini, $\Delta Y / Y$ yıllık büyüme ortalamasını, $\Delta L / L$ istihdam artış ortalamasını ifade etmektedir. Sonuç olarak istihdam eşiği bu iki değişken arasındaki farkın hesaplanması ile elde edilmektedir. Eğer bulunan istihdam eşiği oranından daha yüksek bir ekonomik büyüme sağlanırsa o yılda istihdamın artacağı sonucuna ulaşılır.

İstihdam eşiğinin temel olarak, verimlilikteki artış ve işgücündeki değişim oranı ile yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çoğu ülkede istihdam eşiğinin zaman içerisinde azaldığı görülmekte ve bu durum işgücü piyasası ve istihdam politikaları için olumlu bir gelişme olarak nitelendirilmektedir. Ancak düşük istihdam eşikleri çoğunlukla belirgin verimlilik düşüşü nedeniyle meydana geldiğinden gerçek durumu yansıtmaktan uzak kalmaktadır(Murat vd. 2013:105).

Şekil 3. Türkiye Ekonomisinde İstihdam Eşikleri (2000 – 2017)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü ve Ulusal hesaplar istatistiklerinden yararlanılarak yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

Grafik 3'te Türkiye ekonomisi için hesaplanan istihdam eşiği oranları gösterilmektedir. Ekonomik büyüme ile ilişkisinin daha iyi anlaşılması adına ekonomik büyüme verileri de dahil edilmiştir. Bu verilere göre; istihdam eşiği oranlarının negatifleştiği yıllar ekonomik daralmanın yaşandığı dönemlerdir. Yani ekonomik kriz dönemlerinde istihdam eşiği oranlarının negatife döndüğü söylenebilir. Ekonomik büyüme yaşanan dönemlerde ise istihdam eşiği oranları pozitif görünümdedir. Özellikle yüksek ekonomik büyümenin gerçekleştiği 2004 ve 2011 yıllarında istihdam eşikleri sırasıyla % 16.81 ve % 11,10 olarak göze çarpmaktadır. Ancak söz konusu yıllarda ekonomik büyümenin istihdam oluşturmadığı dönemler olmuştur.

Genel olarak bakıldığında Türkiye ekonomisinde istihdam eşiğinin üzerinde ekonomik büyüme sağlandığı görülmektedir. Bu durum her ne kadar olumlu gözükse de istihdam rakamlarına bakıldığında yine ekonomik büyümenin istihdam artışına yeterince yansımadığı sonucuna varılmaktadır.

7. Türkiye'de İstihdamsız Büyümenin Nedenleri

Türkiye'de istihdamsız büyümenin sebeplerinin başında ekonominin sektörel kompozisyonu gelmektedir. Çünkü Türkiye ekonominde yıllar itibari ile sektörel istihdamda tarımın payı azalmış sanayi ve hizmetler sektörlerinin payı artmıştır. Sanayi sektöründe ise

üretim aşamasında giderek daha az emek kullanılması ve sektörün sermaye yoğun bir yapıya bürünmesi istihdamın artmasına engel teşkil etmektedir.

Hizmet sektörü istihdam yaratma kabiliyeti en yüksek sektörlerden birisi olmakla birlikte, bu sektördeki artışı hızla artan aktif nüfusu ve tarım sektörünün ihraç ettiği işgücünü karşılayamadığı için toplam işsizlik oranında kayda değer bir düşüş sağlanamamaktadır (Kara ve Duruel, 2005:367).

Büyüme ve istihdam arasındaki geçici bir gecikme durumunun ortaya çıkması. Emek piyasasındaki işleyişe Keynesyen Model'in getirdiği açıklama bağlamında ücretlerin esnek değil katı olmasının sonucu olarak istihdamın büyümeye gecikmeli uyumunu ifade etmektedir(Caşkurlu, 2014:46).

Diğer bir neden ise; özellikle 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinden sonra uygulanan IMF temelli istikrar ve Yapısal Reformlardır. Özellikle 2000-2002 yılları arasında ülkeye sıcak para girişi sağlamak için yüksek faiz politikası uygulanmıştır. Bu politikalar neticesinde sabit sermaye yatırımları ve istihdam yapıcı diğer yatırımlar azalmıştır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda ekonominin istihdam yönünden kazanımları zayıf kalmıştır.

Büyümenin iki ana kaynağını oluşturan faktör (işgücü) kullanımı artışı ile verimlilik artışı iken 2002-2006 yılları arasında Türkiye ekonomisinde yaşanan büyüme sürecinin belirleyicisi verimlilik artışı olmuştur. Dolayısıyla bu yıllar arasında yaşanan büyüme istihdam artışı sağlanmadan gerçekleşmiştir (Butev, 2012:107).

Türkiye ekonomisinde sağlanan ekonomik büyümenin istihdama sınırlı yansımasının sebeplerinden birisi de İstihdam vergilerinin yüksek olması sebebi ile ortaya çıkan kayıt dışı istihdamdır. Vergi yükü ve sosyal güvenlik primlerindeki artışlar, yapılan düzenlemeler sonucu haftalık çalışma saatlerinin azalması vb. nedenlerden ötürü kayıt dışı istihdam sorunu ortaya çıkmakta ve sonuçta istihdam artışı sınırlanmaktadır.

İstihdamsız büyüme sürecini derinleştiren bir diğer faktör Türkiye ekonomisinin demografik niteliği ile ilgilidir. Her yıl çalışma çağında yaklaşık 750 bin yeni işgücünün piyasalara katılması ekonomide yaratılan büyüme hacminin sınırlarını zorlayan bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir diğer faktör işletmelerin kriz sonrası davranışlarıyla ilgilidir. Firmaların kriz sonrasında artan talebin kalıcı olduğunu görmeden ve emin olmadan istihdam artışına girmemeleri ve istihdam artışını geciktirmeleri istihdamsız büyüme süreci üzerinde etkisi bulunan faktörlerden biri olmaktadır (Butev, 2012:112).

8. Sonuç ve Öneriler

Türkiye ekonomisinde özellikle 2004 yılından sonra büyüme oranlarında artış görülmektedir. Ancak son dönemlerde bu artışın istihdama yansıyıp yansımadığı diğer bir deyişle Türkiye ekonomisinde istihdamsız büyüme sorunu olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı da Türkiye ekonomisinde söz konusu sorunun yaşayıp yaşanmadığının araştırılmasıdır. Bu amaçla çalışmada 2000-2017 dönemi verileri üzerinden sorun değerlendirilmiştir. Verilerle ilgili zaman serisinin kısa olması sebebiyle konuyla ilgili bir ekonometrik analiz yapılamamış ve konu tablo ile grafikler yardımı ile irdelenmiştir.

Çalışmada öncelikle enflasyon büyüme ve işsizlik üçgeninde uygulanan iktisat politikaları üzerinden sorun açıklanmaya çalışılmış sonrasında istihdamsız büyüme sorununa odaklanılmıştır. Türkiye ekonomisinde istihdamsız büyüme sorunu olup olmadığının tespiti için öncelikle ekonomik büyüme ile istihdam artışı verileri incelenmiştir. Türkiye'de ekonomik büyüme artışının yaşandığı yıllarda istihdam artış oranının sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

Daha sonra Türkiye ekonomisinde istihdam esnekliği ve eşikliği verileri hesaplanmıştır. Buna göre; Türkiye ekonomisinde genel olarak istihdam esnekliğinin pozitif olduğu söylenebilir. İncelenen yılların çoğunda istihdam esnekliğinin pozitif olmasına rağmen genelde düşük oranlı kalmıştır. Yine istihdam eşiği verilerine göre, Türkiye ekonomisinde istihdam eşiğinin üzerinde ekonomik büyüme sağlandığı görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye ekonomisinde tam olarak istihdamsız büyüme durumu yaşanmasa da ekonomik büyümenin istihdam artışına yeterince yansımadığı söylenebilir. Genel olarak sorunun nedenleri arasında Türkiye ekonomisinde istihdamın sektörel yapısının değişmesi, büyüme ve istihdam arasındaki geçici bir gecikme durumunun ortaya çıkması, özellikle 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinden sonra uygulanan IMF temelli istikrar ve Yapısal Reformlar, verimlilik artışı, istihdam vergilerinin yüksek olması ve Türkiye'nin demografik yapısı göze çarpmaktadır. İstihdamsız büyüme sorununun giderilmesi adına getirilebilecek öneriler arasında istihdama ilişkin vergilerin azaltılması, yatırım ve istihdam temelli politikalar üretilmesi ve yapısal reformların uygulanması ve özel istihdam bürolarının etkinliğinin arttırılması gibi ekonomik tedbirler sayılabilir.

KAYNAKÇA

Akkaya, Y. veGürbüzR., (2012), Ekonomik Büyüme ve İşsizlik, www.tek.org.tr, (Erişim Tarihi:10.08.2017)

Butev, S. (2012). Türkiy eEkonomisinde İstihdamsız Büyüme Sürecinin Ekonomik Analizi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Çaşkurlu, E. (2014). İstihdamsız Büyüme (İstihdamsız İyileşme) Sorununa Karşı Kamusal Politikalar ve Önemi: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. Amm eİdaresi Dergisi, 47(2).

Doğruel, F.ve Doğruel, A. S. (2005), Türkiye'de Enflasyonun Tarihi, Ankara: TC Merkez Bankası ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

DPT (2010) İnternet, ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/politika/bahcecis/istikra2.pdf - (ErişimTarihi: 03 Nisan 2018).

Eğilmez M., (2015), Kendime Yazılar, http://www.mahfiegilmez.com/2015/11/enflasyon-ile-issizlik-turkiye-deneyimi.html (ErişimTarihi: 03Şubat2018).

Flaig, Gebhardve Horst Rottman, 2005, Labour Market Institutions and Employment Thresholds. An International Comparison, IFO Working Paper, No: 15, August 2005, pp. 1-22.

İTO, (2011), 2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası İlmi Etüdler Derneği Yayın No: 2011 – 31.

Kapsos S., (2005), "The Employment Intensity of Growth: Trends and Macroeconomic Determinants", ILO Employment Strategy Papers, 2005/12, pp. 1-2.

Kara, M. veDuruel, M. 2005, Türkiye'de ekonomik büyümenin istihdam yaratamama sorunu, İ.Ü. İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Konferansları (Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'aArmağan Özel Sayısı) Sayı 50.

Meçik O. ve Afşar M.(2015), Ekonomide Sanayisizleşme ve OECD Ülkelerine Etkileri Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 33, Sayı 2, 2015, s. 85-111

Murat, S., veEser Y. (2013). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve İstihdam İlişkisi: İstihdamYaratmayan Büyüme Olgusunun Geçerliliği, Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 2(3).

Parasız, İlker (2002), Enflasyon Kriz Ayarlamaları, Bursa: EzgiKitabevi.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), (2018), İşgücü İstatistikleri,

http://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr (ErişimTarihi: 13 Şubat 2018).

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), (2018), YıllıkHesaplar,

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2510 (ErişimTarihi: 13 Şubat 2018).

Uyanık, Y. (2008), Neoliberal Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 10 / 2. 209-224.

Uygur, E. (2001),Enflasyonun Sebepleri Ankara Üniversitesi Ders Notları, Ankara

Yeldan, E. (2004), KüreselleşmeSürecindeTürkiye Ekonomisi Bölüşüm, Birikim ve Büyüme, İstanbul: İletişim Yayınları.

CHAPTER 42:

TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN TANZİ' NİN NAKİT PARA TALEBİ DENKLEMİ İLE KAYIT DIŞI EKONOMİ BÜYÜKLÜĞÜNÜN ÖLÇÜLMESİ[1]

Dr. Öğr. Üyesi Havvanur Feyza Erdem[2]

Nezihe Zeynep Demir[3]

[1]Bu çalışma Dr. Havvanur Feyza Erdem danışmanlığında Nezihe Zeynep Demir tarafından hazırlanan "Türkiye' nin Kayıt Dışı Ekonomi Büyüklüğünün Ölçülmesi: Tanzi' nin Nakit Para Talebi Denklemi" isimi yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

[2]Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, havvanurerdem@ktu.edu.tr

[3]Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, nzeynepdemir@hotmail.com

1. GİRİŞ

Kayıt dışı ekonomi kavramı en genel haliyle beyan edilmeyen, resmi istatistiklerde yer almayan, gelir yaratıcı, yasal ve yasal olmayan faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır.Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kayıt dışı ekonomi, milli gelir hesapları içerisinde yer almamakta, ülke ekonomisinin işsizlik, büyüme, enflasyon gibi makroekonomik dinamikleri üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Nitekim kayıt dışı ekonomi mali, ekonomik, sosyo-politik alanda yarattığı olumsuz etkiler sebebiyle başta Cagan (1958) olmak üzere Tanzi (1983, 1999), Fiege (1986, 1996), Schneider (1997, 2005) gibi birçok araştırmacının ve politika yapıcılarının dikkatini çekmiştir. Özellikle kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün nasıl tahmin edileceği, bu olgunun kayıtlı ekonomi üzerindeki makro ve mikro düzeydeki etkilerinin nasıl ve hangi yönde olduğu sorusu ilgi çekici bulunmuş ve bu etkenler konu hakkında yapılan çalışmaların artmasında önemli bir rol oynamıştır.

Literatürde kayıt dışı ekonominin tanımlanma biçimi kavramsal olarak çeşitlilik göstermekte ve ortak bir konsensüs bulunmamaktadır. Örneğin; Gutman (1977) kayıt dışı ekonomiyi vergiden kaçırılan ekonomik faaliyetler, Feige (1979) resmi kurumlara beyan edilmeyen tüm ekonomik faaliyetler, Tanzi (1982) ise devlet eli olmaksızın yürütülen ekonomik faaliyetler olaraktanımlamıştır. Buradaki tanımlardan görüleceği üzere ortak fikir yalnızca kayıt dışı ekonominin ulusal gelir hesaplarında bulunması gerektiğidir. Benzer biçimde Frey ve Weck-Hanneman (1984)'e göre de kayıt dışı ekonomi gayrisafi milli hasıla hesaplamalarında yer alması gereken fakat yer almayan faaliyetler bütünüdür. Schneider (1986) de yine kayıt dışı ekonomiyi istatistik kurumları tarafından kayıt altına alınmadıkları için hesaplanamayan ekonomik faaliyetler bütünü olarak ifade etmiştir. Diğer çalışmaların aksine Schneider (1986) kayıt dışı ekonominin aynı zamanda katma değere katkıda bulunan bir faktör olduğunu da belirtir. Yakın tarihte ise Mankiw (2003)'in çalışması dikkat çekmektedir. Mankiw (2003) yalnızca yasa dışı olmadığını yasal kısmının da bulunduğunu vurgulamıştır. Bhattacharyya (2004)'a göre ise reel olarak kayıt altına alınan milli gelir ile potansiyel milli gelir arasındaki fark kayıt dışı ekonomidir ve bu tip bir ekonomi milli gelire yansımaz.Bahsi geçen çalışmalar kayıt dışı ekonomiyi inceleyen ve kavramsal çerçevenin oluşmasına yardımcı olan temel çalışmalardan bazılarıdır.Ampirik literatür incelenecek olunursa kavramsal çerçevede oluşmamış konsensüsün, yöntemsel açıdan da oluşmadığı dikkat çekmektedir.Ampirik literatür temel olarak kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü ölçmek için doğrudan ve dolaylı yaklaşımları esas alan çalışmalar olmak üzere iki gruba ayrılabilir.

Birinci grup, kayıt dışı ekonomi büyüklüğünü hesaplamak için mikro verilere dayalı olan doğrudan yöntemleri kullanırken; ikinci grup isemakro verilere dayalı olan dolaylı yöntemleri kullanmaktadır. Dolaylı yaklaşımlar kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü elde etmek için vergi denetimleri yaklaşımı, GSMH yaklaşımı, istihdam yaklaşımı, parasal yaklaşımlar ve MIMIC gibi alternatif yöntemlerden yararlanmaktadır. Burada önemli olan nokta, her bir yaklaşımın kayıt dışı ekonominin tahmininde farklı varsayımları dikkate alarak ölçüm yapmasıdır.

Gerek teorik gerekse de ampirik literatürde oldukça yoğun ilgiyle araştırılan kayıt dışı ekonomi konusunun, Türkiye ekonomisinde hem toplumsal hem de ekonomik açıdan problemlere yol açması özellikle 1970'li yıllardan sonra konuya ilişkin çalışmaların daha sık yapılmasını sağlamıştır. Derdiyok (1993), Yamak (1995), Yamak ve Yamak (1996), Küçükkale (1999), Halıcoğlu (1999), Öğünç ve Yılmaz (2000) öne çıkan çalışmalardan bazılarıdır. Ancak yapılan çalışmaların tamamına bakıldığında bu kadar önemli bir konunun aslında yeteri kadar incelenmediği yani Türkiye özelinde kayıt dışı ekonomi büyüklüğünü ölçen çalışmaların kısıtlı olduğu dikkat çekmektedir. Verilerde dönem kısıtının olması, verilerin dönemsel olarak değiştirilmesi, verilere erişim konusundaki zorluklar gibi çeşitli nedenler kayıt dışı ekonomi boyutunun tahminine engel teşkil edebilmektedir.

Literatürdeki eksiklikten yola çıkarak, bu çalışmanın amacı Türkiye'de ciddi boyutlara ulaştığı tahmin edilen kayıt dışı ekonomi büyüklüğünün ölçülmesi ve kayıt dışı ekonomi büyüklüğünün milli gelir içerisindeki payının incelenmesi kapsamında oluşmuştur.Çalışmada kayıt dışı ekonomi, Tanzi'nin nakit para talebi denkleminin ARDL ko-entegrasyon yöntemi altında tahmin edilmesiyle ölçülmüştür.Çalışma 2006-2016 üçer aylık dönemi kapsamaktadır.

Çalışmada ilk olarakkayıt dışı ekonomiyi ölçen ampirik literatür özeti,ikinci olarakkonuya ilişkin teorik alt yapı üçüncü olarak ekonometrik yöntem ve veri seti birlikte anlatılmaktadır. Nihai olarak ise, bulgu ve değerlendirmeler verilerek ve Türkiye'nin kayıt dışı ekonomi büyüklüğü tartışmaya açılmaktadır.

2. Kayıt Dışı Ekonomi Ölçümüne İlişkin Teorik ve Ampirik Literatür Özeti

Ampirik literatürde kayıt dışı ekonominin ölçümüne ilişkin doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki temel yaklaşımından söz etmek mümkündür.*Doğrudan yaklaşımlar*; kayıt dışı ekonominin tamamının veya belli bir dönem için sektörel bazdabüyüklüğünü tahmin etmektedirler.Bunu

yaparken de çoğunlukla anket verilerinden yararlanırlar.Yani kayıt dışı ekonomiyi anket çalışmaları vasıtasıyla ölçerler.*Dolaylı yaklaşımlar* ise makroekonomik verilere dayalı olarak bir ülkenin kayıt dışı ekonomi boyutunu ölçmektedirler.Dolaylı yaklaşımlar temel olarak, vergisel faktörler, GSMH hesaplaması, istihdam boyutu, para piyasasındaki hareketler, elektrik tüketimi gibi makroekonomik verileri esas alarak kayıt dışı ekonominin boyutunu ortaya koyarlar.Ampirik literatür incelendiğinde kayıt dışı ekonomi boyutunu ölçmek için dolaylı yaklaşımların doğrudan yaklaşımlara kıyasla daha fazla tercih edildiği dikkat çekmektedir.Dolaylı yaklaşımlarda kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü tahmin etmek amacıyla, vergi denetimleri yaklaşımı, GSMH yaklaşımı, istihdam yaklaşımı, parasalcı yaklaşımlar ve alternatif yaklaşımlar kullanılmaktadır.

Vergi denetimleri yaklaşımı kayıt dışı ekonominin en önemli nedenlerinden birisi olan vergisel faktörleri dikkate almaktadır.Bu yöntemde, mükelleflerin beyan ettikleri matrahlar dikkate alınır. Buna göre vergi incelemeleri neticesinde ortaya çıkan olası açıklar ile kayıt dışı ekonominin boyutu hesaplanır. Yöntemin bazı dezavantajları bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi denetleme memurlarının az sayıda olmasıdır (Yücel 2014, 170). Bir diğer dezavantajı ise; vergi otoriteleri tarafından gerçekleştirilen vergi incelemeleri ve denetimleri ile kayıt dışı ekonominin büyüklüğü tahmin edilirken ortaya çıkan problemlerdir.Vergi denetimleri yaklaşımı sektörlere ait detaylı bilgi vermelerine rağmen genellikle vergi idaresinde kayıtlı mükellefler üzerinde yoğunlaştığı için tamamen kayıt dışı olarak gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin denetime tabi olmaması sonucunu doğurmakta ve kayıt dışılığı olduğundan düşük göstermektedir (Kırcı 2006, 58).

GSMH yaklaşımına göre, eğer bir ekonomide kayıt dışı ekonomi mevcut değilse harcama, gelir ve üretim yaklaşımları ile yapılan hesaplamalar sonucunda GSMH rakamlarının eşit çıkması gerekmektedir. Örneğin bir ekonomide GSMH iki şekilde hesaplansın: Bunlardan biri gelir diğeri ise harcama yöntemi olsun. Gelir yöntemi kullanılarak elde edilen GSMH değerinin en düşük, harcama yöntemi kullanılarak elde edilen GSMH değerinin ise en yüksek olduğu varsayılsın. Her iki yöntemden elde edilen GSMH değerleri arasındaki fark kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü vermektedir (Temel vd.1994, 12). Buna göre GSMH yaklaşımının temeli harcama yöntemiyle hesaplanan GSMH değeri ile üretim yöntemiyle hesaplanan GSMH değeri arasındaki farkın ölçülmesine dayanmaktadır. Ortaya çıkan fark kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü göstermektedir.

İstihdam yaklaşımına göre, kayıt dışı ekonomi vergiye tabi olmayan iktisadi faaliyet ve gelirleri, kayıt dışı istihdam ise, bu faaliyetlerin istihdam boyutunu ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre, kayıt dışı ekonomi probleminin en önemli faktörlerinden biri kayıt dışı istihdamdır.Kentsel kesimde formel sektörlerde istihdam fırsatı bulamayan geniş işgücü kesiminin üretken olmayan düşük gelirli sektörlerde kayıt dışı bir istihdam yapısı içinde çalıştırılması kayıt dışı istihdamın önemli örneklerinden birisidir.Bu doğrultuda, kayıt dışı ekonomi, kayıt altına alınamayan bir istihdamı ortaya çıkarmakta böylece devletleri önemli bir gelirden yoksun bırakmaktadır (Metin 2017, 52).

Parasalcı yaklaşımlar kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü belirlemek için ampirik literatürde yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Parasalcı yaklaşımlar kayıt dışı ekonominin boyutları tahmin ederken para piyasasındaki hareketleri izler.Kayıt dışı ekonomiyi ölçmek için kullanılan parasal yaklaşımların tümü ilk olarak Cagan (1958) tarafından ortaya konulmuş ve sonraki dönemlerde parasalcı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda bütün ekonomik işlemler nakit olarak gerçekleştirilir. Böylece yürütülen ekonomik faaliyetler kayıt altına alınamaz (Yendi 2011, 45). Dolaşımdaki paranın mevduat oranı içerisindeki payının artması kayıt dışı ekonomi büyüklüğünün arttığı anlamına gelir (Temel 1994, 14). Bu yaklaşımı *basit parasal oran, işlem hacmi ve ekonometrik yaklaşımlar* olarak üç başlık altında incelemek mümkündür.

Basit parasal oran yaklaşımında, kayıt dışı ekonominin boyutu tahmin edilirken para piyasasındaki hareketlenmeler dikkate alınır. Bu yaklaşım ilk kez Cagan (1958) tarafından incelenmiştir. Basit parasal oran yaklaşımında kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde peşin para kullanılır buna karşın çek ve senet gibi ödeme araçları kullanılmamaktadır. Dolaşımdaki paranın mevduata oranı sabittir. Bu oranın zaman içinde artması, paraya olan talebin artışını ve dolayısıyla kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde bir artış olduğunu göstermektedir (Cagan 1958; Guttman 1977).

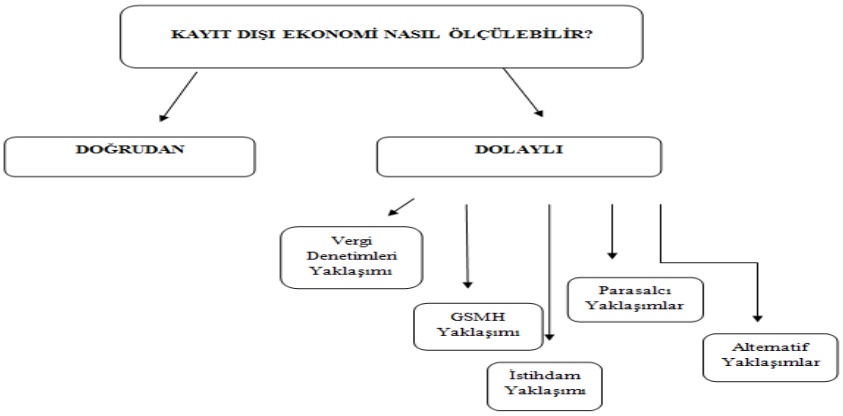
İşlem hacmi yaklaşımı, Fisher'in miktar teorisi denklemini temel almaktadır.Feige' nin işlem hacmi yöntemi olarak da bilinmektedir. Fisher'in paranın miktar teorisine dayanan bu yaklaşım, nakit ve nakit olmayan toplam işlemler ile gelir arasındaki ilişkiyi temel alır. Yöntem, işlem hacmi ve GSMH arasında sabit bir oran olduğunu varsayar.

Ekonometrik yaklaşımlar, kayıt dışı ekonominin hacmini belirlemede yaygın olarak kullanılan bir diğer yaklaşımdır.Cagan (1958), Amerika Birleşik Devletleri ekonomisi için yaptığı çalışmasında 1915 – 1995 dönemleri arasında nakit para talebi ile vergi baskısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Aynı yöntemi Gutmann (1977) nakit para miktarı ile toplam para arzı arasındaki oranları araştırmak için uygulamıştır.Sonrasında, Tanzi (1980, 1983) tarafından nakit para talebi yaklaşımı geliştirilmiş ve 1292 – 1980 dönemleri arasında Tanzi ABD ekonomisi için kayıt dışı ekonominin boyutunu tahmin etmiştir (Schneider ve Enste 2002, 19).Bu yaklaşımda, kayıt dışı ekonominin başlıca sebebi yüksek vergi oranlarıdır (Sarılı 2000, 37).

Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin büyüklüğünü tahmin etmek için Lisrel tekniği, elektrik tüketimi vb. gibi alternatif yaklaşımlarda mevcuttur.Lisrel Tekniği Çoklu göstergeler ve çoklu nedenler modeli olarak da bilinmektedir.Makroekonomik yaklaşımlardan bir diğeri MIMIC model yaklaşımıdır.Son yıllarda ampirik literatürde oldukça sık rastlanan yöntem, ilk defa, Frey-Weck-Hanneman (1984) tarafından kullanılmıştır.Bu yaklaşım kayıt dışı ekonominin nedenlerini ve etkilerini dikkate alarak gözlenemeyen değişkenlerin istatistik teorisine dayandırılmasıyla kayıt dışı ekonominin tahminini gerçekleştirir. Fiziksel girdi yaklaşımı ise, elektrik tüketimini temel alarak kayıt dışı ekonomiyi ölçmeye çalışan alternatif bir yöntemdir.Bu yöntem ilk olarak Lizzeri (1979) daha sonra Kaufmann ve Kaliberda (1996) tarafından kullanılmıştır. Elektrik tüketimini ekonomik aktivitelerin en iyi fiziksel göstergesi olarak kabul eden bu yaklaşımda; elektrik tüketiminin ekonomik faaliyetlerle birebir ilişkiye sahip olduğu varsayılmaktadır. Elektrik tüketimi verileri dikkate alınarak hesaplanan ekonomik faaliyetler ile gerçekleşen ekonomik faaliyetler arasındaki fark kayıt dışı ekonomi büyüklüğüne eşittir (Us 2004, 30).Temel olarak kullanılan üç farklı elektrik üretimi yaklaşımı bulunmaktadır. Elektrik tüketimi yaklaşımında çeşitli yöntemler mevcuttur:*Basit elektrik üretimi yaklaşım:* Kaufmann ve Kaliberda (1996) tarafından geliştirilen bu yöntemde, ekonomik faaliyetlerin en önemli göstergesi elektrik tüketim miktarıdır.Bu yaklaşımda elektrik tüketim miktarının artış hızı ile GSMH' nın artış hızı eşittir. Bu varsayım doğrultusunda tahmin edilen GSMH ile resmi GSMH arasındaki farkın kayıt dışı ekonominin hacmini yansıtacağı düşünülmektedir (Us 2004, 37).*Değiştirilmiş elektrik üretimi yaklaşımı:* Basit elektrik üretimi metodunun eksik noktalarını gidermek amacıyla geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bu yöntemde, elektrik tüketiminde gerçekleşen değişimlerin hangi değişkenlere bağlı olup olmadığı araştırılmıştır (Eilat ve Zinnes 2000). Bu çerçevede elektrik tüketimindeki değişim, GSMH, imalat sanayi katma değeri gibi değişkenler ile ilişkili olabilir. Bu ve bunun

gibi değişkenler ile birlikte bir regresyon denklemi tahmin edilir ve regresyon denkleminin hata terimleri kayıt dışı ekonomiyi temsil eder (Us 2004, 38). Değiştirilmiş toplam elektrik tüketimi metodu ile kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü tahmin etmek yerine, kayıt dışı ekonominin gelişimine ilişkin inceleme yapmanın daha etkili sonuçlar doğuracağı bulgularına ulaşılmıştır.*Karma elektrik üretimi yaklaşımı:* Basit ve değiştirilmiş elektrik üretimi yaklaşımlarının kayıt dışı ekonominin hacmine ait sonuçlarını daha etkili bir hale getirebilmek için bu iki yöntem karma elektrik üretimi yaklaşımı adı altında birleştirilmiştir. Bu yaklaşımda, değiştirilmiş elektrik üretimi yaklaşımı sonucunda elde edilen esneklik değerlerini, basit elektrik üretimi yaklaşımında kullanarak kayıt dışı ekonominin büyüklüğü tahmin edilmektedir (Us 2004, 38).

Şekil 1'de kayıt dışı ekonomi boyutunu ölçmek için kullanılan yöntemler bir şema altında sınıflandırılmıştır.

Şekil 1. Kayıt Dışı Ekonomi Boyutunu Ölçmek için Kullanılan Yöntemler Şeması

Kaynak: Altuğ, 1995.

Tablo 1' de kayıt dışı ekonominin boyutunu ölçen ampirik çalışmalar özeti verilmektedir.Tablo 1'de kayıt dışı ekonomi boyutunun büyüklüğünü ölçmek için kullanılan yöntemler, ele alınan dönem ve ülkeler gösterilmiştir.

Tablo 1. Kayıt Dışı Ekonominin Boyutunu Ölçen Ampirik Çalışmalar Özeti

Yazar	*Dönem ve Ülke*	*Yöntem*
O'Neill (1981)	*1981-ABD*	*Anket*
McCrohan ve Smith (1986)	*1981-ABD*	*Anket*
Derdiyok (1993)	*1984-1991-Türkiye*	*Vergi Denetimi Yaklaşımı*
Mirus ve diğerleri (1994)	*1968-1990, Kanada*	*İşlem Hacmi Yaklaşımı*
Yamak (1995)	*1968-1994- Türkiye*	*Ekonometrik Yaklaşım*
Yamak (1996)	*1968-1994-Türkiye*	*Ekonometrik Yaklaşım*
Giles (1998)	*1968-1994- Yeni Zelanda*	*Ekonometrik yöntem*
Küçükkale (1999)	*1986-1995-Türkiye*	*Ekonometrik Yaklaşım*
Halıcıoğlu (1999)	*1969-1997-Türkiye*	*Ekonometrik Yaklaşım*
Yetim (1999)	*1970-1998-Türkiye*	*İstihdam Yaklaşımı*
Öğünç ve Yılmaz (2000)	*1960-1998-Türkiye*	*Basit Parasal Oran Yaklaşımı* *Ekonometrik Yaklaşım*
Ilgın (2002)	*1968-2001-Türkiye*	*Basit Parasal Oran Yaklaşımı*
Çetintaş ve Vergil (2003)	*1970-2000-Türkiye*	*Ekonometrik Yaklaşım*
Savaşan (2004)	*1970-1998-Türkiye*	*MIMIC*
Baldemir ve diğerleri (2005)	*1980-2003-Türkiye*	*MIMIC*
Sapçı (2006)	*1987-2005-Türkiye*	*GSMH* *Basit Parasal Oran Yaklaşımı*
Us (2006)	*1978-2000-Türkiye*	*Fiziksel Girdi Yaklaşımı*
Macias (2008)	*1970-2006-Meksika*	*MIMIC*
Halıcıoğlu ve Dellano(2009)	*1970-2007-Türkiye*	*Ekonometrik Yaklaşım*
Erkuş ve Karagöz (2009)	*1970-2005-Türkiye*	*Ekonometrik Yaklaşım*
Schneider ve diğerleri (2010)	*1999-2007-OECD Güney Afrika, Doğu Asya*	*MIMIC*
Alexandru ve Dobre (2010)	*1980-2009-ABD*	*MIMIC*
Davidescu(2013)	*2000-2010-Romanya*	*Basit Parasal Oran Yaklaşımı*
Nas (2014)	*1986-2012-Türkiye*	*İşlem Hacmi Yaklaşımı*
Davidescu ve diğerleri (2015)	*2000-2014-Romanya*	*Basit Parasal Oran Yaklaşımı*
Davidescu (2015)	*2000-2010-Romanya*	*Ekonometrik Yaklaşım*
Schneider ve Mai (2016)	*1999-2013-OECD, Asya Ülkeleri*	*MIMIC*

3. Veri Seti, Ekonometrik Model ve Ekonometrik Yöntem

3.1. Veri Seti

Çalışmada Türkiye'nin kayıt dışı ekonomi büyüklüğü Tanzi'nin reel nakit talep fonksiyonundan hareketle tahmin edilmiştir. Çalışma üçer aylık 2006:01-2016:04 dönemini kapsamaktadır. Ekonometrik analizde kullanılan değişkenlerin tamamı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi'nden (TCMB-EVDS) alınmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler Tablo 2'de ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Çalışmada mevsimsellik içeren serilerdeki mevsimsel etkiler Census X-12 yöntemi ile giderilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlerin Kısaltmaları ve Tanımları

Değişken Kısaltmaları	*Değişken Tanımları*
LRC	*Dolaşımdaki Reel Nakit Para Stoku: Bu seri (C/DEFLATOR) şeklinde hesaplanmış ve elde edilen serinin logaritması alınmıştır.*
LFO	*Bankalarca Açılan Mevduatlara Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları: Toplam (TL Üzerinden Açılan Mevduatlar).Seri logaritmiktir.*
LRGSYİH	*Logaritmik Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla*
LP	*Logaritmik Fiyatlar Genel Seviyesi: Fiyat Endeksi Tüketici (2003=100) serisi baz alınarak hesaplanmıştır.*
LV	*Vergi Yükü: Bu seri vergi oranının bir ile toplanması ve elde edilen serinin logaritmasının alınması ile hesaplanmıştır.Vergi oranı ise vergi gelirlerin Nominal Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içerisindeki payı şeklinde elde edilmiştir.*

3.2. Ekonometrik Model: Tanzi' nin Nakit Para Talebi Denklemi

Bu çalışmada Türkiye' nin 2006-2016 yılları arası kayıt dışı ekonomi Tanzi' nin nakit para talebi denkleminden hareketle aşağıdaki gibi ölçülmüştür. İlk olarak vergi oranlarının dikkate alındığı (1) numaralı fonksiyonel ilişki, sonrasında vergi oranının sıfır olduğu (2) numaralı fonksiyonel ilişki ARDL koentegrasyon yöntemi ile tahmin edilmiştir. Böylece uzun dönem katsayıları bulunmuştur. Modellerde yer alan β_0 ve α_0; sabit terimleri,β_1, β_2, β_3,$\alpha_1$veα_2 değişken katsayılarını, $\varepsilon_{t,1}$ ve $\varepsilon_{t,2}$ ise hata terimlerini göstermektedir.Modelde $\beta_3>0$ olmalıdır.

$$LRC_t=\beta_0+\beta_1 LY_t+\beta_2 LFO_t+\beta_3 LV_t+\varepsilon_{t,1}\ (3.1) \qquad \varepsilon_{t,1}\sim N(0,\sigma^2)$$

(1)

$$LRC_t=\alpha_0+\alpha_1 LY_t+\alpha_2 LFO_t+\varepsilon_{t,2}\ (3.2) \qquad \varepsilon_{t,2}\sim N(0,\sigma^2) \qquad (2)$$

Yukarıdaki modeller tahmin edildikten sonra ARDL uzun dönem katsayıları kullanılarak denklemlerin regresyon tahminleri elde edilmiştir. Regresyon tahminleri logaritmik olduğu için tahminlerin antilogları alınmış ve antilogları alınan tahmin serileri arasındaki fark hesaplanmıştır. Elde edilen fark serisi paranın dolanım hızı ile çarpılmış ve böylece kayıt dışı ekonomi büyüklüğü bulunmuştur. Kayıt dışı ekonomi büyüklüğünün kayıtlı ekonomi içindeki payı da hesaplanarak elde edilen bulgular tartışılmıştır.

3.3. Ekonometrik Yöntem

Türkiye'nin 2006-2016 (üçer aylık) dönemi kayıt dışı ekonomi büyüklüğünü tahmin etmek için uygulanacak ekonometrik süreç şu şekilde izlenmiştir: Birincisi, Tablo 2'de kısaltmaları verilen tüm değişkenlerin birim kök analizleri yapılarak, ilgili değişkenin durağanlık seviyesi tespit edilmiştir. Birim kök analizleri için; Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) testleri kullanılmıştır.İkincisi, Tanzi'nin nakit para talebi tahmin edilerek Türkiye'nin ele alınan döneminde kayıt dışı ekonomisinin büyüklüğü elde edilmiştir. Bu çalışmada (1) ve (2) numaralı denklemler ARDL ko-entegrasyon yöntemi ile tahmin edilmiştir.Üçüncüsü, çalışmada kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomi içindeki payı hesaplanmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Pesaran vd. (2001) tarafından ortaya konulan ARDL sınır testi yaklaşımı, değişkenlerin seviyesinde ve birinci farkında durağan olduklarına bakılmaksızın, değişkenler arasında uzun

dönemli bir ilişkinin araştırılabileceğini varsaymaktadır. Tek denklem esasına dayanır. Sınır testi iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada değişkenler arasında uzun dönem ilişkinin varlığı sınanmaktadır. İkinci aşamada ise birinci aşamada eş bütünleşik oldukları tespit edilen seriler kullanılarak kısa ve uzun dönem katsayılar elde edilmektedir. Sınır testi yaklaşımında X ve Y gibi iki seri arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığının sınanması amacıyla (3) numaralı denklem tahmin edilir.

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 X_{t-1} + \sum_{i=1}^{P} \delta_i \, \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q} \lambda_i \, \Delta X_{t-i} + \varepsilon_t \qquad (3)$$

Uzun dönem ilişkinin olmadığını ifade eden sıfır hipotezi *t* ve *F* istatistikleri yardımı ile test edilmektedir. Pesaran sınır testi ile seriler arasında uzun dönem ilişki tespit edildikten sonra uzun ve kısa dönem katsayılar elde edilmektedir. ARDL(p,q) (Autoregressive Distributed Lag) modeli (4) numaralı denklemde gösterilmiştir.

$$Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{P} \delta_i \, Y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q} \lambda_i \, X_{t-i} + \mu_t \qquad (4)$$

(4) numaralı denklemde β, δ ve λ katsayıları; p ve q optimal gecikme uzunluklarını göstermektedir. Sınır testi yaklaşımında ARDL(p,q) modeli yardımı ile uzun dönem katsayıları tahmin edilmektedir. Uzun dönem katsayısı (5) numaralı eşitlikte gösterildiği gibi hesaplanmaktadır.

$$\textit{Uzun dönem katsayısı} = \frac{\lambda_0 + \lambda_1 + \ldots + \lambda_q}{1 - \delta_1 - \delta_2 - \ldots - \delta_p} \qquad (5)$$

Uzun dönem katsayıların tahmin edilmesinden sonra (6) numaralı denklemde ifade edilen hata düzeltme modeli kurularak kısa dönem katsayılar elde edilir.

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 EC_{t-1} + \sum_{i=1}^{P} \delta_i \, \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q} \lambda_i \, \Delta X_{t-i} + \mu_t \qquad (6)$$

(6) numaralı denklemde β, δ ve λ katsayıları; p ve q optimal gecikme uzunluklarını ve EC, hata düzeltme terimini ifade etmektedir. Bağımsız değişkenden bağımlı değişkene doğru nedensellik ilişkisinin varlığını test etmek amacıyla hata düzeltme teriminin katsayısı ve/veya bağımsız değişkenin gecikmeli değerlerine ilişkin katsayıların birlikte anlamlılık testleri (Wald testi) dikkate alınmaktadır (Yamak ve Erdem 2017).

4. Bulgular

4.1. Birim Kök Test Sonuçları

Tablo 3' de her bir değişkene ilişkin birim kök testi sonuçları verilmiştir. Çalışmada kullanılacak değişkenlerin ele alınan dönem boyunca durağan bir yapıya sahip olup olmadıkları ADF ve PP birim kök testleri ile test edilmiştir. Hem ADF hem de PP birim kök testlerinde bütün değişkenlere ait durağanlık seviyeleri sabitli, sabitli-trendli ve sabitsiz-trendsiz modelleri ile incelenmiştir. ADF ve PP birim kök testi sonuçlarına göre LRC, LFO, LRGSYİH ve LP değişkenleri birinci farkında durağan iken, LV değişkeni sabitsiz-trendsizmodel hariç diğer modellerde seviyesinde durağandır. Bütün tablolardaki ***; ** ve * simgeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini gösterir.

Tablo 3. ADF ve PP Birim Kök Sonuçları

	ADF			*PP*		
	Sabitli	*Sabitli-Trendli*	*Sabitsiz-Trendsiz*	*Sabitli*	*Sabitli-Trendli*	*Sabitsiz-Trendsiz*
LRC	0.160(1)	-3.12(2)	4.49(1)	-0.11	-4.48***	13.89
Δ*LRC*	-12.61*** (0)	-12.5*** (0)	-3.18*** (1)	-12.29***	-12.23***	-8.95***
LFO	-1.65(1)	-1.86(1)	-0.65(1)	-1.39	-1.52	-0.74
Δ*LFO*	-4.37*** (0)	-4.35*** (0)	-4.4*** (0)	-4.38***	-4.35***	-4.4***
LRGSYİH	0.13(0)	-2.18(2)	3.32(0)	0.14	-1.81	3.35
Δ*LRGSYİH*	-3.81*** (1)	-3.86** (1)	-2.94*** (1)	-6.15***	-6.15***	-5.20***
LP	-0.98(4)	-3.8** (2)	5.45(4)	-1.52	-3.46*	17.83
Δ*LP*	-6.24*** (3)	-6.29*** (3)	-0.36*** (6)	-7.31***	-8.13***	-1.47
LV	-4.2*** (0)	-4.14** (0)	-0.54 (0)	-4.22***	-4.16**	-0.71
ΔLV	-8.04*** (0)	-7.93*** (0)	-8.13*** (0)	-11.17***	-10.92***	-11.29***

4.2.Vergi Yükünün Dikkate Alındığı ARDL Sonuçları

ARDL sınır testi yaklaşımına ilişkin kritik değerler ve F istatistiği değeri sonuçları Tablo 4'de detaylı olarak sunulmuştur. Tablo 4'de görüldüğü gibi, sınır testine ait F istatistiği 3.891 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan F istatistiği kritik değerler ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak %2.5 düzeyinde anlamlıdır. Bunun sonucunda ele alınan değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Tabloda verilen ARDLVO; vergi yükünün dikkate alındığı ARDL test sonuçlarıdır.

Tablo 4. ARDLVO Sınır Testi Sonuçları

Test İstatistiği	*Değer*	*k*
F-İstatistiği	3.891***	4
Kritik Değer Sınırları		
Anlamlılık Seviyesi	I(0) Sınır	I(1) Sınır
%10	2.20	3.09
%5	2.56	3.49
%2.5	2.88	3.87
%1	3.29	4.37

Tablo 5'de seçilmiş ARDL modeline ilişkin uzun dönem denklem sonuçları sunulmuştur. Sonuçlar incelendiğinde, faiz oranının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, reel GSYİH %5 ve fiyatlar genel seviyesinin istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu, buna ek olarak vergi oranının istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

ARDL uzun dönem denklemi sonuçları daha kolay anlaşılması bakımından Tablo 5'in yanı sıra denklem (7) tarafından açık bir biçimde ifade edilmektedir. Denklem (7)'den rahatlıkla görüleceği üzere, reel GSYİH'da yaşanacak olan %10'luk bir artış, dolaşımdaki nakit para stoğunda %2.4'lük bir artışa sebep olacaktır. İkinci olarak ise fiyatlar genel seviyesinde meydana gelecek %10'luk artış, dolaşımdaki nakit para stoğunda %10'luk bir artışa neden olacaktır. Vergi oranında meydana gelecek %10'luk bir artış neticesinde ise, dolaşımdaki nakit para stoğunda %47'lik bir artış yaşanacağı tespit edilmiştir.

$$LRC_t=2.536917+ 0.041768LFO_t+0.243730LRGSYİH_t+1.007246LP_t+4.711149LV_t+\varepsilon_t \quad (7)$$

Tablo 5. ARDLVO Modeline Ait Uzun Dönem Katsayılar

Değişkenler	*Katsayılar*	*Standart Hata*	*t-istatistiği*
Sabit terim	2.536917*	1.431803	1.771834
LFO	0.041768	0.044423	0.940243
LRGSYİH	0.243730**	0.108188	2.252844
LP	1.007246***	0.110487	9.116460
LV	4.711149*	2.450233	1.922736

Tablo 6'da sonuçları verilen hata düzeltme modelinde, hata düzeltme katsayısının yaklaşık olarak -0.96 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte, hata düzeltme katsayısının beklenildiği gibi negatif işaretli ve istatistiksel olarak %1 seviyesinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bütün bunların sonucunda, kısa ve uzun vadede yaşanacak olan dengesizliğin bir dönem sonra yaklaşık %96 oranında giderileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca bağımlı değişken yaklaşık 1 dönem sonunda dengeye gelmektedir.Aşağıdaki modelde D1 kukla değişkeni modeldeki olası yapısal istikrarsızlığı gidermek amacıyla kullanılmıştır. Kukla değişkenini oluşturmak için 2014:01-2015:02 arasına 1 değeri, geri kalan yıllara ise 0 değeri verilmiştir. Kukla değişkeni modeldeki yapısal istikrarsızlık sorununu gidermesine rağmen modelde anlamsız çıkmıştır. ECM, hata düzeltme terimidir.

Tablo 6. ARDLVO Modeline Ait Hata Düzeltme Sonuçları

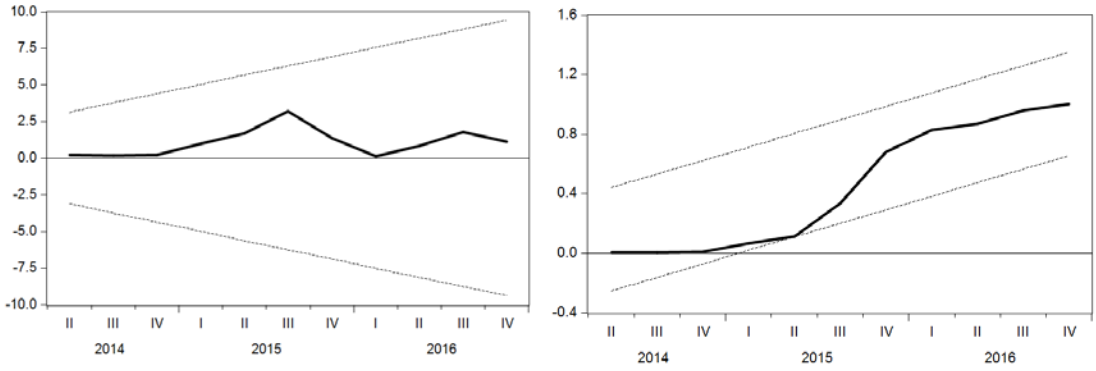
Değişkenler	*Katsayılar*	*Standart Hata*	*t-istatistiği*
DLRC (-1)	0.251006	0.159662	1.572108
DLRC (-2)	0.622838***	0.159144	3.913673
DLRC (-3)	0.303036**	0.156511	1.936196
DLRC (-4)	0.481064***	0.148855	3.231773
DLRC (-5)	0.406186***	0.142028	2.859897
DLRGSYİH	0.691786***	0.243086	2.845855
DLP	-0.798746	0.582643	-1.370901
DLP (-1)	-1.196879	0.701911	-1.705173
DLV	1.511005	1.414758	1.068031
D1	-0.015015	0.014664	-1.023908
ECM(-1)	*-0.960698****	*0.179467*	*-5.353052*

Tahmini gerçekleştirilen ARDL ko-entegrasyon denkleminde otokorelasyon ve değişen varyans sorununa ilişkin yapılan diagnostik testlerin sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Tahmin edilen regresyon denkleminde otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarına rastlanılmamıştır.

Tablo 7. ARDLVO Modeli için Diagnostik Test Sonuçları

Breush-Godfrey Ardışık Bağımlılık LM Testi			
$n*R^2$	0.156237	Anlamlılık. $\chi^2(1)$	0.6926
Breush-Pagan-Godfrey Değişen Varyans Testi			
$n*R^2$	14.38015	Anlamlılık. $\chi^2(22)$	0.4969

Ayrıca tahmin edilen ARDL modeline ilişkin yapılan yapısal istikrar test sonuçları Grafik 1 ve 2'de sunulmaktadır. Grafiklerde sunulan Cusum ve CusumsQ testi sonuçlarına göre ele alınan dönemde herhangi bir yapısal kırılmaya rastlanmamıştır ve denklem istikrarlıdır.

Grafik 1. ARDLVO Modeli için CUSUM TestiGrafik2.ARDLVO Modeli için CUSUMSQ Testi

4.2. Vergi Yükünün Dikkate Alındığı ARDL Sonuçları

ARDL sınır testi yaklaşımına ilişkin kritik değerler ve F istatistiği değeri sonuçları Tablo 8'de detaylı olarak sunulmuştur. Tablo 8'de görüldüğü gibi, sınır testine ait F istatistiği 5.803 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan F istatistiği istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Tabloda verilen ARDL;vergi yükünün dikkate alınmadığı ARDL test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 8. ARDL Sınır Testi Sonuçları

Test İstatistiği	*Değer*	*k*
F-İstatistiği	5.803****	3
Kritik Değer Sınırları		
Anlamlılık Seviyesi	I(0) Sınır	I(1) Sınır
%10	2.37	3.2
%5	2.79	3.67
%2.5	3.15	4.08
%1	3.65	4.66

Tablo 9'da, ARDL modeline ait uzun dönem denklem sonuçları sunulmuştur. Bulgulara bakıldığında, yalnızca fiyatlar genel seviyesinin ve sabit terimin en az istatistiksel olarak %5 seviyesinde anlamlı olduğu görülür.

ARDL uzun dönem denklemine ait bulguların yorumlanmasına kolaylık sağlaması açısından sonuçlar denklem (8)'de görüleceği üzere regresyon denklemi biçiminde de ifade edilmektedir. Fiyatlar genel seviyesinde meydana gelecek %10'luk artış neticesinde, dolaşımdaki nakit para stoğu %12 oranında artacaktır.

$$LRC_t=6.288841+0.066911LFO_t+0.017035LRGSY\dot{I}H_t+1.172699LP_t+\varepsilon_t \quad (8)$$

Tablo 9. ARDL Modeline Ait Uzun Dönem Katsayılar

Değişkenler	*Katsayılar*	*Standart Hata*	*t-istatistiği*
Sabit Terim	6.288841**	2.979488	2.110712
LFO	0.066911	0.040502	1.652062
LRGSYİH	0.017035	0.199074	0.085570
LP	1.172699***	0.162283	7.226256

Tablo 10'da ARDL modeline ilişkin hata düzeltme sonuçlarına yer verilmektedir. Hata düzeltme modeli sonuçları doğrultusunda, hata düzeltme katsayısının -1.08değerine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, hata düzeltme katsayısının beklendiği gibi negatif işaretli ve istatistiksel olarak %1 seviyesinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Aşağıdaki modelde D1 kukla değişkeni modeldeki olası yapısal istikrarsızlığı gidermek amacıyla kullanılmıştır. Kukla değişkenini oluşturmak için 2014:01-2015:02 arasına 1 değeri, geri kalan yıllara ise 0 değeri verilmiştir. Bu modelde de kukla değişkeni modeldeki yapısal istikrarsızlık sorununu gidermesine rağmen modelde anlamsız çıkmıştır.ECM, hata düzeltme terimidir.

Tablo 10. ARDL Modeline Ait Hata Düzeltme Sonuçları

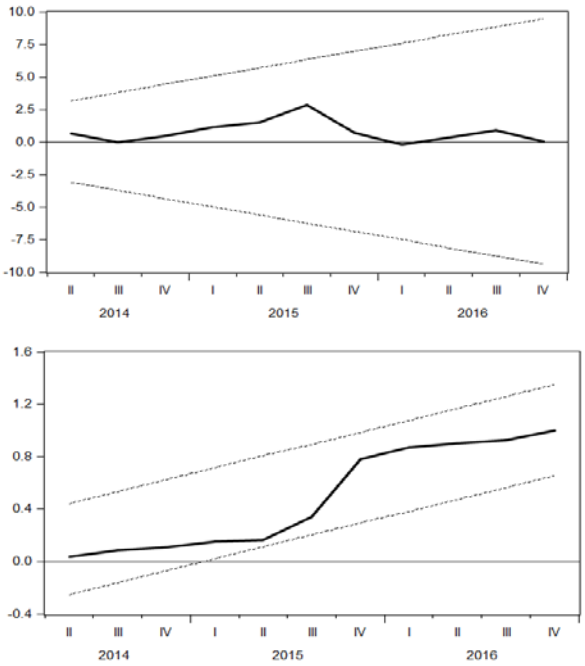
Değişkenler	*Katsayılar*	*Standart Hata*	*t-istatistiği*
DLRC (-1)	0.449923**	0.173441	2.594106
DLRC (-2)	0.531650***	0.142185	3.739131
DLRC (-3)	0.236626	0.148320	1.595378
DLRC (-4)	0.678615***	0.160179	4.236606
DLRC (-5)	0.424770***	0.146116	2.907084
DLRGSYİH	0.906053***	0.230917	3.923713
DLRGSYİH (-1)	0.209211	0.289336	0.723074
DLRGSYİH (-2)	0.784963***	0.267076	2.939103
DLP	-0.791338	0.587188	-1.347673
DLP (-1)	-1.391712*	0.716713	-1.941799
DLP (-2)	-1.648025**	0.627776	-2.625182
D1	-0.013235	0.013962	-0.947910
ECM(-1)	*-1.079783****	*0.183726*	*-5.877150*

Tahmini gerçekleştirilen regresyon denkleminde otokorelasyon ve değişen varyans sorununa ilişkin yapılan diagnostik testlerin sonuçlarına Tablo 11'de yer verilmiştir. Tahmin edilen regresyon denkleminde otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarına rastlanılmamıştır.

Tablo 11. ARDL Modeli için Diagnostik Test Sonuçları

Breush-Godfrey Ardışık Bağımlılık LM Testi			
$n*R^2$	1.885147	Prob. $\chi^2(1)$	0.1699
Breush-Pagan-Godfrey Değişen Varyans Testi			
$n*R^2$	14.80033	Prob. $\chi^2(22)$	0.5393

Tahmini gerçekleştirilen regresyon denklemine ait yapısal istikrar test sonuçları Grafik 3 ve 4'de sunulmaktadır. Grafik 3'de gösterilen Cusum testi sonuçlarına göre, ele alınan dönemde herhangi bir yapısal kırılmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla Cusum testi sonuçlarına göre denklem istikrarlıdır. Ancak Grafik 4'de sunulan CusumQ testi sonuçları incelendiğinde de yapısal kırılmanın olmadığı görülür.

Grafik 3. ARDL Modeli için CUSUM TestiGrafik4. ARDL Modeli için CUSUMSQ Testi

Çalışmanın bundan sonraki aşamasında, yukarıda da bahsedildiği gibi vergi yükünün dikkate alındığı ve alınmadığı ARDL denklemlerinin uzun dönem katsayıları kullanılarak regresyon tahminleri elde edilmiştir. Regresyon tahminleri hesaplanırken istatistiksel olarak anlamlı olmayan değişkenler tahmin dışı bırakılmıştır. Regresyon tahminlerinin antilogu alındıktan sonra her iki tahmin arasındaki fark paranın dolanım hızı ile çarpılmış ve Türkiye'nin 2006-2016 üçer aylık dönemine ilişkin kayıt dışı ekonomi büyüklüğü ölçülmüştür. Aşağıda kayıt dışı ekonomi büyüklüğü gösterilmektedir.

4.3. Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonominin Büyüklüğü

Tablo 12' de her bir dönem için kayıt dışı ekonomi miktarı verilmiştir. Kayıt dışı ekonomi büyüklüğü ele alınan dönem boyunca sürekli bir artış eğilimi sergilemektedir. Türkiye ekonomisinde kayıt dışı ekonominin miktarı ele alınan dönem boyunca en düşük değerini

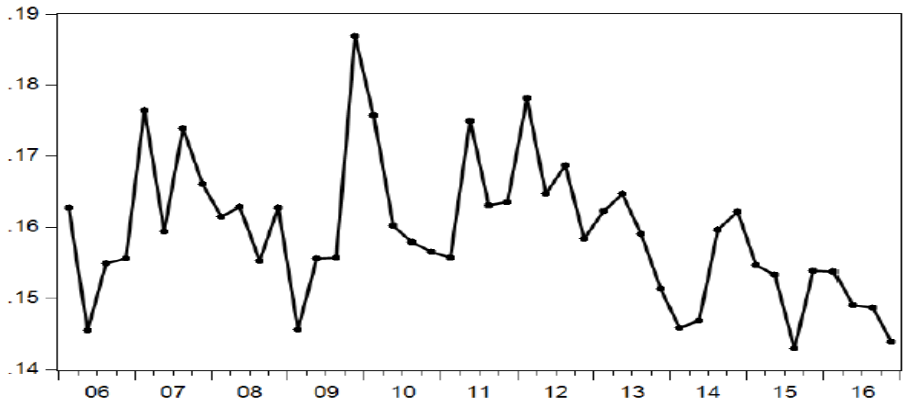
2009 yılının birinci çeyreğinde, en yüksek değerini ise 2015 yılının dördüncü çeyreğinde almaktadır. Tablo 12 detaylı olarak incelendiğinde kayıt dışı faaliyetlerin 2009 yılının birinci çeyreği öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılabileceği dikkat çekmektedir. 2009 yılının birinci çeyreğinde en düşük değerini alan kayıt dışı ekonomi miktarı bu dönemden sonra genel itibariyle artış eğilimi sergilemiştir. Hatta 2009 yılının üçüncü çeyreğinden dördüncü çeyreğine geçildiğinde ciddi bir artış yaşanmıştır. Yaşanan bu ani artış sonrasında 2009:03 ve 2016:04 dönemleri arasında kayıt dışı miktarı oldukça oynak bir yapı sergilemiş ve en yüksek değerlerine ulaşmıştır. Kayıt dışı ekonomi özellikle bu dönemden sonra sürekli artan bir trend sergilemiştir.

Tablo 12. Türkiye' nin Kayıt Dışı Ekonomi Büyüklüğü (KDEB)

(Milyon Tl)

Dönem	*KDEB*	*Dönem*	*KDEB*	*Dönem*	*KDEB*	*Dönem*	*KDEB*
2006Q1	*39*	*2009Q1*	*35*	*2012Q1*	*55*	*2015Q1*	*58*
2006Q2	*36*	*2009Q2*	*38*	*2012Q2*	*51*	*2015Q2*	*58*
2006Q3	*39*	*2009Q3*	*39*	*2012Q3*	*54*	*2015Q3*	*55*
2006Q4	*39*	*2009Q4*	*48*	*2012Q4*	*51*	*2015Q4*	*60*
2007Q1	*46*	*2010Q1*	*46*	*2013Q1*	*54*	*2016Q1*	*60*
2007Q2	*41*	*2010Q2*	*43*	*2013Q2*	*57*	*2016Q2*	*59*
2007Q3	*45*	*2010Q3*	*43*	*2013Q3*	*55*	*2016Q3*	*57*
2007Q4	*44*	*2010Q4*	*44*	*2013Q4*	*52*	*2016Q4*	*59*
2008Q1	*45*	*2011Q1*	*45*	*2014Q1*	*53*		
2008Q2	*43*	*2011Q2*	*52*	*2014Q2*	*52*		
2008Q3	*40*	*2011Q3*	*50*	*2014Q3*	*58*		
2008Q4	*40*	*2011Q4*	*51*	*2014Q4*	*59*		

Kayıt dışı ekonominin büyüklüğüne ilişkin tahminler gerçekleştirildikten sonra, kayıt dışılığın kayıtlı ekonomi içerisindeki yüzdelik payı gözlem dönemi boyunca her bir çeyrek için ayrı ayrı hesaplanmıştır.Kayıtlı ekonomi içerisindeki kayıt dışı faaliyetlerin boyutu Grafik 5 tarafından görsel olarak verilirken Tablo 13 tarafından da rakamsal olarak ifade edilmiştir.Kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomi içindeki payı ele alınan dönem içinde yaklaşık %16'dır. Bu oldukça yüksek bir orandır.Ele edilen bulgular doğrultusunda, kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün kayıtlı ekonomi içerisindeki payının arttığını göstermektedir.

Grafik 4. Kayıt Dışı Ekonominin Kayıtlı Ekonomi İçindeki Payının Zaman İçerisindeki Seyri

Kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomideki en düşük payı 2015 yılının üçüncü çeyreğinde yaklaşık olarak %14'lük değeriyle gerçekleşmiştir. Kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomi içerisindeki en yüksek payı ise %18 ile 2009 yılının dördüncü çeyreğinde gerçekleşmiştir. Bu oran ele alınan dönem içerisinde yaklaşık %16'dır. Genelleştirilecek olunursa, 2006-2016 dönemi arasında kayıtlı ekonominin ortalama %16'sı kayıt dışı kalmıştır.Yüksek vergi oranlarının, kayıt dışı ekonominin en önemli nedeni olarak varsayıldığı bu yöntemden elde edilen sonuçlar ışığında Tablo 13'den de görüleceği üzere kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomi içindeki payının en yüksek olduğu seviye 2009 yılının son çeyreğindedir.Hatta kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomi içindeki payında artış olduğu yıllarda vergi oranlarında da artış olduğu göze çarpmaktadır.Bunun nedeni artan vergi oranlarıyla birlikte, elde edilen gelirlerin beyan edilmemesi veya eksik beyan edilmesi bunun da gelirin kayıt altına alınmayıp kayıt dışı ekonomiyi arttırması olabilir.

Tablo 13. Kayıt Dışı Ekonominin Kayıtlı Ekonomi İçerindeki Payı

Dönem	(%)	*Dönem*	(%)	*Dönem*	(%)	*Dönem*	(%)
2006Q1	*16.28*	*2009Q1*	*14.55*	*2012Q1*	*17.82*	*2015Q1*	*15.47*
2006Q2	*14.55*	*2009Q2*	*15.56*	*2012Q2*	*16.47*	*2015Q2*	*13.34*
2006Q3	*15.49*	*2009Q3*	*15.57*	*2012Q3*	*16.88*	*2015Q3*	*14.29*
2006Q4	*15.56*	*2009Q4*	*18.7*	*2012Q4*	*15.84*	*2015Q4*	*15.39*
2007Q1	*17.65*	*2010Q1*	*17.57*	*2013Q1*	*16.23*	*2016Q1*	*15.38*
2007Q2	*15.94*	*2010Q2*	*16.02*	*2013Q2*	*16.47*	*2016Q2*	*14.9*
2007Q3	*17.39*	*2010Q3*	*15.79*	*2013Q3*	*15.91*	*2016Q3*	*14.87*
2007Q4	*16.60*	*2010Q4*	*15.66*	*2013Q4*	*15.14*	*2016Q4*	*14.38*
2008Q1	*16.15*	*2011Q1*	*15.57*	*2014Q1*	*14.58*		
2008Q2	*16.29*	*2011Q2*	*17.5*	*2014Q2*	*14.69*		
2008Q3	*15.53*	*2011Q3*	*16.31*	*2014Q3*	*15.97*		
2008Q4	*16.27*	*2011Q4*	*16.36*	*2014Q4*	*16.22*		

5. Sonuç

Kayıt dışı ekonomi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin içinde bulunduğu konjonktürü ve ülkenin ekonomik açıdan gelişmişlik düzeyini gösteren makroekonomik göstergelerden birisidir. Bu anlamda kayıt dışı ekonomi, ekonomik ve toplumsal anlamda yüklediği maliyetler nedeniyle son dönemlerde araştırmacılar tarafından ilgi duyulan ve güncelliğini kaybetmeyen bir konu haline dönüşmüştür. Hükümetlerin istikrarlı ekonomik politikalar oluşturmasına engel olan bu olgunun oluşmasında mikro ve makro boyutta pek çok faktör bulunmaktadır. Yüksek vergi oranları, kamu harcamalarının nasıl yapıldığı, vergi bilinç ve ahlakı gibi faktörler bunlara örnek gösterilebilir.

Bu çalışmada, Türkiye'de ciddi boyutlara ulaşan kayıt dışı ekonominin vergisel boyutu dikkate alınarak kayıt dışı ekonominin büyüklüğü tahmin edilmiştir. Çalışmada Türkiye'nin kayıt dışı ekonomi büyüklüğü Tanzi'nin reel nakit talep fonksiyonundan hareketle tahmin edilmiştir. Çalışma üçer aylık 2006:01-2016:04 dönemini kapsamaktadır.

Yapılan analizden elde edilen bulgulara göre, 2006-2016 dönemleri için kayıt dışı ekonominin GSYİH'ya oranı %14 ile %18 arasında değişmektedir. İlgili dönemlerde kayıtlı ekonominin ortalama %16'sının kayıt dışı kaldığı gözlenmektedir. Tanzi'nin nakit para talebi denklemi ile elde edilen bulgular kayıt dışı ekonominin boyutunun 2009 yılının son çeyreğinde ciddi bir artış sergilediğini göstermektedir. Bunun nedenleri arasında 2007 yılının son çeyreğinde ABD'de konut piyasasında yaşanan ani çöküntünün finansal piyasalarda istikrarsızlığa neden olması ve beraberinde getirdiği likitide krizi gösterilebilir. Küresel finansal kriz birçok ülkede olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de yıkıcı sonuçlara neden olmuştur. ABD'de yaşanan bu gelişmeler Türkiye'de ekonomik ve toplumsal açıdan olumsuzluklara yol açarak ülkemizin üretim kapasitesini olumsuz yönde etkilemiştir. Ele alınan dönem içerisinde kayıt dışılığın miktarı oldukça yüksek olmasına rağmen kayıtlı ekonomi içerisindeki payı karşılaştırmalı olarak düşük çıkmaktadır. Bunun sebebi kayıt dışı ekonomik faaliyetlerden elde edilen gelirlerin daha sonraki dönemlerde mal alım satımı, banka hesaplarına aktarılması gibi durumlarla ülke ekonomisinde kayda geçerek kayıt dışı faaliyetlerin bir bölümün kayda alınması olarak gösterilebilir. Yapılan analiz sonucunda, vergi oranlarında artış olduğu dönemlerde kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomi içindeki payında artış yaşandığı gözlemlenmektedir. Bunun nedeni olarak artan vergi oranlarıyla birlikte, elde edilen gelirlerin beyan edilmemesi veya eksik beyan edilmesiyle faaliyetlerin kayıt dışı olarak gerçekleştirilmesi gösterilebilir. Bu doğrultuda ekonomik birimlerin faaliyetlerinin kayıt altına alınabilmesi için vergi oranlarının düşürülmesi ve vergi kanunlarının açık ve şeffaf olması gerekmektedir. Hukuki ve cezai önlemlerin alınması ve bu şekilde vergi kaçakçılığının önüne geçilmesi kayıt dışı ekonominin gidişatı açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesinde vergi denetimlerinin etkinliği önem taşımaktadır. Türkiye'de özellikle ekonomik kriz dönemlerinde vergi afları kamu otoriteleri tarafından sıklıkla yapılmaktadır.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışma da bazı kısıtlar mevcuttur.Bu çalışmanın en önemli kısıtı çalışmada kullanılan değişkenler ve ele alınan dönemdir.Mevcut istatistiklerdeki veri kısıtı nedeniyle çalışmada ele alınan dönem 2006-2016 dönemi olarak sınırlandırılmıştır.TCMB ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından ilgili veriler güncellendiğinde daha kapsamlı bir dönem için ve alternatif açıklayıcı değişkenler ile birlikte Tanzi'nin kayıt dışı ekonomi modeli geliştirilebilir ve model yeniden tahmin edilebilir.

KAYNAKÇA

Altuğ, Osman. 1995. *Kayıt Dışı Ekonomi.* Cem Ofset Matbaacılık: İstanbul.

Bhattacharyya, D.K. 2004. "On the use of the Hidden Economy Estimates." *Public Choice,* 118: 169-181.

Cagan, Phillip. 1958. "The Demand for Currency Relative to the Total Money Supply." *Journal of Political Economy* 66(4): 303-328.

Derdiyok, Türkmen. 1993. "Türkiye'nin Kayıtdışı Ekonomisinin Tahmini." *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını* 13: 54-63.

Eilat, Yair and Clifford Zinnes. 2000. "The Evolution of the Shadow Economy in Transition Countries: Consequences for Economic Growth and Donor Assistance." *CAER II Discussion Paper. 83, Harvard Institute for International Development.*

Enste, Dominik and Friedrich Schneider. 2002. *The Shadow Economy: Theoretical Approaches, Empirical Studies, and Political Implications.* Cambridge (UK): Cambridge University Press.

Feige, Edgar. 1979. "How Big Is the Irregular Economy?" *Challenge* 22(5): 5-13.

Feige, Edgar. 1980. "A New Perspective on Macroeconomic Phenomena. The Theory and Measurement of the Unobserved Sector of the United States Economy: Causes, Consequences and Implications." *American Economic Association* 1-63.

Feige, Edgar. 1986. "The Role of Cash Payments in the U.S. Economy: The Currency Enigma." University of Wisconsin, Madison.

Feige, Edgar. 1989. "The Underground Economies." Cambridge University Press, Cambridge.

Frey, Bruno and Wech-Hanneman Hannelore. 1984. "The Hidden Economy As An 'Unobserved' Variable." *European Economic Review,* 26: 33-53.

Gutmann, Peter. 1977. "The Subterranean Economy." *Financial Analysts Journal* 33(6): 26–34.

Halıcoğlu, Ferda. 1999. "The Black Economy in Turkey: An Empirical Investigation." *The Review of Political Sciences of Ankara University* 53: 175-191.

Kaufmann, D and Aleksander Kaliberda. 1996. "Integrating the Unofficial Economy into the Dynamics of Post-Socialist Economies: A Framework of Analysis and Evidance." *The World Bank, Policy Researh Working Papers 1691.*

Kırcı, Nükhet. 2006. Türkiye'de Kayıtdışı Ekonominin Tahmini: Ekonometrik Bir Yaklaşım.Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Küçükkale, Yakup. 1999. "Kayıtdışı Ekonomi ve Para İkamesi: Türkiye İçin Ampirik Bulgular: 1986/5-1995/12." *İktisat, İşletme ve Finans* 14(163): 58-67.

Mankiw, Gregory. 2003. Principles of Economics. New York.

Metin, Şahin. 2011. Kayıt Dışı İstihdam ve Esnek Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Durumu: Türkiye'de Ev-Eksenli Çalışma. Uzmanlık Tezi. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Öğünç, Fethi ve Gökhan Yılmaz. 2000. "Estimating The Underground Economy in Turkey." *The Central Bank of the Republic of Turkey Discussion Paper* 1-29.

Pesaran, M. Hashem and Yongcheol Shin. 1998. "An Autoregressive Distributed-Lag Modelling Approach To Cointegration Analysis." *Econometric Society Monographs* 31: 371-413.

Pesaran, M. Hashem, Yongcheol Shin and Richard J. Smith. 2001. "Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships." *Journal of Applied Econometrics* 16(3): 289-326.

Sarılı, Mustafa Ali. 2002. "Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Tedbirler." *Bankacılar Dergisi* 42: 32-50.

Schneider, Friedrich. 1986. "Estimating the Size of the Danish Shadow Economy using the Currency Demand Approach: An Attempt." The Scandinavian Journal of Economics 88(4): 643-668.

Schneider, Friedrich.1997. "The Shadow Economies of Western Europe." *Economic Affairs*17(3): 42-48.

Schneider, Friedrich . 2005. "Shadow Economies Around The World: What Do We Really Know?" *European Journal of Political Economy* 21(3): 598–642.

Tanzi, Vito. 1980. "Underground Economy and Tax Evasion in the United States: Estimates and Implications." *PSL Quarterly Review* 32: 427-453.

Tanzi, Vito. 1983. "The Underground Economy in the United States: Annual Estimates, 1930-80." *International Monetary Fund Staff Papers* 30(2): 283-305.

Temel, Adil, Ayşegül Şimşek ve Kuddusi Yazıcı. 1994. "Kayıtdışı Ekonomi: Tanımı, Tespit Yöntemleri ve Türk Ekonomisinde Büyüklüğü." *İktisat, İşletme ve Finans* 9(104): 10-33.

Us, Vuslat. 2004. “Kayıt Dışı Ekonomi Tahmini Yöntem Önerisi: Türkiye Örneği.” *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü* 1-52.

Yamak, Nebiye. 1996. “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonominin Büyüklüğü.” *İktisat, İşletme ve Finans* 11(126): 17-29.

Yamak, Rahmi ve Havvanur Feyza Erdem. 2017. *Uygulamalı Zaman Serisi Analizleri*. Celepler Matbaa Yayın ve Dağıtım: Trabzon.

Yamak, Rahmi. 1996. “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi Kayıtlı Ekonominin Rakibi Midir?” *İktisat, İşletme ve Finans* 11(127): 53-64.

Yendi, İrem. 2011. Kayıt Dışı Ekonominin İktisadi Mali ve Kurumsal Nedenlerinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yücel, Fatih. 2014. “Cari Açık Krizi Senaryolarında Öncü Göstergelerin Güvenirliliği: Kayıt Dışı Ekonomi ve GSYİH İlişkisi.” *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* 6: 167-176.

CHAPTER 43:

KÜLTÜREL KİMLİK VE HATIRLANAN GEÇMİŞ

Dr. Muammer AK[1]

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi.

GİRİŞ

Bireysel yaşanılan olayların kültürel bellekte kendisine her zaman yer bulamadığı veya hatırlanmadığı açıktır. Öyleyse neden bazı olaylar kültürel bellekte yer edinirken veya hatırlanırken bazıları yer edinmiyor veya hatırlanamıyor? Yaşanan hadiselerden oluşan anılar gerek bireysel gerekse toplumsal hafızaya nasıl kaydediliyor ve nasıl hatırlanabiliyor? Toplumsal hafızada zaman içinde yer edinen ve hatırlanan olayların diğerlerinden farkı nedir? Siyasal iktidarların geçmişte yaşananları hatırlamadaki fonksiyonu nedir? Yerleşik hayata geçen toplumlar hatıralarını yazılı kayıtlar altına alırken, yerleşik hayata geçişi tamamlayamayan toplumlarda hafıza ve hatıralar sözlü kaynaklar üzerinden geleceğe taşınmaktadır. Öyleyse toplumsal hafızanın gelişmesinde ve geleceğe taşınmasında yazılı kültür unsurlarının sözlü kültür unsurlarına göre daha sağlam ve kalıcı olduğunu söylemek mümkündür.

Bireyler ve toplumlar geçmişini nasıl ve neden hatırlamak isterler? Bu sorunun cevabını "toplumsal bellek ile hatırlama arasında nasıl bir ilişki vardır?" sorusu ile izah etmek gerekir. Toplumların tarihsel gelişimi aynı zamanda o toplumdaki bireylerin tarihsel hafızası üzerinde etki yaratmaktadır. Bundan dolayıdır ki; toplumlar tarihlerini olabildiğince eskiye götürmek, kültürel manada zenginleştirmek, medeniyet dünyasına katkı sağladığını belgelemek gayreti içindedirler.

Toplumsal hafızada yer edinen olayların hatırlanması kültürel kimliği nasıl etkiler? Kültürün bireysel-kolektif belleğin ve kimliğin biçimlenmesindeki etkisi nedir? Toplumsal hafıza ile kültürel kimlik arasında nasıl bir ilişki vardır? İçinde büyüdüğümüz toplum ve kültür bireysel-kolektif belleğin ve kimliğin biçimlenmesine ne şekilde katkıda bulunmaktadır? Toplumsal hafıza birey tarafından hangi şartlarda ve nasıl hatırlanmaktadır? Toplumsal hafızanın kültürel kimliğe etkileri nelerdir?

Hatırlanan Toplumsal Hafıza

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle hatırlama kavramının açık şekilde izah edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Hatırlama nedir? Hatırlama, TDK sözlüğünde "önceden öğrenilmiş bir şeyi zihinde yeniden canlandırma" veya "önce öğrenilmiş ya da olmuş bir şeyi bellekte yeniden anma" şeklinde tanımlanmaktadır. Yapılan açıklamada görüldüğü gibi hatırlamanın geçmişe vurgu yapılan ve geçmişi doğru analiz etme hadisesi olduğu anlaşılmaktadır. Birey yaşanmış hadiseler üzerinden içinde bulunduğu duruma bir anlam katmak isteği içindedir. Bu anlamı katmak için de yaşanmış olayları yazılı ve sözlü kayıtlar

üzerinden değerlendirmeye tabi tutmakta, önceden olmuş veya yaşanmış olayları yani geçmişi hatırlayabilmektedir. Birey bu hatırlamayı da zihin- bellek- hafıza vasıtasıyla yapmaktadır.

Hatırlama konusu eğitimden felsefeye kadar sosyal bilimlerin yanında, aslında insanı ihtiva eden bütün disiplinleri bir şekilde ilgilendirmektedir. İnsan konusu sadece sosyal bilimlerin çalışma alanı olmadığı için diğer disiplinlerin de insan konusunda ortaya koyduğu görüşler geçmişi hatırlamada belli bir etkinliğe sahiptir.

Cevizci hatırlamayı, "kişinin belleğini bilinçli bir çaba göstererek geçmişin bir parçası olan bir olay veya nesnenin bilinç düzeyine çıkartması" şeklinde tarif etmektedir (Cevizci, 1999: 55). Diğer bir ifadeyle hatırlama kendiliğinden olmadığı gibi kişinin iradi faaliyetlerinin eseri olarak karşımıza çıkar. Geçmişte yaşanan hadiselerin tamamının birey ve toplum tarafından hatırlanması mümkün olmadığından hatırlananların birey ve toplum zihninde derin izler bırakan hadiselerden meydana geldiği görülmektedir.

Öyle ise geçmişi gerek bireyler gerekse toplumlar nasıl hatırlarlar? Bergson, hatırlamanın "bugünden uzaklaşarak önce geçmişe daha sonra ise geçmişin belli bir noktasına giden bir eylem (*suigeneris)*" olduğunu belirtmekte ve "geçmişin, varlığını bireysel hafızada birikmiş hatıra/anı" olarak sürdürdüğünü çünkü anıların "bireyin kendisiyle beraber taşıdığı '*ölü'* ağırlıklar" olduğunu ifade etmektedir (Bergson, 2007: 101). Buna göre Bergson'un geçmişi ve anıları kişisel bellek ile sınırlandırdığı ve kişisel belleğin geçmişin/anıların taşıyıcısı olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Eliade ise (2001:156) hatırlamayı, "kişinin kendi tarihsel anının dışına olan bir hamle" olarak görmekte ve her türlü hatırlamanın "şimdiki zamanın dışına çıkmak" yönünden önemli olduğuna değinmektedir. Bu bağlamda gerek toplumsal gerek bireysel çerçevede hatırlanan geçmiştir. Bu açıklamalara göre geçmişin toplumsal ve bireysel hafızada nasıl hatırlandığı konusu değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır.

Neden geçmişte yaşanan bazı olaylar hatırlanırken bazıları hatırlanmaz? Onları diğerlerinden farklı kılan nedir? Bu noktada bireysel ve toplumsal belleğin nasıl oluştuğu ve bireysel bellek ile toplumsal bellek arasında nasıl bir ilişki olduğu konusu gündeme gelmektedir. Halbwachs (2017:18), bireylerin ve toplumların anılarını benzer şekilde saklayıp koruduğunu belirterek, "toplumsal bellekten ayrı bir bireysel belleğin bulunamayacağını" savunmakta ve "grubun kolektif anılarının üyelerin sonraki kuşağa anlatımları yolu ile sağlandığını" vurgulamaktadır. Yine kişinin bireysel varlığının gruptan bağımsız gerçekleşemeyeceğini belirten Halbwachs, "bireysel hafızanın ancak toplumsal düzlemde var olabileceğini" ifade etmektedir. Ona göre, "bireylerin anılarını muhafaza edecekleri ve istediklerinde yeniden bulabilecekleri tek yer" toplumsal hafızadır. Birey yaşadıklarını ve

algıladıklarını toplum içerisinde anlamlandırarak belleğine yerleştirir. Böylece "bireysel hafıza toplum tarafından oluşturulur"(Halbwachs 2017:18).

Hatırlamamıza yardımcı olan her türlü verinin esasen toplumsallaşma ile oluştuğunu ve toplumsal unsurlarla ilişkilendirilerek anlamlandırıldığını ifade etmek gerekir. Bireysel hafızanın zaman içersinde olgunlaşmasında toplumsallaşma önemli bir yere sahiptir. Yani, "toplumsal deneyim olmadan bireysel bellek olmadığı gibi, bireylerin toplumsal yaşama katılmadığı koşullarda kolektif bellek de yoktur" (Olick, 2014:203). Buna göre bireysel bellek toplumsal bellekten beslenmekte ve iki bellek arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu söylemek mümkündür.

Ayrıca ne kadar kişisel olursa olsun her anı, ait olduğumuz toplumun tüm maddi ve ahlaki değerleriyle ilişki içindedir. Bir anıyı hatırladığımızda ve onu konumlandırarak belirlediğimizde etrafını saran şeylerle ilişkilendiririz (Halbwachs, 2016:64). Diğer bir ifadeyle, insan anılarına toplum içerisinde ulaşır, onları toplum içerisinde hatırlar, tanıyıp anlamlandırır. Kişi kendini ait hissettiği grubun hafızasını belleyerek ve anlatılan hikâyeleri dinleyerek gerçekte hiç tanık olmadığı olayların hafızasına sahip olabilir. Ancak burada anlatılan, bizzat tanık olunmuş olay değil, olayın hikâyesidir. Geçmiş, olduğu gibi korunamayacağı için geriye geçmişi anlatan hikâyeler kalır. Çünkü geçmiş, bellekte yalın bir şekilde bulunmaz (Huyssen, 1999:13).

Toplumsal hafıza, verili bir bütün olmayıp kendi içinde genişlemeye açık, dinamik bir inşa sürecidir. Geçmiş, olduğu gibi korunamayacağı için toplumlar tarafından kendi öz algıları doğrultusunda sürekli olarak yeniden inşa edilir. Geçmişi sürekli olarak yeniden kurma işlemi bilinçli gerçekleştirilen bir yaratmadır (Assmann, 2001:32). İşte bu süreçte siyasal iktidarlar devreye girer. İktidarlar geçmişteki bazı olayları farklı etkinliklerle gündemde tutarak onların unutulmasını önlerken, bazılarını ise unutturmaya çalışabilirler. Bazen olayların kendisi ile iktidarın olayı yansıtması farklı olabilir. Bu bağlamda kolektif hatırlama, dinamik bir süreci tanımlar, yıllar içinde farklı görüş açılarının ve yeniden yapılandırmaların, geçmişin temsilinde nasıl tartışmalı bir yönlendirme sağlayabileceğine işaret eder (Roediger III vd., 2015:177).

Diğer taraftan, hatırlama geçmişin kendisi değildir. Geçmişin anı haline gelmesi için dile getirilmesi gerekir. Çünkü konuşma, hem içeriği oluşturarak hem de belleği güçlendirerek, tarihsel anıların temelini oluşturur. Bireysel düzeyde, nesneler veya olaylar ancak sözel olarak tekrarlanırlarsa akılda daha kolay tutulabilir. Bir olayın ayrıntılarını sözel olarak tekrarlamak, bu olayın bellekte nasıl düzenleneceğini ve ileride nasıl hatırlanacağını da

etkiler. Aynı süreç toplumsal düzeyde de geçerlidir. Bir toplumun zaman içinde varlığını sürdürebilmesi için, kültürel birikimlerinin tekrar tekrar bireylere aktarılması ve hafızalarda canlandırılması gerekir (Pennebaker ve Gonzales,2015:221).

Bireysel manada geçmişi en kolay şekilde hafıza yoluyla anlarız. Hafıza, bütün izlenimlerin yığıldığı bir depo değil, hayatın gereklerine göre zihin süzgecinden geçerek biçimlenen özümsenmiş bilgileri hıfzeden biyolojik bir yapıdır. İnsan zihni, deneyimlerden geçerken duyularından gelen izlenimleri kopyalar gibi hıfzetmez. Onları, geçmiş deneyimlerine, bilgilerine, o andaki ihtiyaçlarına, ilgilerine ve geleceğe ilişkin tasarılarına göre teşhis eder, yorumlar, hükme bağlar, seçer, kısaltır, birleştirir, özümler. Hıfzedilen içerik, bütün bu işlemlerden sonra, zihnin kendi işine yarayacak şekilde oluşturduğu bir terkiptir. İnsan hafızası, izlenimleri pasif bir tarzda almaz; onlara anlam verir ve onları kendi işine yarayacak biçimde hıfzeder. Bu arada birçok şeyler kayar gider; geriye onlardan hiçbir iz kalmaz. Bazı izlenimler ise bir maksada göre geçmiş deneyimlerle birleştirilerek yeni bir şekil alır. Algılanan bazı olaylar ve şeyler hakkında verilen hüküm hıfzedilir; fakat o hükme esas olan izlenimler hiç tutulmaz (Özakpınar, 1997a: 8-9). Ayrıca hafıza, sadece bilişsel değil aynı zamanda normatiftir ve bilgi ile beraber sorumlulukların da aktarılmasını sağlar ve bize "tarihin görünür anonimliğinden ve soğuk nesnelliğinden" fazlasını sunar. Başka bir ifadeyle hafıza, "geçmişi bugüne bağlar ve bu anlamda ahlaki ve siyasi gündemimizle ilişkilendirir" (Poole, 2008:159).

Toplumsal hafızaya süreklilik kazandıran ve onu bugüne bağlayan nedir? Dil bu bağlantının kurulmasında önemli bir fonksiyona sahiptir. Çünkü toplumsal faaliyetler sonucunda elde edilen bilgi, dil sayesinde anlık bilgi olmaktan çıkmakta ve toplumun ortak hafızasında yer alarak nesnelleşmektedir. Böylece toplumsal hafıza dil ile gelecek nesillere aktarılmaktadır (Tuna, 2007:171). Dil milletlerin kâinatı seslendirme ve anlamlandırma tarzı olarak ifade edilmektedir. Her millet kâinatı farklı farklı seslendirip ve anlamlandırdığı için kültürel farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ayrıca dil, kültürel belleği kurmak ve iletmek için mükemmel bir semboller sistemi sunmakta ve kültürel bellekle birleşerek ortak kimliğin ve tarihin oluşmasında hem anlamlılığı ve sürekliliği sağlamakta hem de istikrarsızlığa karşı bütünleşmeyi öne çıkararak işlevsel bir görev üstlenmektedir (Assmann, 2001:64).

Diğer taraftan toplumsal hafızanın hatırlanması ve dil vasıtasıyla gelecek nesillere aktarılması yazılı ve sözlü kültürde nasıl farklılıklar göstermektedir? Draaisma'ya göre, Batı kültüründe bellek ile yazı arasında daima yakın bir bağ olmuştur. Latince *memoria* sözcüğünün bellek ve hatıra gibi iki anlamı vardı. İngilizcedeki *memorial* sözcüğü de eskiden

“hatıra ve yazılı kayıt” olmak üzere iki anlamda kullanılmaktaydı. Bu ikili kullanım, insanın hatıraları ve hatıralardan bağımsız olan bilgiyi kaydetmek için geliştirilmiş araçlar arasındaki bağlantıyı vurgulamaktadır. Diğer taraftan sözlü kültür unsuru standart bir anlatım biçimi taşımadığı için her anlatımda fark edilmeyen değişiklikler olur. Ayrıca, insan hafızasının hatırda tutma kapasitesinin sınırlı olması hasebiyle anlatım, bütünü ile eş zamanlı bir görünüm elde etmeye imkân vermez (Draaisma, 2014: 47). Buna karşılık yazı, “hafıza dışında kalan bilgileri arşivlemek ve bunları serbest bırakmak, muhtevayı tespit etmek ve ona taşınan değişmeleri toplamak, orijinal bir metni yorumlarından ayırt etmek, bilgiyi yeniden düzenlemek ve başka türlü sınıflandırmak, bir anlatımı bağlamından ve dilin daha soyut kullanımına izin veren açıklayıcılığından ayrı tutmak” gibi imkânlar sunmaktadır (Journet, 2009: 255).

Öte yandan sözlü kültürde, hafıza ve imgelem bazen birbirinin yerine ikame edilir. Çünkü her biri geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bağ kurma gücüne sahiptir. Bu çerçevede, sözlü kültürlerde hafızanın gelenekle özdeşleştirildiği görülür. Gelenek, geçmişin devamlılık gücüne tanıklık eder. Diğer taraftan, yazılı kültüre geçişle birlikte hafızanın daha somut yollarla tarihselleştirilmeye başladığı görülür. Yazılı kültür, fikirleri, kişileri ve olayları sözlü geleneğin alanından uzaklaştırarak ve onlara kolektif hafızada belirli bir yer ve zaman vererek geçmişi metinselleştirir. Böylece metinler, okuyucuların geçmişin tarihselliğini daha derin ve ayrıntılı bir şekilde anlamalarını sağlar (Hutton, 1993: 17–19).

Yine, yazılı kültürde metinlere dayanan bellek, yazısız kültürlerde metinlerin dışında, danslar, oyunlar, ritimler, mekânlar, geleneksel giysiler, dövmeler, takılar, silahlar vb. gibi şeylerde kendini gösterir (Assmann, 2001: 62). Buna göre geçmişin hatırlanmasında yazılı kültürde *belgeler* önemli iken, sözlü kültürde *bellek* önem kazanmaktadır. Başka bir ifadeyle, kültürel miras gelecek kuşaklara yazılı kültürlerde daha çok belgeler üzerinden aktarılırken sözlü kültürde bu aktarımın şiir, masal, menkıbe, türkü, ninni, dans vb. gibi öğeler üzerinden aktarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, kolektif bilinçaltının dışavurumu olarak kabul edilen masal, destan, efsane, türkü, ağıt gibi sözlü anlatım ürünleri, Türk milletinin en önemli kültürel bellek birikimleridir. Bu kültürel birikimlerden olan türkülere en güzel örneği “Çanakkale ve Yemen Türküsü” verilebilir. Ayrıca sözlü anlatımlarda toplum bilincini geliştiren ve birlik ruhunu pekiştiren özellikler de vardır. Çünkü “ortak bir tarih yaşamak aynı zamanda ortak bir akla mensup olmak, yani aynı kimliği taşımak anlamına da gelir” (Başer, 2006:129).

Sözlü kültür tekrara dayanır; çünkü bilginin kaybolmaması için tekrara yönelik davranış ve eğitim biçimlerinin geliştirilmesi gerekir. Bu amaçla belleği güçlendiren ritim, atasözleri, deyimler gibi çeşitli kalıplar oluşturur. Sözlü kültür, tekrara yönelik anlatılarını kolay kolay değiştirmez. Düşünme ve anlatım biçimleri, duygudaşlık ve katılıma dayanır. Konuşma merkezdedir ve anlatılar kendi bağlamları içinde anlam kazanır (Ong, 2003:53). Sözlü kültürde bilmenin biricik yolu hatırlamaktır. Zihnin gücünde en büyük pay belleğe aittir. Belleği güçlendirme sanatı ve hatırlamayı kolaylaştırmak için ritme dayalı düşüncenin kalıpsal ifadeleri geliştirilir. Atasözlerinin, değişlerin sürekli tekrarlanıp durması, sözlü kültürde düşünebilmenin zorunlu ön koşuludur. Bu nedenle deneyimler, belleği pekiştirecek şekilde kalıplar halinde akla yerleştirilir. (Göka, 2017:126).

Bruner, insan bilişinde hikâyelerin özel bir yerinin olduğunu ve hikâyelerin, gerek tarih gerekse bellekte, geçmişin ifadesinde çok önemli bir kültürel araç olarak kabul edilebileceğini belirtir. Böylece kolektif bellek bir grubun üyelerinin aynı hikâye kaynaklarından yararlanarak ve bunları tartışarak şekillenir ve metinsel topluma dönüşür (Wertsch, 2015:154). Ayrıca, geleneksel ve sözlü kültüre sahip toplumlar "görsel ve işitsel bir hafıza" oluştururken, yazılı kültürü yaşayan toplumlarda "sembol üretici anlamsal kodlamanın" ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu anlam alanlarının içinde hem biyografik hem de tarihsel tecrübenin korunmuş, birikmiş ve nesnelleşmiş olması mümkündür. Bir birikme sürecinde oluşan semantik alanlar hem bireyin hem de toplumun bütünsel deneyimi açısından neyin korunacağını neyin unutulacağını belirler. Ayrıca bu birikim sayesinde, kuşaktan kuşağa aktarılan ve gündelik hayattaki birey için erişilebilir sosyal bir bilgi stoku da oluşturulur (Berger ve Luckmann, 2008: 61).

Toplumsal bellek kavramını tanımlarken "ortak bellek ve paylaşılan bellek" olarak bir ayrım yapan Margalit'e (2004:52) göre ortak bellek, "tek başlarına tecrübe ettikleri belli bir olayı hatırlayan tüm insanların belleklerini birleştiricidir". Eğer bir toplumda bir olayı hatırlayanların oranı yüksekse o zaman bu olayın anısını ortak bellek olarak adlandırabiliriz. İletişim gerektiren paylaşılan bellek, olayı hatırlayanların farklı bakış açılarını bütünleştirir. Örneğin, yaşanmış bir olayla ilgili orada bulunanların her biri olayın yalnızca bir parçasını kendi özgün penceresinden tecrübe eder. O sırada orada olmayanlar ise olay sırasında orada bulunan kişilerin deneyimleri ile onların bu tecrübeyi tanımlama ve aktarma kanalları aracılığı ile olayla bağlantı kurarlar. Buna göre, paylaşılan belleğin bireysel belleklerin basit bir birleşmesi olmadığını, bireysel belleği aşarak yeni bir toplumsal forma büründüğünü ifade edebiliriz.

İnsanlar, toplumsal belleğin yeniden inşasında geçmişlerini olumlu yönleriyle görmek isterler ve bu nedenle de çarpıtırlar veya değiştirirler. Gerçekte olan olaylar istenen imgeye uymadığında olayların anlamları değiştirilir. Böylece geçmişe ait olumsuz yaşantılar ve olaylar toplumsal bellekten temizlenir. Bu çerçevede toplumsal bellekte bazı çarpıtma biçimlerinin olduğu görülmektedir. Bunlar: a) geçmişteki olaylar arasından hoş görülmeyenlerin seçilerek unutulması olan, *seçici unutma*, b) geçmişe ait bazı olayların inkârı ve bunlara ilişkin daha mantıklı açıklamalar getirmek olan *uydurma*, c) tarihsel gerçeklerin toplum tarafından sevilen parçalarını alıp bunları büyüterek önemli bir mit haline dönüştürmek ve geçmişe ait olumsuz parçalar yerine olumlu ve kabullenilir olanları vurgulamak olan, *mübalağa ve süsleme*, d) bir olay hakkında tek bir sebep üzerine gidip diğerlerini yok saymak veya olayların nedenlerinin gerçek bağlamdan koparılarak bellekte yer etme biçiminin değiştirilmesi olan, *ilişkilendirmeye karşı ayırma*, e) yaşanan olayların karmaşık sebepler ağı içerisinden belli nedensel bağların seçilip vurgulanması ve grubun kendi imgesine hizmet edecek şekilde belleğin çarpıtılması olan, *bağlamsal çerçeveleme*, f) ve düşmanı veya komşuları *suçlamaktır* (Baumeister ve Hastings, 1997:277).

Bu çarpıtmaların ulus devletler tarafından özellikle yeni bir toplumsal kimlik inşa aşamasında amaca uygun olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu bağlamda, bazı önemli olayların nasıl hatırlanacağı ile ilgili bir takım uyuşmazlıklar ortaya çıkabilir. Bu uyuşmazlıklar müze ve anıtlar yapılırken, ders kitapları yazılırken, ulusal bayramlar ihdas edilirken kendini gösterir. Farklı çıkar grupları arasında görülen, geçmişin nasıl hatırlanması gerektiğine dair bu tür uyuşmazlıklar, "bellek politikaları" olarak adlandırılmıştır (Roediger III vd., 2015:178). Bu bellek politikaları uygulamalarını ulus devletlerin millet oluşturma çabaları olarak görebiliriz. Ayrıca bu politikaların hem belirleyicileri hem de uygulayıcıları siyasal iktidarlardır. Burada önemli olan husus, siyasal iktidarların bellek politika uygulamalarına karşı gösterilen toplumsal kabulün veya milli mutabakatın oranının yüksek olup olmamasıdır. Siyasal iktidarların bellek politikaları uygulamalarında geniş çıkar gruplarını dikkate alması, yapılan uygulamalara toplumsal katılımın yüksek olmasını ve en nihayetinde milletleşmenin gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Bunun yanında toplumların ve bireylerin hafızalarında sadece olumlu deneyimler bulunmaz. Toplumda travma oluşturan ve her iki bellekte de iz bırakan acı olaylar da bulunur. Tarihsel olayların çoğu travmatik değişimlerden kaynaklanır. Travmatik olaylar nihayetinde toplumsal olaylardır. Toplum ve bireylerin hayatlarını altüst edici bu gibi travmatik olaylara doğal afetler, savaşlar, devrimler ve kitlesel göçler örnek verilebilir. Bu tür travmatik olaylar

kitlesel ölümlere, insan kayıplarına, siyasal yapılardaki değişimlere ve aynı zamanda yeni bir düzene uyulması gerekliliğini zorunlu kılabilir.

Bizim coğrafyamızda bu tür travmatik hadiselere tarihin değişik zamanlarında sıklıkla rastlandığını söylemek gerekir. Özellikle yaşanan kitlesel göçler siyasi ve sosyal hayat üzerinde sürekli etki yaratmıştır. Bu kitlesel göçlere 19. yüzyıldaki Kırım, Kafkasya ve Balkanlardan Anadolu'ya yapılan Türk-Müslüman göçlerini örnek verebiliriz. Diğer taraftan bu göçler Anadolu'da Müslüman nüfusun sayısını artırarak Anadolu'nun Müslümanlaşmasına, millileşmesine ve sonunda Türkleşmesine hız kazandırmıştır (Karpat, 2017a:56). Ayrıca bu göçler, Türkiye'nin kültürel kimliğinin yanında düşünce hayatında da önemli etkiler yaratmış, yeni düşünce akımlarının bölgeye taşınmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler, bünyesinde birçok olumlu davranışı taşıyor olmasına rağmen özellikle eski akım taraftarları üzerinde menfi tesirler de bırakmıştır. Göçlerle ortaya çıkan yeni kavram ve düşünme şekli, geleneksel düşünce kalıpları ile yaşayan kitleler tarafından kısa zamanda anlaşılamamış ve bundan dolayı da kabul görmemiştir. Taşınan yeni kavram ve düşünme şekline karşı ortaya çıkan bazı olumsuz tavırların üzerinden yıllar geçmesine rağmen değişmemesi yeni kavram ve düşüncelerin anlaşılamadığına da örnek gösterilebilir.

Toplumsal travmalar, bünyesinde taşıdığı özelliklerden dolayı toplumun kültüründe büyük tahribatlar yapar. Smelser'e göre, "kültürel travmalar, kültürün tamamını veya kültürün temel bileşenlerinden bazılarının altını oyan, yok eden, istilacı ve ezici olaylardır". Ayrıca travmalar toplumsal belleği de etkiler. Toplumsal travmanın etki ettiği bellek, "negatif etkiyle yüklü, silinmez, toplumun varlığını tehdit eden ve onun temel kültürel varsayımlarını bozan" bir bellek biçimidir. (Smelser, 2004:38–44). Travmatik olaylar aslında temsiller aracılığı ile oluşturulan bir travma anlatısı ile toplumsal bellekte var olurlar. Travmaların kolektif bir düzeyde meydana gelmesi için toplumsal krizlerin kültürel krizler haline gelmesi gerekir (Alexander, 2004: 10–11).

Diğer taraftan toplumsal travmaların toplumun özgüvenini de zedelediği görülmektedir. Fakat bireysel veya toplumsal başarı örnekleri, toplumsal travmaların yarattığı şokların atlatılmasında etkilidir. Çünkü başarı ve zafer duygusu uyandıran tarihsel bir olayın zihinsel tasarımı büyük grubun bireylerini bir araya getirebilir. Böylece seçilmiş zaferler, grubun öz saygısını desteklemek için bir yol olarak yeniden faal hale getirilirler. Daha sonra seçilmiş travmalar gibi onlar da zaman içinde mit haline gelebilirler (Volkan, 1999:101). Bu seçilmiş zaferlere Türk tarihindeki Malazgirt, İstanbul'un Fethi, Çanakkale vd. gibi zaferleri örnek verebiliriz. Diğer taraftan, gelenekler ve tarih bir millete başarma hüneri, yaşama gücü ve

güven verir. Millete ileriye doğru hamleler yaptıran işte bu hüner, bu güç ve bu güvendir. Yani millet tarihiyle de şimdiki zamandadır (Özakpınar, 1997b:141). Eski tarihlerini ve eski devirlerin kültür eserlerini unutmuş olan milletler, yavaş yavaş milliyet şuurunu da kaybedebilirler. Onun için, yaşama kudretine sahip milletler hiçbir zaman tarihlerinin parlak devirlerindeki mühim hadiselerin unutulmasını, milliyetlerini korumak için yaptıkları tarihi mücadelelerin milletin hatırasından silinmesini istememiş, milletin bunları unutmamasını temin için türlü vasıtalara tevessül etmişlerdir (Arsal, 2018:211).

Sadece zaferler değil, aynı zamanda yaşanan toplumsal acılar da toplumsal birlikteliğin sağlanmasına olumlu katkılarda bulunmaktadır. Buna göre toplumlar bazen ortak zaferler bazen de ortak acılar etrafında birleşebilmektedir. Bu bağlamda toplumsal travmaların toplumun *biz* ve *öteki* tanımlamasında da etkili olduğunu görmekteyiz. Çünkü travmalara sebep olanlar ötekiler, maruz kalanlar ise biz dairesi içinde konumlandırılmaktadır. Kimlik kaynağı olan kültür, milletlerin birbirinden *biz* ve *onlar* olarak ayrılmasını da sağlamaktadır. Böylece kültür, zamanla ve genellikle saldırgan bir biçimde, ulusla ya da devletle birlikte anılmaya başlar. Bu durum, hemen her zaman bir miktar yabancı düşmanlığı içererek, bizi onlar'dan uzaklaştırır. Bu anlamda kültür, bir kimlik kaynağıdır (Said,1998:14). Sonuç olarak geçmişte yaşanan zaferler veya travmaların toplumun belleğinde yer edindikleri ve toplumun kültürel kimliğinin oluşumunda etkili oldukları görülmektedir. Hatırlama bilinçli ve seçici bir eylemdir. Geçmişte yaşanan önemli olayların, özellikle siyasi iktidarlar tarafından, çeşitli etkinliklerle gündeme getirilerek hatırlatılması ve toplumsal hafızanın canlı tutulması, onlar üzerine bir kimlik inşa çabalarıdır. Başka bir ifadeyle kültürel kimlik, hatırlanan geçmiş üzerine inşa edilir. O halde ulusal kimlik nasıl inşa edilir?, Kimliğin oluşmasında kültürün etkisi nedir?, Kültürel kimlik nedir ve hangi unsurlardan oluşmaktadır?

Kültürel Kimlik

Kimliğin sosyolojinin konusunda yer alabilmesi için fertler arası bir yapı kazanması gerekir. Bu da grup şuuruna; birlikte mensubiyet duygusuna sahip olmakla mümkün olur. Ortak kültüre sahip olan ve bu kültürü hayat nizamı olarak benimseyen fertler, ortak bir kimliğe de sahip olurlar. Bu anlamda sosyo-kültürel kimlik, ferdin sosyo-kültürel yapı içerisindeki yeri ve mensubiyetidir. Fertle toplum arasındaki münasebetten doğan; fertte gerçekleşmesine rağmen ferdi toplumla bütünleştiren tutum ve davranışların fertteki görünümü olmaktadır (Arslantürk ve Amman, 2001:167). Kimlik, "kişinin toplumsal, politik, kültürel varlığını tanımlayan, ona farklılık veya belirlilik kazandıran ve varoluşuna anlam yükleyen yapı ya da nitelikler bütünüdür" (Cevizci, 1999: 940). Kimlik, kolektif aidiyetlerden

katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama, ilişki kurma ve tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamıdır (Bostancı,1999: 17). Kimlik, insanların anlam ve tecrübe kaynağıdır (Castells: 2013:12). Daha ziyade doğuştan sonra elde edilenler ve kazanılanlarla ilgili olan kültürel kimlik, ortak değerlerden, ahlak anlayışından, örf ve adetlerden, edebiyat ve musikiden, o topluma has geleneksel sanatlardan, anadilden, milli sembollerden, belirli simgeleri olan mimariden, dinden, mutfaktan, milli ve dini gün ve aylardan pay ve zevk alabilmeye bağlıdır. Katılma ve mensubiyet şuuru burada önemlidir (Erkal, 2000:151). Kimlik, bireyin yaşadığı sosyal ortamla etkileşimi ile oluşur. Kişinin sosyalleşmesi aynı zamanda kimlik kazanma sürecidir (Yıldız ve Ak, 2002:35).

Kimlikle ilgili kişi önce *ben kimim?* sorusuyla karşılaşır. Aynı zamanda içinde bulunduğu topluluğu temsil eden kişi, sosyal gruba girince *biz kimiz?* sorusuna cevap arar. Kimlik sorusuna verilen bu cevapta *biz,* tarihi kültürümüzden dolayı *biz*dir (Smith,1999:155). İnsan bir kültürde dünyaya geldiği ve yaşamını devam ettirdiği için bireysel kimliği toplumsal kimliği ile beraber, etkileşimli olarak oluşur. Dolayısıyla *ben kimim?* sorusuna verilen cevabın oluşturduğu bireysel kimlik, her zaman şöyle ya da böyle *biz kimiz?* sorusuna verilen cevabı da, yani mensubiyet ve aidiyet unsurlarını da içermek zorundadır (Göka, 2006:297). Toplumsal kimlik olarak adlandırılan sosyal aidiyet bilinci, ortak bir dilin veya ortak bir simgesel sistemin kullanımı ile ulaşılan ortak bilgi ve belleğe katılıma dayanır. Kültürel sistem, ortak kimliğin dayandığı ve kuşaklar boyunca sürdürüldüğü araçtır (Assmann,2001:139). Kimlik, bireyin belli bir ölçüde tutarlılık gösteren davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları, ilgileri ve diğerlerinden farklı bir varlık gibi algılamasını içeren bilişsel ve duygusal nitelikte olan zihinsel bir yapıdır (Bilgin,1996:182). Kimlik, bireyin yaşadığı sosyal ortamda etkileşimle meydana gelir. Temelde kana (soya) bağlı bir kimlik, ya da tamamen çevreye bağlı bir kimlik oluşumu, gerçekçiliğini yitirmiştir. Çünkü kültürel kimliğin ferdi aşan, sosyal bir boyutu vardır. Ferdin sosyal bir varlık olması, farklı özellikleri ile teşkilâtlanmış insan toplulukları içinde yaşayabilmesi, topluluğu fertte temsil ettirir hale getirmiştir (Erkal,1997:174).

Karpat'a göre (2017b:57) kimlik, milli devletin ortaya çıkması ile önem kazanmıştır ve hakkında fikir birliği yoktur. Her ülkenin kavim, millet, sosyal sınıf, tarihi-sosyal ve kültürel yapısına göre şekil ve yapı özellikleri gösteren kimlik meselesi Türkiye için diğer ülkelere kıyasla çok farklı özellikler arz etmektedir. Türkiye'nin modernleşmesi bir bakıma Batı'yı model alarak yürütüldüğü için, kimlik meseleleri de Batı modelinin kavramsal ve metodolojik sınırları içinde ele alınmaktadır. Hâlbuki Türkiye'nin kimlik meseleleri hem çok geniş tarihi

bir çerçeve içinde hem de Türk-Osmanlı toplumunun yapısı ve kimlik değişmeleri göz önünde tutularak incelenmelidir.

Ulusal kimlik, geçmiş, tarih ve geçmişin mirası ile kurulur. Ulusal kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası toplumsal bellekten hareketle inşa edilir. Ortak tarihi yaşamak, ortak kimliği taşımak anlamına gelir. Toplumsal kimliğin oluşmasında bireylerin ortak duyguları yaşaması ve ortak anlam dünyasını oluşturması gerekir (Bilgin, 2007:218). Bu bağlamda yeni bir ulus inşa sürecinde tarih bilgisine daha çok başvurulduğu ve tarihin topluma hem özgüven aşılamak hem de tarihsellik sağlamak için kullanıldığı görülmektedir. Yine, şanlı geçmiş ile sıradan şimdi arasında kurulan bağ ile topluma biz bilinci kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Sonuç olarak hafıza ve kimliğin etkileşiminde tarihin rolü, hafıza ve kimliğe yeni bilgi eklemek değil, kimliğin hafızadan almış olduğu unsurlara meşruiyet kazandırmaktır. Bu yönüyle tarih, kimliğin oluşturulmasında hafızanın destekleyicisidir. Entegrasyon olmadan birlik (dayanışma), kimlik olmadan kendini ifade etmek (veya tersi) mümkün değildir. Bu açıdan tarih (aslında tarihin ideolojik amaçlarla yeniden yorumlanmış halinin) yeni ulusa dair olumlu bir imaj oluşturmada önemli bir rol oynaması manidardır. Tarih, ulusal mirastan gurur duyulmasını sağlamak ve bir gruba aidiyet duygusu aşılamak için kullanılır (Karpat, 2017b:305). Bilgin'e göre, kültürel kimlikte geçmişe dönük bir yan vardır. Çünkü kültürel kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir. Toplumlar kendilerini ortak geçmişte tanır, bu geçmişi belleğine işler, törenlerle anar ve yorumlar (Bilgin, 1999:60). Görüldüğü gibi toplumsal hafıza ile kültürel kimlik arasında sıkı bir ilişki vardır. Toplumsal hafıza, kültürel kimliğin beslendiği kaynaktır. Öyleyse toplumsal hafıza ile kültürel kimlik arasında nasıl bir ilişki vardır?, Geçmişle kurulan bağ kimlik oluşumunu nasıl etkiler?

Toplumsal Hafıza ve Kültürel Kimlik

Toplumsal hafıza, ulusal kimliğin inşasında önemli bir araçtır. Çünkü ulusal kimlik, toplumsal hafıza üzerine inşa edilmektedir. Geçmiş ile bugünün devamlılığı ortak geçmişe yapılan referansla sağlanır. Toplumsal hafıza, toplumun ortak kimliğinin sonucu olarak ortaya çıkar ve ortak geçmişe vurgu yaparak ortak kimliğin devamlılığının sağlanmasında da önemli işlevler görür. Yani ortak kimliğin temelini oluşturan biz bilinci toplumun ortak belleğinde mündemiçtir. Ayrıca toplumsal hafıza, "gündelik hayatın her noktasına yayılmıştır ve toplum

ile grup arasındaki ilişkiyi kuran en önemli araç" özelliğine haizdir. Ortak geçmişe referans, geçmiş ile bugünün devamlılığını sağlar (Connerton,1999: 38). Halbwachs'a (2016:75) göre, bir toplumun geçmişe ait olaylarla veya geçmişte bıraktığı izlerle tanışık olması o toplumun zamanın akışı içinde geri gidebilmesi, kalıcılık göstermesi, var olması ve kendinin bilincinde olması demektir. Çünkü "geçmişle kurulan bağ aynı zamanda bir kimlik inşasıdır". Bu bağlamda geçmişe ait bilginin paylaşımı ve sunumu kolektif hafızanın oluşmasında önem arz etmektedir. Burada tarihin toplumsal bellek tarafından nasıl hatırlandığı veya gündeme nasıl geldiği de önemlidir. Karpat'a (2017b:40) göre, modern milli devletlerin kuruluşunda ideolojiler yol gösterici olarak başta gelir ve milletin geçmişini esas alarak tarihi tekrar yazar. Ondan sonra millet oluşumunun teorilerini uygulama ödevini, devlete hâkim olan elitler üzerine alır. Bu durumu Bauman (2017:31), "Yöneten kimse, ulusu da o belirler" şeklinde ifade etmektedir.

Kolektif kimliğin inşasını ulus devletleşme çerçevesinde ele alan Anderson (2007:51), cemaatin tasavvurunda "zaman algısındaki değişimin" önemli olduğunu vurgulamaktadır. Mbiti'ye göre zaman, geçmişte gerçekleşmiş olan ve şu anda gerçekleşmekte olan veya yakın gelecekte gerçekleşecek olan ve doğası gereği ritmik olarak tekrarlanan olaylara bölünmüştür. Bir olay bir kere gerçekleşince artık o gelecek zamanda değil, şimdiki zamanda veya geçmiştedir. Dolayısıyla gerçek zaman, şimdiki zaman ve geçmiş zamandır. O ileriye değil geriye doğru hareket eder. İnsanlar kafalarını gelecekte olup bitecek olanlar ile değil, geçmişte olup bitmiş olanlarla meşgul ederler (Berger, Berger ve Kellner, 2000: 166–167).

Diğer taraftan ulusal kimliğin inşasında, bireyler gibi toplumlar da gururla bakabilecekleri, değer duygularını şüpheye düşürmeyen, aksine pekiştirecek tarihsel dönemleri veya olayları hatırlamayı tercih ederler. Bu inşada geçmiş, bugünün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden üretilir. Böylece öncelikle yeni bir toplumsal bellek oluşturulur; daha sonra da bu belleğin üzerine yeni bir kimlik inşa edilir. Bu süreçte, geçmişin bağlantı kurulan bazı noktalarının bugüne taşındığı ve toplumsal hafızada varlığını devam ettirdiği, buna karşılık bu ilişki çerçevesinin dışında kalan noktaların ise unutulduğu veya unutturulduğu görülmektedir. Bu süreçte dil, iletişim araçları ve sosyalleşme ajanları görevindeki kurumların önemli rol oynadığı görülür. Böylece kurumlar bazı tarihsel olaylara diğerlerinden çok daha fazla değer yükler ve bireylere hatırlamada yardımcı olacak örnek hikâyeler sunarak nasıl hatırlamaları gerektiğini söyler. Aynı zamanda yaşanan hadiselere anlam yüklenmesinde kurumların rol aldıkları görülür. Mead'a (2017:116) göre, anlam her zaman ya da temel olarak zihinsel bir içerik değildir. Anlamlı semboller insanın toplumsal deneyim sürecinin içinde evrilmesine

kadar da bilinçli değildir. Anlam ancak sembollerle özdeşleştirildiği zaman bilinçli olur. Görüldüğü gibi anlamları yaratan insanların edindiği tecrübelerdir. Toplumsal bütünleşmede ortak anlamların kullanılıyor olması toplumsal bütünlüğün sağlanmasında önemlidir. Olayların anlamlandırılmasında toplumsal gruplar arasında farklılık olması ise ortak duyguların oluşmasını engeller ve zamanla çatışmalara yol açabilir. Özellikle hâkim olan grubun olaylara kendi yüklediği anlamı diğer gruplara zorla kabul ettirmeye çalışması toplumsal çatışmaya yol açabilir. Bu durumda anlam-güç ilişkisi ortaya çıkar.

Anlam-güç ilişkisine değinen Özlem'e (2015:118) göre, insan tek başına değildir; mutlaka başkası/başkaları aracılığıyla kendi varoluşunun farkına varabilen bir varlıktır. O daima bir güç ilişkileri ağı içerisinde bulunur. İnsan politik bir varlıktır. İnsan bir anlamlar ortamına doğar, anlam varlığı olarak yaşar ve anlam ürettiği ve ürettiği anlamlar tarafından belirlendiği sürece de bir politik ilişkiler ağının içindedir. Çünkü politika kültürün ayrılmaz bir parçasıdır, politikasız kültür olmaz. Kültürler arası rekabet, aynı zamanda anlamlar arası rekabet ve hatta savaştır. Dolayısıyla, toplumlar belli bir olayı anlamlandırmada farklılıklar gösterebilirler.

Sonuç olarak konunun genelini kısaca şöyle özetlemek mümkündür: 1- Hatırlama, geçmişteki olayların bir bölümünün bilinçli bir şekilde tekrar gündeme getirilmesidir. 2- Bireysel bellek toplumsal bellekten beslenir ve geçmişin hatırlanması için insanların uzun süreli birlikteliğinin olması gerekir. 3- Uzun süreli birliktelik toplumlarda ortak bir tarih bilinci oluşturur. Ancak burada gerçeklerden ziyade hatırlanan tarih önemlidir. 4- Geçmiş ile bugünün devamlılığı ortak geçmişe yapılan referanslarla sağlanır. Bu bağlamda toplumsal hafıza, toplumun ortak kimliğinin sonucu olarak ortaya çıkar ve ortak geçmişe vurgu yaparak ortak kimliğin devamlılığının sağlanmasında da önemli işlevler görür. Yani ortak kimliğin temelini oluşturan biz bilinci toplumun ortak belleğinde mündemiçtir. Öyleyse toplumsal hafızanın, dil, hafıza mekânları, törenler, ritüeller ve sosyalleşme ajanları olan kurumlar yoluyla gruplara ve bireylere aktarıldığını ve varlığını devam ettirdiğini söyleyebiliriz.

SONUÇ

Toplumsal bellek, tarihi olayları yaşayan bireylerin belleklerinde hatırlanması ve geçmişte gerçekleşen olayın bugün zihinlerde yeni baştan hatırlanması şeklinde ifade edilmektedir. Toplumsal belleğin hayatiyetini devam ettirmesini sağlamak amacıyla toplumun ortak bir hedef noktasında bilinçli bir şekilde organize edilmesi, toplumsal belleğin iradi bir uygulama olduğunu da ortaya koymaktadır. Toplumsal belleği tarihin yeniden kurgulanması olarak ifade edebiliriz. Bu bağlamda tarihi olaylar, toplumsal bellek sayesinde bugüne taşınır,

gündelik hayata dâhil edilir ve sosyal ilişkilerin yeniden kurgulanmasında rol alır. Bu toplumsal rol zaman içersinde kendi kendisine gelişir ve bellek üzerinde belirleyici bir hale dönüşür.

Buna göre toplumsal belleğin kültürel vasıtalarla tarihsel süreç içerisinde varlığını kendi zamanında hissettirdiğini görebiliriz. Böylece geçmişte yaşanan hadiselerin kültürel vasıtalar bünyesinde geleceğe taşındığını fark edebiliriz. Burada esas mesele tarihi hadiselerin toplumsal bellek tarafından nasıl hatırlandığı ve günlük hayata ne gibi etkilerde bulunduğu meselesidir. Toplumsal belleğe ait unsurları müzeler, anıtlar, kütüphaneler, arşivler, yer adları, tarih kitapları, törenler, ritüeller, giysiler, eşyalar, türküler vb. gibi sosyal olarak üretilmiş hafıza öğelerinde ya da mekânlarda görmek mümkündür.

Toplumsal hafıza kavramı, gündelik hayatı dönüştüren ve geçmişi algılama biçimimizi etkileyen kuşatıcı bir kavram özelliği taşımaktadır. Toplumsal hafızanın inşasında hâkim siyasal güçlerin ve onların kullandığı iletişim dilinin gücü inkâr edilemez. Hâkim güçler tarafından topluma sunulan toplumsal hafıza ve onun temsil ettiği kültürel unsurların toplum üzerinde etki yapmaması mümkün değildir. Bu kültürel unsurlar algılarımızı ve kanaatlerimizi etkilemekte olup, geçmişe ait bilgilerimizi yeni baştan sorgulamamıza ve gözden geçirilmemize zemin hazırlamaktadır. Toplumsal hafıza doğası gereği herhangi bir zorlamaya maruz kalmadan kendi doğası çerçevesinde geliştiği müddetçe toplumlar ve bireyler üzerinde genellikle olumlu etkiler bırakmaktadır. Anacak toplumsal hafıza hâkim güçler tarafından kendi güçlerinin muhafazası ve güçlendirilmesi maksadıyla kullanıldığında ise çoğu zaman toplum ve birey üzerinde olumsu etkiler bırakabilmektedir.

İktidarda bulunanlar, toplumun birliğini güçlendirmek için tarihin sunuş biçimine aracılık etmeye eğilimli olurlar. Bu bağlamda toplumsal bellek sosyal olduğu kadar politik bir kavram olarak da ele alınabilir. Çünkü toplumların bellekleri devlet, siyasi güç veya egemen sınıf tarafından gerekli görüldüğünde yeniden inşa edilebilir. Toplumsal belleğin yeni inşa sürecinde uygulanan politikalar, hâkim siyasal güçlerin istekleri doğrultusunda değişime, dönüşüme ve unutturmaya tabi tutulabilir. Bu değişim sürecinde özellikle toplumsal hafızada kabul gören hadiseler sürekli tekrar edilerek toplumun iradesinin dönüşümü ve yönlendirilmesi hedeflenir. Böylece toplumsal hafızanın canlılığının korunmasının, geçmiş olayların tekrar edilme sıklığı ile doğru orantılı olduğunu söyleyebiliriz.

Burada önemli olan hangi tarihi olayların tekrar edileceğinin belirlenmesidir. Özellikle yeni kurulan devletlerde bu belirlemenin devleti kuran ve kuruluş felsefesini inşa eden yönetici sınıf tarafından yapıldığı görülmektedir. Çünkü yeni kurulan devlet bir toplumsal

belleğe ihtiyaç duyar ve bu bellek tarihin belli kesitleri üzerinde yönetici sınıf tarafından inşa edilir. Bu süreçte inşa edilen fikirlere, değerlere ve inançlara uyum gösteremeyen tarihsel hafıza unsurları önemini kaybedebilir, unutturulabilir hatta zaman içersinde büyük bir değişime de uğratılabilir.

Sonuç olarak bireyler ve toplumlar hatıralarını benzer şekilde kaydederler. Toplumsal hafıza olmadan bireysel hafıza olmaz. İnsanlar hatıralarını ve anılarını toplum içinde daha iyi hatırlarlar. Ancak geçmişin tamamı değil bazı noktaları yani gerek bireysel gerekse toplumsal hafızada iz bırakmış veya travma oluşturmuş olaylar daha kolay hatırlanır. Hatırlanan bu olaylar kimlik oluşumunda da etkilidir. Diğer bir ifadeyle hatırlanan olaylar üzerinden toplumsal kimlik de inşa edilir.

Sözlü ve yazılı kültüre sahip toplumlarda hatırlamalarda bazı farklılıklar bulunur. Yazılı kültürler hatırlamada daha çok yazılı belgelere referans verirken, sözlü veya şifahi kültürler hikâyelere, masallara, türkülere, ağıtlara vb. gibi öğelere vurgu yapar. Her iki kültürde de geçmişin çarpıtıldığı görülmektedir. Bu durum ulus devletlerin yeni bir kimlik veya ulus inşa sürecinde başvurdukları uygulamalar olarak karşımıza çıkar. Ancak sözlü kültürlerde bu çarpıtmaların daha fazla olabileceğini ifade edebiliriz. Çünkü geçmişteki sözlü kültüre ait anlatılan hikâyeler her anlatıcıya göre yeniden yorumlanmakta ve yeni bir şekil almaktadır. Yazılı kültüre ait unsurların ise üzerinde değişiklik yapılması ya da olayların saptırılması gibi hadiseler sözlü kültür kadar kolay olmamaktadır. Çünkü burada hadiseler kayıt altına alınmış ve aynı zamanda hadiselere şahitlik eden görgü tanıkları tarafından dillendirilmiştir. Toplumlar üzerinde büyük akisler yapan hadiselerin büyük bir kısmı yazılı kaynaklar tarafından kayıt altına alınmıştır. Bunlardan savaşlar, göçler, doğal afetler vb. gibi hadiseler büyük kitleleri ilgilendirdiği gibi toplumsal hafızada unutulması zor olan izler bırakmaktadır.

Toplumsal yapılar dinamik unsurlardan meydana geldiği ve aynı zamanda ne zaman başladığı bilinmeyen kültürel unsurlardan beslendiği için dışarıdan gelebilecek baskılara direnç gösterme özelliğine sahiptir. Bu durum aynı zamanda toplumsal hafıza şeklinde de ifade edilebilir. Toplumun ana kaynağı olan bireylerin hafıza gelişimi o toplumun doğal süreci üzerinden olduğu müddetçe sağlıklı gelişme gösterebilir. Baskı ve iradeye uygun olmayan yönlendirmeler üzerinden oluşturulmak istenen toplumsal kimlik ise zamana ve mekâna göre değişme gösterebilir. Toplumsal kimliğin kalıcı ve sürdürülebilir olması için tarihsel hafızadan sağlıklı ve yeterli bir şekilde beslenmesi gerekir.

KAYNAKLAR

Alexander, J. C. (2004). "Toward a theory of cultural trauma". In J. C. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen, N. J. Smelser, & P. Sztompka (Eds.), *Cultural trauma and collective identity* (pp. 1–31), California: University of California Press.

Anderson, B. (2007). *Hayali Cemaatler* (Çev. İ. Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları.

Arsal, S.M. (2018). *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*, İstanbul:Ötüken Yayınları.

Arslantürk, Z.; Amman, M.T. (2001). *Sosyoloji*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Assmann, J. (2001). *Kültürel Bellek* (Çev. A.Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Başer, S. (2006). *Toplumsal Aklı Anlamak*, İstanbul: Ataç Yayınları.

Bauman, Z. (2017). *Kimlik* (Çev. Mesut Hazır), Ankara: Heretik Yayınları.

Baumeister, R. F.; Hastings, S. (1997). "Distortions of collective memory: How groups flatter and deceive themselves". In J. W. Pennebaker, D. Paez, & B. Rimé (Eds.), *Collective memory of political events: Social psychological perspectives* (pp. 277–293), Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Berger, P. L., Berger, B. ve Kellner, H. (2000). *Modernleşme ve Bilinç* (Çev. C. Cerit), İstanbul: Pınar Yayınları.

Berger, P.; Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası* (Çev. V. S. Öğütle), İstanbul: Paradigma Yayınları.

Bergson, H. (2007). *Madde ve Bellek* (Çev. I. Ergüden), Ankara: Dost Kitapevi.

Bostancı, M. N. (1999). *Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik*, İstanbul: Doğan Yay.

Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*, Ankara: Aşina Kitaplar Yayıncılık.

Bilgin, N. (1999). *Kollektif Kimlik*, İstanbul:Sistem Yayıncılık.

Bilgin, N. (1996). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, İstanbul, Sistem Yayınları.

Castells, M. (2013). *Kimliğin Gücü* (Çev.Ebru Kılıç), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.

Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğ,*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Connerton, P.(1999).*Toplumlar Nasıl Anımsar* (Çev.A.Şenel), İstanbul:Ayrıntı Yay.

Draaisma, D. (2014). *Bellek Metaforları* (Çev.G. Koca), İstanbul: Metis Yayınları.

Erkal, E.M. (2000). *İktisadî Kalkınmanın Kültür Temelleri*, İstanbul: Der Yayınları.

Erkal, E.M. (1997). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Der Yayınları.

Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri* (Çev.S. Rıfat), İstanbul: Om Yayınevi.

Göka, E. (2017). *Türklerin Psikolojisi*, İstanbul:Kapı Yayınları.

Göka, E. (2006). *İnsan Kısım Kısım: Toplumlar, Zihniyetler, Kimlikler*, Ankara: Aşina Kitaplar.

Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri* (Çev. B. Uçar), Ankara: Heretik Yayınları.

Halbwachs, M. (2017). *Kolektif Hafıza* (Çev. B. Barış), Ankara: Heretik Yayınları.

Hutton, P. H. (1993). *History as an Art of Memory*, Hannover, London: University Press of New England.

Huyssen, A. (1999). *Alacakaranlık Anıları* (Çev.K. Atakay), İstanbul: Metis Yay.

Journet, N. (2009). *Evrenselden Özele Kültür* (Çev. Y. Sezen), İstanbul: İz Yay.

Karpat, K. H. (2017a). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler* (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2017b). *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji* (Çev. Güneş Ayas), İstanbul: Timaş Yayınları.

Margalit, A. (2004). *The Ethics of Memory*, Cambridge: Harvard University Press.

Mead, G.H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum* (Çev.Y. Erdem), Ankara:Heretik Yay.

Olick, J. K. (2014). "Kolektif Bellek: İki Farklı Kültür" (Çev. M. Güneşdoğmuş), *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), s. 175-211.

Ong, W. (2003). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözün Teknolojileşmesi* (Çev. S. P. Banon), İstanbul: Metis Yayınları.

Özakpınar, Y. (1997a). *Hafıza Yanılmalarının Doğuşu ve İki Ayrı Hafıza Kodu Teorisi*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Özakpınar, Y. (1997b). *İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Özlem, D. (2015). *Türkiye'de/Türkçede Felsefe Üzerine Konuşmalar* (Yay. Haz.: M.Cüneyt Kaya), İstanbul:Küre Yayınları.

Pennebaker, J.W.; Gonzales, A.L. (2015). "Tarih Yazmak: Kolektif Belleğin Altında Yatan Sosyal ve Psikolojik Süreçler", s. 217–245, (Çev. Y. A. Dalar). *Zihinde ve Kültürde Bellek* kitabı içinde, (Yay. Haz. P. Boyer ve J. V. Wertsch), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Poole, R. (2008). "Memory, history and the claims of the past", *Memory Studies*, *1*(2), 149–166.

Roediger III, H.L.; Zaromb, F.M.; Butler, A.C. (2015). "Kolektif Belleğin Şekillendirilmesinde Tekrarlanan Hatırlamanın Rolü", s. 175–216, (Çev. Y. A. Dalar). *Zihinde ve Kültürde Bellek* kitabı içinde, (Yay. Haz. P. Boyer ve J. V. Wertsch), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Said, E.W. (1998). *Kültür ve Emperyalizm*, İstanbul: Hil Yayınları.

Smelser, N. J. (2004). “Psychological trauma and cultural trauma”. In J. C. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen, N. J. Smelser; P. Sztompka (Eds.), *Cultural trauma and collective identity* (pp. 31–60), California: University of California Press.

Smith, A. D. (1999). *Millî Kimlik* (Çev. B. S. Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.

Tuna, K. (2007). *Dil ve Kimlik, Kültür Sosyolojisi* (Editör: K. Alver ve N. Doğan), Ankara: Hece Yayınları.

Volkan, V.D. (1999). *Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre*, İstanbul: Bağlam Yay.

Yıldız, E.; Ak, M. (2002). *Doğu Karadeniz’de Kültürel Kimlik*, İstanbul: Çatı Kitapları.

Wertsch, J. V. (2015). “Kolektif Bellek”, s. 149–174, (Çev. Y. A. Dalar). *Zihinde ve Kültürde Bellek* kitabı içinde, (Yay. Haz. P. Boyer ve J. V. Wertsch), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

İKSAD
Publishing House

9786057510983